ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Παραδοσιακοί Οικισμοί
Μετάβαση από το Παραδοσιακό Καθεστώς στη Σύγχρονη Πραγματικότητα

Αναστάσιος Γιώτης

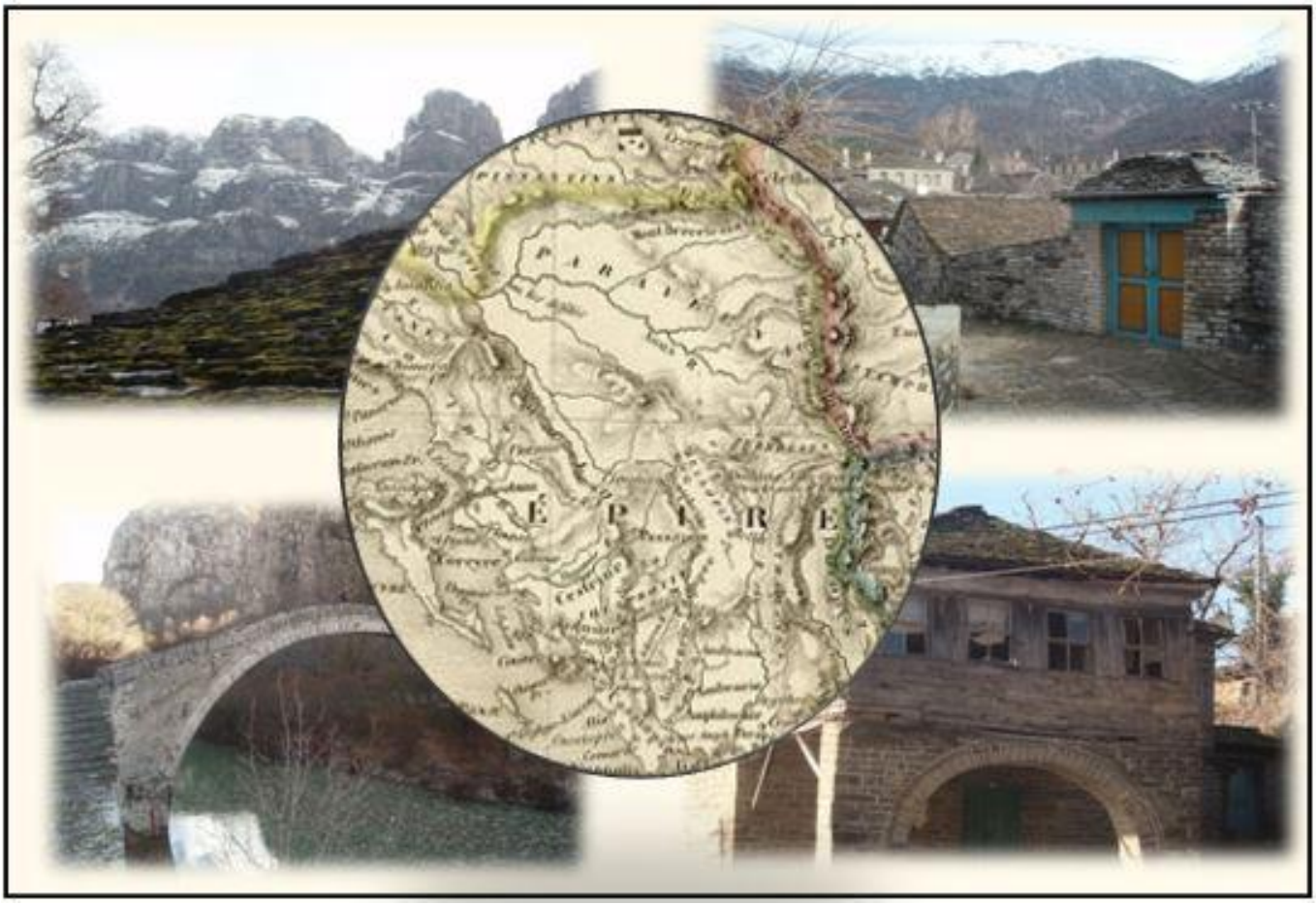

Επιβλέπων Καθηγητής: Γεώργιος Σιδηρόπουλος

Μυτιλήνη, Οκτώβριος 2019

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Παραδοσιακοί Οικισμοί
Μετάβαση από το Παραδοσιακό Καθεστώς στη Σύγχρονη Πραγματικότητα

Αναστάσιος Γιώτης

Επιβλέπων Καθηγητής: Γεώργιος Σιδηρόπουλος

Μυτιλήνη, Οκτώβριος 2019

Η παρούσα διδακτορική διατριβή εκπονήθηκε υπό την επίβλεψη Συμβουλευτικής Επιτροπής που απαρτίζουν οι:

Καθηγητής Γεώργιος Σιδηρόπουλος (Επιβλέπων Καθηγητής)

Καθηγητής Ηλίας Κουρλιούρος (Μέλος της Επιτροπής)

Καθηγητής Γεώργιος Τσομπάνογλου (Μέλος της Επιτροπής)

Η επταμελής Εξεταστική Επιτροπής συμπληρώνεται από τους:

Καθηγητής Γεώργιος Κορρές, Τμήμα Γεωγραφίας Πανεπιστημίου Αιγαίου

Καθηγητής Ανδρέας Τσάτσαρης, Τμήμα Μηχανικών Τοπογραφίας & Γεωπληροφορικής, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

Αναπληρωτής Καθηγητής Ιωάννης Κάτσιος, Τμήμα Μηχανικών Τοπογραφίας & Γεωπληροφορικής, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

Επίκουρος Καθηγητής Δημήτριος Καβρουδάκης, Τμήμα Γεωγραφίας Πανεπιστημίου Αιγαίου

Η έγκριση διδακτορικής διατριβής από το Τμήμα Γεωγραφίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, δεν υποδηλώνει την αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα (Ν.5343/1932, άρθρο 202, παράγραφος 2)

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΠΘ	Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
ΒΔ	Βασιλικό Διάταγμα
ΓΟΚ	Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός
ΓΠΣ	Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο
ΓΣΠ	Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών
ΓΥΣ	Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚ	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
ΕΚΤ	Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΕΜΠ	Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΟΤ	Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού
ΕΠ	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
ΕΠΑΕ	Επιτροπές Πολεοδομικού και Αρχιτεκτονικού Έλεγχου
ΕΠΧΣΑΑ	Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης
ΕΣΥΕ	Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος
ΕΤ	Εθνικό Τυπογραφείο
ΕΤΠΑ	Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites
ΙΝ.ΕΠ	Ινστιτούτο Επιμόρφωσης
ΚΕΔΕ	Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας
ΚΠΣ	Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΠΔ	Προεδρικό Διάταγμα
ΠΔΕ	Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΣΧΟΠ	Συμβούλιο Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος
ΤΕΕ	Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος
ΥΜΑΘ	Υπουργείο Μακεδονίας Θράκης
ΥΝΑΝΗΠΟ	Υπουργείο Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής

UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
ΥΠΕΚΑ	Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας & Κλιματικής Αλλαγής
ΥΠΕΝ	Υπουργείο Περιβάλλοντος & Ενέργειας
ΥΠΕΣ	Υπουργείο Εσωτερικών
ΥΠΕΧΩΔΕ	Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας & Δημοσίων Έργων
ΥΠΠΟΑ	Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού
ΥΧΟΠ	Υπουργείο Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ 20
ABSTRACT 24
ΕΙΣΑΓΩΓΗ 26
1. Συνοπτική παρουσίαση 26
2. Η Διάρθρωση 27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 31
1.1. Τα Ερευνητικά Ερωτήματα 32
1.2. Η Μεθοδολογία 35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 45
2.1. Η Γεωγραφία του Χώρου 46
2.2. Γενικά για τους οικισμούς 48
2.3. Οι οικισμοί στα πλαίσια της χωροταξικής πολιτικής 54
2.4. Οι Παραδοσιακοί Οικισμοί 60
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 65
3.1. Νομοθεσία Παραδοσιακών Οικισμών 66
3.2. Χαρακτηρισμός Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων 70
3.3. Οι Παρεμβάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας στην Προστασία των Παραδοσιακών Οικισμών 71
3.4. Παγκόσμιες και Ευρωπαϊκές Συνθήκες 74
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 82
4.1. Η Γεωγραφία των Παραδοσιακών Οικισμών 83
4.2. Η Πολεοδομία των Παραδοσιακών Οικισμών 90
4.3. Η χωροταξία των παραδοσιακών οικισμών 95
4.3.1. Κατανομή των παραδοσιακών οικισμών με βάση τον πληθυσμό (1940 έως 2011) 95
4.3.2. Κατανομή των Παραδοσιακών Οικισμών με βάση το Υψόμετρο 120
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 130
5.1. Γεωγραφικό διαμέρισμα της Ηπείρου 131
5.1.1. Ιστορική Αναδρομή 132
5.2. Νομός Ιωαννίνων 135
5.3. Περιοχή Μελέτης. Το Ζαγόρι 136
5.3.1. Γενικά Στοιχεία 136
5.3.2. Ιστορική Ταυτότητα του Ζαγορίου 137
5.3.3. Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου 139
5.3.4. Διέπουσα Νομοθεσία των οικισμών 141
5.3.5. Χαρακτηριστικά Στοιχεία των Οικισμών 144
5.3.6. Χωροταξική Κατανομή - Στοιχεία των Οικισμών 148
5.4. Πολεοδομική Εικόνα των οικισμών - Στοιχεία Κτιρίων 165
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 175
6.1. Νομός Ιωαννίνων 176
6.2. Μέγεθος Οικισμών στο Νομό Ιωαννίνων 190

6.3. Πληθυσμιακή Εξέλιξη στο Ζαγόρι 195
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 214
Μεθοδολογία Έρευνας 215
7.1. Ποιοτική Έρευνα - Συνεντεύξεις 215
7.2. Επιτόπια Έρευνα 226
7.3. Η Έρευνα για τις επιχειρήσεις 228
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 232
8.1. Αποτελέσματα 233
8.1.1. Η ταυτότητα του πληθυσμού 233
8.1.2. Μέγεθος Δείγματος και Μέθοδος Δειγματοληψίας 234
8.1.3. Μέθοδοι Επαγωγικής Στατιστικής 237
8.1.4. Έλεγχος X^2 για τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ δύο μεταβλητών με τη χρήση στατιστικού προγράμματος 238
8.2. Στατιστική Ανάλυση Δεδομένων Ερωτηματολογίου με τη χρήση μέτρων και εργαλείων της Περιγραφικής Στατιστικής 240
8.3. Διασταυρωμένη / Συνδυαστική Πινακοποίηση (Cross Tabulation) 269
8.3.1. Μεταβλητή "Έδρα Επιχείρησης" 269
8.3.2. Μεταβλητή "Επίπεδο Εκπαίδευσης" 302
8.3.3. Μεταβλητή: "Τι χρειάζεται να γίνει από τα παρακάτω προκειμένου να αναπτυχθεί η περιοχή " 311
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 321
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 335
I. ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ 336
II. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ 337
III. ΠΙΝΑΚΕΣ 345
IV. ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ ΖΑΓΟΡΙΟΥ 423
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 439

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1: Κατηγοριοποίηση οικισμών με βάση πληθυσμιακά κριτήρια στο νομό Ιωαννίνων.
Πίνακας 2: Αριθμός κατοίκων ανά οικισμό
Πίνακας 3: Αριθμός κατοίκων ανά γεωγραφική διαίρεση του Ζαγορίου
Πίνακας 4: Στρωματοποίηση Επιχειρήσεων ανά Οικισμό
Πίνακας 5: Διασταυρωμένη πινακοποίηση μεταξύ δύο (2) μεταβλητών
Πίνακας 6: Έλεγχος X^2 - Pearson
Πίνακας 6.1: Ηλικία Ερωτώμενων
Πίνακας 6.2: Οικογενειακή Κατάσταση Ερωτώμενων
Πίνακας 6.3 Επίπεδο Εκπαίδευσης Ερωτώμενων
Πίνακας 6.4: Τόπος Καταγωγής Ερωτώμενων
Πίνακας 6.5 Κάτοικος της περιοχής λειτουργίας της επιχείρησης
Πίνακας 6.6: Τόπος Μόνιμης Κατοικίας Ερωτώμενων
Πίνακας 6.7: Χρονικό διάστημα διαμονής στον τόπο λειτουργίας της επιχείρησης
Πίνακας 6.8: Αξιολόγηση Οδικού Δικτύου περιοχής λειτουργίας της επιχείρησης
Πίνακας 6.9: Χρόνος μετάβασης στην επιχείρηση
Πίνακας 6.10: Μέσο μετακίνησης στον τόπο λειτουργίας της επιχείρησης
Πίνακας 6.11: Αξιολόγηση υποδομών διαδικτύου
Πίνακας 6.12: Απασχόληση και σε άλλη εργασία
Πίνακας 6.13: Η φύση της άλλης εργασίας
Πίνακας 6.14: Κλάδος στον οποίο ανήκει η επιχείρηση
Πίνακας 6.15: Μέτρα Περιγραφικής Στατιστικής για το έτος ίδρυσης της επιχείρησης
Πίνακας 6.16: Έτος Ίδρυσης της επιχείρησης
Πίνακας 6.17: Εργαζόμενοι στην επιχείρηση
Πίνακας 6.18: Μέτρα Περιγραφικής Στατιστικής για τον αριθμό των εργαζόμενων
Πίνακας 6.19: Πόσοι είναι οι εργαζόμενοι της επιχείρησής σας;
Πίνακας 6.20: Απασχόληση σε ετήσια βάση
Πίνακας 6.21: Ιθαγένεια Απασχολούμενων
Πίνακας 6.22: Για ποιο λόγο απασχολείτε αλλοδαπούς στην επιχείρησή σας;
Πίνακας 6.23: Σας ικανοποιεί η εικόνα που εμφανίζει ο οικισμός σας σήμερα σε σχέση με το παρελθόν;
Πίνακας 6.24 Ο οικισμός σας σήμερα, έχει διατηρήσει την παραδοσιακότητά του;

Πίνακας 6.25: Τι χρειάζεται να γίνει από τα παρακάτω προκειμένου να αναπτυχθεί η περιοχή;

Πίνακας 7.1: "Χ1 * Σε τι κατάσταση είναι το οδικό δίκτυο της περιοχής που βρίσκεται η επιχείρησή σας;"

Πίνακας 7.2: ΄Ελεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: Χ1 * Σε τι κατάσταση είναι το οδικό δίκτυο της περιοχής που βρίσκεται η επιχείρησή σας;"

Πίνακας 7.3: "Χ1 * Οι υποδομές σε Διαδίκτυο (internet) είναι ικανοποιητικές;"

Πίνακας 7.4: ΄Ελεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "Χ1 * Οι υποδομές σε Διαδίκτυο (internet) είναι ικανοποιητικές;"

Πίνακας 7.5: "Χ1 * Σας ικανοποιεί η εικόνα που εμφανίζει ο οικισμός σας σήμερα σε σχέση με το παρελθόν;"

Πίνακας 7.6 ΄Ελεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "Χ1 * Σας ικανοποιεί η εικόνα που εμφανίζει ο οικισμός σας σήμερα σε σχέση με το παρελθόν;"

Πίνακας 7.7: "Χ1 * Ο οικισμός σας σήμερα, έχει διατηρήσει την παραδοσιακότητά του;"

Πίνακας 7.8 ΄Ελεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "Χ1 * Ο οικισμός σας σήμερα, έχει διατηρήσει την παραδοσιακότητά του;"

Πίνακας 7.9: "Χ1 * Θεωρείτε το Μεγ. Πάπιγκο ανεπτυγμένο"

Πίνακας 7.10: ΄Ελεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "Χ1 * Θεωρείτε το Μεγ. Πάπιγκο ανεπτυγμένο;"

Πίνακας 7.11: "Χ1 * Θεωρείτε το Μονοδένδρι ανεπτυγμένο;"

Πίνακας 7.12: ΄Ελεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "Χ1 * Θεωρείτε το Μονοδένδρι ανεπτυγμένο;"

Πίνακας 7.13: "Χ1 * Θεωρείτε την Αρίστη ανεπτυγμένη;"

Πίνακας 7.14: ΄Ελεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "Χ1 * Θεωρείτε την Αρίστη ανεπτυγμένη;"

Πίνακας 7.15: "Χ1 * Θεωρείτε το Τσεπέλοβο ανεπτυγμένο;"

Πίνακας 7.16: ΄Ελεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "Χ1 * Θεωρείτε το Τσεπέλοβο ανεπτυγμένο"

Πίνακας 7.17: "Χ1 * Θεωρείτε τους Κήπους ανεπτυγμένους"

Πίνακας 7.18: ΄Ελεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "Χ1 * Θεωρείτε τους Κήπους ανεπτυγμένους"

Πίνακας 7.19: "Χ1 * Θεωρείτε τα Άνω Πεδινά Ανεπτυγμένα"

Πίνακας 7.20: ΄Ελεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "$Χ_1$ * Θεωρείτε τα Άνω Πεδινά ανεπτυγμένα"

Πίνακας 7.21: "Χ1 * Το Φυσικό Κάλλος αποτελεί παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή"

Πίνακας 7.22: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "Χ1 * Το Φυσικό Κάλλος αποτελεί παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή"

Πίνακας 7.23: "Χ1 * η Παραδοσιακότητα των οικισμών αποτελεί παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή"

Πίνακας 7.24: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "Χ1 * Η παραδοσιακότητά του οικισμού αποτελεί παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή"

Πίνακας 7.25: "Έδρα της επιχείρησης * οι παρεχόμενες υπηρεσίες αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή"

Πίνακας 7.26: "Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: Χ1 * οι παρεχόμενες υπηρεσίες αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή"

Πίνακας 7.27: "Χ1 * Οι Αθλητικές Δραστηριότητες αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή"

Πίνακας 7.28: "Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: Χ1 * Οι αθλητικές δραστηριότητες αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή"

Πίνακας 7.29: "Χ1 * Οι Υποδομές αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή"

Πίνακας 7.30: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "Χ1 * Οι υποδομές αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή"

Πίνακας 7.31: "Χ1 * Οι Υποδομές αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή"

Πίνακας 7.32: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "Χ1 * Η γεωγραφική θέση αποτελεί παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή"

Πίνακας 7.33: "Χ1 * Τα Τοπικά Προϊόντα αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή"

Πίνακας 7.34: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "Χ1 * τα τοπικά προϊόντα αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή"

Πίνακας 7.35: "$Χ_2$ * Σας ικανοποιεί η εικόνα που εμφανίζει ο οικισμός σας σήμερα σε σχέση με το παρελθόν;"

Πίνακας 7.36: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "$Χ_2$ * Σας ικανοποιεί η εικόνα που εμφανίζει ο οικισμός σας σήμερα σε σχέση με το παρελθόν"

Πίνακας 7.37: "$Χ_2$ * Το Φυσικό Κάλλος αποτελεί παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή"

Πίνακας 7.38: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "X_2 * Το Φυσικό Κάλλος αποτελεί παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή"
Πίνακας 7.39: "X_2 * Οι Παραδοσιακοί Οικισμοί αποτελούν παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή"
Πίνακας 7.40 Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "X_2 * Οι Παραδοσιακοί Οικισμοί αποτελούν παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή"
Πίνακας 7.41: "X_2 * Οι Παρεχόμενες Υπηρεσίες αποτελούν παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή"
Πίνακας 7.42: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών "X_2 * Οι Παρεχόμενες Υπηρεσίες αποτελούν παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή"
Πίνακας 7.43: "X_2 * Οι Υποδομές αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή"
Πίνακας 7.44: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: X_2 * Οι Υποδομές αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή"
Πίνακας 7.45: "X_2 * Η Γεωγραφική Θέση αποτελεί παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή"
Πίνακας 7.46: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών X_2 * Η γεωγραφική θέση αποτελεί παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή"
Πίνακας 7.47: X_2 * Τα τοπικά προϊόντα αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή
Πίνακας 7.48: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών X_2 * Τα τοπικά προϊόντα αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή"
Πίνακας 7.49: "X_2 * Ο οικισμός σας σήμερα, έχει διατηρήσει την παραδοσιακότητά του"
Πίνακας 7.50: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "X_2 * Ο οικισμός έχει διατηρήσει την παραδοσιακότητά του"
Πίνακας 7.51: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "X_3 * Εκπαιδευτικό Επίπεδο"
Πίνακας 7.52: "X_3 * Εικόνα οικισμού σε σχέση με το παρελθόν"
Πίνακας 7.53: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "X_3 * Εικόνα Οικισμού σε σχέση με το παρελθόν"
Πίνακας 7.54: "X_3 * Διατήρηση παραδοσιακότητας οικισμού"
Πίνακας 7.55: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "X_3 * Παραδοσιακότητα Οικισμού"

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Διάγραμμα 1: Κατανομή Παραδοσιακών Οικισμών ανά Νομό
Διάγραμμα 2: Κατανομή Παραδοσιακών Οικισμών ανά Περιφέρεια
Διάγραμμα 3: Ηλικιακή πυραμίδα Δυτικού Ζαγορίου το έτος 2011
Διάγραμμα 4: Ηλικιακή πυραμίδα Ανατολικού Ζαγορίου το έτος 2011
Διάγραμμα 5: Ηλικιακή πυραμίδα Κεντρικού Ζαγορίου το έτος 2011
Διάγραμμα 6: Απασχολούμενοι κατά επάγγελμα και υπηκοότητα στο Δυτικό Ζαγόρι το έτος 2011
Διάγραμμα 7: Απασχολούμενοι κατά επάγγελμα και υπηκοότητα στο Κεντρικό Ζαγόρι το έτος 2011
Διάγραμμα 8: Απασχολούμενοι κατά επάγγελμα και υπηκοότητα στο Ανατολικό Ζαγόρι το έτος 2011
Διάγραμμα 9: Επίπεδο Εκπαίδευσης Μόνιμου πληθυσμού στο Δυτικό Ζαγόρι το έτος 2011
Διάγραμμα 10: Επίπεδο Εκπαίδευσης Μόνιμου πληθυσμού στο Ανατολικό Ζαγόρι το έτος 2011
Διάγραμμα 11: Επίπεδο Εκπαίδευσης Μόνιμου πληθυσμού στο Κεντρικό Ζαγόρι το έτος 2011 (α)
Διάγραμμα 12: Επίπεδο Εκπαίδευσης Μόνιμου πληθυσμού στο Κεντρικό Ζαγόρι το έτος 2011 (β)
Διάγραμμα 13: Ραβδόγραμμα Ηλικίας Ερωτώμενων
Διάγραμμα 14: Κυκλικό Διάγραμμα Οικογενειακής Κατάστασης
Διάγραμμα 15: Ραβδόγραμμα Εκπαίδευσης Ερωτώμενων
Διάγραμμα 16: Ραβδόγραμμα Τόπου Καταγωγής
Διάγραμμα 17: Κυκλικό Διάγραμμα ταύτισης περιοχής κατοικίας - περιοχής λειτουργίας της επιχείρησης
Διάγραμμα 18: Ραβδοδιάγραμμα Τόπου Μόνιμης Κατοικίας
Διάγραμμα 19: Κυκλικό Διάγραμμα του διαστήματος διαμονής στον τόπο λειτουργίας της επιχείρησης
Διάγραμμα 20: Ραβδοδιάγραμμα της Αξιολόγησης του Οδικού Δικτύου περιοχής λειτουργίας της Επιχείρησης
Διάγραμμα 21: Κυκλικό διάγραμμα του χρονικού διαστήματος μετάβασης από τον τόπο διαμονής στον τόπο κατοικίας

Διάγραμμα 22: Ραβδοδιάγραμμα για το μέσο μετακίνησης στον τόπο λειτουργίας της επιχείρησης
Διάγραμμα 23: Κυκλικό διάγραμμα αξιολόγησης των υποδομών διαδικτύου
Διάγραμμα 24: Ραβδοδιάγραμμα απασχόλησης και σε άλλη εργασία
Διάγραμμα 25: Κυκλικό διάγραμμα άλλης εργασίας
Διάγραμμα 26: Ραβδόγραμμα του κλάδου της επιχείρησης
Διάγραμμα 27: Ιστόγραμμα Έτους Ίδρυσης
Διάγραμμα 28: Θηκόγραμμα Έτους Ίδρυσης της επιχείρησης
Διάγραμμα 29: Ιστόγραμμα αριθμού απασχολούμενων ανά επιχείρηση
Διάγραμμα 30: Θηκόγραμμα αριθμού υπαλλήλων στις επιχειρήσεις
Διάγραμμα 31: Κυκλικό διάγραμμα απασχόλησης σε ετήσια βάση
Διάγραμμα 32: Διάγραμμα τόπου διαμονής απασχολούμενων
Διάγραμμα 33: Οι οικισμοί που θεωρούνται πιο ανεπτυγμένοι (Ραβδόγραμμα)
Διάγραμμα 34: Παράγοντες που προσελκύουν επισκέπτες στα Ζαγοροχώρια
Διάγραμμα 35: Γράφημα "Μεταβλητή X_3 * Εκπαιδευτικό επίπεδο"
Διάγραμμα 36: Γράφημα "Μεταβλητή X_3 * Εικόνα οικισμού σε σχέση με το παρελθόν"

ΧΑΡΤΕΣ

1.1 Κατανομή των Παραδοσιακών Οικισμών στον Ελλαδικό χώρο
1.2 Μεταβολή Μεγέθους Παραδοσιακών Οικισμών τη δεκαετία 2001-2011
1.3 Μεταβολή Μεγέθους Παραδοσιακών Οικισμών τη δεκαετία 1991-2001
1.4 Μεταβολή Μεγέθους Παραδοσιακών Οικισμών τη δεκαετία 1981-1991
1.5 Μεταβολή Μεγέθους Παραδοσιακών Οικισμών τη δεκαετία 1971-1981
1.6 Μεταβολή Μεγέθους Παραδοσιακών Οικισμών τη δεκαετία 1961-1971
1.7 Μεταβολή Μεγέθους Παραδοσιακών Οικισμών τη δεκαετία 1951-1961
1.8 Μεταβολή Μεγέθους Παραδοσιακών Οικισμών τη δεκαετία 1940-1951
1.9 Μεταβολή της Δυναμικής των Παραδοσιακών Οικισμών τις δεκαετίες 1991-2001 & 2001-2011
1.10 Μεταβολή της Δυναμικής των Παραδοσιακών Οικισμών τις δεκαετίες 1981-1991 & 1991-2001
1.11 Μεταβολή της Δυναμικής των Παραδοσιακών Οικισμών τις δεκαετίες 1971-1981 & 1981-1991
1.12 Μεταβολή της Δυναμικής των Παραδοσιακών Οικισμών τις δεκαετίες 1961-1971 & 1971-1981
1.13 Μεταβολή της Δυναμικής των Παραδοσιακών Οικισμών τις δεκαετίες 1951-1961 & 1961-1971
1.14 Μεταβολή της Δυναμικής των Παραδοσιακών Οικισμών τις δεκαετίες 1940-1951 & 1951-1961
1.15 Κατανομή των Παραδοσιακών Οικισμών με βάση το Υψόμετρο (Ορεινοί, Ημιορεινοί & Πεδινοί)
1.16 Πλήθος Ορεινών, Ημιορεινών & Πεδινών Παραδοσιακών Οικισμών ανά Νομό
1.17 Κατανομή Παραδοσιακών Οικισμών σε Ορεινούς, Ημιορεινούς & Πεδινούς ανά Πληθυσμιακό Μέγεθος το έτος 2011
1.18 Κατανομή Παραδοσιακών Οικισμών σε Ορεινούς, Ημιορεινούς & Πεδινούς ανά Πληθυσμιακό Μέγεθος το έτος 2001
2.1 Ποσοστά Μεταβολής Πληθυσμού στο Νομό Ιωαννίνων από το 1940 έως το 1951
2.2 Ποσοστά Μεταβολής Πληθυσμού στο Νομό Ιωαννίνων από το 1951 έως το 1961
2.3 Ποσοστά Μεταβολής Πληθυσμού στο Νομό Ιωαννίνων από το 1961 έως το 1971
2.4 Ποσοστά Μεταβολής Πληθυσμού στο Νομό Ιωαννίνων από το 1971 έως το 1981
2.5 Ποσοστά Μεταβολής Πληθυσμού στο Νομό Ιωαννίνων από το 1981 έως το 1991

2.6 Ποσοστά Μεταβολής Πληθυσμού στο Νομό Ιωαννίνων από το 1991 έως το 2001
2.7 Ποσοστά Μεταβολής Πληθυσμού στο Νομό Ιωαννίνων από το 2001 έως το 2011
3.1 Οικονομικά Ενεργός Πληθυσμός ανά Τομέα Απασχόλησης το έτους 2011
3.2 Οικονομικά Ενεργός Πληθυσμός ανά Τομέα Απασχόλησης έτους 2001
3.3 Κατανομή Απασχολουμένων κατά Τόπο Εργασίας & Μόνιμης Κατοικίας έτους 2011
3.4 Δείκτης Νεανικού Πληθυσμού το έτος 2011
3.5 Δείκτης Πληθυσμού Παραγωγικών Ηλικιών το έτος 2011
3.6 Δείκτης Εξάρτησης Πληθυσμού το έτος 2011

ΕΙΚΟΝΕΣ

Εικ. 1: Γεωγραφική θέση Ζαγορίου
Εικ. 2: Ζαγόρι (καλντερίμι)
Εικ. 3: Ζαγόρι (είσοδος οικίας)
Εικ. 4: Γεωγραφική διαίρεση του Ζαγορίου
Εικ. 5: Γρεβενίτι
Εικ. 6: Γρεβενίτι, γεφύρι Κούρτιας
Εικ.7: Βοβούσα
Εικ. 8: Μονοδένδρι
Εικ. 9: Μονοδένδρι (πλατεία)
Εικ. 10: Κήποι
Εικ. 11: Γεφύρι του Κόκκορη (ή Νούτσου)
Εικ. 12: Γεφύρι του Κοντοδήμου
Εικ. 13: Ασπράγγελοι
Εικ. 14: Τσούφλειο Φαρμακείο, Τσεπέλοβο
Εικ. 15: Τσεπέλοβο
Εικ. 16: Καπέσοβο
Εικ. 17: Καπέσοβο
Εικ. 18: Αρίστη
Εικ. 19: Πανοραμική θέα από την χαράδρα του Βίκου
Εικ. 20: Όρος Τύρφη - Κορυφή Γκαμήλα
Εικ. 21: Μεγάλο Πάπιγκο
Εικ. 22: Δημοτικό Σχολείο Μεγάλο Πάπιγκο
Εικ. 23: Μεγάλο Πάπιγκο
Εικ. 24: Οικισμός Αρίστη - Έτος 1945
Εικ. 25: Οικισμός Αρίστη - Έτος 1981
Εικ. 26: Οικισμός Αρίστη - Έτος 2017
Εικ. 27: Οικισμός Κήποι - Έτος 1945
Εικ. 28: Οικισμός Κήποι - Έτος 1981
Εικ. 29: Οικισμός Κήποι - Έτος 2017
Εικ. 30: Οικισμός Μεγάλο Πάπιγκο - Έτος 1945
Εικ. 31: Οικισμός Μεγάλο Πάπιγκο - Έτος 1983
Εικ. 32: Οικισμός Μεγάλο Πάπιγκο - Έτος 2017
Εικ. 33: Οικισμός Μικρό Πάπιγκο - Έτος 1945

Εικ. 34: Οικισμός Μικρό Πάπιγκο - Έτος 1983
Εικ. 35: Οικισμός Μικρό Πάπιγκο - Έτος 2017
Εικ. 36: Οικισμός Τσεπέλοβο - Έτος 1945
Εικ. 37: Οικισμός Τσεπέλοβο - Έτος 1981
Εικ. 38: Οικισμός Τσεπέλοβο - Έτος 2017

ΠΙΝΑΚΕΣ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ

Πίνακας 1. Κατανομή Παραδοσιακών Οικισμών σε Στάσιμους και Δυναμικούς ανά δεκαετία από το 1940 έως το 2011
Πίνακας 2. Κατανομή Παραδοσιακών Οικισμών σε Μικρούς, Μεσαίους, Μεγάλους, Πολύ Μεγάλους ανά δεκαετία από το 1940 έως το 2011
Πίνακας 3. Παραδοσιακοί Οικισμοί για τους οποίους δεν υπάρχουν διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία
Πίνακας 4. Παραδοσιακοί Οικισμοί τμήματα πόλεων
Πίνακας 5. Πραγματικός Πληθυσμός Παραδοσιακών Οικισμών με βάση το υψόμετρο σε Μικρούς, Μεσαίους, Μεγάλους, Πολύ Μεγάλους ανά δεκαετία από το 1940 έως το 201
Πίνακας 6. Παραδοσιακοί Οικισμοί ανά έτος χαρακτηρισμού με ΦΕΚ
Πίνακας 7. Απογραφή Πραγματικού Πληθυσμού ανά Παραδοσιακό Οικισμό ανά δεκαετία
Πίνακας 8. Γεφύρια στο Ζαγόρι
Πίνακας 9. Χρονολογία κατασκευής κτιρίων στο Ζαγόρι
Πίνακας 10. Χρήσεις κτιρίων στο Ζαγόρι - Απογραφή 2011
Πίνακας 11. Κτίρια κατά αριθμό ορόφων πάνω από το ισόγειο - Απογραφή 2011
Πίνακας 12. Χαρακτηρισμός οικισμών Ζαγορίου βάση μεγέθους
Πίνακας 13. Χαρακτηρισμός οικισμών Ζαγορίου βάση της δυναμικότητάς τους

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Όταν ξεκίνησα την διδακτορική μου διατριβή, δεν μπορούσα να συνειδητοποιήσω το χρόνο που χρειαζόταν για την ολοκλήρωση της. Τώρα που έφτασα στο τέλος της μακρινής αυτής πορείας, θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδίας τους ανθρώπους που με στήριξαν με εφόδια και με βοήθησαν να ξεπεράσω τις δυσκολίες που αντιμετώπισα όλα αυτά τα χρόνια.

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον επιβλέποντα Καθηγητή, κ. Γιώργο Σιδηρόπουλο, ο οποίος πίστεψε από την αρχή σε έμενα ότι θα μπορούσα να πετύχω τον στόχο μου, έστω και εάν άργησα κάποια χρόνια, παρακολουθώντας συνεχώς την πορεία της εργασίας, με σωστή καθοδήγηση δίνοντας μου τις κατάλληλες συμβουλές και κατευθύνσεις κάθε φορά που εμφανιζόταν κάποιο πρόβλημα. Ευχαριστώ επίσης και τα άλλα δύο μέλη της τριμελούς επιτροπής, τους Καθηγητές κ.κ. Κουρλιούρο Ηλία και Τσομπάνογλου Γιώργο για τη βοήθεια και τις προτάσεις τους προκειμένου να επιλυθούν προβλήματα που προέκυψαν στην εργασία.

Ευχαριστίες στον κ. Διονύση Καλύβα, Καθηγητή του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών, για τις παρατηρήσεις και συμβουλές του, αναφορικά με το στατιστικό τμήμα της εργασίας.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ, στη φίλη Αλέκα Θεοφίλη, υποψήφια διδάκτορα του Χαροκοπείου Πανεπιστημίου, για την πολύτιμη βοηθειά της, στο τμήμα της εργασίας που αφορούσε την επεξεργασία των αποτελεσμάτων του ερωτηματολογίου και τη στατιστική ανάλυση αυτών.

Ευχαριστώ τον υπεύθυνο της βιβλιοθήκης στην Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών (Ιωάννινα), για την πολύτιμη βοήθεια που μου παρείχε σε σχέση με την εξεύρεση και μελέτη βιβλίων που αφορούσαν τα Γιάννενα και το Ζαγόρι. Οφείλω εδώ να επισημάνω, ότι η εργασία δεν θα μπορούσε να είχε ολοκληρωθεί, χωρίς την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου από τους επιχειρηματίες της περιοχής καθώς και από τους ανθρώπους που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις. Τους οφείλω πολλά και τους ευχαριστώ θερμά που με βοήθησαν, κατανοώντας ότι αυτή η εργασία θα αποτελέσει ένα λιθαράκι στην αναζωογόνηση του Ζαγορίου. Άλλωστε τόπος χωρίς ιστορία χάνεται.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω όλους τους φίλους και συναδέλφους που με ενθάρρυναν να συνεχίσω και να ολοκληρώσω την εργασία, συμβάλλοντας με σχόλια, κριτική και γνώσεις στην επιτυχή ολοκλήρωση της.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω προς τους γονείς μου που με ενθάρρυναν και με βοήθησαν από την πρώτη στιγμή να εμπλουτίσω τις γνώσεις μου περαιτέρω καθώς και στα αδέλφια μου για τη διαχρονική συμπαραστασή τους.

Τέλος θα ήθελα να αναφερθώ στον άνθρωπο που έχει σημαδέψει τη ζωή μου την τελευταία δεκαπενταετία και εύχομαι να είναι για πάντα δίπλα μου, την σύζυγο μου, Εύη. Ήταν για μένα το στήριγμα μου στις δύσκολές στιγμές αυτού του μεγάλου ταξιδιού, υποστηρίζοντας με τόσο ψυχολογικά όταν ένιωθα ότι βρίσκομαι σε αδιέξοδο, όσο και με τις γνώσεις της πάνω σε συγκεκριμένα αντικείμενα της εργασίας. Της αξίζει το μεγαλύτερο ευχαριστώ. Αφιερώνω σ' αυτή και τον πολυαγαπημένο μου γιο Ευριπίδη, που φέτος το καλοκαίρι με έχασε αφού έπρεπε να ολοκληρώσω την συγγραφή της εργασίας, την διδακτορική μου διατριβή.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η μελέτη των παραδοσιακών οικισμών έχει μια ιδιαίτερη απόχρωση που συνίσταται στη διπλή εξάρτηση τους, τόσο από το παρελθόν όσο και από το παρόν. Ανάλογες περιπτώσεις οφείλουν την προσοχή των κοινωνιών τόσο για την σπουδαιότητα της ιστορικής τους παρουσίας στο χρόνο, όσο και για την συνέχεια τους και την επιβίωσή τους, στο παρόν ως ζώντες οργανισμοί.

Μέσα από την εργασία διερευνήθηκαν ερωτήματα που σχετίζονται με τα οικονομικοκοινωνικά χαρακτηριστικά των παραδοσιακών οικισμών και πως αυτά επηρέασαν το συγκεκριμένο είδος οικισμού σε βάθος εβδομηκονταετίας. Επίσης εξετάστηκαν οι μηχανισμοί διαμέσου των οποίων επιτυγχάνεται η βιωσιμότητα των παραδοσιακών οικισμών κατά τη μετάβαση από το παραδοσιακό καθεστώς στη σύγχρονη πραγματικότητα.

Με την παρούσα εργασία καταγράφηκε η χωροταξική πολιτική του νέο-ελληνικού κράτους σε σχέση με το σχεδιασμό και την ανάπτυξη των οικισμών και αξιολογήθηκε το νομικό πλαίσιο που διέπει την προστασία των παραδοσιακών οικισμών και των μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς τόσο σε Εθνικό, όσο και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.

Έγινε καταγραφή του συνόλου των παραδοσιακών οικισμών στον Ελλαδικό χώρο (συμπεριλαμβανομένου και των τμημάτων πόλεων που έχουν χαρακτηριστεί), εξετάστηκαν οι χρήσεις κτιρίων σε επίπεδο οικισμού, μελετήθηκε και απεικονίστηκε χαρτογραφικά, τόσο η κατανομή των οικισμών με βάση τον πληθυσμό (Μικροί, Μεσαίοι, Μεγάλοι, Πολύ Μεγάλοι, Στάσιμοι και Δυναμικοί), όσο και με βάση το υψόμετρο (Ορεινά, Ημιορεινά και Πεδινά).

Ειδικότερα η διδακτορική διατριβή εστιάστηκε στην περιοχή των Ζαγοροχωρίων του Νομού Ιωαννίνων, όπου εξετάστηκαν τα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά των παραδοσιακών οικισμών, σε συνάρτηση με την κοινωνική και οικονομική δομή τους προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα αναφορικά με τη βιωσιμότητά τους μέσα στο χρόνο ως ζώντες οργανισμοί ή τη σταδιακή μετατροπή τους σε "μουσεία". Εκτός από την επεξεργασία των στατιστικών στοιχείων για το σύνολο του Νομού Ιωαννίνων καθώς και της γεωγραφικής περιοχής του Ζαγορίου, χρησιμοποιήθηκαν και ερευνητικά εργαλεία, με την σύνταξη και συμπλήρωση ερωτηματολογίου από τους επιχειρηματίες της περιοχής καθώς και με την καταγραφή εμπειριών, απόψεων μέσω συνεντεύξεων από πολίτες που ζουν ή δραστηριοποιούνται στην περιοχή του Ζαγορίου. Απο την ολοκληρωμένη

ανάλυση που πραγματοποιήθηκε με στατιστικές μεθόδους καθώς και την επεξεργασία των στατιστικών δεδομένων, έγινε προσπάθεια διερεύνησης των συνθηκών που εξελίσσεται η επιχειρηματική δραστηριότητα στα Ζαγοροχώρια, με ταυτόχρονη διερεύνηση του κοινωνικού και οικονομικού "γίγνεσθαι" που επικρατεί στη συγκεκριμένη περιοχή.

Στο Ζαγόρι την τελευταία τριετία διαφαίνεται μια μικρή αλλά σταθερή ανάκαμψη του τουριστικού ενδιαφέροντος. Απαιτούνται ακόμη πολλή δουλεία προκειμένου να υπάρξει σταθερή και μόνιμη διεύρυνση της αναπτυξιακής πορείας της περιοχής, σε συνδυασμό με την τεράστια τουριστική ανάπτυξη που παρατηρείται εν γένει τόσο στην Ήπειρο, όσο και στο Νομό Ιωαννίνων, εξαιτίας κυρίως της ελαχιστοποίησης της απόστασης της περιοχής από την υπόλοιπη Ελλάδα (τομέας οδικών και αεροπορικών μεταφορών).

ABSTRACT

The study of traditional settlements is unique in its own, as it consists of the traditional settlements' dual dependence, both from their past and from their present. Similar cases deserve the attention of communities because of the importance of their historical presence over time and their continuity and survival in the present as living organisms.

The study is expected to investigate questions related to the socio-economic and characteristics of traditional settlements, which will enable us to look at the trends that have developed over time. We will also explore the mechanisms through which the viability of traditional settlements is achieved during the transition from the traditional regime to modern reality.

The present work will record their evolution over time from the 1940s until present day. Firstly, this research will emphasize on spatial planning and the policies implemented by the Greek state regarding the settlements. The legal framework governing this type of settlements will then be examined. The research will also lay emphasis on the mechanisms through which the viability of the traditional settlements is achieved during the transition from the traditional regime to the modern reality.

The research focuses on the Zagori area (prefecture of Ioannina), in the region of Epirus, in Northwestern Greece. The study of Traditional Settlements is of particular importance, as their development depends both on the past, as well as in the present, and on the prevailing societal trends relating to their survival, and evolution, either into thriving tourist attractions, or traditional living history museums.

This thesis introduces Zagori, from the Second World War, and up to this day, and analyses through digital maps, and by using GIS technology, the results of spatial indicators, such as population changes per ten years, employment and unemployment rate, indicator of population ageing, percentage of new buildings, etc., describing the socioeconomic dimension in the study area, with regard to its sustainable development and social cohesion.

An enterprise survey, consisting of twenty-seven (27) closed and open questions, has been conducted with one hundred employer questionnaires, aiming to collect as much information as possible about businesses operating in the study area. Our aim has been to understand why traditional settlements either remain unchanged over time and

grow, or simply turn into museum remnants of the past, without social life and economic activity.

The results showcase the anthropogeography to be weakened, aged and small. A negative balance of economic activities does not allow the inhabitants of the settlements to develop agro-tourism, or other agricultural activities (Zagori is famous for their unbelievable natural beauty, its unique architecture and long history).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Συνοπτική παρουσίαση

Η εργασία πραγματεύεται την ανθρωπογεωγραφική εξέλιξη των Παραδοσιακών Οικισμών στον Ελλαδικό χώρο μέσα στο χρόνο (τα τελευταία εβδομήντα έτη) και το ερευνητικό ενδιαφέρον εστιάζεται στην περιοχή των Ζαγοροχωρίων στο Νομό Ιωαννίνων.

Αρχικά παρουσιάζονται τα ερευνητικά ερωτήματα που θα απαντηθούν μέσα από τη μελέτη και περιγράφεται η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την πραγματοποίηση της εργασίας.

Ακολούθως παρατίθεται το θεωρητικό πλαίσιο της οικιστικής πολιτικής σε διεθνές και εθνικό επίπεδο. Εξετάζεται η Ελληνική νομοθεσία και η εφαρμογή της στην πράξη, η εξέλιξη του νομικού πλαισίου, η νομολογία του ΣτΕ για την προστασία των παραδοσιακών οικισμών και εξάγονται κρίσεις και συμπεράσματα. Γίνεται αναφορά στην Ευρωπαϊκή νομοθεσία, τις διεθνείς συνθήκες και τους κανόνες σε σχέση με την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

Για την επεξεργασία των στατιστικών και γεωγραφικών δεδομένων της διατριβής και την εξαγωγή αποτελεσμάτων - συμπερασμάτων δημιουργήθηκε ψηφιακή βάση για όλο τον ελλαδικό χώρο (957 παραδοσιακοί οικισμοί) και παρήχθησαν θεματικοί ψηφιακοί χάρτες που απεικονίζουν σημειακά (π.χ. κατανομή οικισμών με βάση το υψόμετρο, το μέγεθος, τη δυναμικότητα) και πολυγωνικά (π.χ. μεταβολές πληθυσμών ανά δεκαετία) φαινόμενα σε επίπεδο οικισμού καθώς επίσης και συνδυαστικοί χάρτες των παραπάνω. Ακόμη, απεικονίστηκε και περιγράφηκε λεπτομερώς η γεωγραφία των οικισμών, με τη βοήθεια κοινωνικοοικονομικών δεικτών.

Με τη βοήθεια ερευνητικών εργαλείων επιδιώχθηκε η απόκτηση όσον το δυνατόν περισσότερων επιμέρους πληροφοριών για τον τρόπο ζωής στο Ζαγόρι καθώς και διερευνήθηκε η αναπτυξιακή του πορεία σε σχέση με την οικονομική κατάσταση της χώρας. Για το σκοπό αυτό έγινε επιτόπια έρευνα, πραγματοποιήθηκαν δεκαπέντε συνεντεύξεις και συμπληρώθηκαν εκατό ερωτηματολόγια από επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στην περιοχή.

Από τα αποτελέσματα των ερωτηματολογίων σε συνδυασμό με τις συνεντεύξεις και τα ποσοτικά στατιστικά στοιχεία που συλλέχθηκαν από τις απογραφές της

στατιστικής υπηρεσίας, καθώς και τους δείκτες που παρήχθησαν για τους οικισμούς της περιοχής καταλήξαμε σε ουσιώδη συμπεράσματα αναφορικά με τους λόγους για τους οποίους οι παραδοσιακοί οικισμοί στην περιοχή μελέτης μας είτε παραμένουν αναλλοίωτοι μέσα στο χρόνο και αναπτύσσονται, είτε έχουν μετατραπεί απλώς σε μουσειακά κατάλοιπα του παρελθόντος χωρίς ζωή και οικονομική δραστηριότητα. Διευκρινίζεται ότι εξετάστηκαν και οι αλληλεξαρτήσεις που εμφανίζουν οι οικισμοί της περιοχής μελέτης σε σχέση με τα βασικά κέντρα - πόλους έξης (Ιωάννινα, Μέτσοβο, Κόνιτσα) του νομού.

2. Η Διάρθρωση

Η διδακτορική εργασία αποτελείται από οκτώ (8) κεφάλαια και την ενότητα των συμπερασμάτων. Στο πρώτο κεφάλαιο περιγράφεται ο σκοπός της εργασίας και προσδιορίζονται τα ερωτήματα που αναμένεται να απαντηθούν μέσα από την έρευνα. Αναλύεται η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την πραγματοποίηση της διατριβής και προσδιορίζονται λεπτομερώς τα στάδια επεξεργασίας των γεωγραφικών και στατιστικών δεδομένων. Βασικός στόχος είναι η ανασύσταση των πληροφοριών (σε διαφορετικές χρονικές περιόδους) που σχετίζονται με την ανθρωπογεωγραφική εξέλιξη των Παραδοσιακών Οικισμών στον Ελλαδικό χώρο και ειδικότερα στην περιοχή του Ζαγορίου στο Νομό Ιωαννίνων.

Δημιουργήθηκε ενιαία Γεωγραφική Βάση Δεδομένων και ενσωματώθηκαν σ' αυτό πολεοδομικές πληροφορίες (Φ.Ε.Κ. χαρακτηρισμού για οικισμούς και κτίρια), στατιστικά πρωτογενή δεδομένα που προέρχονται από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) καθώς και γεωγραφικά δεδομένα (όρια νομών, θέσεις οικισμών) και αεροφωτογραφίες οικισμών της περιοχής. Συμπληρωματικά στα δεδομένα της ανωτέρω βάσης, έγινε στατιστική επεξεργασία και των αποτελεσμάτων που προήλθαν από το ερωτηματολόγιο (επιτόπια έρευνα).

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται λεπτομερής περιγραφή του θεωρητικού πλαισίου δημιουργίας των οικισμών. Καταγράφηκαν τόσο τα πρωτογενή κριτήρια χωροθέτησης των οικισμών, όσο και οι παράγοντες που διατηρούν τις γεωγραφικές ανισότητες μεταξύ αυτών και διερευνήθηκε η έννοια του χώρου σε σχέση με την οικονομική ανάπτυξη των οικισμών καθώς και το χρόνο (ιστορική διάσταση). Επιπροσθέτως διερευνήθηκε το πλαίσιο εξέλιξης των οικισμών σε σχέση με τη χωροταξική πολιτική. Περιγράφηκαν τα

ρεύματα που κυριάρχησαν σε διεθνές επίπεδο (Ηνωμένο Βασίλειο, Βόρεια Ευρώπη, Αμερική) και στη συνέχεια η εργασία επικεντρώθηκε στον Ελλαδικό χώρο και τα γεγονότα εκείνα που συνέβαλαν αποφασίστηκα στη σημερινή οικιστική δομή της χώρας.

Η Μικρασιατική Καταστροφή αποτέλεσε σταθμό στον τρόπο δημιουργίας και επέκτασης των οικισμών. Διερευνήθηκαν και καταγράφηκαν οι συνθήκες που επικρατούσαν στην Ελλάδα μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Οι περισσότεροι οικισμοί που δημιουργήθηκαν ήταν αγροτικοί, οι οποίοι είτε χάθηκαν μέσα στο χρόνο, είτε παρέμειναν ως είχαν, είτε εξελίχτηκαν και μετατράπηκαν σε μεγάλα αστικά κέντρα (κατά τις δεκαετίες 60 και 70, εξαιτίας των μεγάλων μεταναστευτικών ρευμάτων που επικράτησαν και της φυγής των κατοίκων από τις ορεινές και φτωχές περιοχές) αναλόγως της θέσης του κατείχαν στο γεωγραφικό χώρο.

Ακολούθησε λεπτομερής ανάλυση του όρου "Παραδοσιακός Οικισμός" καθώς και ιστορική ανασκόπηση (Οθωμανική Αυτοκρατορία, Επανάσταση του 1821, Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος) των περιόδων και των ρευμάτων που καθόρισαν την σημερινή τους εικόνα. Καταγράφηκαν οι παράγοντες που συνέβαλαν είτε στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη τους, είτε στην παρακμή τους μέσα στο χρόνο.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται το νομικό πλαίσιο προστασίας των Παραδοσιακών Οικισμών (Σύνταγμα, Νόμοι, Προεδρικά Διατάγματα) και αποτυπώνονται οι διαδικασίες χαρακτηρισμού οικισμού ως παραδοσιακού και κτιρίου ως διατηρητέου. Γίνεται ανάλυση του σπουδαίου ρόλου που διαδραματίζει το Συμβούλιο της Επικρατείας στην προστασία των παραδοσιακών οικισμών (νομολογία και αποφάσεις) και καταγράφηκαν οι ισχύουσες συνθήκες για την προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς σε Ευρωπαϊκό και Παγκόσμιο επίπεδο. Θα πρέπει να τονιστεί ότι το σύνολο των συνθηκών έχουν ενσωματωθεί στο Εθνικό Δίκαιο των χωρών. Αναλύθηκε ο σημαντικός ρόλος που διαδραματίζουν οργανισμοί όπως είναι η UNESCO, η Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Στο τέταρτο κεφάλαιο έγινε καταγραφή του συνόλου των ενεργών χαρακτηρισμένων ως παραδοσιακών οικισμών στον Ελλαδικό χώρο, συμπεριλαμβανομένου και των τμημάτων πόλεων που έχουν χαρακτηριστεί. Έγινε λεπτομερής αναφορά στην κατανομή των παραδοσιακών οικισμών ανά νομό, αναλύθηκαν οι ειδικές πολεοδομικές διατάξεις (όροι, δόμησης, παρεκκλίσεις) που διέπουν τη συγκεκριμένη μορφή οικισμού, καταγράφηκαν τα χρονικά διαστήματα και οι

περίοδοι που χαρακτηρίστηκαν οι οικισμοί και μελετήθηκαν οι χρήσεις κτιρίων σε επίπεδο οικισμού. Ακολούθησε η επεξεργασία των δημογραφικών στατιστικών στοιχείων του συνόλου των χαρακτηρισμένων οικισμών για το χρονικό διάστημα από 1940 έως το 2011 (απογραφές της ΕΛ.ΣΤΑΤ ανά δεκαετία) σε σχέση με την κατανομή αυτών τόσο με βάση τον πληθυσμό (Μικροί, Μεσαίοι, Μεγάλοι, Πολύ Μεγάλοι, Στάσιμοι και Δυναμικοί), όσο και με βάση το υψόμετρο (Ορεινά, Ημιορεινά και Πεδινά). Όλα τα ανωτέρω αποτελέσματα αναπαραστάθηκαν με τη χρήση θεματικών χαρτών.

Στο πέμπτο κεφάλαιο αρχικά γίνεται αναφορά στην γεωγραφική και ιστορική διάσταση για την Ήπειρο, το νομό Ιωαννίνων και το Ζαγόρι (περιοχή μελέτης). Ακολουθεί περιγραφή για το Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου (ποίες περιοχές περιλαμβάνει, σε ποίες ζώνες χωρίζεται και ποία χρήση επιτρέπεται σε κάθε ζώνη) και καταγράφεται η πολεοδομική διάσταση της περιοχής (λεπτομερής αναφορά στα Προεδρικά Διατάγματα που βρίσκονται σε ισχύ και τους όρους που εμπεριέχουν αυτά). Το κεφάλαιο συμπληρώνει τόσο η μελέτη των χαρακτηριστικών στοιχείων των οικισμών, όπως τα κριτήρια χωροθέτησης αυτών, η μορφή τους, οι υποδομές τους, τα αρχιτεκτονικά στοιχεία των οικιών, όσο και η χωροταξική κατανομή των οικισμών. Το Ζαγόρι αποτελείται από τρεις ενότητες, το Ανατολικό, το Δυτικό και το Κεντρικό. Σε κάθε ενότητα γίνεται περιγραφή των βασικών στοιχείων των πιο ανεπτυγμένων τουριστικά και οικονομικά οικισμών. Τέλος στο συγκεκριμένο κεφάλαιο για τους οικισμούς Μεγάλο και Μικρό Πάπιγκο, Αρίστη, Κήποι και Τσεπέλοβο χρησιμοποιήθηκαν αεροφωτογραφίες και δορυφορικά δεδομένα για τρεις χρονικές περιόδους (1945, 1981 και 2018) και έγινε σύγκριση του τρόπου με τον οποίο αναπτύχθηκαν οι συγκεκριμένοι οικισμοί.

Στο έκτο κεφάλαιο γίνεται η ανάλυση των στατιστικών δεδομένων της ΕΛ.ΣΤΑΤ. από το 1940 έως το 2011, για την περιοχή του Νόμου Ιωαννίνων και του Ζαγορίου. Υπολογίστηκαν οι μεταβολές πληθυσμού ανά δεκαετία για κάθε οικισμό, καταγράφηκε το μέγεθος των οικισμών με βάση πληθυσμιακά κριτήρια (μικροί, μεσαίοι, μεγάλοι και πολύ μεγάλοι) και ο αριθμός των κατοίκων ανά κατηγορία και δεκαετία. Ακολούθως, διερευνήθηκαν οι αιτίες που εμφανίζονται τα ανωτέρω αποτελέσματα σε επίπεδο νομού. Στην περιοχή του Ζαγορίου μελετήθηκε η πληθυσμιακή εξέλιξη των οικισμών για το ίδιο χρονικό διάστημα, η απασχόληση στην περιοχή για τα έτη 2001 και 2011, οι χρήσεις ανά κτίριο το 2011 καθώς και ο αριθμός των κτιρίων κατά όροφο πάνω από το ισόγειο καθώς και ο αριθμός κτιρίων ανά έτος κατασκευής. Επίσης έχουν υπολογιστεί και απεικονιστεί χαρτογραφικά δείκτες που αφορούν το νεανικό πληθυσμό, τον πληθυσμό παραγωγικών

ηλικιών, την εξάρτηση του πληθυσμού καθώς και για το επίπεδο εκπαίδευσης για το έτος 2011.

Στο έβδομο κεφάλαιο γίνεται λεπτομερής αναφορά στη μεθοδολογία της έρευνας πεδίου που ακολουθήθηκε σε σχέση με το ερωτηματολόγιο (συμπληρώθηκαν από 100 επιχειρηματίες της περιοχής), τις συνεντεύξεις (κάτοικοι που διαμένουν μόνιμα ή ανά διαστήματα στην περιοχή, εργαζόμενοι) και την επιτόπια επίσκεψη στους οικισμούς. Ειδικότερα για τις συνεντεύξεις, οι συμμετέχοντες αναφέρθηκαν στην διαχρονική ανθρωπογεωγραφική εξέλιξη του Ζαγορίου και προχώρησαν στην υποβολή προτάσεων προκειμένου να αντιμετωπιστούν προβλήματα και παθογένειες που ταλανίζουν την περιοχή.

Στο όγδοο κεφάλαιο γίνεται η παρουσίαση των ευρημάτων του ερωτηματολογίου με τη βοήθεια στατιστικού πακέτου επεξεργασίας δεδομένων. Αρχικά παρουσιάζονται οι στατιστικές μέθοδοι που επιλέχθηκαν για την συλλογή, παρουσίαση και ανάλυση των πληροφοριών. Για τη στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκαν Μέτρα Περιγραφικής Στατιστικής (Frequencies - Διαγράμματα), διασταυρωμένη πινακοποίηση (Crosstabs) και έλεγχο X^2 (Pearson).

Σε σχέση με τα εργαλεία γραφικής απεικόνισης της Περιγραφικής στατιστικής, το ερωτηματολόγιο χωρίστηκε σε έξι ενότητες, ήτοι: δημογραφικά στοιχεία, σχέση ερωτώμενου και τόπου στον οποίο εδρεύει η επιχείρηση, αξιολόγηση υποδομών περιοχής, κύρια και δευτερεύουσα απασχόληση, έτος ίδρυσης και σχέσεις απασχόλησης επιχείρησης, παραδοσιακότητα και ανάπτυξη του οικισμού.

Αναφορικά με την τεχνική της διασταυρωμένης ή συνδυαστικής πινακοποίησης, γνωστής και ως cross tabulation, η οποία στηρίζεται στην κατασκευή ενός πίνακα διπλής εισόδου, ελέγχτηκαν οι απαντήσεις που έδωσαν τρείς κατηγορίες μεταβλητών (Χ), με μεταβλητές άλλης κατηγορίας. Με τον τρόπο αυτό εξετάστηκε η σχέση μεταξύ των επιμέρους μεταβλητών. Επίσης, με τη χρήση του στατιστικού ελέγχου Pearson x^2, ο οποίος χρησιμοποιείται για κατηγορικά δεδομένα όπως είναι αυτά του ερωτηματολογίου, εξετάστηκαν εάν οι διαφορές των ανωτέρω μεταβλητών είναι στατιστικά σημαντικές ή οφείλονται στην τυχαία διακύμανση των τιμών

Στην τελευταία ενότητα έγινε καταγραφή των συμπερασμάτων της εργασίας με βάση τα επιμέρους αποτελέσματα που προέκειψαν ανά κεφάλαιο και διερευνήθηκε (πρώτη προσέγγιση) η σημερινή κατάσταση που επικρατεί στην περιοχή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1. Τα Ερευνητικά Ερωτήματα

Η μελέτη των παραδοσιακών οικισμών έχει μια ιδιαίτερη απόχρωση που συνίσταται στη διπλή εξάρτηση τους, τόσο από το παρελθόν όσο και από το παρόν. Ανάλογες περιπτώσεις οφείλουν την προσοχή των κοινωνιών τόσο για την σπουδαιότητα της ιστορικής τους παρουσίας στο χρόνο, όσο και για την συνέχειά τους και την επιβιωσή τους, στο παρόν ως ζώντες οργανισμοί.

Είναι ένα εγχείρημα ιδιαίτερα δύσκολο στο οποίο ο χώρος πρέπει να δίνει τη δυνατότητα αντιμετώπισης του ως μνημείο, ως πολιτιστική κληρονομιά αλλά ταυτόχρονα στον ίδιο χρόνο και ως λειτουργικής δυνατότητας με τις απαιτήσεις της σημερινής κοινωνίας (Planel-Marchand 1981). Η χρήση του αυτοκινήτου, η διασφάλιση των υποδομών (ύδρευση, αποχέτευση, δίκτυα επικοινωνίας, ηλεκτρισμού για παράδειγμα) σε ένα περιβάλλον που δομήθηκε με άλλες προδιαγραφές απαιτεί μια εξειδικευμένη απάντηση και αντιμετώπιση.

Ερωτήματα που αφορούν τη χάραξη της διαχωριστικής γραμμής, δηλαδή μέχρι ποιου σημείο μπορεί να έχουμε απαγορεύσεις και από πού υπάρχει συνέχεια στην εξέλιξη και πώς η μια ιδιότητα επιτρέπει στην άλλη να λειτουργήσει, φαίνονται να κυριαρχούν στις μέρες μας.

Με βάση τη σχετική βιβλιογραφία, οι παραδοσιακοί οικισμοί έχουν τύχει περιορισμένου μελετητικού ενδιαφέροντος κυρίως σε σχέση με το ευρύτερο γεωγραφικό πλαίσιο (αστική γεωγραφία, μορφή της πολεοδομία, χωροταξική διάσταση). Μέχρι στιγμής, σε σχετικά άρθρα και μελέτες που υπάρχουν, γίνονται αναφορές ανά περιοχή (ενδεικτικά αναφέρουμε τα Ζαγοροχώρια, το Πήλιο, τη Μονεμβασιά, τα Κυκλαδονήσια, τα Μεστά), στις οποίες περιγράφονται τα γενικά χαρακτηριστικά των οικισμών (η θέση και ο αριθμός των κατοίκων που ζουν), τα ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά και πολεοδομικά χαρακτηριστικά του κάθε οικισμού (π.χ. περιγραφές και είδη σπιτιών), ο τρόπος και οι δυνατότητες πρόσβασης σε αυτούς (οδικό δίκτυο, θαλάσσιες μεταφορές), ιστορικού περιεχομένου περιγραφές σε σχέση με ιδιαίτερα μνημεία που υπάρχουν σε κάθε οικισμό, αναφορές σε ξενώνες, ξενοδοχεία, μουσεία και τουριστικού ενδιαφέροντος αξιοθέατα (περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλους, πάρκα, δρυμοί). Επίσης περιγράφεται το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει το συγκεκριμένο είδος οικισμών και αναφέρονται οι κίνδυνοι που υπάρχουν και μπορεί να συντελέσουν στην καταστρατήγηση του συγκεκριμένου πλαισίου.

Δεν έχουν καταγραφεί μέχρι σήμερα, έρευνες που να μελετάνε τη γεωγραφική διάσταση και το πλαίσιο μέσα στο οποίο έχουν αναπτυχθεί και συνεχίζουν να αναπτύσσονται οι παραδοσιακοί οικισμοί. Θα πρέπει να μελετηθεί η ύπαρξη έλξεων ανάμεσα στους παραδοσιακούς οικισμούς και τα μεγάλα αστικά κέντρα που βρίσκονται στην ευρύτερη περιοχή τους, να ερευνηθεί αναλυτικά η μετάβαση από το παραδοσιακό καθεστώς που υπήρχε στους οικισμούς στη σύγχρονη πραγματικότητα και κατά πόσο η μεγάλη τουριστική ανάπτυξη που εμφανίζεται σε αρκετούς από αυτούς συνάδει με τη βιώσιμη ανάπτυξη τους.

Σκοπός της έρευνας είναι να διερευνηθούν οι μηχανισμοί, οι συνθήκες και οι τρόποι διαμέσου των οποίων επιτυγχάνεται ή μη η βιωσιμότητα των παραδοσιακών οικισμών κατά τη μετάβαση τους από το παραδοσιακό καθεστώς στη σύγχρονη πραγματικότητά. Ειδικότερα διατυπώθηκαν τα κάτωθι ερευνητικά ερωτήματα:

- Απαιτούνται αλλαγές στο νομοθετικό πλαισίου για την προστασία της φυσιογνωμία των παραδοσιακών οικισμών ή καλύπτεται σε ικανοποιητικό βαθμό το αντικείμενο;
- Ποια είναι η διαχρονική κοινωνικό - οικονομική εξέλιξη των οικισμών σε σχέση με την μορφολογία και την θέση τους (υψόμετρο, απόσταση από το αστικό κέντρο) στο χώρο;
- Ποιά είναι η εικόνα των οικισμών σε σχέση με το παρελθόν; Διατηρούν την παραδοσιακότητά τους και σε ποίο βαθμό (παραμένουν αναλλοίωτοι μέσα στο χρόνο ή έχουν μετατραπεί σε μουσεία);
- Ποιοί είναι οι κυριότεροι παράγοντες προσέλκυσης επισκεπτών σε παραδοσιακούς οικισμούς και πως αυτοί συσχετίζονται από τη σημερινή οικονομική κατάσταση;

Η έρευνα αφορά τα κατοικήσιμα κτίρια των οικισμών στον Ελλαδικό χώρο, τα οποία είτε διατηρούνται και είναι κατοικήσιμα και εκμεταλλεύσιμα, είτε βρίσκονται υπό απειλή ή εξαφάνιση. Κάτω από το ίδιο πλαίσιο διερευνώνται οι οικισμοί ως συμβολικές και πολιτισμικές έννοιες για την αρχιτεκτονική και την πολεοδομία.

Οι απαντήσεις αναζητήθηκαν σε επίπεδο γεωγραφίας, με βάση τον πληθυσμό, τη μορφολογία, τη θέση στο χώρο και την εξάρτηση αυτών από μεγάλα αστικά κέντρα, ενώ έγινε και ανάλυση των χρήσεων ανά κτιρίο που κυριαρχούν σε κάθε οικισμό.

Η έρευνα εστιάστηκε πιο συγκεκριμένα στην περιοχή των Ζαγοροχωριών του νομού Ιωαννίνων. Η συγκεκριμένη περιοχή επιλέχθηκε καθώς:

- ο νομός είναι ένας από τους πέντε νομούς της χώρας που διαθέτουν τους περισσότερους οικισμούς χαρακτηρισμένους ως παραδοσιακούς,
- ο νομός θεωρείται ένας από τους πιο ορεινούς νομούς στον Ελλαδικό χώρο (σε σχέση με τους πεδινούς και παραθαλάσσιους νομούς που διαθέτουν παραδοσιακούς οικισμούς),
- η Περιφέρεια Ηπείρου θεωρείται μια από τις πιο φτωχές Περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση,
- μεγάλοι οδικοί άξονες της χώρας (Ιόνια Οδός, Εγνατία Οδός) διέρχονται από το συγκεκριμένο νομό, βγάζουν την περιοχή από την συγκοινωνιακή απομόνωση που βρισκόταν από τη δεκαετία του 1960, μετατρέποντας την πόλη των Ιωαννίνων σε κέντρο τουριστικής και οικονομικής ανάπτυξης στην Βορειοδυτική Ελλάδα,
- το 65% των παραδοσιακών οικισμών του νομού βρίσκεται στην περιοχή του Ζαγορίου,
- η περιοχή του Ζαγορίου διαθέτει πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και είναι περιοχή ιδιαίτερου φυσικού κάλους,
- τέλος η συγκεκριμένη περιοχή ήταν προσεγγίσιμη τόσο για την πραγματοποίηση της έρευνας, όσο και για την συλλογή στοιχείων καθώς στην πόλη των Ιωαννίνων είναι η μόνιμη κατοικία των γονιών μου, με αποτέλεσμα να υπάρχει μεγαλύτερη δυνατότητα ευελιξίας για την εργασία.

Όλα τα παραπάνω μελετήθηκαν υπό το πρίμα της ένταξης του συγκεκριμένου είδους των οικισμών στο χώρο και κατά πόσο αυτοί αποτελούν ένα ευρύτερο κομμάτι πόλων έλξης συμβάλλοντας στην ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα της ευρύτερης περιοχής (περιφέρεια, νομός) που ανήκουν.

Συνεπώς το γεγονός ότι οι παραδοσιακοί οικισμοί, θεωρούνται μνημεία με ιδιαίτερη πολιτιστική αξία κρατώντας ζωντανή τη συνέχεια της ιστορίας μας, αποτέλεσε το σπουδαιότερο λόγο προκειμένου η πολιτεία να ψηφίσει νόμους για την προστασία τους. Η διαφύλαξη του παραδοσιακού χαρακτήρα του συγκεκριμένου είδους των οικισμών θεωρείται πολύ μεγάλης σημασίας, για το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο

(ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς) και δεν αφορά μόνο τους κατοίκους που ζουν και εργάζονται και δραστηριοποιούνται στους οικισμούς.

1.2. Η Μεθοδολογία

Η λογική ανάλυσης συνίσταται στην προσπάθεια ανασύστασης, της γεωγραφικής κατάστασης του οικισμού σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. Η χαρτογραφική αποτύπωση των οικισμών όπου υπάρχει, είναι σχετικά πρόσφατη. Η λογική, παγίωσης χαρτογραφικών εικόνων των οικισμών είναι ζήτημα κειμενικών πηγών και της σημερινής εικόνας των ίδιων των οικισμών. Η ανάλυση στοχεύει στην δημιουργία «εικόνων» σύγκρισης μεταξύ διαφορετικών γεωγραφικών κλιμάκων (τοποθεσίας και γεωγραφικής θέσης), την ανάλυση του χώρου και την αναζήτηση ανάλογων παραδειγμάτων καθώς και τη διερεύνηση και ερμηνεία του ευρύτερου πλαισίου δραστηριοτήτων και λειτουργιών των οικισμών ανά εποχή.

Η πληροφορία είναι ενσωματωμένη σε γεωγραφικό σύστημα πληροφοριών για το σύνολο των παραδοσιακών οικισμών έτσι ώστε να γίνει δυνατή η ανάλυση διαφορετικών επιπέδων και μορφών πληροφορίας και να εξαχθούν συνδυαστικά αποτελέσματα. Έγινε καταγραφή και απεικόνιση των παραδοσιακών οικισμών ανά Γεωγραφικό Διαμέρισμα και Νομό και εξετάστηκε η διαχρονική φυσιογνωμία αυτών βάση χωρικών κριτηρίων, στατιστικών δεδομένων (δημογραφικά, χρήσεις κτηρίων, φυσικών χαρακτηριστικών – απόσταση από ακτογραμμή, υψόμετρο), τεχνικών πολεοδομικών χαρακτηριστικών και της τουριστικής δημοφιλίας. Πραγματοποιήθηκαν ταξινομήσεις στις ακόλουθες κατηγορίες: μικροί, μεσαίοι, μεγάλοι και πολλοί μεγάλοι οικισμοί, πεδινοί, ορεινοί και ημιορεινοί οικισμοί, περαστικοί και παραλιακοί οικισμοί. Για την περιοχή μελέτης έγινε ομαδοποίηση με στατιστική χωρική και μη χωρική ανάλυση, των δεδομένων που προέκυψαν από την επεξεργασία των στατιστικών στοιχείων και των αποτελεσμάτων του ερωτηματολογίου.

Αναλύθηκαν και μελετήθηκαν από γεωγραφική πλευρά το σύνολο των παραδοσιακών οικισμών στον Ελλαδικό χώρο. Εξετάστηκε το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία τους σε Εθνικό επίπεδο και διερευνήθηκε το αντίστοιχο ισχύον Ευρωπαϊκό αναφορικά με την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, ενώ προσδιορίστηκαν οι παράγοντες που επηρεάζουν την οικονομική και τουριστική ανάπτυξή τους.

Ακολούθως στην περιοχή των Ζαγοροχωρίων έγινε διεξοδική καταγραφή και έρευνα όλων των προαναφερόμενων στοιχείων και συγκρίσεις για τις διαφοροποιήσεις που εμφανίζονται στους οικισμούς που βρίσκονται εκεί. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στις συνθήκες που επικρατούσαν τις περασμένες δεκαετίες σε σχέση με το σήμερα (το πέρασμα από το παραδοσιακό στο νέο) και πώς η σημερινή πραγματικότητα έχει μεταβάλει τη ζωή των πολιτών που ζουν εκεί. Εξετάστηκαν τοπογραφικά και περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά των οικισμών μελέτης, σε συνάρτηση με την κοινωνική δομή τους που αποτελούν βασικούς παράγοντες στη διαμόρφωση της πολεοδομικής οργάνωσης αυτών. Η σύνθεση της χωρικής μορφής των οικισμών αποτελεί το κυρίαρχο πολεοδομικό χαρακτηριστικό τους. Παράλληλα, λειτουργεί ως βασικό κριτήριο διάκρισης των διαφόρων τύπων χωρικής οργάνωσης. Η λειτουργική δομή των οικισμών (μονοπυρηνική, πολυπυρηνική) προκύπτει πάντα στη βάση της κοινωνικής και όχι της ταξικής τους διάρθρωσης. Συνήθως συναρτάται και με το μέγεθος ή τις ανάγκες επέκτασης του οικισμού. Η χωρική μορφή τους (τυχαία ή γραμμική) διαμορφώνεται με βάση την τοπογραφία και τους φυσικούς άξονες (ποταμοί, υδάτινα ρέματα, ισοϋψείς), αλλά και με την ανάγκη οργάνωσης των εσωτερικών και εξωτερικών επικοινωνιών και διαδρομών των κατοίκων.

Έγινε καταγραφή από τις υπάρχουσες πηγές όλων των πληροφοριών και των δεδομένων και δόθηκε η δυνατότητα ανασύστασης της γεωγραφικής κατάστασης που επικρατούσε στους οικισμούς στο παρελθόν και η συσχέτιση τους άμεσα με το παρόν και το μέλλον αυτών.

Για το λόγο αυτό και εξαιτίας των περιορισμένων πληροφοριών που υπάρχουν σχετικά με ιστορικά στοιχεία που αφορούν τους παραδοσιακούς οικισμούς, εκτός από τα ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν από επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στην περιοχή (οι περισσότεροι κατοικούν και εκεί), επιδιώχθηκε διάμεσο συνεντεύξεων να καταγραφούν όλες οι λεπτομέρειες που είναι απαραίτητες ώστε να μας βοηθήσουν να αποκτήσουμε την όσο πιο καλή εικόνα γίνεται αναφορικά με το παρελθόν. Το δείγμα των ατόμων που επιλέχθηκαν για τις συνεντεύξεις ήταν τυχαίο και αποτελούνταν είτε από μόνιμους κατοίκους της περιοχής, είτε από δημότες που επισκέπτονται την περιοχή για μεγάλο χρονικό διάστημα του έτους, είτε από επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται με επιχειρήσεις (ξενοδοχειακές μονάδες, αθλητικές δραστηριότητες κλπ.), είτε από μέλη πολιτιστικών συλλόγων και ιδιώτες μηχανικούς. Οι πληροφορίες που συλλέχθηκαν από τις συνεντεύξεις αποτέλεσαν σημαντικό συμπλήρωμα των αποτελεσμάτων που

εξήχθησαν από τα ερωτηματολόγια και ουσιαστικά κάλυψαν τα κενά, απορίες που δημιουργήθηκαν από τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου. Ταυτόχρονα όλα τα παραπάνω δεδομένα συνδυάστηκαν άμεσα και με τα αποτελέσματα των απογραφών των τελευταίων εβδομήντα ετών δίνοντας μια σαφή εικόνα της κοινωνικής και οικονομικής ζωής των κατοίκων.

Το ερωτηματολόγιο αποτελούνταν από είκοσι επτά (27) ερωτήσεων που αφορούσε τις καταγεγραμμένες επιχειρήσεις της περιοχής στο επιμελητήριο Ιωαννίνων. Η επεξεργασία των αποτελεσμάτων των ερωτηματολογίων και η εξαγωγή συμπερασμάτων έγινε με τη βοήθεια του στατιστικού προγράμματος SPSS. Επίσης για τους οικισμούς του νομό έχουν έρθει στην κατοχή μας εξειδικευμένα πρωτογενή στοιχεία, τα οποία μας παραχωρήθηκαν από την Εθνική Στατιστική Αρχή (διαμέσου προγραμματικής σύμβασης) και από τα οποία έχουν παραχθεί δείκτες, οι οποίοι απεικονίστηκαν παραστατικά διαμέσου ψηφιακών θεματικών χαρτών (με τη χρήση του εξειδικευμένου προγράμματος διαχείρισης γεωγραφικών πληροφοριών ArcGIS). Με βάση τα ανωτέρω αποτελέσματα έχουν εξαχθεί για την περιοχή μελέτης συμπεράσματα που σχετίζονται με την οργάνωση και λειτουργία των παραδοσιακών οικισμών, την κοινωνική δομή αυτών, τον τρόπο ζωής των κατοίκων και εάν εμφανίζονται αλλαγές σε σχέση με το παρελθόν, την οικονομική ανάπτυξη και τους βασικούς παράγοντες που συνέβαλλαν σε αύτη, το είδος των πόρων (π.χ. γεωργία, τουρισμών, κοινοτικά προγράμματα) που εισρέουν, τις ιστορικές προϋποθέσεις δημιουργίας και μετεξέλιξης αυτών από το χθες στο σήμερα.

Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στα στοιχεία αλλοίωσης σε σχέση με την αρχική τους μορφή, που εμφανίζουν οι οικισμοί τα τελευταία χρόνια και διερευνήθηκε εάν το νομοθετικό πλαίσιο που τους προστατεύει είναι ακόμη και σήμερα επίκαιρο ή θα πρέπει να γίνουν αλλαγές και τροποποιήσεις. Για όλα τα παραπάνω έχουν ληφθεί υπόψη οι νέες οικονομικές και κοινωνικές διαρθρωτικές αλλαγές που συμβαίνουν τα τελευταία χρόνια τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο, δημιουργώντας νέες πιέσεις – προβλήματα στις σύγχρονες πόλεις και στις ευρύτερες περιοχές αυτών, στις οποίες ανήκουν και οι παραδοσιακοί οικισμοί, ειδικότερα μάλιστα στην περιφέρεια της Ηπείρου που είναι μια από τις φτωχότερες περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και την περιοχή του Ζαγορίου που είναι μία από τις πιο ορεινές περιοχές του Ελλαδικού χώρου, με σπάνια όμως φυσικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά που προσδίδουν στην περιοχή μια εντελώς διαφορετική φυσιογνωμία.

Οι πληροφορίες που χρησιμοποιήθηκαν στη έρευνα μας είναι τριών ειδών και περιγράφονται λεπτομερώς παρακάτω:

I. Τα Πολεοδομικά δεδομένα

Προέρχονται από τα Φύλλα Εφημερίδας της Κυβερνήσεως (Φ.Ε.Κ.) σε σχέση με το νομικό πλαίσιο που διέπει το χαρακτηρισμό των οικισμών και των κτιρίων ως παραδοσιακών (αρτιότητα, τοποθέτηση οικοδομήματος στο οικόπεδο, συντελεστής δόμησης, απαγορεύσεις είδους εργασιών, προϋποθέσεις επισκευής κτιρίων κλπ), από βιβλιοθήκες (πχ Τ.Ε.Ε., πρώην Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., εργασίες από βιβλιοθήκες πανεπιστημίων, αποφάσεις Συμβουλίου της Επικρατείας), από Μελέτες Τουριστικής Ανάπτυξης του Ε.Ο.Τ., από Διεθνείς Οργανισμούς και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις που ασχολούνται με την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς (ICOMOS).

II. Τα Στατιστικά δεδομένα

Πρόκειται για πρωτογενή δεδομένα, που προέρχονται από την ΕΛΣΤΑΤ[1], μέσω "Σύμβασης για την πρόσβαση σε εμπιστευτικά δεδομένα για ερευνητικούς σκοπούς" αποκλειστικά και μόνο για το σκοπό της έρευνας, με την επισήμανση ότι τα αποτελέσματα και συμπεράσματα που έχουν εξαχθεί από αυτά είναι δικά μου και έχουν παραχθεί από την περαιτέρω επεξεργασία απογραφικών δεδομένων που αφορούν:

- Πραγματικό και μόνιμο πληθυσμό ανά δημοτική / τοπική κοινότητα[2].
- Μόνιμο Πληθυσμό κατά φύλο, ομάδες ηλικιών (ανά πενταετία), επίπεδο εκπαίδευσης και κατάσταση ασχολίας ανά δημοτική ενότητα [3].
- Μόνιμο Πληθυσμό, κατά φύλο, επίπεδο εκπαίδευσης και κατάσταση ασχολίας (οικονομικά ή μη ενεργός πληθυσμός) ανά δημοτική / τοπική κοινότητα στο νομό Ιωαννίνων[4].

[1] Αποκτήθηκαν από την επίσημη ιστοσελίδα της Αρχής καθώς και μέσω "Σύμβασης για την πρόσβαση σε εμπιστευτικά δεδομένα για ερευνητικούς σκοπούς" αποκλειστικά και μόνο για το σκοπό της έρευνας, με την επισήμανση οτι τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα που έχουν εξαχθεί είναι του συντάκτη. Η διάθεση των παραπάνω δεδομένων έγινε δωρεάν.

[2] Τα στοιχεία για τον Πραγματικό πληθυσμό αφορούν το σύνολό του Ελλαδικού χώρου για τα έτη 2011, 1991, 1981, 1971, 1961, 1951, 1940. Ιδιαίτερα για τον νομό Ιωαννίνων υπάρχει και απογραφή του έτους 1923. Για το Μόνιμο πληθυσμό έχουν καταχωρηθεί στοιχεία των απογραφών για τα έτη 2011, 2001 και 1991.

[3] Για την απογραφή του έτους 2011.

[4] Αφορά κατόχους διδακτορικού & μεταπτυχιακού τίτλου, πτυχιούχους παν/μίου - πολυτεχνείου και ισοτίμων σχολών, πτυχιούχους ΑΤΕΙ, ΑΣΠΑΙΤΕ και ισοτίμων σχολών, πτυχιούχους ανώτερων επαγγελματικών σχολών, πτυχιούχους μετα-δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, απόφοιτοι λυκείου, πτυχιούχους επαγγελματικού λυκείου, πτυχιούχους επαγγελματικών σχολών, αποφοίτους τριταξίου γυμνασίου, αποφοίτους δημοτικού, όσους εγκατέλειψαν το δημοτικό, αλλά γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση και όσους δεν γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση. Τα στοιχεία αφορούν την απογραφή του 2011.

- Μόνιμο Πληθυσμό, κατά ομάδες υπηκοοτήτων, φύλο και κατάσταση ασχολίας ανά δημοτική / τοπική κοινότητα στο νομό Ιωαννίνων[5].
- Απασχολούμενοι κατά επίπεδο εκπαίδευσης, τόπο εργασίας (στον Δήμο της μόνιμης διαμονής, σε άλλο δήμο ή σε χώρα εξωτερικού ή σε μη μόνιμο μέρος) και τομέα απασχόλησης (ιδιωτικός, δημόσιος) ανά δημοτική / τοπική κοινότητα στο νομό Ιωαννίνων[6].
- Απασχόληση στο πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή τομέα, άνεργοι, οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός ανά οικισμό στο νομό Ιωαννίνων[7].
- Απασχολούμενοι, κατά φύλο, ομάδες ηλικιών και κλάδο οικονομικής δραστηριότητας ανά δημοτική / τοπική κοινότητα στο νομό Ιωαννίνων[8].
- Απασχολούμενοι, κατά επάγγελμα και ομάδες υπηκοοτήτων (Ελληνική υπηκοότητα, υπηκοότητα ξένων χωρών / χωρίς υπηκοότητα ή αδιευκρίνιστη υπηκοότητα) το 2011 ανά δημοτική / τοπική κοινότητα στο νομό Ιωαννίνων[9].
- Πυρηνικές οικογένειες κατά αριθμό απασχολούμενων μελών ανά δημοτική / τοπική κοινότητα στο νομό Ιωαννίνων[10].
- Οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός κατά ομάδες υπηκοοτήτων (Ελληνική υπηκοότητα, Υπηκοότητα ξένης χώρας / χωρίς υπηκοότητα ή αδιευκρίνιστη υπηκοότητα) ανά δημοτική / τοπική κοινότητα στο νομό Ιωαννίνων[11].
- Μόνιμος Πληθυσμός, κατά φύλο, ομάδες ηλικιών και κατάσταση ασχολίας (απασχολούμενοι, άνεργοι, πρώην απασχολούμενοι, νέοι, μαθητές-σπουδαστές,

[5] Αφορά κατοίκους απο χώρες της ΕΕ, λοιπή Ευρώπη, Αφρική, Καραϊβική, Νότια ή Κεντρική Αμερική, Βόρεια Αμερική, Ασία, όσους δεν διευκρίνισαν την υπηκοότητα τους ή όσους δεν έχουν υπηκοότητα ή δεν δήλωσαν. Τα στοιχεία αφορούν την απογραφή του 2011.
[6] Για την απογραφή του έτους 2011.
[7] Ο πρωτογενής αφορά τους τομείς της γεωργίας, της κτηνοτροφίας, της θήρας, της αλιείας και της δασοκομίας, ο δευτερογενής τη μεταποιητική βιομηχανία, την κατασκευή, τα ορυχεία, τα λατομεία, τη παροχή ηλεκτρικού ρεύματος και φυσικού αερίου και τη παροχή νερού και ο τριτογενής τομέας το εμπόριο, τα ξενοδοχεία, τις δημόσιες υπηρεσίες, τα εστιατόρια, τις μεταφορές, τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, την παροχή υπηρεσιών. Τα στοιχεία αφορούν τις απογραφές των ετών 2001 και 2011.
[8] Γεωργία, δασοκομία και αλιεία, ορυχεία και λατομεία, μεταποίηση, παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού, κατασκευές, μεταφορά και αποθήκευση, εκπαίδευση, δημόσια διοίκηση και άμυνα, κλπ.. Τα στοιχεία αφορούν την απογραφή του 2011.
[9] Υπάλληλοι γραφείου, απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές, ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι και αλιείς, ειδικευμένοι τεχνίτες και ασκούντες συναφή επαγγέλματα, ανειδίκευτοι εργάτες, χειρώνακτες και μικροεπαγγελματίες, λοιπά επαγγέλματα. Τα στοιχεία αφορούν την απογραφή του 2011.
[10] Για την απογραφή του έτους 2011.
[11] Για την απογραφή του έτους 2011.

συνταξιούχοι, εισοδηματίες, οικιακά, λοιποί) ανά δημοτική / τοπική κοινότητα στο νομό Ιωαννίνων[12].

- Άνεργοι κατά επίπεδο εκπαίδευσης ανά δημοτική / τοπική κοινότητα στο νομό Ιωαννίνων[13].
- Κτίρια κατά αριθμό ορόφων και χρονική περίοδο κατασκευής ανά δημοτική / τοπική κοινότητα[14].
- Κτίρια κατά χρήση (αποκλειστική, μικτή) ανά δημοτική / τοπική κοινότητα[15].
- Νοικοκυριά κατά αριθμό αυτοκινήτων και τύπο κυριότητας της κατοικίας που διαμένουν στο νομό Ιωαννίνων[16].

III. Τα Χαρτογραφικά δεδομένα.

Δημιουργήθηκε ψηφιακή χαρτογραφική βάση δεδομένων με γεωγραφικά υπόβαθρα κλίμακας 1:50.000, που περιέχει:

I. Τα όρια των νομών, δήμων και πρώην κοινοτήτων στον Ελλαδικό χώρο. Χρησιμοποιήθηκαν γεωγραφικά δεδομένα της σημερινής διοικητικής διάρθρωσης της χώρας[17] καθώς και της διοικητικής δομής της χώρας πριν την εφαρμογή του Προγράμματος "Καποδίστρια"[18] που αφορούσε τη συνένωση δήμων και κοινοτήτων,

II. τη θέση των οικισμών στο σύνολό της χώρας,

III. τα όρια των οικισμών στο νομό Ιωαννίνων και στη γεωγραφική περιοχή Ζαγόρι,

IV. το διαχωρισμό του Ζαγορίου σε τρεις περιοχές, Ανατολικό, Κεντρικό και Δυτικό.

Τα ψηφιακά δεδομένα προέρχονται από κατάλληλες διορθώσεις (γεωαναφορά) και ψηφιοποιήσεις προϊόντων (αναλογικοί χάρτες) του Εργαστηρίου Ανάλυσης Οπτικοποίησης Χώρο-Χρονικών Δεδομένων του Τμήματος Γεωγραφίας του

[12] Αφορά τις κατηγορίες ηλικιών 0-14, 15-19, 20-24, 25-29, 30-34, 35-39, 40-44, 45-49, 50-54, 55-59, 60-64, 65-69, 70-74, 75 και άνω καθώς την κατηγοριοπόιηση της ασχολίας σε απασχολούμενους, ανέργους, πρώην απασχολούμενους, νέους, μαθητές-σπουδαστές, συνταξιούχους, εισοδηματίες, οικιακά και λοιποί. Τα στοιχεία αφορούν την απογραφή του 2011.

[13] Τα στοιχεία αφορούν την απογραφή του 2011.

[14] Αφορά τις χρονικές περιόδους: προ του 1919, 1919-1945, 1946-1960, 1961-1970, 1971-1980, 1981-1985, 1986-1990, 1991-1995, 1996-2000, 2001-2005, 2006 και μετά, υπό κατασκευή. Τα στοιχεία αφορούν την απογραφή του 2011.

[15] Ειδικότερα οι χρήσεις που περιγράφονται είναι: κατοικία, εκκλησία-μοναστήρι, ξενοδοχείο, εργοστάσιο-εργαστήριο, σχολικά κτίρια, καταστήματα-γραφεία, σταθμός αυτοκινήτων (παρκινγκ), νοσοκομεία - κλινική, άλλες χρήσεις.Τα στοιχεία αφορούν τις απογραφές των ετών 2001 και 2011.

[16] Τα στοιχεία αφορούν την απογραφή του 2011.

[17] Ν. 3852/2010 (ΦΕΚ87/τ. Α'/ 07-06-2010) "Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης".

[18] Ν. 2539/1997 (ΦΕΚ244/ τ. Α' / 04-12-1997) "Συγκρότηση της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης".

Πανεπιστημίου Αιγαίου. Η ανωτέρω επεξεργασία της κάθε επιμέρους γεωγραφικής πληροφορίας έγινε με τη χρήση του εξειδικευμένου προγράμματος ArcGIS.

Για δε τη περιοχή μελέτης (Ζαγόρι) αναπτύχθηκε ψηφιακό υπόβαθρο, χρησιμοποιήθηκαν συνολικά οκτώ (8) αεροφωτογραφίες διαφορετικών χρονικών στιγμών και κλιμάκων (τέσσερις αεροφωτογραφίες κλίμακας 1:42.000 έτους 1945, δύο αεροφωτογραφίες κλίμακας 1:15.000 για τα έτη 1969 και 1983, μία αεροφωτογραφία κλίμακας 1:40.000 έτους 1970 και μία αεροφωτογραφία κλίμακας 1:30.000 έτους 1981) από τη Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού (ΓΥΣ) καθώς και δορυφορικές εικόνες για την πληρέστερη ενημέρωση των υπαρχόντων γεωγραφικών δεδομένων με σύγχρονες πληροφορίες από την εφαρμογή Google Earth για τους οικισμούς Μεγάλο και Μικρό Πάπιγκο, Τσεπέλοβο, Κήποι και Αρίστη. Οι παραπάνω οικισμοί συμπεριλαμβάνονται στους ποιο δημοφιλείς της περιοχής με βάση τις απαντήσεις των ερωτώμενων επιχειρηματιών.

IV. Τα δεδομένα της Έρευνας Πεδίου.

Πρόκειται για δεδομένα που προέρχονται είτε από επιτόπια έρευνα, είτε από την στατιστική επεξεργασία των απαντήσεων που δόθηκαν από τους επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στην περιοχή των Ζαγοροχωρίων, μέσω των ερωτηματολογίων καθώς και από τις συνεντεύξεις ατόμων που είτε ζουν είτε εργάζονται στο Ζαγόρι. Η επεξεργασία των απαντήσεων έγινε με τη χρήση του εξειδικευμένου στατιστικού πακέτου SPSS (οι διαδικασίες που ακολουθήθηκαν παρατίθενται στο σχετικό Κεφάλαιο).

Αναφορικά με τα προβλήματα που προέκυψαν κατά τη διεξαγωγή της έρευνας, αρχικά θα πρέπει να τονιστεί ότι τα αποτελέσματα της τελευταίας απογραφής του πληθυσμού (2001 – 2011), που έλαβε χώρα το Μάρτιο του 2011, σε επίπεδο οικισμού ανά νομό ήταν διαθέσιμα στις αρχές του 2016, με αποτέλεσμα να γίνουμε κάτοχοι αυτών (μετά από σχετικό αίτημα στην Στατιστική Υπηρεσία και υπογραφή προγραμματικής σύμβασης) στα τέλη καλοκαιριού του ιδίου έτους. Επίσης κατά τις απογραφές που έγιναν για τα έτη 1940 έως και το 1991 δεν συλλέγονταν δεδομένα που σχετίζονταν με οικονομικά στοιχεία σε επίπεδο οικισμού (μόνο για συγκροτήματα πόλεων), με αποτέλεσμα να υπάρχει μεγάλη δυσκολία στην εξαγωγή διαχρονικών ασφαλών συμπερασμάτων σε σχέση με την ανεργία, τον αριθμό των οικονομικά ενεργών κατοίκων, την απασχόληση στον πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή τομέα κατά τις παραπάνω περιόδους.

Αρκετοί από τους οικισμούς του εμφανίζονται στην ερευνά τα έτη 1940, 1951 και 1961 δεν υφίστανται σήμερα και αυτό διότι είτε έχουν συνενωθεί με άλλους οικισμούς και έχουν μετονομαστεί, είτε αποτελούν πλέον μέρος κάποιας πόλης, είτε δεν είναι πια κατοικήσιμοι. Αποτέλεσμα αυτού είναι η εμφάνιση δυσκολιών στην εύρεση και κατανομή των στατιστικών δεδομένων και την ανασύσταση της γεωγραφικής πληροφορίας που απαιτείται για την μελέτη της διαχρονικής εξέλιξης των οικισμών. Συνεπώς απαιτήθηκε πολύ καλή γνώση των δεδομένων καθώς και των αλλαγών που έχουν πραγματοποιηθεί στη διοικητική διάρθρωση της χώρας σε επίπεδο νομού και οικισμού. Επειδή κατά τις δεκαετίες 1950 και 1960 έγιναν οι περισσότερες διαρθρωτικές αλλαγές σε διοικητικό επίπεδο (συνενώσεις και δημιουργία νέων οικισμών, μετονομασίες), απαιτήθηκε περαιτέρω επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων. Σε όλα τα παραπάνω θα πρέπει να λάβουμε υπόψη (όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως) και τις συνενώσεις που πραγματοποιήθηκαν με την εφαρμογή των Προγραμμάτων "Καποδίστριας" και "Καλλικράτης".

Τα στατιστικά δεδομένα που αφορούν τα τριάντα τρία (33) τμήματα πόλεων (παράρτημα, πίνακες, πίνακας 4: Παραδοσιακοί Οικισμοί τμήματα πόλεων) έχουν χρησιμοποιηθεί σε όλο το εύρος της ερευνάς μας με τον ίδιο τρόπο. Στις ταξινομήσεις των παραδοσιακών οικισμών και τα αποτελέσματα που εξήχθησαν σε σχέση με την χωροταξική διάταξη τους έχουν ληφθεί υπόψη οι πληθυσμιακές κατανομές που αφορούν τα τμήματα πόλεων καθώς δεν υπάρχουν ξεχωριστά δεδομένα για τα επιμέρους χαρακτηρισμένα τμήματα αυτών. Έτσι αναλύθηκαν δεδομένα που αφορούν το σύνολο του πληθυσμού της κάθε πόλης – οικισμού καθώς η σύγκριση με τους πληθυσμούς των επιμέρους οικισμούς θα είχε σαν αποτέλεσμα την εξαγωγή λανθασμένων αποτελεσμάτων.

Στη περίπτωση όμως του χαρακτηρισμού των υπό εξέταση οικισμών με βάση το υψόμετρο τους, έχουν συμπεριληφθεί και τα τμήματα πόλεων στην ερευνά, αφού ο χαρακτηρισμός από την ΕΛΣΤΑΤ γίνεται με βάση το μέσο υψόμετρο. Για να μην αλλοιωθεί όμως ο χαρακτήρα των δεδομένων μας, στα τμήματα πόλεων που υπάρχει κήρυξη ως «παραδοσιακού» περισσότερο του ενός τμήματος, στην ερευνά μας λαμβάνεται υπόψη η ύπαρξη ενός μόνο τμήματος ως γεωγραφική πληροφορία.

Στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο νομό Ιωαννίνων και στις συγκρίσεις που έγιναν σε σχέση με την περιοχή του Ζαγορίου έχει ληφθεί υπόψη το σύνολό των στατιστικών δεδομένων για την πόλη των Ιωαννίνων, παρόλο που ένα μικρό τμήμα έχει

χαρακτηριστεί ως παραδοσιακό. Και αυτό έγινε για να διαπιστώσουμε και να καταδείξουμε το μέγεθος της συγκέντρωσης του πληθυσμού και της αναπτυξιακής πορείας της ευρύτερης περιοχής της πρωτεύουσας του νομού, τόσο σε σχέση με τον ίδιο το νομό και τους οικισμούς αυτού, όσο και με τα στατιστικά δεδομένα των οικισμών που αφορούν τους όμορους νομούς (Πρεβέζης, Άρτας, Θεσπρωτίας) της Περιφέρειας Ηπείρου.

Η δυσκολία καταγραφής των γεωγραφικών δεδομένων σε σχέση με το οδικό δίκτυο στο διάστημα που πραγματοποιήθηκε η ερευνά μας. Αυτό οφείλεται είτε στην έλλειψη ενημέρωσης των αναλογικών και ψηφιακών δεδομένων που βρίσκονται στην κατοχή των αρμοδίων φορέων, είτε στην εμπλοκή πολλών υπηρεσιών, λόγω αρμοδιότητας.

Κατά τη διάρκεια συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων (μέσω ηλεκτρονικής διαδικασίας) υπήρξε μεγάλη δυσπιστία από τους επιχειρηματίες - ερωτώμενους να απαντήσουν (είχαν απαντηθεί είκοσι από τα εκατό) καθώς θεωρούσαν ότι η όλη έρευνα ενδέχεται να υποκρύπτει και άλλους σκοπούς. Για το λόγο αυτό απαιτήθηκε η επιτόπου καθημερινή παρουσία για χρονικό διάστημα περίπου τριών μηνών. Έγιναν κατ' ιδίαν συζητήσεις με τους ερωτώμενους για το ερευνητικό αντικείμενο της εργασίας, διανεμήθηκαν τα ερωτηματολόγια, απαντήθηκαν ερωτήσεις και απορίες, υπήρξε διαβεβαίωση ότι οι απαντήσεις και τα στοιχεία των επιχειρήσεων δεν θα χρησιμοποιηθούν για κανένα άλλο σκοπό εκτός από την εργασία και με αυτό το τρόπο επιτεύχθηκε ο στόχος της συμπλήρωσης εκατό (100) ερωτηματολογίων.

Για να μπορέσει να σχηματιστεί μια πλήρης διαχρονική ιστορική εικόνα αναφορικά με το συγκεκριμένο είδος οικισμού, παρόλο που άρχισαν να χαρακτηρίζονται ως παραδοσιακοί μετά το 1974, θεωρήθηκε απαραίτητο στο γεωγραφικό επίπεδο του κάθε "Καλλικρατικού" Δήμου να γίνεται αναγωγή των στατιστικών δεδομένων στο γεωγραφικό υπόβαθρο της "κοινότητας" πριν την εφαρμογή του προγράμματος "Καποδίστρια" παρέχοντας με αυτό τον τρόπο λεπτομερέστατη ακρίβεια της εικόνα που έρχεται από το παρελθόν και φτάνει στο παρόν για τον κάθε οικισμό. Συνεπώς στην εργασία μας, για τους οικισμούς που έχουν χαρακτηριστεί παραδοσιακοί από το 1974 έως σήμερα, θεωρείτε οτι ο συγκεκριμένος χαρακτηρισμός ισχύει καθ' όλη τη διάρκεια της μελέτης (εβδομήντα έτη). Φυσικά διερευνάται εάν μετά τον επίσημο χαρακτηρισμό τους ως παραδοσιακών εμφανίζονται αλλαγές σε πληθυσμιακό, οικονομικό και φυσιογνωμικό επίπεδο σε καθένα από αυτούς.

Τέλος από τα πρωτογενή στοιχεία υπολογίστηκαν κοινωνικοοικονομικοί δείκτες ως βασικό εργαλείο εξαγωγής συμπερασμάτων σε σχέση με την τάση που επικρατεί στους παραδοσιακούς οικισμούς στην περιοχή μελέτης. Ενδεικτικά αναφέρουμε τους δείκτες νεανικού πληθυσμού, πληθυσμού παραγωγικών ηλικιών, εξάρτησης, τις πληθυσμιακές μεταβολές ανά δεκαετία από το 1940 έως το 2011 καθώς και δείκτες που αποτυπώνουν δεδομένα από τον τομέα της απασχόλησης (οικονομικά ενεργός πληθυσμός ανά τομέα απασχόλησης). Το σύνολο των δεικτών που υπολογίστηκαν και απεικονίστηκαν χαρτογραφικά για την περιοχή των Ζαγοροχωρίων θα αναφερθούν λεπτομερώς στο σχετικό κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1. Η Γεωγραφία του Χώρου

Τόσο ο χώρος, όσο και ο χρόνος είναι δυο βασικά στοιχεία της κοινωνικής συγκρότησης μία κοινωνίας. Η σύγχρονη θεωρία έχει καταλήξει στο συμπέρασμα, ότι τα δύο αυτά στοιχεία που παράγονται κοινωνικά, είναι βασικά προϊόντα της ιστορίας με αποτέλεσμα και τη διαφοροποίηση τους ανάλογα με τις κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις. Γενικότερα ο χώρος μετασχηματίζεται σε ένα ανθρωπογενές τοπίο, καταδεικνύοντας με αυτόν τον τρόπο την ανθρώπινη δραστηριότητα διαχρονικά, καθώς και στοιχεία τόσο από την τοπική οικονομία, όσο και από τις κοινωνικές δομές και τον πολιτισμό, όπως αυτά εξελίσσονται μέσα στο χρόνο (Νιτσιάκος, 1998)

Στη συγκεκριμένη έρευνα δίνεται έμφαση στον επιστημονικό κλάδο της ανθρωπογεωγραφίας που μελετά τις μεταβολές που προκαλεί η κοινωνικοοικονομική δυναμική στο χώρο, όσο και τις επιπτώσεις των γεωγραφικών δομών στην εξέλιξη των κοινωνικοοικονομικών σχέσεων στον χρόνο. Αναλύεται η κατανομή των οικονομικών δραστηριοτήτων (παραγωγή, συναλλαγές κλπ.) του ανθρώπου στο γεωγραφικό χώρο διαχρονικά.

Με βάση τον Κουρλιούρο (2001: 29-30) ο κλάδος της Ανθρωπογεωγραφίας που ασχολείται με τις εξαρτήσεις των οικονομικών δραστηριοτήτων με το γεωγραφικό χώρο και τις προκαλούμενες επιπτώσεις που δημιουργούνται από αυτές είναι η Οικονομική Γεωγραφία. Συνεπώς δεν διερευνούνται μόνο οι επιπτώσεις της οικονομικής δραστηριότητας στον χώρο, αλλά και το αντίθετο δηλαδή το τι προκαλεί ο χώρος στην οικονομική δραστηριότητα.

Σαν οικονομικές δραστηριότητες μπορούν να θεωρηθούν τόσο οι ενέργειες και τα αποτελέσματα ενός συστήματος παραγωγής, διανομής και κατανάλωσης υλικών αγαθών και υπηρεσιών, όσο και το σύστημα κοινωνικών, εθνικών και πολιτιστικών αξιών και κανόνων που διέπουν κάθε κοινωνικό σχηματισμό σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους. Γενικότερα οι οικονομικές διαδικασίες δεν είναι απλός μία συναλλαγή ανάμεσα σε δύο πρόσωπα ή επιχειρήσεις, αλλά αποτελούν στοιχείο επικοινωνίας και ανταλλαγής απόψεων ανάμεσα στους παράγοντες που σχετίζονται με την οικονομική δραστηριότητα.

Ο Κουρλιούρος (2001: 38-40), αναλύοντας την άποψη των Hoover και Giarratani που διατυπώθηκε το 1985, τονίζει ότι μέσω της Γεωγραφίας προσπαθούμε να δώσουμε απαντήσεις σε ερωτήματα που αφορούν το "τι είναι που", "γιατί" και "συνεπώς τι". Άρα ο

στόχος δεν είναι μόνο να διερευνηθούν τα αποτελέσματα των οικονομικών δραστηριοτήτων στο χώρο, αλλά και να ερμηνευτούν αυτά, εντοπίζοντας προβλήματα και διατυπώνοντας απόψεις και προτάσεις επίλυσης αυτών. Όλα τα ανωτέρω εξαρτώνται κάθε φορά από την χρονική στιγμή αναφοράς τους και μπορεί να μεταβάλλονται ανάλογα τις επικρατούσες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες κάθε περιόδου. Κατά συνέπεια για να κατανοήσει ο μελετητής την αλληλεξάρτηση μεταξύ των οικονομικών δραστηριοτήτων και σχέσεων στο χώρο και πώς αυτές αναπτύσσονται και μεταλλάσσονται, θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη του κάθε φορά την ιστορική διάσταση και τις αλλαγές που έχουν συντελεστεί. Ο χώρος και ο χρόνος δημιουργούν τόσο δυνατότητες εξέλιξης όσο και περιορισμούς για το παρόν και το μέλλον.

Ο Αραβαντινός (1997) αναφέρεται στην έννοια του χώρου σε σχέση με την ανάπτυξη και προσδιόρισε τρεις κατηγορίες στις οποίες μπορεί σχηματικά να ενταχθεί η έννοια του χώρου. Η πρώτη κατηγορία αφορά χώρους που σχετίζονται με μια καθολική σχεδιασμένη ανάπτυξη με ευθύνη του κράτους. Αυτό συνέβαινε κυρίως στις χώρες του υπαρκτού Σοσιαλισμού (μέχρι της αρχές της δεκαετίας του '90). Κριτήρια που επηρέασαν την παραπάνω κατηγορία μπορεί να θεωρηθούν αυτά που σχετίζονται με οικονομικούς και αναπτυξιακούς παράγοντες (ενδεικτικά αναφέρουμε πρώτες ύλες, θέσεις εργασίας, κατάλληλη γεωργική γη), κοινωνικούς παράγοντες όπως είναι η στέγαση των κατοίκων, πολιτιστικούς παράγοντες που σχετίζονται με την ιστορία, τον πολιτισμό και το τυχόν διατηρητέο οικιστικό απόθεμα της περιοχής, περιβαλλοντικούς παράγοντες και αφορούν την ύπαρξη περιοχών ιδιαιτέρους φυσικού κάλους και εθνικούς - γεωστρατηγικούς παράγοντες (η δημιουργία οικισμών στις παραμεθόριες περιοχές).

Η δεύτερη κατηγορία σχετίζεται με χώρους, όπου τον πρωταρχικό ρόλο διαδραματίζει η ελεύθερη οικονομία, στη βάση της συμμετοχικής διαδικασίας. Θα πρέπει να τονιστεί ότι βρίσκονται σε ισχύ και σε αυτή την περίπτωση κάποιοι από τους παράγοντες που αναφέρθηκαν προηγουμένως, με προσθήκη παραγόντων που σχετίζονται με το σύστημα κινήτρων και την ιδιωτική επιχειρηματική δραστηριότητα.

Τέλος στην τρίτη κατηγορία, που προσεγγίζει σε μεγάλο βαθμό και την ελληνική περίπτωση, έχουμε χώρους με μη σχεδιαζόμενη ανάπτυξη από μέρους του δημόσιου τομέα. Τα κυριότερα κριτήρια καθορίζονται από τον ιδιωτικό τομέα αλλά και τις κοινωνικές ομάδες που στόχο έχουν το κέρδος. Σ' αυτή την κατηγορία πρωταρχικό ρόλο παίζουν η αξία γης και η έντονη ζήτηση για στέγη (έστω και σε αυθαίρετη μορφή) με αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων οικισμών ή την επέκταση των ήδη προϋπαρχόντων.

Ο Αράπογλου (2005), τονίζει ότι ο ιστορικός χρόνος, είναι συνεχής αλλά δεν έχει πάντοτε την ίδια ένταση. Θεωρεί ότι όταν η ιστορία βρίσκεται σε αδράνεια ο χώρος είναι σε ακινησία και όταν ο ιστορικός χρόνος εμφανίζει νεκρές περιόδους, ο χώρος απεικονίζει τις ίδιες εικόνες. Συνεπώς η ενέργεια ή η αδράνεια του χώρου της ιστορίας, επηρεάζουν την εικόνα του χώρου. Ο χώρος δεν σχετίζεται με γεγονότα και πράξεις μόνο του σήμερα, αλλά και προγενέστερων εποχών είτε κοντινών, είτε μακρινών. Η ιστορία ενός τόπου αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα κομμάτια, της σημερινής υποδομής και εικόνας του χώρου.

Συμπερασματικά διαφαίνεται ότι για να μπορέσει ο κάθε μελετητής να κατανοήσει στο παρόν χωροοικονομικά φαινόμενα ή να διατυπώσει υποθέσεις έρευνας για το μέλλον, οφείλει να ενσωματώσει στις υποθέσεις του και την ιστορική διάσταση δηλαδή το χρόνο. Συνεπώς όταν μελετάμε μία περιοχή θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, η ιστορική εξέλιξη αυτής, ο σχεδιασμός της στο χώρο, η διαχρονική οικονομική, κοινωνική και πολιτική κατάσταση που επικράτησε την περίοδο έρευνας.

2.2. Γενικά για τους οικισμούς

Ο χώρος και το οικιστικό δίκτυο είναι βασικές έννοιες της χωροταξίας. Αρχικά οι θεωρίες για την έννοια του χώρου αφορούσαν τη γεωγραφική διάσταση αυτού και δεν λαμβάνονταν υπόψη κάτι άλλο. Με το πέρασμα των ετών διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν το χώρο και είναι οι αλληλεξαρτήσεις αυτού με το οικιστικό δίκτυο που αναπτύσσεται μέσα σ' αυτό. Ο όρος "οικιστικό δίκτυο" πρωτοεμφανίστηκε από τη Γερμανική Σχολή και συγκεκριμένα από το γερμανό Walter Christaller σε εργασία με τίτλο "Κεντρικοί τόποι στη Ν. Γερμανία" και εξέταζε τις σχέσεις που δημιουργούνται μεταξύ των οικισμών (Καυκαλάς, 2014). Ο Α. Αραβαντινός[19] αναφέρει ότι ο χώρος που υπάρχει το αστικό στοιχείο διέπεται από δύο χαρακτηριστικά:

I) Το "κέλυφος", το οποίο αποτελείται από οικοδομές και τεχνικό / τεχνολογικό εξοπλισμό και το οποίο είναι καθορισμένο σε κάποιο φυσικό περιβάλλον.

II) Η "κοινωνία των ανθρώπων", η οποία είναι το βασικό συστατικό του "κελύφους" και διαμένει, εργάζεται, κυκλοφορεί, αναπτύσσεται μέσα σε αυτό,

[19] Αθανάσιος Ι. Αραβαντινός, «Στοιχεία Πολεοδομίας», ΕΜΠ, Αθήνα 1970.

μεταβάλλοντας αυτό προσπαθώντας να εξυπηρετήσει κατά το δυνατόν τις μεταβαλλόμενες ανάγκες που δημιουργούνται καθημερινά.

Ο οικισμός αποτελεί τη βασική έννοια της πραγματοποιηθείσας εργασίας. Οικισμός, σύμφωνα με τον ορισμό που δίνεται από τον Α. Αραβαντινό[20], «*είναι ένα σύνολο κατοικιών, που βρίσκονται σε σχετικά μικρή απόσταση μεταξύ τους, έτσι ώστε να δημιουργούνται ανάμεσά τους ορισμένες χωρικές και λειτουργικές σχέσεις. Η έννοια του οικισμού συνδέεται με την έννοια των κτισμάτων που τον αποτελούν σωστότερο όμως είναι να συσχετίζεται με την έννοια των οικογενειών ή καλύτερα των νοικοκυριών, που στεγάζονται στα κτίσματα αυτά. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι ένα συγκρότημα κτισμάτων που δεν στεγάζουν νοικοκυριά δεν αποτελεί οικισμό. Άρα ο οικισμός αποκτά οντότητα από τη στιγμή που ο αριθμός των νοικοκυριών που τον απαρτίζουν είναι ικανός να δημιουργήσει μια κοινωνική ομάδα μεγαλύτερη από την οικογένεια ή σωστότερα από το νοικοκυριό*».

Ο Α.-Φ. Λαγόπουλος[21] αναφέρει ότι οικισμός είναι η «*μόνιμη ή παροδική γεωγραφική συγκέντρωση (δηλαδή άμεση γειτνίαση) πληθυσμού που ασκεί κοινές χρηστικές πρακτικές που μεταφράζονται σε αντίστοιχες χρήσεις του χώρου. Πρέπει αυτή η ταυτόχρονα κοινωνική και γεωγραφική μονάδα να ικανοποιεί απαραίτητα δύο περιορισμούς: α) να χαρακτηρίζεται από μία σχετική αυτοδυναμία λειτουργίας και β) από μια σχετική γεωγραφική ανεξαρτησία, δηλαδή να βρίσκεται σε απόσταση από άλλους οικισμούς*» (Λαγόπουλος,2004: 19).

Ο Κ. Δοξιάδης εισήγαγε στη βιβλιογραφία τον όρο "οικιστική", ερμηνεύοντας ότι είναι η επιστήμη που ασχολείται με τους οικισμούς που κατοικούνται από ανθρώπους. Επίσης παραθέτει, κατά την άποψη του, τα στοιχεία που συνθέτουν τον οικισμό και είναι η φύση, η κοινωνία, ο άνθρωπος, οι οικοδομές με τον εξοπλισμό τους και τα δίκτυα (Doxiadis, 1968: 283 - 398). Συμπεραίνεται με αυτό τον τρόπο ότι η φύση, ο άνθρωπος και το τεχνικό στοιχείο είναι τα απαραίτητα στοιχεία για την δημιουργία και περαιτέρω ανάπτυξη ενός οικισμού (Μαρμαράς, 2002).

Επιπροσθέτως σύμφωνα με την ΕΛ.ΣΤΑΤ οικισμός ορίζεται «*ένα σύνολο οικοδομών, οι οποίες γειτονεύουν και τα κτίρια των οποίων δεν απέχουν μεταξύ τους περισσότερο από διακόσια (200) μέτρα αν δεν υπάρχει εγκεκριμένο σχέδιο πόλεως και*

[20] Αθανάσιος Ι. Αραβαντινός, «Πολεοδομικός σχεδιασμός για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου», σελ. 28, εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα 1997.

[21] Λαγόπουλος, Α-Φ. (2004), «Η Ιστορία της ελληνικής πόλης», σελ. 17-29, Αθήνα: Ερμής και Αρχαιολογία και Τέχνες

μέχρι χίλια (1000) μέτρα αν υπάρχει και περιλαμβάνουν δέκα (10) τουλάχιστον κατοικίες νοικοκυριών ή μία συλλογική κατοικία ή κατοικίες νοικοκυριών και συλλογικές κατοικίες στις οποίες μπορούν να κατοικήσουν κανονικά πενήντα (50) τουλάχιστον άτομα, ανεξάρτητα αν αυτά κατοικούν όλο το έτος ή μία ορισμένη εποχή». Συγκρίνοντας τους ανωτέρω ορισμούς μπορούμε να πούμε ότι ουσιαστικά είναι ταυτόσημοι αφού σ' όλους ο οικισμό δεν είναι μια απλή συγκέντρωση κτιρίων αλλά πέρα από αυτά αποτελεί μια δυναμική κοινωνία.

Το οικιστικό δίκτυο έχει προσδιορισθεί είτε μέσω ορισμών, είτε με μοντέλα διαφόρων Σχολών σε χωροταξικό επίπεδο. Το οικιστικό δίκτυο, σήμερα, είναι ένα δίκτυο γραμμών και σημείων - κόμβων και απεικονίζει συνδέσεις και αλληλεξαρτήσεις (γραμμές) που ενδεχομένως υπάρχουν μεταξύ των οικισμών (κόμβων) ή δύναται να υπάρξουν (Καυκαλάς, 2014).

Ο Αγγελίδης (2002:90) αναφέρει ότι το οικιστικό δίκτυο μπορεί να οριστεί ως σύνολο αλληλοεξαρτώμενων οικισμών που περιλαμβάνονται σε μια περιφέρεια, σε μια χώρα ή σε ένα σύνολο χωρών. Από την άλλη η Λεοντίδου - Γεράρδη (1975) περιγράφει τους οικισμούς ως γεωγραφική ενότητα καθώς και στις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ αυτών τονίζοντας ότι «*το σύνολο των οικισμών ενός χώρου μπορεί να θεωρηθεί ως ένα πλέγμα, του οποίου οι κόμβοι είναι οι οικισμοί και οι συνδέσεις οι διάφορες σχέσεις μεταξύ τους*». Στα ανωτέρω ο Max Derruau[22] τονίζει ότι «*οικισμός είναι το κατοικημένο τμήμα του χώρου, αυτό που καταλαμβάνουν τα σπίτια και τα παραρτήματά τους*». Συνεπώς εκφράζει την άποψη ότι ο οικισμός είναι οι κατοικημένοι χώροι. Παρόλα αυτά ορισμένοι γεωγράφοι θεωρούν ότι η έννοια του οικισμού δεν σχετίζεται με τις οικίες αλλά αφορά μόνο τον τρόπο με τον οποίο κατανέμονται οι άνθρωποι μέσα στο χώρο. Σε όλα τα ανωτέρω θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και ο τρόπο διασποράς και διάρθρωσης των οικιών στην ύπαιθρο[23].

Για το πώς κατανέμονται οι οικισμοί, ο Max Derruau θεωρεί ότι η διαδικασία εξαρτάται από φυσικούς και ανθρωπογενείς παράγοντες. Στους φυσικούς παράγοντες συμπεριλαμβάνονται η μορφολογία του εδάφους, η σύσταση της επιφάνειας του εδάφους και ο ρόλος των υδάτινων πόρων. Στους ανθρωπογενείς παράγοντες

[22] Max Deruau, «Ανθρωπογεωγραφία»,μετάφραση Γιώργου Πρεβελάκη, Β' Έκδοση Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα 1987.

[23] Ο Max Deruau θεωρεί οτι τα πρόβλημα της συσπείρωσης ή της διασποράς των οικιών στην ύπαιθρο καθώς και το πρόβλημα διάρθρωσης αυτών δεν είναι ανεξάρτητα μεταξύ τους, καθώς οικίες με αραιή διάταξη των χώρων δεν μπορούν να υπάρχουν μέσα σε ένα πυκνοδομημένο χωριό. Το ίδιο ισχύει και αντίστροφα.

περιλαμβάνονται οι εθνικές παραδόσεις, η ασφάλεια και η δομή της γεωργικής κοινωνίας. Ενδεικτικά περιγράφει ότι σε σχέση με τη μορφολογία του εδάφους ο κάθε οικισμός που βρίσκεται σε ορεινή περιοχή είναι πιο διάσπαρτος από εκείνον που βρίσκεται σε πεδιάδα γεγονός που κατά κύριο λόγο οφείλεται στις δυσκολίες και τα εμπόδια του ανάγλυφου. Θα πρέπει να τονιστεί ότι η θέση ορισμένων οικισμών είναι ανεξάρτητη από την χάραξη του οδικού δικτύου. Στο Μεσαίωνα η καθοδική κίνηση των κατοίκων ήταν συνεχής από ορεινές σε πεδινές περιοχές. Κοντά στον αρχικό οικισμό δημιουργείται ένας νέος μικρότερος οικισμός πάνω στον κεντρικό δρόμο (πανδοχεία και σπίτια γεωργών) για την καλύτερη εξυπηρέτηση των αναγκών των κατοίκων - εργαζομένων του οικισμού.

Αναφορικά με την ασφάλεια, θα πρέπει να τονιστεί ότι διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο. Πολλοί οικισμοί στη Μεσόγειο βρίσκονταν πάνω σε απόκρημνα υψώματα και κορυφές βουνών, ώστε να προστατεύονται από κινδύνους που προέρχονται τόσο από τη θάλασσα, όσο και από την στεριά. Παρόλο αυτά υπάρχουν και περιπτώσεις που οικισμοί περιστοιχίζονταν από μεγάλα οχυρωματικά τείχη, δείχνοντας μια αποτρεπτική εικόνα προς πιθανούς εχθρούς. Σε περιόδους ειρήνης παρατηρήθηκε «κάθοδος» του οικισμού σε πεδινές περιοχές, ενώ σε περίοδο πολέμου εμφανίστηκε «άνοδος» του οικισμού προς τις ορεινές περιοχές. Οι ανάγκες της άμυνας δημιουργούσαν πάντοτε μεγάλες συγκεντρώσεις πληθυσμού. Ο Max Derruau (1991) τονίζει ότι τα χωριά (οικισμούς) τα συναντάμε κυρίως στα σημεία επαφής, είτε μίας κοιλάδας με λιβάδια με μια οργωμένη πλαγιά, είτε μεταξύ μιας απότομης πλαγιάς σε βοσκοτόπια ή αμπέλια με μια οργωμένη πλαγιά.

Ο Αραβαντινός (1997) επίσης αναφέρεται στα πρωτογενή κριτήρια χωροθέτησης των οικισμών στα προϊστορικά και ιστορικά χρόνια, τα οποία όμως μέχρι και σήμερα αποτελούν (κυρίως για κάποιες κοινωνίες του Τρίτου Κόσμου) μία πρώτη βασική προσέγγιση της εν λόγω διαδικασία και τα οποία ενδεικτικά είναι το κλίμα - φυσικό περιβάλλον, τα υλικά αγαθά άμεσης ανάγκης, η άμυνα, η επικοινωνία, τα προϋπάρχοντα ανθρώπινα έργα και οι αποστάσεις από άλλους οικισμούς.

Συνεπώς εύλογα διερωτάται ο Αραβαντινός, εάν τα πρωτογενή κριτήρια έχουν γενική ισχύ στο σύγχρονο κόσμο που ζούμε. Με βάση την ανάλυση (χώρος και ανάπτυξη) που έγινε στην προηγούμενη ενότητα, προκύπτει ότι τα αναφερόμενα κριτήρια συμμετέχουν με τον τρόπο τους και στη δημιουργία των τριών ανωτέρω κατηγοριών του χώρου και πάντοτε σε συνδυασμό με την αξία της γης σε κάθε περιοχή.

Επιπρόσθετα στα ανωτέρω ο Νιτσιάκος (1998), θεωρεί ότι ο προσανατολισμός των οικισμών, αλλά και η δομή αυτών εξαρτώνται από τις παραγωγικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται στην περιοχή, τις κλιματολογικές συνθήκες, τη ορθή διαχείριση των φυσικών πόρων, την ασφάλεια, το οδικό δίκτυο, τις επικοινωνίες και γενικότερα το σύστημα οργάνωσης του χώρου.

Περαιτέρω τονίζει ο ίδιος (Νιτσίακος) ότι οι οικισμοί συνήθως βρίσκονται στο γεωμετρικό κέντρο των κοινοτικών εκτάσεων, ώστε να είναι δυνατή η πρόσβαση από και προς αυτούς. Σε περιπτώσεις που οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις βρίσκονται απομακρυσμένες από τον οικισμό, με αποτέλεσμα να είναι αδύνατη η αυθημερόν επιστροφή των κατοίκων στις οικίες τους κυρίως τις μέρες που απαιτείται εντατική εργασία για την παραγωγή των προϊόντων, τότε εμφανίζεται η δημιουργία ενός δεύτερου υποτυπώδους οικισμού σε μία ενδιάμεση απόσταση που αποτελείται από καλύβια και αποθήκες (αποθηκεύεται προσωρινά η σοδειά μέχρι να μεταφερθεί στον οικισμό). Οι οικισμοί αυτοί ονομάζονταν συνήθως "Καλύβια" και παρατηρείται το φαινόμενα, στην μεταπολεμική Ελλάδα όπου ακμάζει το φαινόμενο της εσωτερικής μετανάστευσης (μετακίνηση κατοίκων από τις κατεστραμμένες ορεινές και άγονες περιοχές στα πεδινά), να χτίζονται νέοι οικισμοί στις περιοχές των παλιών καλυβιών καθώς αυτοί βρίσκονται πιο κοντά στις καλλιεργήσιμες εκτάσεις και συνεπώς και στο οδικό δίκτυο της κάθε περιοχής.

Αναφορικά με τη μορφή των οικισμών ο Max Derruau (1991) τονίζει ότι αυτή εξαρτάται κυρίως από την τοποθεσία που βρίσκεται αυτός. Μπορεί όμως επίσης να εξαρτάται και από τον τρόπο με τον οποίο οικοδομήθηκε το χωριό (οικισμός). Έτσι ένα οικισμός που έχει δημιουργηθεί σε μικρό χρονικό διάστημα είναι πιο γεωμετρικός από ένα οικισμό που αναπτύσσεται διαχρονικά. Αυτή η διαφορά φαίνεται στους οικισμούς (ακανόνιστα χωριά) που βρίσκονται στην Δυτική Ευρώπη εν αντιθέσει με τα χωριά που βρίσκονται στις πεδιάδες των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης (Αυστρία, Ουγγαρία).

Αφ' ετέρου ο Κουρλιούρος (2001) περιγράφει αναλυτικά τους παράγοντες που δημιουργούν και διατηρούν τις γεωγραφικές ανισότητες ανάμεσα στους οικισμούς. Αρχικά αναφέρεται στις φυσικογεωγραφικές συνθήκες, με ανισότητες να εμφανίζονται κυρίως σε ορεινές περιοχές στην ύπαιθρο και σε νησιωτικές περιοχές. Στις συγκεκριμένες περιοχές εμφανίζονται προβλήματα που σχετίζονται: α) με τη δυσχέρεια πρόσβασης ανθρώπων και αγαθών σε υποδομές (οδικό δίκτυο) και υπηρεσίες (ρεύμα, τηλεφωνία, διαδίκτυο), με αποτέλεσμα να υπάρχει υψηλό κόστος τόσο για τη μεταφορά

προϊόντων και κατοίκων, όσο και για την παροχή υπηρεσιών, β) με την έλλειψη κατάλληλων εδαφικών εκτάσεων που θα δημιουργούσαν συνθήκες παραγωγής και εκμετάλλευσης των προϊόντων, γ) με ανάπτυξη κλάδων οικονομικής δραστηριότητας που σχετίζονται κυρίως με τον πρωτογενή (π.χ. γεωργία, αλιεία) και τον τριτογενή τομέα (π.χ. τουρισμός) με αποτέλεσμα τη συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας, δ) με τη δημογραφική γήρανση του πληθυσμού, στ) τη μεγάλη απόσταση ορισμένων περιοχών από τα αστικά κέντρα.

Ακολούθως ο ίδιος επισημαίνει ότι παράγοντας ανισότητας είναι και το οικιστικό δίκτυο που έχει αναπτυχθεί σε κάθε περιοχή. Η οικονομική δραστηριότητα που αναπτύσσεται στα αστικά κέντρα της κάθε περιφέρεια, αποτελεί παράγοντα ανταγωνιστικότητας αυτής. Οι περιφέρειες διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες. Αυτές που εμφανίζουν καθυστέρηση ως προς την αναπτυξιακή τους πορεία καθώς και διαρθρωτικές δυσκολίες (φθίνοντες τομείς και παραγωγικοί κλάδοι χαμηλού βαθμού προστιθέμενης αξίας) με αποτέλεσμα να παρουσιάζεται αύξηση του ποσοστού ανεργίας και υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου καθώς και σε εκείνες που έχουν ορθή οικονομική δομή και αστικά κέντρα που ευνοούν δυναμικούς κλάδους παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών. Στις περιφέρειες της δεύτερης κατηγορίας παρουσιάζεται αύξηση των επενδύσεων με δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, άνοδο των εισοδημάτων των εργαζομένων, υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης που οδηγούν σε κοινωνική ευημερία και πρόοδο, άρα και προσέλκυση ανθρώπινου δυναμικού.

Στους ανωτέρω δύο βασικούς παράγοντες θα προσθέσουμε επίσης τη θέση της περιοχής στον ευρύτερο χωρικό καταμερισμό της εργασίας ανάλογα με το που βρίσκεται στο γεωγραφικό χώρο και κατά πόσο ελκύεται οικονομικά από μεγάλο αστικό κέντρο, τις θεσμικές και πολιτικές δομές που σχετίζονται με το βαθμό συγκέντρωσης ή αποκέντρωσης των διοικητικών δομών της χώρας και των περιφερειών με συνέπεια σε περιφέρειες που έχουν δοθεί πόροι και διοικητικές εξουσίες να εμφανίζονται τοπικές αναπτυξιακές πρωτοβουλίες καθώς και τις πολιτιστικές δομές που συγκροτούνται από συλλογικές και ατομικές πολιτιστικές αξίες, πεποιθήσεις, στάσεις και συμπεριφορές του τοπικού πληθυσμού, οι οποίες περιχαρακώνουν την κοινωνία και δυσκολεύουν την αναπτυξιακή πορεία μιας περιοχής.

Με την εμπεριστατωμένη ανάλυση των ανωτέρω προσδιορίστηκε η έννοια του οικισμού, βασικού συστατικού στοιχείου της εργασίας, και έγινε προσπάθεια να διευκρινιστούν και να αναλυθούν τόσο οι παράγοντες που επηρεάζουν την κατανομή στο

χώρο των οικισμών, όσο και τα δεδομένα εκείνα που δημιουργούν γεωγραφικές ανισότητες ανάμεσα στους οικισμούς.

2.3. Οι οικισμοί στα πλαίσια της χωροταξικής πολιτικής

Αρχικά γίνεται ανάλυση των ρευμάτων που κυριάρχησαν σε διεθνές επίπεδο σε σχέση με τον τρόπο σχεδίασης, κατασκευής και εξέλιξης των οικισμών. Ταυτόχρονα διερευνάται η πολιτική που ακολουθήθηκε από την ελληνική πολιτεία στο θέμα των οικισμών, λαμβάνοντας υπόψη κάθε φορά τις πολιτικοοικονομικές και κοινωνικές συνθήκες που επικράτησαν στον ελλαδικό χώρο αλλά και στην ευρύτερη περιοχή μας.

Στην Ευρώπη ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η επιλογή της συγκέντρωσης της δόμησης σε νέους οικισμούς. Από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα εμφανίστηκαν σχέδια οργανωμένης δόμησης σε συνάρτηση με παράγοντες όπως είναι η αγροτική παραγωγή, η εκβιομηχάνιση των περιοχών και η τεράστια πληθυσμιακή αύξηση σε σχέση με την αστικοποίηση. Μεγάλο μέρος των οικισμών αυτού του είδους σχεδιάστηκαν για να στεγάσουν κατά κύριο λόγο κατοίκους που δούλευαν ως εργάτες σε περιοχές αγροτικής και βιομηχανικής ανάπτυξης. Έτσι στους αγροτικούς οικισμούς κυριαρχεί το στοιχείο της κατοικίας (μονοκατοικία) ενώ στο κέντρο αναπτύσσονται απλές χρήσεις αναψυχής και διοίκησης καθώς η εργασία βρισκότανε εκτός του ορίων του οικισμού. Αντίθετα στο κέντρο των οικισμών εμφανίζονται εκτός από την κατοικία (πολυώροφα συγκροτήματα) και λειτουργίες όπως είναι η εργασία, το εμπόριο, η διοίκηση και η περίθαλψη (Πάτση 2002).

Η Κοσμάκη (1991) αναφέρεται στην ιδέα της «Κηπούπολης (Garden City)» που αναπτύχθηκε από τον Howard το 1898 και η οποία εξέφραζε μια ιδεατή ενδιάμεση κατάσταση ανάμεσα σε μια μικρή παραδοσιακή πόλη και την κοινότητα μέσα στη φύση, που συμβολίζεται με την κυριαρχία του τοπογραφικού στοιχείου στην οργάνωση του δομημένου χώρου. Αποτέλεσε οικιστικό πρότυπο οργανωμένης δόμησης στις αναπτυσσόμενες χώρες της Ευρώπης καθώς και στην Αμερική, παρά το γεγονός ότι μεγάλο μέρος από τους οικισμούς που σχεδιαστήκαν και αναπτύχθηκαν στο Ηνωμένο Βασίλειο, έγιναν αργότερα επεκτάσεις μητροπολιτικών περιοχών και δεν χρησιμοποιούνται σήμερα για το λόγο για τον οποίο σχεδιάστηκαν. Είναι οικισμοί δορυφόροι των αστικών κέντρων με χαρακτηριστικά στοιχεία το μικρό τους μέγεθος και το φυσικό περιβάλλον που τους περικλείει. Αυτό το είδος του οικισμού εφαρμόστηκε

κυρίως στην Αγγλία και αποτέλεσε πρότυπο για την Αγγλική Πολεοδομία μέχρι το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η αρχική σχεδιαστική αντίληψη της «Garden City», στηρίζεται στην ιδέα του αγγλοαμερικανικού αγροτικού οικισμού με κυκλικό ή τετραγωνικό κοινόχρηστο πράσινο για τη βοσκή των ζώων, που αποτέλεσε σε ορισμένες περιπτώσεις και τον αρχικό πυρήνα αστικής ανάπτυξης την εποχή της εμπορικής και βιομηχανικής επανάστασης

Η Κοσμάκη (1991) περιγράφει, ότι τα αρχικά σχέδια των πρώτων εφαρμογών της κηπούπολης ήταν αποτέλεσμα συγκερασμού και εξορθολογισμού δύο παράλληλων σχεδιαστικών θεωριών που κυριάρχησαν στον τομέα της πολεοδομίας κατά το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, του νεοκλασικισμού (διαγώνιες λεωφόρους, κυκλικές πλατείες στην τομή των δρόμων, πράσινος δακτύλιος, τριγωνικές πλατείες στην τομή των διαγωνίων αξόνων) και της τοπιογραφικής προσέγγισης (προβολή τοπίου, χαμηλή πυκνότητα και μεμονωμένη κατοικία, πρότυποι αγροτικοί οικισμοί). Διακρίνονται δύο κατηγορίες σχεδίων αναφορικά με τις κηπουπόλεις: α) εκείνα που έχουν σαν βάση ένα ακτινωτό σύστημα αξόνων που καταλήγουν σε μια κεντρική κυκλική ή ημικυκλική πλατεία και σε καμπύλες συνδετήριων αξόνων, και β) σε εκείνα που περιέχουν ένα χαλαρό σύστημα καννάβου δρόμων, οι οποίοι εμφανίζουν ελαφριά καμπυλότητα.

Θα πρέπει να τονιστεί ότι στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι πρώτες εφαρμογές των κηπουπόλεων ήταν στα πρότυπα βιομηχανικά χωριά. Το συγκεκριμένο είδος χωριών εμφάνιζαν επάρκεια κοινόχρηστων χώρων και εξυπηρετήσεων (π.χ. σχολεία, εκκλησίες, χώροι εκδηλώσεων, δημόσια λουτρά κλπ.). Αναπτύχθηκαν δύο διαφορετικές προσεγγίσεις ως προς την διαχείριση του χώρου και κατά συνέπεια την οργάνωση του δομημένου χώρου. Στην πρώτη περίπτωση τα οικοδομικά τετράγωνα των κατοικιών οργανώνονταν συνεκτικά γύρω από το κέντρο του οικισμού. Οι κατοικίες ήταν διατεταγμένες σε σειρές στην περίμετρο του κάθε τετραγώνου, στο εσωτερικού του οποίου βρίσκονταν ένας μεγάλος υπαίθριος χώρος. Αντίθετα η δεύτερη περίπτωση εμφάνιζε χαρακτηριστικά ενός τυπικού μεσοαστικού προαστίου παρά ενός οικισμού. Η σύνδεση των τετραγώνων στο κέντρο, στο οποίο απουσίαζαν τα κοινόχρηστα κτίρια ήταν χαλαρή. Δόθηκε κυρίως έμφαση στη διαμόρφωση του τοπίου, στο οποίο εντάχθηκε η κατοικία και στην εξασφάλιση κοινόχρηστων χώρων πρασίνου.

Σε σχέση με τη μορφή των οικισμών ο Max Derrauau (1991), διαπιστώνει την άποψη ότι αυτή εξαρτάται κυρίως από την τοποθεσία και προσαρμόζεται ανάλογα με τη μορφολογία του εδάφους, την ύπαρξη ή μη οδικού άξονα κατά μήκος αυτού ή κατά

μήκος κάθετων προς τον οδικό άξονα δρόμων. Εντούτοις θα πρέπει να ληφθεί κάθε φορά υπόψη και ο τρόπος με τον οποίο δημιουργήθηκε ένας οικισμός. Έτσι ο οικισμός που δημιουργήθηκε σε μικρό χρονικό διάστημα είχε πιο γεωμετρικό σχήμα σε σχέση με έναν οικισμό ο οποίος αναπτύχθηκε σε βάθος χρόνου και σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, για τις οποίες ίσχυαν διαφορετικές οικονομικές, πολιτικές, πολιτιστικές καθώς και αμυντικές συνθήκες.

Στον Ελλαδικό χώρο, τα γεγονότα της Μικρασιατικής Καταστροφής και η μεγάλη εισροή προσφύγων στην Ελλάδα (μετεγκατάσταση 1,3 εκ. προσφύγων), είχαν σαν συνέπεια το σχεδιασμό και τη δόμηση του αγροτικού χώρου εκ νέου μετά το 1923. Αυτό συντελέστηκε κυρίως μέσω της ομαδοποίησης των αγροτικών σπιτιών, που ήταν κυρίως μονοκατοικίες, σε οικισμούς που δημιουργήθηκαν στις πεδινές περιοχές και σε απόσταση μεταξύ τους που κυμαίνονταν από 4 έως 6 χιλιόμετρα (Πάτση 2002).

Ο τρόπος με τον οποίο ήταν κατανεμημένοι οι αγροτικοί οικισμοί μέχρι τις αρχές του 20ουαιώνα είχε σχέση με τη φυσική διευθέτηση κάθε περιοχής. Με το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου και τα γεγονότα που ακολούθησαν την Μικρασιατική Καταστροφή**,** στον Ελλαδικό χώρο δημιουργήθηκαν περίπου δύο χιλιάδες (2000) νέοι αγροτικοί οικισμοί, το μεγαλύτερο μέρος αυτών βρίσκονταν στη Βόρεια Ελλάδα (1700). Οι οικισμοί αυτοί ακολούθησαν τη συστηματική οργάνωση της αγροτικής παραγωγής. Η γεωμετρική χάραξη (οικόπεδα, και δρόμοι) των οικισμών ακολούθησε το συστηματικό σχέδιο, λαμβάνονταν υπόψη την μηχανοποίηση και άρδευση της γεωργίας(Πάτση 1997).

Ο Γετίμης (1989: κεφάλαιο 1) αναφέρει ότι η οικιστική πολιτική στον Ελλαδικό Χώρο, αρχίζει να διαμορφώνεται στη δεκαετία το 1920, και νομοθετικά διατάγματα που εκδόθηκαν για πρώτη φορά εκείνη την περίοδο εξακολουθούν να ισχύουν και σήμερα με τις ανάλογες τροποποιήσεις. Είναι η πρώτη φορά που καθιερώνονται κανόνες για το πως θα συντάσσονται και θα εγκρίνονται τα ρυμοτομικά σχέδια για τις επεκτάσεις των πόλεων και των οικισμών, οι όροι δόμησης για εντός και εκτός σχεδίου οικόπεδα και αγροκτήματα και προσδιορίζεται και το καθεστώς της οριζόντιας ιδιοκτησίας.

Στη μέχρι σήμερα ισχύουσα νομοθεσία (νομοθετικό διάταγμα 17/07/1923 με τις απαραίτητες τροποποιήσεις και προσθήκες) ορίζεται ότι κάθε πόλη ή οικισμός θα πρέπει να αναπτύσσεται και επεκτείνεται στη βάση "εγκεκριμένου σχεδίου". Παρ' όλα αυτά εμφανίζονται ακόμη και σήμερα οικισμοί, που υπήρχαν προ του 1923 καθώς και περιοχές με "αυθαίρετες" κατοικίες που δεν διαθέτουν εγκεκριμένο σχέδιο.

Μετά το πέρας του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου και έχοντας σαν βάση το σχέδιο Marshall, ο Δοξιάδης (υπό την εποπτεία του Υπουργείου Οικισμού και Ανοικοδομήσεως) μελέτησε και σχεδίασε νέους αγροτικούς οικισμούς σε νέες θέσεις, οι οποίοι αντικατέστησαν παλιούς κατεστραμμένους. Κατά τις δεκαετίες 60 και 70 τα μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα και η αστυφιλία αποδεκατίζουν και ερημώνουν μεγάλο μέρος των οικισμών οδηγώντας σε περιφερειακές ανισότητες. Στη δεκαετία το 80 ο επαναπατρισμός ομογενών από τις χώρες του πρώην υπαρκτού Κουμμουνισμού, η αποκέντρωση αστικού πληθυσμού και τα πρώτα μεταναστευτικά ρεύματα που κατακλύζουν την Ελλάδα από χώρες της Αφρικής και της Ασίας φέρνουν νέους κατοίκους στους ερημωμένους οικισμούς, οι οποίοι και ανοικοδομούνται.

Οι περισσότεροι αγροτικοί οικισμοί χωροθετούνται στις πεδιάδες και σε ημιορεινές περιοχές γύρω από αυτούς. Γύρω τους συνήθως υπάρχουν χωράφια, δέντρα, δάση καθώς επίσης έχει δημιουργηθεί και ένα δίκτυο από τεχνικά και υδραυλικά έργα που στηρίζουν τη γεωργία. Αποτελούνται κυρίως από μονώροφες ή διώροφες οικοδομές, ενώ είναι εμφανείς η θέση της εκκλησίας, του σχολείου και τυχών αποθηκών (Πάτση 1997).

Οι οικισμοί που αφορούν τις προσφυγικές κατοικίες εντάσσονται στα προγράμματα, αποκατάστασης μέσω στέγης του προσφυγικού πληθυσμού, διαδικασία για την οποία είναι υπεύθυνο το κράτος. Σχετικά με τα σχέδια που εφαρμόστηκαν, κυρίως σε οικισμούς που βρίσκονταν κοντά σε πόλης, διακρίνουμε δύο κατηγορίες οικισμών, τους προσφυγικούς συνοικισμούς και τους οικισμούς τύπου κηπούπολης. Στην πρώτη κατηγορία οι οικισμοί οργανώνονται σε ένα κάνναβο ορθογώνιων οικοδομικών τετραγώνων (συνήθως ενιαίο), ενώ στη δεύτερη κατηγορία οι οικισμοί τύπου κηπούπολης έχουν σαν σχεδιαστικό πρότυπο τα κηποπροάστια και χωρίζονται στα μη προσφυγικά κηποπροάστια και στα προσφυγικά (Πάτση 2002).

Η σχεδίαση των οικισμών εξαρτάται από το φορέα οργάνωσης και ανάπτυξης αυτών (κράτος, εταιρείες, συνεταιρισμοί) καθώς και από την κοινωνικό υπόβαθρο των κατοίκων που θα διαμείνουν σε αυτούς. Έτσι στο πρότυπο σχεδίασης του οικισμού με συνεκτικό ιστού που βασίζεται στο ενιαίο οικοδομικό τετράγωνο σχεδιάστηκε να διαμείνουν στην περιοχή της πρωτεύουσας και των άλλων πόλεων οικονομικά ασθενέστεροι πρόσφυγες, ενώ αντίθετα στον οικισμό του χαλαρού ιστού του κηποπροαστίου με κέντρο σχεδιάστηκαν να διαμείνουν οι οικονομικά εύρωστοι πρόσφυγες και τα μεσαία και ανώτερα αστικά στρώματα (Κοσμάκη, 1991).

Η εικόνα των οικισμών εμφανίζει ποικιλομορφία από περιοχή σε περιοχή. Οι οικισμοί που σχηματίστηκαν μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα (βρίσκονται σε ορεινές και ημιορεινές περιοχές) μοιάζουν με «ιστό αράχνης». Τα σπίτια είναι κτισμένα στο κέντρο του οικισμού με την ύπαρξη αυλής για επιμέρους εργασίες και ακολουθούν διάσπαρτες κατοικίες στα όρια αυτού και σε ακτίνα που δεν είναι μεγαλύτερη των 500 μέτρων. Στους οικισμούς απαραίτητο συστατικό στοιχείων αυτών, είναι η κεντρική πλατεία, η οποία θεωρείται σημείο αναφοράς στο χώρο, τόσο για τους κατοίκους του κάθε οικισμού, όσο και για τον υπόλοιπο κόσμο.

Οι οικισμοί που δημιουργήθηκαν μετά την Μικρασιατική Καταστροφή είναι πεδινοί έχουν σχεδιαστεί σε ορθογωνικό κάνναβο και η δόμηση τους είναι οργανωμένη. Κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου αρκετοί οικισμοί καταστράφηκαν ή εγκαταλείφθηκαν, ενώ άλλοι μετακινήθηκαν από τα ορεινά προς τα πεδινά. Αποτέλεσμα είναι η κατασκευή νέων οικισμών για τους οποίους σχεδιάστηκε ζώνη πρασίνου μεταξύ αυτών και του οδικού άξονα που διέρχεται κοντά από αυτούς.

Ο Λουκάκης (1997) θεωρεί σαν χρονική βάση των σημερινών δομών του σύγχρονου ελληνικού οικιστικού δικτύου την περίοδο μετά το 1923 (Μικρασιατική Καταστροφή), κρίσιμη χρονική στιγμή που κατέληξε στην ανταλλαγή πληθυσμών με την Τουρκία και εισροή περίπου 1.000.000 κατοίκων ξαφνικά στη χώρα με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν οικιστικά προβλήματα σε πολλές περιοχές. Θα πρέπει να τονίσουμε ότι το παραπάνω γεγονός συνέβαλε στη δημιουργία νέων αγροτικών και προαστιακών οικισμών, ενώ δημιουργήθηκαν και νέοι συνοικισμοί στα όρια του οικιστικού ιστού των πόλεων. Το κυριότερο κύμα των Μικρασιατών εγκαταστάθηκε στην Ανατολική και Ηπειρωτική χώρα. Για να μπορέσει το Ελληνικό κράτος να ανταποκριθεί στην συνεχώς αυξανόμενη ροή κατοίκων προς την Ελληνική Επικράτεια, προχώρησε σε ένα μεταρρυθμιστικό σχέδιο, που αρχικά αφορούσε τη θεσμοθέτηση του Π.Δ. του 1923 "Περί Σχεδίου Πόλεων και Κωμών", με τη δημιουργία του καθεστώτος των "προϋφιστάμενων του 1923 οικισμών" καθώς και τον πρώτο Γενικό Οικοδομικό Κανονισμό (Γ.Ο.Κ.). Ταυτόχρονα ξεκίνησαν και έργα υποδομής στις μεταφορές. Έτσι στις αρχές τις δεκαετίας του '50 δημιουργείται ένα δίκτυο οικισμών στη χώρα, που στηρίζεται στα χαρακτηριστικά της περιόδου του μεσοπολέμου.

Ουσιαστικές παρεμβάσεις σε θεσμικό επίπεδο, στο θέμα της ανάπτυξης των πόλεων καθώς και του χωρικού σχεδιασμού, επιχειρήθηκαν μετά το 1975, αρχικά με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος μέσω του πρώτου ψηφισθέντος Συντάγματος της

Μεταπολίτευσης, ακολούθως κατά την περίοδο 1976 - 1979 μέσω νόμων που αφορούσαν την προστασία του περιβάλλοντος, την θεσμοθέτηση χρήσεων γης, την προστασία των δασών, τη θεσμοθέτηση χωροταξικού σχεδιασμού, στη συνέχεια από το 1981 έως το 1989 καθιερώθηκαν κίνητρα για την περιφερειακή ανάπτυξη, ενισχύθηκε το νομικό πλαίσιο για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, ίσχυσε καινούριος Γ.Ο.Κ. και τέλος θεσμοθετήθηκαν ρυθμιστικά σχέδια για την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη.

Ο Λουκάκης (1997) τονίζει ότι το σύστημα των οικισμών από τα μέσα της δεκαετίας του '70, είναι ένα σύστημα επάλληλων ακτινικών σχέσεων που εντάσσονται σε μια πυραμιδοειδή μορφή. Στην κορυφή βρίσκεται η πρωτεύουσα (Αθήνα), ενώ δημιουργείται και ένας εξίσου σημαντικός δεύτερος πόλος στην Βόρεια Ελλάδα, η Θεσσαλονίκη. Πιο κάτω βρίσκονται αστικά κέντρα που αποτελούν πόλους περιφερειακής ανάπτυξης, ακολουθούν οι έδρες των νομών και τα αλληλοεξαρτώμενα από αυτούς αγροτικά κέντρα. Τα δύο βασικά μητροπολιτικά κέντρα καθώς και τα περιφερειακά αστικά κέντρα συνθέτουν στο χώρο ένα S, στον οποίο εμφανίζεται η μεγαλύτερη ανάπτυξη δηλαδή σ' αυτούς κατοικεί το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού, βρίσκονται οι περισσότερες υπηρεσίες και βιομηχανικές εγκαταστάσεις, είναι βασικές πύλες εισόδου και εξόδου από τη χώρα, καλλιεργείται το μεγαλύτερο μέρος των πεδινών εκτάσεων κλπ. Στους παράκτιους οικισμούς μεταφέρεται μέρος των αστικών δραστηριοτήτων, καθώς οι πόλεις μεγαλώνουν, ενώ κυριαρχούν ο τουρισμός, η παραθεριστική κατοικία και η αναψυχή. Τέλος οι αγροτικοί οικισμοί εμφανίζουν σημάδια εγκατάλειψης (ορεινές και νησιωτικές περιοχές) των κατοίκων και φυγής τους προς τις πρωτεύουσες των νομών.

Σε σχέση με το όριο της πληθυσμιακή βάσης, θα πρέπει να τονίσουμε ότι το Διεθνές Ινστιτούτο Στατιστικής το 1887 έκανε μια πρώτη προσπάθεια να εντάξει στην κατηγορία της πόλης εκείνους τους οικισμούς που είχαν πληθυσμό πάνω από 2000 κατοίκους (Αραβαντινός, 1997). Όμως ένας τέτοιος διαχωρισμός δεν είναι εφικτός καθώς κάθε χώρα έχει τα δικά της πληθυσμιακά κριτήρια πάνω στα οποία στηρίζεται ο διαχωρισμός του οικισμού από την πόλη. Έτσι για παράδειγμα αναφέρουμε ότι στις Σκανδιναβικές και τις Κάτω χώρες οικισμοί μεγαλύτεροι των 200 κατοίκων θεωρούνται πόλεις. Αντίθετα στην Ελλάδα, με βάση τις παραμέτρους που έχει θέσει η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (ΕΣΥΕ), χωρία είναι όσοι οικισμοί έχουν κάτω 2000 κατοίκους, οικισμοί με πληθυσμό από 2000 έως 10000 κατοίκους ονομάζονται κωμοπόλεις ή ημιαστικά κέντρα, ενώ αστικά κέντρα με 10000 κατοίκους και πάνω ονομάζονται πόλεις.

Στον Καναδά η βάση για το χαρακτηρισμό του οικισμούς σαν πόλη είναι οι 1000 κάτοικοι και στις ΗΠΑ είναι οι 2500 κάτοικοι. Τέλος στην Ινδία δεν αρκεί μόνο το πληθυσμιακό όριο των 5000 κατοίκων για το χαρακτηρισμό της πόλης, αλλά απαιτούνται και άλλα κριτήρια, όπως είναι η πληθυσμιακή πυκνότητα καθώς και η απασχόληση του ανδρικού πληθυσμού (Μαρμαράς, 2002).

Το μέγεθος του πληθυσμού των οικισμών ήταν ο πιο γνωστή μέθοδος που χρησιμοποιούνταν για την ιεράρχηση ενός δικτύου οικισμών σε παγκόσμιο επίπεδο. Σήμερα οι μελετητές έχουν αναπτύξει μία διαφορετική μεθοδολογία, που εξετάζει κατά περίπτωση διαφορετικά κριτήρια για την ιεράρχηση ενός δικτύου οικισμών (Καυκαλάς, 2014). Οι Θεοδωρά & Λουκάκης (2005) τονίζουν πως «*η βαρύτητα των πόλεων ξεπερνά καμιά φορά τα γεωγραφικά και διοικητικά τους όρια*». Ο Καυκαλάς (2014) θεωρεί ότι οι υπηρεσίες που προσφέρει κάθε πόλη ανάλογα με τη θέση της στο χώρο και η εμβέλεια που αυτή εκπέμπει σε περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο, διαφοροποιούν τη θέση της, χωρίς ταυτόχρονα να λαμβάνεται υπόψη το μέγεθος του πληθυσμού.

Στο μοντέλο της κυρίαρχης πόλης αποτυπώνεται παραστατικά η διαφορά ανάμεσα στην πρώτη και τις υπόλοιπες πόλεις μιας χωρικής ενότητας. Ο Λαμπριανίδης (2010) αναφέρει ότι **«**η πρώτη πόλη παρουσιάζει μία ασυνήθιστα υπέρογκη πληθυσμιακή συγκέντρωση που σε πολλές περιπτώσεις χωρικών ενοτήτων ο πληθυσμός αυτός μπορεί να ξεπερνά το συνολικό άθροισμα των πληθυσμιακών συγκεντρώσεων που παρατηρούνται στις υπόλοιπες πόλεις της ίδιας χωρικής ενότητας**»**.

Στη Ελλάδα το φαινόμενο αυτό εμφανίζεται, τις τελευταίες δεκαετίες όλο και πιο έντονο στην πόλη της Αθήνας. Η Αθήνα, από τις αρχές της δεκαετίας του 50, όπου ξεκίνησε το φαινόμενο της αστυφιλίας και διογκώθηκε σταδιακά τις επόμενες δεκαετίες, έχει δεσπόζουσα και κυρίαρχη θέση στο δίκτυο των πόλεων στον Ελλαδικό χώρο, ταυτόχρονα με την στρατηγική, γεωπολιτική θέση της σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. (Καυκαλάς, 2014).

2.4. Οι Παραδοσιακοί Οικισμοί

Παραδοσιακοί οικισμοί χαρακτηρίζονται οικισμοί ή τμήματά τους με σκοπό την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και τη διατήρηση και ανάδειξη του ιδιαίτερου πολεοδομικού, αισθητικού, ιστορικού, λαογραφικού και αρχιτεκτονικού χαρακτήρα τους

και να θεσπίζονται περιορισμοί δόμησης και χρήσεις κατά παρέκκλιση από τις διατάξεις του Ν. 1577/1985 και από κάθε άλλη γενική ή ειδική διάταξη[24].

Ο Λαγόπουλος (2004) αναφέρει ότι «ο όρος παραδοσιακός οικισμός αναφέρεται στους οικισμούς οι οποίοι εδράζουν επί της παραδόσεως». Ο Πανδής[25] τονίζει ότι «οι παραδοσιακοί οικισμοί και τα ιστορικά κέντρα των πόλεων, είναι βασικά στοιχεία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής πολιτιστικής κληρονομιάς και της φυσιογνωμίας της Ελλάδας και αποτελούν εντυπωσιακά αξιοθέατα της χώρας. Στους χώρους αυτούς αποτυπώνονται και εκφράζονται τρόποι ζωής, τεχνικές μέθοδοι, αισθητικές προτιμήσεις, καλλιτεχνικά ρεύματα και κοινωνικές σχέσεις, που διαμορφώθηκαν στην πολυκύμαντη ιστορική εξέλιξη».

Ενώ σύμφωνα με νομολογία του ΣτΕ ως «παραδοσιακοί οικισμοί» νοούνται «κάθε οικιστικό σύνολο που διατηρεί, κατά το μάλλον ή ήττον, τον παραδοσιακό πολεοδομικό του ιστό και παραδοσιακά οικοδομήματα και στοιχεία και ότι οι παραδοσιακοί οικισμοί είναι προϊόντα λαϊκής αρχιτεκτονικής, η δε προστασία τους δεν περιορίζεται μόνο στη διατήρηση του χαρακτήρα των, αλλά επεκτείνεται και στην περιμετρική ζώνη που είναι απαραίτητη για τη διαφύλαξη και αναδιάταξη της φυσιογνωμίας των» (Κέππα, 2014).

Οι παραδοσιακοί οικισμοί αναπτύχθηκαν μεταξύ του 15ου και του 19ου αιώνα, καθώς αποτελούν κομμάτι του οικιστικού δικτύου στον Ελλαδικό χώρο (Φιλιππίδης, 1983). Πρόκειται για οικισμούς που εμφανίζουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (ιστορικά, αρχιτεκτονικά, λαογραφικά, πολεοδομικά κλπ.) που σχετίζονται σε διάφορους παράγοντες που επηρέασαν τη δημιουργία τους μέσα στο χρόνο. Θα πρέπει να τονιστεί ότι οι παράγοντες που συνέβαλαν στο σχηματισμό της τωρινής μορφής των παραδοσιακών οικισμών αφορούν σχετίζονται με την τοπογραφία, τις τα υλικά δόμησης, τον τρόπο κατασκευής των κατοικιών και τις κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν σε κάθε περιοχή.

Το φυσικού περιβάλλον αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα στη δημιουργία και την ανάπτυξη των οικισμών καθώς και στην πολεοδομική σχεδίαση αυτών, τόσο σε θέματα που αφορούν την ασφάλεια, όσο και την εξασφάλιση αναγκαίων πόρων/αγαθών για την διαβίωση των κατοίκων. Στα νησιά εξαιτίας των επιδρομών από τους πειρατές, οι οικισμοί εμφανίζουν οχυρωματική διάταξη. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι στην περιοχή των

[24] Άρθρο 4 του Ν.1577/85, άρθρο 1παρ. 2 του Ν.1772/88, άρθρο 22 του Ν. 2300/95.

[25] Πανδής Α., "Παραδοσιακοί Οικισμοί Κέρκυρας – Θεσμικό πλαίσιο και προοπτικές", ΤΕΕ (παράρτημα Ιονίων Νήσων).

Κυκλάδων, τα σπίτια είναι μικρά (σε συνεκτικά σύνολα) χωρίς αυλές και ανοικτούς χώρους συνάθροισης του κοινού με οχυρό (Μιχαλόπουλος και Μηνακάκης, 2003). Αντίθετα στη Μάνη εξαιτίας των εσωτερικών αντιπαραθέσεων μεταξύ των κατοίκων η κάθε οικογένεια οχυρώνει την κατοικία της για ασφάλεια, με αποτέλεσμα να έχουμε την εμφάνιση των γνωστών σπιτιών πύργων. Υπάρχουν περιπτώσεις που έχουν επιλεγεί θέσεις οικισμών σε δυσπρόσιτες περιοχές για τη αποφυγή επιδρομών (Μεταλληνού, 2013).

Οι οικισμοί προσαρμόστηκαν στο φυσικό περιβάλλον της περιοχής που δημιουργήθηκαν, ενώ ταυτόχρονα και το κλίμα αποτέλεσε βασικό παράγοντα της πολεοδομικής δόμησης και ανάπτυξης τους, αφού σε νησιωτικές περιοχές του Ελλαδικού χώρου (ενδεικτικά αναφέρουμε τις Κυκλάδες, τα Δωδεκάνησα) όπου επικρατούν δυνατοί ανέμους, η κατασκευή των κατοικιών είναι επίπεδη, με στενά παράθυρα και γειτνιάζουν με στενούς δρόμους (Μεταλληνού, 2013). Σε αντιδιαστολή, με τις προαναφερθείσες περιοχές, σε περιοχές με δύσκολες κλιματολογικές συνθήκες (βαρύς χειμώνας με έντονες βροχοπτώσεις και πολύ χαμηλές θερμοκρασίες) τα σπίτια περιλαμβάνουν θερμότερους χώρους (πχ Ήπειρος, Μακεδονία, Θράκη).

Αναφορικά με τα υλικά κατασκευής που χρησιμοποιήθηκαν για τις κατοικίες, αυτά σχετίζονται με τους διαθέσιμους πόρους της κάθε περιοχής. Οι τεχνίτες ήταν είτε οι ίδιοι οι οικιστές όταν οι οικονομικές συνθήκες ήταν δυσχερείς, είτε συνεργεία από περιφερόμενους μάστορες των γύρω περιοχών σε συνθήκες οικονομικές ευρωστίας (Μπούρας, 1982).

Θα πρέπει εδώ απαραιτήτως να γίνει αναφορά στις οικονομικές, κοινωνικές και ιστορικές συνθήκες που επηρέασαν την εξέλιξη των παραδοσιακών οικισμών και αποτέλεσαν παράγοντες διαμόρφωσης της δομής και της φυσιογνωμίας του συγκεκριμένου είδους οικισμού. Όλα τα ανωτέρω συνδέονται άρρηκτα με την παραδοσιακή αρχιτεκτονική της κάθε περιοχής (Μπούρας, 1982). Η αρχιτεκτονική του κάθε οικισμού επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από τα ρεύματα που επικράτησαν στον ελληνικό χώρο από το 15ο αιώνα και μετά.

Στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο στα νησιά αρχικά οι ενετοί επηρέασαν την οικονομική κατάσταση αυτών με συνέπεια ο τρόπος ζωής και τα πολιτιστικά ρεύματα που μετέδιδαν στις περιοχές που κατακτούσαν οικονομικά μέσω του εμπορίου, να γίνονται ταυτόσημα με την καθημερινότητα των κατοίκων. Μετέπειτα η Οθωμανική

Αυτοκρατορία, με την κυριαρχία στο σύνολο της χώρας, δημιούργησε νέες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες για τον ελληνικό πληθυσμό επηρεάζοντας τη μορφή των παραδοσιακών οικισμών. Στην ηπειρωτική χώρα κυριαρχούσε το αγροτικό στοιχείο, με τον οθωμανικό πληθυσμό να κατοικεί στα πεδινά και τον χριστιανικό σε ημιορεινές και ορεινές εκτάσεις (Φιλιππίδης, Attali και Γερόλυμπος, 2007). Έτσι στις πεδινές περιοχές οι κάτοικοι ασχολούνταν με τη βιοτεχνία και το εμπόριο ενώ στις ορεινές περιοχές με τη γεωργία.

Οι παραδοσιακοί οικισμοί αναπτυσσόταν ελεύθερα, ακολουθώντας την τοπογραφία της περιοχής, με μη συμμετρικούς δρόμους, γειτονιές και πλατώματα για τη συνάθροιση του κοινού, ενώ στο κέντρο του οικισμού βρίσκεται η εκκλησία και η αγορά. Στα σπίτια υπήρχαν και αγροτικές εγκαταστάσεις και αυλές για τις αγροτικές εργασίες (Μιχαλόπουλος και Μηνακάκης, 2003). Αντίθετα, στα νησιωτικά συμπλέγματα των Επτανήσων και της Κρήτης που οικονομικά και κοινωνικά κυριαρχούσε το Ενετικό στοιχείο ακολουθήθηκε ο Δυτικός τρόπος ζωής και τα δυτικά αρχιτεκτονικά ρεύματα που καθόρισαν τη μορφή των οικισμών (Μπούρας, 1982).

Κατά τη διάρκεια της οθωμανικής αυτοκρατορίας υιοθετηθήκαν στοιχεία των Οθωμανών. Πολλά αρχοντικά ή κατοικίες παρουσιάζουν στοιχεία της αρχιτεκτονικής εκείνης της εποχής με μικρή κλίμακα αλλά και σε μεγαλύτερη κλίμακα στην οργάνωση του πολεοδομικού ιστού του ελληνικού χώρου. Ενδεικτικά αναφέρεται το διώροφο τουρκικό κονάκι το οποίο συναντάται για παράδειγμα στη Λέσβο (Μπούρας, 1982).

Μετά την Επανάσταση, του 1821, τα πάντα αλλάζουν στον τρόπο ζωής και δόμησης των οικισμών. Κυριαρχεί άμεσα ο δυτικός τρόπος ζωής και οτιδήποτε έχει σχέση με την περίοδο της Τουρκοκρατίας εγκαταλείπεται και απομυθοποιείται (Μεταλληνού, 2013). Στις αρχές του 19ο αιώνα αρχίζει δειλά να εμφανίζεται ο δυτικός κλασικισμός στην Ελλάδα και με το πέρασμα των ετών τα στοιχεία του απορροφώνται και κυριαρχούν στον πολεοδομικό σχεδιασμό των νέων οικισμών και στην κατασκευή των κατοικιών (Μιχαλόπουλος και Μηνακάκης, 2003).

Η Ήπειρος, η Μακεδονία (περιοχές που απελευθερώθηκαν τελευταίες από τον Τουρκικό ζυγό), τα Επτάνησα και τα Δωδεκάνησα (παραχωρήθηκαν από τους Ιταλούς στην Ελλάδα) διατηρούν την παραδοσιακή αρχιτεκτονική έως τα μέσα του 19ου αιώνα, στη συνέχεια όμως οδηγείται με μαθηματική ακρίβεια στην παρακμή, αφού το κυρίαρχο στοιχείο που επισκιάζει τον τρόπο δόμησης των οικισμών και των πόλεων είναι ο

νεοκλασικισμός. Η παρακμή των παραδοσιακών οικισμών συνεχίστηκε μέχρι τα μέσα του 20ου αιώνα, εξαιτίας τόσο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου όσο και του εμφύλιου που ακολούθησε, με άμεσες συνέπειες γι' αυτούς τη μεταναστευτική ροή τόσο στο εσωτερικό με τη ραγδαία αστικοποίηση των μεγάλων πόλεων όσο και στο εξωτερικό με την φυγή προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης (π.χ. Δυτική Γερμανία, Βέλγιο κλπ), την Αμερική, την Αυστραλία και τον Καναδά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1. Νομοθεσία Παραδοσιακών Οικισμών

Στην αρχή της δεκαετίας του 1950 ψηφίζεται ο πρώτος νόμος του Ελληνικού κράτους που σχετίζεται με την προστασία της πολιτιστικής αξίας των οικισμών και ειδικότερα αφορά την προστασία ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης (Ν.1469/1950, Φ.Ε.Κ. 169/τ' Α/07-08-50). Για πρώτη φορά σε επίπεδο νόμου, η προστασία των παραδοσιακών οικισμών, καθορίζεται με το Γενικό Οικοδομικό Κανονισμό 1973 (Φ.Ε.Κ.124/τ' Α/09-06-73), όπου στο άρθ.79, παρ.6 αναφέρετε, ότι «*Δια Προεδρικών Διαταγμάτων (Π.Δ.) των εκδιδομένων προτάσεων του Υπουργού Δημοσίων Έργων κατόπιν αιτιολογημένης εκθέσεως της κατά περίπτωση αρμόδιας Υπηρεσίας, δύναται προς διατήρησιν ιδιαιτέρου ιστορικού, λαογραφικού, πολεοδομικού, αισθητικού ή και αρχιτεκτονικού χαρακτήρος να χαρακτηρίζονται κτίρια ως διατηρητέα ή Οικισμοί ή τμήματα αυτών ως Παραδοσιακοί*».

Ακολούθως στο Σύνταγμα της Ελλάδος του 1975 η προστασία του περιβάλλοντος (φυσικού και πολιτιστικού) περιγράφονται ρητώς στο άρθρο 24. Στην παρ. 6 του συγκεκριμένου άρθρου, αναφέρεται ότι το πολιτιστικό περιβάλλον αποτελείται από τα μνημεία, τις παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία τα οποία προστατεύονται από το κράτος. Συνεχίζοντας στην ίδια παράγραφο τονίζεται ότι για την πραγματοποίηση της προστασίας αυτής, διαμέσου της νομικής οδού θα προσδιοριστούν τα περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας, καθώς και ο τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών. Το 1977 με το Ν. 622/77 (αρθ.4, παρ.1, ΦΕΚ 171/τ' Α/20-06-77) αντικαταστάθηκε η ανωτέρω παρ.6 του αρθ.79 του Γ.Ο.Κ./73, ως ακολούθως: «*Δια Προεδρικών Διαταγμάτων εκδιδομένων προτάσεων του Υπουργού Δημοσίων Έργων αιτιολογημένης εκθέσεως της κατά περίπτωσιν αρμοδίας Υπηρεσίας δύναται προς διατήρησιν ιδιαιτέρου ιστορικού, λαογραφικού, πολεοδομικού, αισθητικού ή και αρχιτεκτονικού χαρακτήρος να χαρακτηρίζονται κτίρια ως διατηρητέα ή Οικισμοί ή τμήματα αυτών ως Παραδοσιακοί και να θεσπίζονται όροι και περιορισμοί δομήσεως διάφοροι των δια του παρόντος Νομοθετικού Διατάγματος. καθοριζομένων τοιούτων*».

Ακολούθησαν τρεις αναθεωρήσεις του Συντάγματος στα έτη 1986 (12 Μαρτίου), 2001 (6 Απριλίου) και 2008 (27 Μαΐου), οπού έγινε επαναπροσδιορισμός βασικών διατάξεων που αφορούν την προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος καθώς και αυτών που σχετίζονται με το χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό. Θα πρέπει εδώ να τονίσουμε ότι οι παραδοσιακές περιοχές στον Ελλαδικό χώρο και κατά

συνέπεια και οι παραδοσιακοί οικισμοί, απέκτησαν οντότητα κυρίως την περίοδο από το 1770 έως το 1820. Όμως συγκροτήθηκαν χωρίς σχεδιασμό ή κανόνες στη δόμηση, αλλά ακολουθήθηκαν εθιμικοί κτιριολογικοί κανονισμοί με υλικά που προέρχονταν από την περιοχή (Ράπτη, 2011).

Στο πλαίσιο του συντάγματος, το 1985, ψηφίστηκε ο Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός Ν.1577/1985 (ΦΕΚ 210/τ΄Α/18-12-85) στον οποίο στο άρθρο 4 (Παραδοσιακοί οικισμοί και διατηρητέα κτίρια, προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος) αναφέρεται ότι: «*Με προεδρικό διάταγμα που εκδίδονται με πρόταση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας & Δημοσίων Έργων, ύστερα από αιτιολογική έκθεση της κατά περίπτωση αρμόδιας υπηρεσίας του Υπουργείου, γνώμη του αρμόδιου συμβουλίου χωροταξίας, οικισμού & περιβάλλοντος και γνώμη του οικείου δημοτικού ή κοινοτικού συμβουλίου, μπορεί να χαρακτηρίζονται οικισμοί ή τμήματα τους ως παραδοσιακοί, με σκοπό την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και την διατήρηση και ανάδειξη του ιδιαίτερου πολεοδομικού, αισθητικού, ιστορικού, λαογραφικού και αρχιτεκτονικού χαρακτήρα τους και θεσπίζονται περιορισμοί δόμησης και χρήσεις κατά παρέκκλιση από τις διατάξεις του νόμου αυτού και από κάθε άλλη γενική ή ειδική διάταξη.....».*

Το Σύνταγμα δεν εμπεριέχει ορισμό για την έννοια του περιβάλλοντος (Ράπτη, 2011). Η καθιέρωση της έννοιας αυτής, έγινε διαμέσου του Ν. 1650/86 (ΦΕΚ 160/τ΄Α/16-10-86), όπου αναφέρεται ότι: *«Κατά την έννοια του νόμου αυτού νοούνται ως: 1. Περιβάλλον: το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες».*[26]

Οι Δρομπόνη & Ριάλλη (2006), τονίζουν ότι στην αρχική διάταξη του Γ.Ο.Κ./73, (άρθ.79, παρ.6), όπως ίσχυε πριν αντικατασταθεί, η προστασία ενός οικισμού ή τμήμα αυτού, ο οποίος κατά τη κρίση της αρμόδιας υπηρεσίας είναι παραδοσιακός, χαρακτηρίζεται με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται από τον αρμόδιο υπουργό. Ακολούθως το κράτος σε μια προσπάθεια ενίσχυσης της προστασίας των παραδοσιακών οικισμών προέβει σε αντικατάσταση της αρχικής διάταξης, με νέα (άρθ.4, παρ.1 του Ν. 622/77), η οποία αναφέρει ότι εκτός από τον χαρακτηρισμό ενός οικισμού

[26] Άθρο 2, παρ. 1 του Ν. 1650/86 (ΦΕΚ 160/Α/16-10-86), " Για την προστασία του περιβάλλοντος"

ως παραδοσιακός, μπορεί με το ίδιο προεδρικό διάταγμα να θεσπίζονται ειδικοί όροι και περιορισμοί δομήσεως, οι οποίοι δύναται να είναι διαφορετικοί εκείνων που ορίζει ο Γ.Ο.Κ. προκειμένου με αυτόν τον τρόπο να διαφυλαχθούν, προστατευτούν και αναδειχθούν οι παραδοσιακοί οικισμοί.

Η διαφύλαξη του παραδοσιακού χαρακτήρα των οικισμών αποτελεί θέμα μεγάλης σημασίας καθώς αποτελούν μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου και επηρεάζουν είτε άμεσα είτε έμμεσα μέρος της κοινωνίας που βρίσκονται. Ως μέτρο προστασίας θεωρείται ο προσδιορισμός της οριοθέτησης του κάθε οικισμού, ο οποίος έχει κανονιστικό χαρακτήρα. Η οριοθέτηση του οικισμού γίνεται απο τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας σύμφωνα με το Άρθρο 43 του Συντάγματος: «*Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκδίδει τα διατάγματα που είναι αναγκαία για την εκτέλεση των νόμων και δεν μπορεί ποτέ να αναστείλει την εφαρμογή τους ούτε να εξαιρέσει κανέναν από την εκτέλεσή τους. Ύστερα από πρόταση του αρμόδιου Υπουργού επιτρέπεται η έκδοση κανονιστικών διαταγμάτων, με ειδική εξουσιοδότηση νόμου και μέσα στα όριά της. Εξουσιοδότηση για έκδοση κανονιστικών πράξεων από άλλα όργανα της διοίκησης επιτρέπεται προκειμένου να ρυθμιστούν ειδικότερα θέματα ή θέματα με τοπικό ενδιαφέρον ή με χαρακτήρα τεχνικό ή λεπτομερειακό» (*Δρομπόνη και Ριάλλη, 2006).

Σχετικά με τους παραλιακούς παραδοσιακούς οικισμούς, οι Δρομπόνη & Ριάλλη, αναφέρουν ότι η οριοθέτηση και πολεοδόμηση αυτών καθώς και η έγκριση τοπικού ρυμοτομικού σχεδίου, αποτελούν κανονιστικές πράξεις (νομολογία 30/99 του Συμβουλίου της Επικρατείας) και γίνονται με την έκδοση Προεδρικού Διατάγματος. Πρόκειται για μείζονα ζητήματα που υπερβαίνουν το τοπικό ενδιαφέρον της κάθε περιοχής και συνδέονται άμεσα με το χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό.

Με βάση το Ν. 1337/83 (ΦΕΚ 33/τ΄Α/04-03-83, άρθ. 32, παρ.3), έγινε τροποποίηση του Γ.Ο.Κ. του 73, αναφέρεται ότι επιβάλλεται σε παραδοσιακό οικισμό ή τμήμα αυτού το δικαίωμα προτιμήσεως του Δημόσιο για αγορά ακινήτου, ως κάτωθι: *«Με τα πιο πάνω Π. Δ/γάτα μπορεί να επιβάλλεται σε όλο ή σε μέρος του παραδοσιακού οικισμού ή του τμήματος που χαρακτηρίζεται ως παραδοσιακό και η άσκηση του δικαιώματος προτιμήσεως του Δημοσίου για την αγορά ακινήτων, όπως προβλέπεται από το Άρθρο 55 του Νόμου 947/79 που έχει ανάλογη εφαρμογή και στην περίπτωση αυτή. Η επιβολή του δικαιώματος προτιμήσεως μπορεί να γίνει στις περιπτώσεις της παραγράφου αυτής και με μεταγενέστερα Π. Δ/γάτα, χωρίς να αποκλείεται και η τμηματική επιβολή του στα διάφορα μέρη του παραδοσιακού οικισμού ή παραδοσιακού τμήματος οικισμού. Για*

τις περιπτώσεις της παραγράφου αυτής το δικαίωμα προτίμησης του Δημοσίου αρχίζει από τη δημοσίευση των πιο πάνω Π. Δ/γμάτων, τα οποία μπορεί να ορίσουν και χρόνο ισχύος των μικρότερων από αυτόν που ορίζει η Παρ. 2 του Άρθρου 55 του Ν. 947/79».

Ο τελευταίος ΓΟΚ που ισχύει σήμερα είναι του 2012, ο οποίος ψηφίστηκε με το Ν. 4067/12 (ΦΕΚ 79/τ Α'/12) και αποτελεί αναθεώρηση του ΓΟΚ του 2000. Ρυθμίζει εκ νέου την έννοια της προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, υπό το πρίσμα των αναγκών της σύγχρονης εποχής και των νέων τρόπων σχεδιασμού και κατασκευής του δομημένου περιβάλλοντος. Για τους παραδοσιακούς οικισμούς γίνεται αναφορά στο άρθρο 6 (Προστασία Αρχιτεκτονικής και Φυσικής Κληρονομιάς). Μελετώντας τους προηγούμενους Γενικούς Οικοδομικούς Κανονισμούς διαπιστώνουμε ότι στον τελευταίο, η νομοθεσία για τους παραδοσιακούς οικισμούς βρίσκεται υπό τη σκέπη της αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς, όπως αναφέρεται στη Σύμβαση για την προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης (Ν.2039/1992, ΦΕΚ 61/ τ. Α') και στης Σύμβαση της UNESCO για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς (Ν. 1126/1981, ΦΕΚ 32/ τ. Α'). Επίσης στην παρ.2 του άρθρου 6, έχει προστεθεί έχει προστεθεί η περίπτωση (γ) σε σχέση με τον προηγούμενο Γ.Ο.Κ., σύμφωνα με την οποία, *«για την ανάδειξη και προστασία των παραδοσιακών οικισμών, επιτρέπεται η τροποποίηση ή η αναθεώρηση του ισχύοντος ρυμοτομικού σχεδίου ακόμη κι αν προκύψει μείωση της επιφάνειας κοινόχρηστων χώρων του οικισμού»*. Ακόμη, ρυθμίζονται ειδικοί όροι και περιορισμοί στη δόμηση που προκύπτουν μέσα από μελέτες αστικού σχεδιασμού ή τοπίου. Τέλος, στην παρ. 3 καθορίζεται ο χαρακτηρισμός κτιρίων ως διατηρητέων και ρυθμίζονται ειδικοί όροι δόμησης για επεμβάσεις ή προσθήκες σ' αυτά (Μεταλληνού, 2013).

Με βάση τα παραπάνω μπορούμε εύκολα να αντιληφτούμε ότι το κράτος ενσωματώνει τους παραδοσιακούς οικισμούς στην πιο σημαντική νομοθεσία της Χώρας (Σύνταγμα, Νόμοι, Γ.Ο.Κ.), αρχικά χαρακτηρίζοντας τους και στην συνέχεια διαφυλάσσοντας τους στο πέρασμα των ετών. Σκοπός του νομοθέτη είναι η κατά το δυνατόν διατήρηση των χαρακτηριστικών ανθρωπογενών δημιουργημάτων, δηλαδή των αρχιτεκτονικών μνημείων και τοπίων στο σύνολο τους. Με τον τρόπο αυτό είναι εφικτή η διατήρηση της πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς και η ανάδειξη στοιχείων της ιστορίας της κάθε περιοχής. [27]

[27]Μ. Δερεκλής, Το δίκαιο της Βιώσιμης Αναπτύξεως, Αθήνα 2000, σ.213

3.2. Χαρακτηρισμός Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων

Στην ενότητα αυτή περιγράφεται αναλυτικά η διαδικασία χαρακτηρισμού οικισμού ως παραδοσιακού και κτιρίου ως διατηρητέου. Με Προεδρικά Διατάγματα, που εκδίδονται με πρόταση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας, ύστερα από αιτιολογημένη έκθεση σε κάθε περίπτωση αρμόδιας υπηρεσίας του Υπουργείου, γνώμη του αρμόδιου συμβουλίου Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος και γνώμη του οικείου δημοτικού συμβουλίου μπορεί να χαρακτηρίζονται οικισμοί ή τμήματά τους ως παραδοσιακοί, με σκοπό την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και τη διατήρηση και ανάδειξη του ιδιαίτερου πολεοδομικού, αισθητικού, ιστορικού, λαογραφικού και αρχιτεκτονικού χαρακτήρα τους. Επίσης για τους συγκεκριμένους οικισμούς θεσπίζονται περιορισμοί στη δόμηση και στις χρήσεις κατά παρέκκλιση από τις διατάξεις του Ν.1577/85 καθώς και από κάθε άλλη γενική ή ειδική διάταξη. Θα πρέπει να τονιστεί ότι σε περίπτωση που η γνώμη του δημοτικού συμβουλίου δεν περιέλθει στην αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας εντός διαστήματος δύο (2) μηνών από τη λήψη του σχετικού εγγράφου, εκδίδεται απόφαση και χωρίς την γνωμοδότηση αυτού (Δρομπόνη & Ριάλλη, 2006).

Εκτός των ανωτέρω, με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας, που εκδίδεται ύστερα από αιτιολογημένη έκθεση της αρμόδιας υπηρεσίας του Υπουργείου και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, μπορεί να χαρακτηρίζονται κτίρια ή τμήματά τους ως διατηρητέα για τους λόγους που αναφέρθηκαν προηγουμένως και να καθορίζονται ειδικοί όροι προστασίας και περιορισμοί δόμησης και χρήσης, κατά παρέκκλιση των διατάξεων του Ν.1577/85 και κάθε άλλης γενικής ή ειδικής διάταξης. Με την ίδια απόφαση και για τους λόγους του αναφέρθηκαν προηγουμένως μπορεί να χαρακτηρίζεται ως διατηρητέα η χρήση του ακινήτου είτε περιέχει, είτε δεν περιέχει κτίσματα. Η παραπάνω έκθεση αποστέλλεται στον οικείο δήμο, ο οποίος εντός πέντε ημερών από τη λήψη της υποχρεούται να την αναρτήσει στο δημοτικό ή κοινοτικό κατάστημα. Το Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού έχει επίσης την αρμοδιότητα χαρακτηρισμού κτιρίων ως διατηρητέων και ειδικότερα ως «νεωτέρων μνημείων» βάσει του Αρχαιολογικού Νόμου 3028/2002 σε όλη την Επικράτεια.

Συμπληρωματικά στα ανωτέρω, με απόφαση του Υπουργού, μπορεί να αναστέλλεται για χρονικό διάστημα έως ένα έτος, σε οικισμούς ή τμήματά τους ή και σε ένα ακίνητο, η έκδοση οικοδομικών αδειών, κάθε εργασία ανέγερσης νέων κτιρίων, κατεδάφισης, επισκευής, προσθήκης, αλλαγής εξωτερικής εμφάνισης υφιστάμενων

κτιρίων και διαμόρφωσης των κοινόχρηστων χώρων του οικισμού ή να επιβάλλονται όροι για την εκτέλεση των εργασιών αυτών, με σκοπό να συνταχθεί πολεοδομική μελέτη ή και ειδικός κανονισμός δόμησης για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η αναστολή μπορεί να παραταθεί για ένα ακόμη έτος, εφόσον οι σχετικές μελέτες έχουν προοδεύσει σημαντικά.

Τέλος αιτήσεις για κατεδαφίσεις, επισκευή ή προσθήκη σε κτίριο, που κατά την κρίση της πολεοδομικής υπηρεσίας μπορεί να χαρακτηριστεί ως διατηρητέο, παραπέμπονται στην οικεία ΕΠΑΕ. Η παραπομπή αυτή είναι υποχρεωτική αν το κτίριο βρίσκεται σε παραδοσιακό οικισμό. Αν η επιτροπή αυτή κρίνει ότι η επισκευή δεν θίγει το κτίριο ή ότι δεν συντρέχει λόγος να κινηθεί η διαδικασία του κτιρίου ως διατηρητέου, χορηγείται η σχετική άδεια. Σε αντίθετη περίπτωση ο σχετικός φάκελος με αιτιολογημένη έκθεση της ΕΠΑΕ αποστέλλεται στην αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Περιβάλλοντος, και Ενέργειας (Μεταλληνού, 2013).

Στην περίπτωση αυτή η άδεια χορηγείται όταν γνωστοποιηθεί στην πολεοδομική υπηρεσία ότι το κτίριο δεν κρίνεται διατηρητέο ή αν παρέλθουν δώδεκα μήνες από την κατάθεση στην πολεοδομική υπηρεσία του φακέλου χωρίς να εκδοθεί απόφαση χαρακτηρισμού του κτιρίου ως διατηρητέου.

3.3. Οι Παρεμβάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας στην Προστασία των Παραδοσιακών Οικισμών

Ο ρόλος του Συμβουλίου της Επικρατείας στην προστασία των παραδοσιακών οικισμών της χώρας είναι πολύ σημαντικός και αυτό φαίνεται από τις αρμοδιότητες που απορρέουν γι' αυτό από το Σύνταγμα. Το ανώτατο ακυρωτικό δικαστήριο της χώρας επεξεργάζεται και ελέγχει τα Προεδρικά Διατάγματα που σχετίζονται είτε έμμεσα είτε άμεσα με το συγκεκριμένο είδος οικισμών, αλλά ταυτόχρονα ασκεί και την ακυρωτική του αρμοδιότητα επί συγκεκριμένων αποφάσεων της διοίκησης.

Τα τελευταία έτη το αρμόδιο Ε' Τμήμα, έχει καθιερώσει πάγιες Αρχές και Θέσεις, με βάση τις αρμοδιότητές του, που σκοπό έχουν την προάσπιση της αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής μορφής των παραδοσιακών οικισμών. Το μεγαλύτερο ποσοστό των Προεδρικών Διαταγμάτων που σταλθήκαν για έλεγχο είναι αποτέλεσμα συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και της Διοίκησης. Τα βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν από την επεξεργασία των διαταγμάτων είναι τα ακόλουθα (Θεοδοσάκη, 2007):

- Δεν μπορούν να αλλοιωθούν τα στοιχεία εκείνα, που αναδεικνύουν τους οικισμούς σε παραδοσιακούς και τα κτήρια σε διατηρητέα.

- Ο γενικός χωροταξικός και πολεοδομικός σχεδιασμός αποτελούν τη βάση στην οποία στηρίζεται η προστασία των παραδοσιακών οικισμών.

- Η προστασία των διατηρητέων κτιρίων αφορά και τις νεώτερες προσθήκες που έχουν γίνει σ' αυτά, δημιουργώντας έτσι ένα σύνολο αισθητικής αξίας.

- Για τη διατήρηση της ιστορικής φυσιογνωμίας του κάθε τόπου, οικοδομήσιμα θεωρούνται τα οικόπεδα, στα οποία προϋπήρχε οικοδομή. Επίσης υπάρχει υποχρέωση συντηρήσεως των παραδοσιακών οικισμών και αναστηλώσεως των διατηρητέων κτιρίων.

- Για τη διαφύλαξη και τη προστασία της φυσιογνωμίας των παραδοσιακών οικισμών είναι απαραίτητη η ύπαρξη περιμετρικής ζώνης.

- Εξαιτίας δημοσίου συμφέροντος, τετελεσμένα γεγονότα δεν δημιουργούν έννομες συνέπειες, που να αποκλείουν την αποκατάσταση ενός κτιρίου, ανεξαρτήτως του χρόνου ο οποίος εν τω μεταξύ παρήλθε.

Επιπροσθέτως αναφορικά με την προστασία των παραδοσιακών οικισμών, το Συμβούλιο Επικρατείας, εκτός από τη διαδικασία επεξεργασίας των Προεδρικών Διαταγμάτων, έχει εκδώσει νομολογία, που έχει συνταχθεί από το αρμόδιο Ε' Τμήμα του και σχετίζεται με την επίλυση διαφορών μεταξύ της Διοίκησης και των διοικούμενων. Στην νομολογία αναφέρεται ότι *«…Οι διατάξεις των παρ. 1 & 6 του άρθρου 24 του Συντάγματος 1975, αποφαίνεται το Σ.Τ.Ε. με την υπ΄ αριθμόν 810/77 απόφαση της Ολομέλειάς του, θεσπίζουν ουχί απλώς κατευθυντήριον αρχήν αλλά επιτακτικόν κανόνα δικαίου, επιβάλλοντας τόσον εις τον κοινόν νομοθέτην, όσο και εις την Διοίκησιν την προστασίαν του πολιτιστικού περιβάλλοντος, πλέον, δε, συγκεκριμένως την προστασίαν των μνημείων και των παραδοσιακών περιοχών και στοιχείων της χώρας, εξ' ου έπεται ότι μετά τας διατάξεις ταύτας, ο κοινός νομοθέτης και η Διοίκησις κωλύονται να προβούν ευθέως εις ρυθμίσεις βλάπτουσας συγκεκριμένα μνημεία ή περιοχάς, αποτελούσας, κατά την κοινήν πείραν την γενικήν αντίληψιν των Ελλήνων, αναμφισβητήτου αξίας στοιχεία της ιστορικής παραδόσεως και του πολιτιστικού βίου αυτών…».* Επειδή στο Σύνταγμα του 1975, υπήρχε ουσιαστικό νομοθετικό έλλειμμα, αναφορικά με τους παραδοσιακούς οικισμούς, το Δικαστήριο προσπάθησε να καλύψει το συγκεκριμένο κενό προσφεύγοντας σε γενικές αρχές του Συντάγματος και σε διακηρύξεις του Διεθνούς Δικαίου (συνθήκες

του Maastricht και του Amsterdam) προκειμένου να αντιμετωπιστεί το συγκεκριμένο ζήτημα (Θεοδοσάκη, 2007).

Με βάση τα ανωτέρω η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας σε σχέση με την προστασία των παραδοσιακών οικισμών, αφορά σε δύο ζητήματα. Το πρώτο σχετίζεται με το περιεχόμενο και το εύρος της παρεχόμενης από το ισχύον θεσμικό πλαίσιο προστασίας των παραδοσιακών οικισμών και το δεύτερο αναδεικνύει τη «σύγκρουση», συνταγματικά, αυτής της προστασίας με άλλα συνταγματικά δικαιώματα όπως είναι αυτό της ιδιοκτησίας (άρθρο 17 του Συντάγματος) αλλά και αυτό της οικονομικής ελευθερίας (άρθρο 5 του Συντάγματος). Παρόλα αυτά οι περιορισμοί που υπάρχουν δεν κρίνονται αντισυνταγματικοί, καθώς η έννοια της προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος εμπεριέχει και τους παραδοσιακούς οικισμούς. Άλλωστε, τα ανωτέρω συνεπικουρεί και η νομολογία του ΣτΕ (2089/2000), που αναφέρει ότι «τα λαμβανόμενα μέτρα οφείλουν να είναι κατάλληλα για την επίτευξη του επιδιωκόμενου αποτελέσματος, να συνεπάγονται τα λιγότερα κατ΄ ένταση και διάρκεια δυνατά μειονεκτήματα προς τους ιδιώτες και τέλος, τα συνεπαγόμενα μειονεκτήματα δεν θα πρέπει να υπερκεράζουν τα μειονεκτήματα» (Πανουτσόπουλος, 2007).

Όπως αναφέρει η Θεοδοσάκη (2007), το δικαστήριο ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την προστασία των παραδοσιακών οικισμών στα μικρά νησιά καθώς αποτελούν σπουδαίο θησαυρό πολιτιστικής κληρονομιάς. Ενδεικτικά αναφέρεται στις περιπτώσεις των νήσων Πάτμου, Ύδρας, και Πάρου. Συγκεκριμένα στη νήσο Ύδρα με την υπ' αριθμ. 1191/1996 απόφαση του το δικαστήριο χαρακτήρισε ολόκληρο το νησί ιδιαιτέρου φυσικού κάλους, το οποίο έχει και μνημειακό χαρακτήρα που χρήζει ειδικής κρατικής προστασίας. Έτσι το δικαστήριο έκρινε ότι στο συγκεκριμένο οικισμό - νησί ο εκάστοτε αρμόδιος Υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας (πρώην ΠΕΧΩΔΕ) δεν έχει νομικά τη δυνατότητα να ασκήσει την αρμοδιότητά ρύθμισης πολεοδομικών υποθέσεων, αφήνοντας αυτή τη διαδικασία να εξακολουθεί να την ασκεί το Υπουργείο Πολιτισμού, θεωρώντας ότι με αυτό τον τρόπο παρέχεται περισσότερη προστασία.

Συμπερασματικά το δίλημμα οικονομική ανάπτυξη ή περιβάλλον δεν πρέπει να υφίσταται καθώς πρέπει να προωθείται η οικονομική ανάπτυξη σε σχέση με την προστασία του περιβάλλοντος με βάση την κείμενη νομοθεσία και τους κανόνες δικαίου. Η διοίκηση είναι υποχρεωμένη να λαμβάνει υπόψη της την προστασία του περιβάλλοντος, παράλληλα με τους παράγοντες που σχετίζονται με τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης. Δεν πρέπει να σκεφτόμαστε μόνο την ανάπτυξη μιας περιοχής

ξεχνώντας τους παράγοντες που συμβάλλουν σ' αυτή. Και τέλος η προστασία του περιβάλλοντος και της φυσικής κληρονομιάς πρέπει να είναι ισοδύναμη με την οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής. Θα πρέπει εδώ να τονίσουμε ότι το Ανώτατο Δικαστήριο σε βάθος χρόνου χορηγεί αναστολή εκτελέσεως της προσβαλλόμενης πράξης της Διοίκησης, προκειμένου να βοηθήσει τον εκάστοτε πολίτης έναντι των πράξεων της διοίκησης.

3.4. Παγκόσμιες και Ευρωπαϊκές Συνθήκες

Η ιδέα για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε διεθνές επίπεδο έχει ως αρχή το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου, όπου όλες οι κυβερνήσεις αντιλαμβάνονται την σπουδαιότητα του εγχειρήματος και καλλιεργείται η αντίληψη της συντονισμένης δράσης διεθνών διακυβερνητικών οργάνων για τη διαχείριση και την αντιμετώπιση των κινδύνων που σχετίζονται με την πολιτιστική κληρονομιά.

Σε παγκόσμιο επίπεδο, διαμέσου των Ηνωμένων Εθνών, ο οργανισμός που έχουν αναλάβει το δύσκολο έργο της προστασίας είναι η UNESCO (United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization), ενώ σε Ευρωπαϊκό Επίπεδο τον κυρίαρχο ρόλο παίζουν το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Ευρωπαϊκή Ένωση. Παράλληλα, δραστηριοποιούνται και μη κυβερνητικοί οργανισμοί που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση και ανάπτυξη του πολιτιστικού τομέα όπως το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Χώρων (ICOMOS) (Κόνσολα, 2006).

Η UNESCO, σαν οργανισμός, από την ίδρυσή του μέχρι και σήμερα έχει οδηγήσει στη σύνταξη και κύρωση των σημαντικότερων συμβάσεων που αφορούν στην προστασία της πολιτιστικής και όχι μόνο κληρονομιάς (Μεταλλήνου, 2013). Με τον όρο **Μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO** νοείται μία διακριτή θέση ή τόπος (όπως δάσος, όρος, λίμνη, έρημος, μνημείο, κτήριο, σύμπλεγμα ή πόλη), που προτάθηκε και έγινε αποδεκτό στον κατάλογο των μνημείων που διαχειρίζεται το διεθνές Πρόγραμμα Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της **Επιτροπής Παγκόσμιας Κληρονομιάς** της UNESCO, η οποία απαρτίζεται από 21 Κράτη - Εταίρους εκλεγμένα από τη Γενική Συνέλευση των Εταίρων Κρατών για μια καθορισμένη περίοδο.

Το πρόγραμμα στοχεύει στην καταγραφή, την ονοματοδοσία και τη συντήρηση πεδίων ιδιάζουσας πολιτιστικής ή φυσικής σημασίας για την κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας. Η έναρξη του προγράμματος έγινε με την αποδοχή και θεσμοθέτηση της

Συνθήκης για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς από το Γενικό Συνέδριο της UNESCO στις 16 Νοεμβρίου 1972. Η Ελλάδα έχει συνυπογράψει από το 1981 την προαναφερθείσα Συνθήκη της UNESCO. Από τότε έως σήμερα έχουν αναγνωρίσει τη Συνθήκη 180 Κράτη - Εταίροι.

Έως το τέλος του 2004 είχαν καθιερωθεί έξι κριτήρια που σχετίζονταν με την πολιτιστική κληρονομιά και τέσσερα κριτήρια που αφορούσαν την φυσική κληρονομιά. Το 2005 το ήδη υπάρχον καθεστώς τροποποιήθηκε σε μία ενοποιημένη ομάδα δέκα κριτηρίων. Τα μνημεία παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς οφείλουν να είναι «ιδιάζουσας παγκόσμιας αξίας» και να πληρούν ένα από τα παρακάτω δέκα κριτήρια, τα οποία χωρίζονται σε πολιτιστικά και φυσικά (Σιδηρόπουλος & Γιώτης, 2007).

Σε σχέση με τα πολιτιστικά κριτήρια το κάθε μνημείο θα πρέπει:

- να αποτελεί αριστούργημα της ανθρώπινης δημιουργικής διάνοιας,
- να επιδεικνύει σημαντικές ανθρώπινες αξίες για μακρά περίοδο χρόνου ή σε μία πολιτιστική περιοχή, σε τομείς όπως, η αρχιτεκτονική ή η τεχνολογία, οι μνημειακές τέχνες, η πολεοδομία ή ο σχεδιασμός του τοπίου,
- να φέρει μια μοναδική ή τουλάχιστον εξαιρετική μαρτυρία για κάποια πολιτισμική παράδοση, υπάρχοντος ή εξαφανισμένου πολιτισμού,
- να αποτελεί σημαντικό παράδειγμα τύπου κτηρίου, αρχιτεκτονικού ή τεχνολογικού συνόλου ή τοπίου που απεικονίζει σημαντική ή σημαντικές φάσεις της ανθρώπινης ιστορίας,
- να αποτελεί σημαντικό παράδειγμα παραδοσιακής ανθρώπινης εγκατάστασης, χερσαίας ή θαλάσσιας χρήσης, αντιπροσώπευσης πολιτισμού ή πολιτισμών, ή ανθρώπινης αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον, ιδιαίτερα όταν το τελευταίο έχει γίνει ευάλωτο υπό την πίεση ανεπίστροφων αλλαγών,
- να συνδέεται άμεσα ή διακριτά με γεγονότα ή ζώσες παραδόσεις, με ιδέες, με καλλιτεχνικά ή λογοτεχνικά έργα εξέχουσας παγκόσμιας σημασίας,
- να περιέχει εξαιρετικά φυσικά φαινόμενα ή περιοχές εξαιρετικής φυσικής ομορφιάς και αισθητικής,
- να είναι σπουδαία παραδείγματα σημαντικών φάσεων της ιστορίας της γης, της ανθρώπινης οντότητας, εν εξελίξει γεωλογικών διαδικασιών για την ανάπτυξη

γεωσχηματισμών ή σημαντικών γεωμορφολογικών ή φυσιογραφικών χαρακτηριστικών,

- να είναι σπουδαία παραδείγματα σημαντικών εν εξελίξει οικολογικών και βιολογικών διαδικασιών στην εξέλιξη και ανάπτυξη χερσαίων οικοσυστημάτων, οικοσυστημάτων λιμνών και ποταμών, παράκτιων και θαλάσσιων φυτών και ζώων,
- να περιέχει τα σημαντικότερα φυσικά στοιχεία αναπαραγωγής της βιοποικιλότητας, να περιλαμβάνει απειλούμενα είδη προς εξαφάνιση παγκόσμιας αξίας από την άποψη της επιστήμης ή της διατήρησης του είδους.

Τέλος για να κριθεί η εξαιρετική παγκόσμια αξία ενός μνημείου πρέπει να συνυπολογιστούν και σε δύο άλλοι παράγοντες, η αυθεντικότητα και η ακεραιότητα αυτού καθώς και η διασφάλιση της προστασίας διαμέσου συστημάτων διαχείρισης δεδομένων. Το κριτήριο της αυθεντικότητας αναφέρεται στα μνημεία τα οποία εντάσσονται με βάση τα πρώτα έξι κριτήρια ενώ το κριτήριο της ακεραιότητας αναφέρεται σε όλα τα μνημεία, ανεξαρτήτως κριτηρίου ένταξης (Σιδηρόπουλος & Γιώτης, 2007).

Όπως αναφέρουν οι Σιδηρόπουλος και Γιώτης (2007), η UNESCO σε επίπεδο πόλεων, διακρίνει τις ιστορικές πόλεις και τα ιστορικά κέντρα που βρίσκονται στη λίστα της σε τρεις κατηγορίες:

α) Στις πόλεις που δεν είναι πια κατοικήσιμες αλλά προϋποθέτουν την ύπαρξη αρχαιολογικών ευρημάτων του παρελθόντος (π.χ. αρχαίες πόλεις οι οποίες υπήρξαν στο παρελθόν κέντρα διάδοσης και προώθησης του πολιτισμού).

β) Στις ιστορικές πόλεις οι οποίες είναι κατοικήσιμες ακόμη και οι οποίες εξαιτίας της φύσης τους έχουν αναπτυχθεί και συνεχίζουν να αναπτύσσονται κάτω από την επίδραση κοινωνικοοικονομικών και πολιτιστικών αλλαγών. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται τα ιστορικά κέντρα των πόλεων, τα οποία βρίσκονταν στο αρχαίο κομμάτι της πόλης και τώρα έχουν ενσωματωθεί στη μοντέρνα πόλη, τομείς ή περιοχές που διαθέτουν κτίρια με χαρακτηριστικά της ιστορικής πόλης και σήμερα τείνουν να εξαφανιστούν, πόλεις με πλούσια ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά, που αναπτύσσεται με την εξέλιξη της πόλης και η οποία πρέπει να προστατευθεί για να μη αλλοτριωθεί. Τα ιστορικά κέντρα και οι ιστορικές περιοχές περιλαμβάνονται στη λίστα μόνο αν διαθέτουν μεγάλο αριθμό αρχαίων κτιρίων και μνημείων με ιδιαίτερα πολιτιστικά και αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά.

γ) Σε νέες πόλεις του εικοστού αιώνα. Οι πόλεις αυτής της κατηγορίας είναι τα καλύτερα παραδείγματα σύγχρονου πολεοδομικού σχεδιασμού. Με την ένταξη τους στη λίστα της UNESCO, εξασφαλίζεται η προστασία κτιρίων με ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, καθώς και περιοχών με περιβαλλοντικό ενδιαφέρον και ιδιαίτερο φυσικό κάλος.

Η UNESCO, έχει καταγράψει στην Ελλάδα 25 προστατευόμενες περιοχές ιδιαίτερου πολιτιστικού ενδιαφέροντος. Αναφέρονται ενδεικτικά η Ακρόπολη, η μεσαιωνική πόλη της Ρόδου, ο Μιστράς κλπ..

Το 1931, οργανώθηκε από το Διεθνές Γραφείο Μουσείων το "Συνέδριο των Αθηνών", στο οποίο για πρώτη φορά γίνεται ρητή αναφορά στην προστασία της Διεθνούς πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από νόμους. Τα αποτελέσματα του συνεδρίου υποβλήθηκαν με τη μορφή ψηφίσματος στη Διεθνή Επιτροπή Πνευματικής Συνεργασίας (International Committee on Intellectual Cooperation) και έγινε δεκτό, το 1932, από τη Συνέλευση της Κοινωνίας των Εθνών. Ακολουθεί το 1933 και πάλι στην Αθηνά η συνάντηση των αρχιτεκτόνων γνωστή ως "Χάρτα των Αθηνών" όπου αρχίζουν να εκφράζονται απόψεις που αποτυπώνονται σε μορφή κειμένου αναφορικά με την πολεοδομική οργάνωσης μιας πόλης, τη δημιουργία χώρων πρασίνου εντός του πολεοδομικού ιστού, τη διατήρηση μνημείων και περιοχών με παραδοσιακό χαρακτήρα (Δρομπόνη και Ριάλλη, 2006).

Υπό την καθοδήγηση της UNESCO, το 1954 υπογράφτηκε η Σύμβαση της Χάγης για «την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης» (Σύμβαση της Χάγης), η οποία κυρώθηκε με το Ν. 1144/1981. Έχοντας σαν αφετηρία τις τεράστιες καταστροφές που προκλήθηκαν κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, θεωρήθηκε αναγκαίο να καταχωρηθούν, σε διεθνές επίπεδο, όλα τα πολιτιστικών αγαθά. (κτίρια, τόποι, κ.λπ.) εξαιρετικής σημασίας Διεθνούς, προκειμένου σε περίπτωση νέων πολεμικών συρράξεων να υπάρχει καταγεγραμμένη η εικόνα τόσο της θέσης τους, όσο και του αντικειμένου που αντιπροσωπεύουν. Με τον όρο πολιτιστικά αγαθά αναφέρονται «τα αγαθά, κινητά ή ακίνητα, τα οποία παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον δια την πολιτιστική κληρονομιά των λαών…», «τα οικοδομήματα των οποίων κύριος και πραγματικός σκοπός είναι η διαφύλαξη ή η έκθεσης των κινητών πολιτιστικών αγαθών…» και «τα κέντρα, τα οποία περιέχουν σημαντικό αριθμό πολιτιστικών αγαθών…» (Μεταλλήνου, 2013).

Με το Ν. 3028/2002 (ΦΕΚ 153/ τ. Α' /28-06-02) δίδεται ένας πιο γενικός ορισμός για το τι είναι πολιτιστικά αγαθά. Σύμφωνα με αυτόν, «ως πολιτιστικά αγαθά νοούνται μαρτυρίες της ύπαρξης και της ατομικής και συλλογικής δραστηριότητας του ανθρώπου».

Το 1972 η σύμβαση «για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς» κυρώνεται με το Ν. 1126/1981 (ΦΕΚ 32/τ. Α'/10-02-81). Η σύμβαση αυτή καθορίζει το περιεχόμενο της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς και θεσπίζει νέες διατάξεις με σκοπό την καθιέρωση συστήματος συλλογικής προστασίας τους σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι διατάξεις της Σύμβασης των Παρισίων υποχρεώνουν τα κράτη μέλη να κάνουν ό, τι είναι δυνατόν για την διατήρηση και προστασία της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, ενώ προβλέπουν την υιοθέτηση μιας γενικής πολιτικής και την ένταξη της κληρονομιάς στα σχέδια του προγραμματισμού. Για να ευδοκιμήσουν οι προσπάθειες των κρατών μελών η σύμβαση καθιερώνει ένα σύστημα διεθνούς σύμπραξης και συνδρομής στο οποίο κάθε κράτος μέλος αναλαμβάνει την υποχρέωση να εισφέρει τη συνδρομή του (Ράπτη, 2011).

Όπως αναφέρουν οι Δρομπόνη και Ριάλλη (2006), το 1975 με τη Διακήρυξη του Άμστερνταμ, η Αρχιτεκτονική των πόλεων της Ευρώπης αποτελεί ποια τμήμα της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Η αποκατάσταση, αναπαλαίωση παλιών περιοχών πρέπει να γίνεται οργανωμένα και συστηματικά (με τις ελάχιστες δυνατές επεμβάσεις) ώστε να μην αλλοιώνεται ο αρχικός χαρακτήρας της κάθε περιοχής. Για την δρομολόγηση των παραπάνω διαδικασιών την ευθύνη έχουν είτε οι κυβερνήσεις σε κεντρικό επίπεδο, είτε οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, είτε τέλος ανεξάρτητοι οργανισμοί (διεθνείς, τοπικοί, εθνικοί).

Η Ράπτη (2001) αναφέρει ότι τον Οκτώβριο του 1985, οι αρμόδιοι Υπουργοί των Κρατών – Μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης υπογράφουν στη Γρανάδα τη Σύμβαση για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς (Σύμβαση της Γρανάδας). Στην Ελλάδα η Σύμβαση κυρώθηκε στο κοινοβούλιο με το Ν. 2039/1992 (ΦΕΚ61/τ΄Α/13-04-92). Στο προοίμιο του Νόμου (Σύμβαση για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς) υπογραμμίζει ότι τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης που υπογράφουν τη συγκεκριμένη σύμβαση "*θεωρούν ότι ο σκοπός του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι να επιτύχει μια στενότερη σύνδεση ανάμεσα στα μέλη του, με κύριο στόχο να διαφυλάξει και να προωθήσει τα ιδεώδη και τις αρχές, που αποτελούν την κοινή τους Αρχιτεκτονική κληρονομιά*". Η σύμβαση αποτελείται από είκοσι επτά (27) άρθρα, ενώ στο

άρθρο 1 γίνεται αναφορά στο ποια ακίνητα αγαθά περιλαμβάνει ο όρος "Αρχιτεκτονική Κληρονομιά " και τα οποία αναλύονται παρακάτω:

1. Τα μνημεία: κάθε κατασκευή ιδιαίτερα σημαντική λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού της ενδιαφέροντος, συμπεριλαμβανομένων των εγκαταστάσεων ή διακοσμητικών στοιχείων, που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τους.

2. Τα αρχιτεκτονικά σύνολα: ομοιογενή σύνολα αστικών ή αγροτικών κατασκευών, σημαντικών λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού τους ενδιαφέροντος, συναφή μεταξύ τους ώστε να σχηματίζουν ενότητες, που να μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά.

3. Οι τόποι: σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης, εν μέρει κτισμένα, τα οποία αποτελούν εκτάσεις τόσο χαρακτηριστικές και ομοιογενείς, ώστε να μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά και τα οποία είναι σημαντικά λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού και τεχνικού τους ενδιαφέροντος.

Ακολουθούν άρθρα που καθορίζουν τις κατευθυντήριες οδηγίες που πρέπει να ακολουθήσουν οι κυβερνήσεις, προκειμένου να καταγράψουν το σύνολο των μνημείων αρχιτεκτονικής κληρονομιάς που πρέπει να προστατευτούν καθώς και αυτών που απειλούνται, να δημιουργήσουν το κατάλληλο νομικό καθεστώς τόσο για την προστασία αυτών σε αυστηρές διατάξεις (αντιμετώπιση παραβάσεων μέσω κατεδάφισης παράνομων κτισμάτων, εφόσον αλλοιώνεται ο αρχικός χαρακτήρας του κτιρίου) όσο και με την ψήφιση φορολογικών ευνοϊκών μέτρων προς τους πολίτες για την διατήρηση της κληρονομιάς που βρίσκεται στην κατοχή τους.

Επίσης στα πλαίσια της αειφόρου ανάπτυξης (άρθρο 11) πρέπει να ενθαρρύνεται από τις κυβερνήσεις η χρήση των προστατευόμενων ακινήτων με βάσει τις ανάγκες της σύγχρονης ζωής, όπως και με την προσαρμογή παλαιών κτιρίων για νέες χρήσεις.

Η συγκεκριμένη συνθήκη αποτέλεσε βασικό πυλώνα μετάβασης από το παλαιό στο νέο, σε σχέση με την προστασία της αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομίας. Δημιούργησε το υπόβαθρο εκείνο που συνέβαλε στην αυστηροποίηση του νομικού πλαισίου, δίνοντας όμως και κατευθύνσεις προς τις κυβερνήσεις για το πως πρέπει να προσαρμοστεί το παλιό με το νέο και το σύγχρονο τρόπο ζωής των κατοίκων χωρίς να

μεταβληθεί και να καταστραφεί η αρχιτεκτονική και πολεοδομική δομή των κτιρίων και των οικισμών - πόλεων.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, τον Σεπτέμβριο του 2006, σε ψήφισμα του (αριθ. P6_TA-PROV(2006)0355/07-09-06) με τίτλο "Προστασία της Ευρωπαϊκής φυσικής, αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της υπαίθρου και των νησιωτικών περιοχών" κάλεσε μεταξύ άλλων το Συμβούλιο να αναγνωρίσει ρητά τη συμβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς στην ολοκλήρωση της Ευρώπης όσον αφορά την Ευρωπαϊκή ταυτότητα και ιθαγένεια, την αειφόρο οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, τον διαπολιτισμικό διάλογο και την πολιτιστική πολυμορφία. Επίσης ζήτησε απο την Επιτροπή, κατά την εκπόνηση των νομοθετικών της προτάσεων, να εφαρμόζει αποτελεσματικά την οριζόντια ρήτρα που προσδίδει στον πολιτισμό το άρθ. 151, παρ. 4, της Συνθήκης ΕΚ, εξετάζοντας διεξοδικά τις επιπτώσεις της προτεινόμενης νομοθεσίας στον πολιτισμό και την πολιτιστική κληρονομιά, ούτως ώστε οι ευνοϊκές προς την πολιτιστική κληρονομιά δράσεις να εντάσσονται σε κάθε πολιτική της Ένωσης.

Το Κοινοβούλιο θεωρεί ότι η πολιτιστική κληρονομιά πρέπει να γίνεται αντιληπτή ως αδιαίρετο σύνολο που απαιτεί τη λήψη κοινών μέτρων προστασίας και υπογραμμίζεται ότι η αειφόρος ανάπτυξη προϋποθέτει ολοκληρωμένη προσέγγιση του πολιτιστικού, φυσικού και αρχιτεκτονικού περιβάλλοντος, τόσο στον αστικό χώρο όσο και στην ύπαιθρο, τονίζει όμως ότι η διάσταση της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς της υπαίθρου χρήζει ιδιαίτερης προσοχής.

Συμπληρωματικά στα ανωτέρω το Κοινοβούλιο τονίζει οτι το Συμβούλιο και η Επιτροπή πρέπει να προωθήσουν τη θέσπιση ενός "Ευρωπαϊκού Έτους Πολιτιστικής Κληρονομιάς", το οποίο θα έχει ως στόχο την ευαισθητοποίηση των Ευρωπαίων πολιτών για την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς του κάθε λαού της Ευρώπης. Θεωρεί οτι η Επιτροπή και τα κράτη μέλη θα πρέπει να συνεργασθούν με το Συμβούλιο της Ευρώπης προκειμπένου, στο πλαίσιο του θεσμού των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς (Journées Européennes du Patrimoine), να ενισχύσουν το κομμάτι που αφορά την ανάδειξη των παραδοσιακών οικισμών και της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της υπαίθρου και των νησιωτικών περιοχών, προκειμένου οι Ευρωπαίοι πολίτες, ο καθένας για τη χώρα του, να επιδείξει περαιτέρω ευαισθησία ως προς την αξία των τοπικών και περιφερειακών πολιτιστικών ταυτοτήτων, όπως είναι η ακίνητη πολιτιστική κληρονομιά και τα μνημεία. Τέλος απαιτεί απο το Συμβούλιο, την Επιτροπή και τα κράτη μέλη να λάβουν υπόψη τους τις πολυάριθμες συμβάσεις του Συμβουλίου

της Ευρώπης και της UNESCO για την προστασία της φυσικής, αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης και να ενισχύσουν τη συνεργασία τους με αυτούς τους οργανισμούς σύμφωνα με τη Συνθήκη της ΕΚ.

Το τελευταίο κομμάτι των παραπάνω συμβάσεων, συνθηκών, ψηφισμάτων για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, συμπληρώθηκε με την ψήφιση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης του Τοπίου, η οποία νομοθετήθηκε από την ελληνική κυβέρνηση με το Ν. 3827/2010 (ΦΕΚ 30/τ. Α'/ 25-02-10).

Στο προοίμιο της σύμβασης περιγράφεται η σχέση της με τα μέχρι τότε θεσμικά κείμενα που αφορούν στην φυσική και πολιτιστική κληρονομιά και τονίζεται η συμβολή του τοπίου «στη διαμόρφωση της τοπικής κουλτούρας», αφού αποτελεί «ένα βασικό συστατικό στοιχείο της Ευρωπαϊκής φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς». Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το προοίμιο η Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Τοπίου βασίζεται «στα νομικά κείμενα που υφίστανται σε διεθνές επίπεδο στον τομέα της προστασίας και της διαχείρισης της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, του περιφερειακού και χωροταξικού σχεδιασμού, της τοπικής αυτοδιοίκησης και διασυνοριακής συνεργασίας…» επισημαίνοντας, όσον αφορά στην πολιτιστική κληρονομιά, τη Σύμβαση των Παρισίων (1972), τη Σύμβαση της Γρανάδας (1985) και τη Σύμβαση της Βαλέτας (1992).

Σύμφωνα με την Μεταλληνού (2013) και με δεδομένο τη συσχέτιση που υπάρχει μεταξύ της Σύμβασης του Τοπίου και των ανωτέρω συμβάσεων (αρχή της ολοκληρωμένης προστασίας), προκύπτει οτι για την προστασία του Τοπίου λαμβάνονται υπόψη κανόνες και μέτρα που συμβάλλουν στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Από τα παραπάνω διαπιστώνεται ότι η Αρχιτεκτονική Κληρονομιά δεν είναι μόνο τα κτίσματα αλλά και οτιδήποτε θεωρείται μνημείο σαν κατασκευή αλλά και μνημείο σαν τόπος. Η διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς είναι ένας από τους σημαντικότερους στόχους του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού και αυτό μπορεί να επιτευχθεί με ολοκληρωμένους κανόνες και πολιτικές, λαμβάνοντας υπόψη τόσο τους κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες που επικρατούν σε κάθε περιοχή, όσο και τη νομοθεσία. Στην Ελληνική νομοθεσία έχει ενσωματωθεί το σύνολό των διεθνών συνθηκών και συμβάσεων που έχει υπογράψει η χώρα στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Unesco. Όλα τα παραπάνω θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη το σήμερα, βλέποντας πάντοτε πίσω στο παρελθόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1. Η Γεωγραφία των Παραδοσιακών Οικισμών

Το σύνολο των ενεργών οικισμών που είναι χαρακτηρισμένοι ως παραδοσιακοί είναι εννιακόσιοι πενήντα επτά (957), σύμφωνα με τα στοιχεία των Υπουργείων Περιβάλλοντος και Ενέργειας (πρώην Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.), Εσωτερικών (τμήμα του πρώην Υπουργείου Μακεδονίας - Θράκης), Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής (Γενικής Γραμματείας Νησιωτικής Πολιτικής) και Πολιτισμού και Αθλητισμού. Αναλυτικά το πως κατανέμονται οι παραδοσιακοί οικισμοί στον Ελλαδικό χώρο περιγράφονται στο σχετικό Παράρτημα σε πίνακες, οι οποίοι περιλαμβάνουν το όνομα του οικισμού, το Νομό και το Δημοτικό Διαμέρισμα ή Κοινοτικό Διαμέρισμα, στο οποίο ανήκουν, καθώς και το Φ.Ε.Κ. χαρακτηρισμού τους είτε από το ΥΠΕΚΑ (πρώην ΥΠ.Ε.ΧΩ.Δ.Ε), είτε από το υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού. Έχει γίνει καταγραφή και για τα τμήματα πόλεων που έχουν χαρακτηριστεί ως παραδοσιακοί οικισμοί καθώς και για τους οικισμούς που δεν εμφανίζουν πληθυσμό. Παραδοσιακοί οικισμοί έχουν καταγραφεί σε σαράντα έξι (46) από τους πενήντα ένα (51) νομούς της χώρας (δεν εμφανίζονται παραδοσιακοί οικισμοί στους νομούς Κορινθίας, Ζακύνθου, Άρτας, Ημαθίας και Κιλκίς).

Οι περισσότεροι βρίσκονται στο Νομό Κυκλάδων εκατόν εβδομήντα τρεις (173) τον αριθμό και ακολουθούν κατά σειρά οι νομοί Λακωνίας με εκατόν έντεκα (111), Ρεθύμνης με εβδομήντα δύο (72), Ιωαννίνων με εξήντα εννέα (69), Μαγνησίας με εξήντα επτά (67) και Δωδεκανήσων με εξήντα δύο (62). Ενώ είκοσι εννέα νομοί διαθέτουν ο καθένας, λιγότερους από δέκα παραδοσιακούς οικισμούς.

Από την επεξεργασία των διαγραμμάτων και χαρτών προέκυψαν βασικά συμπεράσματα αναφορικά με την γεωγραφική κατανομή της συγκεκριμένης κατηγορίας οικισμών. Αρχικά διαπιστώνεται ότι οι νομοί Κυκλάδων και Δωδεκανήσων, εμφανίζουν το μεγαλύτερο ποσοστό (24%) σε παραδοσιακούς οικισμούς, εξαιτίας του μεγάλου αριθμού νησιών που διαθέτουν και της γεωγραφικής διασποράς που αυτά εμφανίζουν. Ακολουθεί η Πελοπόννησος που κατέχει το 18% των παραδοσιακών οικισμών. Στους νομούς Λακωνίας και Αρκαδίας έχουν χαρακτηριστεί από την πολιτεία εκατόν εξήντα (160) οικισμοί ως παραδοσιακοί, ενώ στους υπόλοιπους νομούς (Κορινθίας, Μεσσηνίας, Αργολίδας, Ηλείας και Αχαΐας) συνολικά υπάρχουν μόνο δεκαεπτά (17). Θα πρέπει να τονίσουμε εδώ, ότι στη Λακωνία βρίσκεται η περιοχή της Μάνης, όπου υπάρχει μεγάλος αριθμός παραδοσιακών οικισμών.

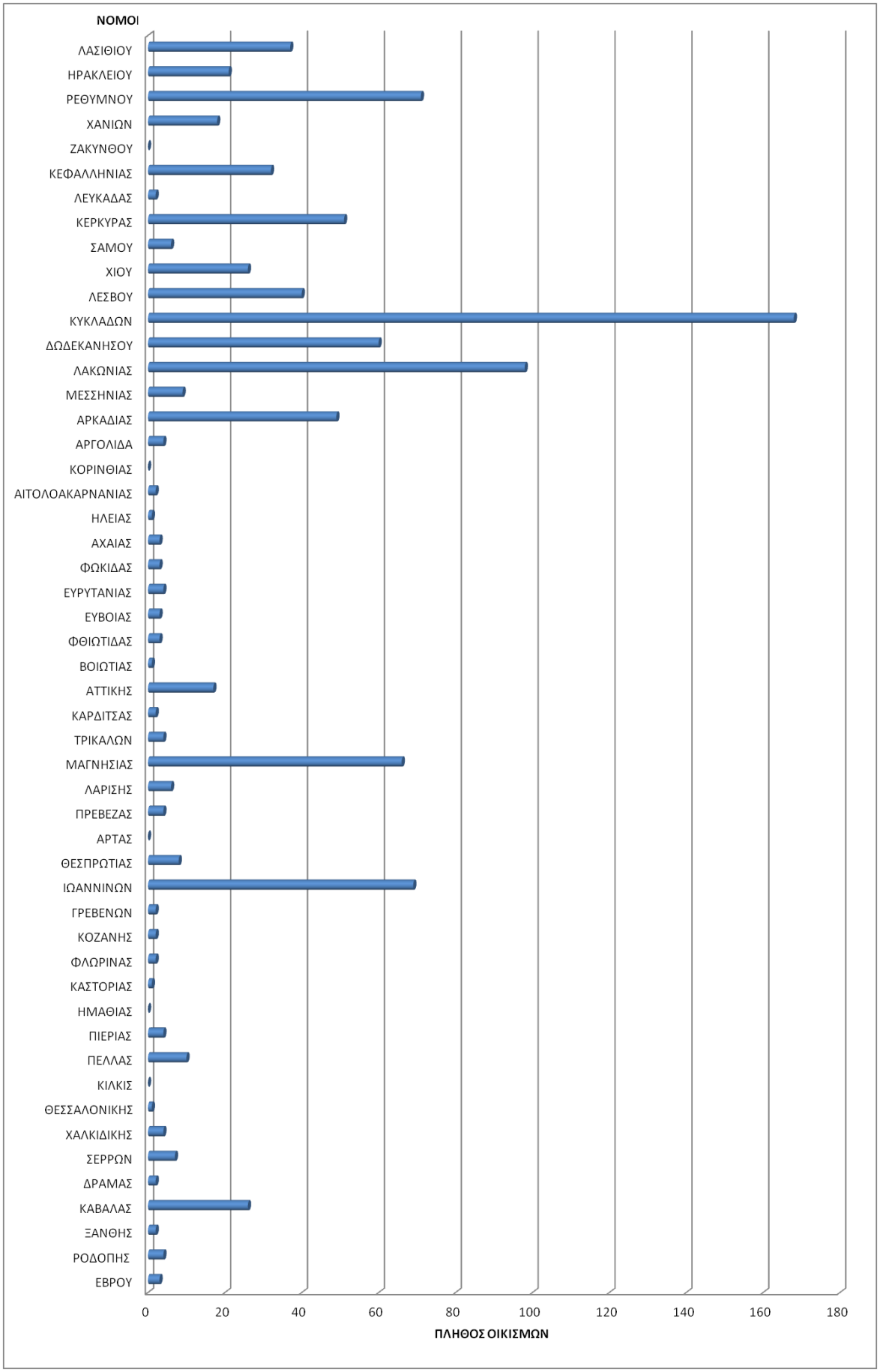

Διάγραμμα 1: Κατανομή Παραδοσιακών Οικισμών ανά Νομό

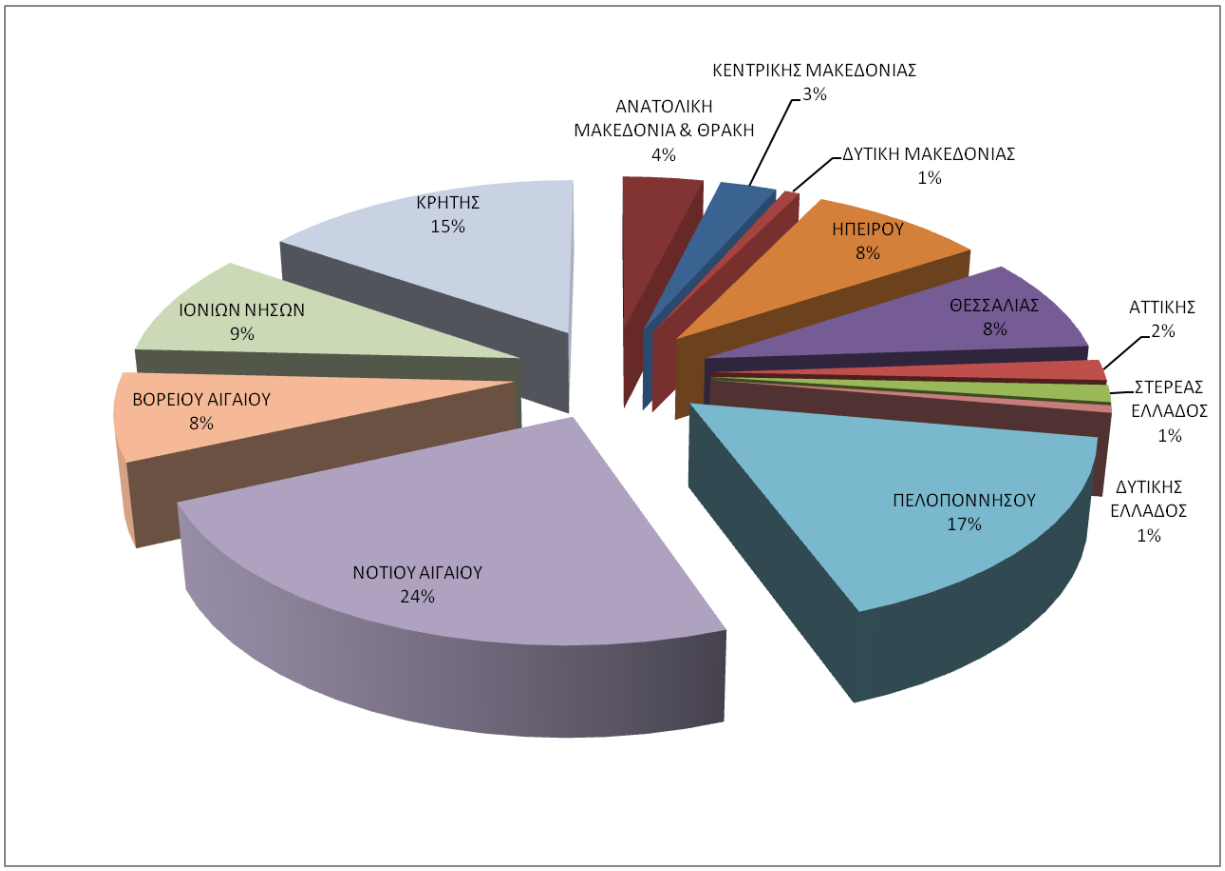

Διάγραμμα 2: Κατανομή Παραδοσιακών Οικισμών ανά Περιφέρεια

Σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές, στη Θεσσαλία (8% της επικράτειας) το σύνολο σχεδόν των παραδοσιακών οικισμών καταγράφεται στο νομό Μαγνησίας (στους υπόλοιπους νομούς έχουν χαρακτηριστεί συνολικά δώδεκα οικισμοί) και κυρίως αυτοί κατανέμονται στην περιοχή του Πηλίου. Ο νομός Λαρίσης διαθέτει έξι οικισμούς, ενώ ο νομός Καρδίτσας δύο και ο νομός Τρικάλων τέσσερις.

Στην Ήπειρο βρίσκεται το 8% των παραδοσιακών οικισμών της χώρας. Στο νομό Ιωαννίνων σαράντα έξι από τους εξήντα εννέα οικισμούς βρίσκονται στη γεωγραφική ενότητα του Ζαγορίου, ενώ οι υπόλοιποι βρίσκονται πέριξ της πόλης των Ιωαννίνων και στις δυτικές πλαγιές της οροσειράς της Πίνδου, στα Βόρεια Τζουμέρκα (Σιρόκο, Καλαρρύτες). Ο νομός Πρεβέζης διαθέτει τέσσερις οικισμούς και ο νομός Θεσπρωτίας οκτώ. Στο Νομό Άρτας δεν υπάρχει χαρακτηρισμένος παραδοσιακός οικισμός.

Τα νησιά του Βορείου Αιγαίου (Μυτιλήνη, Σάμος, Λήμνος και Χίος) κατέχουν το 8% των παραδοσιακών οικισμών. Το ποσοστό αυτό ίσως και να ήταν μεγαλύτερο, αν δεν υπήρχαν μεγάλες ζημιές σε οικισμούς, από τους σεισμούς το 1867 και 1899 στη Μυτιλήνη και το 1881 στη Χίο, με αποτέλεσμα την μετεγκατάσταση κατοίκων σε

ασφαλέστερες περιοχές. Συνεπώς οι συνθήκες που δημιουργήθηκαν στις ανωτέρω περιοχές και η ερημοποίηση αυτών, συντέλεσε στο να μη προστατευθούν και αναπτυχθούν τα ιδιαίτερα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τον κάθε οικισμό. Η Χίος έχει είκοσι επτά (27) παραδοσιακούς οικισμούς, κάποιοι από τους οποίους ανήκουν στα γνωστά Καμποχώρια (π.χ. Χαλκειός) και Μαστιχοχώρια (π.χ. Μεστά, Πυργί).

Στους νομούς της Κρήτης βρίσκεται το 15% των παραδοσιακών οικισμών της χώρας. Στο νομό Ρεθύμνης καταγράφονται οι περισσότεροι οικισμοί (72 στον αριθμό) παρόλο που η έκταση του είναι η μικρότερη σε σχέση με τους υπόλοιπους νομούς. Στο νομό Ηρακλείου υπάρχουν είκοσι ένας (21) οικισμοί, στο νομό Χανίων δεκαοκτώ (18) και στο νομό Λασιθίου τριάντα εννέα (39).

Στην Αττική το ποσοστό των παραδοσιακών οικισμών είναι μόλις 2% και οφείλεται κυρίως στη ύπαρξη των εν λόγω οικισμών που βρίσκονται στα νησιά του Αργοσαρωνικού (Αίγινα, Ύδρα, Σπέτσες, Πόρος), όσο και στα Κήθυρα. Να σημειώσουμε εδώ ότι στο νομό Αττικής βρίσκεται και ο μεγαλύτερος αριθμός παραδοσιακών τμημάτων πόλεων λόγω της ιδιαίτερης ιδιομορφίας των πολλών περιοχών που βρίσκονται σ' αυτή (κέντρο Αθήνας, Ν. Φιλαδέλφεια, Κηφισιά, Πειραιάς, Λαύριο).

Στην Μακεδονία παρόλο που ο νομός Θεσσαλονίκης είναι ένας από τους μεγαλύτερους (πληθυσμιακά) νομούς της χώρας, κατέχει μόλις το 0,1% (πρόκειται για το τμήμα της πόλης) των παραδοσιακών οικισμών της χώρας, το οποίο είναι και το μικρότερο ποσοστό στον Ελλαδικό χώρο. Στο νομό Καβάλας βρίσκονται οι περισσότεροι χαρακτηρισμένοι παραδοσιακοί οικισμοί, είκοσι έξι (26) στον αριθμό (ποσοστό 2,7%), ενώ στους υπόλοιπους νομούς (Γρεβενών, Φλώρινας, Καστοριάς, Κοζάνης, Σερρών, Πιερίας, Χαλκιδικής) τα ποσοστά κινούνται από 0,3% έως 0,7%. Το συνολικό ποσοστό των παραδοσιακών οικισμών στη συγκεκριμένη περιφέρεια είναι 5,4%.

Στα Ιόνια Νησιά βρίσκεται το 9% των παραδοσιακών οικισμών της χώρας. Στο νόμο Κερκύρας βρίσκονται οι περισσότεροι από τους οικισμούς, πενήντα τέσσερις (54) τον αριθμό και ακολουθεί ο νομός Κεφαλληνίας με τριάντα έξι (36) οικισμούς. Στη Λευκάδα υπάρχουν μόνο δύο παραδοσιακοί οικισμοί. Παρόλο την μικρή έκταση (σε σχέση με άλλους νομούς της χώρας) που έχουν τα δύο πρώτα νησιά, ο αριθμός των οικισμών είναι σημαντικός. Αυτό οφείλεται κυρίως στις οικονομικές σχέσεις (διάμεσο του εμπορίου) που υπήρχαν και αναπτύχθηκαν περαιτέρω με τους κατοίκους διαφόρων περιοχών της Ιταλίας (Βενετοί, Συρακούσιοι κλπ), οι οποίοι μετέφεραν αρχιτεκτονικά και

πολιτιστικά στοιχεία των περιοχών τους και τα οποία αφομοιωθήκαν από τον ντόπιο πληθυσμό και βρίσκονται αναλλοίωτα μέχρι και σήμερα (βλέπε Κέρκυρα και Κεφαλονιά). Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι τα Επτάνησα ήταν θαλάσσιες υπερπόντιες κτήσεις της Ενετικής Δημοκρατίας από τα μέσα του 14ου ως τα τέλη του 18ου αιώνα.

Συνεπώς από την επεξεργασία των στοιχείων, καταδεικνύεται ότι ο νησιωτικός χώρος κατέχει το 58% του συνόλου των παραδοσιακών οικισμών, σε σχέση με 42% που βρίσκεται στο ηπειρωτικό τμήμα της χώρας. Θα πρέπει να διευκρινίσουμε ότι στα παραπάνω ποσοστά των νησιωτικών περιοχών συμπεριλαμβάνονται και τα νησιά των νομών Αττικής (Αίγινα, Πόρος, Σπέτσες, Ύδρα, Κύθηρα), Μαγνησίας (Αλόννησος, Σκιάθος, Σκόπελος) και Καβάλας (Θάσος), παρόλο που πρόκειται για νομούς της ηπειρωτικής χώρας.

Η εμφάνιση μεγαλύτερου ποσοστού παραδοσιακών οικισμών στις νησιωτικές απ΄ ότι στις ηπειρωτικές περιοχές οφείλεται κατά κύριο λόγο στο γεγονός ότι στα περισσότερα νησιά έχουν αφομοιωθεί στοιχειά και αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά ιδιαίτερα λόγω των εμπορικών σχέσεων που αναπτύχθηκαν σε βάθος αιώνων αλλά και λόγο των κατακτήσεων αυτών από πολλούς λαούς που πρέσβευαν διαφορετικά είδη πολιτισμών. Όλα τα ανωτέρω (πολυπολιτισμικότητα) αποτελούν συγκερασμό διαφορετικών ρευμάτων με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που προσδίδουν στους περισσότερους οικισμούς των νησιών μία ξεχωριστή εικόνα, η οποία πρέπει να προστατευτεί προκειμένου να διατηρηθεί το παραδοσιακό, το διαφορετικό, το μοναδικό των οικισμών που θα συμβάλλει στην βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη τους.

Αναφορικά με τα τμήματα των πόλεων, υπάρχουν συνολικά σαράντα δύο (42) τμήματα με βάση το χαρακτηρισμό που έχει γίνει είτε από τις υπηρεσίες του Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (πρώην ΥΠΕΧΩΔΕ) είτε από τις υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού. Αυτά εμφανίζονται κυρίως στις πρωτεύουσες δεκαοκτώ νομών (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Ξάνθη, Ιωάννινα, Πρέβεζα, Ηράκλειο, Μυτιλήνη, Κέρκυρα, Ρέθυμνο, Χανιά, Μεσολόγγι, Τρίκαλα, Καβάλα, Πάτρα, Καλαμάτα, Κέρκυρα, Καστοριά, Χαλκίδα) καθώς και σε άλλες πόλεις (Ναύπακτος, Άργος, Αμφίκλεια, Αχινό, Κόνιτσα). Ειδικότερα για το Νομό Αττικής τμήματα πόλεων εμφανίζονται στην πόλη της Αθήνας (δύο περιοχές), στην Κηφισιά (δύο περιοχές), τον Πειραιά (ιστορικό κέντρο και ακτή πρωτοψάλτη), το Λαύριο και τη Ν. Φιλαδέλφεια (προσφυγικός οικισμός).

Υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες μία πόλη εμφανίζει περισσότερα του ενός τμήματα να είναι χαρακτηρισμένα ως παραδοσιακά, με την επισήμανση ότι είτε αυτά είναι διαφορετικά μεταξύ τους όπως συμβαίνει π.χ. στην πόλη της Κέρκυρας και στον Πειραιά, είτε αποτελούν επέκταση προϋπάρχοντος τμήματος που ήδη έχει χαρακτηριστεί με προηγούμενο ΦΕΚ. Ενδεικτικά για την δεύτερη περίπτωση, αναφέρουμε την πόλη της Πρέβεζα, των Τρικάλων, των Ιωαννίνων, της Κηφισιάς, της Μυτιλήνης και της Πάτρας.

Επίσης θα πρέπει να τονιστεί ότι υπάρχουν και δεκαεννέα (19) παραδοσιακοί οικισμοί για τους οποίους δεν βρέθηκαν διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία από την ΕΛ.ΣΤΑΤ. ή από κάποιο άλλο φορέα (δεν διαθέτουν πληθυσμό). Συγκεκριμένα οι οικισμοί αυτοί κατανέμονται, πέντε (5) στο νομό Κυκλάδων, από δύο (2) στους νομούς Κεφαλληνίας, Λακωνίας, Δωδεκανήσων, Λασιθίου και από ένα στους νομούς Ρεθύμνης, Χίου, Λέσβου, Καβάλας, Μαγνησίας, Κερκύρας (βλέπε παράρτημα Ι, πίνακας 3). Συνεπώς κατά την επεξεργασία των στοιχείων και την εξαγωγή αποτελεσμάτων στις επόμενες ενότητες δεν θα ληφθούν υπόψη.

Συμπερασματικά οι παραδοσιακοί οικισμοί, αποτελούν περίπου 6,7% των οικισμών της Ελλάδας, οι οποίοι στο σύνολό τους προσεγγίζουν τον αριθμό των 14.531 (βλέπε χάρτη 1.1. που ακολουθεί). Οι νησιωτικές περιοχές κυριαρχούν έναντι των ηπειρωτικών περιοχών και αυτό είναι κάτι το αναμενόμενο εάν αναλογιστούμε την ευκολία με την οποία μπορεί κάποιος να προσεγγίσει ένα νησί σε σχέση με το ορεινό και απόμακρο των οικισμών της ηπειρωτικής Ελλάδος.

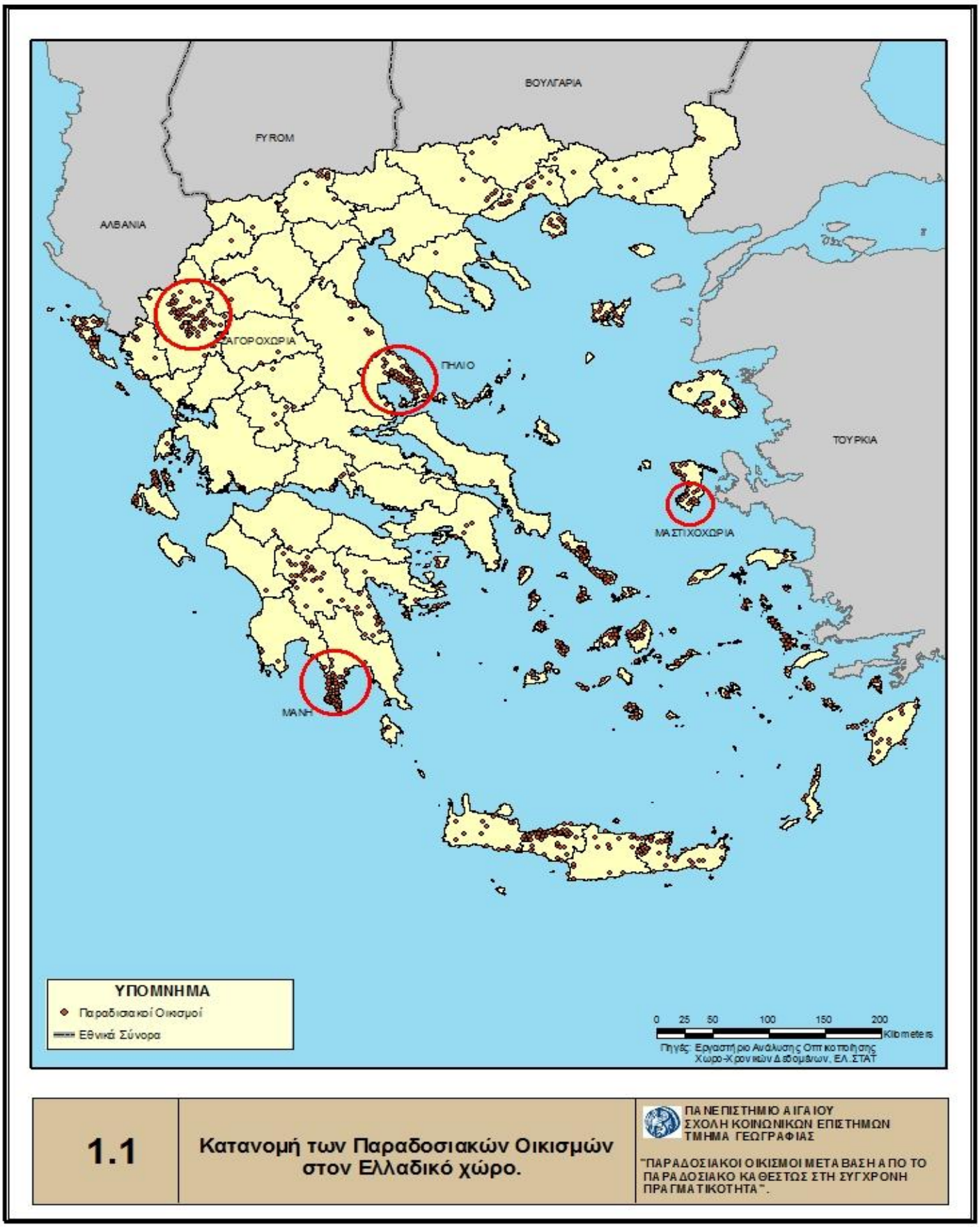

Χάρτης 1.1. Κατανομή των Παραδοσιακών Οικισμών στον Ελλαδικό χώρο

4.2. Η Πολεοδομία των Παραδοσιακών Οικισμών

Όπως συμβαίνει με όλους τους οικισμούς που βρίσκονται στον Ελλαδικό χώρο, έτσι και στην περίπτωση των παραδοσιακών οικισμών το κράτος θεσπίζει ειδικές διατάξεις προκειμένου να προλάβει τυχόν αυθαιρεσίες, δημιουργώντας κατάλληλες συνθήκες ενός δομημένου περιβάλλοντος. Εξαιτίας του σπουδαίου ρόλου που διαδραματίζουν οι παραδοσιακοί οικισμοί στην ανάδειξη της φυσικής, αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομίας του τόπου, η πολιτεία έχει θεσπίσει ανάλογα με τον οικισμό και τους αντίστοιχους όρους και περιορισμούς στη δόμηση.

Με βάση την επεξεργασία δεδομένων από το 1962 έως και τα μέσα του 1974 το Υπουργείο Πολιτισμού προχώρησε στον χαρακτηρισμό ογδόντα εννέα (89) οικισμών ως παραδοσιακών και θέσπισε όρους και περιορισμούς στη δόμηση διαμέσου βασιλικών και προεδρικών διαταγμάτων που δημοσιεύονταν στην εφημερίδα της κυβερνήσεως. Πρόκειται για πολύ γενικούς όρους που αφορούσαν σε πρώτη φάση διπλό χαρακτηρισμό του οικισμού, τόσο ότι έχρηζε "ειδικής κρατικής προστασίας" όσο και ότι ήταν "τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλους". Επίσης στα διατάγματα κατά περίπτωση συμπεριλαμβάνονταν και χαρακτηρισμός κτιρίων ως προστατευόμενα. Κυρίως όλα αυτά τα διατάγματα κινούνταν προς την κατεύθυνση της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομίας.

Από τα μέσα του 1974 και μετά την αλλαγή της πολιτικής κατάστασης της Χώρας η πολιτεία αρχίζει να δείχνει έμπρακτα το ενδιαφέρον της για τη συγκεκριμένη κατηγορία οικισμών. Όπως έχει λεπτομερώς αναφερθεί και σε προηγούμενο κεφάλαιο, αρχίζει να γίνεται εφαρμογή των διατάξεων του Οικοδομικού Κανονισμού του 1973 και στο νέο Σύνταγμα της χώρας του 1975 περιγράφονται ρητώς στο άρθρο 24 η προστασία του περιβάλλοντος (φυσικού και πολιτιστικού).

Παρατηρώντας τον πίνακα 5 (βλέπε παράρτημα Ι) διαπιστώνουμε ανά έτος τον αριθμό των οικισμών που το κράτος χαρακτήρισε ως παραδοσιακούς από το έτος 1962 έως και το 2012 (έγινε ο τελευταίος μέχρι σήμερα χαρακτηρισμός). Δύο είναι οι κυριότερες δεκαετίες με τις περισσότερες θεσμοθετήσεις οικισμών ως παραδοσιακών, η δεκαετία 1978 έως 1988 με πεντακόσιους τριάντα χαρακτηρισμούς και η δεκαετία μεταξύ 1988 και 1998 με τριακόσιους είκοσι πέντε χαρακτηρισμούς. Την πρώτη δεκαετία υπήρξε πραγματική θεσμοθέτηση της προστασίας των παραδοσιακών οικισμών (αρχικό σύνταγμα του 1974 και τροποποίηση αυτού το 1985 με συγκεκριμένο άρθρο, θέσπιση

Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού και τροποποίηση αυτού), ενώ τη δεύτερη δεκαετία είναι η περίοδος που στη χώρα μας εισρέουν κοινοτικά κονδύλια που χρησιμοποιούνται μεταξύ άλλων και στη δημιουργία επιχειρήσεων τουριστικού ενδιαφέροντος, με αρκετό κόσμο να στρέφεται προς το συγκεκριμένο αντικείμενο.

Πρώτο βασικός σταθμός ήταν το έτος 1978, όπου γίνεται χαρακτηρισμός ως παραδοσιακοί, ενός πολύ μεγάλου αριθμού οικισμών (τετρακοσίων είκοσι εννέα) που αποτελούν το 44% του συνόλου των οικισμών της συγκεκριμένης κατηγορίας, διαμέσου του Προεδρικού Διατάγματος (Φ.Ε.Κ. 594/τΔ/13-11-1978) με τίτλο "*Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακών οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτών*", το οποίο περιέχει οκτώ (8) άρθρα.

Στο πρώτο άρθρο του ΦΕΚ, περιγράφονται αναλυτικά τα στοιχεία (όνομα, περιφερειακή δ/νση δημοσίων έργων, κωδικός αριθμός στατιστικής - ΕΣΥΕ) των οικισμών που χαρακτηρίζονται ως παραδοσιακοί. Στο δεύτερο άρθρο[28] περιγράφονται οι

[28] Άρθρο 2. Όροι Δόμησης

- 1. α) Τα οικόπεδα του κεντρικού τμήματος του οικισμού θεωρούνται άρτια και οικοδομήσιμα εφ' όσον έχουν: ελάχιστο πρόσωπο δώδεκα (12) μ., ελάχιστο βάθος δέκα οκτώ (18) μ. και ελάχιστο εμβαδόν τριακόσια (300) τ.μ. Κατά παρέκκλιση από του προηγουμένου εδαφ.(α) θεωρούνται άρτια και οικοδομήσιμα τα οικόπεδα με τις διαστάσεις και το εμβαδόν τα οποία είχαν κατά την 02-07-1968 ημέρα δημοσιεύσεως του από ΒΔ/15-6-68 "περί καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων, των κειμένων εντός των νομίμων υφισταμένων προ του έτους 1923 οικισμών των στερούμενων εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου" (ΦΕΚ-111/Δ). β) Θεωρούνται κατά παρέκκλιση άρτια και οικοδομήσιμα τα οικόπεδα τα οποία μέχρι δημοσιεύσεως του παρόντος έχουν διαστάσεις: ελάχιστο πρόσωπο οκτώ (8) μέτρα, ελάχιστο βάθος δώδεκα (12) μέτρα και ελάχιστο εμβαδόν εκατόν πεντηκοστά (150) τετραγωνικά. μέτρα.
- 2. Τα οικόπεδα του λοιπού τμήματος του οικισμού θεωρούνται άρτια και οικοδομήσιμα εφ' όσον έχουν ελάχιστες διαστάσεις: ελάχιστο πρόσωπο είκοσι πέντε (25) μέτρα., ελάχιστο βάθος τεσσαράκοντα (40) μέτρα., ελάχιστο εμβαδόν: δύο χιλιάδες (2000) τετραγωνικά μέτρα. β) Κατά παρέκκλιση από του προηγουμένου εδαφ.α θεωρούνται άρτια και οικοδομήσιμα, τα οικόπεδα με τας διαστάσεις και το εμβαδόν τα οποία είχαν την 02-07-1968 ημέρα δημοσιεύσεως του ως άνω από Βασιλικό Διάταγμα 15-6-68 (ΦΕΚ-111/Δ). γ) Θεωρούνται κατά παρέκκλιση άρτια και οικοδομήσιμα τα οικόπεδα τα οποία μέχρι δημοσιεύσεως του παρόντος έχουν: ελάχιστο πρόσωπο: δώδεκα (12) μέτρα ελάχιστο βάθος δέκα οκτώ (18) μέτρα και ελάχιστο εμβαδόν τριακόσια (300) τετραγωνικά. μέτρα.
- 3. Εάν δεν έχουν καθορισθεί τα όρια του κεντρικού τμήματος του οικισμού, τα οικόπεδα θεωρούνται άρτια και οικοδομήσιμα εφόσον έχουν της προηγουμένης παραγράφου 2 του παρόντος εμβαδόν και διαστάσεις.
- 4. Εάν το οικόπεδο εμπίπτει εν μέρει εντός των ορίων του οικισμού και εν μέρει εκτός ορίων, θεωρείται άρτιο και οικοδομήσιμο το εντός των ορίων τμήμα, εφ' όσον τούτο έχει τα ελάχιστα όρια εμβαδού και διαστάσεων τα ισχύοντα στην περιοχή του οικισμού στην οποία ανήκει.
- 5. Ως σύστημα δομήσεως ορίζεται των πτερύγων. Η Επιτροπή Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου δύναται να μεταβάλει τη θέση της οικοδομής εντός του οικοπέδου, εάν κριθεί απαραίτητο δια λόγους διατηρήσεως παλαιάς οικοδομής, συνθέσεως όγκων, εφαρμοσθέντος συστήματος δομήσεως και εν γένει προβολής ή διατηρήσεως του παραδοσιακού χαρακτήρος του περιβάλλοντος χώρου. Για το λόγο η επιτροπή Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου δύναται να χορηγεί προέγκριση επί υποβαλλομένων προσχεδίων.
- 6. Μέγιστο ποσοστό καλύψεως των οικοπέδων ορίζεται, για μεν το κεντρικό τμήμα του οικισμού, σε ογδόντα τοις εκατόν (80%) της επιφανείας αυτών και το υπόλοιπο τμήμα του οικισμού σε πενήντα τοις εκατόν (50%) της επιφανείας αυτών.
- 7. Συντελεστής δομήσεως ορίζεται, για το κεντρικό τμήμα του οικισμού σε ογδόντα εκατοστά (0,80) ενώ για το υπόλοιπο τμήμα του οικισμού σε πενήντα εκατοστά (0,50).

όροι δόμησης (ελάχιστα όρια εμβαδού και διαστάσεων, αρτιότητα και οικοδομησιμότητα, κατά παρέκκλιση διατάξεις, ορισθέν σύστημα δόμησης, μέγιστο ποσοστό κάλυψης οικοπέδου, συντελεστής δόμησης, μέγιστος επιτρεπόμενος αριθμός ορόφων, μέγιστο επιτρεπόμενο ύψος) των προαναφερόμενων οικισμών.

Στο τρίτο άρθρο, καθορίζεται η σύνθεση, η διάταξη των κτιρίων και τα μορφολογικά χαρακτηριστικά αυτών (περιφράξεις οικοπέδων, απαγόρευση τοποθέτησης πετασμάτων και διαφημιστικών πινακίδων, βοηθητικά κτίσματα, επιγραφές κλπ) ώστε να αρμόζουν και να συνδυάζονται με το αντίστοιχο φυσικό περιβάλλον.

- 8. α) Ο μέγιστος επιτρεπόμενος αριθμός ορόφων των οικοδομών ορίζεται εις δύο (2) ανεξαρτήτως πλάτους οδού. Επιτρέπεται η κατασκευή τρίτου (3ου) ορόφου, χωρίς υπερβάσεως του συντελεστή δομήσεως σε όψεις του κτιρίου, μόνο εάν αυτό προκύπτει λόγω κλίσεως του εδάφους. β) Το μέγιστο επιτρεπόμενο ύψος των οικοδομών ορίζεται σε επτά (7,00) μέτρα, μετρούμενο από το υψηλότερο σημείο της τομής του περιγράμματος της κατόψεως του κτιρίου με το φυσικό ή το κατά το Άρθρο 6, παράγραφος 2 του παρόντος διαμορφωμένο έδαφος. Η οικοδομή δεν δύναται να υπερβαίνει λόγω κλίσεως του εδάφους, το ύψος των δέκα (10) μέτρων σε οποιοδήποτε σημείο της. Η Επιτροπή Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου δύναται να επιφέρει μικρής εκτάσεως μεταβολής κατά την κρίση της στα παραπάνω ύψη, εφ' όσον τούτο απαιτείται για την προσαρμογή του κτιρίου στα πρότυπα του αμέσου περιβάλλοντός του, άνευ υπερβάσεως του αριθμού ορόφων. γ) Υπεράνω του μέγιστου ύψους της οικοδομής επιτρέπεται μόνο η κατασκευή στέγης με την απόλυτη και ελάχιστη κατά τα παραδοσιακά πρότυπα κλίση, καπνοδόχων και κτιστής δεξαμενής αποθήκευσης ύδατος, των απολύτως αναγκαίων ελάχιστων διαστάσεων. Η κλειστή δεξαμενή δέον να είναι εντός της στέγης ή σε περίπτωση δώματος, οργανικά συντιθέμενη με τον όγκο του κτίσματος, μέγιστου ύψους και όχι μεγαλύτερου του ενός (1) μέτρου.
- 9. Ως κεντρικό τμήμα του οικισμού, δια την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος καθορίζεται το τμήμα ή τα τμήματα τα οποία από απόψεως πυκνότητας δομήσεως παρουσιάζουν εμφανώς μεγαλύτερη συνοχή ή συνοψίζουν την κυριότερη δραστηριότητα του οικισμού, μη τιθέμενου περιορισμού, εφ' όσον συντρέχει περίπτωση, ως προς την έκταση του.
- 10. α) Επί οικισμού ή τμήματος οικισμού άνευ εγκεκριμένου σχεδίου, υπαγομένου στη ρύθμιση του παρόντος διατάγματος, ως γραμμή δομήσεως ορίζεται το κοινό όριο μεταξύ των οικοπέδων και των κοινοχρήστων χώρων. β) Εάν η υφισταμένη κατάσταση έχει δημιουργήσει κανόνα ως προς τη θέση της γραμμής δομήσεως των κτιρίων (προκήπιο), το νέο κτίριο τοποθετείται σύμφωνα με τον κανόνα. γ) Σε περίπτωση συγχρόνου αντιμετωπίσεως των αναφερομένων εδαφ. α και β, περί της θέσεως της γραμμής δομήσεως αποφαίνεται η Επιτροπή Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου. δ) Σε περίπτωση ανεγέρσεως οικοδομής, σε θέση κτιρίου υφισταμένου κατά την δημοσίευση του παρόντος, αποδεικνυόμενου δια φωτογραφιών φερουσών βεβαίωση χρονολογίας υπό του Προέδρου της Κοινότητας ή της Αστυνομικής Αρχής, αυτή κατά κανόνα τοποθετείται, κατά το δυνατόν στην θέση της παλαιάς, δυναμένη να τοποθετηθεί σε άλλην θέση μόνον κατόπιν εγκρίσεως της Επιτροπής Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου. ε) Σε περίπτωση ανεγέρσεως νέας οικοδομής σε θέση κατεδαφισθείσης, προ της δημοσιεύσεως του παρόντος, παλαιάς παραδοσιακού χαρακτήρος οικοδομής, αυτή κατά την κύρια όψη αυτής τοποθετείται στη θέση της παλαιάς αποδεικνυόμενης από φωτογραφίες, όπως αναφέρεται στο εδαφ. δ και από σχέδια. 'Αλλιώς η τοποθέτηση της οικοδομής θα γίνεται κατά την κρίση της Επιτροπής Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου.
- 11. Σε περίπτωση παραλιακών οικισμών η οικοδομική γραμμή τοποθετείται σε απόσταση δέκα πέντε (15) μέτρων τουλάχιστον από την καθορισμένη γραμμή αιγιαλού, εφ' όσον δεν ορίζεται άλλως εξ ειδικής διατάξεως.
- 12. Η προηγουμένη παράγραφος δεν ισχύει για τις εξής περιπτώσεις: α) Επισκευή, μετασκευή, αποκατάσταση ή προσθήκη καθ' ύψος επί νομίμως υφισταμένης οικοδομής, εφ' όσον ο συντελεστής δομήσεως δεν δύναται να εξαντληθεί διαφορετικά. β) Ανέγερση νέας οικοδομής, όταν μεταξύ του οικοπέδου και της θάλασσας παρεμβάλλεται διαμορφωμένη ήδη οδός.
- 13. Σε περίπτωση παραλιακών οικισμών εφαρμόζονται οι διατάξεις της παραγράφου 10 του παρόντος άρθρου.
- 14. Απαγορεύεται η κατασκευή κτιρίων επί υποστυλωμάτων (PILOTIS).

Στο τέταρτο άρθρο προσδιορίζονται οι επιτρεπόμενες χρήσεις γης των κτιρίων που είναι κατοικία, κτίρια κοινής ωφέλειας και κοινωνικού εξοπλισμού. Δεν επιτρέπεται η εγκατάσταση βιοτεχνιών και βιομηχανιών ή άλλων χρήσεων υψηλής όχλησης. Για την εγκατάσταση οποιασδήποτε άλλης χρήσης εντός του οικισμού απαιτούνταν η προέγκριση αυτής από την Επιτροπή Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου.

Στο πέμπτο άρθρο καθορίζονται οι παρεκκλίσεις που δύναται να επιτραπούν κατά την κρίση της επιτροπής που περιγράφηκε στο προηγούμενο άρθρο, προκειμένου να δοθεί άδεια για να εκτελεστούν οι απαιτούμενες εργασίες όπως είναι η αναστήλωση ερειπωμένων κτισμάτων. Τα άρθρα 6 & 7 περιέχουν ειδικές και γενικές διατάξεις, αναφορικά με την κατεδάφιση παλαιών κτισμάτων, τη διαμόρφωση ακάλυπτων χώρων στα οικόπεδα, τις διαστάσεις και τα μεγέθη τοίχων ή πρανών, τις προβλεπόμενες διαδικασίες που απαιτούνται για τη σύνδεση του κτιρίου με τα δίκτυα ύδρευσης και αποχέτευσης κλπ. Τέλος στο Άρθρο 8 και ειδικότερα στην παράγραφο 2 αυτού, αναφέρεται ρητώς ότι: *"Ειδικές διατάξεις χαρακτηρισμού οικισμού ως παραδοσιακού και επιβολής ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως προς προστασία του παραδοσιακού χαρακτήρος αυτού, κατισχύουν των διατάξεων του παρόντος διατάγματος των ρυθμιζόντων το θέμα".*

Το έτος 1988, έρχεται το δεύτερο μεγάλο κύμα χαρακτηρισμού ως παραδοσιακών εκατόν τριάντα τεσσάρων (134) οικισμών. Πρόκειται για δύο ΦΕΚ (198 /τ Δ/04-03-88 & 504/τ Δ/14-07-88) που αφορούνε το χαρακτηρισμό παραδοσιακών οικισμών το πρώτο για τη νήσο Χίο και το δεύτερο για το νομό Κυκλάδων. Η συντριπτική πλειοψηφία των οικισμών που χαρακτηρίστηκαν ως παραδοσιακοί εμφανίζονται στο νομό Κυκλάδων. Και στα δύο ΦΕΚ γίνεται λεπτομερής περιγραφή των όρων και περιορισμών που διέπουν την κάθε περίπτωση. Χαρακτηριστικά στην πρώτη περίπτωση άρτιο και οικοδομήσιμο είναι κάθε οικόπεδο που ήταν ενιαίο και συνεχόμενο κατά την δημοσίευση του ΦΕΚ, ενώ στη δεύτερη περίπτωση άρτιο και οικοδομήσιμο είναι το οικόπεδο που έχει ελάχιστο εμβαδό εξακόσια τετραγωνικά μέτρα (600m^2) και ελάχιστο πρόσωπο 13 μ. Επίσης διαφορές εμφανίζονται και στους συντελεστές δόμησης της κάθε περιοχής. Συνεπώς ο καθένας αντιλαμβάνεται ότι σε κάθε περιοχή ανάλογα με τις τοπικές συνθήκες που προϋπήρχαν καθορίστηκαν και οι όροι δόμησης.

Κατ' εξαίρεση των κείμενων διατάξεων υπάρχει μεγάλος αριθμός παραδοσιακών οικισμών που ενώ δεν έχουν χαρακτηριστεί με το Φ.Ε.Κ. 594/τ Δ/1978 ωστόσο όμως χρησιμοποιούν (με βάση εγκυκλίους που έχουν εκδοθεί από το αρμόδιο υπουργείο) τους

όρους και τους περιορισμούς στη δόμηση από αυτό, καθώς δεν γίνεται λεπτομερή αναφορά στα επί μέρους ειδικά διατάγματα με τα οποία χαρακτηρίστηκαν παραδοσιακοί. Τέλος από τα στοιχεία του ΥΠΕΝ (πρώην Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.) και επεξεργασία των Φ.Ε.Κ. καταγράφηκαν τετρακόσους εβδομήντα πέντε (475) παραδοσιακούς οικισμούς για τους οποίους έχουν θεσπιστεί από το κράτος ειδικοί όροι και περιορισμοί δομήσεως. Συμπληρωματικά στους παραδοσιακούς οικισμούς, που χαρακτηρίστηκαν με το ανωτέρω ΦΕΚ και έχουν μέχρι δυο χιλιάδες κατοίκους ισχύει η αρτιότητα των οικοπέδων στο κεντρικό τμήμα (Πυρήνα – Κέντρο) του οικισμού και χρησιμοποιούν τους παραπάνω όρους δόμησης .

Επιπροσθέτως με βάση τις διατάξεις του Ν.2300/95 (ΦΕΚ 69/τΑ/12-04-95), με τίτλο "Μεταφορά Συντελεστή Δόμησης και άλλες διατάξεις", περιγράφεται αναλυτικά η διαδικασία που ακολουθείται στις κατεδαφίσεις, επισκευές και προσθήκες σε "διατηρητέο" κτίριο, οι οποίες θα πρέπει πρώτα να εγκριθούν από την Επιτροπή Πολεοδομικού Αρχιτεκτονικού Ελέγχου (Ε.Π.ΑΕ.) αν το κτίριο βρίσκεται εντός παραδοσιακό οικισμό.

Η ΕΛΣΤΑΤ για τα έτη 2001 και 2011, διαθέτει στοιχεία που αφορούν τις χρήσεις κτιρίων σε επίπεδο οικισμού και όπως προκύπτει από αυτά το μεγαλύτερο ποσοστό των κτιρίων είναι οι κατοικίες. Η ύπαρξη κάποιων κτιρίων, από μόνη της, σε έναν οικισμό δεν μπορεί να οδηγήσει σε ασφαλή συμπεράσματα για το εάν ένας οικισμός είναι δυναμικός ή όχι καθώς επίσης και για το μέγεθος του.

Από τους σχετικούς πίνακες διαφαίνεται ότι στους μεγάλους και πολύ μεγάλους οικισμούς οι χρήσεις κτιρίων δεν εντοπίζονται μόνο στην κατοικία αλλά εμφανίζονται τόσο σε τουριστικές υποδομές (ξενοδοχεία) όσο και σε υπηρεσίες. Αντίθετα οι μικροί και μεσαίοι παραδοσιακοί οικισμοί διαθέτουν μόνο κατοικίες. Σε περιοχές με έντονο τουριστικό ενδιαφέρον, που μπορεί να είναι μικρός ή μεσαίος οικισμός, όπως στα νησιά υπάρχουν πέρα από την κατοικία και άλλες χρήσεις ώστε να καλύψουν τις επιθυμίες των επισκεπτών τους, σαν παράδειγμα (με βάση τα στοιχεία του 2001) μπορούμε να αναφέρουμε τις Καμάρες Σίφνου, που είναι ένας μικρός οικισμός αλλά σε σύνολο 164 κτιρίων έχει 27 ξενοδοχεία και τρία σχολεία ενώ δεν διαθέτει υποδομές στον τομέα της υγείας, γεγονός που καταδεικνύει την αντίθεση που υπάρχει σε σχέση με την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής.

Θα πρέπει να τονιστεί ότι παρόλο που πολύ παραδοσιακοί οικισμοί δεν έχουν σχολικές μονάδες στα γεωγραφικά όρια τους, η εκπαιδευτική δραστηριότητα σ' αυτούς καλύπτεται από γειτνιάζοντες οικισμούς. Το σημαντικότερο όμως είναι, ότι μικροί οικισμοί εμφανίζουν αναπτυξιακές τάσεις οδηγώντας σε περαιτέρω οικονομική ευμάρεια και προσφέροντας σημαντικά οφέλη στους κατοίκους που ζούνε σε αυτούς, αλλά και στις γύρω περιοχές, έχοντας όμως σαν πρωταρχικό μέλημα να μην αλλοιώσουν τον παραδοσιακό χαρακτήρα του κάθε οικισμού.

Αντίθετα, υπάρχουν οικισμοί οι οποίοι είναι μεγάλοι αλλά δεν διαθέτουν κατάλληλες υποδομές, όπως είναι ο Ζυγός στην Καβάλα, ο οποίος δεν διαθέτει ούτε ξενοδοχειακές υποδομές, ούτε υγειονομικές υποδομές στοιχείο που δείχνει ότι δεν υπάρχουν στέρεες βάσεις για να αναπτυχθεί το τουριστικό οικοδόμημα στον συγκεκριμένο οικισμό. Για παράδειγμα εξετάζοντας την Πρώτη Σερρών και το Εμπορείο της Θήρας, οι οποίοι είναι μεγάλοι και δυναμικοί παραδοσιακοί οικισμοί, ο αριθμός κτιρίων τουριστικού και σχολικού ενδιαφέροντος είναι εξαιρετικά μικρός σε σχέση με το σύνολο των κτιρίων. Συγκεκριμένα στην Πρώτη σε σύνολο 1503 κτιρίων υπάρχει μόνο ένα ξενοδοχείο και τρία σχολεία, ενώ στο Εμπορείο σε σύνολο 1152 κτιρίων τα δέκα αφορούν σε ξενοδοχεία και τα οκτώ σε σχολεία, αριθμός που είναι ικανοποιητικός για τις ανάγκες του οικισμού.

4.3. Η χωροταξία των παραδοσιακών οικισμών

4.3.1. Κατανομή των παραδοσιακών οικισμών με βάση τον πληθυσμό (1940 έως 2011)

Οι οικισμοί σε σχέση με τον πληθυσμό, μέχρι 2000 κατοίκους[29], διακρίνονται σε μικρούς, μεσαίους, μεγάλους, δυναμικούς και στάσιμους. Επειδή όμως κατά την επεξεργασία των στατιστικών δεδομένων εμφανίζονται παραδοσιακοί οικισμοί με

[29]Σύμφωνα με το ΠΔ.181/03-05-85 ("Τρόπος καθορισμού ορίων οικισμών της χώρας μέχρι 2000 κατοίκους, κατηγορίες αυτών και καθορισμών όρων και περιορισμών δόμησης τους"), οι οικισμοί διακρίνονται στις κάτωθι κατηγορίες:

- Μικροί είναι όσοι οικισμοί κατά την τελευταία απογράφη είχαν σαν πληθυσμό μέχρι και 200 κατοίκους (πληθυσμός < = 200 κάτοικοι) ή μέχρι 100 οικοδομές
- Μεσαίοι, είναι οι οικισμοί που κατά την τελευταία απογράφη είχαν πληθυσμό 201 έως 1000 κατοίκους ή μέχρι 500 οικοδομές.
- Μεγάλοι είναι όσοι οικισμοί κατά την τελευταία απογράφη είχαν πληθυσμό από 1001 έως 2000 κατοίκους.
- Δυναμικοί είναι όσοι οικισμοί έχουν πληθυσμό ίσο ή μεγαλύτερο των 200 κατοίκων με τη τελευταία απογράφη πληθυσμού και κατά την απογραφική περίοδο της τελευταίας δεκαετίας εμφανίζουν πληθυσμιακή αύξηση μεγαλύτερη του 10% ή κατά την τελευταία τριετία εμφανίζουν αριθμό νέων οικοδομών και προσθηκών κυρίων χωρών σε ποσοστό μεγαλύτερο του 20% του συνολικού αριθμού των υπαρχόντων σπιτιών του οικισμού. Για την κατάταξη των παραδοσιακών οικισμών χρησιμοποιήσαμε το πρώτο υποκριτήριο.
- Στάσιμοι είναι όσοι οικισμοί δεν είναι δυναμικοί.

πληθυσμό άνω των 2000 κατοίκων, θεωρήθηκε σκόπιμο να χρησιμοποιηθεί και μία επιπλέον κατηγορία από τις ήδη υπάρχουσες, η κατηγορία "Πολύ Μεγάλοι", προκειμένου να εξαχθούν ασφαλέστερα συμπεράσματα που σχετίζονται άμεσα με τον τρόπο της διαχρονικής εξέλιξης των οικισμών μέσα στο χρόνο.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να τονίσουμε ότι το κράτος προχώρησε στον χαρακτηρισμό των οικισμών ως παραδοσιακών για πρώτη φορά, όπως αναφέρθηκε λεπτομερώς στην προηγούμενη ενότητα, το έτος 1978 (ΦΕΚ 495/τ΄Δ/1978). Από τα στατιστικά στοιχεία που βρίσκονται στη διάθεση μας για την πραγματοποίηση της έρευνας, θεωρούμε ως αφετηρία το έτος 1940 (απογραφή του έτους αυτού) προκειμένου να αποκτήσουμε εικόνα της διαχρονικής εξέλιξης των οικισμών που μεταγενέστερα, με διάφορα Προεδρικά Διατάγματα, χαρακτηρίστηκαν ως Παραδοσιακοί.

Αρχικώς τη δεκαετία 1940 - 1951 οι δυναμικοί οικισμοί είναι εβδομήντα δύο (72) από τους 974 (χαρακτηρισμένους μετέπειτα ως παραδοσιακούς) και αντιπροσωπεύουν το 7,4% των υπό εξέταση οικισμών. Εμφανίζονται κυρίως στους νομούς Ηρακλείου, Ιωαννίνων, Κυκλάδων, Μαγνησίας και Ρεθύμνης, σε αντίθεση με τους στάσιμους οικισμούς που κυριαρχούν στο σύνολό των νομών. Το μικρό ποσοστό τους οφείλεται το γεγονός ότι πολλές περιοχές στον Ελλαδικό χώρο υπέστησαν πολλές καταστροφές από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο όσο στη συνέχεια και από τον εμφύλιο. Θα πρέπει εδώ να επισημάνουμε ότι το 73% των παραδοσιακών οικισμών βρίσκεται με ορεινές και ημιορεινές περιοχές σύμφωνα με τον επίσημο χαρακτηρισμό που έχει δοθεί από την ΕΛΣΤΑΤ για κάθε οικισμού.

Και κατά την επόμενη δεκαετία (1951 - 1961) δεν παρατηρείται μεταβολή στο συνολικό αριθμό των δυναμικών οικισμών. Οφείλουμε να αναφέρουμε ότι εμφανίζονται εσωτερικές μεταβολές στον αριθμό των οικισμών ανά νομό, με αύξηση να αποτυπώνεται στους νομούς Ιωαννίνων, Μαγνησίας και Δωδεκανήσων και μείωση του αριθμού τους κυρίως στο νομό Κυκλάδων.

Τη δεκαετία που ακολουθεί (1961 - 1971) ο αριθμός των δυναμικών οικισμών ελαττώνεται σημαντικά και φτάνει στο 3,8% (37 από τους 974). Σ' αυτό εάν λάβουμε υπόψη ότι δεκατέσσερις (14) οικισμοί αποτελούν τμήματα πόλεων[30], αντιλαμβάνεται ο οποιοσδήποτε την τεράστια μείωση του αριθμού των δυναμικών οικισμών. Είναι η εποχή

[30] Χαρακτηρισμένα τμήματα πόλεων ως παραδοσιακοί οικισμοί είναι 42 και έχει ληφθεί υπόψη μόνο ένα κάθε φορά και στις περιπτώσεις που μία πόλη εμφανίζει περισσότερο από ένα τμήμα με διαφορετικό ΦΕΚ και διαφορετική χρονολογία ένταξης.

του μεγάλου μεταναστευτικού ρεύματος, που επικρατεί σχεδόν σε όλον τον Ελλαδικό χώρο, με τους κατοίκους να φεύγουν από τα χωριά τους και να μεταναστεύουν είτε προς το εξωτερικό, είτε προς τις μεγάλες Ελληνικές πόλεις (φαινόμενο "Αστυφιλίας").

Τα στοιχεία μεταξύ των ετών 1971 και 1981 δείχνουν μια σημαντική αύξηση του αριθμού των δυναμικών οικισμών της τάξεως του 11% (104 από τους 974). Ιδιαίτερα ποσοστά αύξησης εμφανίζονται στους νομούς Κερκύρας, Μαγνησίας, Κυκλάδων, Δωδεκανήσου, Ιωαννίνων και Λασιθίου. Δηλαδή αναφερόμαστε κυρίως σε νησιωτικούς ή παραθαλασσίους νομούς που διαχρονικά συγκρατούν τις πληθυσμιακές ροές και στο νομό Ιωαννίνων όπου υπάρχει μια υπερεκτίμηση πληθυσμού λόγω της κινητοποίησης των Ηπειρωτών να ενισχύσουν τα χωριά τους στην απογραφή του 1981.

Τις επόμενες δύο δεκαετίες (1981 - 1991 και 1991 - 2001) ο αριθμός των δυναμικών οικισμών συνεχίζει να αυξάνεται σε εκατόν τριάντα έξι (136) και διακόσιους τέσσερις (204) αντίστοιχα. Είναι οι περίοδοι που εισρέουν στην Ελλάδα κοινοτικά κονδύλια (μετά την ένταξη της χώρας στην τότε ΕΟΚ) που ενισχύουν τον αγροτικό τομέα και τις ορεινές περιοχές με στόχο τη συγκράτηση του πληθυσμού που ασχολείται με τον πρωτογενή τομέα. Ταυτόχρονα χρηματοδοτούνται και επενδυτικά σχήματα στον τομέα του τουρισμού, ενισχύοντας με αυτό τον τρόπο την απασχόληση εργαζομένων και την περεταίρω ανάπτυξη περιοχών (βλέπε αγροτουρισμός) τόσο ορεινών (σε περιοχές με ιδιαίτερο φυσικό κάλλος), όσο και παραθαλάσσιων.

Τέλος την τελευταία απογραφική δεκαετία (2001 - 2011), ο αριθμός των δυναμικών παραδοσιακών οικισμών επέστρεψε στα επίπεδα της δεκαετίας 1971 - 1981, δηλαδή είναι εκατόν έντεκα (111), παρουσιάζοντας μείωση 48% σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία. Το τέλος της συγκεκριμένης δεκαετίας βρήκε τη χώρα σε δύσκολη οικονομική κατάσταση. Ο αγροτικός τομέας συρρικνώνεται και μεγάλο ποσοστό κατοίκων προσπαθεί να βρει δουλεία στην κοντινότερη πόλη για να εξασφαλίσει τα προς το ζην. Οι Έλληνες αρχίζουν να μειώνουν τις εκδρομές και τις επισκέψεις τους, περιορίζοντας αυτές σε λίγες μέρες το χρόνο. Το τουριστικό προϊόν ελαττώνεται με αποτέλεσμα να μειώνεται και το εργατικό δυναμικό περιοχών και να υποβαθμίζεται η περαιτέρω ανάπτυξη περιοχών. Το κόστος συντήρησης των παραδοσιακών κατοικιών έχει αυξηθεί και λίγοι είναι αυτοί που επενδύουν τα χρήματα τους στην αποκατάσταση.

Αναλύοντας περαιτέρω τους χάρτες που σχετίζονται με τη μεταβολή μεγέθους των οικισμών σε συνδυασμό με τον πίνακα (2) του παραρτήματος Ι (Κατανομή Παραδοσιακών Οικισμών σε Μικρούς, Μεσαίους, Μεγάλους, Πολύ Μεγάλους ανά έτος

από το 1940 έως το 2011), καθώς και τους χάρτες μεταβολής της δυναμικής των παραδοσιακών οικισμών σε αντιπαραβολή με τον πίνακα (1) του παραρτήματος Ι (Κατανομή Παραδοσιακών Οικισμών σε Στάσιμους και Δυναμικούς ανά δεκαετία από το 1940 έως το 2011) θα ακολουθήσει αναλυτική περιγραφή των νομών που διαθέτουν τους περισσότερους παραδοσιακούς οικισμούς. Στόχος είναι να αποτυπωθούν οι διαφοροποιήσεις ανά δεκαετία.

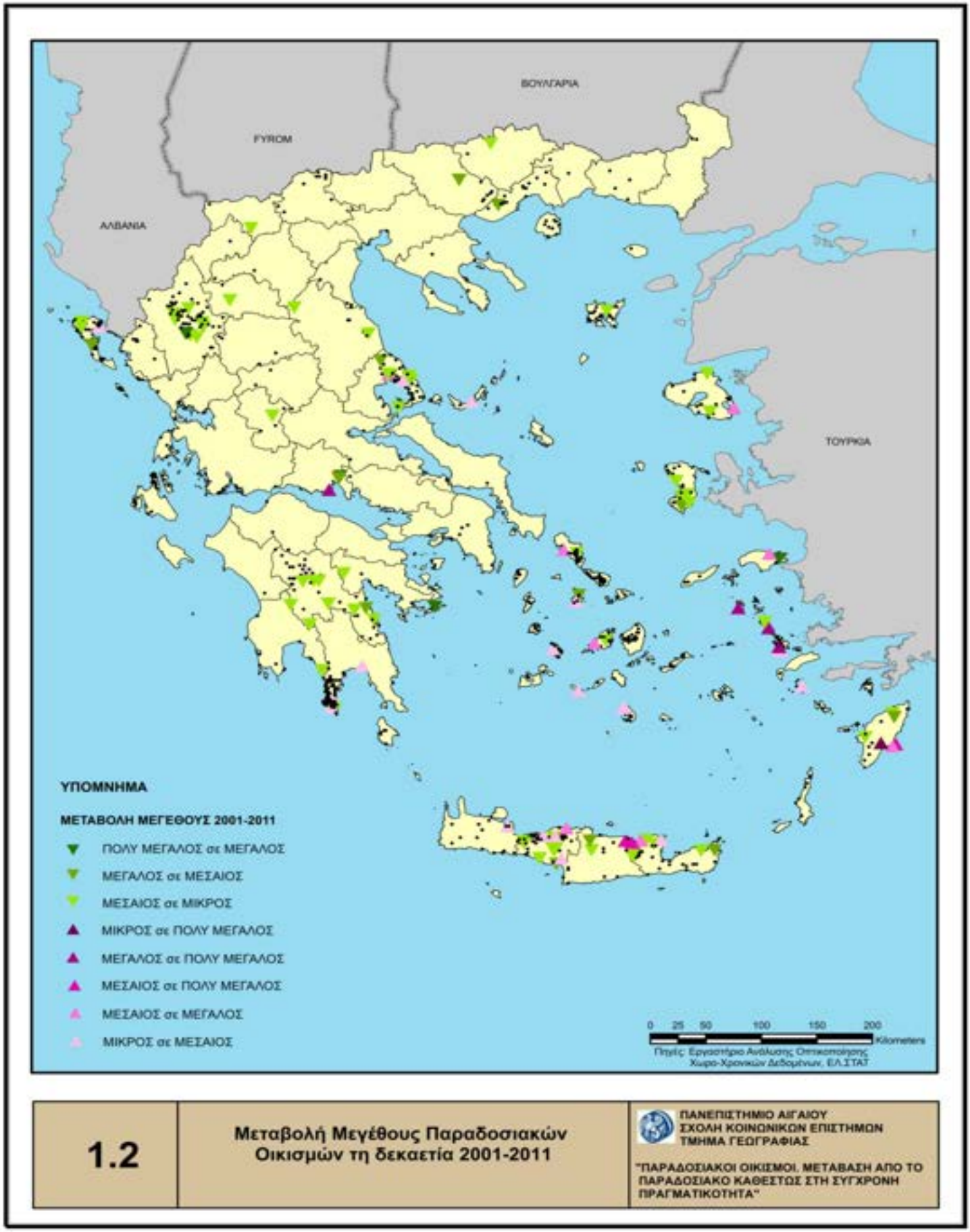

Χάρτης 1.2. Μεταβολή Μεγέθους Παραδοσιακών Οικισμών τη δεκαετία 2001 - 2011

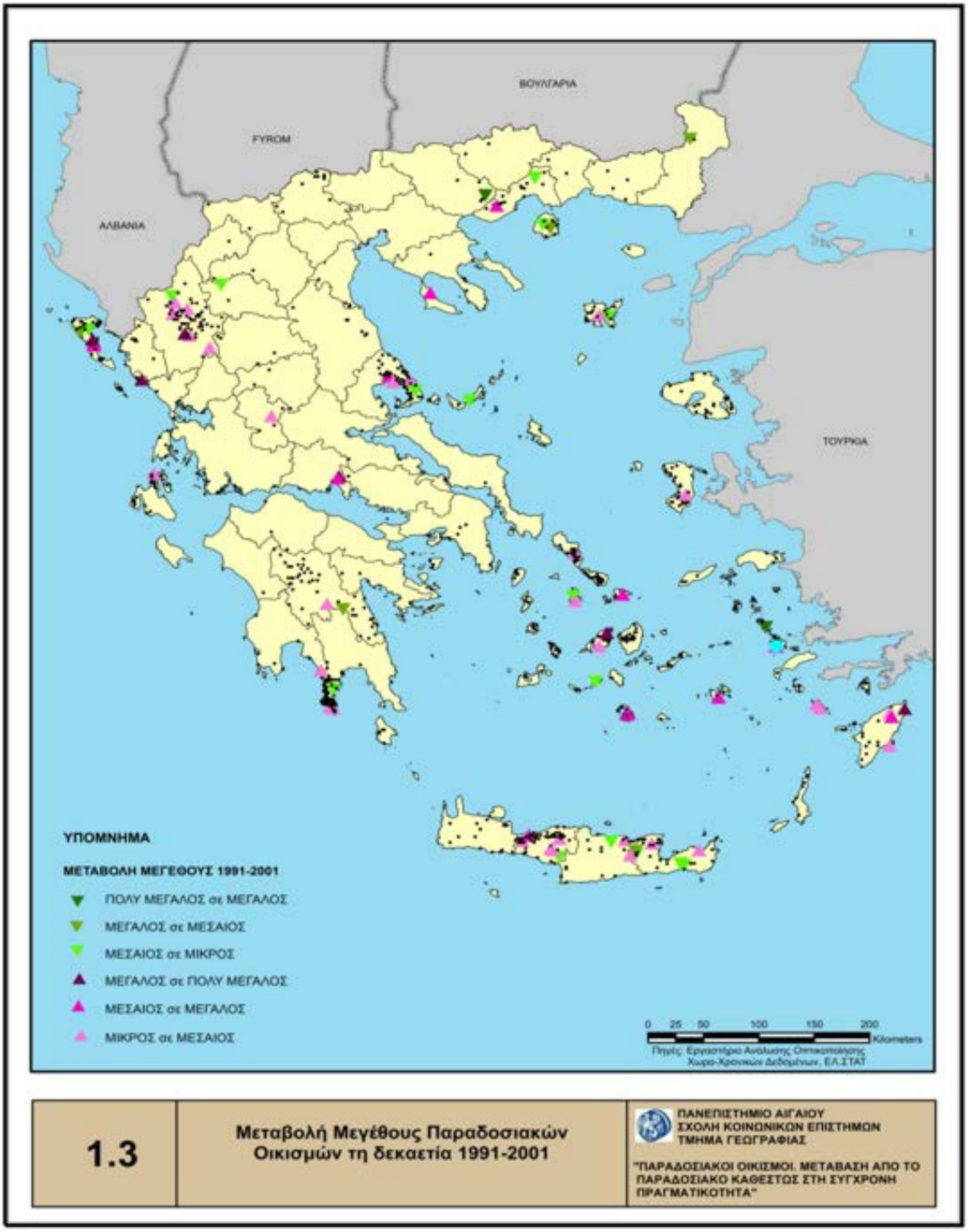

Χάρτης 1.3. Μεταβολή Μεγέθους Παραδοσιακών Οικισμών τη δεκαετία 1991 - 2001

Στο νομό Αρκαδίας οι μικροί οικισμοί από έξι (6) που ήταν το 1940, γίνονται δέκα (10) το 1951, έντεκα (11) το 1961, δεκαέξι (16) το 1971, δεκαεννέα (19) το 1981 και φτάνουν τους είκοσι εννέα (29) το 2011. Παρατηρούμε ότι ο αριθμός τους από το 1940 έως το 2011 έχει αυξηθεί σχεδόν κατά 200%. Αντίστοιχα οι μεσαίοι και οι μεγάλοι οικισμοί εμφανίζουν μείωση. Οι μεσαίοι οικισμοί από τριάντα ένα (31) που ήταν το 1940 μειώνονται τελικά σε είκοσι επτά (27) το 2001 και σε δεκαοκτώ (18) το 2011, ενώ και οι Μεγάλοι από δέκα (10) που ήταν το 1940 μειώνονται κατά 50% το 1961, φτάνοντας το 2001 στον έναν (1), ενώ το 2011 δεν υπάρχουν. Οι πολύ μεγάλοι οικισμοί εμφανίζουν σταθερότητα κατά τη διάρκεια της περιόδου μελέτης.

Αναφορικά με την δυναμικότητα ή στασιμότητα των παραδοσιακών οικισμών στο νομό οι στάσιμοι οικισμοί εμφανίζονται να κυριαρχούν στο σύνολο των δεκαετιών με μικρές αυξομειώσεις. Διαπιστώνουμε ότι έξι (6) δυναμικοί οικισμοί (Βαλτεσίνικο, Δυρράχιο, Βλαχοκερασία, Κερασιά, Πούλιθρα, Ροεινό) της δεκαετίας 1991-2001 γίνονται στάσιμοι την επόμενη δεκαετία, ενώ αντίστοιχα η Ελάτη, το Λεωνίδιο και ο Τυρός από στάσιμοι οικισμοί γίνονται δυναμικοί την περίοδο 2001 - 2011. Ο μεγαλύτερος αριθμός δυναμικών οικισμών ήταν επτά (7) και εμφανίζεται τη δεκαετία 1981 - 1991.

Συνεπώς στο νομό Αρκαδίας τη δεκαετία 2001 - 2011 έχουμε μείωση των μεσαίων οικισμών και αντίστοιχη αύξηση των μικρών. Κατά τη δεκαετία 1991 - 2001 δεν εμφανίζονται σημαντικές μεταβολές στον αριθμό των οικισμών ανά κατηγορία σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία. Τις δεκαετίες 1981 - 1991 και 1971 - 1981, οι μικροί και μεσαίοι οικισμοί ακολουθούν τις τάσεις της δεκαετίας 2001 - 2011, ενώ οι μεγάλοι οικισμοί μεταξύ 1971 και 1981 μειώνονται κατά 50%. Το μεγαλύτερο ποσοστό των παραδοσιακών οικισμών είναι στάσιμοι ενώ την τελευταία δεκαετία ο Τυρός και το Λεωνίδιο, (παραθαλάσσιοι οικισμοί) εμφανίζουν δυναμική ανάπτυξης προσελκύοντας εκτός από τους επισκέπτες και κόσμο από τις γύρω περιοχές στο να μείνουν μόνιμα στην περιοχή και να εργαστούν. Επίσης η Ελάτη που βρίσκεται στις πλαγιές του όρους Μαίναλο αποτελεί έναν από τους αναπτυσσόμενους ορεινούς οικισμούς. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι ενώ ο πληθυσμός της το 2001 ήταν 82 κάτοικοι, το 2011 φαίνεται να διαμένουν 415 κάτοικοι. Απέχει από τη Βυτίνα 10 χλμ και από την Τρίπολη 60 χλμ. Στο χωριό υπάρχει εργαστήρι ξυλογλυπτικής, ενώ κοντά βρίσκεται το αρχαίο υδραγωγείο του Μεθυδρίου.

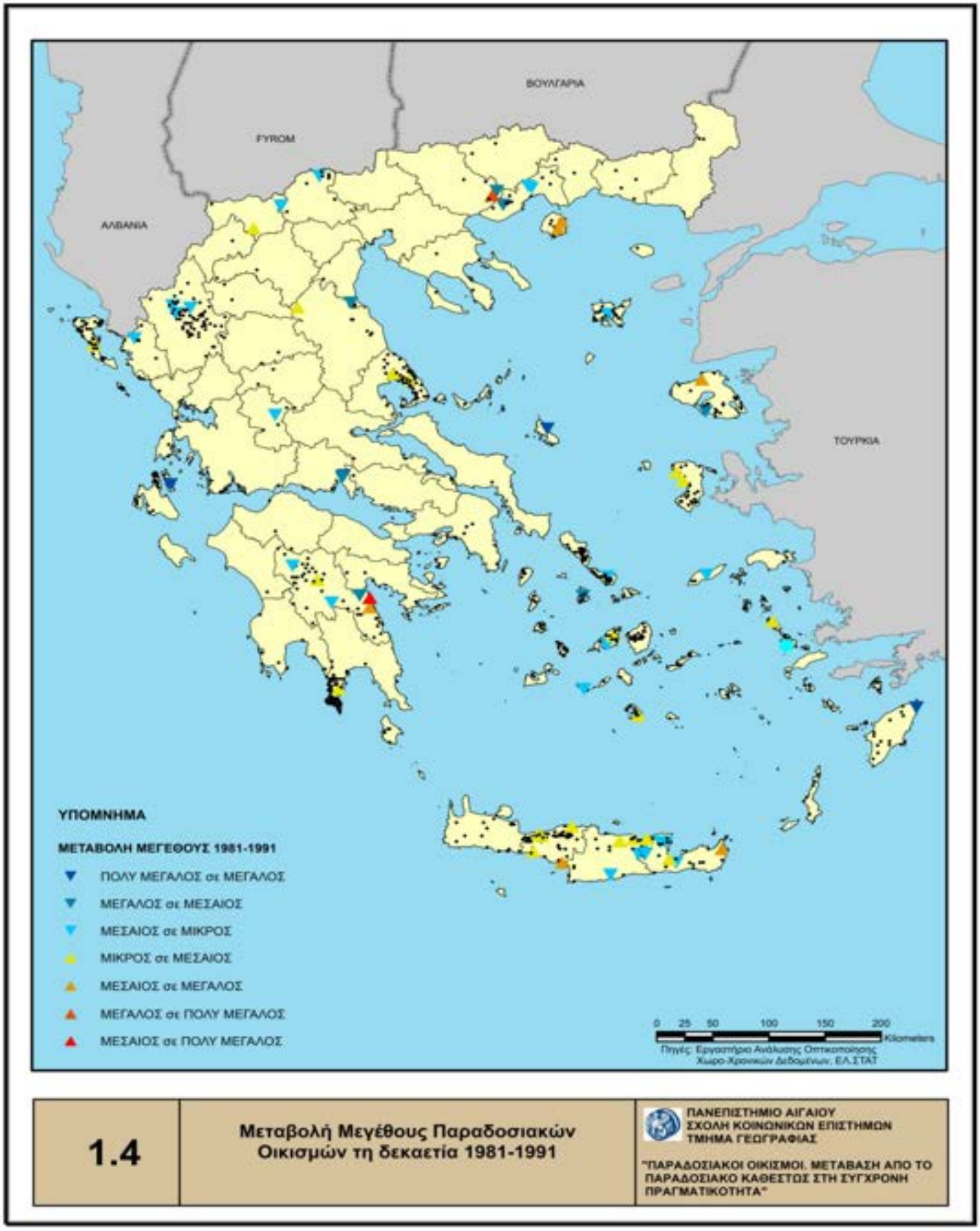

Χάρτης 1.4. Μεταβολή Μεγέθους Παραδοσιακών Οικισμών τη δεκαετία 1981 - 1991

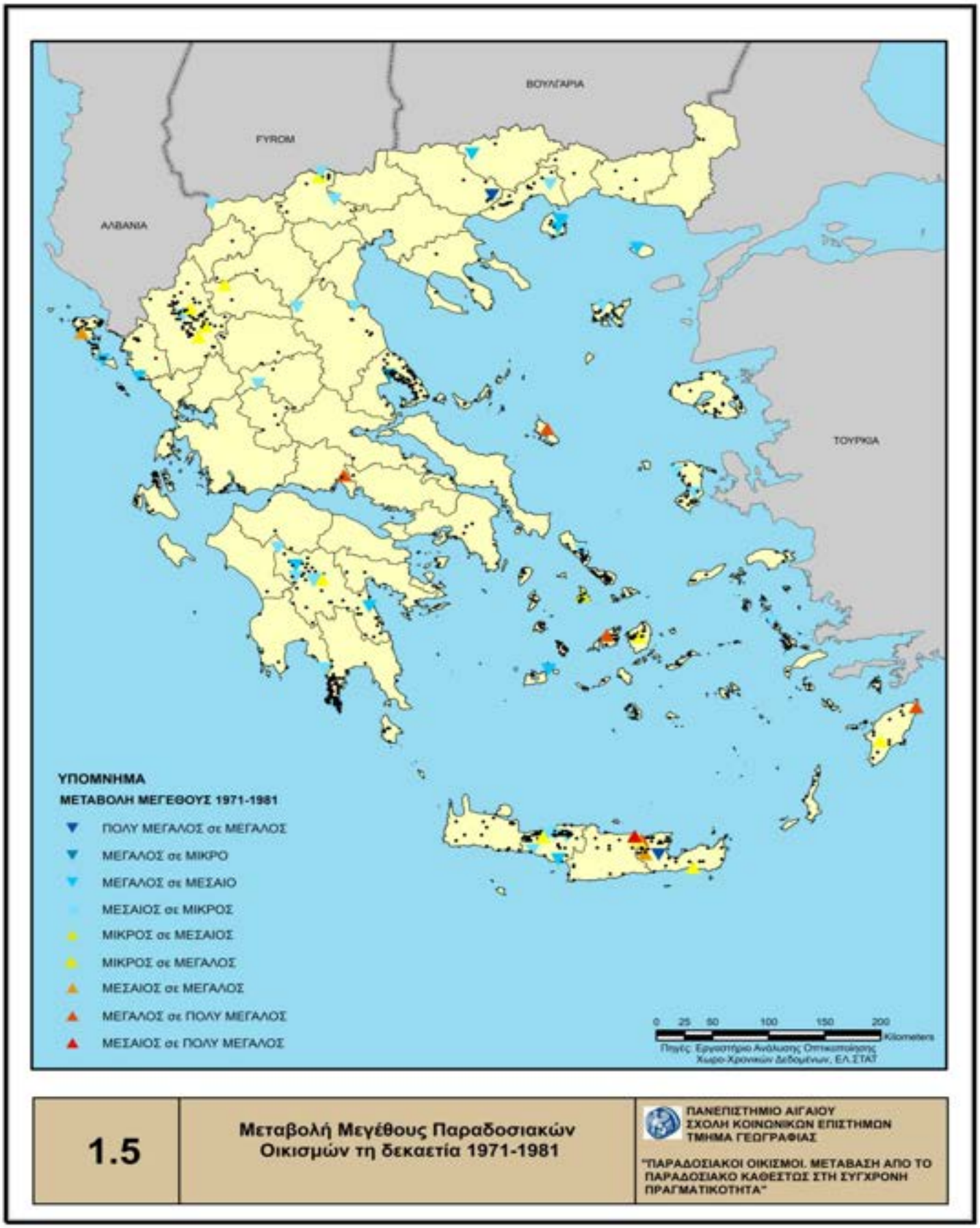

Χάρτης 1.5. Μεταβολή Μεγέθους Παραδοσιακών Οικισμών τη δεκαετία 1971 - 1981

Για το νομό Δωδεκανήσων θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι για την απογραφή του 1940 δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία εξαιτίας του καθεστώτος που επικρατούσε στην περιοχή[31]. Οι μικροί οικισμοί το 1951 είναι είκοσι εννέα (29), το 1961 τριάντα ένα (31), τα έτη 1971 και 1981 τριάντα τέσσερις (34), το 1991 τριάντα τρείς (33) και τις επόμενες δύο δεκαετίες ο αριθμός τους μειώνεται στους είκοσι οκτώ (28). Ο αριθμός των μεσαίων οικισμών παραμένει σχεδόν σταθερός καθ΄ όλη τη διάρκεια της περιόδου μελέτης, ενώ αντίθετα ο αριθμός των μεγάλων οικισμών μειώνεται από έξι (6) το 1951 σε δύο (2) το 2011. Σε αντίθεση με τα ανωτέρω οι πολύ μεγάλοι οικισμοί στο νομό αυξάνονται από τέσσερις (4) το 1951 σε εννέα (9) το 2011, με την μεγαλύτερη αύξηση να παρατηρείται την δεκαετία 2001 - 2011, στοιχείο που δείχνει την τουριστική ανάπτυξη που εμφανίζεται στο συγκεκριμένο νομό.

Σε σχέση με τον χαρακτηρισμό των οικισμών ως στάσιμων ή δυναμικών από επτά (7) που ήταν οι δυναμικοί την δεκαετία 1951 - 1961, φτάνουν να είναι δεκαέξι (16) την δεκαετία 1991 - 2001 και δεκαεπτά (17) την δεκαετία 2001 - 2011. Συγκεκριμένα τα Άλινδα (Λέρος), τα Λιβάδια (Τήλος), η Λίνδος (Ρόδος), η Μεγίστη (Καστελλόριζο), οι Μυρτιές (Κάλυμνος), η Κοσκινού (Ρόδου), ο Πάνορμος (Κάλυμνο), οι Πευκοί (Ρόδο) και η Σκάλα (Πάτμου) είναι στους οικισμούς που διατηρούν την δυναμικότητα τους την τελευταία εικοσαετία. Αντίθετα η Σύμη, η Κάλυμνος, το Κιοτάρι (Ρόδος), η Αρνίθα (Ρόδος), το Άργος (Κάλυμνο) και οι Βοθύνοι (αποτελούν τμήμα του Δήμου Καλύμνου) από στάσιμοι που ήταν την δεκαετία 1991 - 2001 γίνονται δυναμικοί την επόμενη δεκαετία. Γενικότερα η πλειοψηφία των οικισμών από το 1951 έως το 2011 είναι στάσιμοι, με τους δυναμικούς όπως τονίστηκε να αυξάνονται τα τελευταία έτη, κυρίως σε οικισμούς γύρω από την πόλη της Ρόδου καθώς και σε οικισμούς της Καλύμνου. Συνεπώς παρά την προσέλκυση μεγάλου αριθμού τουριστών την τελευταία τριακονταετία στα Δωδεκάνησα, οι μικροί και στάσιμοι παραδοσιακοί οικισμοί κυριαρχούν.

[31] Η ιταλική κυριαρχία διήρκεσε μέχρι το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οπότε τα συγκεκριμένα νησιά πέρασαν στην Ελληνική δικαιοδοσία στις 10 Φεβρουαρίου 1947, με την υπογραφή στο Παρίσι συνθήκη ειρήνης μεταξύ των συμμάχων και των συνασπισμένων Δυνάμεων (και Ελλάδας) και της Ιταλίας, σύμφωνα με την οποία η Ιταλία εκχωρεί στην Ελλάδα με πλήρη κυριαρχία τα νησιά της Δωδεκανήσου και τις παρακείμενες νησίδες.

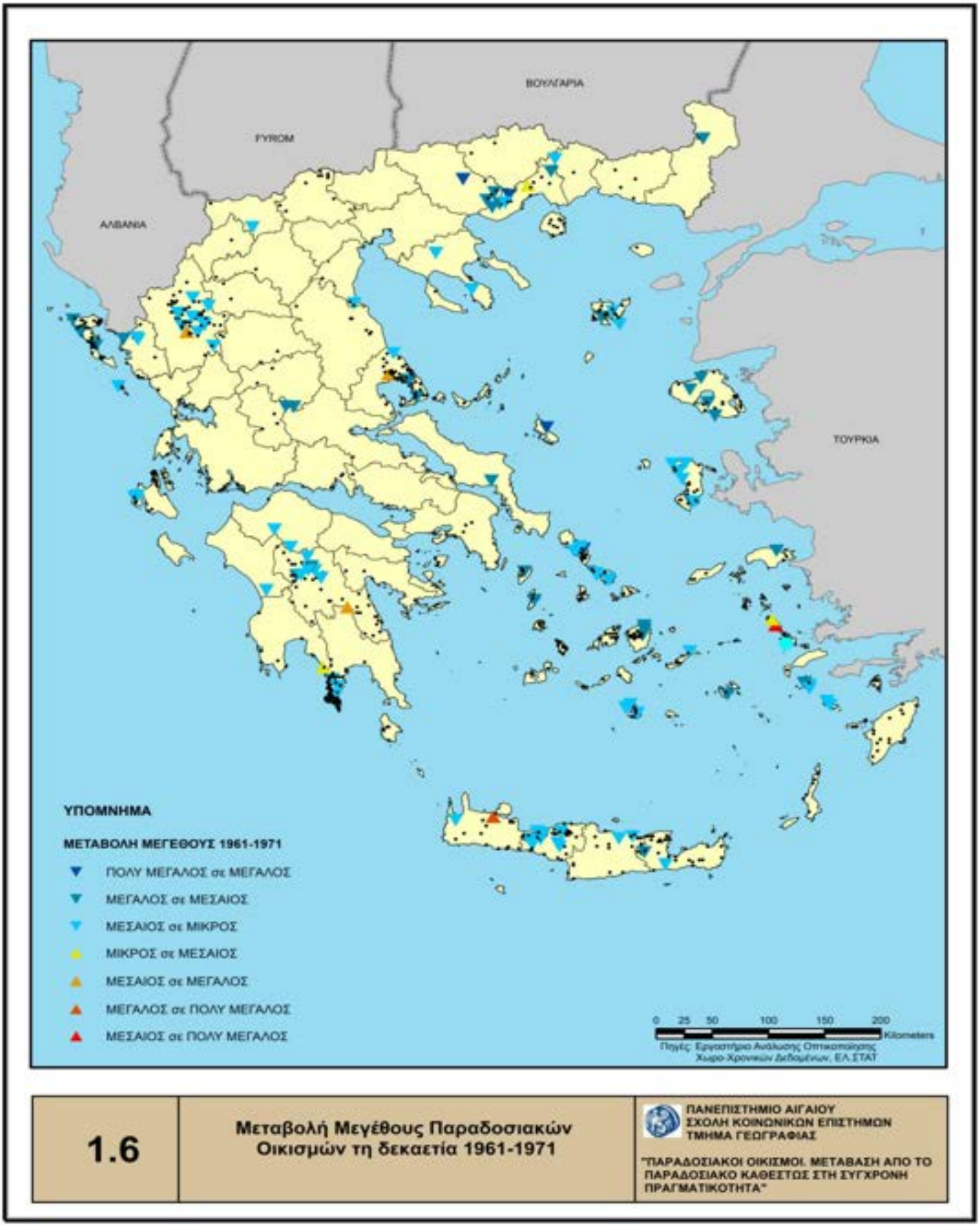

Χάρτης 1.6. Μεταβολή Μεγέθους Παραδοσιακών Οικισμών τη δεκαετία 1961 - 1971

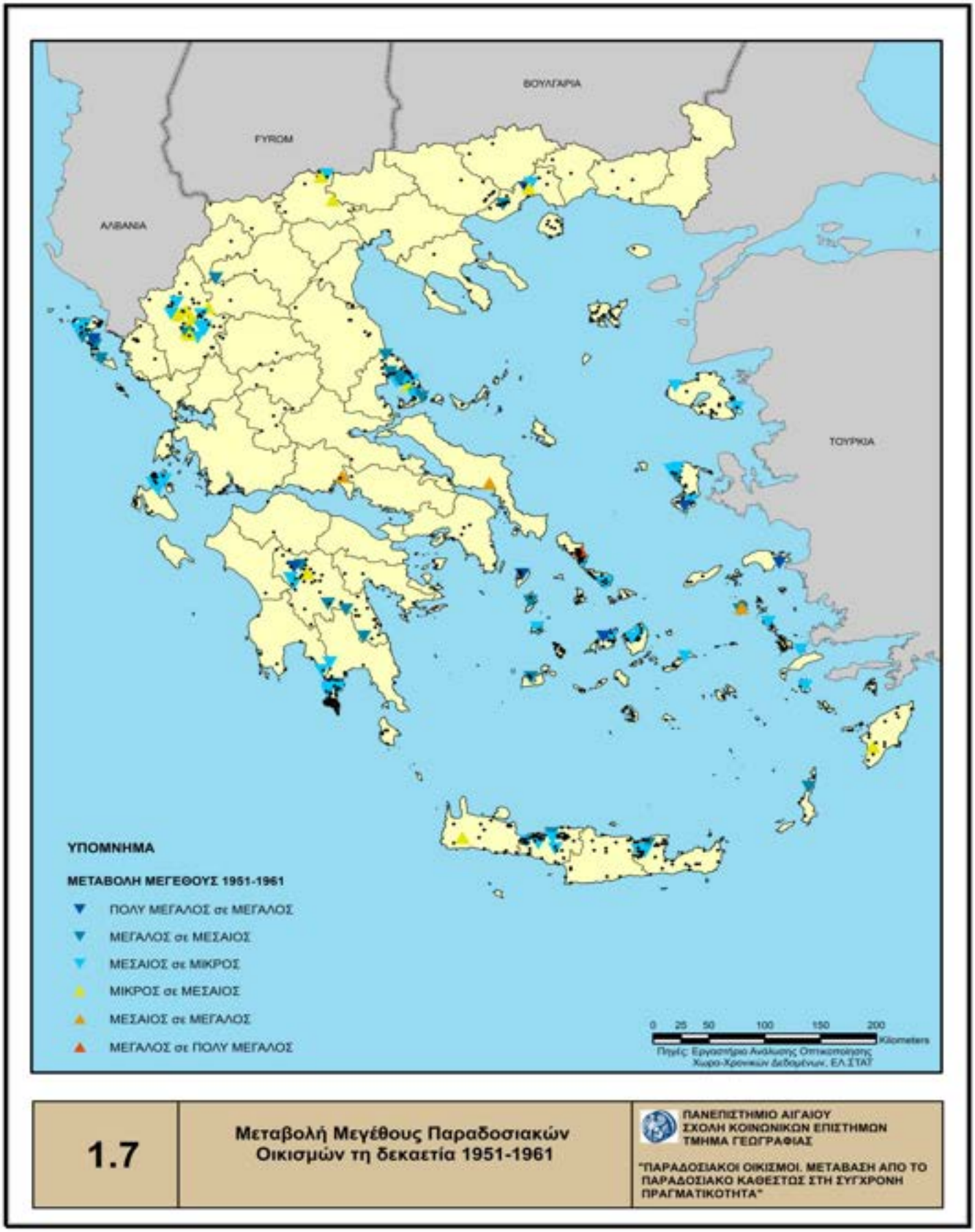

Χάρτης 1.7. Μεταβολή Μεγέθους Παραδοσιακών Οικισμών τη δεκαετία 1951 - 1961

Για το Νομό Ιωαννίνων θα αναφερθούμε σε επόμενο κεφάλαιο (καταγραφή των στατιστικών στοιχείων για όλους τους οικισμούς του Νομού, ανεξάρτητα εάν είναι παραδοσιακοί ή μη, θεματικοί ψηφιακοί χάρτες που απεικονίζουν κοινωνικοοικονομικά φαινόμενα) καθώς η περιοχή των Ζαγοροχωρίων είναι η περιοχή μελέτης για την οποία έχει συμπληρωθεί και το σχετικό ερωτηματολόγιο. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι οι μικροί παραδοσιακοί οικισμοί από είκοσι δύο (22) που ήταν το 1940 αυξάνονται σταδιακά και καταλήγουν να είναι πενήντα τέσσερις (54) το 2011, με ταυτόχρονη μείωση των μεσαίων οικισμών από σαράντα τρείς (43) το 1940 σε έντεκα (11) το 2011. Ο αριθμός των μεγάλων και πολύ μεγάλων οικισμών παραμένει μικρός και σταθερός σε βάθος εβδομηκονταετίας.

Σε σχέση με την στασιμότητα ή δυναμικότητα των οικισμών, το συντριπτικό ποσοστό αυτών εμφανίζεται να είναι στάσιμοι, σε όλη την περίοδο μελέτης. Η περίοδος με τους περισσότερους στάσιμους οικισμούς (εξήντα επτά) είναι μεταξύ των ετών 2001 και 2011, στην οποία οι δυναμικοί οικισμοί είναι μόνο δύο (Κρύα και Σιράκο). Κατά την προηγούμενη δεκαετία (1991 - 2001) οι δυναμικοί παραδοσιακοί οικισμοί ήταν έντεκα (11), οι οποίοι βρίσκονταν είτε στην περιοχή του Ζαγορίου (Τσεπέλοβο, Πάπιγκο, Ασπράγγελοι, Άνω Πεδινά, Πέτρα, Σκαμνέλι) είτε πέριξ του πολεοδομικού συγκροτήματος της πόλης των Ιωαννίνων. Τα παραπάνω στοιχεία φανερώνουν ότι παρόλη την μεγάλη τουριστική επισκεψιμότητα που εμφανίζει ο νομός Ιωαννίνων και ειδικότερα η περιοχή των Ζαγοροχωρίων, αυτή δεν μετουσιώνεται και σε αναπτυξιακή δυναμική των οικισμών της περιοχής. Στα επόμενα κεφάλαια θα γίνει εμπεριστατωμένη ανάλυση των συνθηκών και παραγόντων που επηρεάζουν τον τρόπο ζωής τόσο στο νομό Ιωαννίνων, όσο και στο σύγχρονο Ζαγόρι.

Στο νομό Κέρκυρας η πλειοψηφία των παραδοσιακών οικισμών από το 1940 έως το 2011 ανήκει στην κατηγορία των μεσαίων οικισμών (26 το 1940 και 1951, 27 το 1961, 29 το 1971, 28 το 1981, 29 το 1991, 27 το 2001 και 2011). Οι μικροί οικισμοί αυξάνονται σταδιακά από δεκατρείς (13) το 1940 σε δεκαεπτά (17) το 1971 και σε δεκαεννέα (19) το 2011. Αντίθετα οι μεγάλοι οικισμοί μειώνονται από εννέα (9) που ήταν τα έτη 1940 και 1951 σε τρείς (Άγιος Ματθαίος, Βιρός και Κοινοπιαστές) το 2011, ενώ ο αριθμός των πολύ μεγάλων παραμένει σχεδόν στάσιμος (πόλη της Κέρκυρας, Ποταμός).

Αναφορικά με την στασιμότητα ή δυναμικότητα των οικισμών, αυτοί στην πλειοψηφία τους είναι στάσιμοι για όλα τα έτη των απογραφών. Θα πρέπει να τονιστεί ότι τις δεκαετίες 1981 - 1991 και 1991 -2001 εμφανίζεται ο μεγαλύτερος αριθμός

δυναμικών οικισμών δεκατρείς (13) και δώδεκα (12) αντίστοιχα. Ο παραπάνω αριθμός την τελευταία απογραφική δεκαετία (2001 - 2011) περιορίζεται σε τέσσερις (4) οικισμούς (Βιρός, Γαρδελάδες, Γιμάρι, Ποταμός). Ο παραδοσιακός οικισμός Ποταμός αποτελεί ουσιαστικά επέκταση του πολεοδομικού ιστού της πόλης της Κέρκυρας. Θα πρέπει επίσης να αναφερθεί ότι οι ανωτέρω οικισμοί για τις δεκαετίες από το 1940 έως το 1971 χαρακτηρίζονται ως στάσιμοι οικισμοί. Από το 1971 έως το 2011 οι οικισμοί Βιρός και Ποταμός αποκτούν χαρακτηριστικά δυναμικών οικισμών, ο οικισμός Γαρδελάδες είναι δυναμικός μόνο τη δεκαετία 1971 - 1981, ενώ τις επόμενες δύο δεκαετίες γίνεται στάσιμος. Τέλος ο οικισμός Γιμάρι είναι στάσιμος από το 1971 έως το 2001.

Στο νομό Κυκλάδων ενώ τα δύο πρώτα απογραφικά έτη (1940, 1951) ο αριθμός των μικρών και μεσαίων παραδοσιακών οικισμών είναι σχεδόν όμοιος, από το 1961 έως το 2011 οι μικροί οικισμοί αυξάνονται (88 το 1961, 102 το 1971 και 1981, 98 το 2011), ενώ αντίθετα οι μεσαίοι οικισμοί ελαττώνεται από εξήντα δύο (62) το 1961 σε πενήντα τρείς (53) από το 1971 έως το 1991, σε πενήντα δύο (52) το 2001 και σε πενήντα τέσσερις (54) το 2011. Οι μεγάλοι και πολύ μεγάλοι οικισμοί ελαττώνεται. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι κατά την τελευταία απογραφή ο αριθμός των μεγάλων οικισμών είναι εννέα (9) και των πολύ μεγάλων είναι επτά (7).

Θα πρέπει να τονίσουμε ότι οι περισσότεροι παραδοσιακοί οικισμοί είναι στάσιμοι στο νομό Κυκλάδων από το 1940 έως το 2011. Εξετάζοντας τα πληθυσμιακά στοιχεία παρατηρούμε ότι οι απογραφικές περίοδοι με τους περισσότερους δυναμικούς οικισμούς είναι οι δύο τελευταίες, με σαράντα (40) και είκοσι επτά (27) αντίστοιχα. Την δεκαετία 2001 - 2011 οι οκτώ (Βόθωνας, Θήρα, Θόλος, Καρτεράδο, Μεγαλοχώρι, Μεσαριά, Πύργος, Φοινικιά) από τους είκοσι επτά δυναμικούς παραδοσιακούς οικισμούς βρίσκονται στην Σαντορίνη (ποσοστό 30%). Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι την ίδια δεκαετία δυναμικοί οικισμοί χαρακτηρίζονται η Φολέγανδρος, η Νάξος, η Κίμωλος, η Αντίπαρος, η Ίος και η Άνω Μεριά της Μυκόνου. Επισημάνεται ότι τη δεκαετία 1991 - 2001, ο αριθμός των δυναμικών οικισμών στην Σαντορίνη ήταν δέκα (Ακρωτήρι, Βόθωνας, Εμπορείο, Έξω Γωνία, Θήρα, Καρτεράδο, Μεγαλοχώρι, Μεσαριά, Οία, Πύργος) ποσοστό 25% επί του συνόλου.

Από την επεξεργασία των στοιχείων προκύπτει ότι και τις δεκαετίες 1981 - 1991 και 1971 - 1981 το νησί της Σαντορίνης κατέχει τους περισσότερους δυναμικούς οικισμούς του νομού. Τέλος για την περίοδο από το 1940 έως το 1961 στο νομό παρουσιάζεται τεράστια στασιμότητα σε σχέση με τους μετέπειτα χαρακτηρισμένους

παραδοσιακούς οικισμούς. Οι Κυκλάδες ακολουθούν την τάση που επικράτησε σχεδόν στους περισσότερους νομούς της χώρας την ίδια περίοδο όπου κυριάρχησε το φαινόμενο της αστυφιλίας. Είναι φανερό ότι μετά το 1970, το νησί της Σαντορίνης απόκτα κυρίαρχο ρόλο στην ευρύτερη περιοχή, ο οποίος τα τελευταία χρόνια έχει αποκτήσει μεγαλύτερη ισχύ, καθώς είναι μια από τις λίγες περιοχές της χώρας που έχουν τουριστική κίνηση καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

Στο νομό Λακωνίας το σύνολο σχεδόν των παραδοσιακών οικισμών βρίσκεται στη Λακωνική Μάνη. Στην απογραφή του 1940 οι παραδοσιακοί οικισμοί που χαρακτηρίζονται ως μικροί ήταν εξήντα οκτώ (68), μεσαίοι ήταν είκοσι οκτώ (28), ενώ οι μεγάλοι και πολύ μεγάλοι ήταν αντίστοιχα από ένας. Στις επόμενες απογραφές οι μικροί οικισμοί αυξάνονται συνεχώς σε ογδόντα πέντε (85) το 1951, ενενήντα (90) το 1961, ενενήντα τρεις (93) το 1971 και το 1991 και καταλήγουμε το 2011 στους ενενήντα ένα (91). Αντίστοιχα οι μεσαίοι οικισμοί ελαττώνονται κατά τον αριθμό του αυξάνονται οι μικροί οικισμοί, μεγάλος οικισμός δεν εμφανίζεται μετά το 1951 ενώ πολύ μεγάλος είναι ένας οικισμός, το Γύθειο, καθ' όλη την περίοδο της έρευνας.

Αναφορικά με το χαρακτηρισμό των παραδοσιακών ως στάσιμων ή δυναμικών την δεκαετία 2001 - 2011, μόνο τέσσερις οικισμοί ήταν δυναμικοί, ο Άγιος Νικόλαος στο Δήμο Μονεμβασίας, η Αρεόπολη (πρωτεύουσα της Μέσα Μάνης και ένας από τα πιο τουριστικούς οικισμούς της ευρύτερης περιοχής), το Αστέρι στο Δήμο Ευρώτα και το Κυπαρίσσι (γραφικό παραλιακό χωριό), ενώ οι υπόλοιποι ενενήντα δύο (92) ήταν στάσιμοι. Η γενική εικόνα που παρουσιάζει η συγκεκριμένη δεκαετία είναι η ίδια και στις υπόλοιπες δεκαετίες με ελάχιστες αυξομειώσεις, στοιχείο που δείχνει ότι οι παραδοσιακοί οικισμοί του νομού δεν μπορούν να αναδείξουν αναπτυξιακά χαρακτηριστικά παρόλο που αρκετοί από αυτούς είτε είναι παραθαλάσσιοι, είτε βρίσκονται σχετικά κοντά στη θάλασσα.

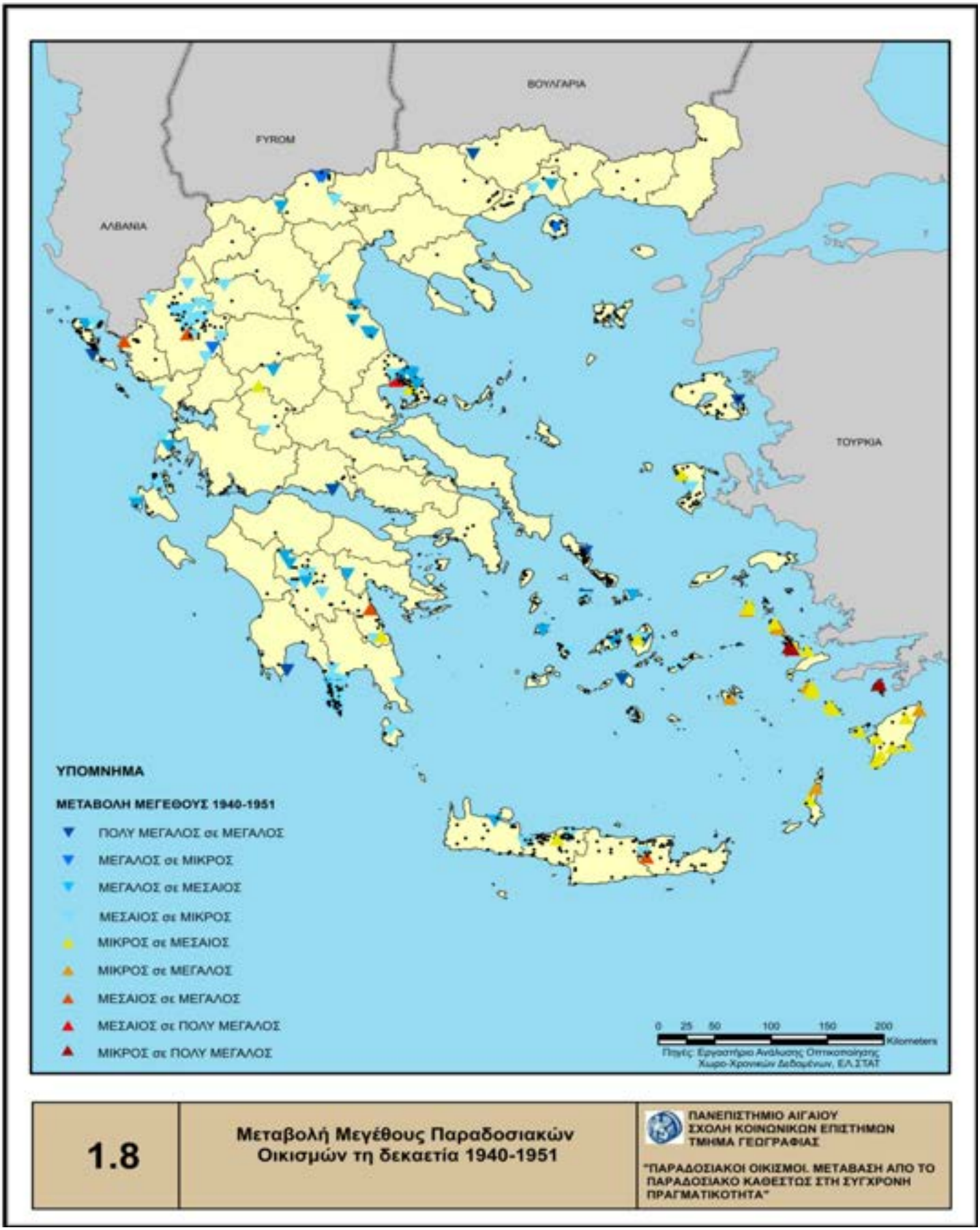

Χάρτης 1.8. Μεταβολή Μεγέθους Παραδοσιακών Οικισμών τη δεκαετία 1940 - 1951

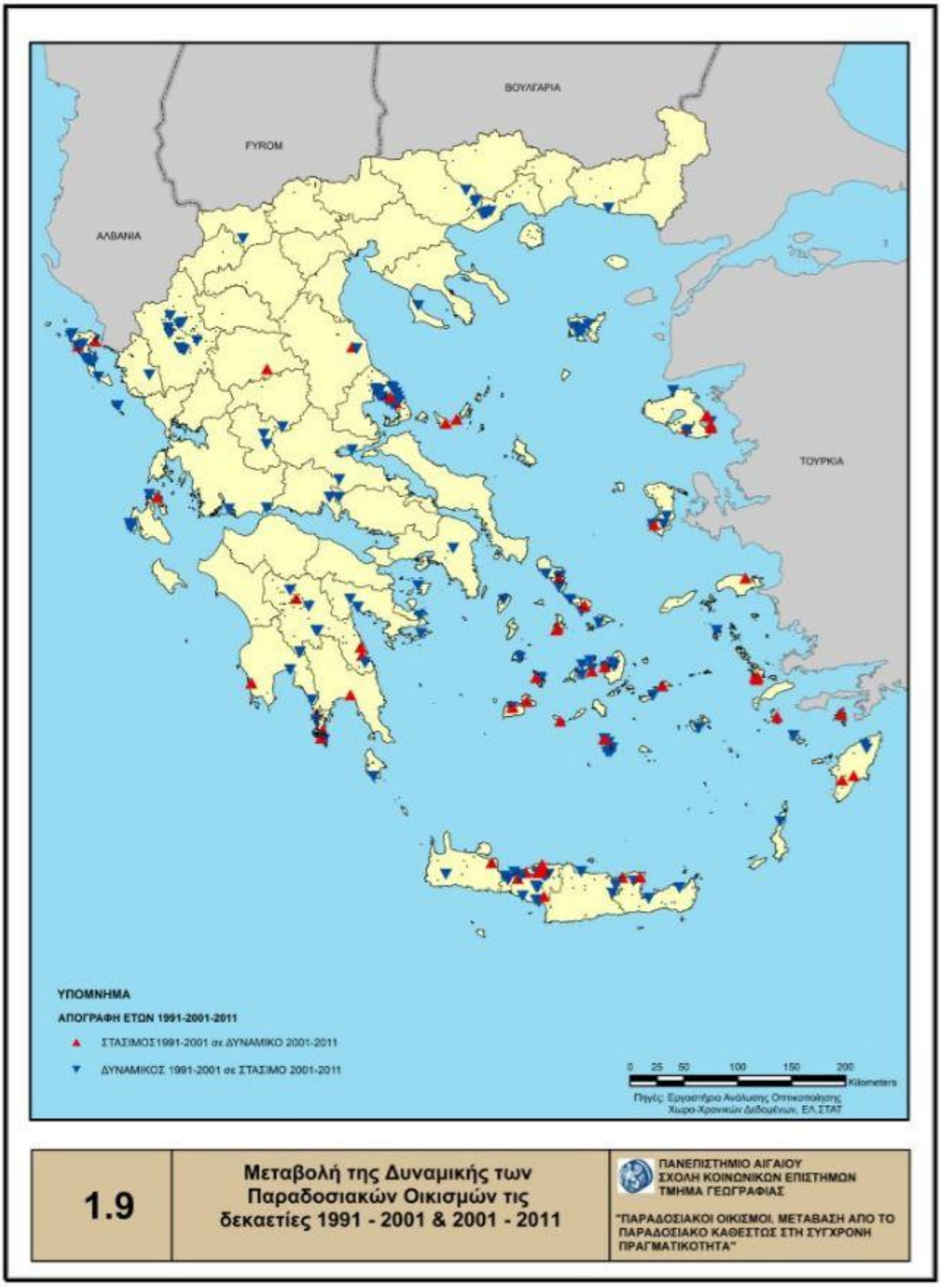

Χάρτης 1.9. Μεταβολή της Δυναμικής των Παραδοσιακών Οικισμών τις δεκαετίες 1991 - 2001 & 2001 - 2011

Στο νομό Λέσβου από τους σαράντα (40) παραδοσιακούς οικισμούς, οι δεκαέξι (16) βρίσκονται στο νησί της Λήμνου και οι είκοσι τέσσερις (24) στο νησί της Μυτιλήνης. Καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας (1940 έως 2011) οι μεσαίοι οικισμοί κυριαρχούν στο νομό. Το 2011 από τους πέντε μεγάλους οικισμούς του νομού, τα Μήθυμνα και η Μόρια είναι στάσιμοι ενώ τα Πάμφιλα, οι Ταξιάρχες και η Πέτρα είναι δυναμικοί. Ενώ οι τρείς πολύ μεγάλοι οικισμοί, η πόλη της Μυτιλήνης, η Αγιάσος και ο Πολίχνιτος χαρακτηρίζονται ως στάσιμοι. Θα πρέπει να τονίσουμε ότι η πόλη της Μυτιλήνης για τις δεκαετίες από το 1940 έως το 1991 χαρακτηρίζεται ως στάσιμος οικισμός, ενώ τη δεκαετία 1991 - 2001 ήταν δυναμικός οικισμός.

Από τους μικρούς οικισμούς για το ίδιο έτος επτά (Σκανδάλη, Ρουσσοπούλι, Άγιος Αλέξανδρος, Κατάλακκο, Λύχνια, Βάρος, Συκάμινο) βρίσκονται στο νησί της Λήμνου και δύο (Πεδινό, Νεοχώριο) βρίσκονται στη Μυτιλήνη. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι συγκεκριμένοι οικισμοί τη δεκαετία 2001 - 2011 χαρακτηρίζονται ως στάσιμοι. Το 40% των μεσαίων παραδοσιακών οικισμών βρίσκεται στη Λήμνο (Καμίνια, Σαρδές, Ρωμανό, Λιβαδοχώρι, Κοντιάς, Κάσπακας, Πλατύ, Θάνος, Κόρνος) και είναι στάσιμοι τη δεκαετία 2001 - 2011. Οι υπόλοιποι δεκαπέντε (15) μεσαίοι οικισμοί βρίσκονται στο νησί της Μυτιλήνης και από αυτούς χαρακτηρίζονται ως στάσιμοι έντεκα (11) και τέσσερις (4) το Αμπελικό, η Αγία Μαρίνα, η Παναγιούδα και οι Ταξιάρχες ως δυναμικοί.

Γενικότερα από το 1940 έως το 2011, οι μικροί οικισμοί αυξήθηκαν, οι μεσαίοι έμεινα περίπου σταθεροί, οι μεγάλοι ελαττώθηκαν το ίδιο και οι πολύ μεγάλοι. Επίσης εάν συγκρίνουμε πληθυσμιακά την περίοδο από 1971 (δεν είχαν χαρακτηριστεί οι οικισμοί από το κράτος ως παραδοσιακοί) μέχρι και το 2011, βλέπουμε να υπάρχει ελάττωση τις δεκαετίες 1971 - 1981, 1981 - 1991, 2001 - 2011 και αύξηση τη δεκαετία 1991 - 2001.

Στο νομό Μαγνησίας το μεγαλύτερο μέρος των παραδοσιακών οικισμών είναι μεσαίοι. Οι μικροί οικισμοί παρουσιάζουν αυξομειώσεις και τελικά σε βάθος εβδομηκονταετίας μειώνονται σε σχέση με το 1940 που είναι το έτος αναφοράς. Οι μεγάλοι οικισμοί ελαττώνονται και από δεκαεπτά (17) που ήταν το 1940 καταλήγουν το 2011 να είναι έξι (6). Οι πολύ μεγάλοι οικισμοί παρουσιάζουν σταθερότητα σε όλη τη διάρκεια της μελέτης. Ως προς τη δυναμικότητα ή στασιμότητα των παραδοσιακών οικισμών παρατηρούμε να κυριαρχούν οι στάσιμοι. Παρόλα αυτά τις δεκαετίες 1971 - 1981, 1981 - 1991 και 1991 - 2001 υπάρχει αύξηση των δυναμικών οικισμών. Από τους πολύ μεγάλους οικισμούς η Αγριά είναι δυναμικός οικισμός εκτός από τις δεκαετίες 1961

- 1971 και 2001 - 2011, η Ζαγορά είναι στάσιμος οικισμός, η πόλη του Βόλου είναι στάσιμος οικισμός εκτός από τη δεκαετία 1971 - 1981 και η Σκόπελος είναι στάσιμος οικισμός εκτός από την δεκαετία 2001 - 2011 που εμφανίζει δυναμικά χαρακτηριστικά.

Αναφορικά για το νομό Ρεθύμνης διαπιστώνεται μια αντίστροφη πορεία ανάμεσα στους μικρούς και τους μεσαίους οικισμούς. Ενώ οι μικροί οικισμοί το 1940 ήταν είκοσι οκτώ (28) και σταδιακά αυξάνονται φτάνοντας το 2011 στους σαράντα πέντε (45), αντίθετα οι μεσαίοι οικισμοί από σαράντα (40) που ήταν το 1940 ελαττώνονται με το πέρασμα των ετών και γίνονται είκοσι τέσσερις (24) το 2011. Οι μεγάλοι και πολύ μεγάλη οικισμοί εμφανίζουν σταθερότητα. Την δεκαετία 1991 - 2001 εμφανίζεται στο νομό ο μεγαλύτερος αριθμός δυναμικών οικισμών, είκοσι ένα (21) και ακολουθεί η δεκαετία 2001 - 2011 με δώδεκα (12). Αντίθετα οι δεκαετίες 1951 - 1961 και 1961 - 1971 έχουν τους περισσότερους στάσιμους οικισμούς, εβδομήντα (70) τον αριθμό και ακολουθεί η δεκαετία 1971 - 1981 με εξήντα οκτώ (68).

Συμπερασματικά τις δύο τελευταίες δεκαετίες η πλειοψηφία των παραδοσιακών οικισμών είναι στάσιμοι (846 την πρώτη δεκαετία και 753 τη δεύτερη δεκαετία), ενώ πενήντα επτά (57) οικισμοί είναι δυναμικοί με την πλειοψηφία αυτών να βρίσκεται στους νομούς Κυκλάδων, Δωδεκανήσων, Ρεθύμνης, Ηρακλείου, δηλαδή σε νομούς της χώρας που παρουσιάζουν μεγάλη τουριστική κίνηση και ανάπτυξη. Πενήντα τρείς (53) παραδοσιακοί οικισμοί που χαρακτηρίζονται ως στάσιμοι τη δεκαετία 1991 - 2001 έγιναν δυναμικοί την επόμενη δεκαετία (2001 - 2011) και εμφανίζονται στους νομούς Κυκλάδων, Δωδεκανήσων, Ρεθύμνης, Λέσβου, Κερκύρας, Μαγνησίας, Σάμου, Χίου, Χανίων, Μεσσηνίας, Αρκαδίας, Λακωνίας, Κεφαλονιάς. Τα ανωτέρω δείχνουν ότι νησιωτικοί και παραθαλάσσιοι οικισμοί παρουσιάζουν στοιχεία δυναμικότητας και ανάπτυξης.

Επίσης εκατόν σαράντα επτά (147) δυναμικοί οικισμοί μεταξύ των ετών 1991 και 2001 έχουν γίνει στάσιμοι την επόμενη δεκαετία. Οι μεταβολές σε αυτή την κατηγορία εμφανίζονται κυρίως σε νομούς της ηπειρωτικής χώρας, όπως Αρκαδίας, Ευρυτανίας, Ιωαννίνων, Λακωνίας, Αιτωλοακαρνανίας, Μαγνησίας αλλά και σε νησιωτικούς νομούς όπως Κυκλάδων, Δωδεκανήσων, Ρεθύμνης και Κερκύρας.

Από τη σύγκριση των δεκαετιών 1981 - 1991 και 1991 - 2001, διαπιστώνουμε ότι εξήντα τέσσερις (64) στάσιμοι παραδοσιακοί οικισμοί της πρώτης δεκαετίας γίνονται δυναμικοί την δεύτερη δεκαετία, ενώ αντίστοιχα εκατόν τριάντα επτά (137) δυναμικοί

οικισμοί έχουν γίνει στάσιμοι. Και σε αυτή την περίπτωση η κατανομή των οικισμών ανά νομό είναι σχεδόν παρόμοια με τα αναφερόμενα στις επόμενες δεκαετίες.

Τέλος ο αριθμός των στάσιμων παραδοσιακών οικισμών αυξάνεται από το 1981 έως το 2011, ενώ αντίστοιχα οι δυναμικοί παραδοσιακοί οικισμοί μειώνονται την ίδια περίοδο δείγμα της οικονομικής κρίσης που διέρχεται η χώρα από το 2009 και μετά, καταδεικνύοντας ταυτόχρονα και την δυσκολία που εμφανίζει ο συγκεκριμένος τύπος οικισμού να έλξη και να συγκρατήσει πληθυσμιακό δυναμικό, δημιουργώντας συνθήκες οικονομικής προόδου.

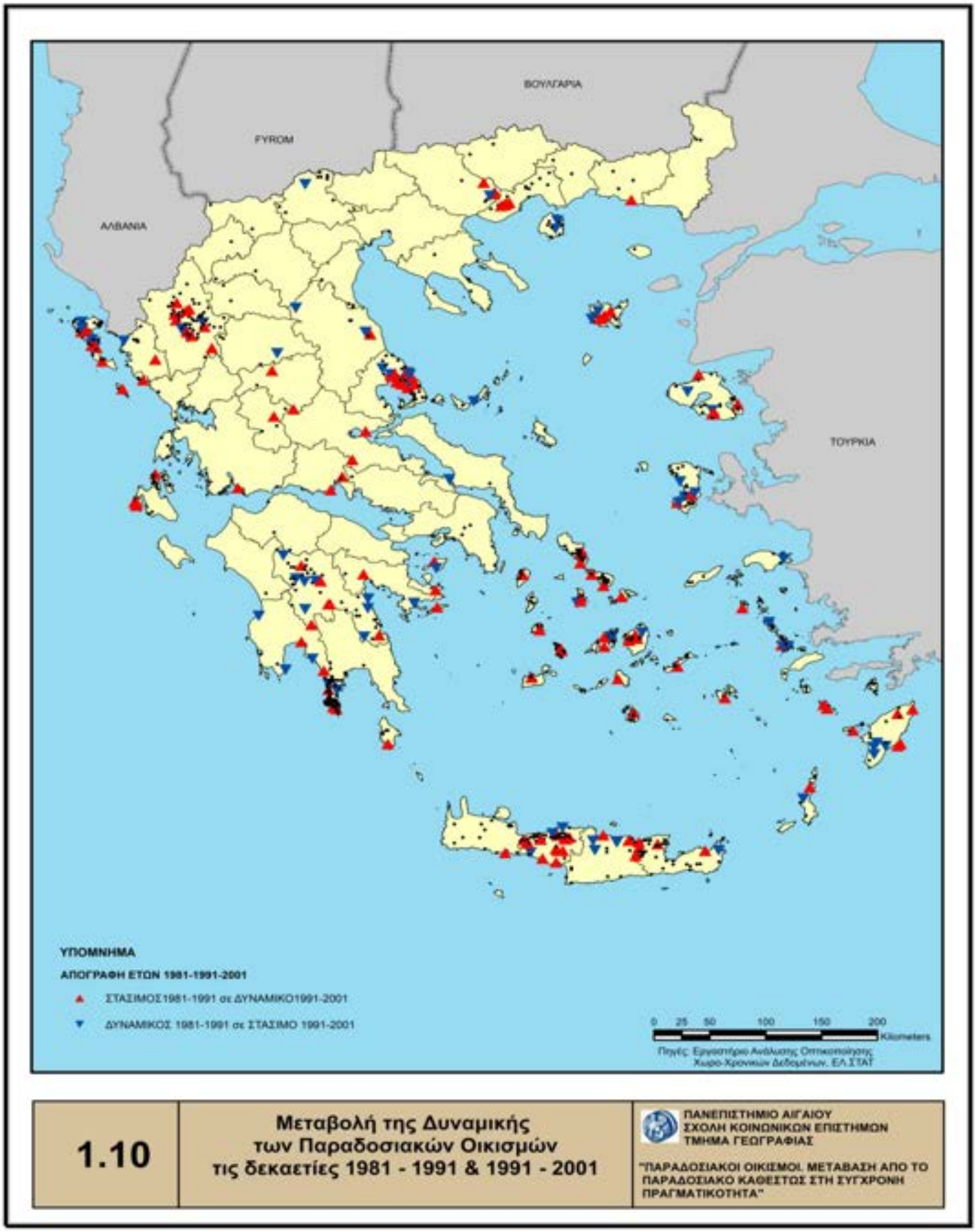

Χάρτης 1.10. Μεταβολή της Δυναμικής των Παραδοσιακών Οικισμών τις δεκαετίες 1981 - 1991 & 1991 - 2001

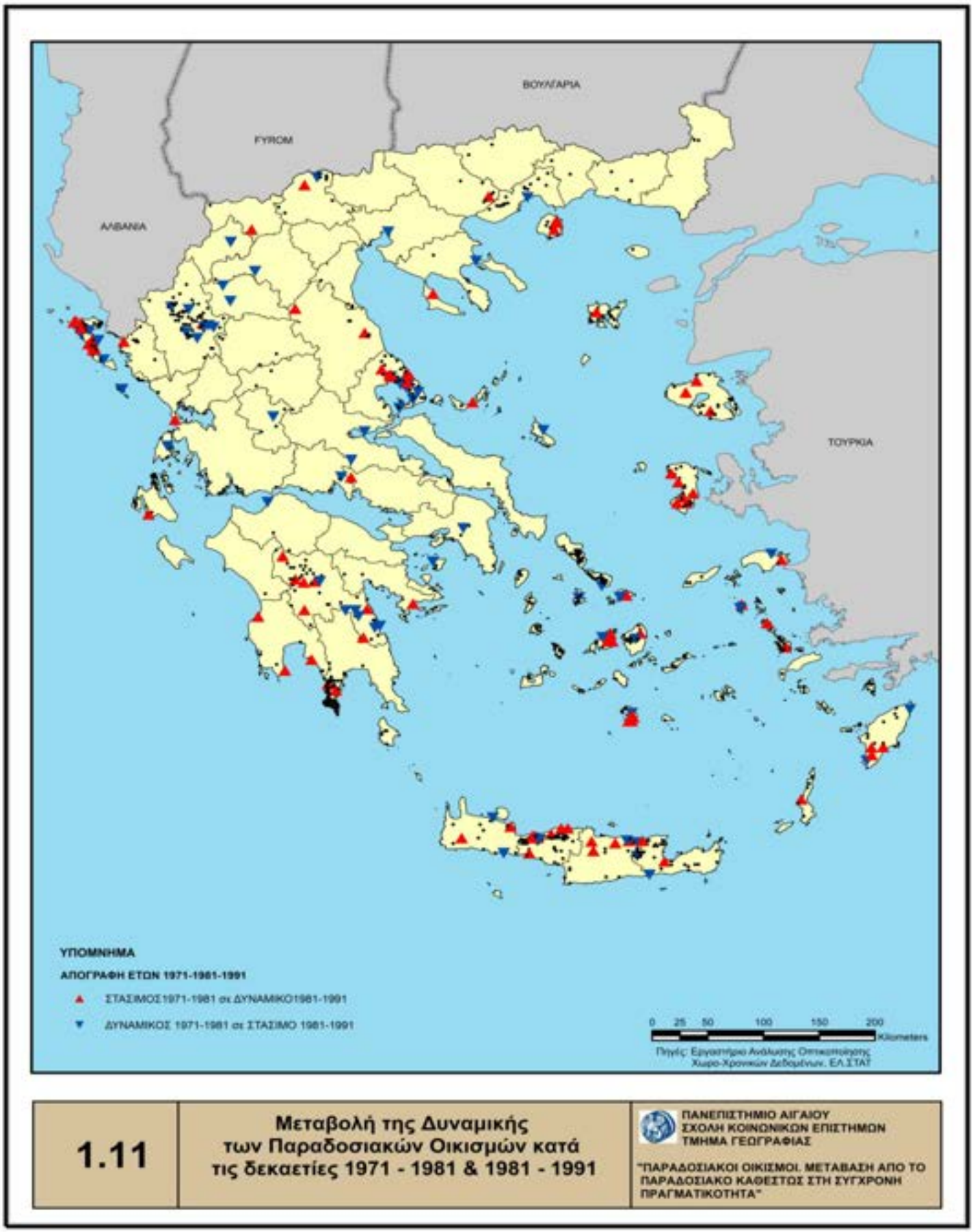

Χάρτης 1.11. Μεταβολή της Δυναμικής των Παραδοσιακών Οικισμών κατά τις δεκαετίες 1971 - 1981 & 1981 - 1991

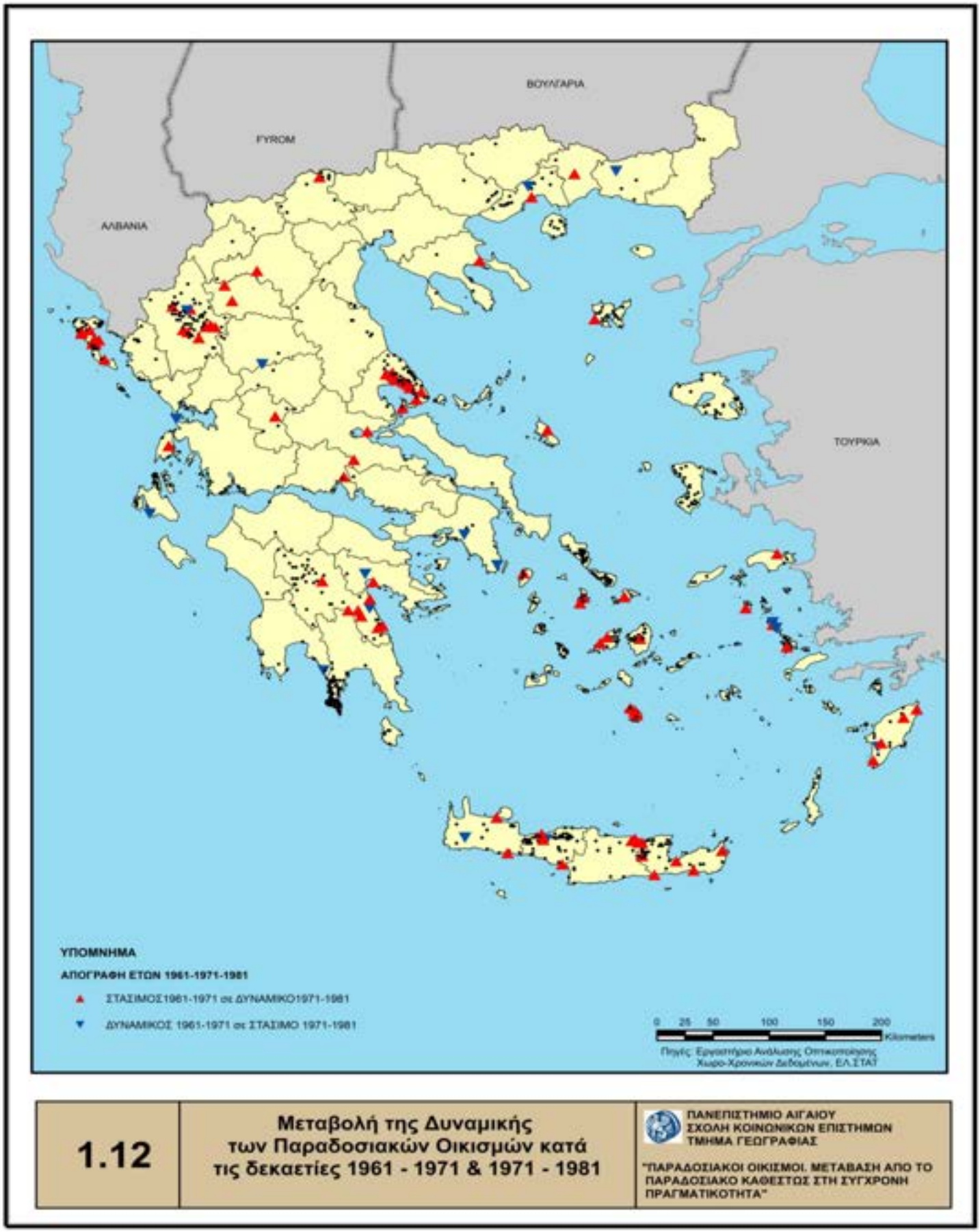

Χάρτης 1.12. Μεταβολή της Δυναμικής των Παραδοσιακών Οικισμών κατά τις δεκαετίες 1961 - 1971 & 1971 - 1981

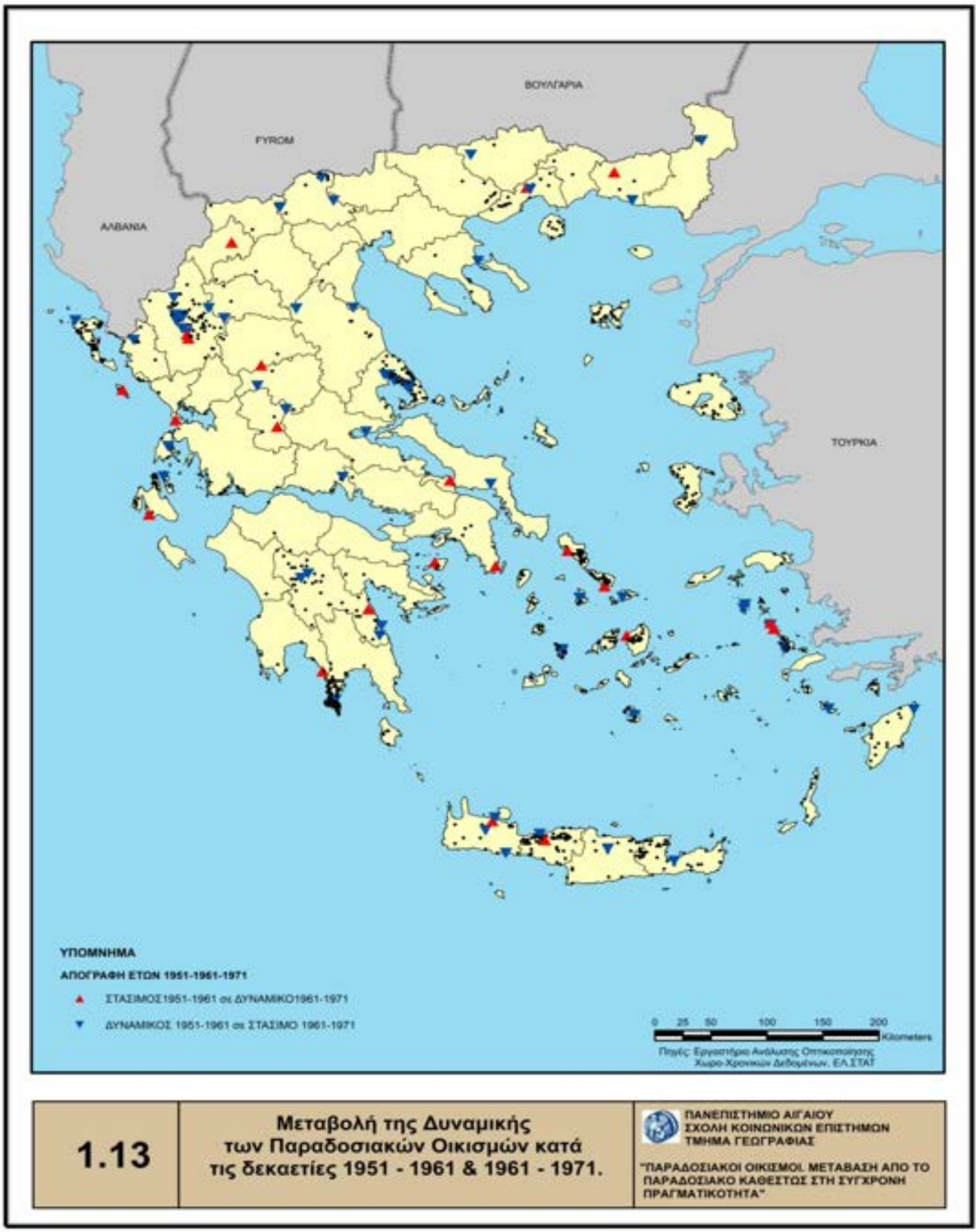

Χάρτης 1.13. Μεταβολή της Δυναμικής των Παραδοσιακών Οικισμών κατά τις δεκαετίες 1951 - 1961 & 1961 - 1971

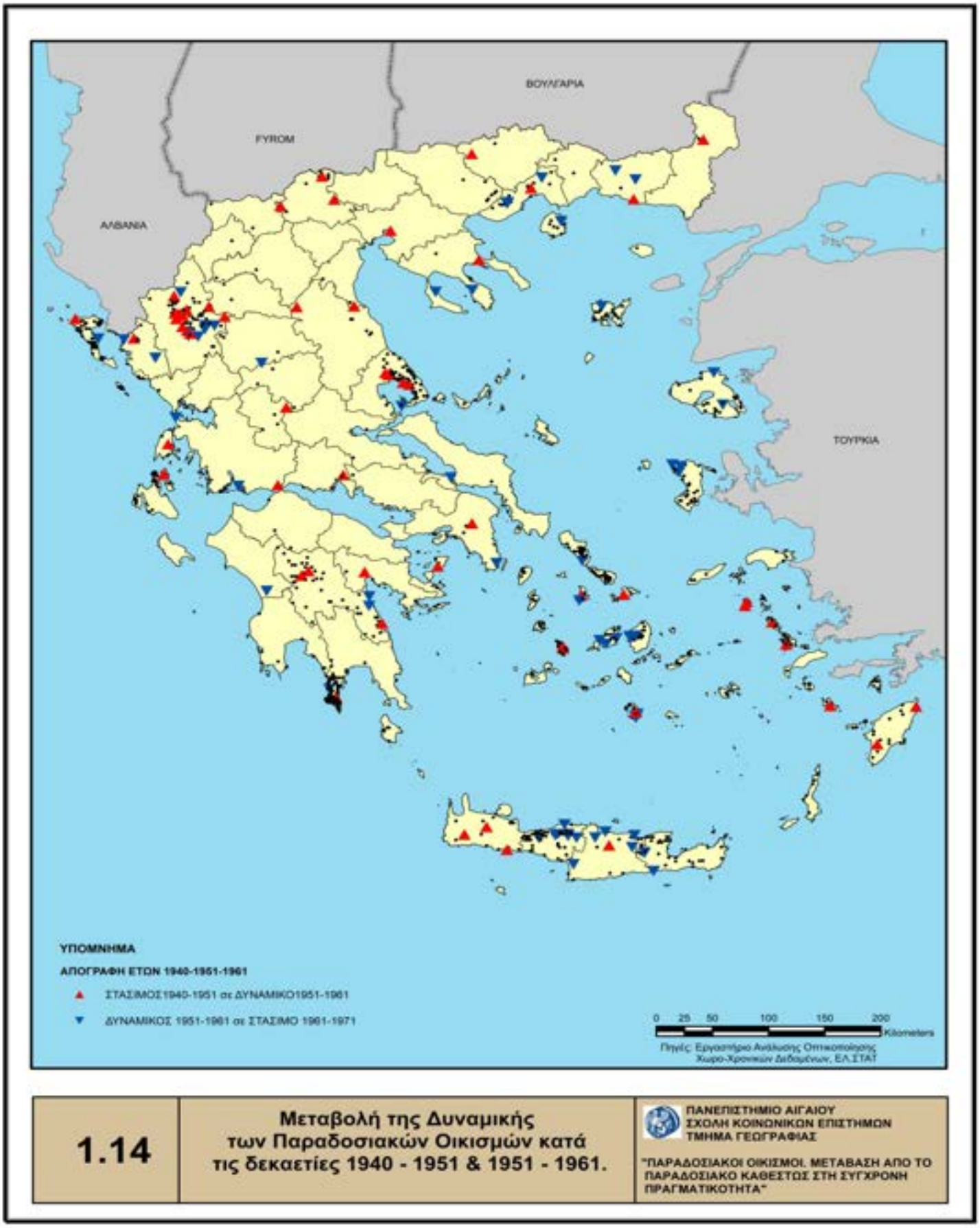

Χάρτης 1.14. Μεταβολή της Δυναμικής των Παραδοσιακών Οικισμών κατά τις δεκαετίες 1940 - 1951 & 1951 - 1961

4.3.2. Κατανομή των Παραδοσιακών Οικισμών με βάση το Υψόμετρο

Το επόμενο κριτήριο που χρησιμοποιήθηκε για τη χωροταξική ταξινόμηση των παραδοσιακών οικισμών είναι το υψόμετρο[32], σε σχέση με τη γεωγραφική θέση του καθενός και η κατηγοριοποίηση τους διακρίνεται σε ορεινούς, ημιορεινούς και πεδινούς.

Σε αυτή την κατηγοριοποίηση χρησιμοποιήθηκε το σύνολο των παραδοσιακών οικισμών, συμπεριλαμβανομένου και των τμήματα των πόλεων έχοντας υπόψη τις παραδοχές που αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο 1 (§1.2 Μεθοδολογία). Συνεπώς με βάση τον χαρακτηρισμό του κάθε παραδοσιακού οικισμού από την ΕΛΣΤΑΤ, οι πεδινοί είναι διακόσιοι εξήντα ένα (261), οι ημιορεινοί είναι διακόσιοι ενενήντα τέσσερις (294) και οι ορεινοί τριακόσιοι ενενήντα δύο (392).

Η ανάλυση συγκεκριμενοποιήθηκε στους νομούς που εμφανίζουν το μεγαλύτερο αριθμό παραδοσιακών οικισμών προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσο επηρεάζει η γεωγραφική θέση στο χώρο επηρεάζει την αναπτυξιακή τους πορεία ή αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα ακόμη και σήμερα.

Αρχικά στο νομό Αρκαδίας από τους σαράντα πέντε (45) παραδοσιακούς οικισμούς, οι τριάντα πέντε (35) είναι ορεινοί, οι εννέα (9) είναι ημιορεινοί και δύο (2) είναι πεδινοί. Τη δεκαετία 2001 - 2011 δυναμικός ημιορεινός οικισμός είναι το Λεωνίδιο και από τους ορεινούς οικισμούς η Ελάτη και το Ροεινό, ενώ οι πεδινοί οικισμοί στο σύνολο τους είναι στάσιμοι. Τη δεκαετία 1991 - 2001, εμφανίζονται ως δυναμικοί οικισμοί η Πουλίθρα (ημιορεινός) και οι ορεινοί οικισμοί Βαλτεσίνικο, Δυρράχιο και Ροεινό. Η ίδια εικόνα με μικρές αυξομειώσεις στους ορεινούς οικισμούς εμφανίζεται και τις υπόλοιπες δεκαετίες δείχνοντας την δυσκολία ανάπτυξης και επιβίωσης των συγκεκριμένων οικισμών σε ένα νομό που χαρακτηρίζεται ορεινός.

---

[32]Με βάση την ΕΛΣΤΑΤ, ο πληθυσμός διακρίνεται σε:

Πεδινό πληθυσμό, που είναι ο πληθυσμός των δημοτικών και κοινοτικών διαμερισμάτων, των οποίων η εδαφική περιοχή βρίσκεται ολόκληρη ή το μεγαλύτερο μέρος της σε επίπεδο ή ελαφρώς κεκλιμένο έδαφος και σε υψόμετρο μέχρι 800 μέτρα από την επιφάνεια της θάλασσας.

Ημιορεινό πληθυσμό, που είναι ο πληθυσμός των δημοτικών και κοινοτικών διαμερισμάτων, των οποίων η εδαφική περιοχή βρίσκεται στις υπώρειες των ορέων ή των οποίων η έκταση διαμοιράζεται κατά το ήμισυ, περίπου, στην πεδιάδα και κατά το άλλο ήμισυ στο όρος, αλλά πάντοτε με υψόμετρο κάτω από 800 μέτρα για το μεγαλύτερο μέρος της περιοχής του δημοτικού ή κοινοτικού διαμερίσματος.

Ορεινό πληθυσμό, που είναι ο πληθυσμός των δημοτικών και κοινοτικών διαμερισμάτων, των οποίων η επιφάνεια είναι κατ' εξοχήν κεκλιμένη και ανώμαλη, διακόπτεται από χαράδρες ή καλύπτεται από απότομους ορεινούς όγκους, οι οποίοι δημιουργούν στο έδαφος βαθιές και πολλαπλές πτυχώσεις με υψομετρικές διαφορές σημείων των δημοτικών ή κοινοτικών διαμερισμάτων πάνω από 400 μέτρα, καθώς, επίσης, και των δημοτικών ή κοινοτικών διαμερισμάτων των οποίων ολόκληρη η επιφάνεια ή μεγάλο μέρος αυτής βρίσκεται σε υψόμετρο πάνω από 800 μέτρα από την επιφάνεια της θάλασσας

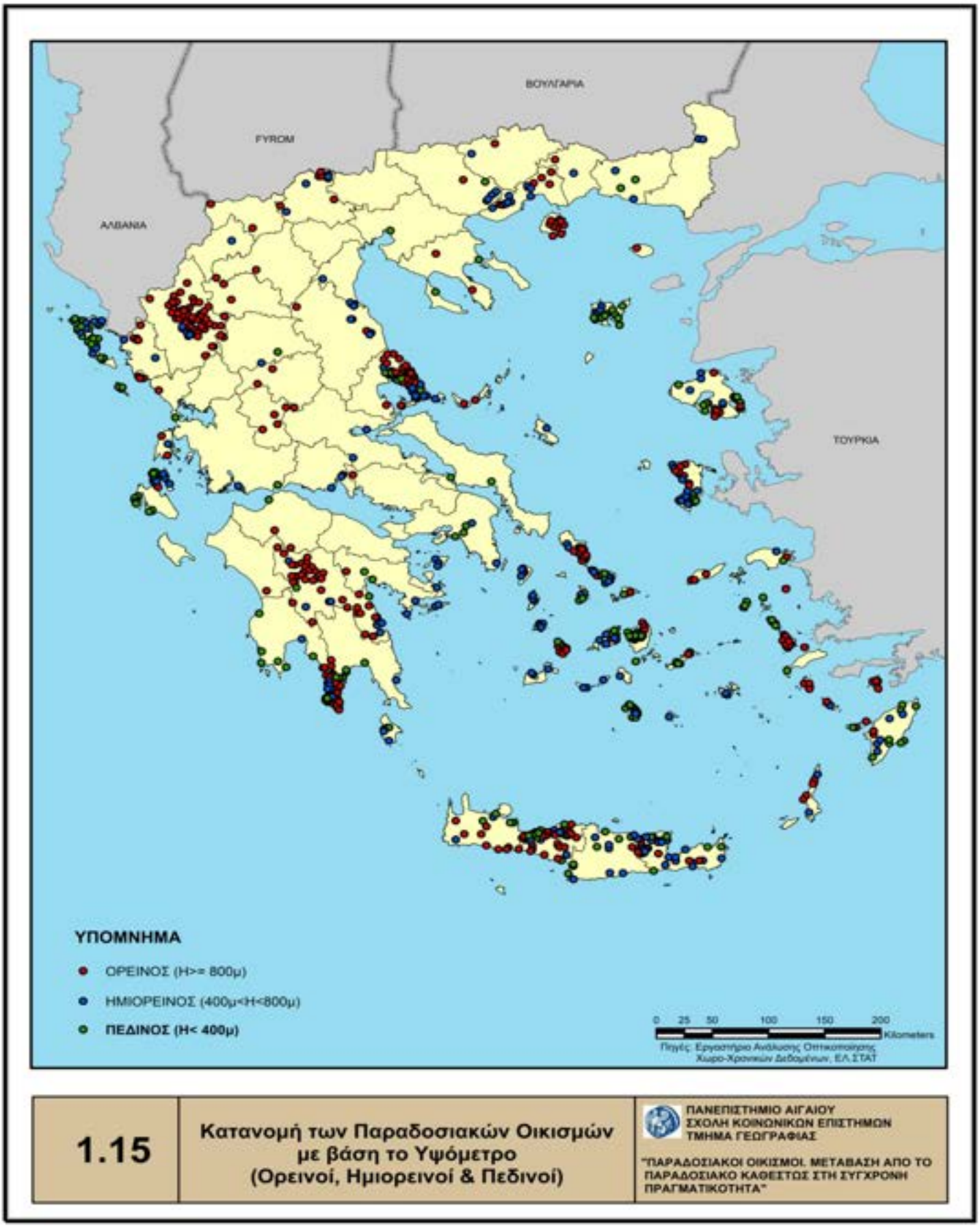

Χάρτης 1.15 Κατανομή Παραδοσιακών Οικισμών με βάση το Υψόμετρο (Ορεινοί, Ημιορεινοί και Πεδινοί)

Στο νομό Δωδεκανήσων, τριάντα ένας (31) παραδοσιακοί οικισμοί χαρακτηρίζονται ως ορεινοί, δέκα εννέα (19) ως πεδινοί και δέκα (10) ως ημιορεινοί. Κατά την δεκαετία 1940 - 1951 το σύνολο των οικισμών είναι στάσιμοι. Την επόμενη δεκαετία εμφανίζονται ένας ορεινός οικισμός, δύο ημιορεινοί και τέσσερις πεδινοί οικισμοί να είναι δυναμικοί. Την δεκαετία 1961 - 1971, μειώνονται (σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία) οι δυναμικοί πεδινοί οικισμοί σε δύο (2), ενώ οι ορεινοί οικισμοί είναι όλοι στάσιμοι. Μεταξύ των ετών 2001 και 2011, εμφανίζονται οι περισσότεροι ορεινοί δυναμικοί οικισμοί, οκτώ (8) τον αριθμό και ακολουθεί η περίοδος μεταξύ των ετών 1991 και 2001, με πέντε (5) οικισμούς.

Αντίθετα στο νομό Ιωαννίνων τα στοιχεία δείχνουν ότι κυριαρχούν οι ορεινοί παραδοσιακοί οικισμοί σε ποσοστό 88,5% (εξήντα ένα), έναντι 10% (7) των ημιορεινών και 1,5% (1) των πεδινών οικισμών. Η δεκαετία με τους λιγότερους ορεινούς, όσο και ημιορεινούς οικισμούς, που χαρακτηρίζονται ως δυναμικοί, είναι αυτή της τελευταίας απογραφικής περιόδου (δηλαδή μεταξύ 2001 και 2011) με την ύπαρξη ενός οικισμού ανά κατηγορία. Αντίθετα η περίοδος με τους περισσότερους ορεινούς δυναμικούς οικισμούς είναι αυτή μεταξύ των ετών 1991 και 2001 (8 τον αριθμό), δεκαετία κατά την οποία μεγάλος αριθμός επιδοτούμενων τουριστικών επιχειρήσεων δημιουργήθηκε στην περιοχή κυρίως του Ζαγορίου, λόγω της ύπαρξης χρηματοδοτικών εργαλείων που παρείχε η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στο νομό Μαγνησία οι παραδοσιακοί οικισμοί κατανέμονται σε τριάντα εννέα (39) ορεινούς, σε δεκατέσσερις (14) ημιορεινούς και σε δεκατρείς (13) πεδινούς. Από αυτούς τη δεκαετία 2001 - 2011, έξι (6) χαρακτηρίζονται ως δυναμικοί οικισμοί (τρείς ορεινοί, ένας ημιορεινός και δύο πεδινοί), μεταξύ των οποίων είναι η Αλόννησος και η Σκόπελος. Οι περισσότεροι δυναμικοί οικισμοί (δέκα εννέα τον αριθμό) εμφανίζονται και σ' αυτό το νομό την δεκαετία 1991 - 2001, ενώ οι λιγότεροι (δύο) τη δεκαετία 1961 - 1971, δεκαετία κατά την οποία όπως έχει αναφερθεί ήταν η περίοδος κατά την οποία μετακινήθηκε κόσμος από τις ορεινές επαρχιακές περιοχές στα μεγάλα αστικά κέντρα ή το εξωτερικό. Αμέσως επόμενη δεκαετία με λιγότερους δυναμικούς οικισμούς (πέντε) είναι αυτή μεταξύ των ετών 1940 και 1951, δεκαετία που δικαιολογεί τη συγκεκριμένη τάση καθώς πρόκειται για μια ταραγμένη περίοδο για την Ελλάδα (Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και εν συνεχεία εμφύλιος πόλεμος). Τη δεκαετία 1991 - 2001 οι πεδινοί δυναμικοί οικισμοί είναι οκτώ (8) ενώ οι ορεινοί είναι έντεκα (11), με τους ημιορεινούς να είναι όλοι στάσιμοι.

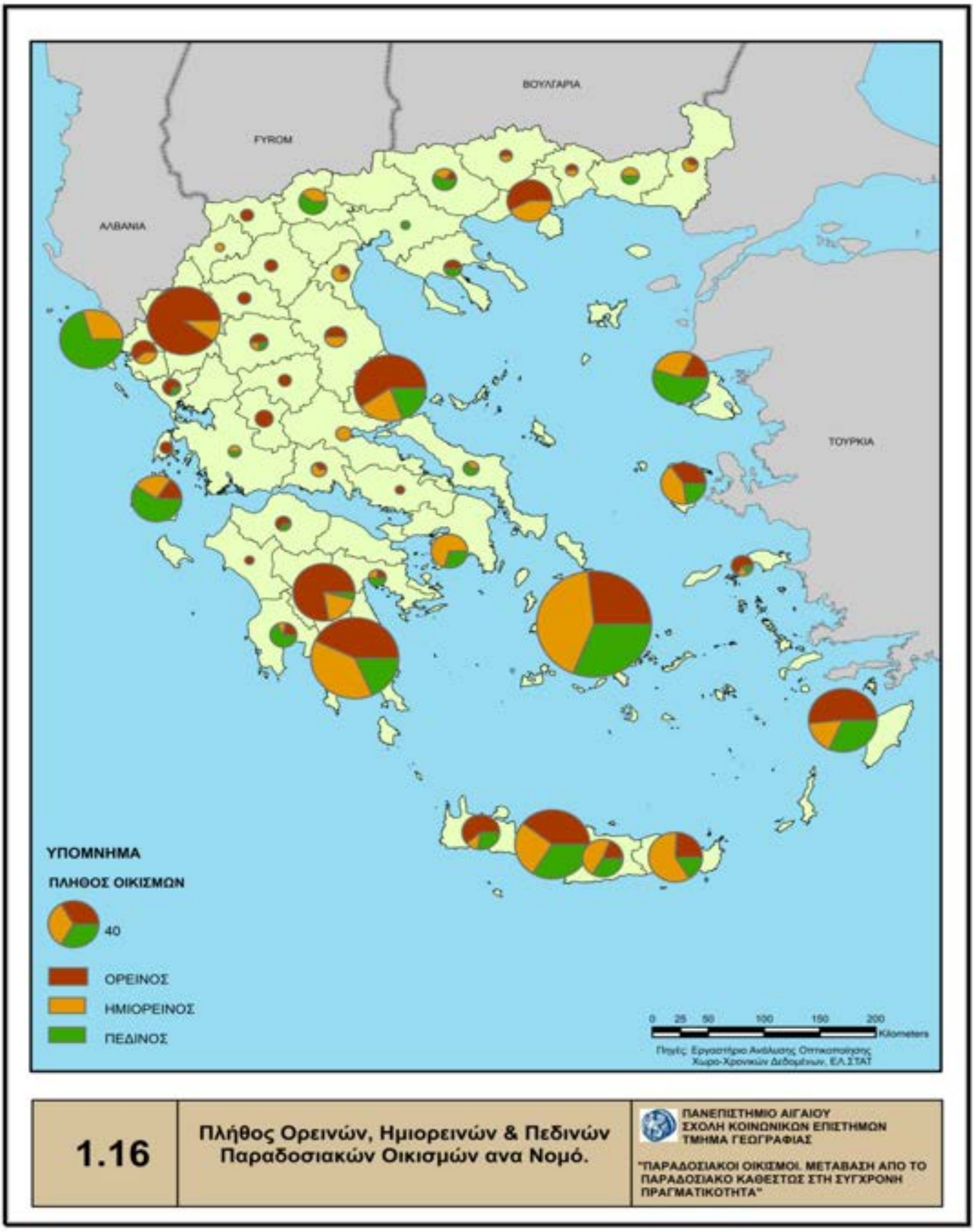

Χάρτης 1.16 Πλήθος Ορεινών, Ημιορεινών και Πεδινών Παραδοσιακών Οικισμών ανά Νομό

Στο νομό Κυκλάδων, όπως προκύπτει από τα στοιχεία, κυριαρχούν οι παραδοσιακοί ημιορεινοί και οι πεδινοί οικισμοί που είναι εβδομήντα ένα (71) και πενήντα τρεις (53) αντίστοιχα, ενώ οι ορεινοί είναι σαράντα τέσσερις (44). Πρόκειται για το μοναδικό νομό της χώρας που οι πλειοψηφία των οικισμών, στην κατηγορία που εξετάζουμε, δεν είναι ορεινοί. Τη δεκαετία 1940 - 1951 οι παραδοσιακοί ημιορεινοί δυναμικοί οικισμοί εμφανίζονται να είναι τρεις (3), την επόμενη δεκαετία δεν υπάρχουν δυναμικοί οικισμοί, μεταξύ των ετών 1961 και 1971 υπάρχουν δύο (2) δυναμικοί οικισμοί, την δεκαετία που ακολουθεί αυξάνονται σε έξι (6) και ο αριθμός αυτός παραμένει ίδιος και την επόμενη δεκαετία, ενώ από το 1991 έως το 2001, ο αριθμός τους τριπλασιάζεται και γίνεται δέκα εννέα (19), καταλήγοντας μειούμενος τη δεκαετία 2001 - 2011 σε δώδεκα (12).

Η εικόνα που εμφανίζουν οι ορεινοί οικισμοί σε όλη την περίοδο μελέτης είναι αυτή της στασιμότητας με εξαίρεση τις δύο τελευταίες δεκαετίες που εμφανίζονται αντίστοιχα τρεις και τέσσερις δυναμικοί οικισμοί. Παρόλα αυτά ο αριθμός αυτός είναι πολύ μικρός σε σχέση με το σύνολο των ορεινών οικισμών. Πρόκειται για στοιχείο που αποδεικνύει ότι παρόλο που ο συγκεκριμένος νομός θεωρείται ένας από τους πιο τουριστικά ανεπτυγμένος της χώρας, το συντριπτικό ποσοστό των ορεινών παραδοσιακών οικισμών είναι στάσιμοι και δεν εμφανίζουν τα στοιχεία εκείνα που θα προσεγγίσουν το πληθυσμιακό δυναμικό για να υπάρξει περαιτέρω ανάπτυξη και οικονομική ευημερία.

Αναφορικά με τους πεδινούς παραδοσιακούς οικισμούς του νομού η χειρότερη δεκαετία παρατηρείται να είναι μεταξύ των ετών 1961 και 1971 όπου εμφανίζονται τρεις (3) δυναμικοί οικισμοί, ενώ οι περισσότεροι οικισμοί εμφανίζονται κατά σειρά τις δεκαετίες 1991 - 2001 (δεκαοκτώ), 1981 - 1991 (δεκατρείς) και 2001 - 2011 (δώδεκα). Στους πεδινούς οικισμούς υπάρχουν αρκετοί που βρίσκονται στη Σαντορίνη, ενδεικτικά αναφέρονται το Εμπορείο, η Έξω Γωνιά, η Θήρα, το Καρτεράδο, το Ακρωτήρι, το Ημεροβίγλι καθώς και η Ερμούπολη της Σύρου.

Ο νομός Λακωνίας διαθέτει σαράντα δύο (42) ορεινούς, τριάντα οκτώ (38) ημιορεινούς και δεκαοκτώ (29) πεδινούς οικισμούς. Οι πεδινοί παραδοσιακοί οικισμοί χαρακτηρίζονται ως στάσιμοι για όλες τις δεκαετίες που μελετήθηκαν, με εξαίρεση τη δεκαετία 2001 - 2011, όπου ο οικισμός Αστέρι τυγχάνει να είναι δυναμικός. Στο σύνολο τους πρόκειται για μικρούς οικισμούς με βάση το μέγεθός τους (για όλα τα απογραφικά έτη), συμπεριλαμβανομένου και της πόλης του Γυθείου που είναι χαρακτηρισμένος ως

πολύ μεγάλος οικισμός. Την ίδια εικόνα με τους πεδινούς εμφανίζουν και οι ημιορεινοί και οι ορεινοί οικισμοί. Στους ημιορεινούς οικισμούς με εξαίρεση την πόλη της Αρεόπολης που χαρακτηρίζεται ως δυναμικός οικισμός για τις δεκαετίες 2001 - 2011 και 1981 - 1991 και τον Πύργο Διρού για τη δεκαετία 1991 - 2001, όλοι οι υπόλοιποι οικισμοί παρουσιάζουν στασιμότητα. Πρόκειται κατά κύριο λόγο στην πλειοψηφία τους για μικρούς οικισμούς και για μικρό αριθμό μεσαίων. Για τους ορεινούς οικισμούς με βάση τα στοιχεία της απογραφής του 1940 παρατηρείται να υπάρχει μια σχέση μικρών προς μεσαίων 6 προς 4, η οποία τα επόμενα έτη ανατρέπεται με αποτέλεσμα στην συντριπτική τους πλειοψηφία να χαρακτηρίζονται ως μικροί οικισμοί. Ως προς το χαρακτηρισμό των οικισμών ως δυναμικών ή στάσιμων, τη δεκαετία 2001 - 2011 δυναμικοί ορεινοί είναι οι οικισμοί Άγιος Νικόλαος και Κυπαρισσία ενώ οι υπόλοιποι είναι στάσιμοι, ενώ για τις υπόλοιπες δεκαετίες το σύνολο των οικισμών είναι στάσιμοι.

Στο νομό Ρεθύμνης υπάρχει μια σχετική ισορροπία ως προς τον αριθμό των πεδινών (είκοσι οκτώ) και ορεινών (είκοσι τέσσερις) παραδοσιακών οικισμών, ενώ ο αντίστοιχος αριθμός των ημιορεινών οικισμών είναι δέκα εννέα (19). Οι περισσότεροι δυναμικοί οικισμοί εμφανίζονται τη δεκαετία 1991 - 2001 με εννέα (9) πεδινούς, έντεκα (11) ορεινούς και ένα (1) ημιορεινό οικισμό, ακολουθεί η δεκαετία 2001 - 2011 με συνολικά έντεκα (11) δυναμικούς οικισμούς (τέσσερις πεδινούς, τέσσερις ημιορεινούς και τρεις ορεινούς οικισμούς) και τέλος η τρίτη δεκαετία με τους περισσότερους δυναμικούς οικισμούς είναι αυτή μεταξύ των ετών 1981 και 1991, με δέκα (10) οικισμούς. Οι δεκαετίες με τους λιγότερους δυναμικούς οικισμούς είναι αυτές μεταξύ των ετών 1951 και 1961, 1961 και 1971 και 1971 και 1981, δεκαετίες που εμφανίζουν ταυτόσημη εικόνα στους περισσότερους νομούς της χώρας που έχουν μέχρι τώρα εξεταστεί και για τους λόγους που έχουν αναφερθεί λεπτομερώς στις προηγούμενες παραγράφους.

Συνεπώς στο μεγαλύτερο ποσοστό τους οι παραδοσιακοί οικισμοί σε όλη τη διάρκεια της ερευνάς μας, ανεξάρτητα τον χαρακτηρισμό τους είναι στάσιμοι. Ειδικότερα οι πεδινοί οικισμοί που χαρακτηρίζονται ως δυναμικοί την πρώτη δεκαετία της έρευνας (1940 - 1951) ήταν είκοσι έξι (26), την επόμενη δεκαετία μειώθηκαν σε είκοσι τρείς (23), ακολούθως τη δεκαετία 1961 - 1971 συνεχίστηκε η μείωση σε δεκαπέντε (15), ενώ τη δεκαετία 1971 - 1981 σχεδόν τριπλασιάστηκε ο αριθμός τους σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία και έγιναν σαράντα δύο (42). Τις δύο επόμενες δεκαετίες (1981 - 1991 και 1991 - 2001) ο αριθμός τους συνέχισε να αυξάνεται σε πενήντα οκτώ (58) και

εβδομήντα εννέα (79) αντίστοιχα. Τέλος τη δεκαετία 2011 - 2001 ο αριθμός των δυναμικών οικισμών μειώθηκε στα επίπεδα της δεκαετία 1991 - 1981, σε σαράντα (40).

Σε σχέση με τον αριθμό των ημιορεινών δυναμικών οικισμών, αυτοί εμφανίζουν πανομοιότυπη εικόνα με εκείνη των πεδινών οικισμών. Από το 1940 έως και το 2011, τα αριθμητικά δεδομένα ανά δεκαετία των χαρακτηρισμένων ως δυναμικών οικισμών ήταν είκοσι τρεις (23), είκοσι (20), δεκατέσσερις (14), τριάντα τρείς (33), σαράντα τέσσερις (44), εξήντα τρείς (63) και τριάντα εννέα (39) αντίστοιχα.

Για τους ορεινούς δυναμικούς παραδοσιακούς οικισμούς η περίοδος με τους λιγότερους ήταν μεταξύ των ετών 1961 και 1971 με οκτώ (8) οικισμούς, στοιχείο που δείχνει την μεγάλη ένταση που είχε το φαινόμενο της μετανάστευσης τόσο στο εξωτερικό, όσο και στις μεγάλες πόλεις της χώρας (αστυφιλία) καθώς οι ορεινές περιοχές μειονεκτούσαν έναντι της ραγδαίας οικιστικής και βιομηχανικής ανάπτυξης που παρατηρήθηκε τη συγκεκριμένη δεκαετία στις πρωτεύουσες των νομών. Επίσης η επιλογή για μετανάστευση στο εξωτερικό (Δυτική Γερμανία, Βέλγιο, Αμερική, Αυστραλία κλπ.) όπου προσφερόταν σίγουρη εργασία συντέλεσε στην εικόνα που καταγράφεται. Οι περισσότεροι δυναμικοί οικισμοί (εξήντα δύο) εμφανίζονται από το 1991 έως το 2001 ενώ στις δεκαετίες 1991 - 1981 και 2001 - 2011 υπάρχει ο ίδιος αριθμό οικισμών, τριάντα τέσσερις και τριάντα δύο αντίστοιχα.

Από την επεξεργασία των στατιστικών στοιχείων το έτος 2011 εκατόν εννέα (109) πεδινοί οικισμοί χαρακτηρίζονται ως μικροί, ενενήντα τρείς (93) ως μεσαίοι, δεκαέξι (16) ως μεγάλοι και τριάντα εννέα (39) ως πολύ μεγάλοι. Το απογραφικό έτος 2001 οι μικροί πεδινοί παραδοσιακοί οικισμοί ήταν εκατόν τέσσερις (104), οι μεσαίοι ήταν ενενήντα εννέα (99), οι μεγάλοι ήταν είκοσι (20) και οι πολύ μεγάλοι τριάντα τέσσερις (34). Ο αριθμός των πολύ μεγάλων οικισμών από το 1940 έως και το 1991 παραμένει σταθερός μεταξύ είκοσι εννέα (29) και τριάντα ένα (31). Οι περισσότεροι σε αριθμό μικροί πεδινοί παραδοσιακοί οικισμοί εμφανίζονται τα έτη 1971 και 1981. Οι μεγάλοι πεδινοί οικισμοί ενώ το 1961 ήταν είκοσι τρεις (23) τα έτη 1971, 1981 και 1991 γίνονται δεκαέξι και δεκατέσσερις αντιστοίχως (βλέπε πίνακα 5).

Σε σχέση με τους ορεινούς παραδοσιακούς οικισμούς η εικόνα που αποτυπώνεται δείχνει να κυριαρχούν οι μικροί οικισμοί. Ο αριθμός τους στην απογραφή του 1940 ήταν εκατόν σαράντα επτά (147), ενώ τα επόμενα έτη αυξάνεται συνεχώς σε εκατόν εβδομήντα τέσσερις (174) το 1951, σε εκατόν ενενήντα δύο (192) το 1961, σε διακόσιους

τριάντα πέντε (235) το 1971, σε διακόσιους σαράντα εννέα (249) το 1981, σε διακόσιους πενήντα δύο το 1991 και σε διακόσιους εβδομήντα ένα (271) το 2011. Παρατηρούμε δηλαδή ότι ο αριθμό των μικρών οικισμών το 2011 έχει αυξηθεί κατά 35% σε σχέση με τον αριθμό αυτών το 1940 (βλέπε πίνακα 5).

Όλα τα παραπάνω στοιχεία καταδεικνύουν την διαχρονική φυγή των κατοίκων από τους ορεινούς οικισμούς, με αποτέλεσμα την παρακμή και ερημοποίηση τους. Οικίες δεν επισκευάζονται, το οδικό δίκτυο που συνδέει τους οικισμούς δεν συντηρείται, η καθημερινότητα του οικισμού χάνεται μέσα στο χρόνο, αφού δεν υφίσταται το στοιχείο της αναγέννησης.

Συμπερασματικά οι ανωτέρω διαπιστώσεις επιβεβαιώνονται επίσης και από τη σταδιακή μείωση του αριθμού τόσο των μεσαίων, όσο και των μεγάλων ορεινών οικισμών. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι ενώ το 1940 οι μεσαίοι οικισμοί ήταν εκατόν ογδόντα πέντε (185), το 1971 ο αριθμός τους ελαττώνεται σε εκατόν είκοσι εννέα (129) και το 2011 σε εκατόν δύο (102). Αντίστοιχα την ίδια μειούμενη πορεία ακολουθούν και οι μεγάλοι οικισμοί, οι οποίοι το 1940 ήταν πενήντα (50), το 1971 ελαττώθηκαν σε δεκαεννέα (19) και τέλος το 2011 καταλήγουν να είναι δέκα (10).

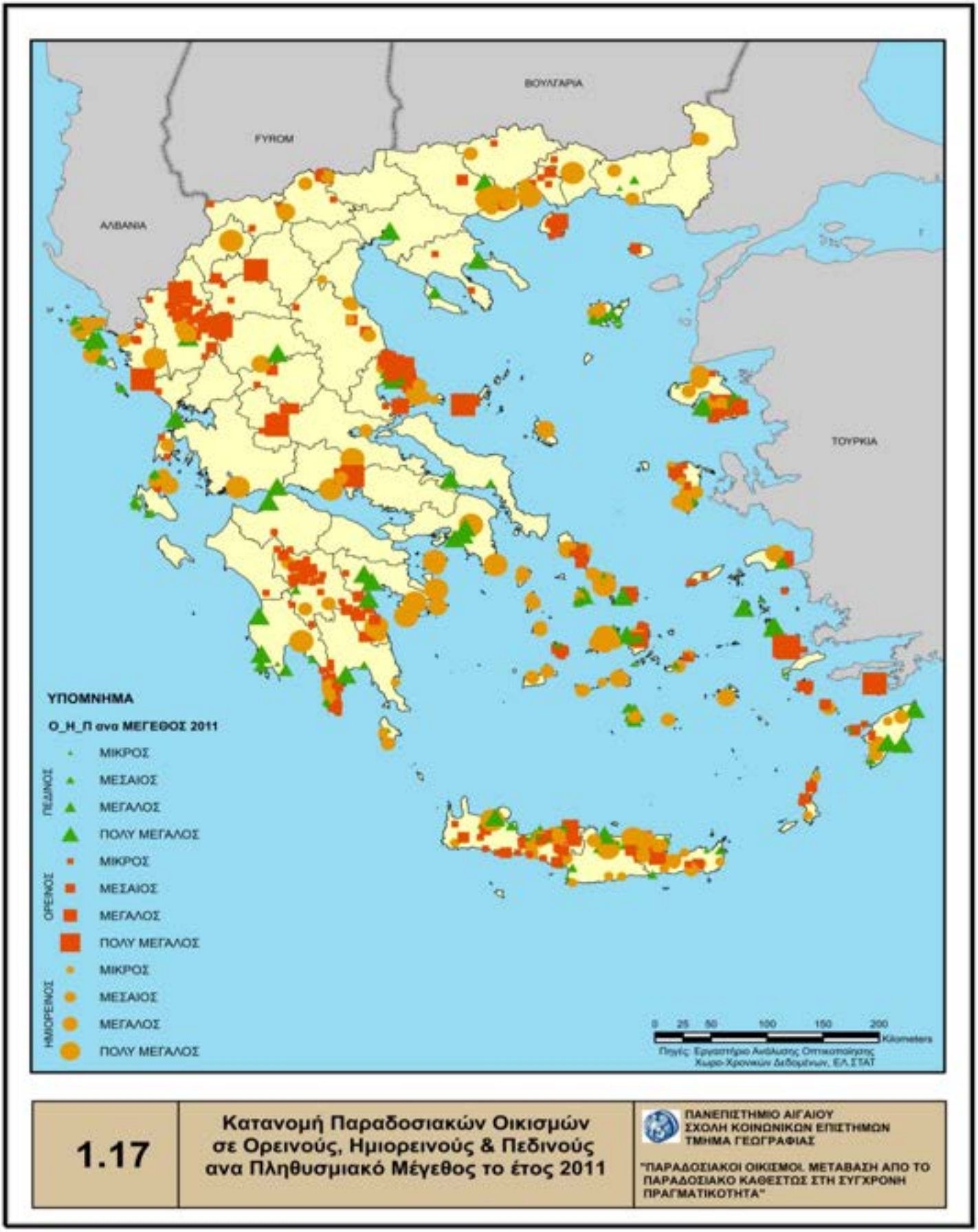

Χάρτης 1.17 Κατανομή Παραδοσιακών Οικισμών σε Ορεινούς, Ημιορεινούς και Πεδινούς ανά Πληθυσμιακό Μέγεθος το έτος 2011

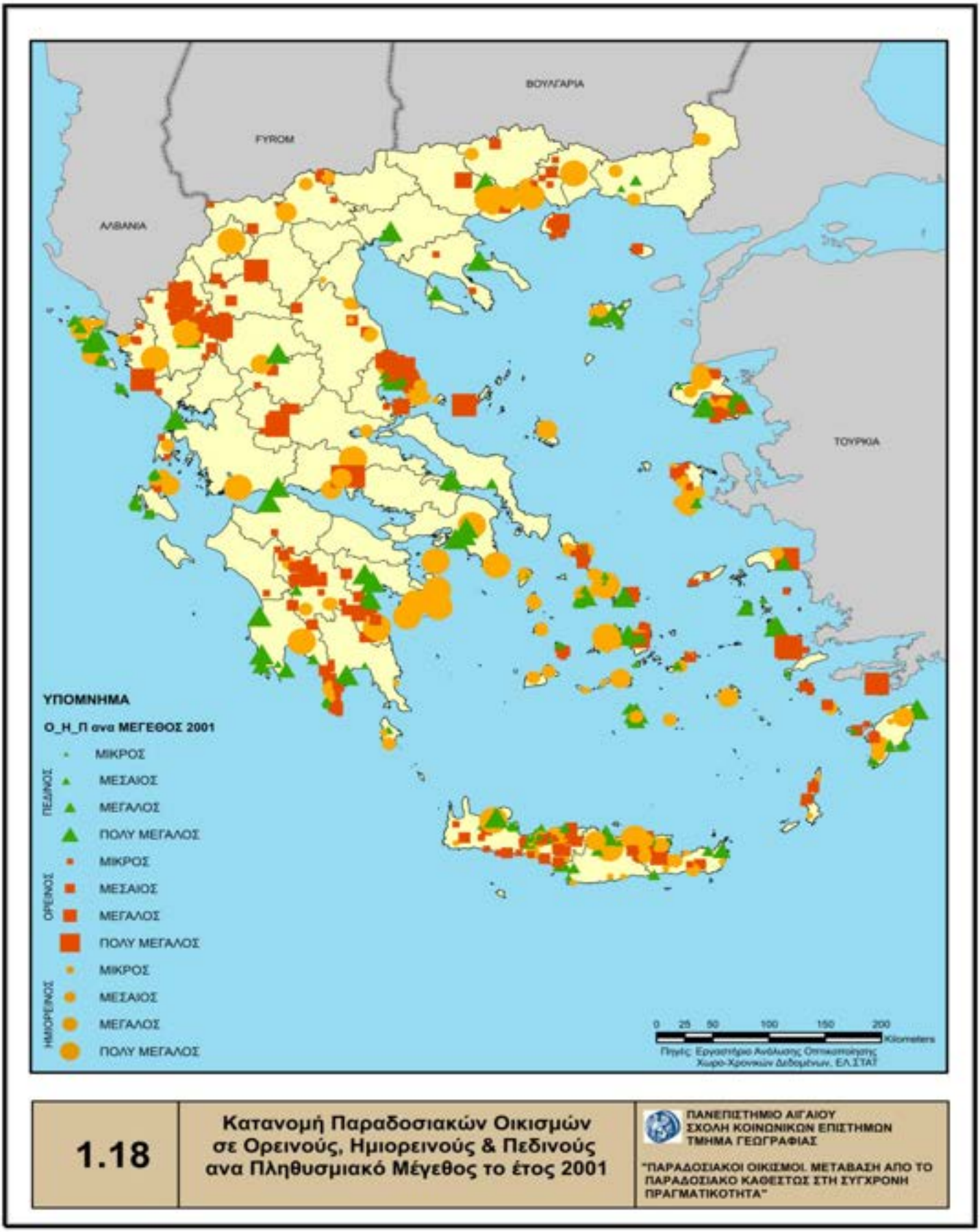

Χάρτης 1.18 Κατανομή Παραδοσιακών Οικισμών σε Ορεινούς, Ημιορεινούς και Πεδινούς ανά Πληθυσμιακό Μέγεθος το έτος 2001

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5.1. Γεωγραφικό διαμέρισμα της Ηπείρου

Το γεωγραφικό διαμέρισμα της Ηπείρου καταλαμβάνει το βορειοδυτικό τμήμα του Ελλαδικού χώρου και συνορεύει με τα Ιόνια Νησιά, τη Στερεά Ελλάδα, τη Θεσσαλία, τη Δυτική Μακεδονία και την Αλβανία, συμπεριλαμβάνοντας όλη την έκταση της Βόρειας Πίνδου. Αποτελείται από τους Νομούς Άρτας, Θεσπρωτίας, Πρεβέζης και Ιωαννίνων με πρωτεύουσα την πόλη των Ιωαννίνων, που αποτελεί μετά την Πάτρα το σημαντικότερο αστικό κέντρο στη Βορειοδυτική Ελλάδα.

Οι Γιώτης & Καλαϊτζής, (2001:5) τονίζουν ότι *στη συνείδηση των πολιτών η περιοχή της Ηπείρου είναι ένας άγονος απομακρυσμένος και απρόσιτος ορεινός όγκος, που χωρίζει τις ανατολικές από τις δυτικές ακτές της χώρας. Η συγκεκριμένη αντίληψη έχει τις ρίζες της σε σχετικά πρόσφατα ιστορικά γεγονότα, πολιτικές και διοικητικές εξελίξεις που καθόρισαν το αναπτυξιακό πρότυπο της σύγχρονης Ελλάδας*.

Ο συγκεκριμένος γεωγραφικός χώρος δεν ευνοήθηκε αρκετά από τη φύση. Σ' αυτό έπαιξαν καθοριστικό ρόλο τόσο το έντονο ανάγλυφο της περιοχής, όσο και οι δυσκολίες πρόσβασης καθώς και οι ιδιαίτερες κλιματολογικές συνθήκες. Ωστόσο μια πιο ενδελεχής ανθρωπογεωγραφική ανάγνωση του χώρου μπορεί να μας κατευθύνει σε διαφορετικές εκτιμήσεις για την περιοχή. Έχει αποδειχθεί ιστορικά ότι η Ήπειρος και παραγωγική υπήρξε και επικοινωνούσε με τις όμορες και μακρινές γεωγραφικά περιοχές κυρίως μέσω του εμπορίου.

Στην εποχή μας υπάρχει ένας συγκεκριμένος προσανατολισμός που αντιστοιχεί στο ορεινό στην κατηγορία "άγονο" και συνεπώς "εχθρικό" για έναν παραγωγικό άνθρωπο που ταυτίζει επιπλέον το αγροτικό και το γεωγραφικό (γεωγραφικό με πεδινό) και καταδικάζει σε παρακμή και εντέλει στην ερημοποίηση τις ορεινές περιοχές (Νιτσιάκος, 1998:19-21).

Ως προς τη μορφολογία του εδάφους, ο γεωγραφικός χώρος της περιοχής καλύπτεται ένα ευρύ φάσμα ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Η χαμηλότερη σε υψόμετρο οριζόντια ζώνη δραστηριοτήτων είναι μια στενή λωρίδα εδάφους στις παράκτιες περιοχές, που περιλαμβάνει όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες και εκτείνεται από τη θάλασσα μέχρι την ισοϋψής καμπύλη των 300μ. Ακολουθεί η οριζόντια ζώνη οικιστών η οποία απλώνεται από 300μ. έως 1.100μ. υψόμετρο στην οποία κυριαρχούν γεωργικές κτηνοτροφικές και δασικές δραστηριότητες και βρίσκονται οι περισσότεροι οικισμοί. Τέλος, από 1.100μ. έως 2.574μ. υψόμετρο εκτείνεται η οριζόντια ζώνη της

μετακινούμενης κτηνοτροφίας η οποία χρησιμοποιείται το καλοκαίρι και στην οποία αναπτύσσονται οικιστικά βλαχοχώρια (Νιτσιάκος, 1998:21-24) .

Ο φυσικός χώρος της Ηπείρου οργανώνεται σε οικισμούς που έχουν ως κέντρο την πόλη των Ιωαννίνων. Έκτος από τα Ιωάννινα εμφανίζονται οικονομικά - εμπορικά κέντρα μικρότερης σημασίας όπως είναι η Πρέβεζα, η Άρτα, η Ηγουμενίτσα, το Μέτσοβο και η Κόνιτσα.

Η περιοχή υπήρξε κατεξοχήν πεδίο πολέμων (ελληνοϊταλικός, εμφύλιος πόλεμος). Καταστροφές σπιτιών και καλλιεργειών, θάνατοι κατοίκων, φόβος, ερήμωση είναι μερικά από τα αποτελέσματα αυτών των πολέμων που οδήγησαν στην έξοδο του πληθυσμού για ένα καλύτερο μέλλον (εργασία, οικογενειακή γαλήνη) είτε προς τις μεγάλες πόλεις στον Ελλαδικό χώρο, είτε προς το εξωτερικό.

Το μεταναστευτικό ρεύμα προς χώρες του εξωτερικού αποτελεί την κύρια διέξοδο πληθυσμών από τις φτωχές και άγονες περιφέρειες της χώρας. Οικογένειες χωρίζουν. Τα παιδία παραμένουν σε συγγενείς στην Ελλάδα ενώ οι γονείς φεύγουν για να δουλέψουν είτε στη Δυτική Ευρώπη, είτε στην Αυστραλία, είτε στην Αμερική. Παράλληλα, ένα μέρος του πληθυσμού μετακινείται στα αναπτυσσόμενα πολεοδομικά κέντρα συμπεριλαμβανομένου και των Ιωαννίνων, όμως το μεγαλύτερο ποσοστό κατευθύνεται είτε προς την Αθήνα, είτε προς τη Θεσσαλονίκη (Γιώτης& Καλαϊτζής, 2001) .

Ιστορικά ωστόσο καταδεικνύεται ότι ο νομός Ιωαννίνων υπήρξε πάντοτε ένας σημαντικός κόμβος επικοινωνίας. Οι δημογραφικές μετακινήσεις και ανακατατάξεις από το 1923 έως σήμερα, οι κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις σε σχέση με τις γεωμορφολογικές αντιθέσεις και τις ανισότητες καθιστούν την περιοχή ως ένα ενδιαφέρον κομμάτι της Ελληνικής περιφέρειας, μέρος της οποίας είναι και τα Ζαγοροχώρια τα οποία θα εξετάσουμε ιδιαίτερα παρακάτω.

5.1.1. Ιστορική Αναδρομή

Η λέξη Ήπειρος είναι ελληνική λέξη και σημαίνει ξηρά. Το τμήμα αυτό του Βαλκανικού χώρου βρίσκεται μεταξύ Ιόνιου Πελάγους, του Αμβρακικού Κόλπου, της Πίνδου, της λίμνης Αχρίδας και του Γενούσου ποταμού. Όσον αφορά τα σύνορα του γεωγραφικού αυτού κομματιού δεν υπήρχε μια καθορισμένη μορφή, αφού ανάλογα με την κάθε εποχή και τις πολιτικοοικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν σημειώνονταν αλλαγές (Ζούρα - Σταθοπούλου, 1950: 3-5).

Οι κάτοικοι, που εγκαταστάθηκαν στην Ήπειρο, ήταν χωρισμένοι σε δεκατέσσερις φυλές "έθνη", όπως αναφέρει και ο Θεοπομπός. Ο Στράβων, όμως, τονίζει ότι υπάρχουν έντεκα γνήσιες φυλές οι οποίες ήταν οι: Χάονες (από τα σημερινά σύνορα του νομού Ιωαννίνων ως την Αυλώνα), Θεσπρωτείς (από τον Αμβρακικό κόλπο ως τα σύνορα), Κασσωπαίοι (στο σημερινό νομό Πρεβέζης), Μολοσσοί (στα Ιωάννινα), Τυμφαίοι (στις πηγές του Αώου), Ατιντάτες (στην κοιλάδα του Δρίνου), Ορέστιοι (στον Αλιάκμονα), Αίθικοι (στο Μέτσοβο), Παραναίοι (στην περιοχή του Αυλώνα) και οι Αθαμάνες (μεταξύ Αχελώου και Άραχθου). Η ελληνική καταγωγή των αρχαίων Ηπειρωτών δεν αμφισβητείται από κανένα επιστημονικά. Το μόνο ζήτημα στο οποίο οι γνώμες των επιστημών διίστανται είναι ο χρόνος της καθόδου και της εγκατάστασης των φυλών (Παπαδόπουλος, 1992: 74-76).

Οι Γιώτης & Καλαϊτζής, (2001:9) αναφέρονται *στο σπουδαίο ρόλο που διαδραματίζει η πόλη της Δωδώνης με το ξακουστό μαντείο της, όπου εκεί λειτουργεί ο ιερός βωμός του Δία. Το μαντείο αποτελεί όχι μόνο εθνικό - θρησκευτικό κέντρο της Ηπείρου αλλά όλου του ελληνισμού, καθώς επίσης και πνευματική κυψέλη. Πλήθος κατοίκων του ευρύτερου ελλαδικού χώρου προσέρχονται στο μαντείο για να λάβουν χρησμούς πάνω σε προβλήματα που τους απασχολούν. Σημαντική επίσης κατά τα Αρχαία χρόνια είναι η αναφορά στον Αχέροντα ποταμό. Λέγεται ότι ήταν το ποτάμι που περνούσαν οι ψυχές για να μεταφερθούν στον Άδη. Στις εκβολές του ποταμού υπήρχε το νεκρομαντείο, όπου πολλοί άνθρωποι το συμβουλεύονταν.*

Σ΄ όλο το χώρο της Ηπείρου κατά την Αρχαιότητα ζούσε ελληνικός πληθυσμός, αναπτύσσοντας ταυτόχρονα και τον πολιτισμό σ΄ όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Παραδείγματα αποτελούν τα κάστρα της αρχαίας Νικοπόλεως και Κασσιόπης, οι στοές, οι ναοί, τα θέατρα, οι βιβλιοθήκες, οι τάφοι και τα αγάλματα, που έφεραν στο φως οι αρχαιολογικές έρευνες για όλη την περιοχή της Ηπείρου. Ιδιαίτερη αναφορά θα πρέπει να γίνει στο όνομα του βασιλιά Πύρρου που ανέδειξε την Ήπειρο σε κολοσσιαίο κράτος. Υποτάσσει ύστερα από σκληρές μάχες τα παραθαλάσσια διαμερίσματα της χώρας και αναγορεύεται σε βασιλιάς όλης της Ηπείρου και της Μακεδονίας. Μεγαλώνει το κράτος του, το οποίο περιλαμβάνει όλες τις γωνιές της Ηπείρου από τον Αώο μέχρι τον Αμβρακικό κόλπο. Κατά την περίοδο αυτή εμφανίζεται άνθιση σ΄ όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Ναοί, θέατρα και πάμπολλα τείχη εμφανίζονται κατά τον 3^{ov} Π.Χ. αιώνα. Οι πόλεις ακμάζουν, το εμπόριο

αποτελεί βασικό παράγοντα διάδοσης του πολιτισμού που αναπτύσσεται (Ζούρα - Σταθοπούλου, 1950: 74-76).

Κατά την βυζαντινή περίοδο (330Μ.Χ. - 1453Μ.Χ.), η Ήπειρος ήταν απομονωμένη και απομακρυσμένη από την πρωτεύουσα του κράτους, την Κωνσταντινούπολη με αποτέλεσμα να μην έχει σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του Βυζαντίου. Η Νικόπολη, στην περιοχή της Πρέβεζας, έχει έντονα στοιχεία ζωής λόγω της γεωγραφικής της θέσης αλλά και της αίγλης που απέκτησε από την περίοδο που δίδασκε εκεί ο Απόστολος Παύλος.

Εδώ θα πρέπει να γίνει αναφορά στα διοικητικά σύνορα που καλύπτουν οι επαρχίες της Νέας και Παλαιάς Ηπείρου. Η παλαιά Ήπειρος ήταν το νότιο κομμάτι που περιλάμβανε την περιοχή από τα Ακροκεραύνια έως τον Αμβρακικό κόλπο. Πρωτεύουσα της ήταν η αρχαία Νικόπολη, η οποία συνεχίζει την παλαιά ακμή της, ως τόπος στον οποίο κήρυξε το Ευαγγέλιο ο Απόστολος Παύλος. Η Νέα Ήπειρος ήταν το βόρειο τμήμα που περιλάμβανε την περιοχή από τα Κεραύνια μέχρι την Σκόρδα. Πρωτεύουσα της επαρχίας ήταν το Δυρράχιο (Γιώτης & Καλαϊτζής, 2001).

Είναι απαραίτητο να τονιστεί ότι η επαρχία της "Νέας Ηπείρου" σε όλη τη διάρκεια της Βυζαντινής εποχής αποτελείται από κατοίκους που είχαν ελληνική μόρφωση και από πόλεις με καθαρά ελληνικό χαρακτήρα. Όλα τα έγγραφα είναι γραμμένα στην ελληνική γλώσσα και απευθύνονται σε ελληνικούς πληθυσμού.

Η Ήπειρος διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο με την ίδρυση του "Δεσποτάτου της Ηπείρου", το 1204 από τους Φράγκους. Η έκταση που περιλαμβάνει οριοθετείται γεωγραφικά από την Ναύπακτο μέχρι το Δυρράχιο και η πρωτεύουσα είναι η Άρτα. Το 1483 η περιοχή καταλαμβάνεται από τους Τούρκους και ξεκινάει η δύσκολη περίοδος της σκλαβιάς. Ο αλβανικός πληθυσμός των περιοχών γίνεται ένα με τους Τούρκους. Αρκετοί από αυτούς αποκτούν ρόλους στα διοικητικά δρώμενα όχι μόνο στις Αλβανικές περιοχές, αλλά και σε περιοχές με καθαρά ελληνικούς πληθυσμούς, όπως, είναι το Βιλαέτι των Ιωαννίνων. Οι Τούρκοι παραχωρούν προνόμια στους Έλληνες. Σύμφωνα με αυτά οι Έλληνες αρχιερείς ανέλαβαν την δικαστική εξουσία του Ελληνικού πληθυσμού και η Πύλη εγγυάται την ιδιοκτησία των Ηπειρωτών (Παπαδόπουλος, 1992).

Παρόλη την κατάσταση που έχει διαμορφωθεί, οι συνθήκες διαβίωσης για τους κατοίκους των περιοχών χειροτερεύουν. Γίνονται κατά καιρούς εξεγέρσεις, ενδεικτικά αναφέρουμε τα κινήματα τα έτη 1588, 1603 και 1612 που αποτυγχάνουν και φέρνοντας στην περιοχή περισσότερη δυστυχία. Οι μπέηδες τουρκαλβανοί καταλαμβάνουν εύφορες

περιοχές και τις εκμεταλλεύονται. Στη Βόρειο Ήπειρο οι κάτοικοι γίνονται μωαμεθανοί για να μπορέσουν να αντέξουν τα δεινά του τουρκικού ζυγού. Μέσα τους όμως παραμένει άσβεστη η φλόγα του χριστιανισμού (Γιώτης & Καλαϊτζής, 2001).

Στα μέσα του 16^{ου} αιώνα ο οθωμανικός πληθυσμός αρχίζει να αυξάνεται και όλες οι περιοχές της Ηπείρου κατακλύζονται από μουσουλμάνους. Πρόκειται για το σχέδιο των Πασάδων της περιοχής που στόχο έχει τον αφανισμό του ελληνικού στοιχείου. Στις αρχές του 18ου αιώνα εμφανίζεται στην περιοχή ο Αλή Πασάς, η δράση του οποίου ξεκινάει με ληστείες, αγριότητες και σκοτωμούς εναντίον των Ελλήνων.

Κατά την περίοδο της επανάστασης του 1821 η περιοχή βρίσκονταν κάτω από τον τουρκικό ζυγό. Ο μεγάλος αριθμός τούρκων στρατιωτών που στάλθηκαν στην περιοχή για την εξουδετέρωση του Αλή Πασά, δυσκολεύει και αδυνατίζει κάθε επαναστατικό κίνημα. Το 1881 με τη Συνθήκη της "Κωνσταντινούπολης" παραχωρήθηκε στην Ελλάδα τμήμα στην περιοχή της Άρτας με σύνορο τον Άραχθο ποταμό.

Ακολούθησαν οι Βαλκανικοί πόλεμοι, όπου ο ελληνικός στρατός απελευθέρωσε από τον Τουρκικό Ζυγό το σύνολο των πόλεων στη Βόρεια Ελλάδος, μεταξύ των οποίων και την πόλη των Ιωαννίνων στις 21^{η} Φεβρουαρίου του 1913 (Χρηστοβασίλης, 1954).

5.2. Νομός Ιωαννίνων

Ο Νομός Ιωαννίνων είναι ο μεγαλύτερος σε έκταση και πληθυσμό νομός στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Ηπείρου, με συνολικά 313 οικισμούς, οι οποίοι κατανέμονται αναλογικά σε όλο το γεωγραφικό χώρο της περιοχής. Από αυτούς οι εξήντα εννέα (69) είναι χαρακτηρισμένοι ως Παραδοσιακοί Οικισμοί και το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών σαράντα έξι (46), βρίσκονται στη γεωγραφική ενότητα του Ζαγορίου, ενώ οι υπόλοιποι τοποθετούνται είτε περιμετρικά της πόλης των Ιωαννίνων είτε στις δυτικές πλαγιές της οροσειράς της Πίνδου (περιοχή Τζουμέρκων).

Η πόλη των Ιωαννίνων είναι κτισμένη στην όχθη της λίμνης Παμβώτιδας. Τα Ιωάννινα είναι η πρωτεύουσα της Ηπείρου. Τα Γιάννενα γίνονται γνωστά κατά της περίοδο της κυριαρχίας του Αλή Πασά, ο οποίος τα μετατρέπει σε μεγάλο οικονομικό και διοικητικό κέντρο της περιοχής. Σήμερα η οικονομική ανάπτυξη της πόλης και του λεκανοπεδίου στηρίζεται στις μεγάλες γαλακτοκομικές και κτηνοτροφικές μονάδες, στη βιοτεχνία, το εμπόριο (αργυροχρυσοχοΐα, ξυλογλυπτική) και στον τουρισμό. Παράλληλα το πανεπιστήμιο και τα δύο νοσοκομεία συμβάλλουν στην οικονομική και πνευματική

ανάπτυξη της περιοχής. Η πόλη αποτελεί μικρογραφία του ηπειρωτικού χώρου, αφού συγκεντρώνει κατοίκους από όλα τα μέρη της Ηπείρου.

Η αρχιτεκτονική της πόλης ακολουθεί τη σύγχρονη πραγματικότητα, όπου στις θέσεις των πετρόκτιστων κτιρίων κατασκευάζονται πολυκατοικίες και σε συνδυασμό με διανοίξεις νέων οδών, διαμορφώνουν έτσι ένα νέο αστικό τοπίο. Ο φυσικός πλούτος και η πολιτιστική κληρονομιά διατηρούνται μέσα στο χρόνο και δεν έχουν αλλοτριωθεί από την αλόγιστη και καταστροφική ανθρώπινη παρέμβαση, την εκβιομηχάνιση και τη λανθασμένη τουριστική αξιοποίηση τόσο στην πόλη όσο και στο νομό.

5.3. Περιοχή Μελέτης. Το Ζαγόρι

5.3.1. Γενικά Στοιχεία

Εικ. 1: Γεωγραφική θέση Ζαγορίου, πηγή: Πολιτιστικό Πρόγραμμα Πάμε Ζαγόρι

Το Ζαγόρι βρίσκεται βορειοανατολικά της πόλη των Ιωαννίνων, στο βορειοδυτικό άκρο της οροσειράς της Πίνδου. Αποτελείται από 46 χωριά, τα φημισμένα Ζαγοροχώρια που έχουν συνολική έκταση περίπου 990 τ.χλμ.. Τα φυσικά όρια της περιοχής καθορίζονται νότια - νοτιοδυτικά με το βουνό Μιτσικέλι, δυτικά με την Κόνιτσα, βόρεια με το βουνό Τύμφη και τον ποταμό Αώο και ανατολικά με τους παραπόταμους Βάρδα και Ζαγορίτικο του Αράχθου, και το Μαυροβούνι Μετσόβου (Άγα, 2008).

Η πλειοψηφία των οικισμών έχουν χαρακτηριστεί παραδοσιακοί και αποτελούν το 67% του συνόλου των παραδοσιακών οικισμών του νομού Ιωαννίνων. Το 50% της συνολικής του έκτασης του Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου βρίσκεται στην περιοχή του

Ζαγορίου. Η προστασία της πλούσιας φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς έχουν μετατρέψει το Ζαγόρι σε πόλο έλξης επισκεπτών διαφόρων μορφών τουρισμού (θρησκευτικού, πολιτιστικού, αθλητικού, εκπαιδευτικού, ορεινού, οικοτουρισμού) με αποτέλεσμα να αποτελεί μοχλό οικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας τόσο για την ευρύτερη περιοχή, όσο και για τον ίδιο το νομό.

Το όνομα Ζαγόρι προέρχεται από τη Σλαβική πρόθεση "Za" που σημαίνει "πίσω" και την αιτιατική του ουσιαστικού "gora" που σημαίνει "βουνό", (που σημαίνει τόπος πίσω από το "βουνό"). Από την εποχή της πρώτης οικιστικής ανάπτυξης, η περιοχή χωρίζεται σε Ανατολικό Ζαγόρι ή "Βλαχοζάγορο", Κεντρικό Ζαγόρι ή "Βοϊνίκο" και Δυτικό Ζαγόρι ή "Κατούμενα". Ο συγκεκριμένος διαχωρισμός προέρχεται είτε από τα φυσικά όρια της περιοχής (ποτάμια, δάση, βουνά), είτε από κοινωνιολογικά χαρακτηριστικά ενδεικτικά αναφέρουμε ότι αλλού κατοικούσαν οι Βλάχοι και αλλού οι Σαρακατσαναίοι (Παπλιάκος, 2011:20).

Το Ζαγόρι ήταν μία από τις πιο σημαντικές οικιστικές ενότητες του ηπειρωτικού χώρου. Παρ' όλες τις σημαντικές αλλαγές που συντελούνται σε πολεοδομικό, χωροταξικό και κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, η περιοχή εξακολουθεί να παραμένει το μοναδικό παραδοσιακό κομμάτι στην Ήπειρο και ένα από τα λίγα στον Ελλαδικό χώρο. Διατηρεί, στα πλαίσια του εφικτού, χαρακτηριστικά του οικιστικού παραδοσιακού της χαρακτήρα και της ιστορίας της. Το Ζαγόρι όπως και άλλοι παραδοσιακοί οικισμοί στον Ελλαδικό χώρο, κινδυνεύουν να αλλοιωθούν και να εγκαταλειφθούν από τους νέους, με αποτέλεσμα την γήρανση του πληθυσμού και την σταδιακή ερήμωση τους (Χαρίσης, 1979).

5.3.2. Ιστορική Ταυτότητα του Ζαγορίου

Τα παλαιότερα στοιχεία για την ύπαρξη του Ζαγορίου χρονολογούνται το 1321 και το 1352, στο Χρυσόβουλλο του αυτοκράτορα Ανδρόνικου Β' Παλαιολόγου και του Δεσπότη Συμεών αντίστοιχα. Στο δεύτερο Χρυσόβουλο γίνεται αναφορά στο Πάπιγκο, στα Άνω και Κάτω Σουδενά (Πεδινά). Την εποχή του Δεσποτάτου της Ηπείρου (1204 - 1236 μΧ) στο Ζαγόρι υπήρχαν τέσσερα χωρία, που αποτελούσαν την γεωγραφική ενότητα του "ΒΟΪΝΙΚΟΥ", η οποία βρίσκεται στο αντίστοιχο σημερινό Κεντροδυτικό τμήμα.

Η υπογραφή της συνθήκης του "ΒΟΪΝΙΚΟΥ" το 1430, μεταξύ αρχικά δεκατεσσάρων χωριών του Κεντρικού Ζαγορίου και αργότερα και των υπόλοιπων και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, εξασφάλισε στους Ζαγορίσιους, καθεστώς ουσιαστικής αυτονομίας και αυτοδιοίκησης καθώς και φορολογικές διευκολύνσεις. Μετά τις ευνοϊκές συνθήκες, που προέκυψαν από την παραπάνω συνθήκη, εμφανίστηκε αύξηση του αριθμού των οικισμών και των οικήσεών στο Ζαγόρι. Έτσι, στον βασικό αρχικό πυρήνα των οικισμών, προσχωρεί και ενσωματώνεται μεγάλος αριθμός χωριών, προκειμένου να ωφεληθούν και αυτά, από τις διευκολύνσεις και τα προνόμια, που παρείχε η αυτοδιοίκηση του Ζαγορίου. Στην πάροδο του ιστορικού χρόνου ο αριθμός των οικισμών ξεπερνά τους εκατό, για να σταθεροποιηθεί, στους 46 κατά το 18ο και 19ο αιώνα, εποχή που χαρακτηρίζεται από κοινωνική, οικονομική και πολιτισμική ακμή για την περιοχή (Χαρίσης, 1979).

Τα οικονομικά οφέλη, που προκύπτουν από τα προνόμια, και ο καταμερισμός της εργασίας, που επιβάλλει η οικονομία της εποχής, ευνοούν την εγκατάσταση στο Ζαγόρι ατόμων και οικογενειών από άλλες περιοχές της Ηπείρου. Σε πολλά Ζαγορίσια χωριά, για παράδειγμα, που διαθέτουν πεδινές εκτάσεις, εγκαθίστανται γεωργοί από την περιοχή της Λάκκας Σουλίου, δημιουργώντας τη γεωργική παράδοση του Ζαγορίου και προσθέτοντας παράλληλα τον πολιτισμικό τους πλούτο σε αυτό. Επί πλέον, κατά το 18ο και 19ο αιώνα, που η οικονομία έχει ξεπεράσει, προ πολλού, το χαρακτήρα της αυτάρκειας, όχι μόνο υπάρχει ανάγκη περισσότερων εργατικών χεριών, αλλά και για πιο σύγχρονα γεωργικά, κτηνοτροφικά, βιοτεχνικά και άλλα εργαλεία. Το γεγονός αυτό, επιτρέπει την εγκατάσταση τεχνιτών σε διάφορες περιοχές της ευρύτερης Ηπείρου και βέβαια του Ζαγορίου (Παπαγεωργίου, 1995).

Οι εξελίξεις μεταβάλλουν το Ζαγόρι σε μια γεωγραφική, κοινωνική και οικονομική και πολιτισμική ενότητα, που συνοψίζεται στην έννοια του διαφορετικού. Εν ολίγοις, η ανθρωπογεωγραφία του Ζαγορίου συγκροτείται από κοινωνικές ομάδες με διακριτές κοινωνικές δομές, οικονομικές δραστηριότητες και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες. Και δεν είναι παρά αυτή η ιδέα του Ζαγορίου, που στο πλαίσιο της Ηπείρου, αποτελεί ένα ξεχωριστό τοπικό πολιτισμικό πρότυπο, που είναι ίδιο του Ζαγορίσιου χώρου.

Η πολιτισμική άνθηση του Ζαγορίου, ακολουθεί παράλληλη πορεία με εκείνη του γεωγραφικού διαμερίσματος της Ηπείρου. Από το δεύτερου μισό του 18ου και έως το πρώτο μισό του 19ου αιώνα (περίοδος που στην εξουσία βρίσκεται ο Αλή Πασάς), το Ζαγόρι βρίσκεται στην ακμή του σ' όλους τους τομείς της οικονομικής, κοινωνικής και

πολιτιστικής ζωής. Είναι η εποχή, που τα υλικά δημιουργήματα της Ζαγορίσιας κοινωνίας, τα οποία σχετίζονται με την οργάνωση της παραγωγής στο χώρο, τις υποδομές και την τοπική αρχιτεκτονική αποτυπώνονται έντονα στο φυσικό χώρο. Θα πρέπει να τονιστεί, ότι τα περισσότερα από αυτά τα συναντάμε και στις μέρες μας (Παπαγεωργίου, 1995).

5.3.3. Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου

Το Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου ιδρύθηκε με το ΦΕΚ 639/ τ' Δ/14-06-05. Η έκταση του αντιστοιχεί περίπου σε δύο (2) εκατομμύρια στρέμματα και χωρικά κατανέμεται στις Περιφερειακές Ενότητες Ιωαννίνων και Γρεβενών. Είναι το μεγαλύτερο χερσαίο Εθνικό Πάρκο στον Ελλαδικό χώρο. Περιλαμβάνει εξήντα έξι (66) οικισμούς εντός αυτού, ενώ δεκατέσσερις (14) βρίσκονται στα όρια αυτού. Αποτελείται από πέντε γεωγραφικές ενότητες, μεταξύ των οποίων και η περιοχή του Ζαγορίου με τριάντα έξι (36) οικισμούς να βρίσκονται εντός των ορίων του Πάρκου και πέντε (5) κοντά στα όρια. Οι περισσότεροι οικισμοί παρουσιάζουν πλούσια ιστορία και πολιτιστική κληρονομιά. Ενδεικτικά αναφέρουμε τους οικισμούς Βίκο, Μονοδένδρι, Μεγάλο και Μικρό Πάπιγκο, Αρίστη, Άγιο Μηνά, Βίτσα, Καπέσοβο, Βραδέτο και Βρυσοχώρι (ιστότοπος Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου).

Η δημιουργία του Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου έχει ως κύριο σκοπό τη διατήρηση, προστασία και ανάδειξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής και η διαχείριση του γίνεται από το Φορέα Διαχείρισης Εθνικών Δρυμών Βίκου – Αώου και Πίνδου (Ν. 3044/2002 - ΦΕΚ 197/ τ' Α/27-08-02).

Το Εθνικό Πάρκο περιλαμβάνει το δεύτερο σε ύψος βουνό στην Ελλάδα, το Σμόλικα (2.637m), την επιβλητική οροσειρά της Τύμφης, τους ορεινούς όγκους του Λύγκου, της Βασιλίτσας, του Μιτσικελίου και άλλα χαμηλότερα βουνά. Εντός του Πάρκου πηγάζουν οι ποταμοί Αώος, Βοϊδομάτης και Βενέτικος καθώς και οι παραπόταμοι του Αράχθου, ο Βάρδας και ο Ζαγορίτικος. Στην έκταση του Πάρκου υπάρχουν δύο Εθνικοί Δρυμοί, ο Εθνικός Δρυμός της Πίνδου (Βάλια Κάλντα) και ο Εθνικός Δρυμός του Βίκου-Αώου καθώς και έντεκα περιοχές (μεταξύ άλλων το Κεντρικό Ζαγόρι και το ανατολικό τμήμα του όρους Μιτσικέλι και το όρος Τύμφη), που ανήκουν στο Δίκτυο Προστατευόμενων Περιοχών NATURA 2000 (Παπλιάκος, 2011).

Περιλαμβάνει σημαντικά φαράγγια και χαράδρες με κυριότερα το φαράγγι του Βίκου και τη χαράδρα του Αώου στην περιοχή των Ιωαννίνων. Εντός της προστατευόμενης περιοχής του Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου έχουν οριστεί δύο Ζώνες προστασίας στις οποίες προβλέπονται αυστηρότεροι περιορισμοί για την προστασία των οικοσυστημάτων τους. Συγκεκριμένα, στη Ζώνη Ι βρίσκονται οι τρεις πυρήνες του Εθνικού Πάρκου, που είναι ο πυρήνας του Εθνικού Δρυμού Πίνδου (Βάλια Κάλντα), το φαράγγι του Βίκου και η χαράδρα του Αώου.

Γύρω από τις παραπάνω περιοχές, καθώς και σε ορισμένες επιπρόσθετες θέσεις του Πάρκου, εκτείνεται η Ζώνη ΙΙ (Ζώνες Διατήρησης Οικοτόπων και Ειδών) σε τέσσερεις επιμέρους περιοχές που είναι η ευρύτερη περιοχή Βίκου - Αώου - Κουκουρούντζου - Βάλια Κάλντα, οι βόρειες πλαγίες του όρους Κλέφτες - Φλάμπουρο, οι βόρειες πλαγιές του όρους Μιτσικέλι, η κορυφή του όρους Σμόλικα.

Επίσης για την αποτελεσματικότερη προστασία του Εθνικού Πάρκου έχει χαρακτηριστεί και η Ζώνη Π (Περιφερειακές Ζώνες). Η συγκεκριμένη Ζώνη βρίσκεται σε περιοχή εκτός του Πάρκου και αποτελείται τέσσερις επιμέρους περιοχές, με την περιοχή μεταξύ Αρίστης και Ασπραγγέλων είναι αυτή που σχετίζεται με το Ζαγόρι.

Η ευρύτερη περιοχή του Βίκου – Αώου εξαιτίας της μεγάλης γεωλογικής και γεωμορφολογικής της αξίας, τον Οκτωβρίου του 2010, χαρακτηρίστηκε ως "Γεωπάρκο Βίκου – Αώου" και εντάχθηκε στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Γεωπάρκων της UNESCO και αποτελεί το 4ο αναγνωρισμένο Γεωπάρκο της χώρας.

Στις Περιοχές Προστασίας της Φύσης (Ζώνη Ι), δεν επιτρέπονται οι ανθρώπινες παρεμβάσεις, διατηρείται και προστατεύεται η υφιστάμενη κατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος με σκοπό να συνεχίσει τη φυσική εξέλιξη του μέσα στο χρόνο.

Στις Ζώνες Διατήρησης Οικοτόπων και Ειδών (Ζώνη ΙΙ), διατηρείται η υφιστάμενη κατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος και η αποτελεσματική προστασία του. Σε αυτή την κατηγορία δίνεται η δυνατότητα εκτέλεσης έργων και εργασιών, ερευνών και δραστηριοτήτων παραδοσιακού χαρακτήρα.

Αντίθετα στις Περιφερειακές Ζώνες του Εθνικού Πάρκου (Ζώνες Π), αναπτύσσονται δραστηριότητες με στόχο την ήπια ανάπτυξη καθώς και την ανάπτυξη ήπιων μορφών αναψυχής. Πρωταρχικό μέλημα αποτελεί ο ορθολογικός τρόπος διαχείρισης των χρήσεων γης, των δραστηριοτήτων και των έργων που ενδεχομένως να

έχουν αρνητικές επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον του Εθνικού Πάρκου, καθώς και η προστασία περιοχών όπου ζουν οι αρκούδες.

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι στην περιοχή που καταλαμβάνει το Εθνικό Πάρκο ο σημαντικότερους στόχος είναι η διαφύλαξη της φυσικής κληρονομιάς καθώς και η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας. Όλα αυτά θα πρέπει να ληφθούν υπόψη σε συνδυασμό με παράγοντες που σχετίζονται με τον τρόπο ζωής των κατοίκων της περιοχής, τις καθημερινές δραστηριότητές τους, με σκοπό την ανάδειξη της παραδοσιακής κληρονομιάς της περιοχής δίνοντας όμως τη δυνατότητα ταυτόχρονα να καλλιεργηθεί ο τομέας του αγροτουρισμού καθώς και εκπαιδευτικές δράσεις που σχετίζονται με το φυσικό περιβάλλον.

5.3.4. Διέπουσα Νομοθεσία των οικισμών

Ο αρχικός χαρακτηρισμός των οικισμών, που βρίσκονται στην περιοχή του Ζαγορίου, ως Παραδοσιακών, έγινε την 01/11/79 διαμέσου Πολεοδομικού Διατάγματος (ΦΕΚ 615/ τ Δ /01-11-79), με τίτλο: "Περί χαρακτηρισμού των υφιστάμενων προ του έτους 1923 οικισμών της ευρύτερης περιοχής Ζαγορίου (Ηπείρου) και καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτών". Στο πρώτο άρθρο του διατάγματος προσδιορίζεται η ζώνη που καταλαμβάνει η γεωγραφική περιοχή εφαρμογής αυτού. Στο δεύτερο άρθρο αναφέρονται οι οικισμοί της περιοχής που περιλαμβάνονται σε δύο τομείς. Τον πρώτο τομέα αποτελούν οι οικισμοί: Πάπιγκο, Βίκος, Άγιος Μηνάς, Αρίστη, Μεσοβούνι, Άνω & Κάτω Πεδινά, Ελαφότοπος, Βίτσα, Μονοδένδρι, Δίλοφο, Κουκούλι, Καπέσοβο, Τσεπέλοβο, Βραδέτο, Σκαμνέλι, Κήποι, Νεγάδες, Φραγκάδες, Ελάτη, Μανάσση, Καλουτά, Λιγκιάδες, Βοτονόσι και Δικόρυφο, ενώ στη δεύτερο τομέα βρίσκονται οι υπόλοιποι οικισμοί της ζώνης εφαρμογής του διατάγματος.

Στο επόμενο άρθρο προσδιορίζονται οι όροι δόμησης που εφαρμόστηκαν στους ανωτέρω τομείς. Θα πρέπει εδώ να τονιστεί ότι εμφανίζονται σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στους οικισμούς των δύο τομέων. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι τα ελάχιστα όρια σε σχέση με τα εμβαδά και τις διαστάσεις (πρόσωπο και βάθος) των οικοπέδων / αγροτεμαχίων στον τομέα Β είναι μεγαλύτερα από τον τομέα Α, ενώ αντίστοιχες διαφοροποιήσεις παρατηρούνται στο μέγιστο ποσοστό κάλυψης (60% στο τομέα Α και 50% στον τομέα Β), στις κατά παρέκκλιση διατάξεις και στους συντελεστές δόμησης (1 στο τομέα Α και 0,80 στον τομέα Β).

Επιπροσθέτως για τις κατοικίες και στους δύο τομείς δεν επιτρέπεται πάνω από τον τελευταίο όροφο καμία κατασκευή (βοηθητικοί χώροι, κλιμακοστάσιο, απολήξεις) εκτός από τη στέγη και απαγορεύεται η κατασκευή ορόφου σε εσοχή. Το μέγιστο ύψος των κτιρίων καθορίστηκε στα επτά (7) μέτρα χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το ύψος της στέγης και σε περίπτωση κεκλιμένου επιπέδου το παραπάνω ύψος αυξάνεται κατά δύο (2) μέτρα σε σχέση με την προηγούμενη περίπτωση.

Το τέταρτο άρθρο περιγράφει τη σύνθεση των κατοικιών και τα μορφολογικά χαρακτηριστικά αυτών. Ρητά τονίζεται ότι όλες οι οικοδομές πρέπει να καλύπτονται με στέγη, η κλίση και η μορφή της οποίας πρέπει να είναι ίδια με τις παραδοσιακές στέγες. Στον τομέα Α η επικάλυψη της στέγης προβλέπεται να γίνεται με άσπρες ή μαύρες πλάκες αναλόγως τα στοιχεία που επικρατούν σε κάθε οικισμό. Αντιθέτως στον τομέα Β η επικάλυψη εκτός των προαναφερομένων μπορεί να γίνει και με κεραμίδια. Ακολούθως γίνεται λεπτομερής περιγραφή χαρακτηριστικών στοιχείων των οικιών που σχετίζονται με τις τοιχοποιίες, τις ασβεστολιθικές πλάκες, με τα ανοίγματα των θηρών, παραθύρων και προθηκών καταστημάτων, με την κατασκευή εξωστών (υπάρχει διαφοροποίηση ως προς τις διαστάσεις κατασκευής και τα υλικά υποστήριξης στους δύο τομείς), τα κάγκελα των εξωστών (ξύλινα και μεταλλικά), τα προστεγάσματα, τους χρωματισμούς των εξωτερικών όψεων των τοίχων (και εδώ εμφανίζεται διαφοροποίηση ανάμεσα στους δύο τομείς).

Τέλος υπάρχουν διατάξεις που απαγορεύουν αλλά και επιβάλλουν περιορισμούς στα παρακείμενα στοιχεία που συνθέτουν την εικόνα της εκάστοτε οικίας. Ενδεικτικά αναφέρουμε την απαγόρευση εγκατάστασης φωτεινών επιγραφών, διαφημιστικών πινακίδων, κατασκευής κτιρίων σε υποστυλώματα, εγκατάστασης βιομηχανικών κτιρίων, οργανωμένων κτηνοτροφικών μονάδων, κοπής μαρμάρων κλπ. Σε σχέση με τους περιορισμούς επιτρέπεται η ανάρτηση απλών επιγραφών καταστημάτων σε περιορισμένη διάσταση και μόνο με σκούρο φόντο χρώματος μπλε, πράσινου, καφέ, κόκκινου, μαύρου και γκρι. Επίσης εάν το οικόπεδο διαθέτει, αυλή επιβάλλεται η κατασκευή μαντρότοιχου με απλή λιθοδομή σύμφωνα με τα υλικά που έχουν τοποθετηθεί στην οικοδομή. Τα βοηθητικά κτίρια διαμορφώνονται σύμφωνα με τα αναφερόμενα ανά τομέα και με τα υλικά και τις χρήσεις των παραδοσιακών προτύπων.

Ακολούθησε στις 20 Ιουνίου του 1995 (ΦΕΚ 423/ τ' Δ /20-06-95) τροποποίηση του αρχικού Διατάγματος του Ζαγορίου, με κατάργηση των τομέων Α και Β που αναφέρονται σ' αυτό και μετονομασία τους σε ομάδες Α και Β, στις οποίες έχουν μεταβληθεί και οι

οικισμοί που τις αποτελούν. Έτσι στην Α ομάδα δεν συμπεριλαμβάνονται με βάση την τροποποίηση οι οικισμοί Άγιος Μηνάς, Μεσοβούνι, Μανάσση, Καλουτά, Λιγκιάδες και Βοτονόσι που έχουν μεταφερθεί στην Β' ομάδα οικισμών. Η Α' ομάδα συμπεριλαμβάνει είκοσι (20) οικισμούς και η Β' ομάδα σαράντα ένα οικισμούς (41). Θα πρέπει να τονιστεί ότι στην δεύτερη ομάδα υπάρχουν και οικισμοί που δεν βρίσκονται στη γεωγραφική περιοχή του Ζαγορίου αλλά γειτνιάζουν μ' αυτή (βλέπε Μάζια, Καλλιθέα, Χρυσοβίτσα, Πέραμα, Περίβλεπτος κλπ).

Αρχικά γίνεται προσδιορισμός των κριτηρίων αναφορικά με την τοποθέτηση του εκάστοτε κτιρίου εντός του οικοπέδου (στην προηγούμενη έκδοση του ΠΔ, η τοποθέτηση του οικοπέδου προσδιορίζονταν από την Επιτροπή Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου). Για το σκοπό αυτό δεν θα πρέπει να βλάπτεται ο πολεοδομικός ιστός του οικισμού, θα πρέπει να προστατεύεται η θέα των κοινόχρηστων χώρων καθώς και όμορων κτιρίων και οικοπέδων και δεν θα πρέπει να διαμορφώνονται υποβαθμισμένοι ελεύθεροι χώροι μεταξύ των όμορων ιδιοκτησιών.

Ακολούθως εξειδικεύονται τα στοιχεία που αφορούν την επιφάνεια εμβαδού ανά όροφο που δύναται να κτιστεί τόσο για το κυρίως κτίριο όσο και για τις λοιπές χρήσεις. Γίνεται ειδική μνεία στο μέγιστο επιτρεπτό ύψος οικοδομής σε κεκλιμένο επίπεδο, με σημείο αναφοράς φυσική ή τεχνητή στάθμη (δεν μπορεί να υπερβαίνει τη φυσική περισσότερο από 0,60 εκατοστά). Προσδιορίζονται επιπλέον τεχνικά μορφολογικά χαρακτηριστικά (επίχριση εξωτερικών όψεων κτιρίων, υποστήριξη εξωστών με επιχρισμένο τσιμεντένιο στήριγμα) για σειρά οικισμών (Κρύα, Λυκοτρίχι, Πέραμα, Περίβλεπτος, Λιάπη Ιτέας, Ιτέα, Κρανούλα, Ανθρακίτης, Αγ. Απόστολοι, Ασπράγγελοι, Μάζια, Μεσοβούνι, Χρυσοβίτσα, Καλλιθέα, Καβαλάρι, Δεμάτι, Πέτρα και Κρυόβρυση) που γεωγραφικά βρίσκονται στο Ανατολικό Ζαγόρι και πέριξ αυτού.

Σε σχέση με τα δίκτυα κοινής ωφέλειας (ΟΤΕ, ΔΕΗ, ύδρευση) αυτά θα πρέπει να είναι υπόγεια και η τοποθέτηση μετρητών σε κάθε οικία θα πρέπει να γίνεται σε σημείο που να μην είναι εμφανές από κοινόχρηστο χώρο. Επίσης γίνεται αναφορά και για τη θέση που πρέπει να τοποθετούνται οι ηλιακοί θερμοσίφωνες. Επίσης έχουν ενσωματωθεί άρθρα αναφορικά με τα ερειπωμένα κτίρια, τους τοίχους αντιστήριξης, την επισκευή και αποκατάσταση παλιών κτιρίων. Τονίζεται ρητά ότι απαγορεύεται η κατάτμηση των οικοπέδων που είναι κάτω από 1000 τμ.

Είναι φανερό ότι στο τροποποιημένο ΠΔ, ο νομοθέτης προσπαθεί να καλύψει τόσο τα κενά που εμφανίστηκαν με την εφαρμογή του αρχικού ΠΔ για τα Ζαγοροχώρια, όσο και να προσαρμοστεί στις συνθήκες και στον τρόπο ζωής της περιοχής, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι πρόκειται για μια καθαρά αγροτική περιοχή ή οποία έχει αρχίσει να εξελίσσεται τουριστικά με την χρηματοδότηση διαμέσου της ΕΕ, της κατασκευής καταλυμάτων. Ενσωματώθηκαν στοιχεία και απαγορεύσεις με βάση την εμπειρία δεκαέξι (16) ετών, δίνοντας περισσότερη ευελιξία στην εφαρμογή της νομοθεσίας, με στόχο την διαφύλαξη της παραδοσιακής πολιτιστικής κληρονομίας και την ταυτόχρονη ενσωμάτωση του παλαιού με το νέο.

5.3.5. Χαρακτηριστικά Στοιχεία των Οικισμών

Τα κριτήρια με τα οποία επιλέχθηκε η θέση των οικισμών στην περιοχή μελέτης, στο Ζαγόρι, ακολουθούν τα ίδια πρότυπα με αυτά που ίσχυσαν για τους πρώτους οικισμούς που δημιουργήθηκαν στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Ηπείρου, τα οποία συσχετίζονται απόλυτα με τα βασικά "πρωτογενή" κριτήριο χωροθέτησης των οικισμών. Τα κριτήρια αυτά σχετίζονται με την τοπογραφία της περιοχής (δόμηση του οικισμού κυρίως σε πλαγίες, κλίμα - φυσικό περιβάλλον), με την άμυνα και την ασφάλεια (στρατηγική γεωγραφική θέση για επιτυχή απόκρουση επιθέσεων και επιδρομών), με την κοντινότερη απόσταση από τις εργασίες των κατοίκων, με την επικοινωνία (κυρίως οπτική) και την απόσταση από άλλους οικισμούς και με την ύπαρξη τροφής και νερού στην περιοχή. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι τόσο από το Μονοδένδρι, όσο και από τη Βίτσα μπορεί κάποιος να δει το Κουκούλι και το Καπέσοβο, ενώ και οι οικισμοί Μεγάλο και Μικρό Πάπιγκο, Αρίστη, Βίκος και Άγιος Μηνάς έχουν οπτική επαφή μεταξύ τους.

Οι οικισμοί στο Ζαγόρι δεν έχουν, ούτε είχαν το ίδιο μέγεθος. Οι μικρότεροι έχουν λίγες οικίες, ενώ οι μεγαλύτεροι δεν διαθέτουν πάνω από 300 οικίες. Εμφανίζουν αμυντικά χαρακτηριστικά, με πυκνή δόμηση, όπου το κάθε οίκημα είναι αυτόνομο σε σχέση με την αμυντική του θωράκιση. Τα οικήματα περικλείονται από μαντρότοιχους που είναι ψηλοί και πέτρινοι (ύψος 2 έως 2,5 μέτρα). Οι αυλόπορτες είναι πάντα κλειστές για να προστατεύουν τη ιδιωτική από τη δημόσια ζωή του κάθε οικισμού. Οι οικίες που βρίσκονται στο κέντρο του οικισμού διαθέτουν μικρό ποσοστό ελεύθερου χώρου (αυλή). Σε σχέση με τα κτίσματα, η θέση τους εξαρτάται από την κλίση, τον προσανατολισμό, τις διαστάσεις και τη θέα του κάθε οικοπέδου μέσα στον οικισμό (Χαρίσης 1979). Οι οικισμοί στα Ζαγοροχώρια διαθέτουν "το κέντρο" (η δόμηση είναι πυκνότερη), "το μεσοχώρι" (πλατεία) και σπίτια κατά μαχαλάδες, έχουν δηλαδή μονοκεντρική διάταξη. Εξαίρεση

αποτελούν το Κουκούλι όπου η πλατεία και η εκκλησία (διαθέτουν θέα προς τον οικισμό Βίκο) βρίσκονται στη μία άκρη, ενώ το χωριό αναπτύχθηκε προς την αντίθετη κατεύθυνση καθώς λόγω της μορφολογίας του εδάφους (βραχώδη και απότομη κλίση εξαιτίας του φαραγγιού) ομοίως και το Μικρό Πάπιγκο. Στην πλατεία του οικισμού ή γύρω από αυτή βρίσκονται συνήθως η εκκλησία , το σχολείο, η κεντρική βρύση, το καφενείο, μπακάλικο, το δημοτικό κατάστημα και το ιατρείο (όπου υπάρχει), ενώ στο συγκεκριμένο χώρο πραγματοποιούνται οι κοινωνικές εκδηλώσεις και οι συναλλαγές που σχετίζονται με το εμπόριο και την καθημερινή ζωή των κατοίκων. Γύρω από την πλατεία βρίσκονται οι μαχαλάδες[33], όπου ζουν οι κάτοικοι του χωριού. Στους μαχαλάδες που βρίσκονται πέριξ της πλατείας κατοικούσαν οι πλούσιοι κάτοικοι του οικισμού. Οι Γύφτοι κατοικούσαν στην περιφέρεια του οικισμού, ενώ οι Σκηνίτες έμεναν σε καλύβες έξω από τον οικισμό (Σταματοπούλου, 1999). Ο χώρος της εκκλησίας, παρόλο που γειτνιάζει με το χώρο της πλατείας, διατηρεί την ιδιωτικοτητά του. Οι δρόμοι (πεζόδρομοί) στους οικισμούς αναπτύσσονται ελεύθερα με σύγκληση προς το κέντρο. Δεν έχουν σταθερό

Εικ. 2: Ζαγόρι (καλντερίμι), πηγή: ιδία λήψη

[33] Η τούρκικη λέξη "μαχαλάς" στα ελληνικά σημαίνει "συνοικία"

πλάτος και οι οικοδομικές γραμμές είναι ακανόνιστες. Η διαμόρφωση των δρόμων έχει γίνει από φυσικά υλικά, με κυρίαρχο στοιχείο το καλντερίμι σε διάφορες παραλλαγές (Παπαγεωργίου, 1995).

Τα καλντερίμια είναι κατασκευασμένα από πέτρα τόσο μέσα στους οικισμούς όσο και έξω από αυτούς. Σχηματίζουν συνεκτικό ιστό και αποτελούν οργανικό μέρος του δημόσιου χώρου, οριοθετούνται από τους μαντρότοιχους των κατοικιών και διαμορφώνονται σε μικρές διαπλατύνσεις που είναι χώροι για στάση και συναναστροφή μεταξύ των κατοίκων. Οι πεζόδρομοι ξεκινούν από την πλατεία του κάθε οικισμού, διατρέχουν τους μαχαλάδες και καταλήγουν είτε στα χωράφια, τα αμπέλια, σε κοντινές δασικές περιοχές, στα σημεία τροφής των ζώων είτε στους γειτονικούς οικισμούς. Θα πρέπει να τονιστεί ότι στους οικισμούς εμφανίζονται διαπλατύνσεις στις συμβολές των δρόμων μεταξύ τους ή με τις αυλόπορτες των οικιών, όπου εκεί κατά κύριο λόγο έχουν δημιουργηθεί σκαλοπάτια, πεζούλια, ρείθρα κλπ. (Σταματοπούλου, 1999).

Εικ. 3: Ζαγόρι (είσοδος οικίας), πηγή: ιδία λήψη

Ο Παπαγεωργίου (1995) αναφέρει ότι οι υποδομές ήταν πολυάριθμες, πέτρινες και προσεγμένες αισθητικά, όπως όλα τα οικοδομήματα στο Ζαγόρι. Τονίζει ότι περίπου σαράντα πέντε πέτρινα γεφύρια, μικρά ή μεγάλα, με ένα ή δυο ή και με τρία τόξα,

σώζονται στο Ζαγόρι έως και σήμερα. Την εποχή της πολιτισμικής ακμής, ο αριθμός των γεφυριών έφτανε τα εκατό και πλέον γεφύρια, στοιχείο που δείχνει το μέγεθος αλλά και τη σημασία των υποδομών. Το Ζαγόρι επικοινωνεί, μέσω του ανεπτυγμένου οδικού δικτύου, με τις γύρω γεωγραφικές ενότητες και φυσικά με τις πιο μακρινές περιοχές της Ηπείρου.

Οι οικισμοί του Ζαγορίου που σώζονται από τον 13ο αιώνα αποτελούν δείγματα τοπικού πολεοδομικού σχεδιασμού της Βυζαντινής εποχής. Το σύστημα δόμησης στους οικισμούς είναι το σύστημα των πτερύγων. Στο κέντρο του οικισμού είναι συνεχές με μέση κάλυψη όχι μεγαλύτερη του 60%, ενώ σε άλλα σημεία είναι ελεύθερο με κάλυψη που φτάνει στο 20%. Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι τα κτήρια που η κατοικία είναι ενιαία δεν ξεπερνούν τα 300 τμ. Το 60% των κτιρίων των κατοικιών δεν διαθέτουν όροφο πάνω από το ισόγειο (μονώροφα) ενώ το 40% έχει ένα όροφο (διώροφα). Επίσης θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και η κλίση του εδάφους οπότε ενδέχεται να προκύπτει σε κάποιες περιπτώσεις και ημιυπόγειο, με το μέγιστο ύψος των σπιτιών, χωρίς τη στέγη, να είναι οκτώ (8) μέτρα.

Χαρακτηριστικό επίσης στοιχείο των οικιών είναι οι μαντρότοιχοι που μαζί με της αυλόπορτες δημιουργούν μια διαφορετική αισθητική του χώρου και όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως δημιουργούν μια ασπίδα προστασίας της ιδιωτικής ζωής της κάθε οικογένειας (Παπαγεωργίου, 1995).

Τα σπίτια στο Ζαγόρι έχουν χτιστεί με τέτοιο τρόπο ώστε να προστατεύονται από τις δύσκολες καιρικές συνθήκες (βροχή, άνεμος, χιόνι) που επικρατούν στην περιοχή αλλά ταυτόχρονα να διαθέτουν και αμυντική δομή προκειμένου να αντιμετωπίσουν επιτυχώς επιδρομές, επιθέσεις και ληστείες. Το σχήμα τους είναι απλό, κανονικό πρίσμα. Σε όλους τους οικισμούς του Ζαγορίου τα κτίσματα χαρακτηρίζονται από ομοιογένεια, καθαρότητα, με σχήματα παρόμοια μεταξύ τους ενταγμένα απόλυτα στο φυσικό περιβάλλον που βρίσκονται.

Η κάλυψη των οικιών γίνεται πάντα με πλάκες είτε ασβεστολιθικές (άσπρες), είτε σχιστολιθικές ανάλογα με τα πετρώματα που κυριαρχούν σε κάθε περιοχή. Η εμφανής πλάκα δίνει στα χωριά εντυπωσιακή ενότητα στο αρχιτεκτονικό ύφος τους και τα εντάσσει αρμονικά στο περιβάλλον. Στο Ανατολικό Ζαγόρι κυριαρχεί η μαύρη πλάκα αφού διαθέτει εύφορες εκτάσεις, μεγάλα δάση και μαύρη γρανιτοειδή πέτρα. Στο Δυτικό

Ζαγόρι κυριαρχούν τα ανοιχτόχρωμα ασβεστολιθικά πετρώματα και οι γκριζογάλανοι βράχοι που εμφανίζουν τα κτίρια να φαίνονται πιο λιτά και αυστηρά.

Οι κατοικίες του 17ου αιώνα ήταν μικρά ισόγεια ή υπερυψωμένα μονόχωρα σπίτια. Από αυτά σήμερα ελάχιστα σώζονται, τα περισσότερα είτε είναι εγκατελημένα ή έχουν μετατραπεί σε στάβλους. Κατά το 18ο αιώνα δημιουργήθηκε ένας νέος τύπος κατοικίας με τέσσερις χώρους, οι οποίοι σχημάτιζαν τετράγωνο. Μέχρι τα τέλη του αιώνα ο τύπος αυτός του σπιτιού εξελίσσεται και αναμορφώνεται ανάλογα με την οικονομική ευχέρεια των ιδιοκτητών τους. Οι χώροι υποδοχής μεγάλωσαν, το ίδιο και τα δωμάτια. Τα σπίτια που συναντάμε σήμερα στο Ζαγόρι είναι εκείνα που κτίστηκαν στα τέλη του 19ου αιώνα. Οι οικίες είναι κυρίως τετράγωνες και τετράχωρες σε κάτοψη και αναπτύσσονται σε τρία επίπεδα. Στο κατώτερο επίπεδο (είναι υπόγειο) βρίσκεται το αχούρι. Στο ενδιάμεσο όπου είναι και η κεντρική είσοδος υπάρχει το χαγιάτι με τη σκάλα και αποθηκευτικοί χώροι και το μαντζάτρο είναι το δωμάτιο διαμονής και ύπνου που βρίσκεται στο τρίτο επίπεδο (Μιχαλόπουλος & Μηνακάκης, 2003).

5.3.6. Χωροταξική Κατανομή - Στοιχεία των Οικισμών

Το Ζαγόρι αποτελείται από τρεις ενότητες: το Ανατολικό, το Δυτικό και το Κεντρικό. Το Ανατολικό Ζαγόρι βρίσκεται βορειοανατολικά της πόλης των Ιωαννίνων μέσα σε ένα θαυμαστό φυσικό περιβάλλον όπου ξεπροβάλουν δεκαεπτα (17) μικροί παραδοσιακοί οικισμοί. Στο ανατολικό Ζαγόρι ανακαλύπτεις καταπράσινα δάση από έλατα, οξιές και πεύκα, βαθιά φαράγγια, άφθονα νερά και ποτάμια, σ' ένα ιδανικό τόπο διαβίωσης σπάνιων και μοναδικών άγριων ζώων, κάνοντας την περιοχή να ανήκει στα πιο ενδιαφέροντα οικοσυστήματα της Ελλάδας. Δεν εμφανίζει ιδιαίτερα στοιχεία από την ηπειρώτικη αρχιτεκτονική που κυριαρχούν στα υπόλοιπα χωριά του Ζαγορίου, όμως η φυσική ομορφιά του το χαρακτηρίζει μαζί με το υπόλοιπο Ζαγόρι ως μνημείο πολιτιστικής παραδοσιακής κληρονομιάς. Οι άνθρωποι της περιοχής αγωνίζονται καθημερινά για την επιβίωση τους, ασχολούμενοι κυρίως με την γεωργία, σε ένα τόπο που προσφέρει πολλά στοιχεία μοναδικότητας, φιλοξενίας αλλά και δυσκολίας στην επιβίωση (Σύκας, 2007).

Το Ανατολικό Ζαγόρι αποτελείται από τα χωριά Άμπελος, Ανθρακίτης, Βοβούσα, Γρεβενίτι, Δεμάτι, Καρυών Ζαγορίου, Δίλακος, Ελατοχώρι, Ιτέα, Καβαλάρι, Καστανώνας, Λιάπη, Μακρινό, Νέο Αμαρούσιο (Δόλιανη), Πέτρα, Τρίστενο και Φλαμπουράρι.

Το Γρεβενίτι είναι το κεφαλοχώρι της περιοχής, αναδεικνύοντας τη θέα που διαθέτει προς τα χωριά του κεντρικού Ζαγορίου σε υψόμετρο 980μ.. Οι κάτοικοί του ασχολούνται με την κτηνοτροφία και την υλοτομία.

Εικ. 4: Γεωγραφική διαίρεση του Ζαγορίου

Τα σπίτια του δεν έχουν τον παραδοσιακό χαρακτήρα που εμφανίζουν τα χωρία στο Ζαγόρι, καθώς την περίοδο της Γερμανικής κατοχής, το χωριό πυρπολήθηκε από τους Γερμανούς, αρκετές φορές, με αποτέλεσμα την καταστροφή του μεγαλύτερου μέρους των σπιτιών

Διατηρεί, όμως, την παραδοσιακή αρχιτεκτονική στις εκκλησίες και στα καλντερίμια. Επίσης πολλοί ήταν οι κάτοικοι που εκτελέσθηκαν κατά την ίδια περίοδο. Για το λόγο αυτό, το Γρεβενίτι, όπως και άλλα χωριά του Ζαγορίου, έχει χαρακτηρισθεί "Μαρτυρικό χωριό". Άλλα αξιοθέατα στην περιοχή είναι το πέτρινο γεφύρι της Κούρτιας και η μικρή «λίμνη με τα νούφαρα», που βρίσκεται λίγο έξω από το χωριό (ιστότοπος Δήμου Ζαγορίου).

Εικ. 5: Γρεβενίτι, πηγή: http://greveniti.blogspot.com

Εικ. 6: Γρεβενίτι, γεφύρι Κούρτιας, πηγή: Ζαγόρι, Φύση και Πολιτισμός / Ψηφιακός Οδηγός (https://izagori.gr)

Η Βοβούσα είναι το πιο απομακρυσμένο αλλά ταυτόχρονα και το πιο όμορφο χωριό του ανατολικού Ζαγορίου, χωρίζεται στη μέση από τον Αώο ποταμό και ενώνονται οι δύο πλευρές της με πέτρινο γεφύρι. Είναι άμεσα συνδεδεμένη με την πολιτιστική παράδοση της Ηπείρου και γειτνιάζει με τον Εθνικό Δρυμό της Βάλια Κάλντα. Το γεγονός αυτό της δίνει στοιχεία απαράμιλλης ομορφιά και έχει γίνει αγαπημένος προορισμός για τους επισκέπτες. Η βασική απασχόληση των κατοίκων είναι η υλοτομία και η κατεργασία του ξύλου. Η Βοβούσα γνώρισε μεγάλη οικονομική άνθιση κατά την περίοδο της αυτονομίας του Ζαγορίου (Οθωμανική αυτοκρατορία). Κατά την περίοδο της κατοχής κάηκε από τους Γερμανούς. Άρχισε να αποκτά ξανά ζωή στις αρχές τις δεκαετίας του 60 (ιστότοπος Δήμου Ζαγορίου).

Το Κεντρικό Ζαγόρι βρίσκεται χωροταξικά εντός του Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου. Περιλαμβάνει τους ακόλουθους είκοσι τέσσερα (24) παραδοσιακούς οικισμούς: Ασπράγγελοι, Άνω Πεδινά, Βίτσα, Βραδέτο, Βρυσοχώρι, Δίκορφο, Δίλοφο, Διπόταμος, Ελάτη, Ελαφότοπος, Ηλιοχώρι, Καλουτά, Καπέσοβο, Κάτω Πεδινά, Κήποι, Κουκούλι, Λάιστα, Λεπτοκαρυά, Μανάσση, Μονοδένδρι, Νεγάδες, Σκαμνέλι, Τσεπέλοβο, Φραγκάδες. Επισκέπτοντας κάποιος τους παραδοσιακούς οικισμούς της περιοχής θα δει υπέροχα γεφύρια, λιθόστρωτα καλντερίμια και σκάλες, πέτρινα αλώνια, όλα προσαρμοσμένα στο πλούσιο φυσικό τοπίο. Το φαράγγι του Βίκου διασχίζει στον πυρήνα του Εθνικού Δρυμού Βίκου-Αώου. Πρόκειται για ένα από τα πιο ξακουστά φαράγγια στην Ελλάδα και είναι το βαθύτερο παγκοσμίως[34]. Η περιοχή του είναι καταφύγιο μεγάλης ποικιλίας σπάνιων ειδών χλωρίδας και πανίδας.

Το Μονοδένδρι βρίσκεται σε υψόμετρο 1.060 μέτρων και είναι από τα πρώτα και παλαιότερα χωρία του Ζαγορίου. Είναι κτισμένο πάνω από τη χαράδρα του Βίκου. Διαθέτει μοναδική θέα προς τις πλαγιές της Τύμφης και της Αστράκας. Βρίσκεται σε ιδανική τοποθεσία αφού από εκεί είναι εύκολη η πρόσβαση στο φαράγγι του Βίκου[35], με αποτέλεσμα να αποτελεί πόλο έλξης για τους επισκέπτες της περιοχής. Το ποτάμι που διασχίζει το φαράγγι είναι ο Βοϊδομάτης και έχει νερό συνήθως από το Νοέμβριο έως τον Ιούνιο. Είναι ένας από τους ζωντανούς οικισμούς του Ζαγορίου που αναπτύχθηκε τουριστικά εκμεταλλευόμενο τη κυρίαρχη θέση του. Αριστερά του χωρίου βρίσκονται "οι

[34] Το φαράγγι έχει μήκος 20 χιλιόμετρα και σε πολλά σημεία του το βάθος ξεπερνάει τα 1.000 μέτρα. Ο παραπόταμος του Αώου, Βοϊδομάτης, που το διατρέχει, έχει νερό μόνο εποχικά και κυρίως το χειμώνα.

[35] Ξεκινά μονοπάτι που οδηγεί μέσα στο Φαράγγι και τις πηγές του Βοϊδομάτη. Το χωριό αποτελεί αφετηρία τόσο για το φαράγγι όσο και για ορειβατικές και πεζοπορικές διαδρομές.

πέτρινοι πύργοι της Οξιάς" που αποτελούν ένα τοπίο σπάνιας και παραμυθένιας ομορφιάς. Διαθέτει χαρακτηριστικά πέτρινα σοκάκια, πετρόκτιστα σπίτια και εντυπωσιακά αρχοντικά με εμφανή τα στοιχεία της Ζαγορίσιας αρχιτεκτονικής. Όλο το χωριό είναι ομοιόμορφα χτισμένο με την γκρίζα πέτρα (Σταματόπουλος, 1999).

Τα πετρόκτιστα σπίτια, τα αρχοντικά, τα καλντερίμια, οι ναοί, το κτίριο της Ριζαρείου Σχολής και το σπίτι των αδερφών Ριζάρη, αναδεικνύουν την πλούσια πολιτιστική φυσιογνωμία του συγκεκριμένου οικισμού. Στο Ριζάρειο Εκθεσιακό Κέντρο πραγματοποιείται μεγάλος αριθμός πολιτιστικών δραστηριοτήτων και εκθέσεων. Από το Μονοδένδρι ξεκινάει το μονοπάτι για την περιήγηση στη χαράδρα του Βίκου.

Εικ. 7: Βοβούσα, πηγή: https://www.newbeast.gr

Εικ. 8: Μονοδένδρι, πηγή: https://www.newbeast.gr

Εικ. 9: Μονοδένδρι (πλατεία), πηγή: https://izagori.gr

Έκτος από το Μονοδένδρι, οι Κήποι αποτελούν εξίσου πόλο έλξης των επισκεπτών. Οι πρώτες αναφορές για τον οικισμό γίνονται τον 15αιώνα. Υπήρξε πρωτεύουσα του Ζαγορίου και πλούσιο Κεφαλοχώρι. Ο οικισμός έχει αναπτυχθεί σε υψόμετρο 800 μέτρων και πήρε το όνομά του από τους κήπους με τα οπωροφόρα δένδρα και τα λουλούδια των παραδοσιακών σπιτιών. Για το πότισμά τους, οι κάτοικοι έπαιρναν νερό από τον Μπαγιώτικο ποταμό (παραπόταμος του Βίκου), ο οποίος διέρχεται μέσα από το χωριό. Βρίσκεται στην καρδιά του Κεντρικού Ζαγορίου, εκεί όπου συναντιούνται τα όρη Μιτσικέλι και Τύμφη της βόρειας Πίνδου. Στο χωριό υπάρχουν πέτρινες βρύσες και καλντερίμια, ένα ψηλό καμπαναριό με ρολόι στο προαύλιο του κεντρικού ναού του Αγίου Νικολάου (ιστότοπος εφημερίδας Καθημερινή).

Οι Κήποι είναι το "χωριό των γεφυριών" (παράτημα, πίνακας 8: Γεφύρια στο Ζαγόρι), αφού γύρω τους δεσπόζουν τα πιο όμορφα γεφύρια του Ζαγορίου και γενικότερα της Ηπείρου, όπως είναι το γεφύρι του Κοντοδήμου (μονότοξο, χτίστηκε το 1753) στην είσοδο του χωριού, το φημισμένο γεφύρι του Κόκκορη (ή Νούτσου), που χτίστηκε το 1750 και το τρίτοξο Καλογερικό (1814), γνωστό και ως «κινούμενη κάμπια»

Τα πετρόκτιστα σπίτια, τα καλντερίμια και τα παλαιά αρχοντικά δίνουν στον οικισμό ένα ιδιαίτερο παραδοσιακό χαρακτήρα. Οι κάτοικοι ασχολούνται κυρίως με την κτηνοτροφία, τη γεωργία και τον τουρισμό.

Εικ. 10: Κήποι, πηγή: Δήμος Ζαγορίου (www.zagori.gov.gr)

Εικ. 11: Γεφύρι του Κόκκορη (ή Νούτσου), πηγή: ιδία λήψη

Εικ. 12: Γεφύρι του Κοντοδήμου, πηγή: Ζαγόρι, Φύση και Πολιτισμός / Ψηφιακός Οδηγός (https://izagori.gr)

Οι Ασπράγγελοι είναι το διοικητικό κέντρο του Δήμου Ζαγορίου. Έχουν χτιστεί σε υψόμετρο περίπου 1.000 μέτρων στις πλαγιές του όρους Μιτσικέλι. Η γεωγραφική τους θέση βρίσκεται σε κομβικό σημείο, καθώς είναι το πρώτο χωριό που συναντάει ο επισκέπτης στη διαδρομή προς το Κεντρικό Ζαγόρι και συνδέεται με την Επαρχιακή Οδό Ιωαννίνων - Κόνιτσας. Αποτελούσε στις δεκαετίες του 1950 και 1960 ενδιάμεσο σταθμό παραμονής των κατοίκων του Ζαγορίου που επιθυμούσαν να μεταβούν στα Ιωάννινα και αντίστροφα.

Κατά την περίοδο της Γερμανικής κατοχής το χωριό πυρπολήθηκε αρκετές φορές, με αποκορύφωμα την 15η Ιουλίου του 1943, όπου κάηκαν 115 σπίτια. Μέχρι και σήμερα είναι εμφανή τα σημάδια του παραπάνω γεγονότος στη φυσιογνωμία και την εικόνα του οικισμού. Μεγάλη ήταν η οικοδομική άνθιση που παρατηρήθηκε στον οικισμό στις αρχές της δεκαετίας του 90. Τα πρώτα στοιχεία για την ύπαρξη του οικισμού εμφανίζονται γύρω στο 1380, ενώ την περίοδος μεταξύ του 16ο και 17ο αιώνα ο οικισμός αναπτύσσεται οικονομικά. Καθ΄όλη τη διάρκεια του προηγούμενου αιώνα (19ο) διατήρησε την οικονομική του αυτοτέλεια (ιστότοπος Wikipedia).

Εικ 13: Ασπράγγελοι, πηγή: Δήμος Ζαγορίου (www.zagori.gov.gr)

Το Τσεπέλοβο είναι ένα αρχοντικός οικισμός που η ύπαρξη του προσδιορίζεται από το 16ο αιώνα, χτισμένο σε υψόμετρο 1.080 μέτρων. Είναι κρυμμένο μέσα στο βουνό και περιστοιχίζεται από πυκνό δάσος. Είναι το μεγαλύτερο χωριό του Ζαγορίου. Αποτέλεσε πρωτεύουσα των τουρκικών αρχών του Ζαγορίου και η περίοδος της ακμής του προσδιορίζεται κατά την οθωμανική περίοδο(μέσα 18ο και αρχές 19ο αιώνα), όπου αναπτύχθηκε τόσο οικονομικά (εμπόριο ξυλείας) όσο και πολιτιστικά, εκμεταλλευόμενο τα προνόμια που είχαν παραχωρηθεί από την Υψηλή Πύλη στην περιοχή του Ζαγορίου. Αποτέλεσμα η λειτουργία σχολείων στο οικισμό που οδήγησε στην άνοδο του μορφωτικού επιπέδου, καθώς και το κτίσιμο πολλών αρχοντικών σπιτιών, εκκλησιών και γεφυριών. Το πρώτο σχολείο λειτούργησε στις αρχές του 17ου αιώνα (Παπαγεωργίου 1995).

Σε πολλά αρχοντικά που σώζονται μέχρι σήμερα αποτυπώνεται η παραδοσιακή αρχιτεκτονική που κυριαρχεί τους τελευταίους τρεις αιώνες στο Ζαγόρι. Τα πολλά πέτρινα γεφύρια που κυκλώνουν με τη μορφή και τη θέση τους το χωριό είναι κατασκευασμένα κυρίως από χρήματα που έστελναν πίσω στην πατρίδα εύποροι ξενιτεμένοι κάτοικοι του Τσεπέλοβου, τα οποία έχουν κατασκευαστεί με τέτοιο τρόπο και έχουν ενσωματωθεί στο φυσικό περιβάλλον της περιοχής.

Εικ. 14: Τσούφλειο Φαρμακείο, Τσεπέλοβο, πηγή: ιδία λήψη

Εικ. 15: Τσεπέλοβο, πηγή: ιδία λήψη

Εικ. 16: Καπέσοβο, πηγή: ιδία λήψη

Εικ. 17: Καπέσοβο, πηγή: ιδία λήψη

Το Δυτικό Ζαγόρι βρίσκεται Βορειοδυτικά της πόλης των Ιωαννίνων απλώνεται δυτικά της Τύμφης, περιλαμβάνει μέρος του Εθνικού Δρυμός Βίκου – Αώου, το φαράγγι του Βίκου, την κορυφή της Αστράκας και τον ποταμό Βοϊδομάτη. Αποτελείται από τους οικισμούς Άγιο Μηνά, Αρίστη, Βίκο, Πάπιγκο (Μεγάλο και Μικρό) και Μεσοβούνι. Η περιοχή είναι ορεινή και επικρατεί ο κτηνοτροφικός τομέας. Οι οικισμοί έχουν οδική σύνδεση μεταξύ τους και οπτική επαφή.

Η Αρίστη βρίσκεται σε υψόμετρο 650μ. και στο γεωγραφικό χώρο που περικλείεται βρίσκεται ο ποταμός βοϊδομάτης (περνάει δίπλα από τον οικισμό), το όρος Τύμφη ή Γκαμήλα και η χαράδρα του Βίκου. Η αρχική ονομασία της ήταν Αρτσίτσα και η αλλαγή του ονόματος έγινε το 1928. Ο οικισμός βρίσκεται σε δεσπόζουσα γεωγραφική θέση, καθώς το σημείο που είναι κτισμένος, αποτελεί φυσικό πέρασμα από το βορρά προς το νότο και αντίστροφα και χάρη στη στρατηγική του θέση, διαδραμάτισε στο

παρελθόν σημαντικό ρόλο. Η έκταση του οικισμού οριοθετείται τη ανατολική από τη χαράδρα του Βίκου και νοτιοδυτικά από τις πηγές του ποταμού Καλαμά (Νιτσιάκος, 2003).

Ο οικισμός επικοινωνεί εύκολα με το Μεγάλο και Μικρό Πάπιγκο, τον Βίκο και τον Άγιο Μηνά. Το φυσικό περιβάλλον, οι τουριστικές υποδομές και η δυνατότητα εύκολης πρόσβασης (συνδέεται με την Επαρχιακή Οδό Κοζάνης-Ιωαννίνων), αναδεικνύουν την Αρίστη σε έναν από τους πιο δημοφιλής και επισκέψιμους προορισμούς στο Ζαγόρι.

Η Αρίστη είναι από τα πρώτα χωρία του Ζαγορίου που απέκτησε δημοτικό σχολείο. Στο χωριό Αρίστη υπάγεται διοικητικά και ο οικισμός Βίκος (πήρε την ονομασία από το ομώνυμο φαράγγι το 1955) ή Βιτσικό. Ο οικισμός βρίσκεται στη δυτική πλευρά της χαράδρας του Βίκου σε υψόμετρο 770 μέτρων. Το χωριό έχει κτιστεί στην κορυφή του όρους Καστρακίου, πάνω από τις πηγές του Βοϊδομάτη ποταμού και η θέα προς το φαράγγι του Βίκου είναι πανοραμική, προσδίδοντας του στοιχεία σπάνια ομορφιάς.

Εικ. 18: Αρίστη, πηγή: ιδία λήψη

Εικ. 19: Πανοραμική θέα απο την χαράδρα του Βίκου, πηγή: ιδία λήψη

Εικ. 20: Όρος Τύρφη - Κορυφή Γκαμήλα, πηγή: ιδία λήψη

Το Πάπιγκο αποτελείται από δύο οικισμούς, το Μεγάλο και το Μικρό που απέχουν μεταξύ τους περίπου στα δύο χιλιόμετρα. Βρίσκεται σε υψόμετρο 980μ. και εμφανίζεται σαν οικισμός από τον 14 αιώνα, αποτελώντας ένα από τα πιο όμορφα χωριά του Ζαγορίου. Το Πάπιγκο σαν χωριό εμφανίζεται για πρώτη φορά σε χρυσόβουλο του αυτοκράτορα Ανδρονίκου Β΄, το έτος 1325. Η περιοχή γνώρισε μεγάλη οικονομική ανάπτυξη μεταξύ του 15ο και του 17ο αιώνα εξαιτίας των προνομίων που είχαν παραχωρηθεί από το Σουλτάνο. Το πρώτο ελληνικό σχολείο λειτούργησε το 1780. Στο δρόμο από το Μεγάλο προς το Μικρό Πάπιγκο υπάρχουν μικρές φυσικές πισίνες που ονομάζονται "κολυμπήθρες". Στο Μικρό Πάπιγκο βρίσκεται το Κέντρο Ενημέρωσης για την Φύση και τον Πολιτισμό στο Ζαγόρι της WWF Ελλάς, το οποίο λειτουργεί στο παλαιό Δημοτικό Σχολείο. Τόσο το Μεγάλο όσο και το Μικρό Πάπιγκο διαθέτουν μεγάλο αριθμό σύγχρονων ξενοδοχειακών μονάδων και παραδοσιακών καταλυμάτων, προσελκύοντας μεγάλο αριθμό επισκεπτών καθ΄όλη τη διάρκεια του έτους (ιστότοποι Δήμου Ζαγορίου & wikipedia).

Εικ. 21: Μεγάλο Πάπιγκο, πηγή: ιδία λήψη

Εικ. 22: Δημοτικό Σχολείο Μεγάλο Πάπιγκο, πηγή: ιδία λήψη

Εικ. 23: Μεγάλο Πάπιγκο, πηγή: ιδία λήψη

Τέλος, για το σύνολο των παραδοσιακών οικισμών του Ζαγορίου έχει γίνει Γεωμετρική Ταξινόμηση αυτών με σχηματικά κριτήρια στις κάτωθι κατηγορίες: Αστικός Γαλαξίας, Γραμμικός, Συγκεντρωτικός, Αστεροειδής και Μορφή Σχάρας (Αραβαντινός, 1997: 46). Όπως φαίνεται και στην ενότητα IV του παραρτήματος η πλειοψηφία των οικισμών του Ζαγορίου ακολουθεί το Συγκεντρωτικό μοτίβο, εξασφαλίζοντας κυρίως την άμυνα και την ασφάλεια τους. Η αμέσως επόμενη πιο συχνά εμφανιζόμενη κατηγορία είναι αυτή του Αστικού Γαλαξία, που εμφανίζεται κυρίως στο Ανατολικό και Κεντρικό Ζαγόρι και οφείλεται στην έντονη τοπογραφία της περιοχής του οικισμού (δόμηση σε πλαγιές). Εξαίρεση αποτελεί το Μεγάλο Πάπιγκο που ακολουθεί το μοτίβο της Αστεροειδούς μορφής, δηλαδή αναπτύσσεται κατά μήκος των οδικών αξόνων που το διασχίζουν.

5.4. Πολεοδομική Εικόνα των οικισμών - Στοιχεία Κτιρίων

Στη συγκεκριμένη ενότητα θα εξεταστούν τόσο στοιχεία που σχετίζονται με τις χρήσεις των κτιρίων, τον χρόνο κατασκευής αυτών και το είδος τους (αριθμός ορόφων), όσο και η πολεοδομική εικόνα των οικισμών και πως αυτή μεταβλήθηκε κατά το χρονικό διάστημα μελέτης από το 1940 έως και σήμερα, όσο και.

Λαμβάνοντας υπόψη τα στατιστικά στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ (παράρτημα ΙΙΙ Πίνακας 9: Χρονολογία κατασκευής Κτιρίων) από την τελευταία απογραφή Κτιρίων του έτους 2011 αρχικά διαπιστώνουμε ότι το σύνολό των κτιρίων που βρίσκονται στην περιοχή του Ζαγορίου είναι πέντε χιλιάδες διακόσια δύο (5.202). Από αυτά τα εννιακόσια εβδομήντα επτά (977), ήτοι το 19,6% έχουν κατασκευαστεί προ του 1919, με τα περισσότερα να βρίσκονται στην Αρίστη (συμπεριλαμβανόμενο και το Βίκο) εκατόν τριάντα τρία (133) τον αριθμό και ακολουθεί το Μεγάλο και Μικρό Πάπιγκο με εκατόν είκοσι επτά (127) και η Βίτσα με εκατόν ένα (101). Μεταξύ του 1919 και του 1945 κατασκευάστηκαν εξακόσιες ογδόντα πέντε (685) κτίρια, δηλαδή το 13,7% σε σχέση με το σύνολο, με τους οικισμούς των Κήπων και του Ελαφότοπου να βρίσκονται στις πρώτες θέσεις με εκατόν είκοσι επτά (127) εκατόν έξι (106) αντίστοιχα ανεγερθείσες οικίες.

Από το 1945 έως το 1960 οι νέες οικοδομές που δημιουργήθηκαν στο Ζαγόρι ήταν χίλιες διακόσιες έξι (1206). Πρόκειται για τον μεγαλύτερο αριθμό ανοικοδόμησης κτιρίων (ποσοστό 24,2%) σε βάθος εκατονταετίας (1919 έως 2018). Από τα αριθμητικά δεδομένα προκύπτει ότι το 57,4% (692 κτίρια) των νέων οικοδομών της συγκεκριμένης χρονικής περιόδου βρίσκονται στο Ανατολικό Ζαγόρι και κυρίως στο Γρεβενίτι (184 κτίρια), στο Δεμάτι (84 κτίρια), στο Ελατοχώρι (80 κτίρια), στους Φραγκάδες (78 κτίρια) και στο Τρίστενο (70 κτίρια). Τα παραπάνω υψηλά ποσοστά μπορούν να εξηγηθούν εάν λάβουμε υπόψη μας, τόσο το γεγονός ότι κατά την περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, τα περισσότερα χωρία του Ανατολικού Ζαγορίου είχαν καταστραφεί ολοσχερώς από τους Γερμανούς κατακτητές, όσο και ότι μετά τη λήξη αυτού ακολούθησε ο εμφύλιος πόλεμος μέχρι το 1949. Πολλοί κάτοικοι εγκατέλειψαν τα χωρία τους και κατευθύνθηκαν προς τα μεγάλα αστικά κέντρα προκειμένου να αναζητήσουν εργασία και καλύτερο τρόπο ζωής. Τα περισσότερα χωριά ξανακτίστηκαν από την αρχή, γι' αυτό άλλωστε δεν εμφανίζονται στα χωριά του Ανατολικού Ζαγορίου, παλιά κτίσματα όπως συμβαίνει στο Δυτικό και Κεντρικό Ζαγόρι. Παρόλο αυτά η πολιτεία για να διατηρήσει την παραδοσιακή αρχιτεκτονική της περιοχής εξέδωσε τα Προεδρικά Διατάγματα που αναλύθηκαν παραπάνω, αναφορικά με "ειδικούς όρους και περιορισμούς δόμησης" στο Ζαγόρι και τα

οποία περιλαμβάνουν ελαστικότερους όρους δόμησης στο Ανατολικό Ζαγόρι σε σχέση με τους οικισμούς που βρίσκονται στο υπόλοιπο Ζαγόρι.

Τη περίοδο που ακολουθεί, από το 1961 έως το 1970, ο αριθμός των νέων κτιρίων στο Ζαγόρι μειώνεται κατά 60% σε σχέση με το προηγούμενο χρονικό διάστημα (1946-1960), με τις μεγαλύτερες τιμές να εμφανίζονται στο Δεμάτι (95) και στην Πέτρα (78). Από το 1971 έως το 1995 ακολουθεί πτωτική πορεία στον κατασκευαστικό κλάδο της περιοχής με χειρότερη περίοδο από το 1991 έως το 1995 (120 κτίρια). Ο μόνος οικισμός που διασώζεται είναι η Βοβούσα με τριάντα δύο (32) νέα κτίρια. Πρόκειται για την περίοδο της μεγάλης αστυφιλίας που έπληξε κυρίως της ορεινές περιοχές του Ελλαδικού χώρου με την μετακίνηση του πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα, όπου ανθεί το εμπόριο, οι υπηρεσίες και η βιομηχανία. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι την ίδια περίοδο εμφανίζεται μεγάλη αύξηση του πληθυσμού στην πόλη των Ιωαννίνων (1971: 40120, 1981: 44829, 1991: 56699 και 2001: 61629).

Από το 1996 έως και σήμερα χτίστηκαν στο Ζαγόρι συνολικά πεντακόσιες εβδομήντα δύο (572) κτίρια (156 από το 1996 έως το 2000, 140 από το 2001 έως το 2005 και 276 από το 2006 και μετά). Οι περισσότερες νέες οικοδομές κτίζονται κυρίως στους Ασπραγγέλους (81), το Γρεβενίτι (66), τη Βοβούσα, το Δίκορφο και το Πάπιγκο. Η συγκεκριμένη περίοδος σχετίζεται άμεσα με το χρονικό διάστημα που στην Ελλάδα, μέσω των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης, χρηματοδοτούνταν η κατασκευή τουριστικών μονάδων. Το αποτέλεσμα είναι να κατασκευαστεί ένας μεγάλος αριθμός ξενοδοχειακών καταλυμάτων στην περιοχή.

Η κυρίαρχη χρήση (βλ. παράρτημα ΙΙΙ Πίνακας 10: Χρήσεις Κτιρίων Απογραφή 2011) στους οικισμούς του Ζαγορίου είναι η κατοικία σε ποσοστό 66%. Οι οικισμοί με το μεγαλύτεροι αριθμό κατοικιών είναι το Γρεβενίτι με 252, ακολουθεί το Δεμάτι με 168, η Αρίστη με 149, το Μεγάλο και Μικρό Πάπιγκο με 128 και το Τσεπέλοβο με 122. Ξενοδοχεία χαρακτηρίζονται 208 κτίρια, με τα περισσότερα να βρίσκονται στο Μεγάλο και Μικρό Πάπιγκο (32), τα Άνω Πεδινά (31), στο Τσεπέλοβο (19), το Μονοδένδρι (18), τη Βίτσα (14), τους Κήπους (14) και την Αρίστη (12). Ο αριθμός των κτιρίων που χαρακτηρίζονται εκκλησίες - μοναστήρια είναι 208. Καταστήματα - γραφεία χαρακτηρίζονται 177 κτίρια με τα περισσότερα είναι στους Ασπραγγέλους (21), το Τσεπέλοβο (17) και στο Μεγάλο και Μικρό Πάπιγκο (15).

Οι οικισμοί με τον μεγαλύτερο αριθμό μονώροφων σπιτιών είναι το Δεμάτι με 314 οικίες, το Γρεβενίτι με 271 οικίες, η Ιτέα με 198 οικίες, οι Ασπράγγελοι με 126 οικίες, η Βίτσα 119, η Αρίστη με 112 οικίες και ο Ελαφότοπος με 102 οικίες. Αντίθετα οι οικισμοί με τις περισσότερες διώροφες κατοικίες είναι το Μεγάλο και Μικρό Πάπιγκο με 121, το Τσεπέλοβο με 107, οι Κήποι με 100, η Αρίστη με 92, η Βοβούσα με 92 και τα Άνω Πεδινά με 85. Από τα παραπάνω προκύπτουν χρήσιμα συμπεράσματα που καταδεικνύουν ότι οι οικισμοί με τα περισσότερα διώροφα σπίτια είναι και αυτοί που έχουν αναπτυχθεί περισσότερο τουριστικά, καθώς κατά κανόνα η κατασκευή ενός επιπλέον ορόφου σε σχέση με τα μονώροφα αφορά συνήθως την ύπαρξη τουριστικού καταλύματος. Εάν στα ανωτέρω λάβουμε υπόψη μας και το γεγονός ότι στην Αρίστη υπάρχουν και 92 διώροφα κτίρια καθώς και ότι στο Μονοδένδρι υπάρχουν 86 μονώροφα και 66 διώροφα, συμπληρώνεται το πάζλ των οικισμών που και σήμερα, παρόλο την δύσκολή οικονομική κατάσταση, εξακολουθούν να προσελκύουν τουρίστες στην περιοχή. Αντίθετα η πλειοψηφία των οικισμών με μονώροφες οικίες εμφανίζεται στην περιοχή του Ανατολικού Ζαγορίου που είναι λιγότερο ανεπτυγμένη και δυσκολότερα προσεγγίσιμη σε σχέση με το Κεντρικό και Δυτικό Ζαγόρι. Εξαίρεση αποτελεί ο παραδοσιακός οικισμός της Βοβούσας (βλ. παράρτημα ΙΙΙ Πίνακας 11: Κτίρια κατά αριθμό ορόφων πάνω από το ισόγειο - Απογραφή 2011).

Αναφορικά με την πολεοδομική μορφή των οικισμών και πως αυτή μεταβλήθηκε ακολουθήθηκε η διαδικασία της φωτοερμηνευτικής σύγκρισης αεροφωτογραφιών (ΓΥΣ) και εικόνων από ανοικτές πηγές δεδομένων (Google Earth) σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. Επειδή δεν ήταν εφικτό να γίνει προμήθεια φωτογραφικού υλικού για το σύνολο των παραδοσιακών οικισμών του Ζαγορίου, επιλέχθηκε να εφαρμοστεί η ανωτέρω διαδικασία για πέντε (5) οικισμούς. Πρόκειται για τους οικισμούς Αρίστη, Μικρό και Μεγάλο Πάπιγκο, Κήποι και Τσεπέλοβο. Οι συγκεκριμένοι οικισμοί επιλέχθηκαν καθώς θεωρούνται από τους επιχειρηματίες του Ζαγορίου οι πιο αναπτυγμένοι, βάση των αποτελεσμάτων του ερωτηματολογίου που κλήθηκαν να απαντήσουν (βλ. Κεφ. 8, σχήμα 21). Η χρονική περίοδος που επιλέχθηκε ξεκινάει από το 1945 (πρώτες αεροφωτογραφίες της ΓΥΣ), ακολουθούν τα έτη 1981 και 1983 (αναλόγως διαθεσιμότητας) και καταλήγουμε στο 2017 (τελευταία διαθέσιμη ημερομηνία του Google Earth).

Αναφορικά με τον οικισμό της Αρίστης, όπως φαίνεται στην εικόνα 24, το 1945 αποτελείται από τρία ξεχωριστά συμπαγή τμήματα (πυκνή δόμηση). Το 1981 (εικ. 25)

μεταξύ των τριών αυτών τμημάτων εμφανίζονται διάσπαρτα κτίρια (πράσινος συμβολισμός) και αντιλαμβανόμαστε τις τάσεις επέκτασης του οικισμού (κίτρινα βέλη). Το 2017 (εικ. 26) οι τάσεις αυτές έχουν μετουσιωθεί σε πυκνά δομημένα τμήματα μεταβάλλοντας τα όρια του παλιού οικισμού και μετατρέποντας τα τρία αρχικά τμήματα αυτού σε ένα με πυκνή δόμηση. Επιπροσθέτως με βάση τα στοιχεία του παραρτήματος ΙΙΙ (βλ. Πίνακα 9: Χρονολογία κατασκευής Κτιρίων και Πίνακας 10: Χρήσεις Κτιρίων Απογραφή 2011) παρατηρούμε ότι μέχρι το 1945 είχαν κατασκευαστεί 144 κτίρια, από το 1946 έως 1980 κατασκευάστηκαν 11 κτίρια και από το 1981 μέχρι σήμερα κατασκευάστηκαν 52 κτίρια. Η κυρίαρχη χρήση στον οικισμός είναι Κατοικίες και ακολουθεί αυτή των Ξενοδοχείων - Ξενώνων.

Από την σύγκριση των εικόνων 27 (1945) και 28 (1981), παρατηρείται ότι ο οικισμός των Κήπων δείχνει τάσεις επέκτασης προς τα Νοτιοανατολικά που βρίσκεται μικρή σε έκταση πεδινή περιοχή, ενώ στα βόρεια υπάρχει ορεινός όγκος και στα δυτικά γειτνιάζει με τον παραπόταμο Μπαγιώτικο, με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατή η επέκταση του προς τα εκεί. Το 2017 (εικ. 29), η τάση αυτή αποτυπώνεται με τη μορφή δομημένων τμημάτων περιορισμένης επέκτασης που έχουν ενσωματωθεί στα αρχικά όρια του οικισμού. Όπως και στην περίπτωση της Αρίστης από το παράρτημα ΙΙΙ προκύπτει ότι το 86% των κτιρίων (139) έχουν κατασκευαστεί μέχρι το 1945, ενώ από τότε μέχρι και σήμερα η οικοδομική δραστηριότητα είναι ελάχιστη με τον αριθμό των κτιρίων που έχουν κατασκευαστεί να είναι 22. Ο μεγάλος αριθμός κτιρίων μέχρι το 1945 οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι η Κήποι αποτέλεσαν στο παρελθόν πρωτεύουσα του Ζαγορίου και μεγάλο οικονομικό κέντρο της περιοχής. Και στην περίπτωση των Κήπων οι χρήσεις των κτιρίων είναι αντίστοιχες με εκείνες στην Αρίστη.

Σε σχέση με το Μεγάλο Πάπιγκο, όπως παρατηρούμε από τις εικόνες 30 (1945) και 31 (1983), εμφανίζονται διάσπαρτα κτίρια (πράσινος συμβολισμός) και αντιλαμβανόμαστε τις τάσεις επέκτασης του οικισμού (κίτρινα βέλη), προς τα βόρεια και νοτιοανατολικά, περιοχές που είναι εφικτή η επέκταση του οικισμού, λόγω του έντονου ανάγλυφου που υπάρχει σ΄ όλες τις υπόλοιπες περιοχές πέριξ του οικισμού. Το 2017 (εικ. 32) οι τάσεις αυτές έχουν μετατραπεί σε πυκνά δομημένα τμήματα του παλαιού οικισμού. Το Μικρό Πάπιγκο κατά τα ίδια χρονικά διαστήματα (εικ. 33, 34, 35) δεν παρουσιάζει κάποια αξιόλογη μεταβολή στο πολεοδομικό ιστό του, ενώ το 2017, η μικρή σε έκταση επέκταση που εμφανίζεται αφορά ήδη κατασκευασμένη μεγάλη ξενοδοχειακή μονάδα. Αναφορικά, με την περίοδο κατασκευής των κτιρίων και στους δυο οικισμού, προκύπτει ότι μέχρι το 1945 υπήρχαν 131 κτίρια, από 1946 έως 1980 κατασκευάστηκαν

13 κτίρια ενώ από το 1981 μέχρι σήμερα υπήρξε μεγάλη αύξηση των κατασκευασμένων κτισμάτων ο αριθμός των οποίων έφτασε τα 57. Αυτό οφείλεται κυρίως στην προβολή του παραδοσιακού χαρακτήρα και του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής σε συνδυασμό με κονδύλια από ενισχύσεις ευρωπαϊκών προγραμμάτων στο τομέα του Αγροτουρισμού. Κατέχει το μεγαλύτερο αριθμό ξενοδοχειακών μονάδων - ξενώνων σε όλο το Ζαγόρι, 32 τον αριθμό σε σύνολο 201 κτιρίων.

Τέλος ο οικισμός του Τσεπέλοβου φαίνεται καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου μελέτης μας να αναπτύσσεται, δηλαδή μεταξύ των ετών 1945 (εικ. 36) και 1981 (εικ.37) εμφανίζονται τόσο μεμονωμένα κτίρια (κυρίως νότια), όσο και επέκταση του πολεοδομικού ιστού προς τα νοτιοανατολικά καθώς βορειοδυτικά υπάρχει το φαράγγι Βικάκι. Η εικόνα αυτή παραμένει ίδια και κατά το έτος 2017 (εικ. 38), με μικρές προσθήκες μεμονωμένων κτιρίων ή επιδιορθώσεις και αναστηλώσεις ήδη υπαρχόντων. Έργα υποδομής όπως αθλητικές εγκαταστάσεις στην είσοδο του χωριού και ο δημοτικός χώρος στάθμευσης έχουν πάρει την τελική τους μορφή. Μέχρι το 1945 ο αριθμός των κτιρίων που είχαν κατασκευαστεί στο Τσεπέλοβο ήταν 96, από το 1946 έως το 1980 παρατηρείται μία άνοδος στις κατασκευές του οικισμού της τάξης του 66% (63), ενώ από το 1981 έως σήμερα κατασκευάστηκαν 39 κτίρια. Θα πρέπει να τονιστεί ότι η οικονομική άνθιση του παρελθόντος (βλ. ενότητα 5.3.6) σε συνδυασμό με το γεγονός ότι μέχρι το 2010, αποτελούσε την πρωτεύουσα του Δήμου Τύμφης πιθανότατα εξηγεί την σταθερή αναπτυξιακή πορεία του. Οι κυρίαρχες χρήσεις στον οικισμό είναι Κατοικίες (122), Ξενοδοχεία - Ξενώνες (19) και Καταστήματα (17) σε σύνολο 198 κτιρίων.

Εικ. 24: Οικισμός Αρίστη - Έτος 1945
Πηγή: Α/Φ ΓΥΣ F200_9102 κλ. 1:42.000

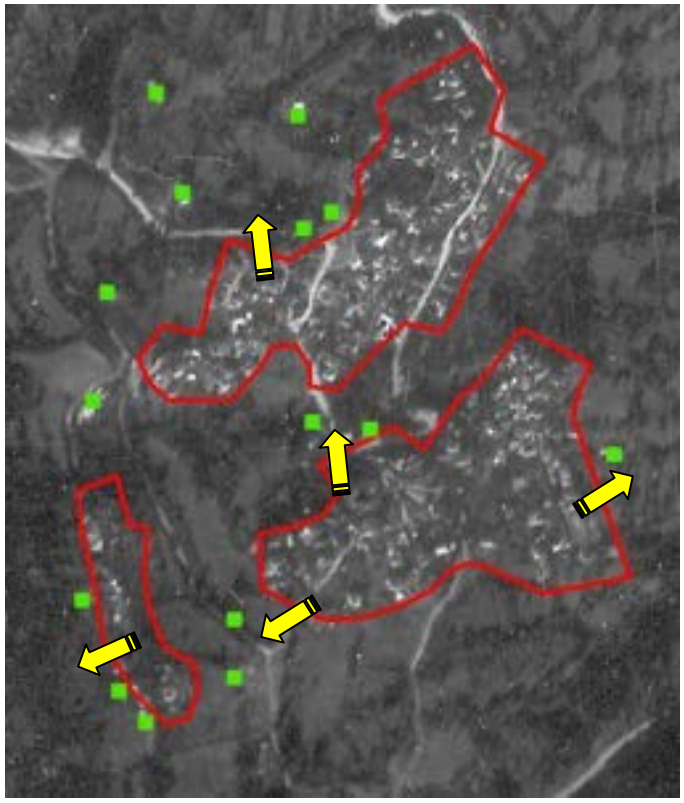

Εικ. 25: Οικισμός Αρίστη - Έτος 1981
Πηγή: Α/Φ ΓΥΣ 138035 κλ. 1:35.000

Εικ. 26:Οικισμός Αρίστη - Έτος 2017
Πηγή: Google Earth

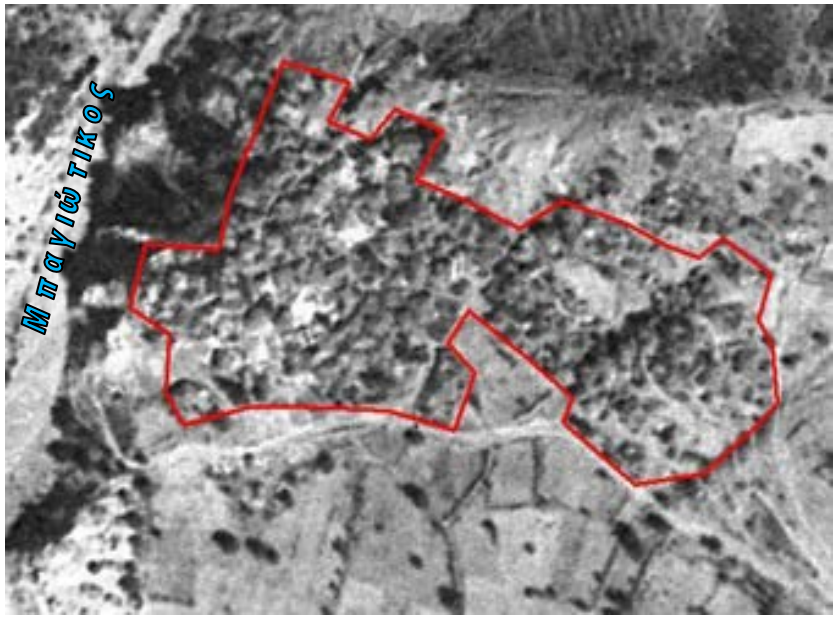

Εικ. 27: Οικισμός Κήποι - Έτος 1945
Πηγή: Α/Φ ΓΥΣ F181_9092 κλ. 1:42.000

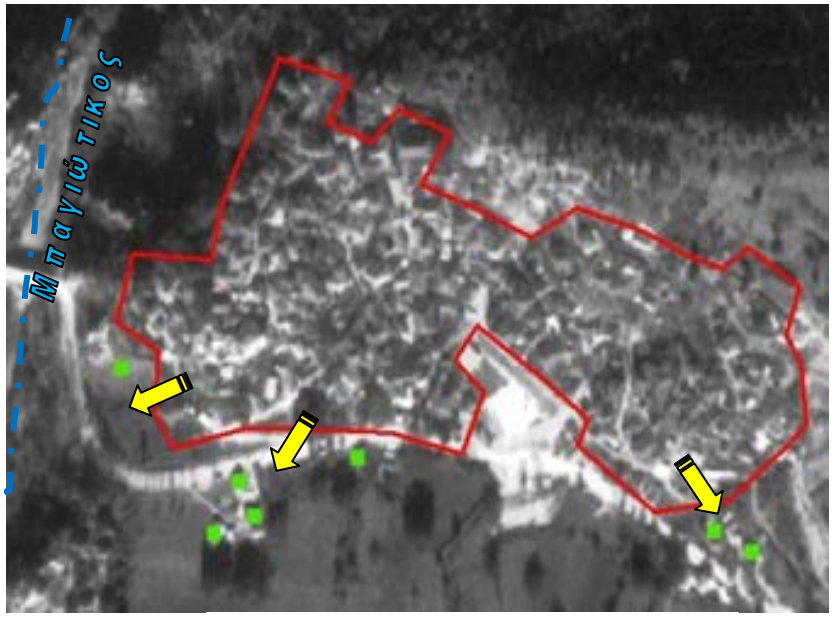

Εικ. 28: Οικισμός Κήποι - Έτος 1981
Πηγή: Α/Φ ΓΥΣ 137746 κλ. 1:35.000

Εικ. 29: Οικισμός Κήποι - Έτος 2017, Πηγή: Google Earth

Εικ. 30: Οικισμός Μεγάλο Πάπιγκο - Έτος 1945
Πηγή: Α/Φ ΓΥΣ F200_9102 κλ. 1:42.000

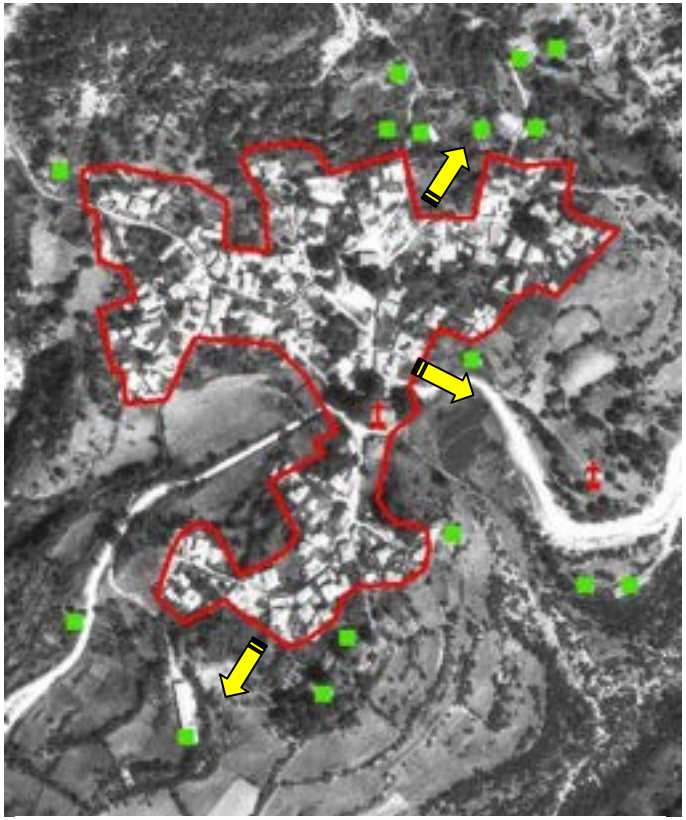

Εικ. 31: Οικισμός Μεγάλο Πάπιγκο - Έτος 1983
Πηγή: Α/Φ ΓΥΣ 152806 κλ. 1:15.000

Εικ.32: Οικισμός Μεγάλο Πάπιγκο - Έτος 2017
Πηγή: Google Earth

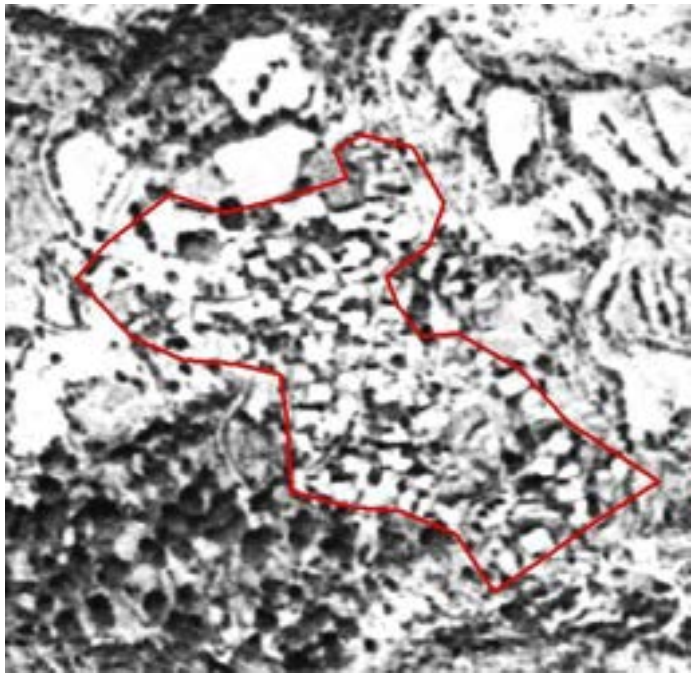

Εικ. 33: Οικισμός Μικρό Πάπιγκο - Έτος 1945
Πηγή: Α/Φ ΓΥΣ F200_9102 κλ. 1:42.000

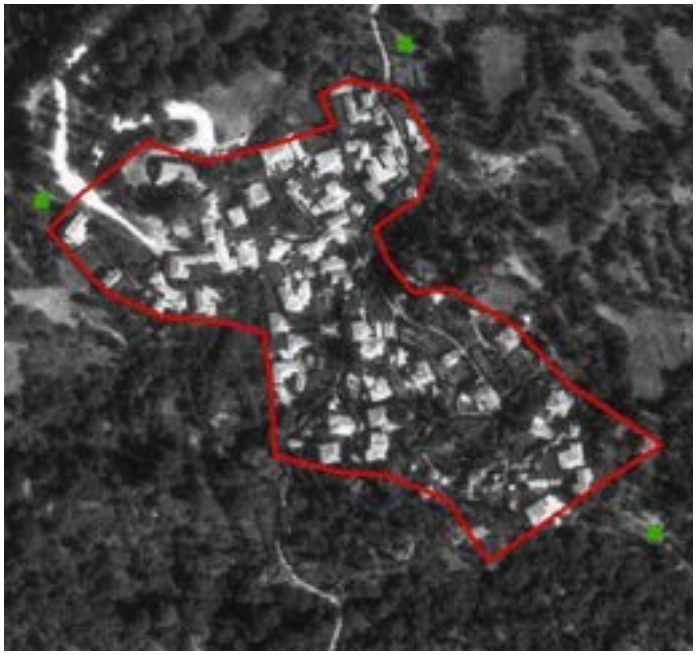

Εικ. 34: Οικισμός Μικρό Πάπιγκο - Έτος 1983
Πηγή: Α/Φ ΓΥΣ 152806 κλ. 1:15.000

Εικ. 35: Οικισμός Μικρό Πάπιγκο - Έτος 2017
Πηγή: Google Earth

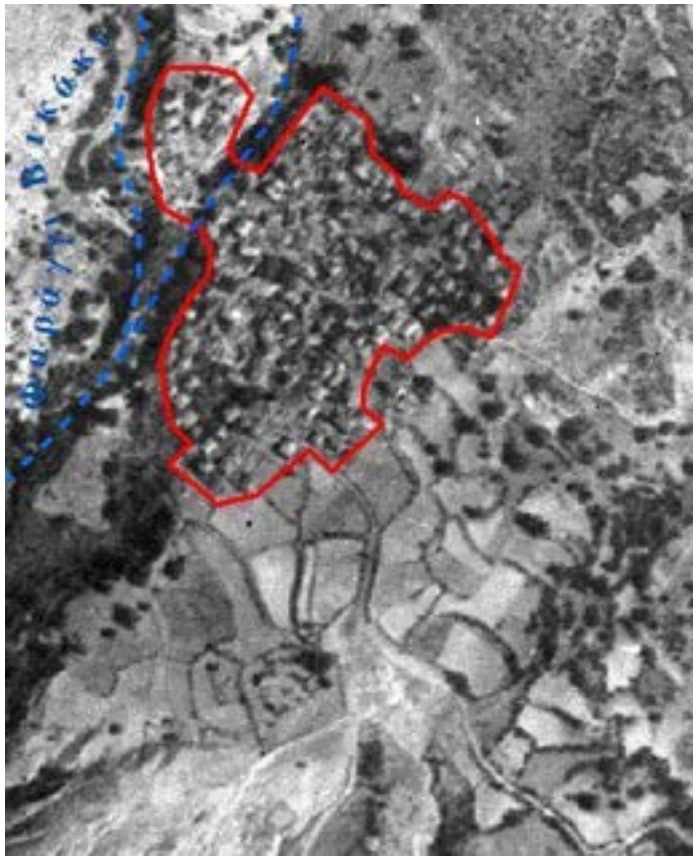

Εικ. 36: Οικισμός Τσεπέλοβο - Έτος 1945
Πηγή: Α/Φ ΓΥΣ F181_9092 κλ. 1:42.000

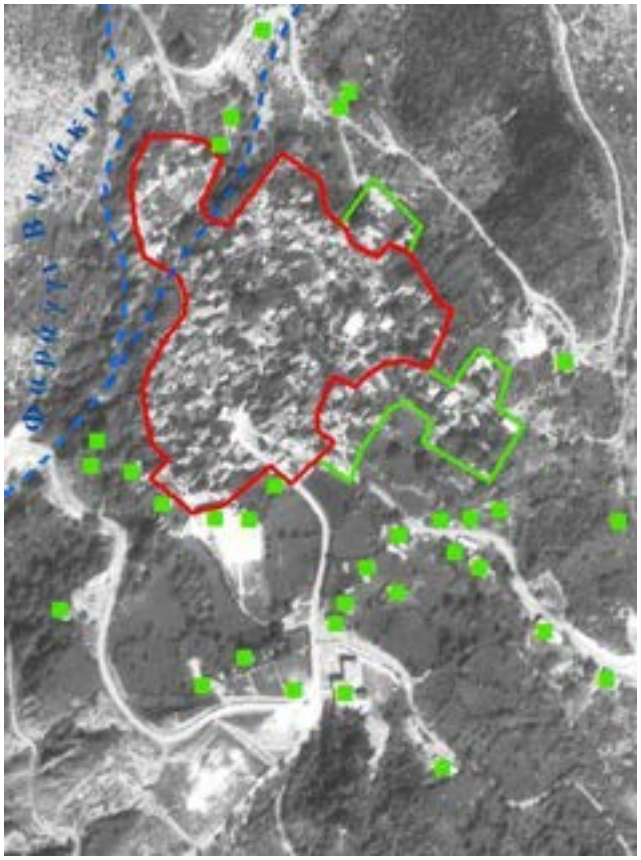

Εικ. 37: Οικισμός Τσεπέλοβο - Έτος 1981
Πηγή: Α/Φ ΓΥΣ 137746 κλ. 1:35.000

Εικ. 38: Οικισμός Τσεπέλοβο - Έτος 2017
Πηγή: Google Earth

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

6.1. Νομός Ιωαννίνων

Ο Νομός Ιωαννίνων είναι ο μεγαλύτερος σε έκταση και πληθυσμό νομός στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Ηπείρου, με συνολικά 313 οικισμούς, οι οποίοι κατανέμονται αναλογικά σε όλο το γεωγραφικό χώρο της περιοχής. Από αυτούς οι εξήντα εννέα (69) είναι χαρακτηρισμένοι ως Παραδοσιακοί Οικισμοί και το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών σαράντα έξι (67%), βρίσκονται στη γεωγραφική ενότητα του Ζαγορίου, ενώ οι υπόλοιποι τοποθετούνται είτε περιμετρικά της πόλης των Ιωαννίνων είτε στις δυτικές πλαγιές της οροσειράς της Πίνδου (περιοχή Τζουμέρκων).

Η περιοχή των Ιωαννίνων αλλά και γενικότερα η Ήπειρός θεωρούνταν μέχρι πριν από μια εικοσαετία ένας άγονος απομακρυσμένος και απρόσιτος ορεινός όγκος. Αυτή η αντίληψη είχε τις ρίζες της σε σχετικά πρόσφατα ιστορικά γεγονότα και συγκεκριμένες πολιτικές και διοικητικές εξελίξεις που καθόρισαν το αναπτυξιακό πρότυπο της σύγχρονης Ελλάδας.

Από τη μελέτη των πληθυσμιακών απογραφών και τους χάρτες που ακολουθούν από το 1940 έως και το 2011 (τελευταία απογραφή) φαίνεται ότι την πρώτη δεκαετία (1940 – 1951) εμφανίζεται μείωση του πληθυσμού στο νομό που οφείλεται κυρίως στο ότι η περιοχή ήταν πεδίο πολεμικών συγκρούσεων τόσο κατά τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο, όσο και στη συνέχεια και κατά τον εμφύλιο. Ολόκληροι οικισμοί και οι υπάρχουσες υποδομές αυτών καταστράφηκαν, με αποτέλεσμα αρκετοί κάτοικοι να απομακρυνθούν από τις ορεινές και άγονες περιοχές (χάρτης 2.1.).

Από 1951 έως το 1961 εμφανίζεται οριακή αύξηση του πληθυσμού ενώ την επόμενη δεκαετία λόγω του μεγάλου μεταναστευτικού ρεύματος, που επικρατεί σε όλη την Ελλάδα, ο πληθυσμός μειώνεται σημαντικά κατά 13%.

Ακολουθεί για τις επόμενες δύο δεκαετίες αύξηση του πληθυσμού κατά 9,5% και 7,5% αντίστοιχα, που οφείλεται κυρίως στο ρόλο που αρχίζει να διαδραματίζει τόσο στην Ήπειρο όσο και στην ευρύτερη περιοχή της Βορειοδυτικής Ελλάδας η πόλη των Ιωαννίνων, η οποία προσελκύει μεγάλα τμήματα πληθυσμού τόσο από το νομό, όσο και από όμορες περιοχές. Τη δεκαετία που ακολουθεί (1991 - 2001) ο πληθυσμός του νομού αυξάνεται κατά 4,2% (περίοδος κατά την οποία αναπτύχθηκε ο αγροτικός τομέας εξαιτίας των επιδοτήσεων που δόθηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση), ενώ από το 2001 έως το 2011 έχουμε μείωση του πληθυσμού στο νομό κατά περίπου 4% (Giotis, 2019).

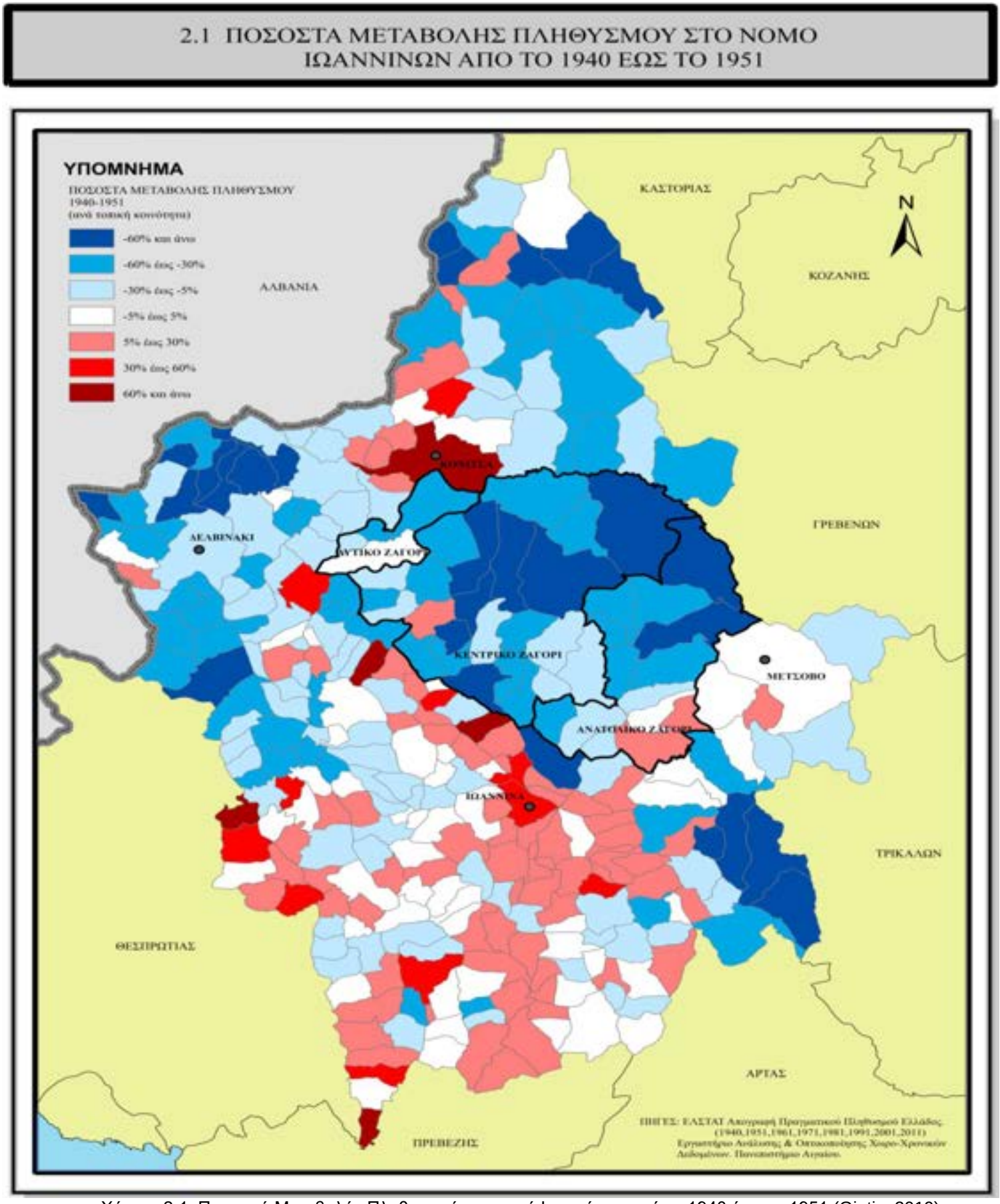

Χάρτης 2.1. Ποσοστά Μεταβολής Πληθυσμού στο νομό Ιωαννίνων από το 1940 έως το 1951 (Giotis, 2019)

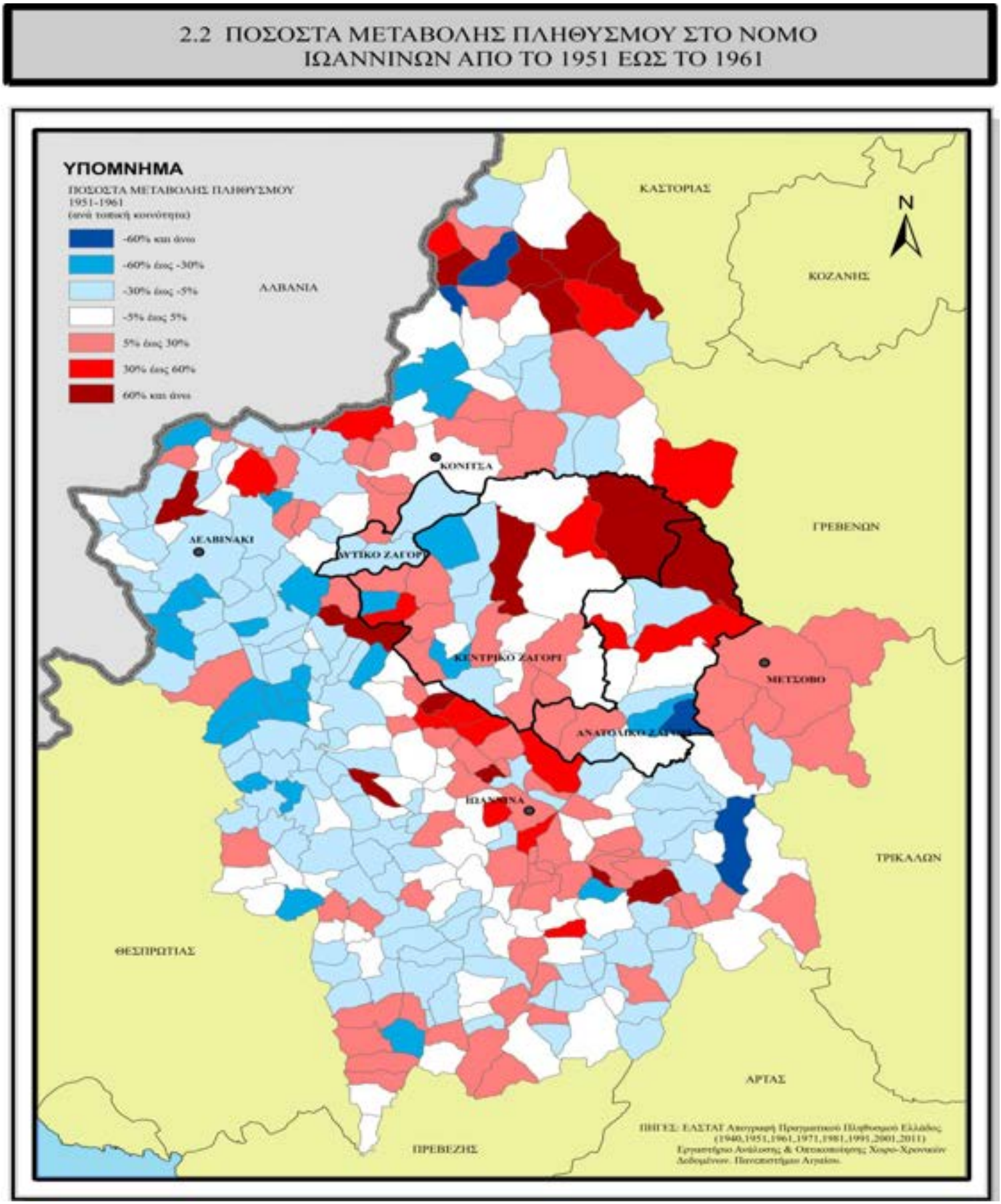

Χάρτης 2.2. Ποσοστά Μεταβολής Πληθυσμού στο νομό Ιωαννίνων από το 1951 έως το 1961 (Giotis, 2019)

Το τέλος της συγκεκριμένης δεκαετίας βρίσκει τη χώρα σε βαθιά οικονομική κρίση και η μετανάστευση νέων κυρίως ανθρώπων προς την Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη και χώρες του εξωτερικού για την εύρεση εργασίας αποτελεί το κυρίαρχο στοιχείο. Η τάση αυτή συνεχίστηκε ποίο έντονα και τα πρώτα χρόνια της νέας δεκαετίας (2011 - 2015), αλλά φαίνεται να έχει ανακοπεί την τελευταία τριετία.

Στον τομέα της απασχόλησης αυτός παρουσιάζει μια πολύ διαφορετική εικόνα σε σχέση με τους υπόλοιπους νομούς της Ελλάδας. Οι κλάδοι που εμφανίζουν τη μεγαλύτερη συγκέντρωση εργαζομένων είναι ο αγροτικός τομέας, η οικοδομική δραστηριότητα, τα δημόσια έργα, ο δημόσιος τομέας και τα τελευταία έτη ο τουρισμός. Η οικοδομή είναι ο κατεξοχήν τομέας επένδυσης των χρημάτων που στέλνονται από τους μετανάστες στη μητέρα πατρίδα, δημιουργώντας παράλληλα ένα μεγάλο απόθεμα απασχολούμενων. Την τελευταία απογραφική δεκαετία (2001 - 2011), ο νομός εμφανίζει την μικρότερη συγκέντρωση απασχολούμενων στη γεωργία, σε αντίθεση με το αντίστοιχο δείκτη στο τομέα των υπηρεσιών (τουρισμός, δημόσιο) που είναι από τους υψηλότερους σε επίπεδο χώρας (Giotis, 2019).

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στην ευρύτερη περιοχή (πολεοδομικό συγκρότημα) της πόλης των Ιωαννίνων καθώς αυτή επηρεάζει τις πληθυσμιακές μετακινήσεις σε όλη την Ήπειρο. Οι οικισμοί γύρω από τα Ιωάννινα, αύξησαν σταθερά τον πληθυσμό τους στο σύνολο της υπό εξέταση περιόδου, με αποτέλεσμα κάποιοι από αυτούς (π.χ. Σταυράκι, Βουνοπλαγιά, Κατσικά, Ανατολή, κλπ) να έχουν ενσωματωθεί στον πολεοδομικό ιστό της πόλης αποτελώντας την νέα επέκταση της πόλης. Με βάση τα στοιχεία των απογραφών είναι φανερό ότι το μεγαλύτερο μέρος του ημιαστικού πληθυσμού βρίσκεται στην περιφέρεια της πόλης των Ιωαννίνων, πράγμα που συντελεί στη μεγάλη άνοδο του ημιαστικού πληθυσμού από το 1950 μέχρι σήμερα (Γιώτης & Καλαϊτζής, 2001).

Εξετάζοντας τους χάρτες πληθυσμιακών μεταβολών, εμφανίζεται θετικό πρόσημο στις τιμές τους για τη συγκεκριμένη περιοχή από το 1940 μέχρι το 2011, καθώς διαθέτει όλους εκείνους τους παράγοντες που συντελούν τόσο στη συγκράτηση όσο και άνοδο του πληθυσμού. Η άνοδος αυτή, με βάση τα στατιστικά και χαρτογραφικά δεδομένα κυμαίνεται, σ' ένα εύρος τιμών από 5% έως 60%.

Κατά τη πρώτη δεκαετία (1940 έως 1951), παρουσιάζεται η μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση του πληθυσμού που οφείλεται στην τάση για μετακίνηση των

κατοίκων από τις ορεινές περιοχές του νομού που επλήγησαν περισσότερο από τους πολέμους (κατεστραμμένες υποδομές και σπίτια), στην κάμψη του πρωτογενούς τομέα παραγωγής (εγκατάλειψη υπαίθρου), στην ανάδειξη του αστικού τρόπου ζωής, τη μείωση των αγροτικών εισοδημάτων και στο αίσθημα ασφάλειας που παρέχει η πόλη.

Στη δεκαετία που ακολουθεί (1951 - 1961), η άνοδος του πληθυσμού στο πολεοδομικό συγκρότημα της πόλης των Ιωαννίνων είναι περίπου 10%, ενώ η αντίστοιχη αύξηση στο νομό κυμαίνεται στο 1%. Η κατάλληλη αξιοποίηση των γεωργικών εκτάσεων στις γειτνιάζουσες περιοχές με την πόλη, η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης σ' αυτή, η επέκταση του οδικού δικτύου που συνέδεσε τα Ιωάννινα με τα χωρία και τις υπόλοιπες κωμόπολης του νομού αλλά και τις γειτνιάζουσες πόλεις (Πρέβεζα, Άρτα, Κοζάνη, Γρεβενά) των όμορων νομών, αποτελούν παράγοντες προσέλκυσης και δυναμικής του πληθυσμού τη συγκεκριμένη δεκαετία (Γιώτης & Καλαϊτζής, 2001).

Την περίοδο αυτή, στο δευτερογενή τομέα, δίπλα στην παραδοσιακή βιοτεχνία που διατηρείται, εγκαταστάθηκαν μια σειρά από νέες μονάδες (κυρίως βυρσοδεψία) με αποτέλεσμα τόσο η απασχόληση όσο και ο τρόπος παραγωγής να βρίσκεται σε ικανοποιητικό βαθμό. Το μεγαλύτερο ποσοστό των βιοτεχνικών μονάδων βρίσκεται στα Ιωάννινα, εξασφαλίζοντας ένα αξιόλογο εργατικό δυναμικό για την περιοχή, αλλά και μια διαρκώς αναδυόμενη αγορά (Ζωγράφος, 1981).

Τη δεκαετία από το 1961 έως το 1971, ο πληθυσμός στην ευρύτερη περιοχή της πόλης αυξάνεται κατά 13%, εν αντιθέσει με την μείωση, κατά 15%, που εμφανίζει ο πληθυσμός στην Περιφέρεια της Ηπείρου.

Η παραπάνω αντίφαση είναι αποτέλεσμα πολλών γεγονότων. Η ανάπτυξη στο λεκανοπέδιο, γύρω από την πόλη, συγχρόνων πτηνοτροφικών και κτηνοτροφικών μονάδων σε συνδυασμό με τη εμφάνιση νέων γεωργικών καλλιεργειών αρχίζει να διαμορφώνει το χαρακτήρα της τοπικής οικονομίας και να αναδεικνύει τον αγροτικό χαρακτήρα της περιοχής. Παράλληλα, η άνοδος της οικονομικής δραστηριότητας οδηγεί στην εκμετάλλευση πρώτων υλών που παράγονται σε περιοχές του νομού.

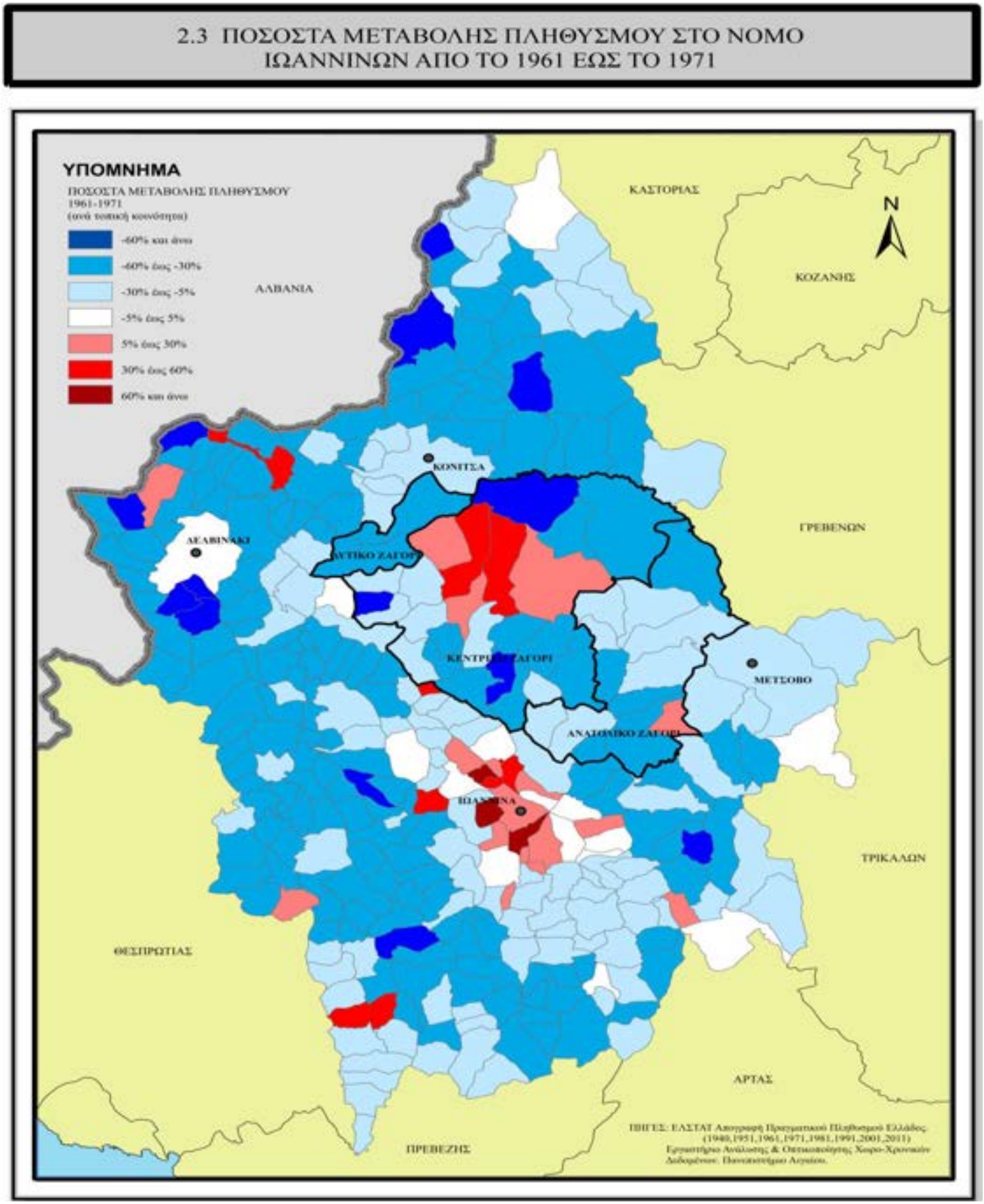

Χάρτης 2.3. Ποσοστά Μεταβολής Πληθυσμού στο νομό Ιωαννίνων από το 1961 έως το 1971 (Giotis, 2019)

Μεγάλο μέρος των κατοίκων που εγκατέλειψαν τις ορεινές και άγονες περιοχές του νομού, εγκαταστάθηκε στην πόλη των Ιωαννίνων. Η τάση μετακίνησης πληθυσμού προς την πρωτεύουσα του νομού, διευκόλυνε μεταξύ άλλων η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας που αρχίζουν να δημιουργούνται στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα, η ίδρυση του Πανεπιστημίου με τις θετικές επιπτώσεις που δημιούργησε (κατασκευή νέων οικιών, επέκταση της οικονομικής δραστηριότητας στην πόλη κλπ.) καθώς και η εγκατάσταση νέων στρατιωτικών μονάδων στα όρια της πόλη.

Μεταξύ των ετών 1971 και 1981, ο πληθυσμός που κατοικεί στο λεκανοπέδιο των Ιωαννίνων εμφανίζει διπλάσιο ποσοστό σε σχέση με αυτόν που κατοικεί στο νομό. Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του πληθυσμού στην πόλη αγγίζει το 2%.

Οι συνθήκες διαβίωσης συνεχώς βελτιώνονται με την αποξήρανση ελωδών εκτάσεων και τη κατασκευή αποστραγγιστικών έργων που βοηθούν στη δημιουργία εύφορων γεωργικών εκτάσεων. Παράλληλα, η ανοικοδόμηση της πόλης συνεχίζεται με γοργούς ρυθμός, στηριζόμενη κυρίως στο μεταναστευτικό συνάλλαγμα που εισρέει από τους απόδημούς. Παρατηρείται συγκέντρωση υπηρεσιών κυρίως στην πόλη, δημιουργώντας τις συνθήκες για την εγκατάσταση μεγάλου αριθμού εργατικού δυναμικού. Ιδρύονται επιχειρήσεις που μετατρέπουν τα Γιάννενα σε έναν από τους βασικότερους σταθμούς του αθηναϊκού εμπορίου σε ολόκληρη τη βορειοδυτική Ελλάδα. Η οικονομική παρουσία της πόλης ισχυροποιείται με τη δημιουργία καταστημάτων, τραπεζών και ίδρυση νέων ξενοδοχειακών μονάδων (Γιώτης και Καλαϊτζής, 2001).

Περαιτέρω η βελτίωση των εγκαταστάσεων του αεροδρομίου με καθημερινές πτήσεις από Αθήνα και Θεσσαλονίκη, η ίδρυση συνεταιριστικών βιομηχανιών γάλακτος και η δημιουργία νέων υπηρεσιών στο δημόσιο τομέα συνέβαλλαν στην οικονομική άνθιση της περιοχής, σε αντίθεση με τις ορεινές περιοχές του νομού, που εμφάνιζαν τάσεις εγκατάλειψης και ερήμωσης. Τέλος, το άνοιγμα των συνόρων με την Αλβανία στο τέλος της δεκαετίας, βοήθησε τόσο στον κατασκευαστικό τομέα, όσο και στο εμπόριο.

Από το 1991 έως το 2001 η αύξηση του πληθυσμού, στο πολεοδομικό συγκρότημα της πόλης και στους γύρω οικισμούς (Ανατολή, Κατσικά, Μάρμαρα, Νεοχωρόπουλο, Μπάφρα, Σταυράκι, Νεοκαισάρεια, Πέραμα, Πεδινή, κλπ.) που αποτελούν το σημερινό Δήμο Ιωαννιτών, κυμαίνεται γύρω στο 12%. Η οικιστική ανάπτυξη στην περιοχή συνεχίζεται με γοργούς ρυθμούς (Γιώτης, 2011).

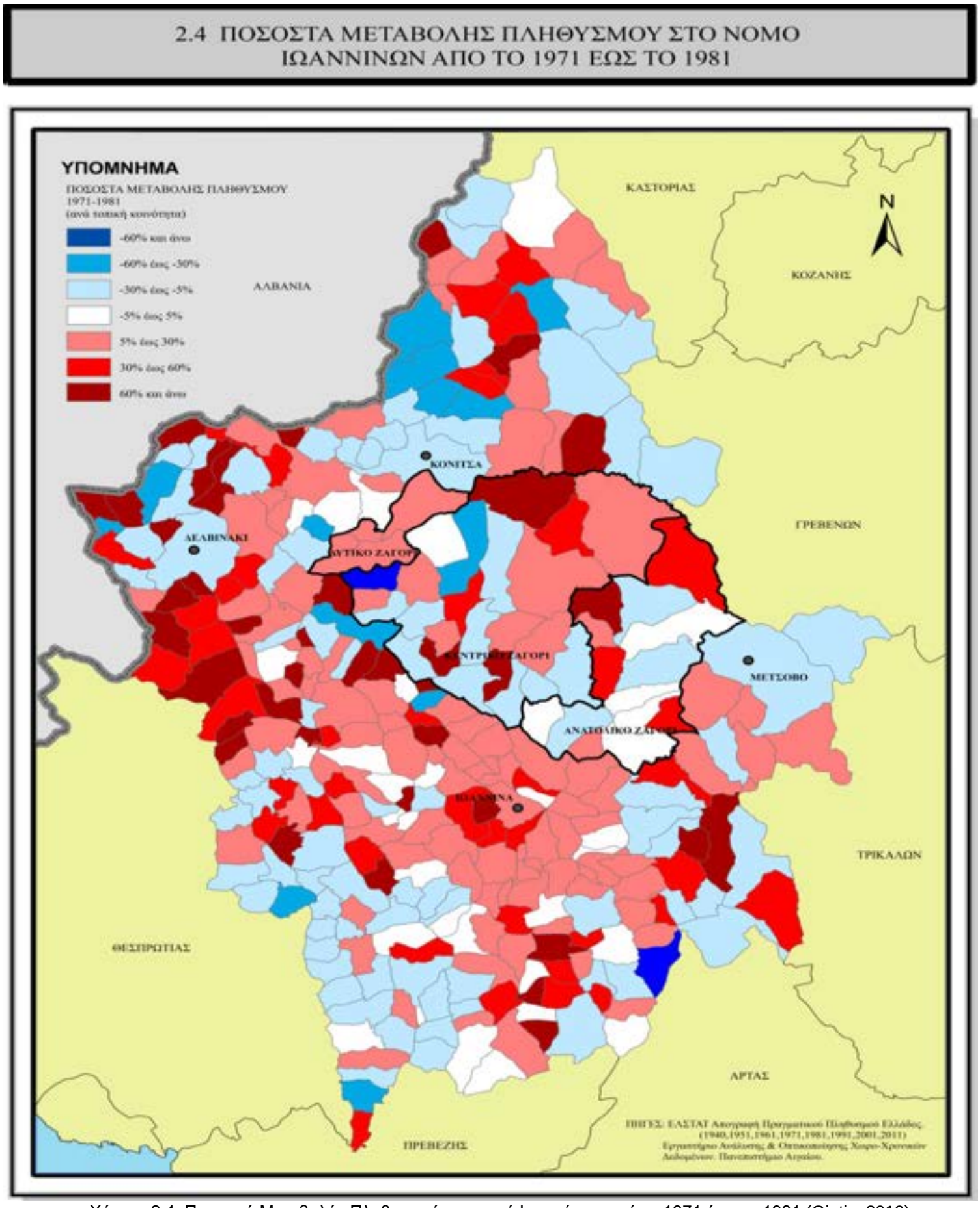

Χάρτης 2.4. Ποσοστά Μεταβολής Πληθυσμού στο νομό Ιωαννίνων από το 1971 έως το 1981 (Giotis, 2019)

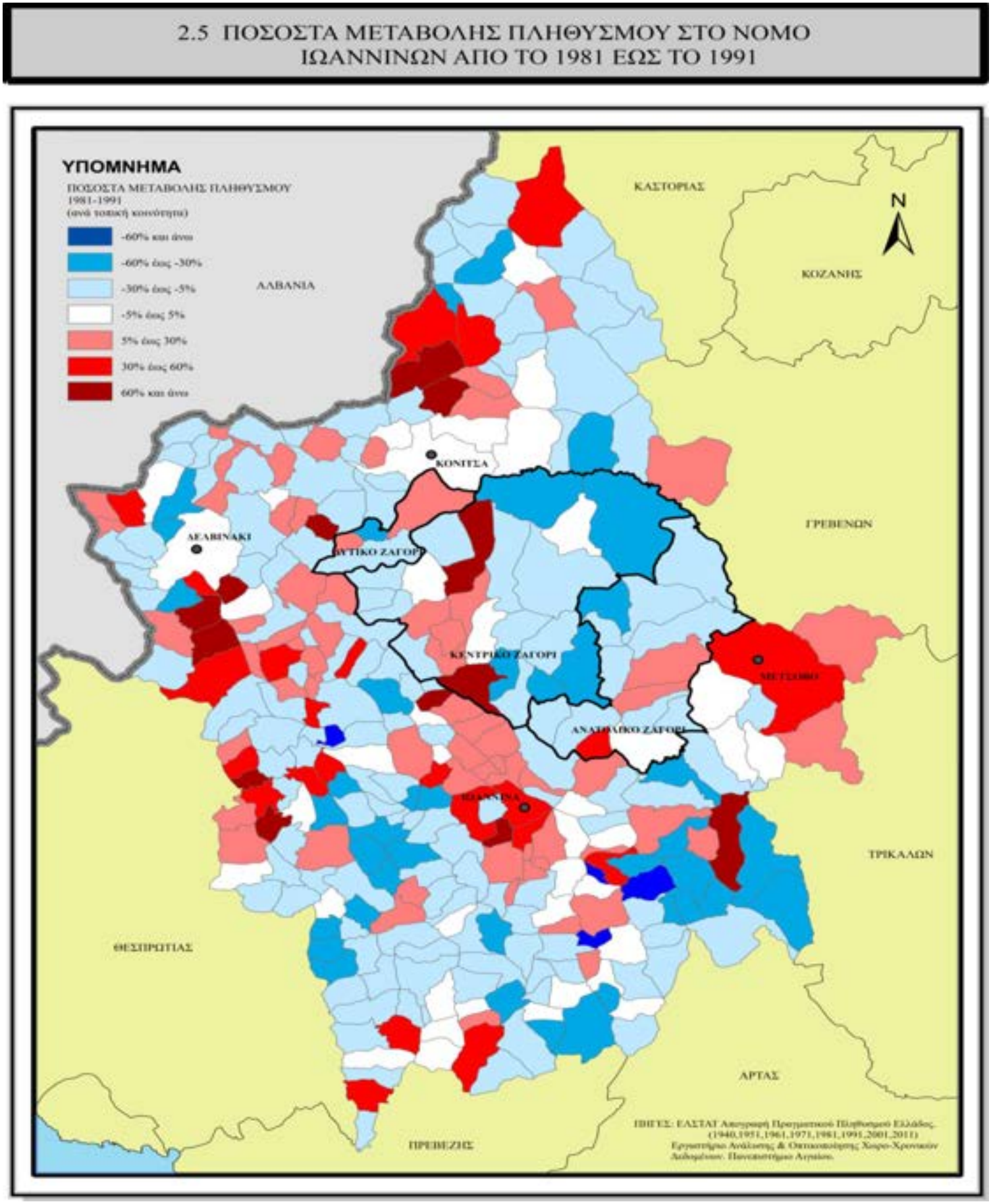

Χάρτης 2.5. Ποσοστά Μεταβολής Πληθυσμού στο νομό Ιωαννίνων από το 1981 έως το 1991 (Giotis, 2019)

Η Εγνατία Οδός αρχίζει να κατασκευάζεται, το λιμάνι της Ηγουμενίτσας αναβαθμίζεται, το οδικό δίκτυο της περιοχής επεκτείνεται και βελτιώνεται, η παραλίμνια ζώνη γίνεται εκμεταλλεύσιμη, η πόλη γίνεται τουριστικός προορισμός, αναδεικνύεται η αρχαιολογική κληρονομία (θέατρο Δωδώνης, Κάστρο των Ιωαννίνων), η ίδρυση νέων τμημάτων στο πανεπιστήμιο και η αναβάθμιση των δύο νοσοκομείων αποτελούν σημαντικούς παράγοντες εισροής κατοίκων, παραμένει στην πόλη μεγάλος αριθμός στρατιωτικών μονάδων, το εμπόριο αναπτύσσεται (δημιουργήθηκαν βιομηχανίες παραγωγής προϊόντων από έλληνες στις περιοχές τις Βορείου Ηπείρου στην Αλβανία). Το μεγαλύτερο μέρος των δημοσίων υπηρεσιών συγκεντρώνεται στην πόλη, όπου βρίσκεται και η έδρα της Περιφέρειας Ηπείρου (νην Αποκεντρωμένης Διοίκησης Ηπείρου - Δυτικής Μακεδονίας). Στην απασχόληση κυριαρχεί ο τριτογενής τομέα σε συντριπτικό ποσοστό 88% (Γιώτης & Καλαϊτζής, 2001).

Από το 2001 έως το 2011 η πόλη των Ιωαννίνων αναδεικνύεται σε Περιφερειακό Κέντρο στα δυτικά Βαλκάνια με την ενσωμάτωση της νότιας Αλβανίας στον διασυνοριακό χώρο Ελλάδας- Αλβανίας και γίνεται πύλη εισόδου στην ευρύτερη περιοχή του Αδριατικού διαδρόμου. Για την λειτουργία της ως πύλη, τα Ιωάννινα υποστηρίζονται στο επίπεδο των θαλάσσιων μεταφορών από την Ηγουμενίτσα (διεθνή πύλη), με την ταυτόχρονη αξιοποίηση και εκμετάλλευση του άξονα της Εγνατίας Οδού.

Ο πληθυσμός της πόλης αυξήθηκε κατά 12,5%, ενώ το μέγεθος (80 χιλιάδες είναι οι κάτοικοι της πόλης και 111 χιλιάδες του Δήμου) και ο χαρακτήρας της πόλης ως πανεπιστημιούπολη, με ισχυρά περιβαλλοντικά στοιχεία (Φορέας Διαχείρισης Λίμνης Παμβώτιδας) και πλούσια ιστορική κληρονομιά, προδιαγράφουν υψηλή ποιότητα ζωής, αναπτυγμένες δραστηριότητες στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην Έρευνα, την Εκπαίδευση και την Υγεία. Όλα τα παραπάνω αναδεικνύουν τα Ιωάννινα ως ένα ισχυρό διαπεριφερειακό / διακρατικό «αστικό κέντρο – πόλο», προσφέροντας υψηλή ποιότητα ζωής στους κατοίκους και ενισχύοντας την οικονομική επιρροή τους στην Βορειοδυτική Ελλάδα (Γιώτης, 2011).

Κατά την τρέχουσα περίοδο με την παράδοση σε λειτουργία του συνόλου της Ιόνιας Οδού ο νομός και γενικότερα η Ήπειρος, παύει ποία να βρίσκονται στην απομόνωση. Η πόλη των Ιωαννίνων διαδραματίζει σπουδαίο κομβικό ρόλο καθώς βρίσκεται στο σταυροδρόμι που συνδέει τη Βόρεια Ελλάδα μέσω της Εγνατίας Οδού με το Λιμάνι της Ηγουμενίτσας (πύλη εισόδου της χώρας από την Ιταλία), όπως επίσης την Αθήνα και τις υπόλοιπες πόλεις της Βορειοδυτικής Ελλάδας και της Πελοποννήσου μέσω

της Ιόνιας Οδού. Ο νομός αποτελεί πύλη εισόδου της χώρας με την Αλβανία. Τα τελευταία δύο έτη το αεροδρόμιο των Ιωαννίνων (ολοκληρώνονται η εργασίες ανακατασκευής του) δέχεται κατά τους καλοκαιρινούς μήνες πτήσεις από το εξωτερικό (Κύπρος, Σουηδία, Ισραήλ), ενώ φέτος αναμένονται πτήσεις και από άλλες χώρες.

Τα ανωτέρω έργα υποδομής που ολοκληρώθηκαν στην περιοχή δημιουργούν ελπίδες για ευρύτερη μόνιμη τουριστική ανάκαμψη (ήδη τα πρώτα δείγματα τα τελευταία τρία έτη είναι ενθαρρυντικά), τόσο στην πόλη των Ιωαννίνων, όσο και στην περιοχή των Ζαγοροχωρίων (αποτελούν ένα ιδιαίτερο μέρος αρχιτεκτονικού και φυσικού κάλλους που οι επισκέπτες θέλουν να δουν από κοντά).

Εκτός από την πόλη των Ιωαννίνων, κρίθηκε σκόπιμο να γίνει αναφορά και σε άλλες δύο πόλεις, το Μέτσοβο και την Κόνιτσα, προκειμένου να υπάρχει μία ολοκληρωμένη εικόνα στο σύνολο των αστικών κέντρων που κατοικεί το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού στο νομό.

Το Μέτσοβο, σε βάθος εβδομηκονταετίας (1940 - 2011), εμφανίζει μείωση στον πληθυσμό του, της τάξης του 16% που οφείλεται κυρίως στο δημογραφικό πρόβλημα που εμφανίζεται στην περιοχή. Οι κάτοικοι της περιοχής δεν εγκαταλείπουν τις εστίες τους, ενώ ο μέσος όρος ηλικίας τους, αυξάνεται. Τη δεκαετία 1940 - 1951 εμφανίζεται οριακή μείωση (περίπου 3%) του πληθυσμού (εμφύλιος πόλεμος, ορεινό περιοχής, πρώτα σημάδια τάσης για μετανάστευση), ενώ ακολούθως από το 1951 έως και το 1961 η αύξηση που πληθυσμού κυμαίνεται στο 6% και η οποία οφείλεται τόσο στην ίδρυση βιοτεχνιών κρασιού και τυροκομικών, όσο και τη δημιουργία οδικού άξονα μεταξύ Ιωαννίνων και Τρικάλων καθώς και στην ανάπτυξη του τομέα της υλοτομίας (μεγάλος αριθμός δασικών εκτάσεων στην περιοχή).

Μεταξύ των ετών 1961 και 1971 η μείωση του πληθυσμού (περίπου 5%) είναι μικρότερη σε σχέση με τη μείωση στον υπόλοιπο νομό (μεταναστευτικό ρεύμα, ορεινή περιοχή), ενώ το επόμενο διάστημα από το 1971 έως το 1991 επικρατούν σταθεροποιητικές ανοδικές τάσεις (3%) που οφείλονται κυρίως στην κομβική θέση που κατέχει το Μέτσοβο (ανάπτυξη εμπορίου, δημιουργία ξενοδοχειακών μονάδων, υδροηλεκτρικό εργοστάσιο Αώου, χιονοδρομικό κέντρο, ενδιάμεση κωμόπολη μεταξύ Ιωαννίνων, Τρικάλων και Γρεβενών, κλπ.), σε αντίθεση με την τάση για φυγή που επικρατεί στα υπόλοιπα ορεινά του νομού (Γιώτης & Καλαϊτζής, 2001).

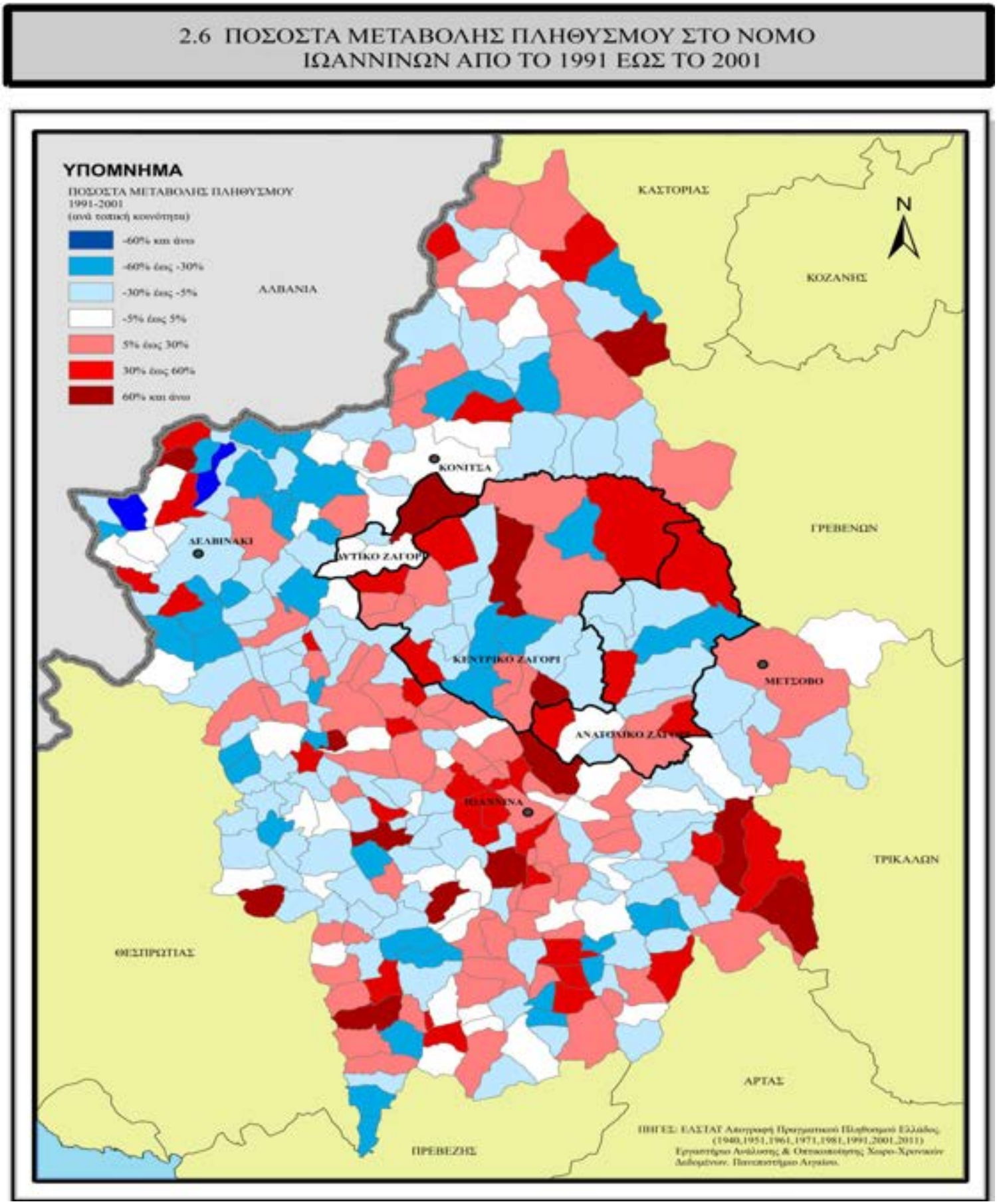

Χάρτης 2.6. Ποσοστά Μεταβολής Πληθυσμού στο νομό Ιωαννίνων από το 1991 έως το 2001(Giotis, 2019)

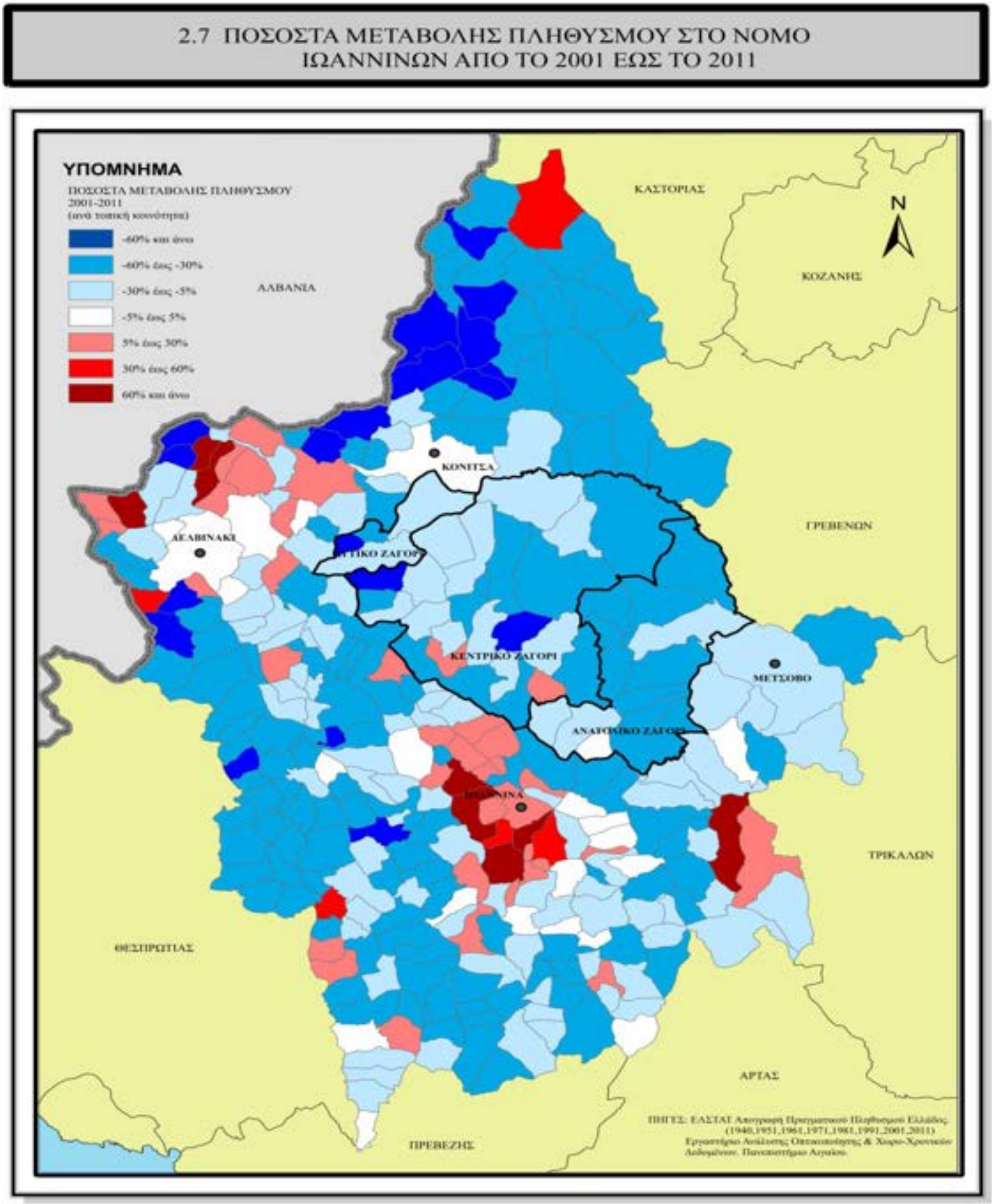

Χάρτης 2.7. Ποσοστά Μεταβολής Πληθυσμού στο νομό Ιωαννίνων από το 2001 έως το 2011 (Giotis, 2019)

Η περιοχή χαρακτηρίζεται ως 100% ορεινή, ενώ η μορφολογία του εδάφους σε συνδυασμό με το υψόμετρο αλλά και την ποιότητα αυτού, δημιουργούν τις συνθήκες εκμετάλλευσης τόσο των βοσκότοπων όσο και των δασών (Γιώτης & Καλαϊτζής, 2001).

Τη δεκαετία 1991-2001, ο πληθυσμός στο Μέτσοβο αυξήθηκε κατά 9% αναδεικνύοντας για άλλη μια φορά την ανοδική αναπτυξιακή πορεία (νέες ξενοδοχειακές μονάδες, εργαστήρια παραγωγής τοπικών προϊόντων, μεγάλα εργοτάξια για την κατασκευή της Εγνατίας Οδού) της πόλης. Το Μέτσοβο αποτελούσε το σημείο αναφοράς (ενδιάμεσος σταθμός) τόσο των επισκεπτών του νομού (πλούσιο φυσικό περιβάλλον), όσο και των ταξιδιωτών (Ελλήνων και αλλοδαπών κυρίως Τούρκων) με κατεύθυνση από τις πόλεις της Ηπείρου, την Κέρκυρα και τη Λευκάδα προς την Θεσσαλία και τη Βόρεια Ελλάδα (Γιώτης, 2011).

Με βάση τα στατιστικά και τα χαρτογραφικά (χάρτης 2.7) δεδομένα που διαθέτουμε για τη δεκαετία 2001 - 2011 για το Μέτσοβο, ο πληθυσμός μειώνεται κατά 20%. Η οικονομική κρίση που έπληξε τη χώρα και συνεπώς και την περιοχή τα τελευταία χρόνια της συγκεκριμένης δεκαετίας, η ολοκλήρωση της Εγνατίας οδού (με αποτέλεσμα τη μετακίνηση από την περιοχή σημαντικού αριθμού εργαζομένων προς άλλες περιοχές) που παρακάμπτει το Μέτσοβο και μειώνει σημαντικά την απόσταση από την Ηγουμενίτσα έως την Αλεξανδρούπολη, η γήρανση του πληθυσμού (αρνητικό ισοζύγιο γεννήσεων - θανάτων σε όλη τη χώρα από το 2007 και μετά) καθώς και η τάση φυγής των νέων προς το εξωτερικό για την εύρεση εργασίας (με βάση τα προσόντα που διαθέτουν), αποτελούν κάποιους από τους παράγοντες που συνέβαλαν στην ανωτέρω εξέλιξη.

Στον τομέα της απασχόλησης το 2001 ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός του Μετσόβου ήταν 1052 κάτοικοι, ενώ το 2010 ήταν 882, δηλαδή παρατηρείται μια μείωση της τάξεως του 16%. Ο αριθμός των ανέργων παρέμεινε σχεδόν σταθερός, ενώ ελαττώθηκαν οι απασχολούμενοι κατά 24% (910 το 2001, 733 το 2011), με μεγαλύτερη κάμψη να εμφανίζει ο τριτογενής τομέας της τάξεως του 40%. Σε αντίθεση με τον τριτογενή τομέα, ο δευτερογενής τομέας (εμπόριο, μεταποίηση, κατασκευές) αύξησε τα ποσοστά του κατά επίσης 40%. Τέλος κάμψη κατά 15% εμφανίζει και ο πρωτογενής τομέας [36] (Γιώτης & Καλαϊτζής, 2001).

[36]Πρωτογενής Τομέας: Γεωργία, αλιεία, δασοκομεία. Δευτερογενής Τομέας: Ορυχεία, λατομεία, μεταλλεία, μεταποίηση, παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, τη διανομή νερού, φυσικού αερίου, κατασκευές (κατοικίες, τεχνικά έργα). Τριτογενής Τομέας: Εμπόριο, μεταφορές, δημόσιες υπηρεσίες, άμυνα, τουρισμός

Από την άλλη πλευρά η πόλη της Κόνιτσας κατά την δεκαετία του 40, εμφανίζει μεγάλη πληθυσμιακή αύξηση της τάξεως του 60% (βλέπε χάρτη 2.1) καθώς μετά το πέρας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά και του εμφυλίου, οι περισσότεροι κάτοικοι από τα ορεινά και κατεστραμμένα χωριά της περιοχής συγκεντρώθηκαν στην πόλη. Στη δεκαετία που ακολουθεί (1951 - 1961) ο πληθυσμός μειώνεται κατά 4%, μείωση που συνεχίζεται με συνεχώς αυξανόμενο ρυθμό της τάξεως του 20% μέχρι και το 1981 (κύμα εξόδου από το νομό Ιωαννίνων). Από το 1981 έως το 2001 ο πληθυσμός της Κόνιτσας σταθεροποιείται, ενώ την τελευταία απογραφική δεκαετία (2001 - 2011) μειώνεται κατά 3%.

Θα πρέπει να τονίσουμε ότι η περιοχή χαρακτηρίζεται ως ορεινή με εξαίρεση τον κάμπο της. Το 90% των εκτάσεων είναι δάσος και βοσκοτόπια και μόλις το 5% ανήκει στην κατηγορία των καλλιεργήσιμων εκτάσεων. Η κύρια απασχόληση των κατοίκων είναι η κτηνοτροφία και ακολουθούν η πτηνοτροφία, η πεστροφοκαλλιέργεια και η υλοτομία.

Σε σχέση με την απασχόληση στην πόλη της Κόνιτσας για τα έτη 2001 και 2011, από την ανάλυση των στατιστικών δεδομένων προκύπτει ότι ενώ ο αριθμός των απασχολούμενων το 2001 ήταν 1098, το 2011 αυτός μειώνεται κατά 13%, σε 951. Επίσης παρόλη τη μείωση που αναφέρθηκε προηγουμένως, η απασχόληση στον τριτογενή τομέα αυξήθηκε, από 51% το 2001, σε 66% το 2011, με αντίστοιχη μείωση των απασχολούμενων στον πρωτογενή (από 143 το 2001 σε 108 το 2011) και το δευτερογενή (από 218 το 2001 σε 206 το 2011) τομέα (Γιώτης, 2011).

6.2. Μέγεθος Οικισμών στο Νομό Ιωαννίνων

Από την κατηγοριοποίηση των οικισμών σε σχέση με τον πληθυσμό (έγινε λεπτομερής αναφορά στο Κεφάλαιο 4.3.1) και με βάση τα απογραφικά στοιχεία ανά δεκαετία φαίνεται ότι κυριαρχούν οι μικροί οικισμοί στο νομό, καθώς αυξάνεται σταδιακά ο αριθμός τους από το 1940 μέχρι και το 2011. Έτσι ενώ το 1940, οι μικροί οικισμοί καταλάμβαναν μόλις το 14% (44) του συνόλου των οικισμών στο νομό, το 1951 το ποσοστό αυτό σχεδόν διπλασιάζεται και φτάνει στο 27% (86), ενώ το 1961 γίνεται 30% (93). Ορόσημο αποτελεί το έτος 1971 όπου, σε συνάρτηση με την μεγάλη μεταναστευτική ροή κατοίκων (1961 - 1971) από τους ορεινούς οικισμούς του νομού προς άλλες περιοχές της χώρας και του εξωτερικού, ο αριθμός των μικρών οικισμών αυξάνεται αισθητά, με το ποσοστό να φτάνει στο 51% (159) τον οικισμών του νομού.

Ακολούθως το ποσοστό τους ελαττώνεται σε 47% (146) κατά την απογραφή του 1981, ενώ την επόμενη δεκαετία (1991) παρατηρείται εκ νέου αύξηση φτάνοντας στο 54% του συνόλου των οικισμών, ποσοστό το οποίο παραμένει σταθερό και το 2001. Η αύξηση αυτή, συνεχίζεται και κατά την απογραφή του 2011, με τον αριθμό τον μικρών οικισμών να φτάνει τους 223, αυξημένος κατά 39% σε σχέση με το 2001. Τα ανωτέρω αποτελούν σαφή ένδειξη της σταδιακής εγκατάλειψης των περισσότερων οικισμών του νομού (κυρίως ορεινών) από τους μέχρι πρότινος κατοίκους αυτών, με αποτέλεσμα τη σταδιακή γήρανση του εναπομείναντος πληθυσμού (Γιώτης, 2011).

Σε σχέση με τον αριθμό των μεσαίων οικισμών (βλέπε πίνακα που ακολουθεί) το 1940 ήταν 253, το χρονικό διάστημα από το 1951-1971 ελαττώνεται συνεχώς, το 1981 αυξάνεται σε 151, ενώ τα έτη 1991 και 2001 μειώνεται σε 127. Τέλος για το έτος 2011, η μείωση φτάνει στο 67% σε σχέση με το 2001. Σε αναλογία με τα προηγούμενα οι μεγάλοι οικισμοί παρουσιάζουν μικρές αυξομειώσεις από το 1940 έως το 2001 (ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το 1940 ήταν 12, το 1981 ήταν 9 και το 2001), ενώ το 2011 ο αριθμός τους ελαττώνεται σε πέντε (5), μειωμένος κατά 50% σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία.

Τέλος αναφορικά με τους πολύ μεγάλους οικισμούς διαπιστώνεται ότι ο αριθμός τους διπλασιάζεται το 2011 σε σχέση με το 1940. Από τα στοιχεία του πίνακα προκύπτει ότι, ενώ στην αρχή της περιόδου μελέτης μας (1940) ο αριθμός τους ήταν τέσσερις και περιελάμβανε τα Ιωάννινα, το Μέτσοβο, την Κόνιτσα και τα Πράμαντα, κατά τα έτη 1951 και 1961 ελαττώνεται σε τρείς (Ιωάννινα, Μέτσοβο, Κόνιτσα). Ακολούθως το 1971 ο αριθμός τους αυξάνεται σε πέντε (Ιωάννινα, Μέτσοβο, Κόνιτσα, Ανατολή και Πέραμα), το 1981 γίνονται επτά (στους οικισμούς του 1971 προστίθενται ο Κατσικάς και το Σταυράκι), το 1991 προστέθηκε ακόμη ένας (Ελεούσα) σε σχέση με το 1981, ενώ το 2001 ο αριθμός τους αυξάνεται σε δέκα, καθώς περιλαμβάνονται επίσης η Πεδινή και τα Μάρμαρα (Γιώτης, 2011). Ο αριθμός αυτός των πολύ μεγάλων οικισμών παραμένει σταθερός και το έτος 2011. Πρόκειται για οικισμούς που αποτελούν συνέχεια του πολεοδομικού ιστού της πόλης των Ιωαννίνων και οι οποίοι ανήκουν στη χωρική ενότητα του νέου διευρυμένου Δήμου Ιωαννιτών.

	ΑΡΙΘΜΟΣ ΟΙΚΙΣΜΩΝ (ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ)			
ΕΤΗ	ΜΙΚΡΟΙ	ΜΕΣΑΙΟΙ	ΜΕΓΑΛΟΙ	ΠΟΛΥ ΜΕΓΑΛΟΙ
1940	44	253	12	4
1951	86	209	15	3
1961	93	203	14	3
1971	159	141	8	5
1981	146	151	9	7
1991	169	127	9	8
2001	168	125	10	10
2011	223	75	5	10

Πίνακας 1: Κατηγοριοποίηση οικισμών με βάση πληθυσμιακά κριτήρια στο νομό Ιωαννίνων (πηγή: ιδία επεξεργασία στοιχείων)

Εξετάζοντας τα ανωτέρω δεδομένα και συσχετίζοντας τα με το χαρακτηρισμό των οικισμών σε πεδινούς, ημιορεινούς και ορεινούς (με βάση την ΕΣΥΕ) διαπιστώνουμε ότι το μεγαλύτερο μέρος των μικρών οικισμών σε όλη τη χρονική διάρκεια της ερευνάς μας είναι και ορεινοί οικισμοί. Οι πολύ μεγάλοι οικισμοί είναι πεδινοί οικισμοί με εξαίρεση το Μέτσοβο και την Κόνιτσα που χαρακτηρίζονται ως ορεινοί. Από το 1971 έως το 2011 οι ημιορεινοί οικισμοί είναι κατά ένα μεγάλο ποσοστό μεσαίοι και κατά ένα μικρότερο ποσοστό μικροί οικισμοί (Γιώτης, 2011).

Κρίθηκε σκόπιμο επίσης να εξεταστεί σε επίπεδο νομού, ανά δεκαετία, εάν η μεταβολή του πληθυσμού ανά κατηγορία οικισμού με βάση το μέγεθος του, έχει θετικό ή αρνητικό πρόσημο.

	ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΑΤΟΙΚΩΝ			
ΕΤΗ	ΜΙΚΡΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΜΕΣΑΙΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΜΕΓΑΛΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΠΟΛΥ ΜΕΓΑΛΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ
1940	6683	109808	17822	30118
1951	11230	85461	18554	38829
1961	12560	83872	17102	41515
1971	17808	55749	10783	49285
1981	17371	58238	11139	60504
1991	23382	49268	11738	62342
2001	20354	58925	10013	92205
2011	22042	34683	5555	116986

Πίνακας 2. Αριθμός κατοίκων ανά οικισμό (πηγή: επεξεργασία στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ)

Την πρώτη απογραφική δεκαετία μεταξύ των ετών 1940 και 1951, ο αριθμός των κατοίκων (στο σύνολο του νομού) που διέμεναν σε μικρούς οικισμούς από 6.683 το 1940

αυξήθηκε σε 11.230 το 1951. Αντίστοιχα στους μεσαίους οικισμούς ενώ το 1940 διέμενε 67% των κατοίκων, το 1951 το ποσοστό αυτό μειώνεται στο 55%. Στους μεγάλους οικισμούς το 1940 κατοικούσε το 11% του πληθυσμού, ενώ το 1951 το 12,2% και τέλος στους πολύ μεγάλους το 1940 το ποσοστό ήταν 18%, ενώ το 1951 αυξάνεται σε 25%. Συνεπώς ο πληθυσμός των μεσαίων οικισμών ελαττώνεται κατά εικοσιπέντε χιλιάδες (25.000) περίπου, από τους οποίους οι δέκα χιλιάδες (10.000) περίπου μετακινούνται εκτός νομού, ενώ οι υπόλοιποι δεκαπέντε χιλιάδες (15.000) κατανέμεται κυρίως στους μικρούς και τους πολύ μεγάλους οικισμούς. Αυτό επιβεβαιώνεται και από τον πίνακα 5.1όπου, όπως τονίστηκε και προηγουμένως, ο αριθμός των μικρών οικισμών διπλασιάζεται, ενώ ταυτόχρονα μειώνονται οι μεσαίοι οικισμοί. Παρόλο που οι πολύ μεγάλοι οικισμοί μειώνονται κατά ένα (1) σε αριθμό, ο πληθυσμός τους αυξάνεται κατά περίπου οκτώμισι χιλιάδες (8.500), με τη ροή των κατοίκων να γίνεται κυρίως προς την πόλη των Ιωαννίνων (Γιώτης, 2011).

Στη δεκαετία (1951-1961) που ακολουθεί, εμφανίζεται μικρή αύξηση στον αριθμό των κατοίκων που διέμεναν στου μικρούς και στους πολύ μεγάλους οικισμούς, ενώ υπάρχει μείωση στις άλλες δύο κατηγορίες οικισμών. Επειδή ο αριθμός των μικρών οικισμών αυξάνει και των πολύ μεγάλων παραμένει σταθερός συμπεραίνουμε ότι το ποσοστό των κατοίκων που εγκατέλειψαν τους μεσαίους και μεγάλους οικισμούς από το 1951έως το 1961, μεταφέρθηκε κατά 30% στους μικρούς και κατά 70% στους πολύ μεγάλους οικισμούς. Θα πρέπει να τονιστεί ότι η αύξηση του πληθυσμού μόνο στην πόλη των Ιωαννίνων υπερκαλύπτει την γενικότερη αύξηση του πληθυσμού στους μεγάλους οικισμούς. Συνεπώς το θετικό ισοζύγιο που προκύπτει από τις παραπάνω μεταβολές, οφείλεται κατά κύριο λόγο στο σημαντικό ρόλο που αρχίζει να διαδραματίζει η πόλη των Ιωαννίνων στην περιοχή της Βορειοδυτικής Ελλάδας.

Κατά το χρονικό διάστημα από το 1961 έως το 1971, εμφανίζεται σημαντική μείωση (περίπου κατά τριάντα επτά χιλιάδες κάτοικοι) του πληθυσμού των μεσαίων και μεγάλων οικισμών και αύξηση του πληθυσμού των κατοίκων των μικρών και πολύ μεγάλων οικισμών. Θα πρέπει εδώ να τονιστεί ότι ο αριθμός των μικρών οικισμών το 1971 σχεδόν αυξάνεται κατά 50% σε σχέση με το 1961, με ταυτόχρονη αύξηση του πληθυσμού κατά 30%. Επίσης θα πρέπει να αναφέρουμε ότι ενώ ο πληθυσμός του νομού ελαττώνεται περίπου κατά 13% ο αριθμός των κατοίκων στους πολύ μεγάλους οικισμούς αυξάνεται κατά 16% (αυξήθηκαν από τρείς το 1961, σε πέντε το 1961), με την αύξηση του πληθυσμού στην πόλη των Ιωαννίνων να κυμαίνεται στο 10%.

Κατά τη δεκαετία 1971 – 1981, εμφανίζεται μικρή μείωση στον πληθυσμό των μικρών οικισμών και αύξηση των πληθυσμών στις υπόλοιπες κατηγορίες οικισμών. Την μεγαλύτερη αύξηση έχει η κατηγορία των πολύ μεγάλων οικισμών σε ποσοστό 18,5%. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι η περαιτέρω φυγή των κατοίκων από τους μικρούς και ορεινούς οικισμούς και η ταυτόχρονη αύξηση του πληθυσμού στην πόλη των Ιωαννίνων κατά 14%.

Το χρονικό διάστημα από το 1981 έως το 1991, ο πληθυσμός στους μικρούς οικισμούς (ο αριθμός τους αυξάνεται από 146 το 1981 σε 169 το 1991) εμφανίζει αύξηση της τάξεως του 25% σε σχέση με το 1981. Οι μεσαίοι οικισμοί χάνουν 15% των κατοίκων τους, ενώ οι μεγάλοι και οι πολύ μεγάλοι οικισμοί αυξάνουν κατά 5% και 3% αντίστοιχα τον πληθυσμό τους. Επειδή ο πληθυσμός στην πόλη των Ιωαννίνων αυξάνεται συνολικά κατά 21% και η αύξηση του πληθυσμού στο νομό κυμαίνεται στο 7,5% συμπεραίνουμε ότι μέρος του πληθυσμού που βρίσκεται στους οικισμούς γύρω από την πόλη των Ιωαννίνων συγκεντρώνεται σε αυτή καθώς και πληθυσμός από περιοχές άλλων νομών (Γιώτης, 2011).

Μεταξύ των ετών 1991 και 2001, ο αριθμός των κατοίκων στους μικρούς και μεγάλους οικισμούς μειώνεται κατά 13% και 14% (σε σχέση με το 1991) αντίστοιχα, ενώ αντίθετα στους μεσαίους και πολύ μεγάλους η αύξηση του πληθυσμού είναι 19% και 47% αντίστοιχα (Γιώτης, 2011). Τέλος κατά τη δεκαετία (2001 - 2011), που διαθέτουμε τα ποιο πρόσφατα στοιχεία, παρατηρούμε να αυξάνεται ο πληθυσμός των μικρών και πολύ μεγάλων οικισμών κατά 10%, και 27% αντίστοιχα, ενώ έχουμε μείωση του πληθυσμού κατά 41% και 44% στους μεσαίους και μεγάλους οικισμούς. Από τα ανωτέρω και λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι ο πληθυσμός στην πόλη των Ιωαννίνων (αύξηση 13%) καθώς και σε όλους τους οικισμούς που βρίσκονται στον πολεοδομικό ιστό της πόλης (Ανατολή, Ελεούσα, Κατσικά, Μάρμαρα, Νεοχωρόπουλο, Πεδινή, Σταυράκι) αυξάνεται από το 2001 έως το 2011, ενώ ταυτόχρονα μειώνεται στο Μέτσοβο και την Κόνιτσα καταδεικνύει ότι η πόλη των Ιωαννίνων εξακολουθεί σε βάθος πεντηκονταετίας να προσελκύει κόσμο, δημιουργώντας ένας σημαντικό αστικό περιφερειακό πόλο έλξης μεταξύ Πάτρα - Κακαβιάς και Ηγουμενίτσας - Θεσσαλονίκης.

6.3. Πληθυσμιακή Εξέλιξη στο Ζαγόρι

Εξετάζοντας την περιοχή των Ζαγοροχωρίων με βάση τα πληθυσμιακά στοιχεία (πραγματικός πληθυσμός) που διαθέτουμε από το 1940 έως το 2011 (ανά δεκαετία), σε σχέση με τη δυναμικότητα και το μέγεθος τους (βλ. παράρτημα πίνακας 12: Χαρακτηρισμός Οικισμών Ζαγορίου βάση μεγέθους, Πίνακας 13: Χαρακτηρισμός Οικισμών Ζαγορίου βάση δυναμικότητας) προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις που ταυτίζονται σε μεγάλο βαθμό με τα συμπεράσματα που έχουν προκύψει από τα ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν από τους επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται καθώς και τις συνεντεύξεις που πάρθηκαν από κατοίκους και εργαζόμενους στην περιοχή.

Με βάση τη δυναμικότητα τους, στις δεκαετίες από το 1940 έως το 1971 κυριαρχούν στοιχεία στασιμότητας (παράρτημα, πίνακας 13: Χαρακτηρισμός Οικισμών Ζαγορίου βάση της δυναμικότητα τους) στους παραδοσιακούς οικισμούς της περιοχής που σχετίζονται τόσο με το γεγονός ότι η περιοχή υπήρξε θέρετρο πολεμικών συγκρούσεων (1940 - 1951), όσο και με το γεγονός ότι ακολούθησε το ρεύμα της εποχής με την φυγή των κατοίκων τόσο προς τις μεγάλες πόλεις στον Ελλαδικό χώρο (αστυφιλία), όσο και προς το εξωτερικό (Δυτική Γερμανία, Βέλγιο, Καναδάς, Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, Αυστραλία). Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι ενώ ο πληθυσμός στους σαράντα έξι (46) παραδοσιακούς οικισμούς του Ζαγορίου ανέρχονταν το 1940 σε 13.628, το 1951 ήταν 8.399, ενώ η μείωση του συνεχίστηκε τόσο το 1961 σε 7.251 όσο και το 1971 σε 5.253.

Έτη	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Δυτικό Ζαγόρι	1230	945	841	524	569	520	690	496
Κεντρικό Ζαγόρι	7480	3667	4720	3601	2798	2477	2761	1741
Ανατολικό Ζαγόρι	5198	3612	3582	2571	2659	2504	2489	1530
Σύνολό Ζαγόρι	13908	8224	9143	6696	6026	5501	5940	3767

Πίνακας 3. Αριθμός κατοίκων ανά γεωγραφική διαίρεση του Ζαγορίου (πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ)

Τη περίοδο από το 1991 έως το 2001 εμφανίζονται πέντε (5) παραδοσιακοί οικισμοί της περιοχής να είναι δυναμικοί (Ασπράγγελοι, Μεγάλο Πάπιγκο, Μικρό Πάπιγκο, Πέτρα, Σκαμνέλι, Τσεπέλοβο) και σαράντα ένας (41) να είναι στάσιμοι. Είναι η δεκαετία της εισροής χρημάτων από Ευρωπαϊκούς Πόρους και της δημιουργίας αρκετών τουριστικών μονάδων. Πρέπει εδώ να τονιστεί ότι ο πληθυσμός των συγκεκριμένων οικισμών αυξήθηκε κατά 10% (από 4.777 το 1991 σε 5.327 το 2001). Αντίστοιχη εικόνα

εμφανίζεται και κατά τη δεκαετία 1951 - 1961, όπου οι Ασπράγγελοι, η Βοβούσα, οι Κήποι, το Τσεπέλοβο και η Βίτσα παρουσιάζουν δυναμικό χαρακτήρα, χρονική περίοδος ανασυγκρότησης και μερικής ανασύστασης της περιοχής μετά από δύο (Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και Εμφύλιος Πόλεμος) καταστροφικούς πολέμους (Σιδηρόπουλος & Γιώτης, 2012).

Την τελευταία δεκαετία μελέτης (2001 - 2011), όλοι οι παραδοσιακοί οικισμοί που βρίσκονται στα Ζαγοροχώρια είναι στάσιμοι. Στην έναρξη της συγκεκριμένης δεκαετίας (ο πληθυσμός έφτανε τους 5.327 κατοίκους) αναπτύχθηκε σημαντικά ο τουριστικός τομέας της περιοχής (δημιουργήθηκε μεγάλος αριθμός καταλυμάτων), όμως το τέλος αυτής βρίσκει την χώρα και κατ' επέκταση και την περιοχή σε δύσκολη θέση εξαιτίας της οικονομικής κατάστασης που επικρατεί (από το 2009 έως το 2011 εμφανίζονται τα πρώτα σημεία ύφεσης στην ελληνική οικονομία) ενώ ο καταγεγραμμένος πληθυσμός μειώνεται στην απογραφή του 2011 στους 3.549 κατοίκους.

Λαμβάνοντας υπόψη το μέγεθός τους, οι παραδοσιακοί οικισμοί στο Ζαγόρι διακρίνονται σε Μεσαίους και Μικρούς (παράρτημα, πίνακας 12: Χαρακτηρισμός Οικισμών Ζαγορίου βάση μεγέθους). Το 1940 ο αριθμός των Μεσαίων οικισμών είναι εντυπωσιακός (25 από τους 46) σε σχέση με τη μετέπειτα σταδιακή μείωση του πληθυσμού και την αποψίλωση των οικισμών από τον παραγωγικό ενεργό πληθυσμό. Το 1951 οι Μεσαίοι οικισμοί μειώνονται σε δεκατρείς (13) ακολουθώντας την αντίστοιχη μείωση του γενικού πληθυσμού στην περιοχή. Ακολουθεί η απογραφή του 1961, όπου ο αριθμός τους εμφανίζεται να είναι σχεδόν σταθερός (δώδεκα) σε σχέση με την προηγούμενη απογραφή, παρόλο που ο πληθυσμός των παραδοσιακών οικισμών μειώνεται κατά περίπου 1000 κατοίκους. Στοιχείο που δείχνει ότι η μείωση αυτή έχει προέλθει κατά βάση από τους μικρούς οικισμούς, που χάνουν συνεχώς παραγωγικό πληθυσμό (Giotis, 2019).

Τις επόμενες δύο απογραφικές περιόδους (1971 και 1981) ο αριθμός των Μεσαίων παραδοσιακών οικισμών τους ακολουθεί φθίνουσα πορεία και μειώνεται σχεδόν κατά 50%, δηλαδή σε έξι (6) και πέντε (5) αντίστοιχα, σε σχέση με τον αριθμό τους το 1961. Ακολούθως στην επόμενη απογραφή (1991) ο αριθμός αυτών μειώνεται εκ νέου σε τέσσερις (4) και οι οποίοι είναι οι Ασπράγγελοι, το Γρεβενίτι, η Πέτρα Ζαγορίου και το Τσεπέλοβο. Το 2001 οι Μεσαίοι οικισμοί αυξάνονται σε επτά (7), τα Άνω Πεδινά, οι Ασπράγγελοι, το Γρεβενίτι, το Μεγάλο Πάπιγκο, το Τσεπέλοβο, η Πέτρα Ζαγορίου και το Σκαμνέλι. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να τονίσουμε ότι κατά την δεκαετία 1991 - 2001

υπάρχει αύξηση και του γενικού πληθυσμού στους οικισμούς της περιοχής. Τέλος το 2011 μειώνονται δραματικά σε δύο (2) οι μεσαίοι οικισμοί, (Μεγάλο Πάπιγκο και Τσεπέλοβο). Άλλωστε ο αριθμός των κατοίκων που ζουν σε παραδοσιακούς οικισμούς το 2011 είναι ο μικρότερος σε βάθος πεντηκονταετίας. Στοιχείο που δείχνει τον μαρασμό και την σταδιακή εγκατάλειψη των οικισμών του Ζαγορίου.

Αναλυτικότερα από την χαρτογραφική απεικόνιση των δημογραφικών δεδομένων ανά οικισμό (βλ. χάρτες 2.1. - 2.7 και παράρτημα πίνακας 7), από το 1940 έως το 2011, μπορούν να εξαχθούν συμπεράσματα για την πληθυσμιακή μεταβολή και τις τάσεις που επικράτησαν ανά δεκαετία στα Ζαγοροχώρια. Τη δεκαετία από το 1940 έως το 1951, εμφανίζεται σημαντική μείωση του πληθυσμού της τάξης του 41% που οφείλεται στο γεγονός ότι η περιοχή ήταν πεδίο συγκρούσεων κατά τον Ελληνοϊταλικό και Εμφύλιο πόλεμο, αλλά και στο άγονο και ορεινό (απρόσιτο) αυτής. Στη δεκαετία που ακολούθησε (1951 έως 1961) έχουμε μικρή αύξηση του πληθυσμού κατά 5% (η αύξηση του πληθυσμού αντίστοιχα στο νομό είναι περίπου 1%) η οποία εμφανίζεται κυρίως στο Κεντρικό και Ανατολικό Ζαγόρι, ενώ την επόμενη δεκαετία το μεγάλο μεταναστευτικού ρεύματος, που επικρατεί σχεδόν σε όλη την Ελλάδα επιφέρει σημαντική μείωση της τάξεως του 27%, διπλάσια της μείωσης που καταγράφεται στο νομό (13%). Τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο το σύνολο σχεδόν των οικισμών εμφανίζουν μείωση (μεγαλύτερη έχουμε στο Δεμάτι, Βρυσοχώρι, Μεσοβούνι), εκτός από τους οικισμούς Ηλιοχώρι, Σκαμνέλι, Βραδέτο και Τσεπέλοβο που βρίσκονται στο κέντρο του Ζαγορίου με αποτέλεσμα να προσελκύουν εκεί τον πληθυσμό που δεν έχει μεταναστεύσει (Giotis, 2018).

Στις επόμενες οι δύο δεκαετίες συνεχίζεται σταθερά η μείωση του πληθυσμού κατά 11% (1971 – 1981) και 12% (1981 – 1991) παρόλο που σε επίπεδο νομό η αύξηση του πληθυσμού είναι 9,5% και 7,5% αντίστοιχα. Από το 1991 έως το 2001 ο πληθυσμός της περιοχής αυξάνεται κατά 8%, ποσοστό αντίστοιχο με την αύξηση που εμφανίζεται στο νομό. Η πλειοψηφία τον οικισμών του Ζαγορίου εμφανίζει θετικό πληθυσμιακό πρόσημο. Η αύξηση αυτή απορρέει κυρίως από το ρόλο που αρχίζει να διαδραματίζει η πόλη των Ιωαννίνων που αποτελεί πόλο έλξης αλλά και από το μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα (νόμιμο και παράνομο) από διάφορες περιοχές της γειτονικής Αλβανίας που εισέρχεται στη χώρα. Μέρος των μεταναστών παραμένει στην περιοχή και ασχολείται με την ανακατασκευή και συντήρηση μεγάλου αριθμού παραδοσιακών κτιρίων (Σιδηρόπουλος & Γιώτης, 2012).

Τέλος μεταξύ των ετών 2001 και 2011 η μείωση του πληθυσμού φτάνει το 38% (μόνο το Μονοδένδρι και τα Άνω Πεδινά έχουν αύξηση πληθυσμού) ενώ αντίθετα σε επίπεδο νομού παρατηρείται αύξηση της τάξεως του 10%. Το γεγονός αυτό οφείλεται κυρίως σε δύο παράγοντες, αρχικά στο μεγάλο αριθμό εργαζομένων της περιοχής που διαμένει στην πόλη των Ιωαννίνων (η οποία προσφέρει τα μέγιστα για ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης) και μετακινείται καθημερινά προς τις περιοχές του Ζαγορίου και δεύτερον στις ελλιπείς υποδομές της περιοχής που ανάγκασαν μέρος του πληθυσμού να μετεγκατασταθεί σε άλλες περιοχές (π.χ. Μέτσοβο), η απόσταση των οποίων από τα Ζαγόρια έχει μειωθεί σημαντικά μετά τη δημιουργία σύγχρονου και ολοκληρωμένου οδικού δικτύου στο νομό Ιωαννίνων (Giotis, 2019).

Προκειμένου να διερευνήσουμε περαιτέρω τη δομή του πληθυσμού στην περιοχή του Ζαγορίου, αναπαραστήσαμε με τη βοήθεια ηλικιακών πυραμίδων, τα στατιστικά στοιχεία της απογραφής του 2011. Δόκιμο θα ήταν να υπήρχαν τα αντίστοιχα δεδομένα και στις προηγούμενες απογραφές, γεγονός που δεν ήταν εφικτό (διαφορετικές γεωγραφικές μονάδες και κατηγορίες συλλογής πρωτογενών στοιχείων ανά απογραφή). Όπως φαίνεται και από τις τρεις ηλικιακές πυραμίδες στη περιοχή του Ζαγορίου υπάρχει χαμηλό ποσοστό στο δείκτη γονιμότητας καθώς επίσης και ο μέσος όρος ηλικίας είναι σχετικά μεγάλος. Το φαινόμενο είναι εντονότερο στην περιοχή του Ανατολικού Ζαγορίου, η ηλικιακή πυραμίδα του οποίου είναι της μορφής γερασμένου πληθυσμού. Η παρατήρηση αυτή επιβεβαιώνεται και από τον χάρτη 3.4[37] όπου από τους 14 συνολικά οικισμούς του Ανατολικού Ζαγορίου οι μισοί εμφανίζουν ποσοστό νεανικού πληθυσμού (0-29 ετών) μικρότερο του 20% (του συνολικού τους πληθυσμού) και οι άλλοι μισοί ποσοστό αντίστοιχα από 20% έως 30%. Οι ηλικιακές πυραμίδες του Δυτικού και Κεντρικού Ζαγορίου χαρακτηρίζονται ως πυραμίδες ώριμου πληθυσμού. Όπως φαίνεται και από τον χάρτη 3.4, στο Κεντρικό Ζαγόρι το 70% των οικισμών παρουσιάζει νεανικό πληθυσμό από 10% έως 30% του συνολικού πληθυσμού τους με εξαίρεση το Ηλιοχώρι, τη Λεπτοκαρυά, το Διπόταμο, το Δικόρυφο και τον Ελαφότοπο με ποσοστό νεανικού πληθυσμού κάτω του 10%. Εξαίρεση αποτελούν το Τσεπέλοβο και το Μονοδένδρι με ποσοστά νεανικού πληθυσμού 30% και 43% αντίστοιχα. Λίγο πιο αισιόδοξη είναι η εικόνα στο Δυτικό Ζαγόρι με Μεγάλο και Μικρό Πάπιγκο να εμφανίζουν ποσοστό νεανικού πληθυσμού 40% και ακολουθεί η Αρίστη με ποσοστό 20%. Οι οικισμοί του

[37] Ο δείκτης νεανικού πληθυσμού υπολογίζεται ως ο λόγος του πληθυσμού μεταξύ των ηλικιακών ομάδων (0-29) προς το συνολικό πληθυσμό.

Δυτικού και Κεντρικού Ζαγορίου που εμφανίζουν υψηλό δείκτη νεανικού πληθυσμού είναι και αυτοί που έχουν αναπτυχθεί οικονομικά σε σχέση με τους υπόλοιπους καθώς διαθέτουν δυναμικό και νέο πληθυσμό που δίνει άλλη ώθηση και προοπτική στον κάθε οικισμό.

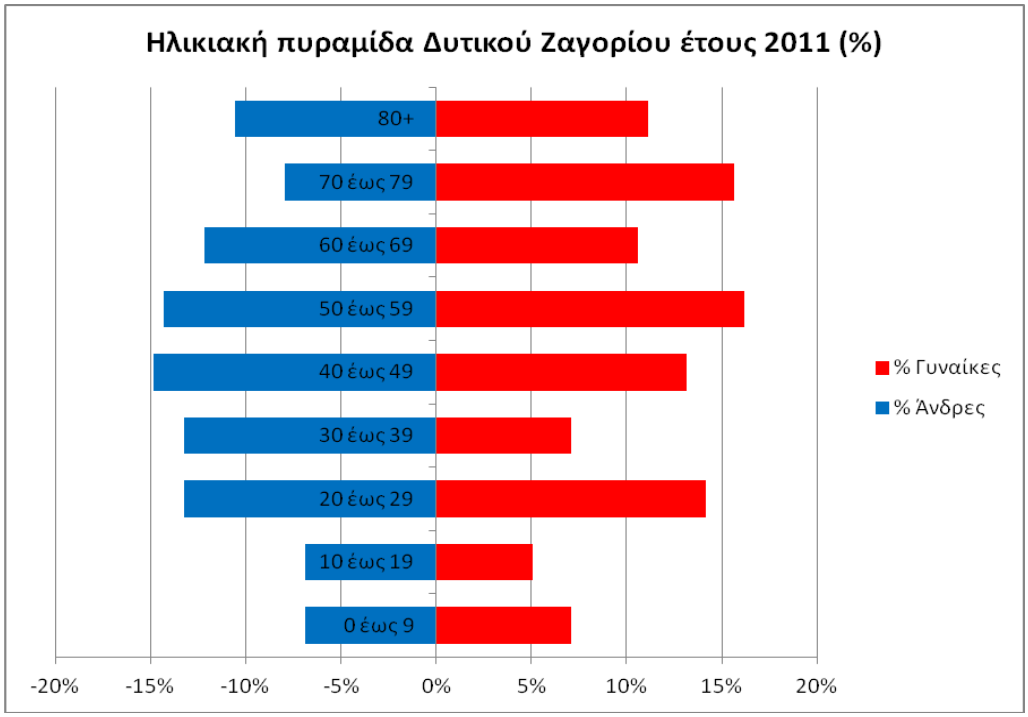

Διάγραμμα 3: Ηλικιακή πυραμίδα Δυτικού Ζαγορίου το έτος 2011

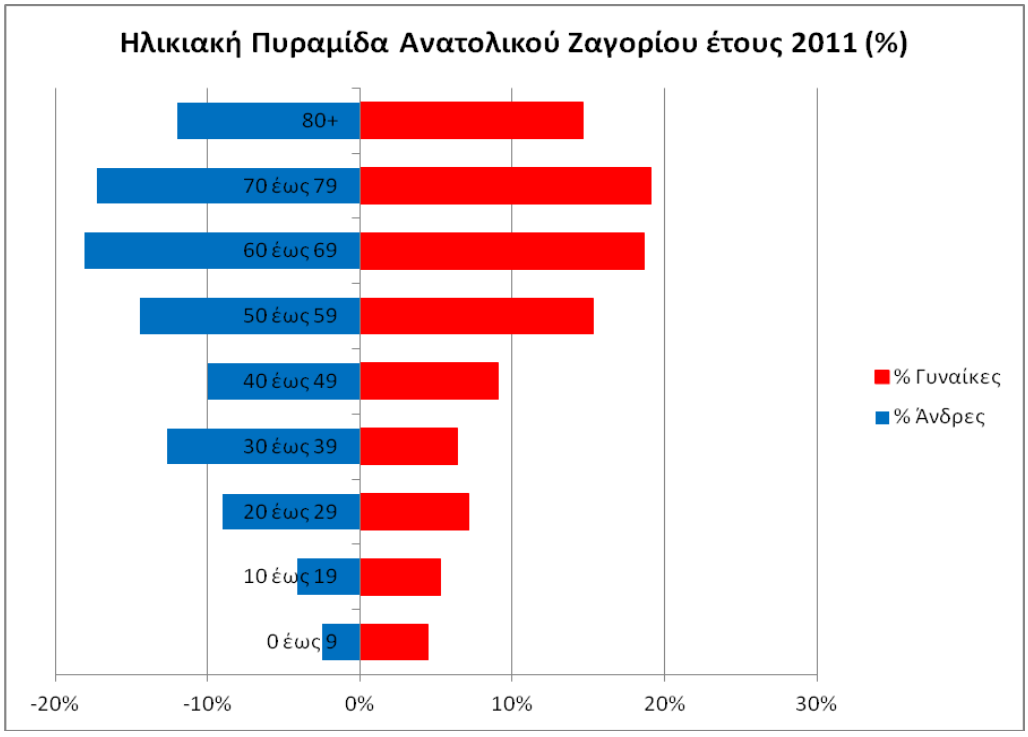

Διάγραμμα 4: Ηλικιακή πυραμίδα Ανατολικού Ζαγορίου το έτος 2011

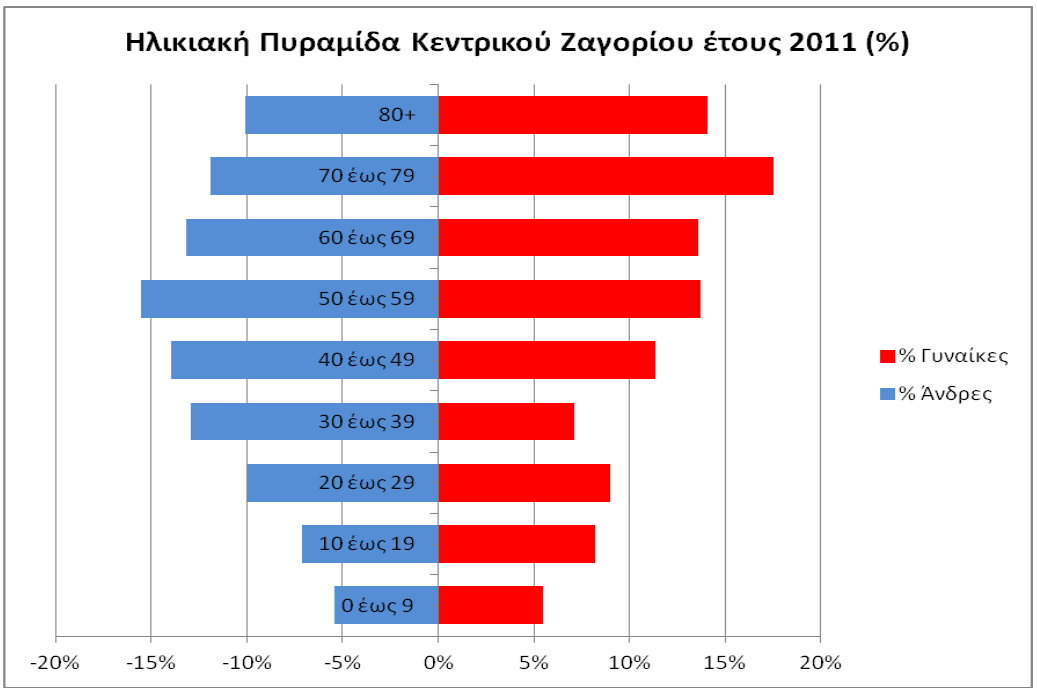

Διάγραμμα 5: Ηλικιακή πυραμίδα Κεντρικού Ζαγορίου το έτος 2011

Στον χάρτη 3.5[38] απεικονίζεται ο δείκτης πληθυσμού παραγωγικών ηλικιών 16 έως 64 ετών, προσφέροντας ενδιαφέρουσες πληροφορίες για το πληθυσμό του Ζαγορίου. Αναλυτικότερα, διαπιστώνεται ότι σχεδόν σε όλο το Δυτικό Ζαγόρι το ποσοστό του πληθυσμού που βρίσκεται σε παραγωγικές ηλικίες είναι μεγαλύτερο του 50%. Στο Κεντρικό Ζαγόρι στη πλειοψηφία των οικισμών το ποσοστό των παραγωγικών ηλικιών κυμαίνεται από 30% έως 50%, με εξαιρέσεις την Ελάτη με ποσοστό 16% και τους οικισμούς Λάιστα, Βραδέτο, Άνω Πεδινά, Βίτσα, Ασπράγγελοι, Δικόρυφο και Μανάσσι με ποσοστό μεγαλύτερο του 60%. Παρόμοια με το Κεντρικό Ζαγόρι είναι και η εικόνα του Ανατολικού Ζαγορίου με την πλειοψηφία των οικισμών να εμφανίζει ποσοστό παραγωγικών ηλικιών από 30% έως 50%, με εξαιρέσεις της Καρυές και το Φλαμπουράριο με ποσοστό παραγωγικού πληθυσμού μεγαλύτερο του 60%.

38

Ο δείκτης πληθυσμού παραγωγικών ηλικιών υπολογίζεται ως ο λόγος του πληθυσμού μεταξύ των ηλικιακών ομάδων (15-64) προς το συνολικό πληθυσμό.

Όλες οι παραπάνω διαπιστώσεις ενισχύονται ακόμη περισσότερο και με τον χάρτη 3.6[39], που απεικονίζει τον δείκτη εξάρτησης του παραγωγικού πληθυσμού του Ζαγορίου. Το Δυτικό Ζαγόρι, με εξαίρεση τον οικισμό του Αγ. Μηνά, παρουσιάζει χαμηλό δείκτη εξάρτησης. Στο Κεντρικό Ζαγόρι 9 οικισμοί από τους 24 παρουσιάζουν σχετικά χαμηλό δείκτη εξάρτησης ενώ άλλοι 7 πάρα πολύ μεγάλο με την Ελάτη και την Λεπτοκαρυά να σημειώνουν 513% και 220% (αυτό σημαίνει ότι τα παραγωγικά μέλη είναι πάρα πολύ λίγα αναλογικά με τα εξαρτώμενα, που στην συγκεκριμένη περίπτωση τα άτομα αυτά είναι ηλικιωμένα). Τέλος, στο Ανατολικό Ζαγόρι το Φλαμπουράριο είναι αυτό που παρουσιάζει μικρό δείκτη εξάρτησης, το Μακρινό, το Τρίστενο, η Ιτέα και το Καβαλλάριο παρουσιάζουν δείκτη εξάρτησης μεγαλύτερο του 100%, άλλωστε είναι λογικό αφού οι οικισμοί αυτοί έχουν και χαμηλό δείκτη παραγωγικού πληθυσμού (βλ. χάρτη 3.5).

39

Ο δείκτης εξάρτησης του πληθυσμού υπολογίζεται ως ο λόγος του πληθυσμού μεταξύ των ηλικιακών ομάδων (0-14 & 65+) προς τον πληθυσμός των ηλικιακών ομάδων (15-64).

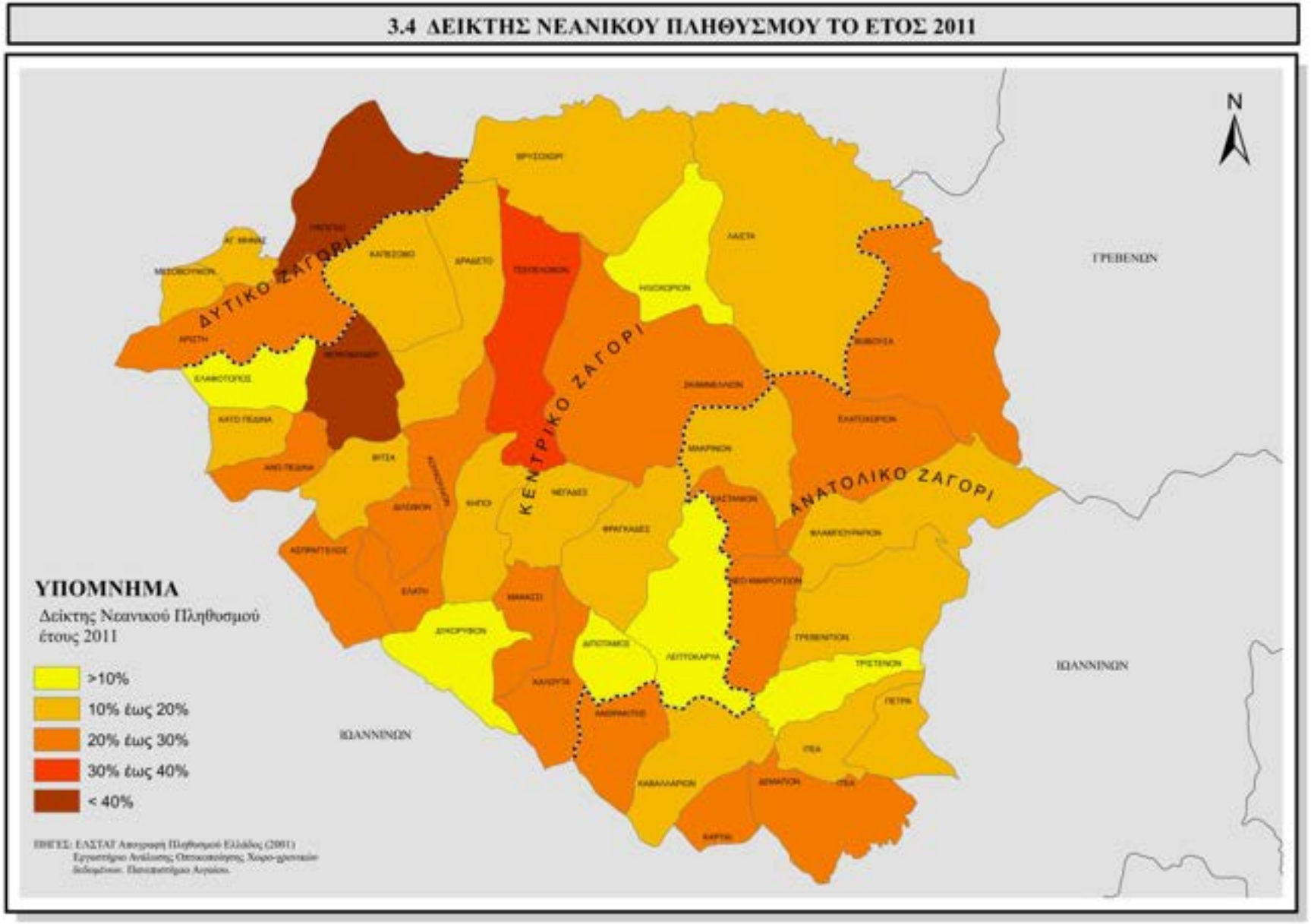

Χάρτης 3.4: Δείκτης νεανικού πληθυσμού το έτος 2011

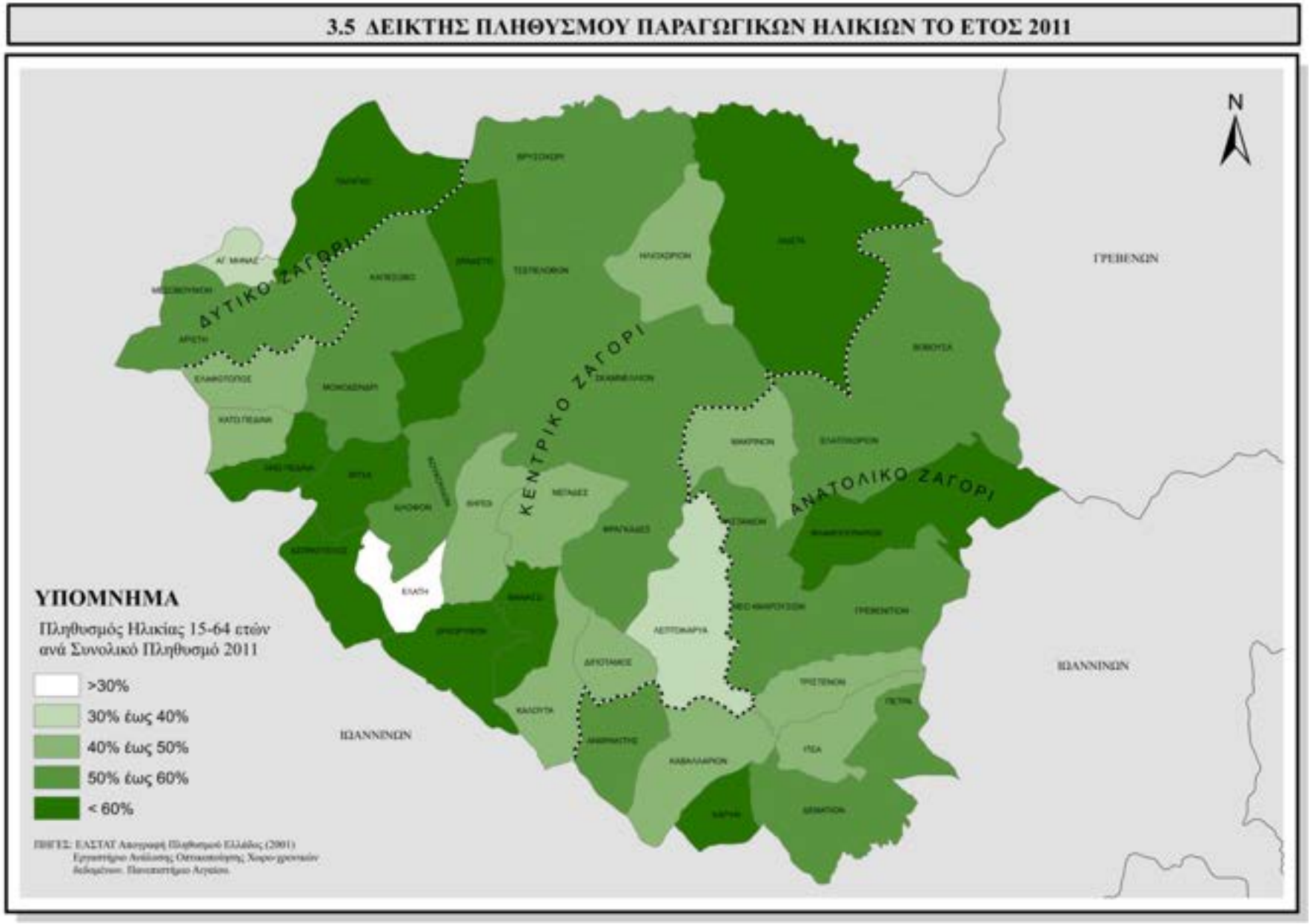

Χάρτης 3.5: Δείκτης Πλήθυσμου Παραγωγικών Ηλικιών έτους 2011

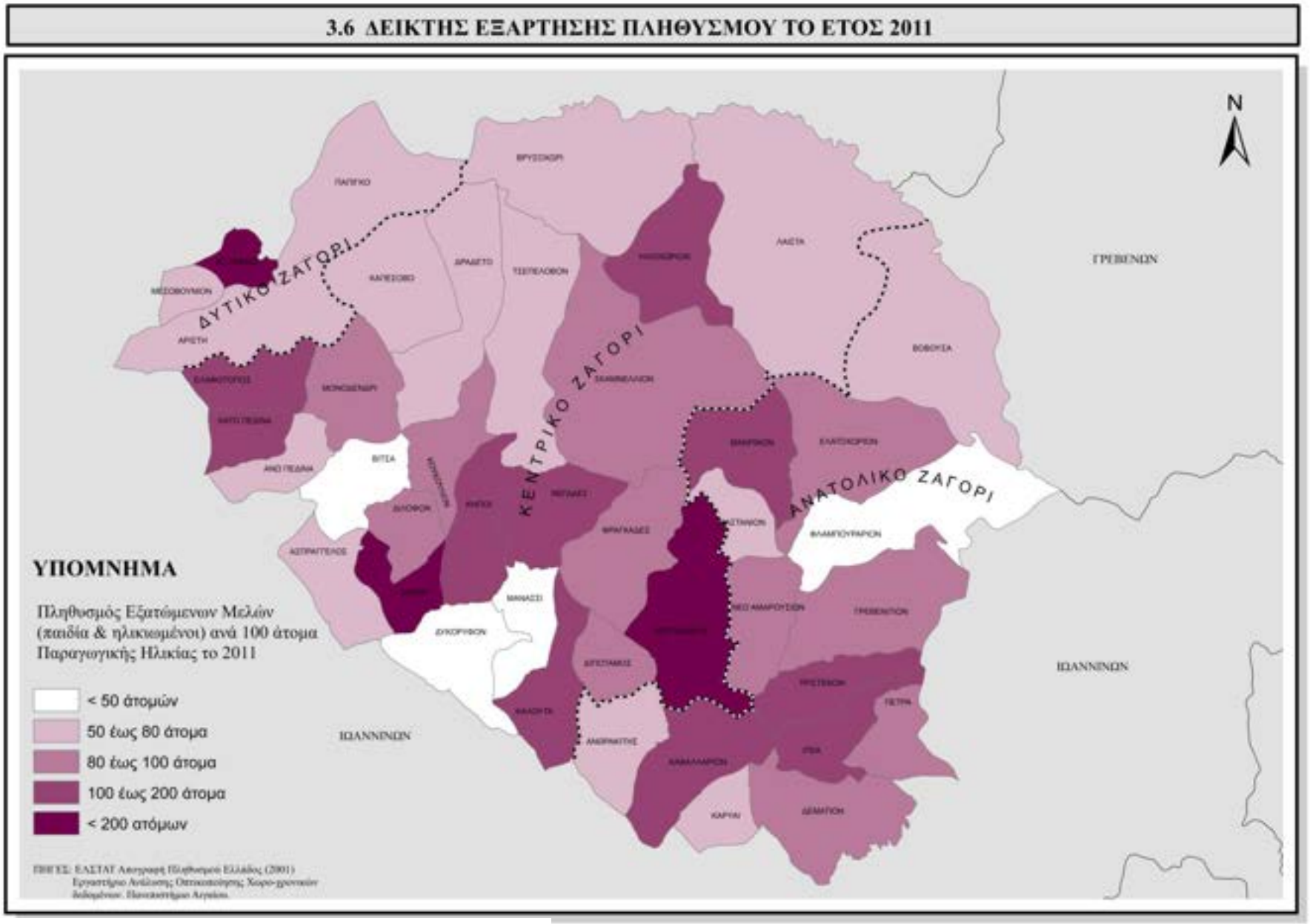

Χάρτης 3.6: Δείκτης Εξάρτησης Πληθυσμού έτους 2011

Σε σχέση με την απασχόληση τα στοιχεία που διαθέτουμε αφορούν τις απογραφές των ετών 2001 και 2011 και απεικονίζονται χαρτογραφικά στους χάρτες 3.1 και 3.2. Το έτος 2001 οι περισσότεροι εργαζόμενοι στο Ζαγόρι απασχολούνται στον πρωτογενή τομέα (527 εργαζόμενοι), ακολουθεί ο τριτογενής τομέας με 508 εργαζόμενους και ο δευτερογενής τομέας με 150 εργαζόμενους. Οι περισσότεροι απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα καταγράφονται στη Βοβούσα (72) και στο Δεμάτι (58). Στο Ανατολικό Ζαγόρι κυριαρχεί ο πρωτογενής τομέα (κτηνοτροφία και γεωργία), ενώ στους οικισμούς του Κεντρικού και Δυτικού Ζαγορίου η παροχή υπηρεσιών που σχετίζονται με τον τουρισμό (τριτογενής τομέας). Τα ποσοστά ανεργίας βρίσκονται σε χαμηλό επίπεδο (221 άτομα). Με βάση τα στοιχεία της απογραφής του 2011, ο αριθμός των απασχολουμένων έχει μειωθεί κατά 4% σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία. Ο πρωτογενής τομέας μειώθηκε κατά 33% (352 απασχολούμενοι) και στις τρεις γεωγραφικές ενότητες, ενώ αντίστοιχα αυξάνεται κατά 21% ο αριθμός των απασχολουμένων στον τριτογενή τομέα (614 απασχολούμενοι). Η ανεργία μειώνεται κατά 23% σε σχέση με το 2001 (170 άτομα), ενώ ο δευτερογενής τομέας αυξάνεται κατά 1,7% (176 εργαζόμενοι). Στο κεντρικό και Δυτικό Ζαγόρι κυριαρχεί ο τριτογενής τομέας. Οι περισσότεροι εργαζόμενοι στον τριτογενή τομέα κατά την απογραφή του 2011 είναι στο Μεγάλο Πάπιγκο (76) και στο Τσεπέλοβο (53). Τα ανωτέρω αποτελέσματα οφείλονται κατά βάση στο γεγονός ότι κατά την δεκαετία 2001 - 2011 ιδρύθηκε μεγάλος αριθμός ξενοδοχειακών μονάδων και καταλυμάτων, με αποτέλεσμα να έχουμε μετατόπιση του εργασιακού δυναμικού της περιοχής από τον πρωτογενή στον τριτογενή τομέα.

Στα διαγράμματα 6, 7 και 8 βλέπουμε την κατανομή των απασχολούμενων κατά επάγγελμα και υπηκοότητα. Είναι ξεκάθαρο ότι οι Έλληνες έχουν προβάδισμα στα επαγγέλματα που αφορούν Παροχές Υπηρεσιών και Υπάλληλοι Γραφείου, αντίθετα οι αλλοδαποί υπερέχουν σε επαγγέλματα που αφορούν τη Γεωργία, Κτηνοτροφία, Τεχνίτες και Ανειδίκευτοι (γενικών καθηκόντων). Αξιοσημείωτο είναι ότι εμφανίζεται στο διάγραμμα του Ανατολικού Ζαγορίου ποσοστό Ελλήνων που απασχολούνται στο τομέα της Γεωργίας - Κτηνοτροφίας μεγαλύτερο έναντι των Αλλοδαπών, λόγω της περιορισμένης τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής και κυριάρχησης του πρωτογενή τομέας όπως φαίνεται και από τους χάρτες 3.1 και 3.2.

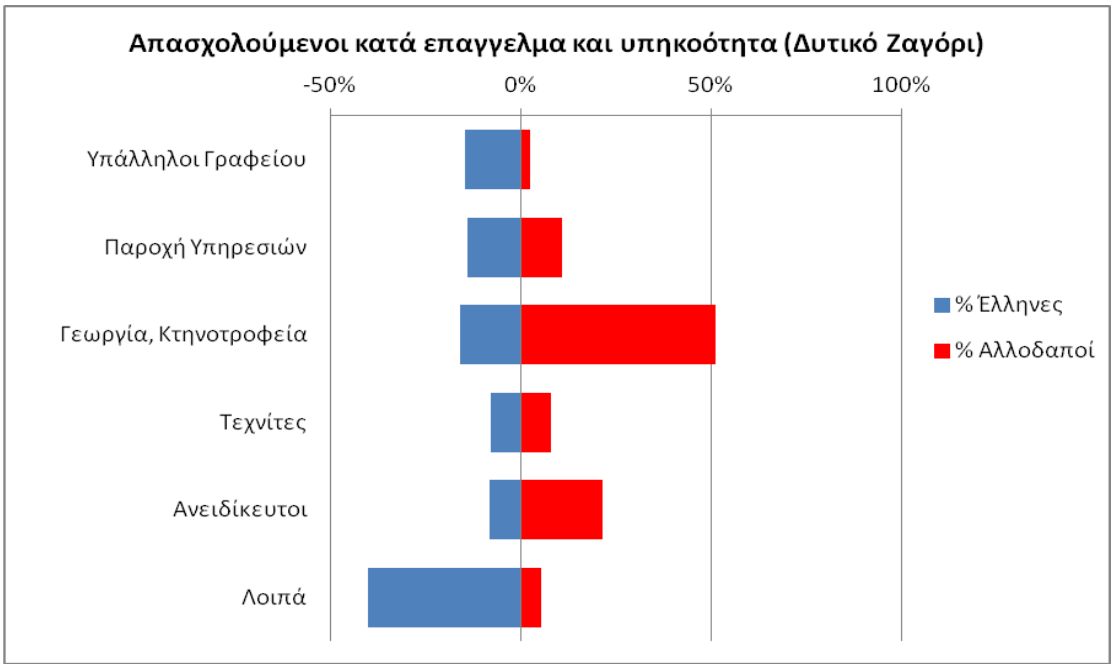

Διάγραμμα 6: Απασχολούμενοι κατά επάγγελμα και υπηκοότητα στο Δυτικό Ζαγόρι το έτος 2011

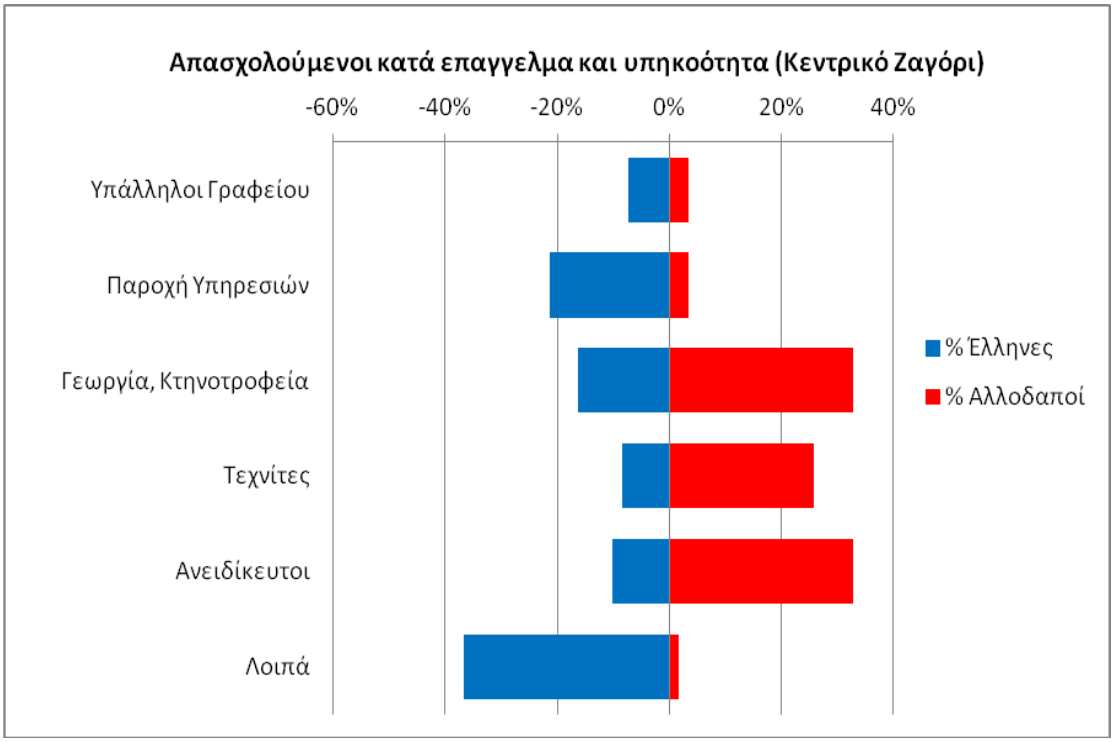

Διάγραμμα 7: Απασχολούμενοι κατά επάγγελμα και υπηκοότητα στο Κεντρικό Ζαγόρι το έτος 2011

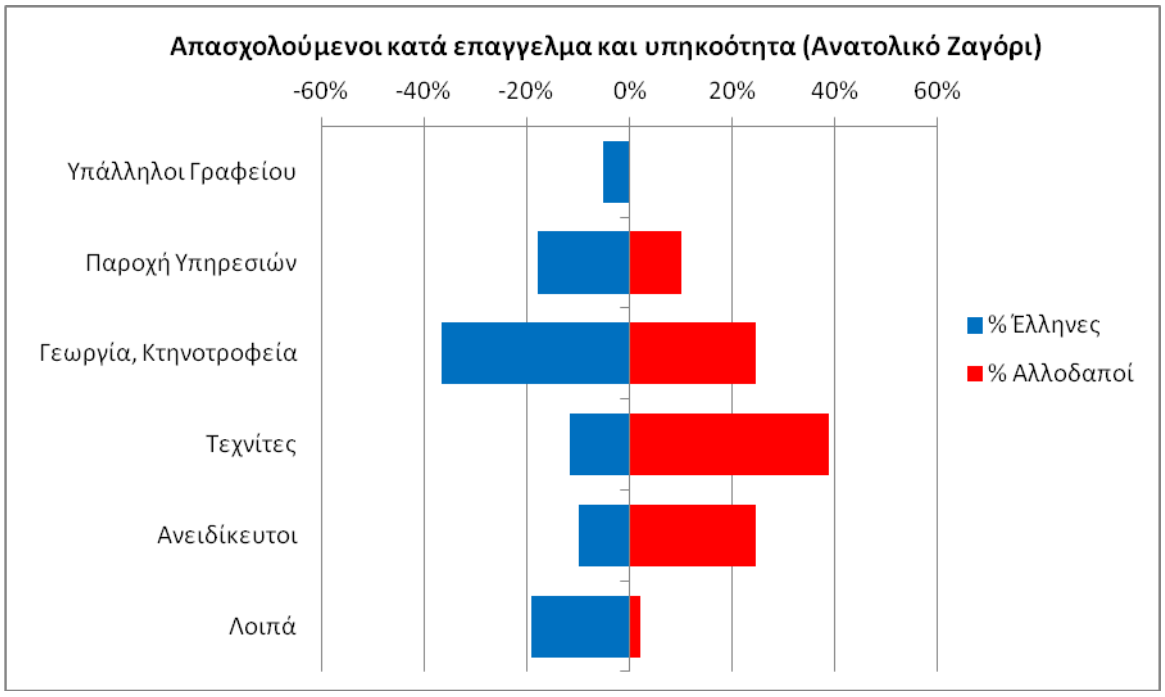

Διάγραμμα 8: Απασχολούμενοι κατά επάγγελμα και υπηκοότητα στο Ανατολικό Ζαγόρι το έτος 2011

Αναφορικά με την κατανομή των απασχολουμένων σε σχέση με τον τόπο εργασίας και μόνιμης κατοικίας (βλ. χάρτη 3.3) κατά την απογραφή του 2011, διαπιστώνουμε ότι στο Δυτικό Ζαγόρι οι περισσότεροι εργαζόμενοι διαμένουν στον τόπο που εργάζονται και αφορά κυρίως το Μικρό και Μεγάλο Πάπιγκο και την Αρίστη, που συγκεντρώνουν την πλειοψηφία των απασχολούμενων της περιοχής. Στο Κεντρικό Ζαγόρι σχεδόν οι μισοί απασχολούμενοι της περιοχής δεν διαμένουν στο τόπο που εργάζονται και αυτό παρατηρείται κυρίως στους οικισμούς που βρίσκονται στο νοτιοανατολικό άκρο του Κεντρικού Ζαγορίου που είναι πλησιέστερο στα Ιωάννινα. Ομοίως συμβαίνει και στην περίπτωση του Ανατολικού Ζαγορίου όπου στους οικισμούς που βρίσκονται βορειοδυτικά και απέχουν μεγαλύτερη απόσταση από τα Ιωάννινα οι απασχολούμενοι διαμένουν στο τόπο εργασίας τους.

Εξετάζοντας το Επίπεδο Εκπαίδευση του Μόνιμου Πληθυσμού στους οικισμούς του Ζαγορίου κατά την απογραφή του 2011 (βλ. πίνακα 14 του παραρτήματος) και σύμφωνα με τα διαγράμματα 9, 10 και 11 διαπιστώθηκαν τα εξής: στο Δυτικό Ζαγόρι το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού είναι απόφοιτοι Δημοτικού (26,5%) και Μεταδευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (29,5%) με το Πάπιγκο να συγκεντρώνει το 70% των αποφοίτων της Μεταδευτεροβάθμιας και την Αρίστη το 42% των αποφοίτων Δημοτικού. Στο Ανατολικό Ζαγόρι το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού είναι απόφοιτοι

Δημοτικού (41%), όπου ο μεγαλύτερος αριθμός αποφοίτων εμφανίζεται στον οικισμό Πέτρα και ακολουθεί η κατηγορίας των Αναλφάβητων με 19%, στην οποία ο οικισμός της Βοβούσας συγκεντρώνει το μεγαλύτερο αριθμό. Στον οικισμό του Γρεβενιτίου εμφανίζεται η μεγάλη συγκέντρωση αποφοίτων Δημοτικού, Γυμνασίου, Μεταδευτεροβάθμιας και Ανώτατης Εκπαίδευσης ταυτόχρονα σε σύγκριση με τους υπόλοιπους οικισμούς της περιοχής. Τέλος, στο Κεντρικό Ζαγόρι το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού είναι και εδώ απόφοιτοι Δημοτικού (33%) και ακολουθεί η κατηγορίας της Μεταδευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (25%) με το Τσεπέλοβο να συγκεντρώνει το μεγαλύτερο αριθμό αποφοίτων ανά κατηγορία Εκπαίδευσης συνολικά.

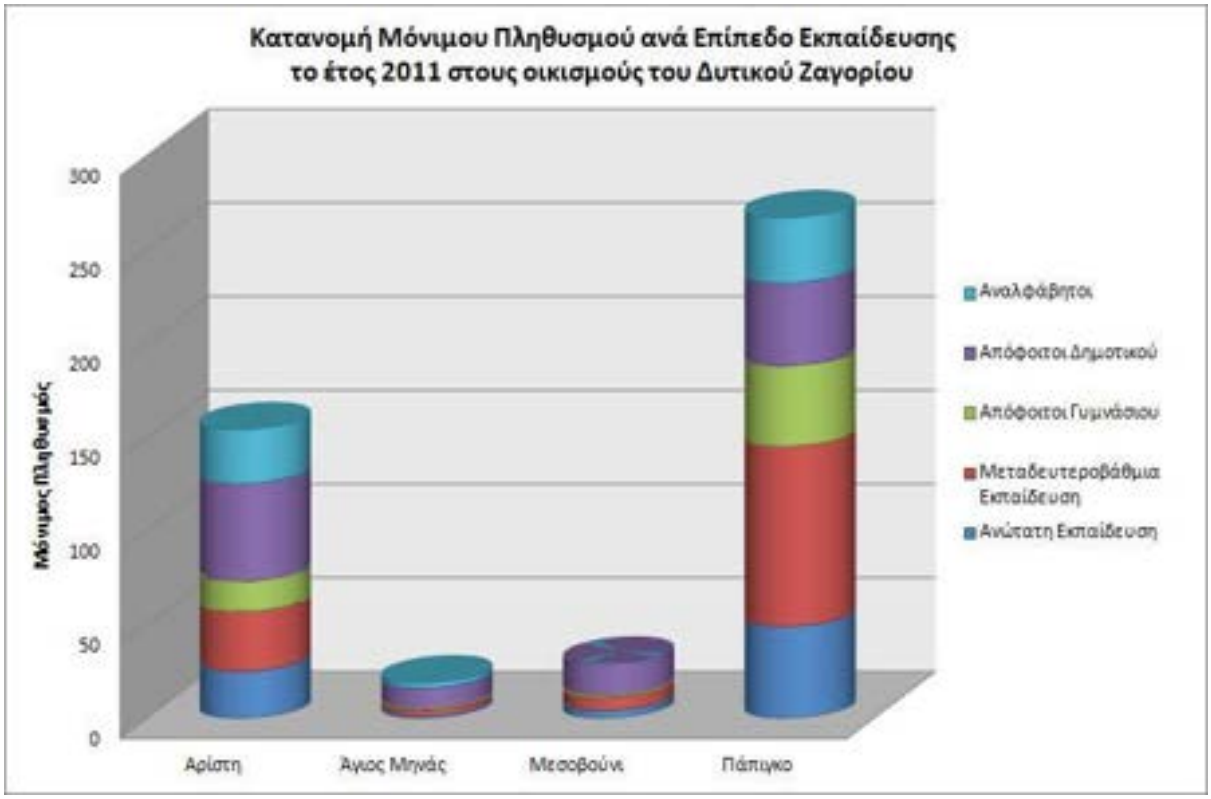

Διάγραμμα 9: Επίπεδο Εκπαίδευσης Μόνιμου πληθυσμού στο Δυτικό Ζαγόρι το έτος 2011

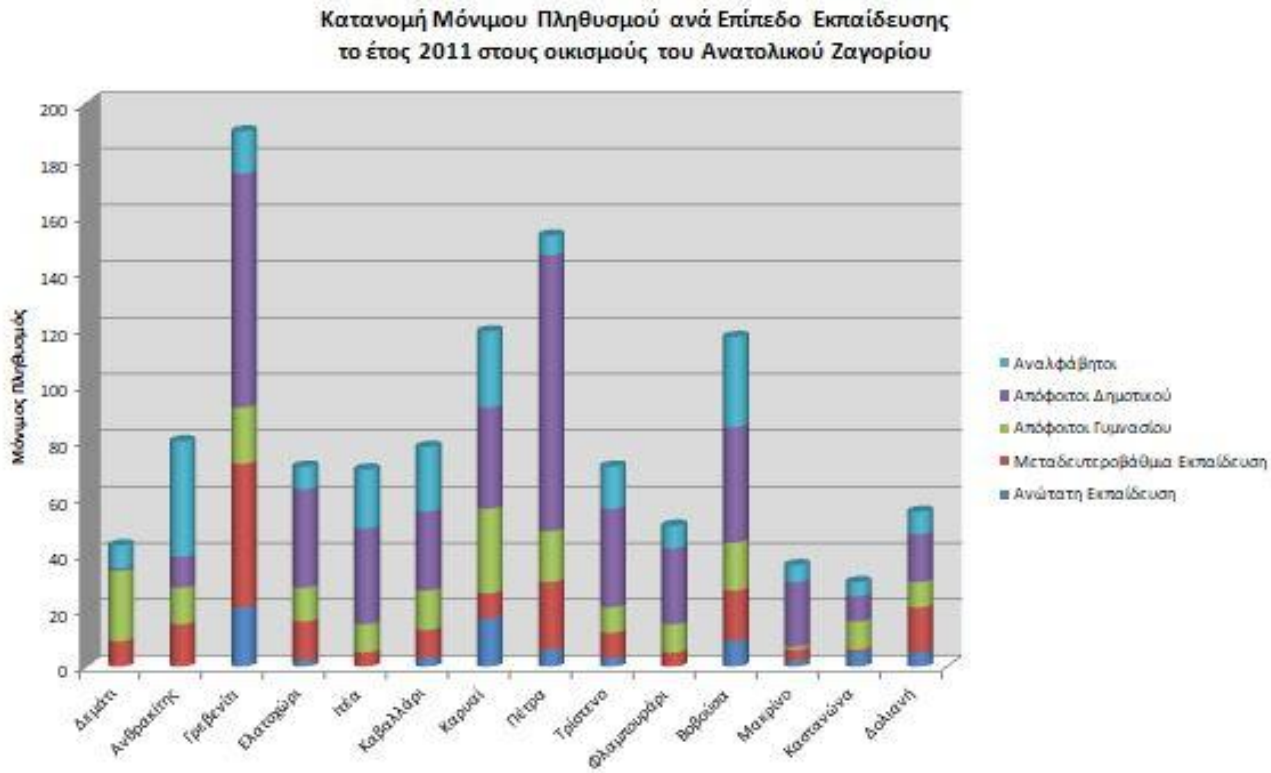

Διάγραμμα 10: Επίπεδο Εκπαίδευσης Μόνιμου πληθυσμού στο Ανατολικό Ζαγόρι το έτος 2011

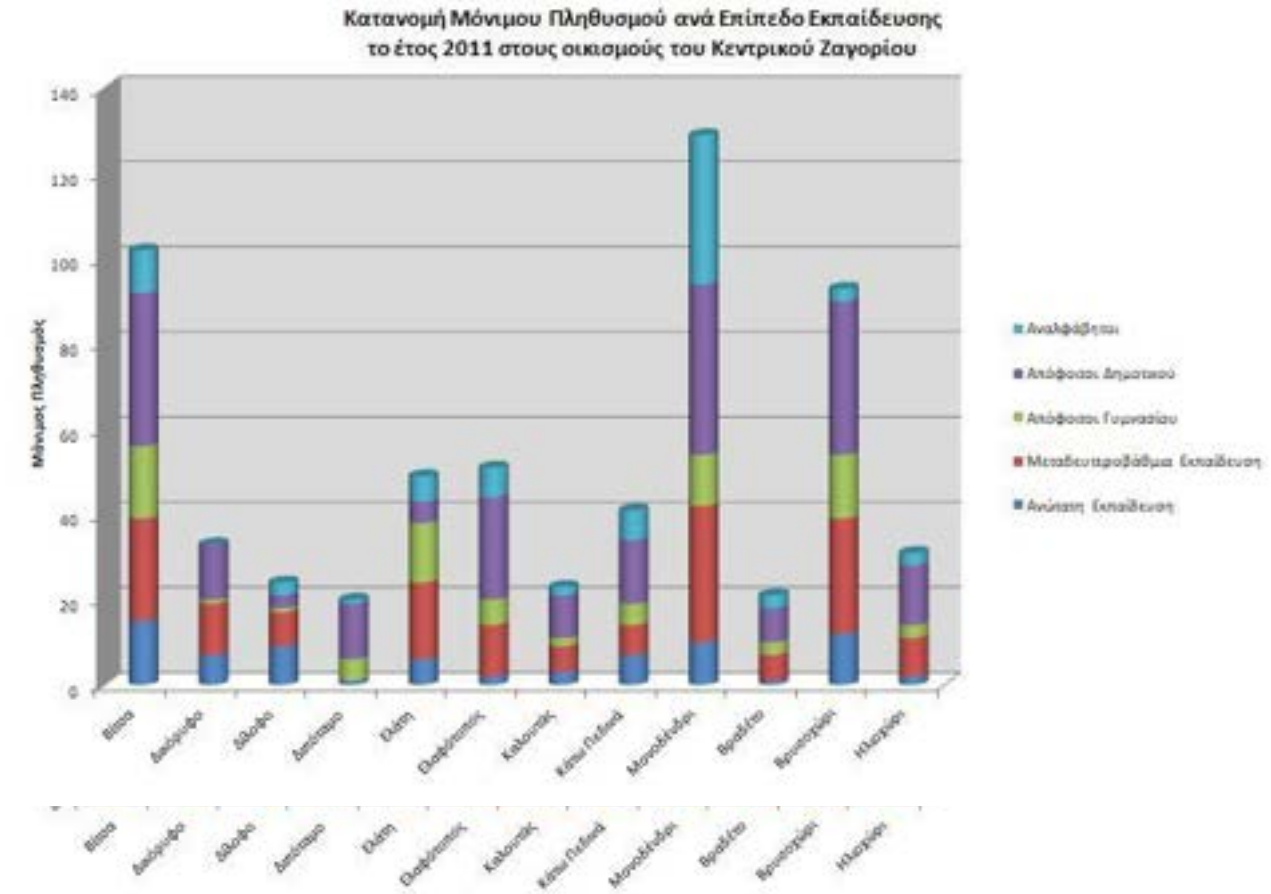

Διάγραμμα 11: Επίπεδο Εκπαίδευσης Μόνιμου πληθυσμού στο Κεντρικό Ζαγόρι το έτος 2011 (α)

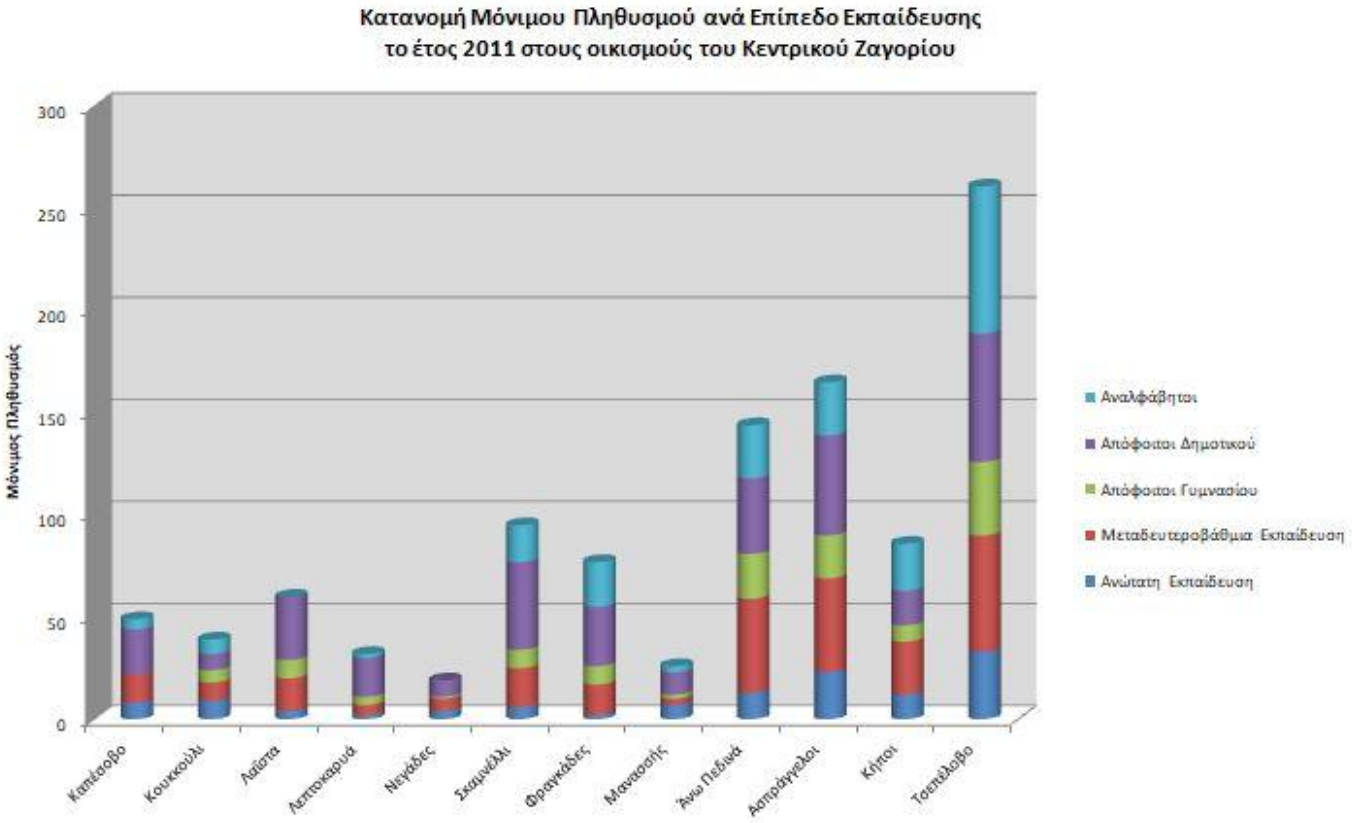

Διάγραμμα 12: Επίπεδο Εκπαίδευσης Μόνιμου πληθυσμού στο Κεντρικό Ζαγόρι το έτος 2011 (β)

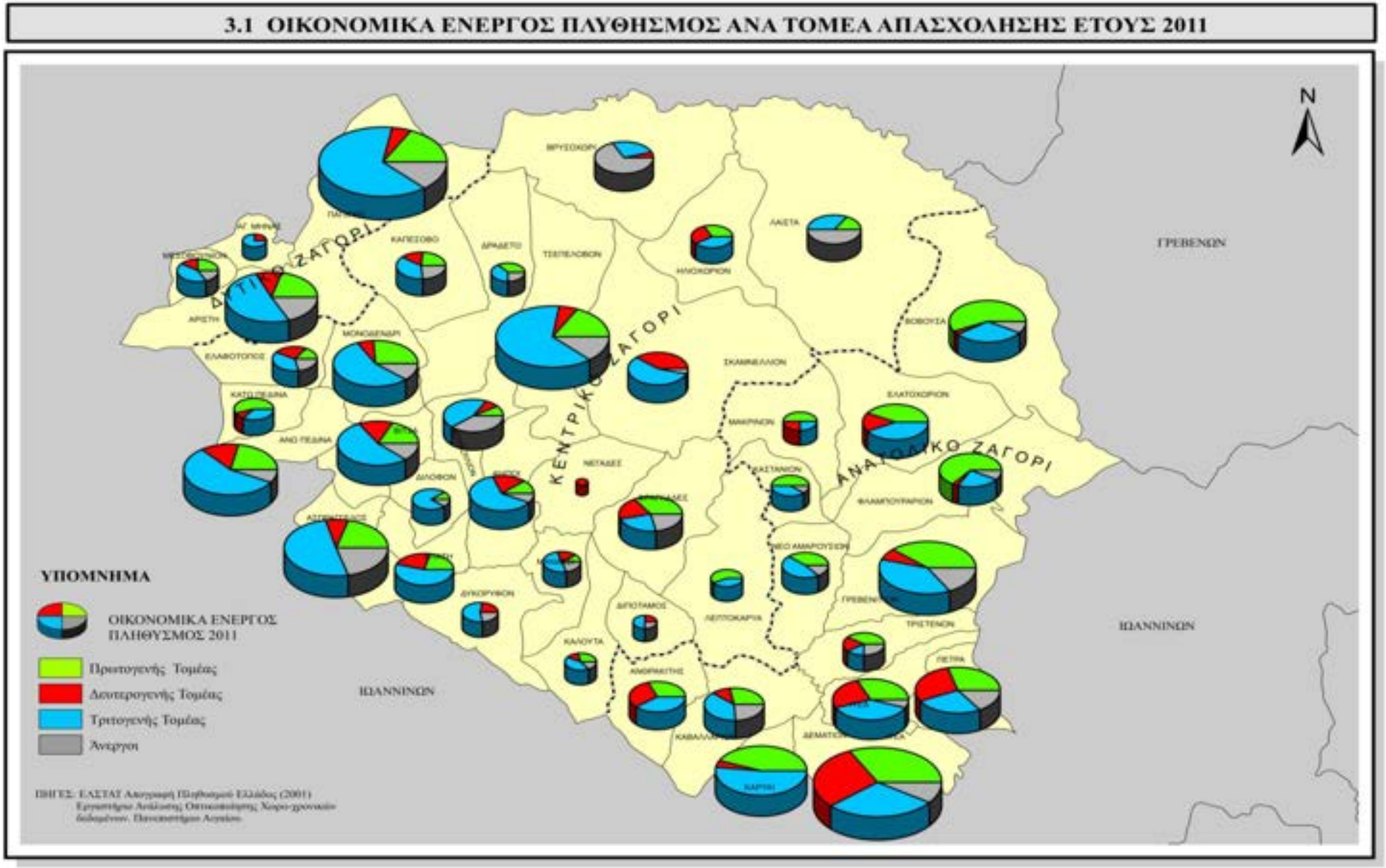

Χάρτης 3.1 Οικονομικά Ενεργός Πληθυσμός ανά Τομέα Απασχόλησης έτους 2011 (Giotis, 2019)

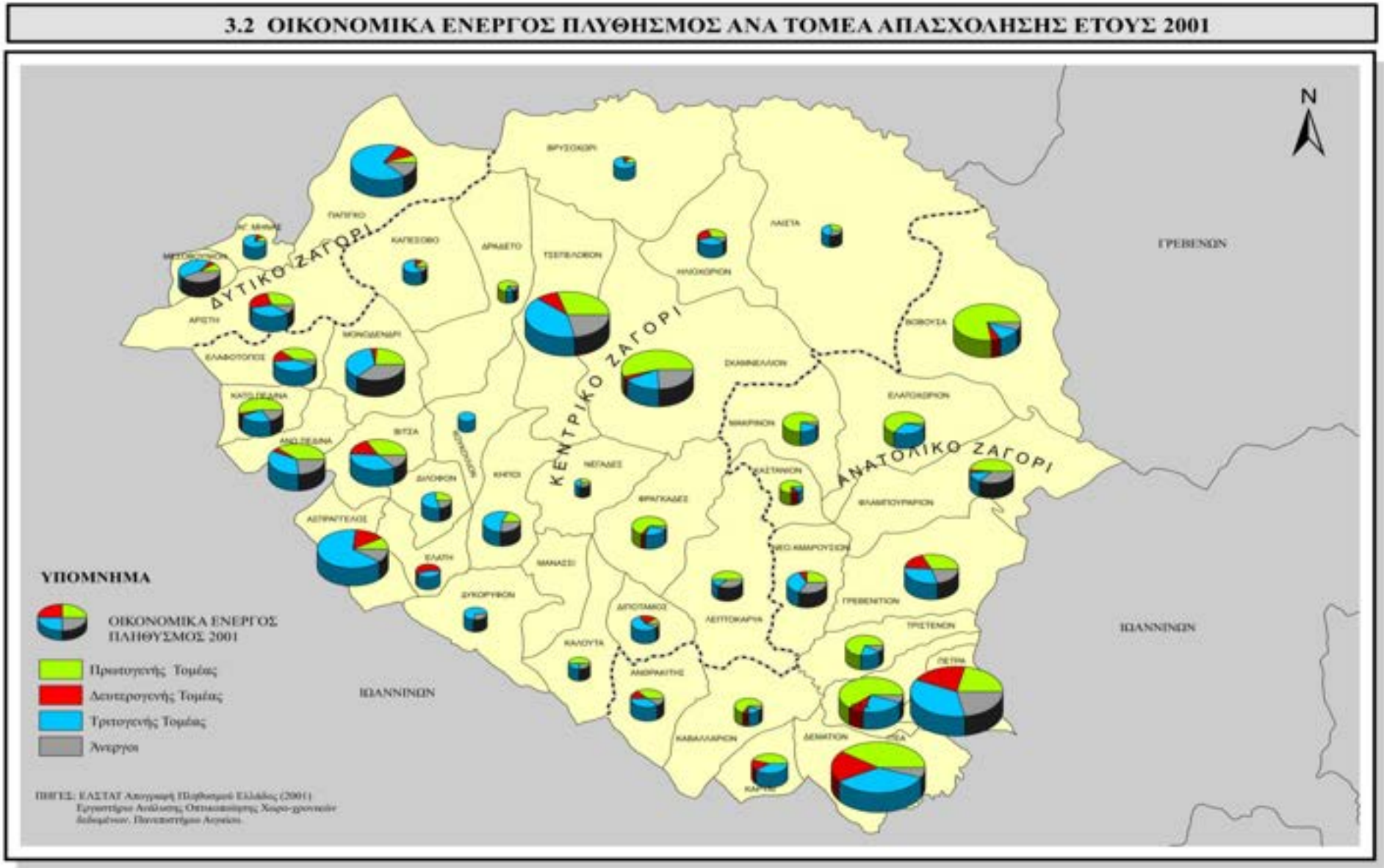

Χάρτης 3.2 Οικονομικά Ενεργός Πληθυσμός ανά Τομέα Απασχόλησης έτους 2001 (Giotis, 2019)

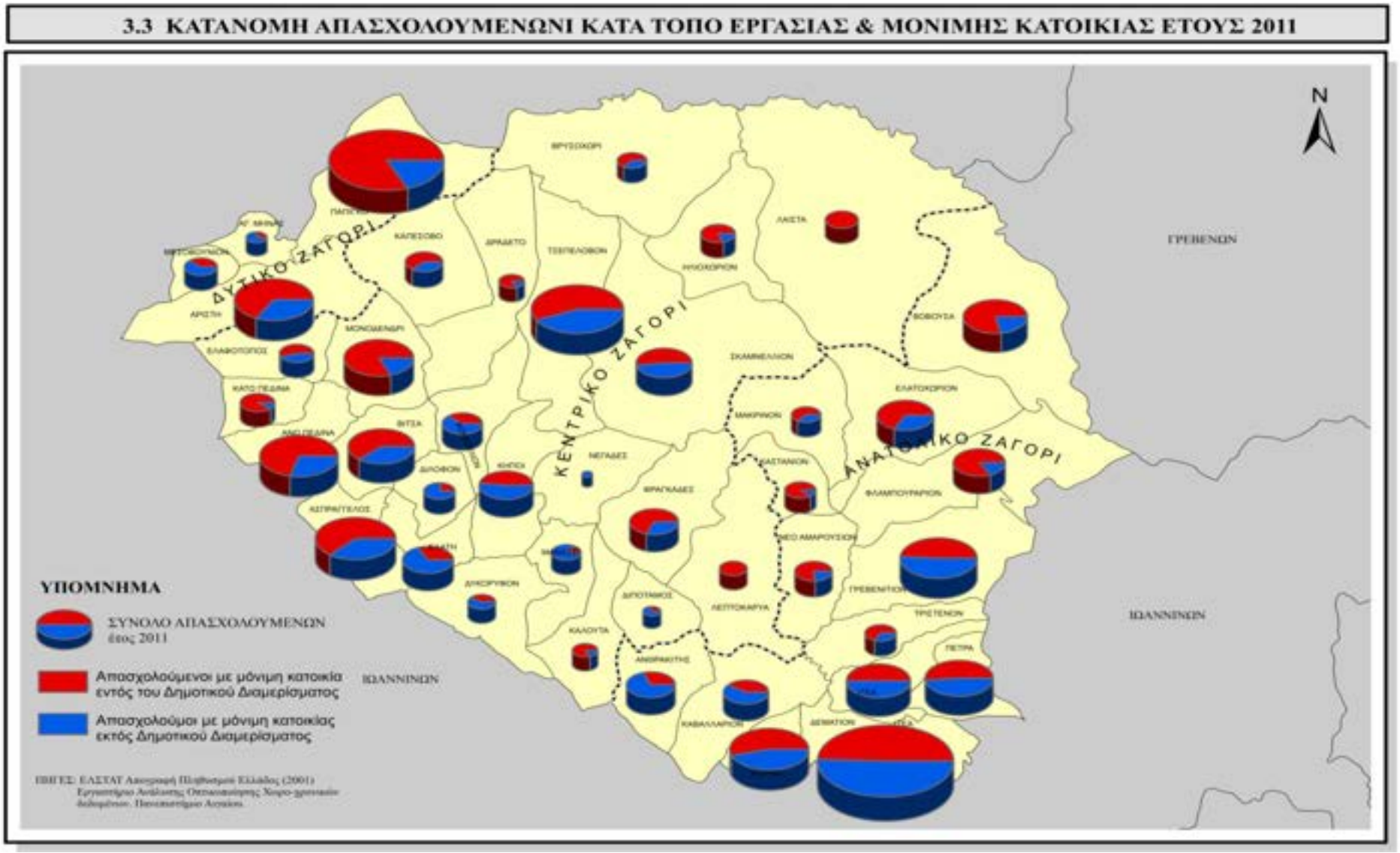

Χάρτης 3.3 Κατανομή Απασχολούμενων κατά τόπο εργασίας & μόνιμής κατοικίας έτους 2011 (Giotis, 2019)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Μεθοδολογία Έρευνας

Για την απόκτηση όσο το δυνατό περισσότερων επιμέρους πληροφοριών, που θα μας δώσουν μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα, αναφορικά με τις συνθήκες που επικράτησαν και επικρατούν στην περιοχή των Ζαγοροχωρίων κατά την τελευταία εβδομηκονταετία, σε συνδυασμό πάντοτε και με τα υπόλοιπα δεδομένα και τις αναφορές που βρίσκονται στη διάθεση μας, χρησιμοποιήθηκαν επιπρόσθετα ερευνητικά εργαλεία, όπως είναι η Ποιοτική Έρευνα διαμέσου συνεντεύξεων, η Ποσοτική Έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίων και η επιτόπια έρευνα των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων με τη συχνή επίσκεψη της περιοχής.

7.1. Ποιοτική Έρευνα - Συνεντεύξεις

Στη συνέντευξη έγινε καταγραφή εμπειριών, απόψεων ή γνωμών, συναισθημάτων, γνώσεων, συλλογή δημογραφικών στοιχείων ή ιστορικού υλικού. Οι ερωτήσεις σε κάθε συνέντευξη αφορούσαν τόσο το παρελθόν, όσο το παρόν και το μέλλον. Επιπροσθέτως σε πολλές περιπτώσεις απαιτήθηκε να ζητηθούν επιπλέον πληροφορίες από τους συμμετέχοντες για απάντηση/εις που έχουν δοθεί ήδη. Στις συγκεκριμένες ερωτήσεις, τις «διευκρινιστικές ερωτήσεις», ήταν αυτές που στόχευαν να εξειδικεύσουν περισσότερο το γιατί σε μια απάντηση που προηγουμένως έχει δοθεί. Για το λόγο αυτό χρησιμοποιήθηκαν ερωτήσεις της μορφής πως, που τι, γιατί, πότε, για ποιο λόγο, κ.λπ. [40],

Η διαδικασία των συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο του 2014, παράλληλα με την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Επιλέχτηκε η μέθοδος της ημιδομημένης συνέντευξης και πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις σε δώδεκα άτομα. Το

[40] Οι συνεντεύξεις διακρίνονται σε δύο κατηγορίες, την τυποποιημένη συνέντευξη και τη μη τυποποιημένη συνέντευξη. Η τυποποιημένη συνέντευξη διακρίνεται στη δομημένη συνέντευξη, στην ημιδομημένη συνέντευξη και στην ομαδική συνέντευξη (δομημένη ή ημιδομημένη). Η δομημένη συνέντευξη έχει σχέση με το ερωτηματολόγιο που έχει συνταχθεί και μέσω αυτής συλλέγονται επιπλέον πληροφορίες. Γίνονται συγκεκριμένες ερωτήσεις και δίνονται συγκεκριμένες απαντήσεις. Συνεπώς σε όλους τους ερωτώμενους στην έρευνα γίνονται οι ίδιες ερωτήσεις με την ίδια διαδικασία και ο ερωτών κρατάει πάντα την ίδια ουδέτερη στάση κατά τη διάρκεια των ερωτήσεων.
Η ημιδομημένη συνέντευξη είναι μια πιο ευέλικτη μορφή συνέντευξης. Υπάρχει η δυνατότητα να αλλάξει η σειρά των ερωτήσεων ανάλογα με την συζήτηση και μπορεί να γίνει εμβάθυνση στο αντικείμενο πέρα από τις βασικές ερωτήσεις διαμέσου διευκρινιστικών ερωτήσεων. Χρησιμοποιείται πολύ συχνά στις πιλοτικές έρευνες, όπως είναι η δική μας περίπτωση.
Αντιθέτως με τις μη τυποποιημένες συνεντεύξεις συλλέγονται όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες από το συμμετέχοντα. Υπάρχει μια αρχική δομή, απλά είναι περισσότερο ευέλικτη. Η αλληλεπίδραση των δύο ή περισσοτέρων ατόμων είναι αυτή που καθορίζει την πορεία της συνέντευξης. Δίδεται η αίσθηση στο συμμετέχοντα ότι απλά γίνεται μια συζήτηση. Ο ερωτών ερευνητής, όμως, έχει συγκεκριμένα πράγματα που θέλει να μάθει ή να διαπιστώσει (Παπαϊωάννου, Α., Θεοδωράκης, Ι. & Γούδας, Μ. 2003:341-364).

δείγμα των ερωτώμενων είναι τυχαίο και αποτελείται από δύο επιχειρηματίες που είναι ιδιοκτήτες ξενοδοχειακών καταλυμάτων, τέσσερις κατοίκους της περιοχής (μόνιμοι και δημότες), ένα πρόεδρο πολιτιστικού συλλόγου, έναν αρθρογράφο εφημερίδας που εκδίδεται για την περιοχή του Ζαγορίου (είναι και κάτοικος αυτής), ένα εργαζόμενο στον τομέα του τουρισμού, έναν ιδιώτη μηχανικό (δραστηριοποιείται επαγγελματικά στην περιοχή) και δύο δημόσιους υπαλλήλους (δημότες της περιοχής). Θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι οι ερωτώμενοι επιχειρηματίες δεν συμπλήρωσαν και ερωτηματολόγιο.

Η συνέντευξη αποτελούταν από πέντε ενότητες. Στην πρώτη ενότητα διερευνήθηκαν τα στοιχεία του ερωτώμενου (επίπεδο μόρφωσης, οικογενειακή κατάσταση, είδος απασχόλησης) καθώς και το ιστορικό καταγωγής και διαμονής του (εάν κατοικεί εκεί ή κατάγεται απλά από εκεί, εάν βρίσκεται εκεί για καθαρά επαγγελματικούς λόγους – για πόσο χρονικό διάστημα, εάν μένει εκεί όλο το χρόνο ή κάποιες περιόδους).

Στην δεύτερη ενότητα αναζητήθηκαν στοιχεία σε σχέση με το βαθμό εξυπηρέτησης / ικανοποίησης των ερωτώμενων αναφορικά με το οδικό δίκτυο της περιοχής, τα δίκτυα κοινής ωφέλειας (ύδρευση, ηλεκτρικό ρεύμα, τηλεφωνία σταθερή και κινητή, διαδίκτυο), την ύπαρξη σχολικών μονάδων για την εξυπηρέτηση των παιδιών του κάθε οικισμού, την ύπαρξη υγειονομικών μονάδων και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν (στελέχωση, υλικοτεχνική υποδομή), το χρονικό διάστημα που απαιτείται για την μετάβαση στην εργασία.

Στην τρίτη ενότητα, το θέμα των ερωτήσεων αφορούσε τα χαρακτηριστικά της απασχόλησης - εργασίας καθώς και στοιχεία για το εισόδημα. Διερευνήθηκαν οι επαγγελματικές δραστηριότητες του ερωτώμενου, το είδος της εργασίας (μόνιμος ή εποχιακός, εργαζόμενος ή ιδιοκτήτης, άνεργος, ασφαλισμένος, συνταξιούχος), η πηγή που προέρχονται τα έσοδα του (εκτός από την πρωταρχική του εργασία εξετάστηκε εάν κάνει και δεύτερη δουλειά) και εάν αυτά επαρκούν, εάν υπήρξε μεταβολή του εισοδήματός του κατά την τελευταία τριετία (αύξηση ή μείωση) και για ποίο λόγο, ποιες είναι οι επικρατούσες δουλειές που ασχολούνται οι κάτοικοι στην περιοχή.

Στην τέταρτη ενότητα συλλέχθηκαν πληροφορίες που σχετίζονται με την διαχρονική εξέλιξη του οικισμού μέσα στο χρόνο και ειδικότερα εάν παρατηρείται αύξηση ή μείωση της οικοδομικής δραστηριότητας στην περιοχή και για ποιούς λόγους, ποία οικονομικά αντικείμενα εμφανίζουν ανάπτυξη (αθλητικές δραστηριότητες, χώροι εστίασης, καταλύματα, χώροι πώλησης τουριστικών προϊόντων) και σε ποία περίοδο παρατηρήθηκε έντονη

οικονομική δραστηριότητα στην περιοχή, εάν ικανοποιεί τον ερωτώμενο η εικόνα που εμφανίζει ο οικισμός σήμερα σε σχέση με το παρελθόν και εάν διατηρεί ακόμη τα παραδοσιακά του στοιχεία, οι κάτοικοι που έχουν αγοράσει κατοικίες ή αγροκτήματα έχουν υιοθετήσει τον παραδοσιακό τρόπο ζωής και τέλος ποιοι είναι οι πιο ανεπτυγμένοι οικισμοί στα Ζαγοροχώρια.

Τέλος η πέμπτη ενότητα των ερωτήσεων αφορούσε την ύπαρξη μεταναστών στην περιοχή (χώρα προέλευσής), το είδος της εργασίας που απασχολούνται (οικοδομικές εργασίες, αγροτικές εργασίες, τουριστική δραστηριότητας) και εάν έχουν ενταχθεί στο κοινωνικό σύνολο της περιοχής ή όχι και κατά πόσο έχουν συμβάλλει στην ανάπτυξη της περιοχής.

Οι ερωτώμενοι που παραχώρησαν τις συνεντεύξεις κατάγονται / διαμένουν ή δραστηριοποιούνται επαγγελματικά στους ακόλουθους οικισμούς: Ανθρακίτης, Άνω Πεδινά, Αρίστη, Ασπράγγελοι, Βίτσα, Δίκορφο, Δίλοφο, Καπέσοβο, Μονοδένδρι και Τσεπέλοβο. Η γεωγραφική κατανομή των ανωτέρω οικισμών περιλαμβάνει τόσο το Δυτικό και το Κεντρικό Ζαγόρι, όσο και το Ανατολικό. Το γραμματικό επίπεδο των ερωτώμενων είναι κυρίως (εννέα στους δώδεκα) πανεπιστημιακής και τεχνολογικής εκπαίδευσης, ενώ ένας ήταν δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Οι επιχειρηματίες δραστηριοποιούνται πλέον όλο το έτος και διαμένουν μεταξύ του οικισμού που βρίσκεται η επιχείρηση και της πόλης των Ιωαννίνων όπου ζουν και εργάζονται τα υπόλοιπα μέλη των οικογενειών τους. Από τους δύο δημοσίους υπαλλήλους, ο ένας εργάζεται στα Γιάννενα, όπου είναι και η μόνιμη κατοικία του, ενώ στους Ασπραγγέλους έχει εξοχική κατοικία την οποία επισκέπτεται τα Σαββατοκύριακα, τις εορτές και τους καλοκαιρινούς μήνες. Ο δεύτερος δημόσιος υπάλληλος εργάζεται στην πόλη του Μετσόβου, ζει και αυτός στα Γιάννενα και επισκέπτεται τον τόπο καταγωγής του, τα Άνω Πεδινά, οποιαδήποτε ημέρα της εβδομάδας είναι διαθέσιμος. Έξι από τους ερωτώμενους είναι μόνιμοι κάτοικοι στην πόλη των Ιωαννίνων, κατάγονται από χωριά του Ζαγορίου και επισκέπτονται αυτά ανά τακτά χρονικά διαστήματα ανάλογα με το είδος της εργασίας τους. Οι τέσσερις από αυτούς είναι συνταξιούχοι οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα να επισκέπτονται τους τόπους καταγωγής τους συχνά μέσα στο χρόνο και συνήθως διαμένουν σε αυτούς για μεγάλα χρονικά διαστήματα, συνήθως από το Πάσχα έως το φθινόπωρο.

Αναφορικά με το οδικό δίκτυο της περιοχής οι εννέα από τους δώδεκα θεωρούν ότι είναι καλό (χρειάζονται βελτιώσεις), ενώ οι υπόλοιποι πιστεύουν ότι δεν ανταποκρίνεται στις

αυξανόμενες ανάγκες που έχουν δημιουργηθεί ούτε βοηθάει στην προβολή του τουριστικού και φυσιολατρικού προϊόντος που προβάλουν τα Ζαγοροχώρια. Για τα δίκτυα κοινής ωφέλειας (ΔΕΗ, ΟΤΕ), κοινή διαπίστωση όλων είναι ότι δεν αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα πλην κάποιων περιπτώσεων το χειμώνα που και αυτές αντιμετωπίζονται. Η κινητή τηλεφωνία και το διαδίκτυο βρίσκονται σε μέτρια έως καλή κατάσταση στις περιοχές του Δυτικού και Κεντρικού Ζαγορίου. Προβλήματα εμφανίζονται στην Ανατολική πλευρά.

Σε σχέση με τον τρόπο με τον οποίο αναπτύχθηκε το Ζαγόρι τουριστικά και την κατάσταση που εμφανίζει σήμερα, οι ερωτώμενοι πιστεύουν ότι δεν υπήρξε ολοκληρωμένος σχεδιασμός για την περιοχή. Από χρηματοδοτήσεις που προέρχονταν από την Ευρωπαϊκή Ένωση έγινε αλόγιστη κατασκευή τουριστικών μονάδων, οι οποίες σήμερα οι μισές από αυτές είναι κλειστές εξαιτίας της οικονομικής κρίσης. Οι επιχειρηματίες προσπάθησαν να καλύψουν τις απαιτήσεις με βάση το νομικό πλαίσιο για τη δημιουργία αγροτουριστικών μονάδων. Παρόλο που τα συγκεκριμένα προγράμματα είχαν και άλλες δράσεις, η χρηματοδότηση τελικά κατευθύνθηκε στην κατασκευή ξενώνων.

Θεωρείται βασικό στοιχείο η σύνδεση του πρωτογενή με τον τριτογενή τομέα, προκειμένου η περιοχή να διατηρήσει τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της και να προβάλει τα προϊόντα που παράγονται από τη Ζαγορίσια γη. Αντί αυτού κατέληξαν να είναι δύο διαφορετικές απασχολήσεις π.χ. κάποιος που διαθέτει αιγοπρόβατα στην περιοχή και είναι και ιδιοκτήτης ξενοδοχειακής μονάδας, δεν χρησιμοποιούσε τα προϊόντα που παρήγαγε αναδεικνύοντας αυτά, καθώς πίστευε ότι δεν ήταν απαραίτητο αφού ο κόσμος έτσι και αλλιώς ερχόταν στο Ζαγόρι. Με αυτό το τρόπο όμως χάθηκε η δυνατότητα ανάδειξης των τοπικών προϊόντων και δεν προωθήθηκε ο αγροτουρισμός που θα έδινε αναπτυξιακή πνοή στην περιοχή.

Οι περισσότεροι από τους επιχειρηματίες που έλαβαν επιδοτήσεις για την κατασκευή τουριστικών μονάδων, θα έπρεπε να παρακολουθήσουν εξειδικευμένα σεμινάρια καθώς υπήρχε ελλιπή γνώση του αντικειμένου, με συνέπεια πολλές φορές η συμπεριφορά προς τους πελάτες να μην είναι η πρέπουσα. Οι ξενώνες ήταν μια δεύτερη ευκαιρία γι' αυτούς. Αυτό είχε ως συνέπεια και οι επαγγελματίες του χώρου να αντιμετωπίζουν και αυτοί προβλήματα προσέλκυσης πελατών. Σήμερα, τονίστηκε από όλους ότι, δουλεύουν μόνο τα ακριβά καταλύματα και αυτό γιατί έχουν ρίξει τις τιμές και προβάλλουν συνεχώς το προϊόν τους. Όσοι δεν είχαν σχέση με τον τουρισμό και απλά έκαναν ξενώνες γιατί κάποια στιγμή εξαιτίας της ζήτησης θα γέμιζαν και αυτοί, σήμερα είναι κλειστοί και έχουν μετατραπεί σε μεγάλα άψυχα κτίρια.

Αναφορικά με την εικόνα που εμφανίζει ο οικισμός σήμερα σε σχέση με το παρελθόν και κατά πόσο διατηρείται η παραδοσιακότητα του, οι απόψεις των ερωτώμενων ταυτίζονται σε πολύ μεγάλο βαθμό. Θεωρούν ότι το παραδοσιακό στοιχείο υπάρχει σαν εικόνα, εμφανίζει όμως συνεχή στοιχεία αλλοίωσης. Πιστεύουν ότι πρέπει να κρατηθούν οι βαθύτερες δομές, όπως η σοφία να διαχειρίζεσαι το χώρο, το νοικοκυριό, οι ζώνες χρήσεις και όχι οι μορφές τύποι. Αναφέρθηκε από όλους, ότι σήμερα έχουν φτιαχτεί στα Ζαγοροχώρια καλντερίμια από πέτρες που δεν έχουν σχέση με τη φυσιογνωμία του κάθε οικισμού. Επίσης οι ξενώνες που ανεγέρθηκαν ήταν με μπετό εσωτερικά και εξωτερικά με πέτρα. Καταστράφηκε η αρχιτεκτονική παράδοση. Τα παλιά κτίρια ήταν βαριά οικοδομήματα, διώροφα, φοριακού τύπου με μικρά παράθυρα, περίβολο και δίχως μπαλκόνια. Αντιθέτως σήμερα τα περισσότερα κτίρια είναι τύπου "βίλας", με μπαλκόνια, μεγάλες αυλές, εσωτερικά με πισίνες και ασανσέρ, τριώροφα ή και τετραώροφα στα οποία έχει κατασκευαστεί και περιμετρικός δρόμος για να εισέρχονται τα αυτοκίνητα στο εσωτερικό της ιδιοκτησίας.

Τονίστηκε από τους ερωτώμενους που κατάγονταν από την περιοχή, ότι τα κτήρια του κάθε χωριού είχαν το δικό τους χρώμα και η πέτρα που χρησιμοποιούνταν έβγαινε από νταμάρια της εκάστοτε περιοχής (π.χ. στο Τσεπέλοβο η πλάκα στη σκεπή ήταν άσπρη και έμοιαζε με το πέτρωμα της περιοχής ενώ αντίθετα στο Δίλοφο ήταν μαύρη). Σήμερα η πέτρα, που έχουν κτιστεί τα οικήματα, είναι κυρίως άσπρη και προέρχεται από περιοχές εκτός Ζαγορίου, όπως είναι η Αλεξανδρούπολη, η Καβάλα και η Αλβανία και η οποία είναι προκατασκευασμένη σε σχήμα μωσαϊκού. Στο παρελθόν οι πέτρες τετραγωνίζονταν με το καλέμι, ενώ σήμερα αυτό γίνεται με το μηχάνημα (κορδέλα διαμαντιού, όπως το μάρμαρο). Ως παράδειγμα αναφέρεται το Μονοδένδρι οπού από κάποιο σημείο και πέρα το κεντρικό καλντερίμι γίνεται μονοπάτι από πέτρα Καρύστου και το νέο τμήμα του χωριού είναι εντελώς αλλοιωμένο αφού έχει φτιαχτεί παρκινγκ για τα αυτοκίνητα τα οποία κυκλοφορούν μέχρι την κεντρική πλατεία του χωριού. Επίσης στους Ασπράγγελους έχει κατασκευαστεί σιντριβάνι, το οποίο δεν υπήρχε στο παρελθόν.

Επισημάνθηκε το γεγονός ότι η εικόνα του Ζαγορίου δεν είναι η ίδια σε όλη την περιοχή. Το Κεντρικό και το Δυτικό Ζαγόρι είναι πιο αναπτυγμένα, σε αντίθεση με το Ανατολικό. Το Ανατολικό Ζαγόρι καταστράφηκε ολοσχερώς από τους Γερμανούς κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν σήμερα κτίσματα με την παλιά Ζαγορίσια ομορφιά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το χωριό Λιγκιάδες όπως αναφέρει ερωτώμενος: *"Οι φλόγες υψωνόταν από το χωριό και πυκνά σύννεφα καπνού,*

κάλυπταν την Λίμνη και τα Γιάννενα. Τα Γερμανικά στρατεύματα στο χωριό, έκαψαν τα πάντα και ξεκλήρισαν τους κατοίκους του χωριού". Παρόμοιες συνθήκες επικράτησαν και σε άλλα χωριά του Δυτικού Ζαγορίου. Για να μπορέσει το κράτος, μετά το τέλος του πολέμου, να στεγάσει τους κατοίκους που διέμεναν στα χωριά που κάηκαν, έφτιαξε υποτυπώδες κατοικίες η οποίες με το πέρασμα των ετών ανακατασκευάσθηκαν από τους κατοίκους. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα, όπως έχει ήδη αναφερθεί, για την περιοχή του Ζαγορίου το κράτος να έχει δημιουργήσει νομοθετικά δύο ζώνες, την Α' ζώνη με ξύλινα παράθυρα, κεραμίδι και όχι πέτρα και τη Β' ζώνη με πέτρα. Συνεπώς τα σπίτια που κατασκευάστηκαν στο Ανατολικό Ζαγόρι στην ουσία δεν έχουν καμία σχέση με το πραγματικό Ζαγόρι. Στην περιοχή αυτή έχει δοθεί περισσότερες διευκολύνσεις στην κατασκευή.

Σε ότι αφορά τους μετανάστες στην περιοχή, κοινή είναι η διαπίστωση ότι αυτοί βοήθησαν αρκετά τόσο στον κατασκευαστικό τομέα, όσο και στη διαχείριση του ζωικού κεφαλαίου της περιοχής. Είναι γνωστό ότι στην αρχή της δεκαετίας του ΄90, με το άνοιγμα των συνόρων με την Αλβανία, πλήθος μεταναστών διέμεναν στην περιοχή. Οι περισσότεροι από αυτούς είτε συντηρούσαν ως εργάτες τα αιγοπρόβατα και βοοειδή των Ελλήνων αγροτών, είτε ασχολήθηκαν με την επισκευή σπιτιών ή την κατασκευή νέων κυρίως ξενοδοχειακών μονάδων. Ήταν από απλοί εργάτες μέχρι και πετράδες. Ερωτώμενος αναφέρει ότι δήλωναν πως γνώριζαν τα πάντα (σκάψιμο, κόψιμο ξύλων, επισκευή στεγών - τοιχοποιίας, καλντερίμια, ελαιοχρωματισμοί).

Αποτελούσαν το φτηνό εργατικό δυναμικό που έκανε όλες τις δουλειές που δεν έκαναν οι Έλληνες. Βοήθησαν αρκετά την περιοχή αφού δεν υπήρχε συνέχεια στη γενιά των πετράδων που μεσουρανούσε τα προηγούμενα χρόνια από τα γειτονικό χωριά της Κόνιτσας (Μαστοροχώρια) και τα Τζουμέρκα. Εάν δεν υπήρχαν αυτοί δεν θα μπορούσαν να κατασκευασθούν νέα σπίτια και ξενώνες και ούτε να επισκευαστούν παλιές οικίες.

Παρόλα αυτά οι ερωτώμενοι θεωρούν ότι η κατασκευαστική άνοδος της περιοχής στηρίχθηκε σε ανειδίκευτο προσωπικό που δεν είχε συγκεκριμένες γνώσεις με αποτέλεσμα να αρχίζουν να φαίνονται τα πρώτα σημάδια της αλλοτρίωσης του παραδοσιακού στοιχείου. Όπως χαρακτηριστικά ειπώθηκε από ερωτώμενο όλοι αυτοί οι μετανάστες έμαθαν στην πορεία "στου κασίδη το κεφάλι".

Οι περισσότεροι από αυτούς έχουν αποχωρήσει από την περιοχή. Έχει μείνει περίπου το 10% από τους αρχικούς, οι οποίοι έχουν ενσωματωθεί στην κοινωνία του Ζαγορίου (έχουν πάρει Ελληνική Ιθαγένεια και είναι δημότες). Ασχολούνται με την

κτηνοτροφία, τη γεωργία, με την εκμετάλλευση τουριστικών καταλυμάτων και ορισμένοι συνεχίζουν να εργάζονται στην περιοχή σαν πετράδες τους οποίους ακόμη και σήμερα προτιμούν οι κάτοικοι της περιοχής.

Σχετικά με τις ελλείψεις στον τομέα της παιδείας, επισήμαναν ότι οι μαθητές αναγκάζονται να μεταβαίνουν καθημερινά με λεωφορείο είτε στις Καρυές (για δημοτικό και γυμνάσιο), είτε στο Πέραμα (για λύκειο) διανύοντας πολύ μεγάλες αποστάσεις και χάνοντας πολύτιμο χρόνο από την καθημερινότητα τους. Στο Μονοδένδρι και το Τσεπέλοβο που υπήρχαν τα τελευταία δημοτικά σχολεία έκλεισαν λόγω έλλειψης μαθητών. Το ίδιο συνέβη και με τη Ριζάρειο οικοκυρική σχολή στην οποία μάθαιναν οι μαθητές να φτιάχνουν χαλιά, η οποία στελεχωνόταν μέχρι πρότινος με αλλοδαπούς. Ερωτώμενος τονίζει ότι "η συγκεκριμένη σχολή θα μπορούσε να αποτελέσει πρότυπο, παρόλα αυτά δεν υπήρχε σχεδιασμός για να απορροφηθούν οι μαθητές που τελείωναν", και συνεχίζει την άποψη του λέγοντας ότι " στην Καστοριά παράγονται γούνες, ενώ στα Ζαγοροχώρια τίποτα."

Σε σχέση με τον τομέα της υγείας, αναφέρθηκε ότι σε καμία περιοχή του Ζαγορίου δεν υπάρχει Κέντρο Υγείας. Αγροτικά ιατρεία υπάρχουν στην Αρίστη, στους Ασπράγγελους, το Τσεπέλοβο και το Γρεβενίτι. Τα χωριά του Κεντρικού και Δυτικού Ζαγορίου εξυπηρετούνται από το Κέντρο Υγείας στο Δελβινάκι και του Ανατολικού Ζαγορίου από το κέντρο υγείας στο Μέτσοβο. Σε οποιαδήποτε περίπτωση που χρήζει περαιτέρω νοσηλεία τα δύο νοσοκομεία στην πόλη των Ιωαννίνων καλύπτουν τις ανάγκες. Οι ερωτώμενοι κάτοικοι της περιοχής εξέφρασαν την άποψη ότι με τα τωρινά δεδομένα δεν μπορεί να δημιουργηθεί κάποιο Κέντρο Υγείας. Παρόλα αυτά από γεωγραφικής απόψεως πιστεύουν ότι θα πρέπει να ιδρυθεί Κέντρο Υγείας, καθώς οι αποστάσεις των οικισμών από την τωρινές δομές είναι πολύ μεγάλες μεταξύ τους και ανά χρονικά διαστήματα (Χριστούγεννα, Πάσχα, θερινή περίοδο) συγκεντρώνεται μεγάλος αριθμός από επισκέπτες - τουρίστες, δασεργάτες και κατοίκους στην περιοχή, δημιουργώντας ασφυκτικά συνθήκες στις τωρινές δομές υγείας του νομού.

Αναφορικά με την τουριστική ανάπτυξη, η οικονομική κρίση που ξεκίνησε στην Ελλάδα στις αρχές του 2009 έχει επηρεάσει σημαντικά την εν λόγω περιοχή. Επίσης σημαντικό ρόλο παίζει και το τι προσφέρουν τα χωριά στον επισκέπτη. Μπορεί να προσφέρουν ορειβασία, θρησκευτικό και περιπατητικό τουρισμό, γεφύρια και παραδοσιακά κτήρια αλλά οι περισσότερες δραστηριότητες είναι ανοργάνωτες. Σήμερα τα χωριά που διατηρούν τον αναπτυξιακό τους χαρακτήρα είναι τα χωριά που βρίσκονται στη χαράδρα

του Βίκου και στον ορεινό όγκο της Γκαμήλας (Μεγάλο και Μικρό Πάπιγκο, Μονοδένδρι, Βίκος, Τσεπέλοβο, Βραδέτο, Αρίστη, Βίτσα και Κήποι).

Οι περισσότεροι ερωτώμενοι τονίζουν στις απαντήσεις τους, ότι εμφανίζονται προβλήματα σχετικά με τη λειτουργία των καταστημάτων (φαγητό, είδη λαϊκής τέχνης), τα οποία οι ιδιοκτήτες λειτουργούν κυρίως τα Σαββατοκύριακα στις μη παραγωγικές περιόδους. Ενδεικτικά ερωτώμενος ανέφερε "Δεν υπάρχει ούτε καφενείο ανοικτό το χειμώνα στα περισσότερα χωριά". Άλλος ερωτώμενος τόνισε ότι "το 80% των οικισμών είναι νεκροί και η ζωή επανέρχεται σ' αυτούς μόνο κατά το μήνα Αύγουστο, όπου οι περισσότεροι επισκέπτονται τα χωριά τους". Δεν έχουν στο δυναμικό τους νέους ανθρώπους που θα ξαναζωντανέψουν την περιοχή.

Το Μονοδένδρι (λόγω της χαράδρας του Βίκου) και το Μεγάλο Πάπιγκο (όρος Γκαμήλα) είναι ανεπτυγμένοι υπέρμετρα σε σχέση με τους υπόλοιπους οικισμούς. Η Αρίστη ήταν αρχικά υποβαθμισμένη και ξαφνικά την τελευταία δεκαετία έγιναν μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες, με αποτέλεσμα να αποτελεί το ανάχωμα για το Μεγάλο και Μικρό Πάπιγκο. Οι Κήποι βρίσκονται στο κέντρο του Ζαγορίου και αποτελούν συγκοινωνιακό κόμβο, διαθέτοντας αρκετές και καλές μονάδες. Το Καπέσοβο και ο Ελαφότοπος διαθέτουν ξενώνες και ενοικιαζόμενα δωμάτια, τα οποία δουλεύουν στις μεγάλες εορτές και την καλοκαιρινή περίοδο. Τα Άνω Πεδινά είναι από τους οικισμούς που διαθέτουν τουριστική κίνηση, αφού η ποιότητα των υπηρεσιών και η συνεργασία των επιχειρηματιών μεταξύ τους βρίσκεται σε ικανοποιητικό σημείο.

Το Τσεπέλοβο διαθέτει μεγάλο αριθμό κλινών (γύρω στις οκτακόσιες) και βρίσκονταν σε οικονομική άνθιση πριν από 10 χρόνια. Τα τελευταία έτη εμφανίζει μεγαλύτερη πτώση σε σχέση με άλλους οικισμούς εξαιτίας της απόστασης που πρέπει να διανύσει ο επισκέπτης. Ερωτώμενος σημείωσε ότι "εάν θέλεις να επισκεφθείς το Ζαγόρι κάποιος δεν θα πάει να μείνεις στην άκρη του κύκλου, αλλά στο κέντρο αυτού", θέλοντας με αυτό τον τρόπο να δείξει τη δυσκολία προσέγγιση της περιοχής. Παρόλα αυτά για το Τσεπέλοβο υπάρχουν και διαφορετικές απόψεις (αποτελούν μειοψηφία) από ερωτώμενους, οι οποίοι πιστεύουν ότι ο συγκεκριμένος οικισμός δεν είχε την τουριστική ανάπτυξη που λέγεται, οπότε δεν υπάρχει και κάμψη. Υπάρχει μια φυσιολογική κάμψη όπως σε όλα τα χωριά του Ζαγορίου. Τονίζουν ότι είναι άλλο να κατασκευάζονται και να υπάρχουν καταλύματα και άλλο να πηγαίνει ο κόσμος.

Τα τελευταία χρόνια οι οικισμοί του Ζαγορίου προσεγγίζονται από Ισραηλινούς (αγαπούν τη φύση), αφού κατάλληλες κινήσεις (συμμετοχή σε εκθέσεις τουριστικής προβολής, επαφές με τουριστικά γραφεία) από το σύλλογο ξενοδόχων έφεραν αποτελέσματα. Οι Ολλανδοί και οι Γερμανοί κρατάν τη μερίδα του λέοντος. Πιο πολλοί είναι οι ξένοι από τους Έλληνες επισκέπτες, οι οποίοι Έλληνες επισκέπτονται σε συγκεκριμένες περιόδους (Χριστούγεννα, Πάσχα, τριήμερα, αργίες) τους οικισμούς. Τον τουρίστα δεν τον τραβούσε το κατάλυμα αλλά ο οικισμός και η φύση, παρόλα αυτά τα χρήματα χρησιμοποιήθηκαν για τη δημιουργία τουριστικών επιχειρήσεων. Ένα χωριό όμως είναι το σύνολο του οικισμού. Όπως λέει ερωτώμενος "ελάχιστοι έρχονταν στο Ζαγόρι για τη φύση. Έτσι δεν ζει το Ζαγόρι. Το Ζαγόρι κινήθηκε λόγω μόδας. Είναι σαν να πηγαίνεις στο Κολωνάκι. Στην Ελλάδα πρώτα οι αρχαιότητες και η θάλασσα και μετά όλα τα υπόλοιπα. Είναι επακόλουθο της ψεύτικης ευημερίας που επικράτησε σε όλη τη χώρα", και συνεχίζει "δεν πρόκειται, όπως είναι σήμερα η κατάσταση, να γίνει το Ζαγόρι όπως παλιά ήταν κυρίαρχο στον κτηνοτροφικό τομέα. Αντίθετα στο Μέτσοβο κοντά στον τουρισμό βρίσκεται και η κτηνοτροφία, με αποτέλεσμα το προϊόν να πουλιέται άμεσα."

Κατά τη γνώμη ερωτώμενου επιχειρηματία "η οικονομική κάμψη στο Ζαγόρι άρχισε από τότε που ξεκίνησε και στην Ελλάδα. Ο Έλληνας πήγαινε δέκα ημέρες στη θάλασσα και μετά πήγαινε και μια εβδομάδα στο βουνό για να δει τη φύση. Περιορίστηκε η θάλασσα σε τρεις έως τέσσερις ημέρες και δεν υπάρχει δυνατότητα να πάει στο βουνό. Για τον μέσο Έλληνα τελείωσε το βουνό εάν δεν αλλάξει κάτι. Οι νέοι άνθρωποι το καλοκαίρι δεν πάνε στο βουνό, πάνε στη θάλασσα. Ο καλύτερος τουριστικός μήνας, πριν από περίπου δέκα χρόνια ήταν ο Αύγουστος, μετά η περίοδος από 15 Δεκεμβρίου έως 15 Ιανουαρίου και μετά τα ενδιάμεσα τριήμερα και οι δύο εβδομάδες του Πάσχα. Σήμερα υπάρχει πτώση έως 70%."

Επίσης από τις συνεντεύξεις προκύπτει, ότι τα τελευταία χρόνια η πόλη των Ιωαννίνων είναι πιο φθηνός προορισμός για τους τουρίστες (πολλές προσφορές από τα ξενοδοχεία) σε σχέση με το Ζαγόρι. Το αποτέλεσμα είναι οι επισκέπτες να κάνουν ημερήσιες εκδρομές στα Ζαγοροχώρια, χωρίς και πάλι να ξοδεύουν σημαντικό αριθμό χρημάτων κατά την μετάβαση τους.

Όλα τα παραπάνω δεδομένα οδηγούν στην εικόνα της τουριστικής ανάπτυξης σε οκτώ οικισμούς ενώ οι υπόλοιποι φθίνουν και με μαθηματική ακρίβεια θα γίνουν μνημεία - μουσεία (Χριστούγεννα, Πάσχα, καλοκαίρι). Επικρατούν συνθήκες ερημοποίησης.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να καταγραφούν και οι απόψεις των ερωτώμενων αναφορικά με τη διάθεση των κατοίκων να αναπτύξουν το τουριστικό προϊόν τους και να δεχθούν στον τόπο τους κατοίκους άλλων περιοχών που επιθυμούν να αγοράσουν κατοικίες. Ερωτώμενος αναφέρει ότι "είναι στενόμυαλη η αντίληψη πως το Ζαγόρι ανήκει στους Ζαγορίσιους και δεν θέλουμε τους ξένους. Το Ζαγόρι έχει γύφτους, γηγενείς, Σαρακατσάνους, Βλάχους και βοσκούς". Το παραπάνω ενισχύεται και από την άποψη και άλλου ερωτώμενου που λέει ότι "οι κάτοικοι του Ζαγορίου φοβούνται τον ξένο, τον τουρίστα δεν τον θέλουν". Την ίδια γνώμη εκφράζει και τρίτος ερωτώμενος λέγοντας ότι " Οι Ζαγορίσιοι δεν θέλουν ξένο κόσμο στην περιοχή τους. Εξαίρεση αποτελούν αυτοί που έχουν ξενώνα ή μαγαζί. Είναι τοπικιστές, δεν δέχονται εύκολα τον κόσμο."

Άλλος ερωτώμενος πιστεύει ότι "οι συγκυρίες έχουν διαμορφώσει ξεχωριστές συνθήκες σε κάθε χωριό αναφορικά με την προσέλκυση ξένων να ζήσουν στο Ζαγόρι. Σε τουριστικούς οικισμούς δεν υπάρχει ζήτημα. Στους άλλους υπάρχει τάση να αποφεύγουν τα ξένα στοιχεία να εγκατασταθούν στο τόπο. Παράδειγμα τα Άνω και Κάτω Πεδινά. Στα Άνω Πεδινά βλέπουν θετικά την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής σε σχέση με τα Κάτω Πεδινά που υπάρχει ρομαντική αντίληψη για το χωριό, που δεν συμβαδίζει με την πραγματικότητα. Γιατί να έρθουν "ξένοι". Η παλαιά και η καινούρια νοοτροπία. Ένας ξένος που έρχεται τις περισσότερες φορές αγαπά τον τόπο περισσότερο. Ζήτημα ποίος είναι ντόπιος? Αυτός που κατάγεται και έρχεται μια φορά το χρόνο ή αυτός που ζει με τα προβλήματα όλο το χρόνο εκεί από επιλογή (αγορά σπιτιού, επένδυση) και προσπαθεί να βρει λύσεις?"

Σε σχέση με το πολιτιστικό στοιχείο των χωριών οι περισσότεροι ερωτώμενοι αναφέρουν ότι πανηγύρια υπάρχουν, στα οποία μαζεύεται ο κόσμος αλλά και αυτά έχουν αρχίσει να χάνουν την αίγλη τους. Τα τραγούδια που ακούγονται δεν έχουν σχέση με τα παλιά παραδοσιακά τραγούδια και έχουν αλλοιωθεί σημαντικά. Οι χοροί έχουν νοθευτεί. Οι νέοι άνθρωποι δεν μπορούν να καταλάβουν τη διαφορά, αφού δεν έχουν εικόνα και ακριβή γνώση από το παρελθόν. Πολιτιστικοί σύλλογοι υπάρχουν και είναι δραστήριοι με εκδηλώσεις κυρίως το καλοκαίρι. Όμως εκτός από τα Ζαγορίσια τραγούδια στις εκδηλώσεις προσθέτουν και άλλα είδη τραγουδιού π.χ. Ρεμπέτικα, τα οποία δεν συνάδουν με την περιοχή. Ο οχετός των πόλεων δεν πρέπει να μεταφέρεται στα χωριά.

Επιπροσθέτως πληροφορηθήκαμε από ερωτώμενο για την προσπάθεια που γίνεται για τη δημιουργία κοινωνικής συνεταιριστικής επιχείρησης παραγωγικού σκοπού. Η όλη προσπάθεια έχει ξεκινήσει από ανθρώπους έξω από το Ζαγόρι. Σκοπός είναι η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνατοτήτων του Ζαγορίου. Η ιδέα είναι καλλιεργώ το προϊόν

(παραγωγός) και η επιχείρηση συσκευάζει τα προϊόντα και τα προωθεί είτε στο πρατήριό της, είτε στις επιχειρήσεις της περιοχής είτε εκτός Ζαγοροχωρίων. Εάν υπάρξει σοβαρή μελέτη και χρηματοδότηση μέσω προγραμμάτων αρκετοί είναι αυτοί που θα βάλουν χρήματα. Παρόλο αυτά ο ερωτώμενος μας ανέφερε ότι οι μόνιμοι κάτοικοι κυρίως κτηνοτρόφοι είναι αρνητικοί, γιατί ξέρουν ότι θα υπάρχουν προβλήματα. Οι υπόλοιποι που έχουν και άλλες δουλειές (όχι παραγωγή στον πρωτογενή τομέα), πιστεύουν στην καθετοποίηση της παραγωγής, δηλαδή ταυτόχρονα παραγωγή και μεταποίηση του προϊόντος και σύνδεση με τον τριτογενή τομέα, οπότε θα υπάρχουν καλύτερα αποτελέσματα. Η συγκεκριμένη ιδέα βρίσκεται σε καλό μονοπάτι. Μέχρι τώρα όλα τα τρόφιμα προέρχονται από τα Γιάννενα και αυτό πιστεύεται ότι μπορεί να αλλάξει.

Το τελευταίο μέρος της συνέντευξης αφορούσε τις προτάσεις των ερωτώμενων για το πώς θα μπορέσει να αντιστραφεί η κατάσταση που επικρατεί σήμερα στα Ζαγοροχώρια. Αναφέρθηκαν τα παρακάτω:

1. Ανάπτυξη του αγροτουρισμού ώστε να ξαναζωντανέψει ο γεωργικός τομέας στην περιοχή. Ο επισκέπτης πρέπει να βλέπει το προϊόν τη στιγμή της παραγωγής. Πρέπει να γίνεται παραγωγή τοπικών προϊόντων.
2. Ανάπτυξη γεωργίας και λελογισμένη χρήση των δασών. Στα χωριά που υπάρχουν καλλιεργήσιμες εκτάσεις και έχει γίνει αναδασμός, να καλλιεργηθούν προϊόντα όπως φακή, φασόλια, σιτάρι. Τη δεκαετία του 2000 ήταν παράλογο να ασχολείται κάποιος με την καλλιέργεια και παραγωγή. Ο ορεινός χώρος παράγει προϊόντα, τα οποία στηρίζονται στην ποιότητα και όχι στην ποσότητα. Όπως λέει ερωτώμενος "το 2007 έβαλα σιτάρι να καλλιεργήσω και κάποιοι μου είπαν ότι μας γύρισες πίσω στην κατοχή".
3. Ολοκλήρωση οδικών αξόνων (δημιουργία δεύτερου κόμβου από την Εγνατία οδό στο Ζαγόρι, Ε65), οι οποίοι σε συνδυασμό με την πλήρη λειτουργία της Ιωνίας Οδού θα φέρουν πιο κοντά τα Ζαγοροχώρια με την υπόλοιπη Ελλάδα.
4. Ανάπτυξη του θεματικού τουρισμού (εκκλησιαστικός τουρισμός, διαδικασία τσίπουρου, αναρρίχηση, Rafting, εκδήλωση για τα μανιτάρια, πανηγύρια).
5. Επιδότηση από το κράτος των κατοίκων για να διορθωθούν προβλήματα ώστε ο κάθε οικισμός να παρουσιάζει την ίδια εικόνα. Αυτό δεν μπορεί να γίνει σήμερα καθώς το κόστος συντήρησης είναι πολύ μεγάλο. Για ένα Ζαγορίσιο μεγάλο σπίτι χρειάζονται 20.000 με 30.000 ευρώ για αλλαγή στέγης (ανά 30 χρόνια).

6. Το κράτος να δώσει άδεια στα τοπικά νταμάρια για λελογισμένη εξόρυξη πέτρα και όχι αυτή να έρχεται από την Καβάλα ή την Αλβανία κομμένη σε μηχανή. Το Ζαγόρι μπορεί να βγάλει τα δικά του προϊόντα και να διατηρήσει τα παραδοσιακά του στοιχεία.
7. Ο Φορέας του Εθνικού Πάρκου, προσπαθεί, ενημερώνει κόσμο για το τι θα δει στην περιοχή. Όμως δεν λειτουργεί Σαββατοκύριακα που επισκέπτονται την περιοχή κυρίως οι τουρίστες. Έχει ωράριο καθημερινό 9 πρωί με 4 απόγευμα. Τουλάχιστον τις περιόδους που υπάρχει κόσμος στο Ζαγόρι και την περίοδο μετά το Πάσχα μέχρι φθινόπωρο θα πρέπει το ωράριο να είναι μέχρι το βράδυ. Ο επισκέπτης θα πρέπει να ενημερώνεται για την περιοχή και όχι να συλλέγει πληροφορίες από τον οποιοδήποτε συναντάει.
8. Την αποκατάσταση της αξιοπιστίας της πτητικής λειτουργίας του Αεροδρομίου Ιωαννίνων, δημιουργία υποδομών (κατασκευάζεται το νέο κτίριο του αερολιμένα καθώς και δεξαμενές καυσίμων) για την προσεγγίσεων διεθνών πτήσεων καθ όλη τη διάρκεια του έτους καθώς και κατασκευή υδατοδρομίου στην Λίμνη Παμβώτιδα για τη δυνατότητα έλευσης υδροπλάνων.
9. Την δυνατότητα παροχής φυσικού αερίου στην περιοχή, σε συνδυασμό με την εξίσωση του ειδικού φόρου στο πετρέλαιο θέρμανσης και κίνησης και τη μείωση του ΦΠΑ στην εστίαση και στη διαμονή/διανυκτέρευση.

7.2. Επιτόπια Έρευνα

Έγιναν αρκετές επισκέψεις σε διαφορετικές χρονικές περιόδους (τόσο κατά την χειμερινή, όσο και κατά την καλοκαιρινή περίοδο) στο σύνολο των χωριών που αποτελούν τη γεωγραφική έκταση που προσδιορίζεται ως Ζαγόρι. Πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις και αντηλλάγησαν απόψεις με κατοίκους, επιχειρηματίες και εργαζομένους της περιοχής. Καταγράφηκαν ανά οικισμό στοιχεία που σχετίζονται τόσο με τον αριθμό των καφενείων, όσο και τη λειτουργία ή μη εκκλησίας καθώς και την ύπαρξη σχολικών μονάδων ανά βαθμίδα.

Σε σχέση με την εκκλησιαστική διοίκηση εκτός από την επιτόπια έρευνα πραγματοποιήθηκε επίσκεψη και στην Μητρόπολη Ιωαννίνων, απ' όπου συλλέχθηκαν στοιχεία που αφορούν την επάνδρωση των εκκλησιών ανά οικισμό στην περιοχή του Ζαγορίου. Όπως προκύπτει το Ζαγόρι είναι χωρισμένο σε δύο εκκλησιαστικές περιφέρειες,

την ΙΒ' Αρχιερατική Περιφέρεια Δυτικού και Κεντρικού Ζαγορίου και την Γ' Αρχιερατική Περιφέρεια Μετσόβου - Ανατολικού Ζαγορίου. Η πρώτη περιφέρεια που σχετίζεται γεωγραφικά με το Δυτικό και Κεντρικό Ζαγόρι έχει την έδρα της στο Μονοδένδρι και αποτελείται από τριάντα δύο (32) ενοριακούς ναούς, ένα στην έδρα κάθε χωριού και δεκαέξι (16) εφημέριους. Από την κατανομή των εφημέριων ανά εκκλησία διαπιστώνουμε ότι αυτή έχει γίνει τόσο με γεωγραφικά κριτήρια, όσο και με πληθυσμιακά. Ο κάθε εφημέριος έχει στην ευθύνη διοίκησης του ένα μεγάλο οικισμό (Αρίστη, Τσεπέλοβο, Ασπράγγελοι, Πάπιγκο, Μονοδένδρι) όπου είναι στην ουσία η έδρα του και δραστηριοποιείται επίσης και σε ένα μικρότερο (έχει ελάχιστους κατοίκους) το οποίο είναι δίπλα στο προηγούμενο (π.χ. Αρίστη και Άγιος Μηνάς, Μονοδένδρι με Δίκορφο κλπ.).

Στην δεύτερη Αρχιερατική Περιφέρεια (Μετσόβου - Ανατολικού Ζαγορίου) από τους δεκαοκτώ (18) εφημέριους, έξι (6) λειτουργούν σε δεκατέσσερις (14) οικισμούς του Ανατολικού Ζαγορίου κατά αναλογία όπως συνέβαινε στο Δυτικό και Κεντρικό Ζαγόρι.

Οι μεγάλοι πληθυσμιακά οικισμοί στους οποίους υπάρχει και έντονη τουριστική δραστηριότητα είναι εκείνοι που διαθέτουν και μόνιμο εφημέριο. Αντίθετα οικισμοί που είτε είναι έρημοι τους χειμερινούς μήνες είτε έχουν ελάχιστους κατοίκους καλύπτονται κατά περίπτωση. Θα πρέπει εδώ να τονιστεί ότι στο Ανατολικό Ζαγόρι κανένας από τους εφημέριους δεν διοικεί και ιερό ναό από τα χωριά του Μετσόβου (τα οποία είναι πολυπληθή και ανεπτυγμένα). Αυτό αποτελεί στοιχείο συγκράτησης των υπαρχόντων κατοίκων εντός της γεωγραφικής ζώνης του Ανατολικού Ζαγορίου.

Αναφορικά με τον εκπαιδευτικό τομέα, νηπιαγωγεία σε αναστολή λειτουργίας βρίσκονται στην Βοβούσα και το Τσεπέλοβο. Δημοτικά λειτουργούν στην Βοβούσα, τους Μηλιωτάδες, το Τσεπέλοβο, το Μονοδένδρι και το Πάπιγκο. Προσδιορίστηκαν οι διαδρομές που ακολουθούν οι μαθητές του γυμνασίου και του λυκείου ανά οικισμό προκειμένου να φτάσουν στα σχολεία, τα οποία βρίσκονται στην περιοχή της Ασφάκας (Μεταμόρφωση) και του Περάματος. Τα δεδομένα αυτά φανερώνουν με τον πιο εμφατικό τρόπο το τεράστιο δημογραφικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η περιοχή, καθώς δεν υπάρχουν παιδία ώστε να μπορούν να λειτουργήσουν νηπιαγωγεία με αποτέλεσμα τα επόμενα χρόνια με μαθηματική ακρίβεια θα κλείσουν και τα τελευταία εναπομείναντα δημοτικά σχολεία. Ο πληθυσμός της περιοχής γερνάει και κατά συνέπεια ελαττώνεται.

Επαληθεύτηκαν τα στοιχεία του Επιμελητηρίου για την γεωγραφική κατανομή των μεγάλων ξενοδοχειακών επιχειρήσεων, οι οποίες βρίσκονται κυρίως στους οικισμούς Αρίστη, Μεγάλο Πάπιγκο, Μονοδένδρι, Τσεπέλοβο, Βίκος, Άνω Πεδινά και Κήπους.

Από την έρευνα διαπιστώθηκε ότι η περιοχή μελέτης δεν διαθέτει Κέντρα Υγείας (αυτά βρίσκονται πέριξ αυτής δηλαδή στο Μέτσοβο, την Κόνιτσα και το Δελβινάκι) παρά μόνο αγροτικά ιατρεία. Οι κάτοικοι τις περισσότερες φορές καταφεύγουν στα δύο νοσοκομεία που βρίσκονται στην πόλη των Ιωαννίνων, με ότι αυτό συνεπάγεται. Συνεπώς δεν υπάρχουν μονάδες Πρωτοβάθμιας Υγειονομικής Περίθαλψης που θα κρατήσουν τον κόσμο στο Ζαγόρι ή θα εξυπηρετήσουν τον επισκέπτη σε περίπτωση που προκύψει πρόβλημα υγείας, δημιουργώντας την αίσθηση της ασφάλειας.

Αστυνομικό Τμήμα για το Δήμο Ζαγορίου βρίσκεται στους Κήπους, ενώ πέριξ του δήμου υπάρχουν Αστυνομικά Τμήματα στην Κόνιτσα, το Δελβινάκι και το Μέτσοβο.

Προσδιορίστηκαν οι θέσεις εργοστασιακών μονάδων σε σχέση με την περιοχή μελέτης (κυρίως εργοστάσια εμφιάλωσης νερού). Διερευνήθηκε η ύπαρξη ή μη κατοίκων καθ΄όλη τη διάρκεια του έτους στα Ζαγοροχώρια (κάποια από αυτά κατά την χειμερινή περίοδο δεν κατοικούνται).

Τέλος καταγράφηκε η κατάσταση του οδικού δικτύου, τόσο των επαρχιακών οδών που ενώνουν τους οικισμούς μεταξύ τους, όσο και το εσωτερικό δίκτυο αυτών.

7.3. Η Έρευνα για τις επιχειρήσεις

Στην προσπάθεια μελέτης των επιχειρήσεων χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο (βλέπε Παράρτημα Β) με σκοπό την απόκτηση όσον δυνατόν περισσότερων επιμέρους πληροφοριών αναφορικά με τους τομείς που δραστηριοποιούνται στην περιοχή μελέτης, προκειμένου να καταστεί δυνατή η περαιτέρω διαχρονική απεικόνιση της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης στα Ζαγοροχώρια.

Για την επιλογή των επιχειρήσεων χρησιμοποιήθηκε το αρχείο του Επιμελητηρίου Ιωαννίνων από το οποίο καταγράφηκαν οι επιχειρήσεις της περιοχής καθώς και στοιχεία από το Δήμο Ζαγορίου. Το ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε σε ηλεκτρονική μορφή και στάλθηκε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στις επιχειρήσεις[41].

[41] Αποτελείται από είκοσι επτά (27) κλειστές και ανοικτές ερωτήσεις. Στις ανοικτές ερωτήσεις δόθηκε η δυνατότητα στους ερωτώμενους επιχειρηματίες να εκφράσει τις απόψεις του αναφορικά με ζητήματα που σχετίζονται με την προώθηση της

Επί της ουσίας μέσα από το ερωτηματολόγιο προσπαθήσαμε να εμπλουτίσουμε τις γνώσεις μας προκειμένου να απαντήσουμε στα ερωτήματα που έχουν τεθεί στην ερευνά. Πρόκειται για πληροφορίες / δεδομένα που δεν μπορούν να εξαχθούν από τις απογραφές της ΕΛΣΤΑΤ, καθώς αυτές δεν έχουν καταγράψει τα στοιχεία που αναζητούνται από το υπόψη ερωτηματολόγιο σε επίπεδο οικισμού ή όσα στοιχεία έχουν καταγραφεί υπολείπονται των πληροφοριών που απαιτούνται για να απαντηθούν τα βασικά ερωτήματα της μελέτης μας, σχετικά με το ποια είναι η διαχρονική εξέλιξη των οικισμών σε σχέση με την μορφολογία και την θέση τους (ορεινοί, ημιορεινοί, πεδινοί, απόσταση από το αστικό κέντρο) στο χώρο και πως αυτοί επηρεάζονται από τη σημερινή οικονομική κατάσταση.

Οι άξονες της έρευνας των επιχειρήσεων σχετίζονται αρχικά με βασικά δημογραφικά στοιχεία, δίκτυο υποδομών και τρόπος εξυπηρέτησης, χαρακτηριστικά της επιχείρησης και απασχόληση σε αυτήν, διαχρονική εξέλιξη του παραδοσιακού οικισμού. Αρχικά αναζητήθηκαν τα βασικά δημογραφικά στοιχεία του ερωτούμενου επιχειρηματία (ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, επίπεδο εκπαίδευσης). Με τον τρόπο αυτό μπορούμε να γνωρίζουμε το υπόβαθρο των ανθρώπων που δραστηριοποιούνται στην περιοχή των Ζαγοροχωρίων και να αντιληφθούμε την δυνατότητα που έχουν να συμβάλλουν στην περαιτέρω ανάπτυξη της περιοχής.

Συλλέχθηκαν πληροφορίες αναφορικά με την διαμονή του ερωτώμενου (ποίος ο τόπος καταγωγής, εάν είναι κάτοικος στην περιοχή που βρίσκεται η επιχείρηση του, πόσο είναι το χρονικό διάστημα που διαμένει στη συγκεκριμένη περιοχή και ποίος είναι ο μόνιμος τόπος κατοικίας του). Από τις συγκεκριμένες απαντήσεις ελήφθησαν πληροφορίες που σχετίζονται με το εάν ο εκάστοτε ερωτώμενος επαγγελματίας ήταν ή όχι μόνιμος κάτοικος της περιοχής και έγινε αναφορά στο χρονικό διάστημα διαμονής σε αυτή. Έτσι προσδιορίστηκε ο αριθμός των ατόμων που δραστηριοποιούνται στην περιοχή μελέτης και είτε μένουν σε αυτή, είτε προέρχονται από άλλη περιοχή και ποία είναι αυτή (πχ Ιωάννινα ή κάποια άλλη πόλη ή κάποιο άλλο οικισμό της περιοχής) και καταγράφηκε με αυτό τον τρόπο εάν η μετακίνηση ατόμων στην περιοχή γίνεται μόνο για επαγγελματικούς λόγους ή ότι η περιοχή συγκρατεί και τους δικούς της κατοίκους ή εάν μπορεί να αποκτήσει και νέους κατοίκους.

επιχείρησης τους αλλά και την εικόνα που εμφανίζει ο οικισμός σε σχέση με το παρελθόν και το διατηρητέο παραδοσιακό στοιχείο που διαθέτει. Διερευνήθηκαν ποίοι οικισμοί έχουν αναπτυχθεί τουριστικά στα Ζαγοροχώρια καθώς και τα αξιοθέατα εκείνα που αποτελούν πόλο έλξης για τους τουρίστες που επισκέπτονται την περιοχή. Οι κλειστές ερωτήσεις είχαν προκαθορισμένες απαντήσεις που βοήθησαν άμεσα να προσδιοριστούν καλύτερα βασικά στοιχεία της ερευνάς.

Μια σειρά ερωτήσεων σχετίζονται με το δίκτυο υποδομών και τον τρόπο εξυπηρέτησης των ερωτώμενων. Διερευνήθηκε η κατάσταση του οδικού δικτύου (καλό, μέτριο, κακό), ο χρόνο που χρειάζεται και το μέσο που χρησιμοποιεί ο ερωτώμενος για να μεταβεί στην επιχείρησή του (ΙΧ επιβατικό/μηχανάκι, ταξί, υπεραστική συγκοινωνία, δεν μετακινούμαι) και τέλος η ύπαρξη ικανοποιητικής εξυπηρέτησης-κάλυψης αναφορικά με το διαδίκτυο στην περιοχή που βρίσκεται η επιχείρηση. Πρόκειται για σημαντικές πληροφορίες μέσω των οποίων καθορίζεται η ύπαρξη κατάλληλου περιβάλλοντος που υποστηρίζει τις επενδύσεις και τις επιχειρηματικές δραστηριότητες στα Ζαγοροχώρια, καθώς επίσης και διερευνάται ο τρόπος που συγκρατούνται οι ήδη υπάρχουσες δραστηριότητες που εμφανίζονται στην κάθε επιμέρους περιοχή (οικισμό). Επίσης ερευνάται και η δυνατότητα προσέγγισης της περιοχής και πόσο εύκολή είναι η πρόσβαση σ' αύτη, δεδομένο που επηρεάζει οικονομικά τόσο τον επισκέπτη, όσο και τον επαγγελματία (μεταφορά προϊόντων κλπ.).

Ζητήθηκαν στοιχεία που σχετίζεται με τα χαρακτηριστικά της επιχείρησης και την απασχόληση σε αυτήν. Αρχικά ερευνήθηκε εάν ο κάτοχος της επιχείρησης ασχολείται αποκλειστικά με αυτήν ή έχει και άλλη δευτερεύουσα εργασία (ιδιωτικός υπάλληλος, αγρότης, ελεύθερος επαγγελματίας, άλλο). Ακολούθως προσδιορίστηκε ο κλάδος στον οποίο ανήκει η επιχείρηση (ξενοδοχειακό κατάλυμα, ξενώνας, χώροι εστίασης, χώροι πώλησης τουριστικών προϊόντων, άλλο) και διερευνήθηκε εάν οι υπηρεσίες ή τα αγαθά που προσέφερε η επιχείρηση καταναλώνονται εντός ή/και εκτός του οικισμού. Μετέπειτα ζητήθηκε η γνώμη του εκάστοτε επιχειρηματία για το τί χρειάζεται για να πετύχει περαιτέρω η επιχείρηση του (δόθηκε η δυνατότητα να απαντήσει ο καθένας την άποψη του). Καταγράφηκε το έτος που άνοιξε η επιχείρηση και αναζητήθηκαν πληροφορίες αναφορικά με τον αριθμό των εργαζομένων σ' αυτή και εάν αυτοί είναι εποχικοί (έως 1 μήνα, από 1 έως 3 μήνες, από 3 έως 6 μήνες, πάνω από 6 μήνες) ή εργάζονται όλο το χρόνο και πού βρίσκεται η μόνιμη κατοικία τους (Ζαγοροχώρια, εντός Νομού Ιωαννίνων, εντός Περιφέρειας Ηπείρου). Ειδικότερα ερωτήθηκε ο επιχειρηματίας εάν απασχολεί Έλληνες ή αλλοδαπούς ή και τους δύο και ζητήθηκε να προσδιοριστούν οι λόγοι προτιμήσεως (κόστος, διαθεσιμότητα, εξειδίκευση στην εργασία). Τέλος αναζητήθηκε η πληροφορία για το εάν ο επιχειρηματίας ασχολείται μόνος στην εργασία ή χρησιμοποιεί και άλλα μέλη της οικογενείας του. Οι πληροφορίες που εξάγονται από τις συγκεκριμένες ερωτήσεις δεν μπορούν να μας παρασχεθούν από οποιαδήποτε άλλη έρευνα επίσημης Αρχής (πχ ΕΣΥΕ, ΕΟΤ). Αφορούν βασικά στοιχεία της υπό εξέταση περιοχής που καθορίζουν την

εποχικότητα της εργασίας στην κάθε επιχείρηση, την εθνικότητα των εργαζομένων, την ύπαρξη ή μη δεύτερης εργασίας από πλευράς επιχειρηματία, το χρονικό διάστημα λειτουργίας της επιχείρησης καθώς και την γνώμη των ιδιοκτητών για το τι πρέπει να γίνει για να αναπτυχθεί περισσότερο η επιχείρηση τους.

Το τελευταίο κομμάτι της ερευνάς μας σχετίστηκε με την διαχρονική εξέλιξη του παραδοσιακού οικισμού που δραστηριοποιείται ο επιχειρηματίας. Καταγράφηκε η άποψη του για την εικόνα που παρουσιάζει ο οικισμός σήμερα σε σχέση με το παρελθόν και κατά πόσο ο οικισμός σήμερα διατηρεί την παραδοσιακότατη του και ζητήθηκε η τεκμηρίωση των παραπάνω απόψεων. Επίσης ερωτήθηκε για το ποίοι πιστεύει ότι είναι οι πιο ανεπτυγμένοι τουριστικά οικισμοί στα Ζαγοροχώρια και ποίες περιοχές προσελκύουν τους επισκέπτες. Τέλος κλήθηκε να επιλέξει τους λόγους (φυσικό κάλος της περιοχής, αθλητικές δραστηριότητες αναψυχής, παραδοσιακότητα, παρεχόμενες υπηρεσίες, υποδομές, άλλο) για τους οποίους επιλέγουν οι επισκέπτες τον οικισμό που εδρεύει η επιχείρηση του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

8.1. Αποτελέσματα

Σκοπός του παρόντος κεφαλαίου είναι η παρουσίαση των ευρημάτων του πρώτου σταδίου της έρευνας πεδίου που πραγματοποιήθηκε κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ 01/07/2014 και 31/08/2014 στην ευρύτερη περιοχή των Ζαγοροχωρίων και αφορούσε στη διερεύνηση των απόψεων των επιχειρηματιών που δραστηριοποιούνται στους κλάδους των τουριστικών επαγγελμάτων, της εστίασης και λοιπών επιχειρήσεων παροχής συναφών υπηρεσιών αναφορικά με χαρακτηριστικά της επιχείρησης τους και της απασχόλησης σε αυτήν, τη διαχρονική εξέλιξη του παραδοσιακού οικισμού, τη κατάσταση του δικτύου υποδομών, το δημογραφικό προφίλ των ανθρώπων που δραστηριοποιούνται στην περιοχή μελέτης, με την αξιοποίηση στατιστικών εργαλείων της περιγραφικής και της επαγωγικής στατιστικής.

Ωστόσο, της ανασκόπησης των ευρημάτων της έρευνας κρίνεται σκόπιμο να προηγηθεί η παρουσίαση των στατιστικών κλάδων, μέτρων και τεχνικών που χρησιμοποιήθηκαν, καθώς και η αιτιολόγηση της επιλογής των συγκεκριμένων στατιστικών εργαλείων. Ειδικότερα στο παρόν κεφάλαιο, αρχικά θα παρουσιαστούν εν συντομία τα βασικά χαρακτηριστικά των κλάδων της Περιγραφικής και της Επαγωγικής Στατιστικής, καθώς και τα επιμέρους στατιστικά μέτρα που θα χρησιμοποιηθούν για κάθε κλάδο. Τέλος, θα παρουσιαστούν τα ευρήματα της έρευνας, τα οποία προκύπτουν από την στατιστική επεξεργασία των στοιχείων που συγκεντρώθηκαν.

Στην συγκεκριμένη ενότητα θα παρουσιαστούν οι στατιστικές μέθοδοι που επιλέχθηκαν για τη συλλογή, την παρουσίαση, την ανάλυση και τη χρησιμοποίηση πληροφοριών με σκοπό την κατανόηση ποιοτικών και ποσοτικών χαρακτηριστικών του κοινωνικού και οικονομικού συστήματος που αποτελούν οι επιχειρηματίες της ευρύτερης περιοχής των Ζαγοροχωρίων, οι οποίοι δραστηριοποιούνται στον τριτογενή τομέα και ειδικότερα στους κλάδους του τουρισμού, της εστίασης και της παροχής υπηρεσιών ψυχαγωγίας και αναψυχής. Η επεξεργασία των δεδομένων του ερωτηματολογίου έγινε με τη χρήση του πακέτου στατιστικής επεξεργασίας δεδομένων SPSS.

8.1.1. Η ταυτότητα του πληθυσμού

Προκειμένου να διερευνηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα που διατυπώθηκαν και αναλύθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο, ορίστηκε ως πληθυσμός της έρευνας το σύνολο των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της παροχής υπηρεσιών και

ειδικότερα στους κλάδους του τουρισμού, της εστίασης, της αναψυχής και της ψυχαγωγίας και οι οποίες εδρεύουν στην περιοχή έρευνας, ήτοι στους οικισμούς Αρίστης, Τσεπέλοβου, Μονοδενδρίου, Μεγάλου & Μικρού Πάπιγκου, Πεδινών, Βίτσας, Κήποι, Κουκούλι, Δίλοφο, Γρεβενίτι, Άνω Πεδινά, Σκαμνέλι, Καπέσοβο, Βοβούσα, Ασπράγγελοι, Λάιστα και Ελάτη.

Ο πληθυσμός της έρευνας αποτελείται από 245 επιχειρήσεις που έχουν την έδρα τους στα Ζαγοροχώρια, σύμφωνα με στοιχεία του Επιμελητηρίου Ιωαννίνων και του Δήμου Ζαγορίου (έτος 2014), με τον κλάδο παροχής τουριστικών υπηρεσιών να συγκεντρώνει το 65% των επιχειρήσεων, τον κλάδο της εστίασης το 30% των επιχειρήσεων και τον κλάδο παροχής υπηρεσιών αναψυχής και ψυχαγωγίας το 5% των επιχειρήσεων.

Σύμφωνα, με τα ίδια στοιχεία ο οικισμός με το μεγαλύτερο αριθμό επιχειρήσεων ήταν το Τσεπέλοβο (15% των επιχειρήσεων), ακολούθησε το Μεγάλο Πάπιγκο (14,7% των επιχειρήσεων), το Μονοδένδρι (8,1% των επιχειρήσεων) και η Αρίστη (7,3 % των επιχειρήσεων).

8.1.2. Μέγεθος Δείγματος και Μέθοδος Δειγματοληψίας

Λαμβάνοντας υπόψη τους χρονικούς περιορισμούς, καθώς και το γεγονός ότι δεν ήταν δυνατή η εξασφάλιση της συμμετοχής του συνόλου του πληθυσμού στην ερευνητική διαδικασία, θεωρήθηκε προτιμότερη η διεξαγωγή της έρευνας σε ένα τμήμα - δείγμα - του πληθυσμού και η γενίκευση των παρατηρήσεων στη συνέχεια στο σύνολο του πληθυσμού.

Προκειμένου να είναι δυνατή η γενίκευση των παρατηρήσεων που συλλέχθηκαν από το δείγμα στο σύνολο του πληθυσμού ήταν απαραίτητο να διασφαλιστεί η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος, δηλαδή να εξασφαλιστεί ότι διέθετε το δείγμα κατά προσέγγιση τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού. Σύμφωνα με τον Χάλκο (2000), η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος καθορίζεται από δύο στοιχεία, με το μέγεθος του δείγματος να αποτελεί το πρώτο στοιχείο και τη μέθοδο που χρησιμοποιήθηκε για την επιλογή των περιπτώσεων που θα αποτελέσουν το δείγμα - δειγματοληψία - το δεύτερο.

Η επιλογή του μεγέθους του δείγματος βασίστηκε στις υποδείξεις του Παρασκευόπουλου (1993), οι οποίες στοχεύουν να απαντήσουν στο ερώτημα *«πόσο μικρότερο θα μπορούσε να είναι το μέγεθος του δείγματος για να υπάρξει μία κάποια σταθερή αφετηρία;».* Σύμφωνα με αυτές, στις έρευνες που υπολογίζονται δείκτες συνάφειας

και πραγματοποιούνται μη παραμετρικές διαδικασίες στατιστικής ανάλυσης[42], ο αριθμός των 100 περιπτώσεων αποτελεί μία καλή αφετηρία. Στην περίπτωση δε, του πληθυσμού της παρούσας έρευνας ένα δείγμα αποτελούμενο από 100 περιπτώσεις κρίθηκε αρκετά ικανοποιητικό, δεδομένου ότι αντιστοιχεί στο 42% του πληθυσμού της έρευνας. Καταλληλότερη δειγματοληπτική μέθοδος, στην ερευνά μας θεωρήθηκε η ***δειγματοληψία κατά μερίδια (quota sampling)*** (Χάλκος, 2000).

Πριν να γίνει αναφορά στο περιεχόμενο και τις ιδιότητες της επιλεχθείσας δειγματοληπτικής μεθόδου θα παρουσιαστούν οι λόγοι που καθιστούσαν ακατάλληλες για την επίτευξη των στόχων της παρούσας έρευνας τις προαναφερθείσες δειγματοληπτικές τεχνικές.

Αρχικά, η μέθοδος της απλής τυχαίας δειγματοληψίας απορρίφθηκε διότι δεν λαμβάνει υπόψη μία εκ των βασικών ερευνητικών υποθέσεων, αυτή της γεωγραφικής αναφοράς[43]. Η ενδεχόμενη επιλογή της συγκεκριμένης μεθόδου δεν εξασφάλιζε τη δημιουργία ενός δείγματος, στο οποίο οι επιλεχθείσες περιπτώσεις εκπροσωπούσαν όλες τις υπό-περιοχές που συνθέτουν την περιοχή έρευνας.

Η περίπτωση της συστηματικής δειγματοληψίας προϋποθέτει την ύπαρξη καταλόγου στον οποίο τα στοιχεία του πληθυσμού θα είναι τυχαία κατανεμημένα (Χάλκος, 2000), από τον οποίο θα επιλέγονταν 100 περιπτώσεις με την τεχνική του σταθερού διαστήματος διαδοχικών μονάδων, κατά βούληση του ερευνητή[44]. Η τεχνική αυτή απορρίφθηκε διότι επίσης αγνοεί τη γεωγραφική αναφορά των περιπτώσεων και αφετέρου ενέχει σε «μικρούς» πληθυσμούς τον κίνδυνο της μεροληψίας στη διαμόρφωση του δείγματος (Χάλκος, 2000).

Στην περίπτωση της στρωματοποιημένης τυχαίας απλής δειγματοληψίας, ο ερευνητής έχει τη δυνατότητα να διαιρέσει τον πληθυσμό σε ένα αριθμό στρωμάτων, εκ των οποίων στη συνέχεια λαμβάνει ένα τυχαίο σταθερό αριθμητικά δείγμα περιπτώσεων (Χάλκος, 2000). Δηλαδή στην παρούσα έρευνα, μπορούσε να χωριστεί ο πληθυσμός σε στρώματα με κριτήριο τη γεωγραφικά περιοχή και στη συνέχεια έπρεπε να επιλεχθεί από κάθε στρώμα με τυχαίο τρόπο ο ίδιος αριθμός περιπτώσεων. Ενώ στην συγκεκριμένη

[42] Όπως ο έλεγχος X^2, ο οποίος θα χρησιμοποιηθεί κατά τη διαδικασία της διασταυρωμένης πινακοποίησης (cross-tabulation) και θα αναλυθεί σε σχετική ενότητα.

[43] Στο κεφάλαιο 1, όπου διατυπώθηκαν τα κεντρικά ερευνητικά ερωτήματα και οι υποθέσεις εργασίας, θεωρήθηκε ότι η γεωγραφική περιοχή στην οποία εδρεύει η επιχείρηση αποτελεί παράγοντα διαμόρφωσης της άποψης αναφορικά με την παραδοσιακότητα του οικισμού.

[44] Δηλαδή αν επιλεγόταν ως σημείο εκκίνησης η θέση «γ» του καταλόγου και θεωρούσε ο ερευνητής ως διάστημα το νούμερο 5, οι ακόλουθες 99 περιπτώσεις του δείγματος θα ήταν: γ, γ+5, γ+10, γ+15 … (και ακολούθως)

περίπτωση λαμβάνεται υπόψη το κριτήριο της γεωγραφικής αναφοράς, δηλαδή η περιοχή στην οποία εδρεύει η επιχείρηση και δίνεται η δυνατότητα σε όλες τις περιοχές να εκπροσωπηθούν κατά τη διαμόρφωση του δείγματος, η υποχρεωτική επιλογή του ίδιου αριθμού περιπτώσεων από κάθε στρώμα (στην προκειμένη περίπτωση περιοχή) δημιουργεί επίσης ζητήματα αξιοπιστίας του δείγματος διότι δεν λαμβάνει υπόψη την χωρική συγκέντρωση του πληθυσμού.

Ανακεφαλαιώνοντας, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι οι λόγοι απόρριψης των προαναφερθέντων δειγματοληπτικών τεχνικών συνίστανται αφενός στην αδυναμία τους να είναι σε αντιστοιχία με τις ερευνητικές υποθέσεις και ειδικότερα με το κριτήριο της γεωγραφικής αναφοράς και αφετέρου στο ότι δεν εξασφάλιζαν τη δημιουργία ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος, όπου ο αριθμός των περιπτώσεων που επιλέγεται από κάθε στρώμα (γεωγραφική υπό-περιοχή) είναι ανάλογος προς το μέγεθος του στρώματος στον ευρύτερο πληθυσμό της έρευνας.

Σε αυτό το πλαίσιο επιλέχθηκε η ***δειγματοληψία μεριδίων (quota sampling),*** η οποία εξασφαλίζει ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα με την επιβολή ορισμένων περιορισμών κατά τη σύνθεση του. Η παρούσα τεχνική θυμίζει αρκετά αυτή της στρωματοποιημένης τυχαίας απλής δειγματοληψίας, υπό την έννοια ότι ο ερευνητής προχωρά στη διαστρωμάτωση του πληθυσμού σε περισσότερες από δύο ομάδες, χρησιμοποιώντας ως κριτήριο κάποιον παράγοντα (μεταβλητή) που συνδέεται με τις ερευνητικές υποθέσεις (Σταθακόπουλος, 1997). Ωστόσο, σε αυτήν τη περίπτωση το *«δειγματικό μέγεθος του στρώματος για τον αναλογικό καταμερισμό υπολογίζεται με βάση το συνολικό μέγεθος των στρωμάτων στον πληθυσμό»* (Χάλκος, 2000: 146). Το γεγονός ότι ο αριθμός των περιπτώσεων που επιλέγεται από κάθε στρώμα είναι ανάλογος προς το μέγεθος του στρώματος στον ευρύτερο πληθυσμό της έρευνας, εξασφαλίζει την αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος.

Στην έρευνα και λαμβάνοντας υπόψη τις προϋποθέσεις της δειγματοληψίας μεριδίων, η διαδικασία που ακολουθήθηκε κατά τη διαμόρφωση του δείγματος είχε ως εξής. Αρχικά, αξιοποιώντας τα στοιχεία του μητρώου των επιχειρήσεων που αποτελούν τον πληθυσμό της έρευνας, εκτιμήθηκε η χωρική κατανομή τους στις υπό-περιοχές των Ζαγοροχωρίων. Στη συνέχεια, με κριτήριο στρωματοποίησης την υπό-περιοχή (Δημοτικό Διαμέρισμα - Οικισμός) στην οποία εδρεύει η επιχείρηση δημιουργήθηκαν δεκαεπτά (17) στρώματα, ήτοι στο Μεγάλο Πάπιγκο για 15 επιχειρήσεις, στο Μονοδένδρι για 14 , στην Αρίστη για 11, στο Τσεπέλοβο για 9, στους Ασπράγγελους και τα Άνω Πεδινά από 8, στο

Δίλοφο για 7, στους Κήπους για 6, στη Βίτσα για 5, στην Ελάτη για 5, στο Καπέσοβο για 4, στη Βοβούσα για 2 και από μια επιχείρηση στο Σκαμνέλι, το Κουκούλι, τη Λάιστα το Μικρό Πάπιγκο, οι Νεγάδες και το Γρεβενίτι. Ο αριθμός των επιχειρήσεων επιλέχθηκε με τέτοιο τρόπο από κάθε στρώμα, έτσι ώστε το δημιουργηθέν δείγμα της έρευνας να είναι ανάλογο της βαρύτητας που είχε το συγκεκριμένο στρώμα στο σύνολο της έρευνας.

Πίνακας 4: Στρωματοποίηση Επιχειρήσεων ανά Οικισμό

ΣΤΡΩΜΑ (Δημοτικό Διαμέρισμα / Οικισμός)	ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ (Επιχειρήσεις)	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ	ΕΠΙΛΕΧΘΕΙΣΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ
Αρίστη	18	7,3	11
Μεγάλο Πάπιγκο	36	14,7	15
Μονοδένδρι	20	8,1	14
Τσεπέλοβο	37	15,1	9
Ασπράγγελοι	14	5,7	8
Κήποι	14	5,7	6
Βίτσα	13	5,3	5
Άνω Πεδινά	16	6,5	8
Καπέσοβο	8	3,3	4
Βοβούσα	7	2,9	2
Σκαμνέλι	4	1,7	1
Κουκούλι	4	1,7	1
Γρεβενίτι	3	1,2	1
Δίλοφο	8	3,3	7
Λάιστα	3	1,2	1
Ελάτη	8	3,3	5
Μικρό Πάπιγκο	7	2,9	1
Ελαφότοπος	3	1,2	0
Άγιος Μηνάς	1	0,4	0
Βίκος	4	1,7	0
Κάτω Πεδινά	2	0,8	0
Καλουτά	1	0,4	0
Νεγάδες	2	0,8	1
Φραγκάδες	2	0,8	0
Ιτέα	1	0,4	0
Μηλιωτάδες	2	0,8	0
Βραδέτο	1	0,4	0
Μακρινό	1	0,4	0
Ηλιοχώρι	3	1,2	0
Δόλιανη	2	0,8	0
ΣΥΝΟΛΟ	245	100	100

8.1.3. Μέθοδοι Επαγωγικής Στατιστικής

Στην ανάλυση που θα ακολουθήσει, θα αξιοποιηθεί μία μη παραμετρική μέθοδος επαγωγικής στατιστικής, η διαδικασία X^2, η οποία εξετάζει εάν δύο χαρακτηριστικά του πληθυσμού συσχετίζονται. Η συγκεκριμένη μέθοδος αποτελεί ουσιαστικά και τη μοναδική διαθέσιμη επιλογή, καθώς είναι η μόνη που εφαρμόζεται τόσο σε ποσοτικά όσο και σε

ποιοτικά δεδομένα και όπως αναφέρθηκε στην ενότητα ανάλυσης του ερωτηματολογίου, τα δεδομένα που συλλέχθηκαν μέσω του συγκεκριμένου εργαλείου είναι στη συντριπτική πλειοψηφία τους ποιοτικά και εντάσσονται τόσο στην κατηγορική όσο και στην τακτική κλίμακα (Χάλκος, 2000).

Η διαδικασία X^2 [45] ή Έλεγχος Χ τετράγωνο κατά Pearson (Chi-square Pearson Test) θα συνοδεύεται στην παρούσα ανάλυση από ένα πίνακα διασταυρωμένης πινακοποίησης (Crosstabulation ή Crosstabs). Ο συγκεκριμένος πίνακας είναι ένας πίνακας διπλής εισόδου, ο οποίος εξετάζει με *«ποιον τρόπο απάντησαν σε κάποιες άλλες μεταβλητές οι ερωτώμενοι που απάντησαν κάποια συγκεκριμένη κατηγορία σε κάποια μεταβλητή»* (Σταθακόπουλος, 1997: 249).

Στην παρούσα ανάλυση θα χρησιμοποιηθεί η δοκιμασία X^2 για τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ δύο μεταβλητών. Με τη χρήση του στατιστικού ελέγχου Pearson x^2, ο οποίος χρησιμοποιείται για κατηγορικά δεδομένα όπως είναι αυτά του ερωτηματολογίου, θα διαπιστωθεί εάν αυτές οι διαφορές είναι στατιστικά σημαντικές ή οφείλονται στην τυχαία διακύμανση των τιμών (Κολυβά-Μαχαίρα και Μπόρα-Σέντα, 1995). Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειώσουμε ότι η ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ δυο μεταβλητών δεν συνεπάγεται πάντα την ύπαρξη αιτιώδους σχέσης [46].

8.1.4. Έλεγχος X^2 για τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ δύο μεταβλητών με τη χρήση στατιστικού προγράμματος

Ο όγκος των δεδομένων που υπολογίστηκαν προκειμένου να εκτιμηθεί η τιμή του X^2 ήταν τέτοιος που καθιστούσε απαραίτητη τη χρήση ενός στατιστικού προγράμματος. Το στατιστικό πακέτο που επιλέχθηκε όχι μόνο για τον υπολογισμό της τιμής του X^2 αλλά για το σύνολο της στατιστικής ανάλυσης της παρούσας έρευνας είναι το «Statistical Package for the Social Sciences» ή SPSS.

---

[45] Η διαδικασία X^2 (Chi Square Pearson Test), εφαρμόζεται με σκοπό:

- Τον έλεγχο καλής προσαρμογής, δηλαδή ελέγχει αν κάποια δεδομένα προσαρμόζονται σε κάποια θεωρητική κατανομή που θα αναμενόταν σύμφωνα με τις υποθέσεις και τη θεωρία.
- Τον έλεγχο ομοιογένειας, δηλαδή τη διαίρεση του πληθυσμού (συνόλου) σε υποπληθυσμούς (υποσύνολα) σύμφωνα με κάποιο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό.
- Τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ δύο μεταβλητών, δηλαδή εάν τα δεδομένα της μίας δεν ασκούν επίδραση στην άλλη.

[46] Αιτιώδης ονομάζεται η σχέση μεταξύ δύο μεταβλητών όταν η ανεξάρτητη μεταβλητή προκαλεί την εξαρτημένη. Μπορεί μεταξύ δυο μεταβλητών να υπάρχει συσχέτιση αλλά η μια να μην προκαλεί την άλλη. Από τον τύπο υπολογισμού του ελέγχου Χ2 και με βάση αυτόν διατυπώνονται και ελέγχονται δύο υποθέσεις, η μηδενική υπόθεση (Η0) σύμφωνα με την οποία η μεταβλητή Α και η μεταβλητή Β είναι ανεξάρτητες και η εναλλακτική υπόθεση (Η1), σύμφωνα με την οποία η μεταβλητή Α και η μεταβλητή Β δεν είναι ανεξάρτητες.

Πριν αξιοποιηθούν τα εργαλεία που παρέχει το στατιστικό πρόγραμμα για την εκτίμηση του X^2 έπρεπε να γίνει κατάλληλη επιλογή των μεταβλητών για τις οποίες πραγματοποιήθηκε έλεγχος ανεξαρτησίας και ορίστηκε με σαφήνεια τόσο η Μηδενική Υπόθεση (H_0) όσο και η Εναλλακτική Υπόθεση (H_1), ως εξής:

- H_0: η μεταβλητή Α και η μεταβλητή Β ήταν ανεξάρτητες
- $H_{1:}$ η μεταβλητή Α και η μεταβλητή Β δεν ήταν ανεξάρτητες

Στη συνέχεια ορίστηκε το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (p-value), δηλαδή η πιθανότητα η παρατηρηθείσα σχέση μεταξύ των μεταβλητών σε ένα δείγμα να εμφανιστεί από κατά καθαρή τύχη (Χάλκος, 2000). Χρησιμοποιώντας τεχνικούς όρους, η τιμή της p-value αντιπροσωπεύει έναν δείκτη της αξιοπιστίας ενός αποτελέσματος[47] (Σταθακόπουλος, 1997). Το στατιστικό πρόγραμμα που χρησιμοποιήθηκε θέτει ως τιμή για την p-value το 0,05. Ο πίνακας διασταυρωμένης πινακοποίησης, έχει την ακόλουθη μορφή.

Πίνακας 5: Διασταυρωμένη πινακοποίηση μεταξύ δύο (2) μεταβλητών

			Βαθμίδα Εκπαίδευσης			
			1=πρωτοβάθμια	2=δευτεροβάθμια	3=τριτοβάθμια	Σύνολο
Φύλο	άνδρας	Count	0	1	2	3
		% within variable A	,0%	33,3%	66,7%	100,0%
		% within variable B	,0%	50,0%	100,0%	50,0%
		% of Total	,0%	16,7%	33,3%	50,0%
	γυναίκα	Count	2	1	0	3
		% within variable A	66,7%	33,3%	,0%	100,0%
		% within variable B	100,0%	50,0%	,0%	50,0%
		% of Total	33,3%	16,7%	,0%	50,0%
Σύνολο		Count	2	2	2	6
		% within variable A	33,3%	33,3%	33,3%	100,0%
		% within variable B	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	33,3%	33,3%	33,3%	100,0%

Αναφορικά με τον πίνακα αποτελεσμάτων ελέγχου X^2, αυτός έχει την μορφή του Πίνακα 3[48].

[47]Όσο "υψηλότερη" η p-value, τόσο μεγαλύτερη η πιθανότητα είναι να ισχύει η μηδενική υπόθεση, δηλαδή η ανεξαρτησία μεταξύ των δύο μεταβλητών, αντίστοιχα όσο "χαμηλότερη" είναι η τιμή της p-value τόσο μικρότερη είναι η πιθανότητα να ισχύει η μηδενική υπόθεση.

[48]Προκειμένου να εξεταστεί εάν οι δύο μεταβλητές είναι ανεξάρτητες ελέγχονται τα επίπεδα στατιστικής σημαντικότητας (p-values) για το X^2 (Pearson Chi- Square). Στην περίπτωση που η τιμή στη στήλη Asymp. Sig (2-sided) είναι μεγαλύτερη του 0,05 αποδεχόμαστε τη μηδενική υπόθεση, δηλαδή ότι οι δύο μεταβλητές είναι ανεξάρτητες. Αντίθετα στην περίπτωση που η τιμή είναι μικρότερη του 0,05 απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση και συνεπώς αποδεχόμαστε ότι οι δύο μεταβλητές είναι εξαρτημένες (Σταθακόπουλος, 1997).

Πίνακας 6: Έλεγχος Χ2 - Pearson

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson -Square	4,000[a]	2	,135
Likelihood Ratio	5,545	2	,063
Linear-by-Linear Association	3,333	1	,068
N of Valid Cases	6		

8.2. Στατιστική Ανάλυση Δεδομένων Ερωτηματολογίου με τη χρήση μέτρων και εργαλείων της Περιγραφικής Στατιστικής

Στην παρούσα ενότητα περιγράφονται τα μέτρα και τα εργαλεία γραφικής απεικόνισης της Περιγραφικής στατιστικής, σε στόχο να αναλυθούν και να σκιαγραφηθούν τα βασικά χαρακτηριστικά του δείγματος. Για την διευκόλυνση της ανάλυσης το ερωτηματολόγιο χωρίστηκε σε έξι ενότητες, ήτοι:

i. Δημογραφικά Στοιχεία.
ii. Σχέση ερωτώμενου και τόπου στον οποίο εδρεύει η επιχείρηση.
iii. Αξιολόγηση Υποδομών Περιοχής.
iv. Κύρια και Δευτερεύουσα Απασχόληση.
v. Έτος ίδρυσης και σχέσεις απασχόλησης επιχείρησης.
vi. Παραδοσιακότητα και ανάπτυξη του οικισμού.

Ι. Δημογραφικά Στοιχεία

Στην ενότητα αυτή, παρουσιάζονται τα ευρήματα της ποσοτικής έρευνας ως προς την ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης, τον τόπο καταγωγής και την οικογενειακή κατάσταση των ερωτώμενων.

Δεδομένου ότι το επίπεδο εκπαίδευσης, ο τόπος καταγωγής και η οικογενειακή κατάσταση αποτελούν ποιοτικές μεταβλητές, χρησιμοποιήθηκε για την περιγραφή τους η σχετική συχνότητα, ενώ η γραφική απεικόνισή τους έγινε με τη χρήση ραβδογραμμάτων και κυκλικών διαγραμμάτων.

Η περίπτωση της ηλικίας των ερωτώμενων, πρέπει να αναφερθεί ότι συνιστά ποσοτική, συνεχή μεταβλητή, ωστόσο, στη συγκεκριμένη έρευνα οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να δηλώσουν την ηλικία τους με βάση μία κλίμακα, συνεπώς για την περιγραφή της συγκεκριμένης μεταβλητής, η ανάλυση βασίστηκε στις συχνότητες και για την περιγραφική απεικόνιση και χρησιμοποιήθηκε το κυκλικό διάγραμμα (πίνακας 6.1.).

Παρατηρείται λοιπόν ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων και συγκεκριμένα το 93% αυτών ήταν μεγαλύτερο των 30 ετών, και μόλις το 7% αυτών ήταν μεταξύ 18 και 30 ετών.

Πίνακας 6.1: Ηλικία Ερωτώμενων

		Frequency (Συχνότητα)	Percent (ποσοστό %)	Valid Percent	Cumulative Percent (Αθροιστικό Ποσοστό)
Τιμή	Άνω των 30 ετών	93	93,0	93,0	93,0
	Κάτω των 30 ετών	7	7,0	7,0	100,0
	Σύνολο	100	100,0	100,0	

Διάγραμμα 13: Ραβδόγραμμα Ηλικίας Ερωτώμενων

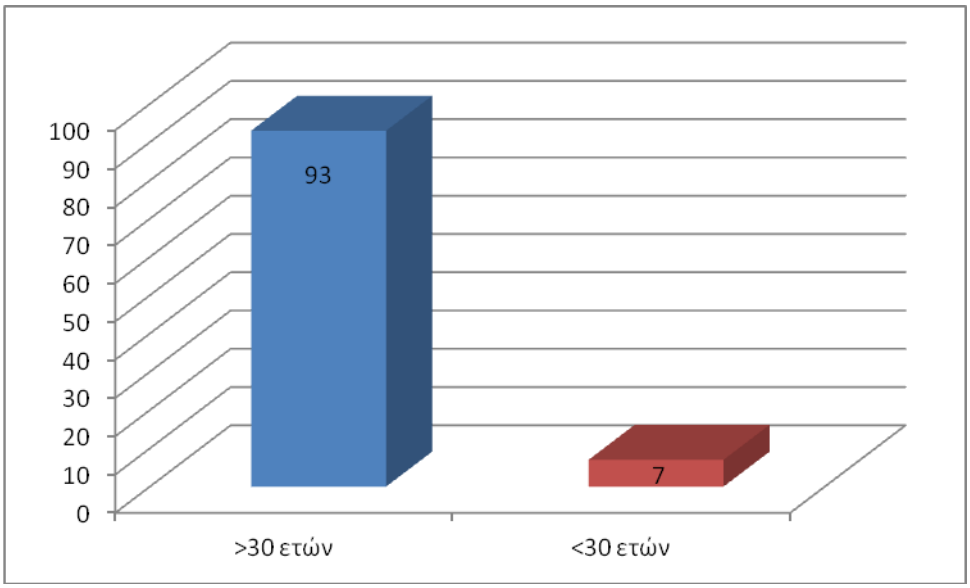

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Ομοίως, στον πίνακα 6.2, παρουσιάζονται τα ευρήματα της έρευνας ως προς την οικογενειακή κατάσταση των ερωτώμενων (άγαμος/μη, παντρεμένος/νη).

Πίνακας 6.2: Οικογενειακή Κατάσταση Ερωτώμενων

		Frequency (Συχνότητα)	Percent (ποσοστό %)	Valid Percent	Cumulative Percent (Αθροιστικό Ποσοστό)
Τιμή	Άγαμος/μη	26	26,0	26,0	26,0
	Παντρεμένος/νη	74	74,0	74,0	100,0
	Σύνολο	100	100,0	100,0	

Εμφανίζεται οι ερωτώμενοι σε ποσοστό 74% να δηλώνουν ότι ήταν έγγαμοι, ενώ μόλις το 1/4 αυτών (26%), δήλωσαν άγαμοι.

Διάγραμμα 14: Κυκλικό Διάγραμμα Οικογενειακής Κατάστασης

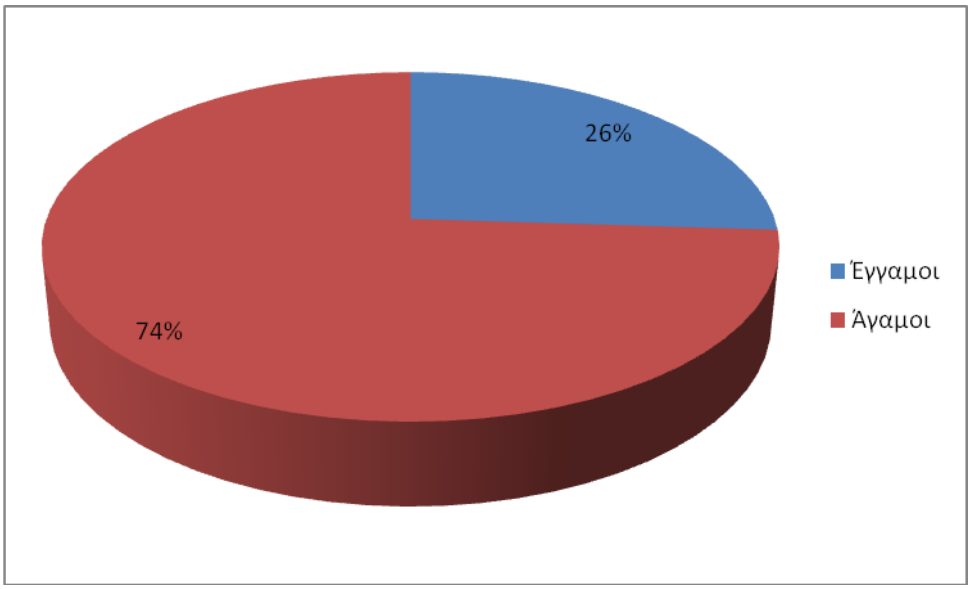

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης, οι ερωτώμενοι είχαν να διαλέξουν μεταξύ τριών επιλογών, ήτοι βασική εκπαίδευση (όπου για τους σκοπούς της έρευνας θεωρείται ότι καλύπτει όλα τα ενδιάμεσα εκπαιδευτικά επίπεδα μέχρι και το γυμνάσιο), μέση εκπαίδευση (απόφοιτοι λυκείου και δημόσιων/ιδιωτικών ινστιτούτων επαγγελματικής εκπαίδευσης) και ανώτατη εκπαίδευση (απόφοιτοι ΑΕΙ, ΑΤΕΙ, κάτοχοι μεταπτυχιακού ή/και διδακτορικού διπλώματος). Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, τα οποία παρατίθενται στον Πίνακα 6.3 προκύπτει ότι οι μισοί εκ των ερωτώμενων ήταν απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης (50%), το 41% ήταν απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης και μόλις το 9% απόφοιτοι βασικής εκπαίδευσης.

Πίνακας 6.3 Επίπεδο Εκπαίδευσης Ερωτώμενων

		Frequency (Συχνότητα)	Percent (ποσοστό %)	Valid Percent	Cumulative Percent (Αθροιστικό Ποσοστό)
Valid	Ανώτατη Εκπαίδευση	50	50,0	50,0	50,0
	Βασική Εκπαίδευση	9	9,0	9,0	59,0
	Μέση Εκπαίδευση	41	41,0	41,0	100,0
	Σύνολο	100	100,0	100,0	

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Διάγραμμα 15: Ραβδόγραμμα Εκπαίδευσης Ερωτώμενων

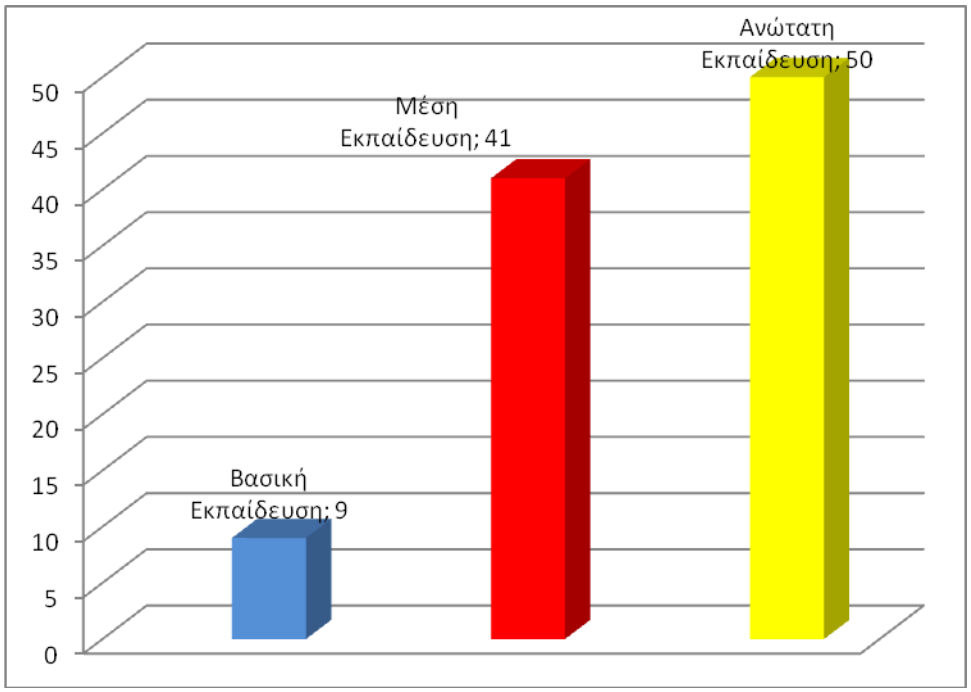

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Τέλος, ως προς τον τόπο καταγωγής, οι απαντήσεις που έδωσαν οι ερωτώμενοι παρουσιάζονται στον πίνακα 6.4 και απεικονίζονται στο σχήμα 3.4. Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό παρατηρώντας την 3η στήλη (Percent - ποσοστό %) περίπου οι μισοί εκ των ερωτώμενων δήλωσαν ότι κατάγονται από τα Ιωάννινα (45%), ενώ το 6% δήλωσε ότι κατάγεται από την Αθήνα και το Τσεπέλοβο, το 5% από το Μονοδένδρι και το 4% από τη Θεσσαλονίκη (4%). Θα πρέπει επίσης να υπογραμμιστεί στο σημείο αυτό ότι μόλις το 19% δήλωσε ότι δεν κατάγεται από την Περιφέρεια Ηπείρου και ότι εξ αυτών που κατάγονται

από την περιφέρεια Ηπείρου μόλις το 2,46% δεν κατάγεται από τον "στενό πυρήνα" της περιοχής έρευνας αλλά από την περιοχή της Πρέβεζας.

Πίνακας 6.4: Τόπος Καταγωγής Ερωτώμενων

		Frequency (Συχνότητα)	Percent (ποσοστό %)	Valid Percent	Cumulative Percent (Αθροιστικό Ποσοστό)
Valid	ΑΘΗΝΑ	6	6,0	6,0	6,0
	ΑΝΘΟΧΩΡΙ ΜΕΤΣΟΒΟΥ	1	1,0	1,0	7,0
	ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ	1	1,0	1,0	8,0
	ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ	1	1,0	1,0	9,0
	ΒΙΤΣΑ	2	2,0	2,0	11,0
	ΒΟΒΟΥΣΑ	2	2,0	2,0	13,0
	ΓΡΕΒΕΝΙΤΙ	1	1,0	1,0	14,0
	ΔΡΑΜΑ	1	1,0	1,0	15,0
	ΔΩΔΩΝΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	1	1,0	1,0	16,0
	ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ	1	1,0	1,0	17,0
	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	4	4,0	4,0	21,0
	ΙΩΑΝΝΙΝΑ	45	45,0	45,0	66,0
	ΚΑΛΟΥΤΑ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	1	1,0	1,0	67,0
	ΚΑΠΕΣΟΒΟ	2	2,0	2,0	69,0
	ΚΗΠΟΙ	3	3,0	3,0	72,0
	ΚΟΜΟΤΗΝΗ	1	1,0	1,0	73,0
	ΚΡΗΤΗ	1	1,0	1,0	74,0
	ΛΑΪΣΤΑ	1	1,0	1,0	75,0
	ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	3	3,0	3,0	78,0
	ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ	5	5,0	5,0	83,0
	ΝΤΟΡΤΜΟΥΝΤ ΓΕΡΜΑΝΙΑ	1	1,0	1,0	84,0
	ΠΑΠΙΓΚΟ	1	1,0	1,0	85,0
	ΠΑΤΡΑ	2	2,0	2,0	87,0
	ΠΡΕΒΕΖΑ	2	2,0	2,0	89,0
	ΠΡΕΜΕΝΤΗ Β. ΗΠΕΙΡΟ	1	1,0	1,0	90,0
	ΠΡΟΤΟΠΑΠΑΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	1	1,0	1,0	91,0
	ΣΕΡΡΕΣ	1	1,0	1,0	92,0
	ΣΚΑΜΝΕΛΙ	1	1,0	1,0	93,0
	ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ	6	6,0	6,0	99,0
	ΦΛΩΡΙΝΑ	1	1,0	1,0	100,0
	Σύνολο	100	100,0	100,0	

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Διάγραμμα 16: Ραβδόγραμμα Τόπου Καταγωγής

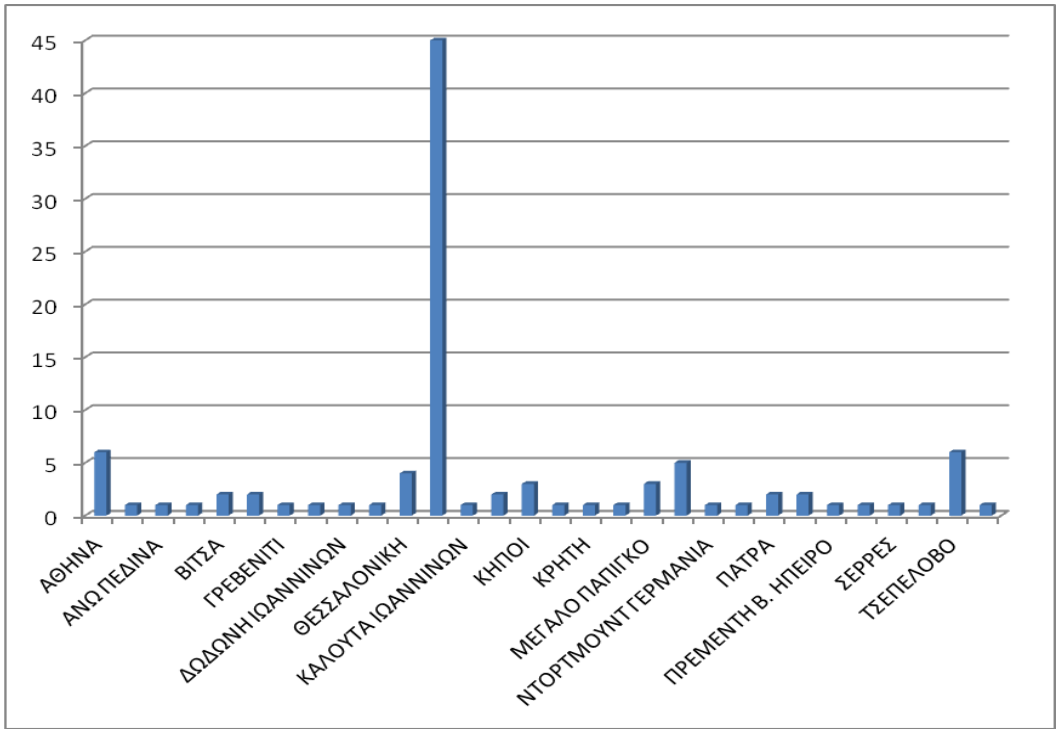

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

ΙΙ. Σχέση μεταξύ ερωτώμενου και τόπου στον οποίο βρίσκεται η επιχείρηση

Στην ενότητα αυτή επιχειρήθηκε η σκιαγράφηση της σχέσης που υπάρχει μεταξύ των ιδιοκτητών των επιχειρήσεων με τον τόπο στον οποίο λειτουργεί η επιχείρηση. Οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να δηλώσουν εάν είναι κάτοικοι της περιοχής στην οποία λειτουργεί η επιχείρηση, καθώς και το χρονικό διάστημα που κατοικούν στην περιοχή αυτή. Για την περίπτωση που οι ερωτώμενοι δήλωσαν ότι δεν κατοικούν στον τόπο λειτουργίας της επιχείρησης, κλήθηκαν να δηλώσουν τον τόπο κατοικίας τους. Αυτό έγινε προκειμένου να διαπιστωθεί η "εγγύτητα" μεταξύ των δύο τόπων και κατ' επέκταση ο "δεσμός" μεταξύ επιχειρηματία και τόπου εργασίας.

Οι τρεις μεταβλητές που αναλύθηκαν αποτελούν ποιοτικές μεταβλητές και συνεπώς το στατιστικό μέτρο που χρησιμοποιήθηκε ήταν οι συχνότητες, ενώ για η γραφική απεικόνιση έγινε με ραβδογράμματα και κυκλικά διαγράμματα. Ως προς τον τόπο κατοικίας, τα 2/3 περίπου των ερωτώμενων δήλωσαν ότι ο τόπος κατοικίας τους ταυτίζεται με τον τόπο που λειτουργεί η επιχείρηση, ενώ το ποσοστό αυτών που δήλωσε ότι δε συμπίπτει ο τόπος κατοικίας με τον τόπο λειτουργίας της επιχείρησης κυμαίνεται στο 38%.

Πίνακας 6.5 Κάτοικοι της περιοχής λειτουργίας της επιχείρησης

		Frequency (Συχνότητα)	Percent (ποσοστό %)	Valid Percent	Cumulative Percent (Αθροιστικό Ποσοστό)
Valid	Ναι	62	62,0	62,0	62,0
	Όχι	38	38,0	38,0	100,0
	Σύνολο	100	100,0	100,0	

Διάγραμμα 17: Κυκλικό Διάγραμμα ταύτισης περιοχής κατοικίας - περιοχής λειτουργίας της επιχείρησης

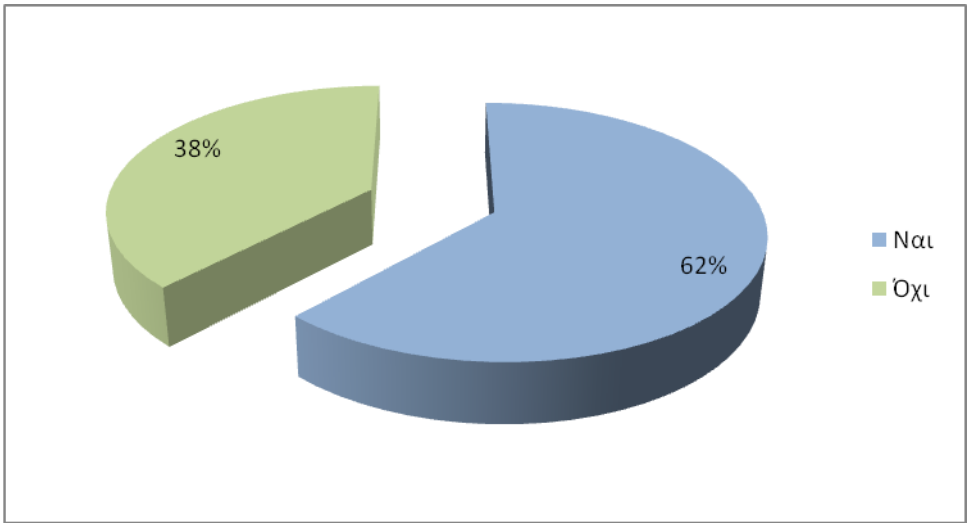

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Εξ αυτών που δήλωσαν ότι δεν ήταν κάτοικοι της περιοχής που λειτουργεί η επιχείρηση, το 71% δήλωσε ότι κατοικεί στα Ιωάννινα, το 7,89% στη Θεσσαλονίκη, το 5,26% στην Αθήνα ενώ οι υπόλοιποι κατοικούν στο Πωγώνι (5,26%), το Τσεπέλοβο (2,63%), το Μέτσοβο (2,63%), τους Ασπράγγελους (2,63%) και την Κρανούλα Ιωαννίνων (2,63%). Αναλυτικά, οι απαντήσεις παρουσιάζονται στον πίνακα 6.6 και απεικονίζονται στο διάγραμμα 18.

Πίνακας 6.6: Τόπος Μόνιμης Κατοικίας Ερωτώμενων

		Frequency (Συχνότητα)	Percent (ποσοστό %)	Valid Percent	Cumulative Percent (Αθροιστικό Ποσοστό)
Valid	ΑΘΗΝΑ	2	5,26	5,26	5,26
	ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ	1	2,63	2,63	7,89
	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	3	7,89	7,89	15,78
	ΙΩΑΝΝΙΝΑ	27	71,05	71,05	86,83
	ΚΟΥΚΛΙΟΙ ΠΩΓΩΝΙΟΥ	2	5,26	5,26	92,09
	ΚΡΑΝΟΥΛΑ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	1	2,63	2,63	94,72
	ΜΕΤΣΟΒΟ	1	2,63	2,63	97,35

	ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ	1	2,63	2,65	100
	Σύνολο	38	100	100	

Θα πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι η πλειοψηφία των ερωτώμενων (86,84%) που κατοικούσαν σε διαφορετικό τόπο από τον τόπο λειτουργίας της επιχείρησής τους, κατοικούσαν στην περιφέρεια Ηπείρου και μάλιστα στον στενό πυρήνα της περιοχής έρευνας, ενώ στη Θεσσαλονίκη κατοικούσε το 7,89% και στην Αθήνα το 5,26%. Οι απαντήσεις που έδωσαν οι ερωτώμενοι στο συγκεκριμένο ερώτημα ήταν ενδεικτικές του δεσμού που έχουν αναπτύξει με την περιοχή στην οποία λειτουργεί η επιχείρηση.

Διάγραμμα 18: Ραβδοδιάγραμμα Τόπου Μόνιμης Κατοικίας

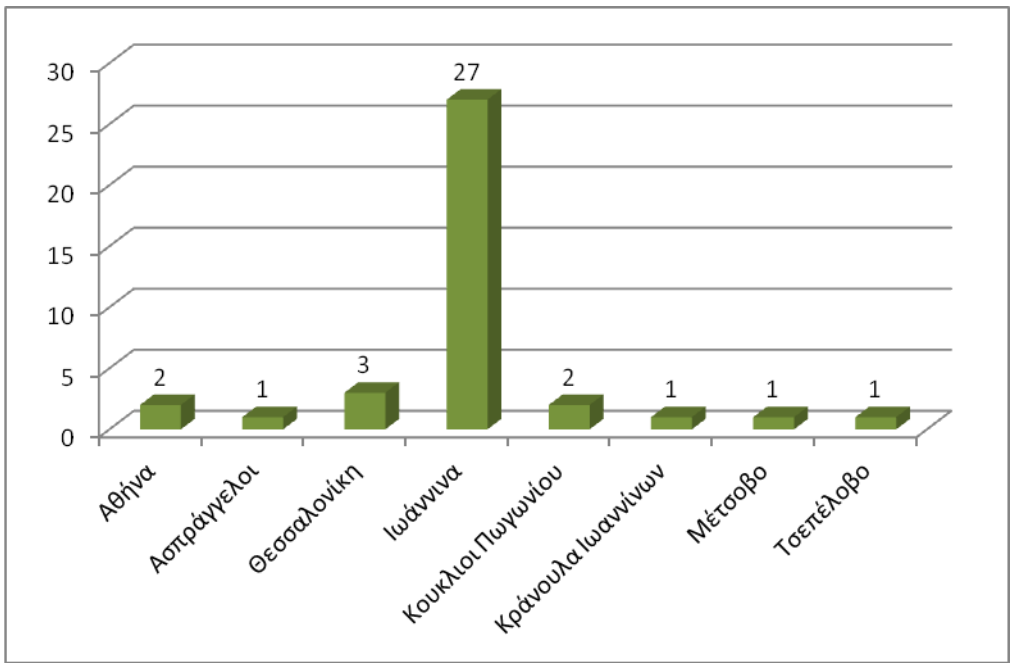

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Τέλος, στο ερώτημα αναφορικά με το χρονικό διάστημα κατά το οποίο κατοικούν στην περιοχή στην οποία δραστηριοποιείται η επιχείρησή τους, οι ερωτώμενοι είχαν να διαλέξουν μεταξύ τριών επιλογών, ήτοι μέχρι ένα έτος, μεταξύ ενός και πέντε ετών και περισσότερο των πέντε ετών. Οι απαντήσεις που έδωσαν (πίνακας 6.7) δείχνουν ότι σε ποσοστό 83,87% κατοικούν στην περιοχή λειτουργίας της επιχείρησης για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 5 ετών και μόλις το 1,61%, δηλαδή ένας ερωτώμενος απάντησε ότι κατοικούσε στην περιοχή για χρονικό διάστημα μικρότερο του ενός έτους (διάγραμμα 19).

Πίνακας 6.7: Χρονικό διάστημα διαμονής στον τόπο λειτουργίας της επιχείρησης

		Frequency (Συχνότητα)	Percent (ποσοστό %)	Valid Percent	Cumulative Percent (Αθροιστικό Ποσοστό)
Valid	Από 1 έως 5 έτη	9	14,52	14,52	14,52
	Από 5 έτη και πάνω	52	83,87	83,87	98,38
	Έως 1 έτος	1	1,61	1,61	100
	Σύνολο	62			

Διάγραμμα 19: Κυκλικό Διάγραμμα του διαστήματος διαμονής στον τόπο λειτουργίας της επιχείρησης

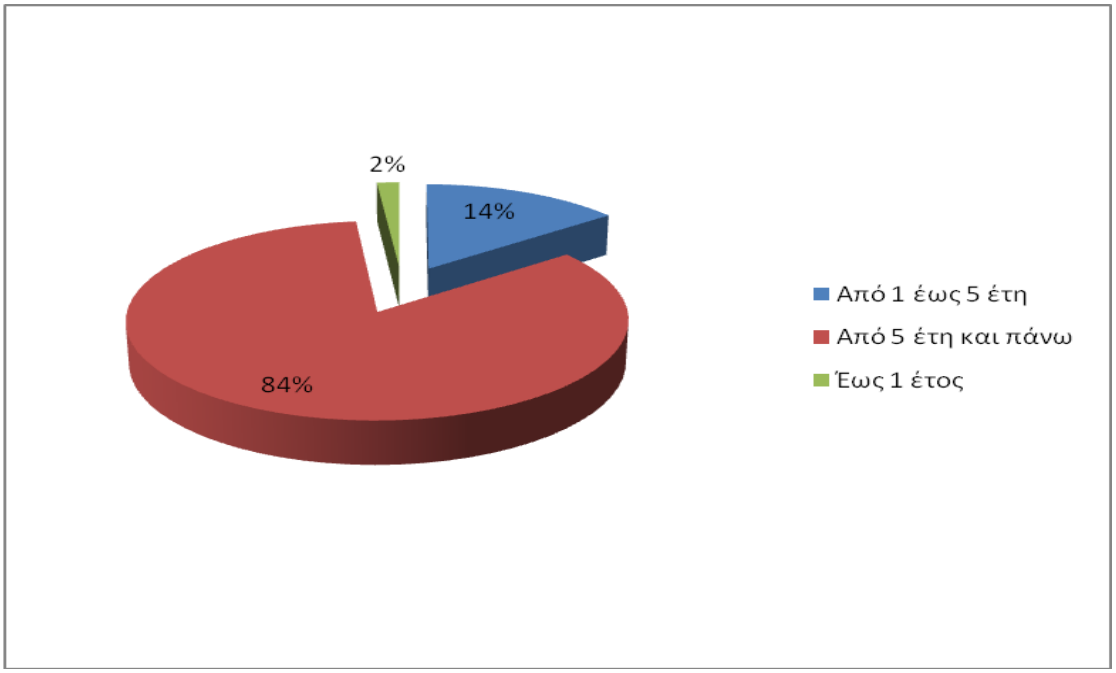

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

III. Αξιολόγηση Υποδομών Περιοχής

Στην ενότητα αυτή οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να αξιολογήσουν δύο βασικές υποδομές τις περιοχής έρευνας, το οδικό δίκτυο και τις υπηρεσίες διαδικτύου. Επιλέχθηκαν οι συγκεκριμένες υποδομές, διότι θεωρήθηκε ότι είναι οι πλέον αντιπροσωπευτικές του τρόπου με τον οποίο οι επιχειρήσεις της περιοχής συνδέονται και επικοινωνούν με τον υπόλοιπο κόσμο.

Οι ερωτήσεις στις οποίες απάντησαν οι επιχειρηματίες σχετίζονται με την αξιολόγηση του οδικού δικτύου (τρεις επιλογές), το χρόνο μετάβασης στην επιχείρηση (δύο επιλογές), τον προσδιορισμό του μεταφορικού μέσου μετακίνησης στον τόπο λειτουργίας της επιχείρησης (4 επιλογές) και την αξιολόγηση των υποδομών διαδικτύου (3 επιλογές). Θα πρέπει επίσης, πριν να γίνει η παρουσίαση των ευρημάτων, να αναφερθεί ότι οι μεταβλητές

που αναλύθηκαν σε αυτήν την ενότητα αποτελούν ποιοτικές μεταβλητές και συνεπώς το στατιστικό μέτρο που χρησιμοποιήθηκε ήταν οι συχνότητες, ενώ για τη γραφική απεικόνιση χρησιμοποιήθηκαν όπως και στις προηγούμενες περιπτώσεις ραβδογράμματα και κυκλικά διαγράμματα.

Ως προς την αξιολόγηση του οδικού δικτύου τα 2/3 περίπου των ερωτώμενων, ήτοι 64%, δήλωσε ότι οι υπάρχουσες υποδομές ήταν μέτριες, το 23% απάντησε ότι ήταν καλές και μόνο το 13% τις χαρακτήρισε κακιές.

Πίνακας 6.8: Αξιολόγηση Οδικού Δικτύου περιοχής λειτουργίας της Επιχείρησης

		Frequency (Συχνότητα)	Percent (ποσοστό %)	Valid Percent	Cumulative Percent (Αθροιστικό Ποσοστό)
Valid	Κακό	13	13,0	13,0	13,0
	Καλό	23	23,0	23,0	36,0
	Μέτριο	64	64,0	64,0	100,0
	Σύνολο	100	100,0	100,0	

Διάγραμμα 20: Ραβδοδιάγραμμα της Αξιολόγησης του Οδικού Δικτύου περιοχής λειτουργίας της Επιχείρησης

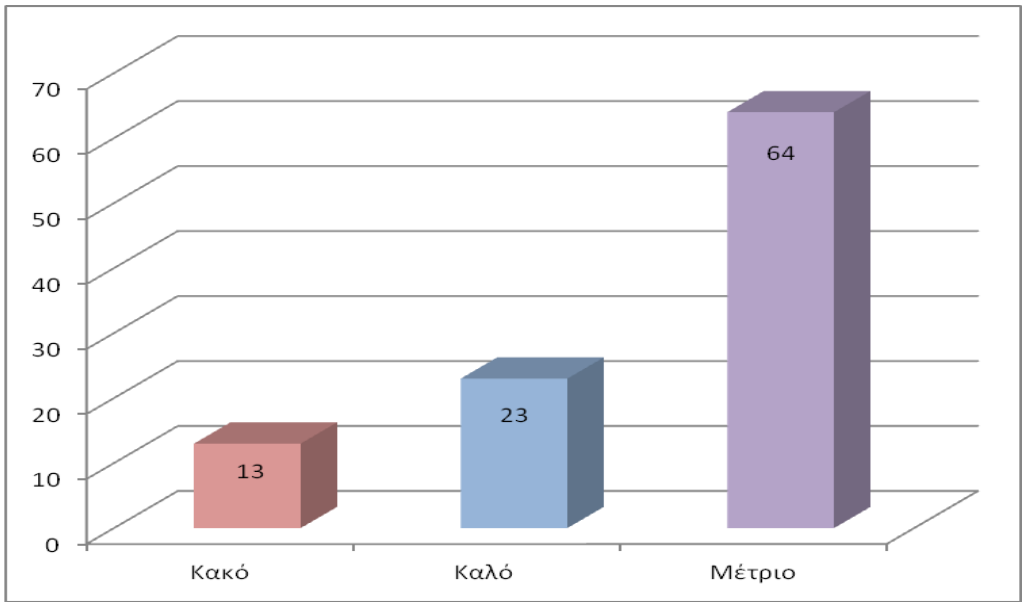

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Η δεύτερη ερώτηση αφορούσε και αυτή στην αξιολόγηση του οδικού δικτύου της περιοχής, αλλά σε αντίθεση με την προηγούμενη η αξιολόγηση ήταν έμμεση. Οι ερωτώμενοι έπρεπε να δηλώσουν το χρονικό διάστημα που απαιτείται για τη μετακίνηση τους από τον τόπο διαμονής στον τόπο λειτουργίας της επιχείρησης, επιλέγοντας μεταξύ των εξής δύο απαντήσεων, λιγότερο από μία ώρα και περισσότερο από μία ώρα.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις (πίνακας 6.9 και διάγραμμα 21), το 88% των ερωτώμενων ανέφερε ότι το χρονικό διάστημα που απαιτείται για τη μετάβαση τους στην επιχείρηση από τον τόπο διαμονής τους είναι μικρότερο της μίας ώρας, ενώ το 12% να δηλώνει ότι ο χρόνος μετάβασης υπερβαίνει τη μία ώρα. Οι συγκεκριμένες απαντήσεις ευθυγραμμίζονται με τα συμπεράσματα της προηγούμενης ερώτησης.

Πίνακας 6.9: Χρόνος μετάβασης στην επιχείρηση

		Frequency (Συχνότητα)	Percent (ποσοστό %)	Valid Percent	Cumulative Percent (Αθροιστικό Ποσοστό)
Valid	Λιγότερο από μία ώρα	88	88,0	88,0	88,0
	Περισσότερο από μία ώρα	12	12,0	12,0	100,0
	Σύνολο	100	100,0	100,0	

Διάγραμμα 21: Κυκλικό διάγραμμα του χρονικού διαστήματος μετάβασης από τον τόπο διαμονής στον τόπο κατοικίας

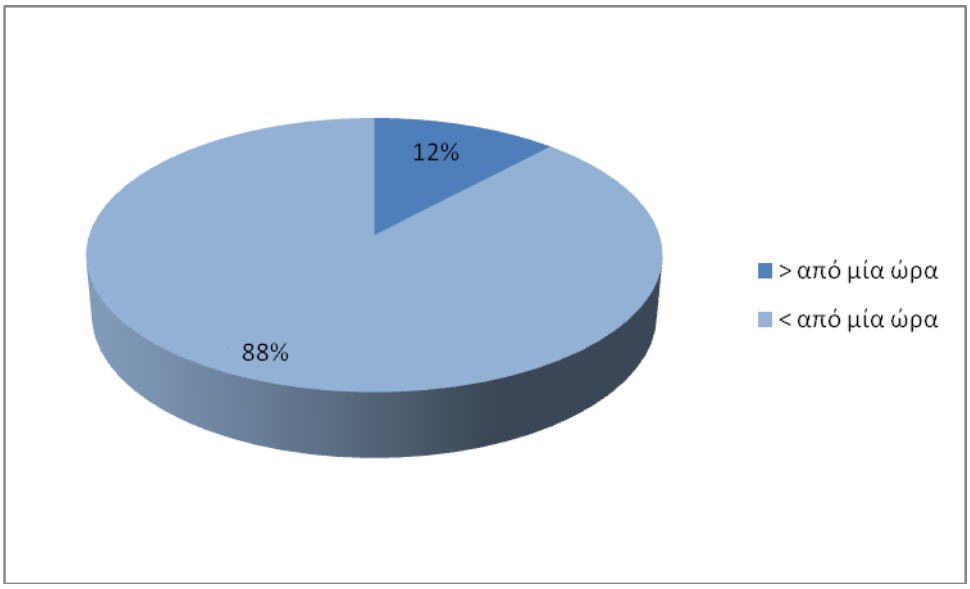

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Ως προς το μεταφορικό μέσο που χρησιμοποιούν για τη μετάβαση τους στην επιχείρηση, οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να επιλέξουν μεταξύ δύο επιλογών, τη χρήση ΙΧ μεταφορικού μέσου και τη μη μετάβαση. Οι ερωτώμενοι απάντησαν σε ποσοστό 25% ότι δε μετακινούνται (ο τόπος λειτουργίας της επιχείρησης συμπίπτει με τον τόπο διαμονής) και σε ποσοστό 75% ότι χρησιμοποιούν ΙΧ μεταφορικό μέσο (πίνακα 6.10 και διάγραμμα 22).

Πίνακας 6.10: Μέσο μετακίνησης στον τόπο λειτουργίας της επιχείρησης

		Frequency (Συχνότητα)	Percent (ποσοστό %)	Valid Percent	Cumulative Percent (Αθροιστικό Ποσοστό)
Valid	Δεν μετακινούμαι	25	25,0	25,0	25,0
	IX επιβατικό / μηχανάκι	75	75,0	75,0	100
	Σύνολο	100	100,0	100,0	

Διάγραμμα 22: Ραβδοδιάγραμμα για το μέσο μετακίνησης στον τόπο λειτουργίας της επιχείρησης

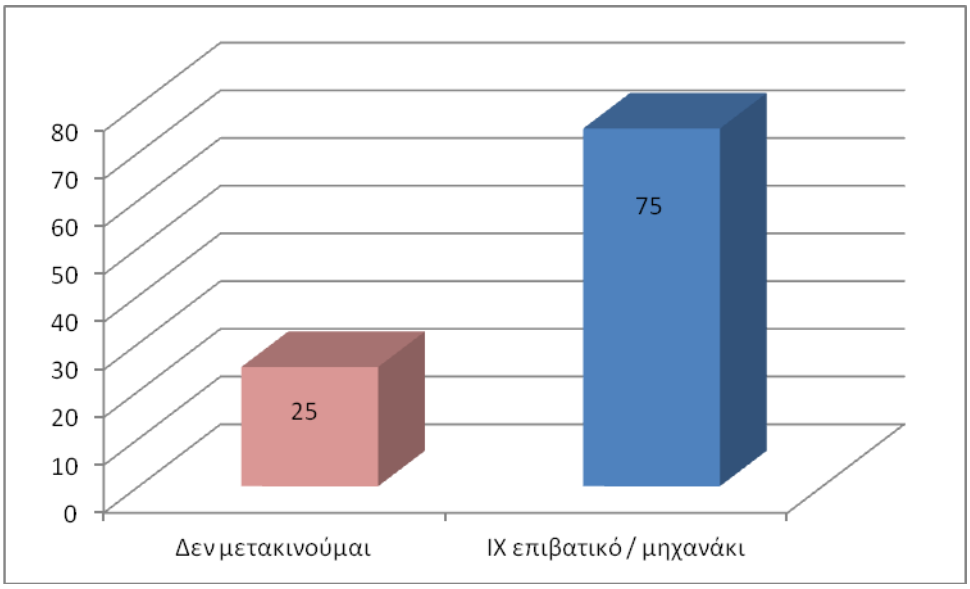

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να αξιολογήσουν τις υποδομές διαδικτύου της περιοχής έρευνας επιλέγοντας μεταξύ των τριών επιλογών, ήτοι "καλές", "μέτριες" και "κακές". Δεδομένης της σημασίας του διαδικτύου για την προβολή και την επικοινωνία των επιχειρήσεων με τους καταναλωτές, οι απαντήσεις σε αυτό το ερώτημα είναι πολύ σημαντικές. Οι μισοί περίπου από τους ερωτώμενους δήλωσαν ότι είναι μέτριες, το 1/3 περίπου δήλωσε ότι είναι καλές και λιγότερο από το 20% τις αξιολόγησε ως "κακές" (πίνακας 6.11 και διάγραμμα 23). Δεδομένου ότι οι απαντήσεις των επιχειρηματιών σε αυτήν την ερώτηση ενδεχομένως να επηρεάζονται από τον τόπο λειτουργίας της επιχείρησης, ελέγχθηκε η ύπαρξη ή μη σχέσης, καθώς και η στατιστική σημαντικότητα αυτής μέσω της Διασταυρωμένης / Συνδυαστικής Πινακοποίησης, σε ξεχωριστή ενότητα.

Πίνακας 6.11: Αξιολόγηση υποδομών διαδικτύου

		Frequency (Συχνότητα)	Percent (ποσοστό %)	Valid Percent	Cumulative Percent (Αθροιστικό Ποσοστό)
Valid	Κακές	17	17,0	17,0	17,0
	Καλές	30	30,0	30,0	47,0
	Μέτριες	53	53,0	53,0	100,0
	Σύνολο	100	100,0	100,0	

Διάγραμμα 23: Κυκλικό διάγραμμα αξιολόγησης των υποδομών διαδικτύου

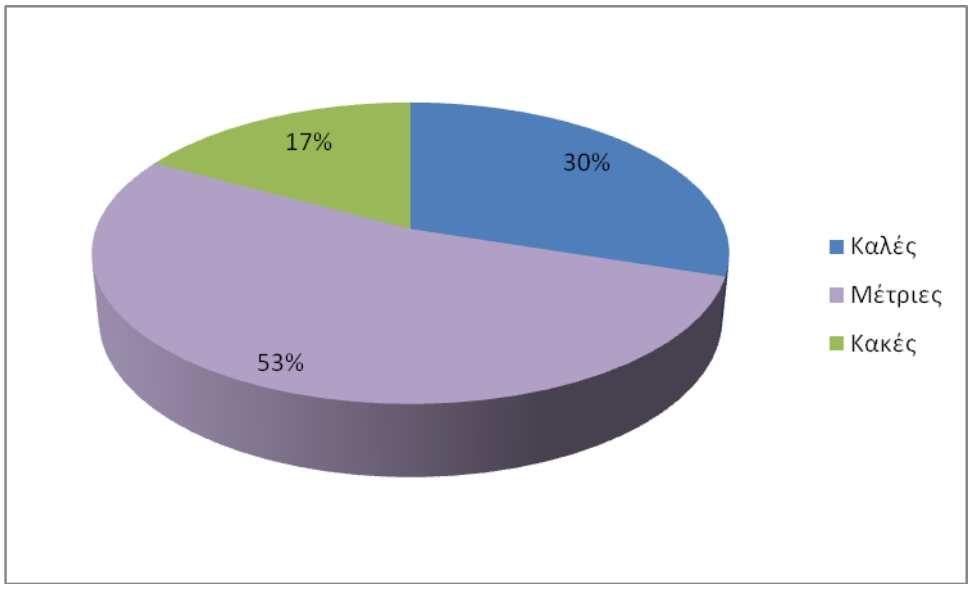

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

V. Κύρια και δευτερεύουσα απασχόληση

Στην ενότητα αυτή, διερευνάται εάν η επιχείρηση που κατέχουν οι ερωτώμενοι στην περιοχή αποτελεί τη μοναδική πηγή εισοδήματος για αυτούς. Στην περίπτωση δε που δήλωσαν το αντίθετο, κλήθηκαν να απαντήσουν και ποια είναι η άλλη εργασία που τους εξασφαλίζει τα επιπλέον χρήματα. Επίσης, τους ζητήθηκε να δηλώσουν και το είδος της επιχείρησής τους. Δεδομένου ότι και σε αυτήν την περίπτωση, οι μεταβλητές είναι ποιοτικές, χρησιμοποιήθηκαν οι συχνότητες ως στατιστικό περιγραφικό μέτρο και ως μέσα απεικόνισης τα ραβδοδιαγράμματα και τα κυκλικά διαγράμματα.

Στην ερώτηση εάν απασχολούνται και σε άλλη εργασία, το 49% των δήλωσε ότι απασχολείται και σε άλλη εργασία, ενώ το 51% δήλωσε ότι απασχολείται αποκλειστικά στην επιχείρηση του.

Πίνακας 6.12: Απασχόληση και με άλλη εργασία

		Frequency (Συχνότητα)	Percent (ποσοστό %)	Valid Percent	Cumulative Percent (Αθροιστικό Ποσοστό)
Valid	Ναι	49	49,0	49,0	49,0
	Όχι	51	51,0	51,0	100,0
	Σύνολο	100	100,0	100,0	

Διάγραμμα 24:: Ραβδοδιάγραμμα απασχόλησης και σε άλλη εργασία

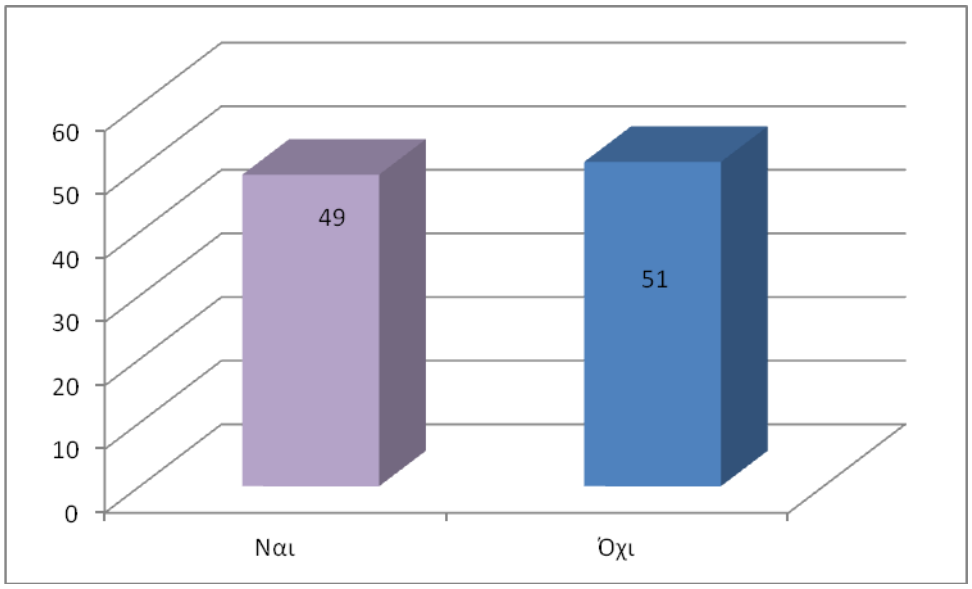

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Οι ερωτώμενοι οι οποίοι απάντησαν θετικά στο προηγούμενο ερώτημα, κλήθηκαν να δηλώσουν στη συνέχεια ποια είναι η άλλη εργασία στην οποία απασχολούνται (πίνακας 6.13 και διάγραμμα 25). Το 28,57% των ερωτώμενων δήλωσαν ότι είναι αγρότες, το 22,57% ότι είναι μελισσοκόμοι, το 21% ότι είναι ελεύθεροι επαγγελματίες οι οποίοι δραστηριοποιούνται κυρίως στην εμπορία ξυλείας και μόλις το 3% είναι δημόσιοι υπάλληλοι, οι οποίοι προφανώς δεν εμφανίζονται επίσημα ως οι ιδιοκτήτες της επιχείρησης. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι το 50% των ερωτώμενων απασχολείται με τον πρωτογενή τομέα.

Το στοιχείο αυτό έχει "διττό" χαρακτήρα, δείχνοντας από τη μία τη σύνδεση που πρέπει να έχει το τουριστικό προϊόν με τον πρωτογενή τομέα ώστε να προωθηθεί στην περιοχή και ο αγροτουρισμός και από την άλλη καταδεικνύει εν μέρη το λάθος τρόπο με τον οποίο αναπτύχθηκε η περιοχή (αρκετοί από αυτούς που δημιούργησαν τις επιχειρήσεις δεν είχαν σχέση με τον τουρισμό). Τα παραπάνω επιβεβαιώνουν τα λεγόμενα των συμμετεχόντων στις συνεντεύξεις.

Πίνακας 6.13: Η φύση της άλλης εργασίας

		Frequency (Συχνότητα)	Percent (ποσοστό %)	Valid Percent	Cumulative Percent (Αθροιστικό Ποσοστό)
Valid	Αγρότης	14	28,57	28,57	28,57
	Μελισσοκόμος	11	22,45	22,45	51,02
	Δημόσιος υπάλληλος	3	6,12	6,12	57,14
	Ελ. Επαγγελματίας	21	42,86	42,86	100
	Σύνολο	49	100,0	100,0	

Διάγραμμα 25: Κυκλικό διάγραμμα άλλης εργασίας

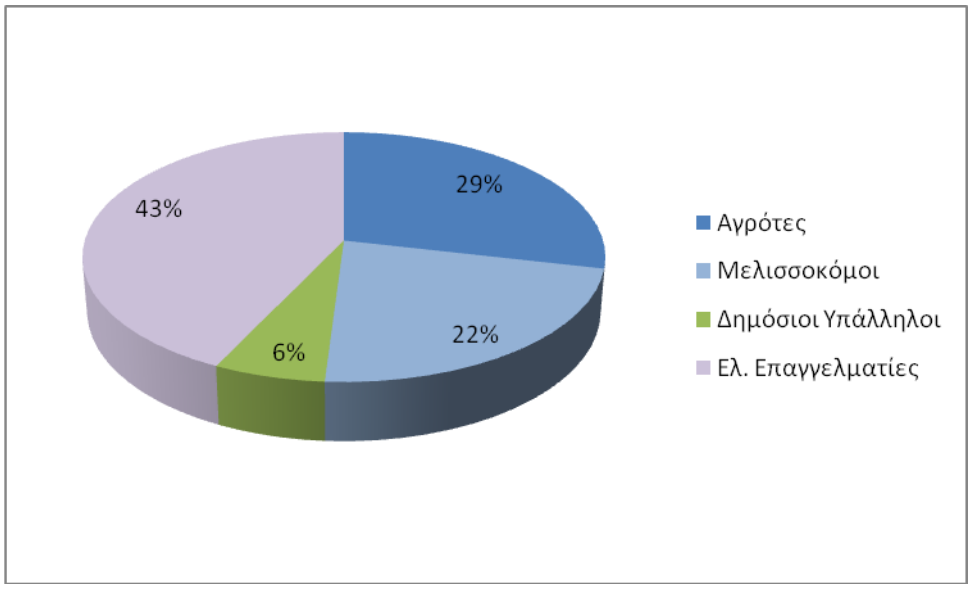

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Τέλος, έγινε καταγραφή και για τον κλάδο που ανήκει η κάθε επιχείρηση. Η ερώτηση αυτή ήταν ανοικτού τύπου, καθώς θεωρήθηκε κατά τον σχεδιασμό της έρευνας, ότι οι πληροφορίες που θα μπορούσαν να συλλεχθούν με αυτήν την τεχνική θα ήταν περισσότερες. Πράγματι, όπως προκύπτει από τις απαντήσεις, σημαντικός αριθμός των επιχειρήσεων δεν περιορίζεται αποκλειστικά σε μία δραστηριότητα αλλά δραστηριοποιείται σε περισσότερες.

Αναλυτικότερα, το 33% των ερωτώμενων δήλωσαν ότι η επιχείρηση τους είναι ξενοδοχειακό κατάλυμα, το 23% ξενώνας, το 13% χώρος εστίασης, το 11% προσφέρει υπηρεσίες ξενοδοχειακού καταλύματος και χώρου εστίασης, το 6% διατηρεί χώρο πώλησης τουριστικών προϊόντων, το 4% διατηρεί ξενώνα και χώρο εστίαση και το 2% ότι απασχολείται σε υπαίθριες δραστηριότητες.

Πίνακας 6.14: Κλάδος στον οποίο ανήκει η επιχείρηση

		Frequency (Συχνότητα)	Percent (ποσοστό %)	Valid Percent	Cumulative Percent (Αθροιστικό Ποσοστό)
Valid	Αγροτουρισμός	1	1,0	1,0	1,0
	Αθλητικά Είδη	1	1,0	1,0	2,0
	Αθλητικές Δραστηριότητες	1	1,0	1,0	3,0
	Δραστηριότητες Αναψυχής	1	1,0	1,0	4,0
	Εναλλακτικός Τουρισμός	1	1,0	1,0	5,0
	Εργαστήριο-εκθετήριο-χώρος σεμιναρίων	1	1,0	1,0	6,0
	Ξενοδοχειακό Κατάλυμα	33	33,0	33,0	39,0
	Ξενοδοχειακό Κατάλυμα, Χώροι Εστίασης	11	11,0	11,0	50,0
	Ξενώνας/ες	23	23,0	23,0	73,0
	Ξενώνας/ες, Χώροι Εστίασης	4	4,0	4,0	77,0
	Παραγωγή γαλακτοκομικών προϊόντων	1	1,0	1,0	78,0
	Παραδοσιακά προϊόντα	1	1,0	1,0	79,0
	Υπαίθριες δραστηριότητες	2	2,0	2,0	81,0
	Χώροι Εστίασης	13	13,0	13,0	94,0
	Χώροι πώλησης Τουριστικών Προϊόντων	6	6,0	6,0	100,0
	Σύνολο	100	100,0	100,0	

Όπως γίνεται αντιληπτό από τον πίνακα 6.14, το 16% των επιχειρήσεων προσφέρουν περισσότερες από μία υπηρεσίες, ενώ δραστηριότητες όπως ο αγροτουρισμός, ο εναλλακτικός τουρισμός (θρησκευτικός, ορειβασία) η παραγωγή παραδοσιακών και γαλακτοκομικών προϊόντων, αθλητικές δραστηριότητες, πώληση τουριστικών προϊόντων είναι εξαιρετικά περιορισμένες, καθώς το 84% των επιχειρήσεων είναι προσανατολισμένο, αποκλειστικά ή σε συνδυασμό, στις ξενοδοχειακές υπηρεσίες και τους χώρους εστίασης.

Διάγραμμα 26: Ραβδόγραμμα του κλάδου της επιχείρησης

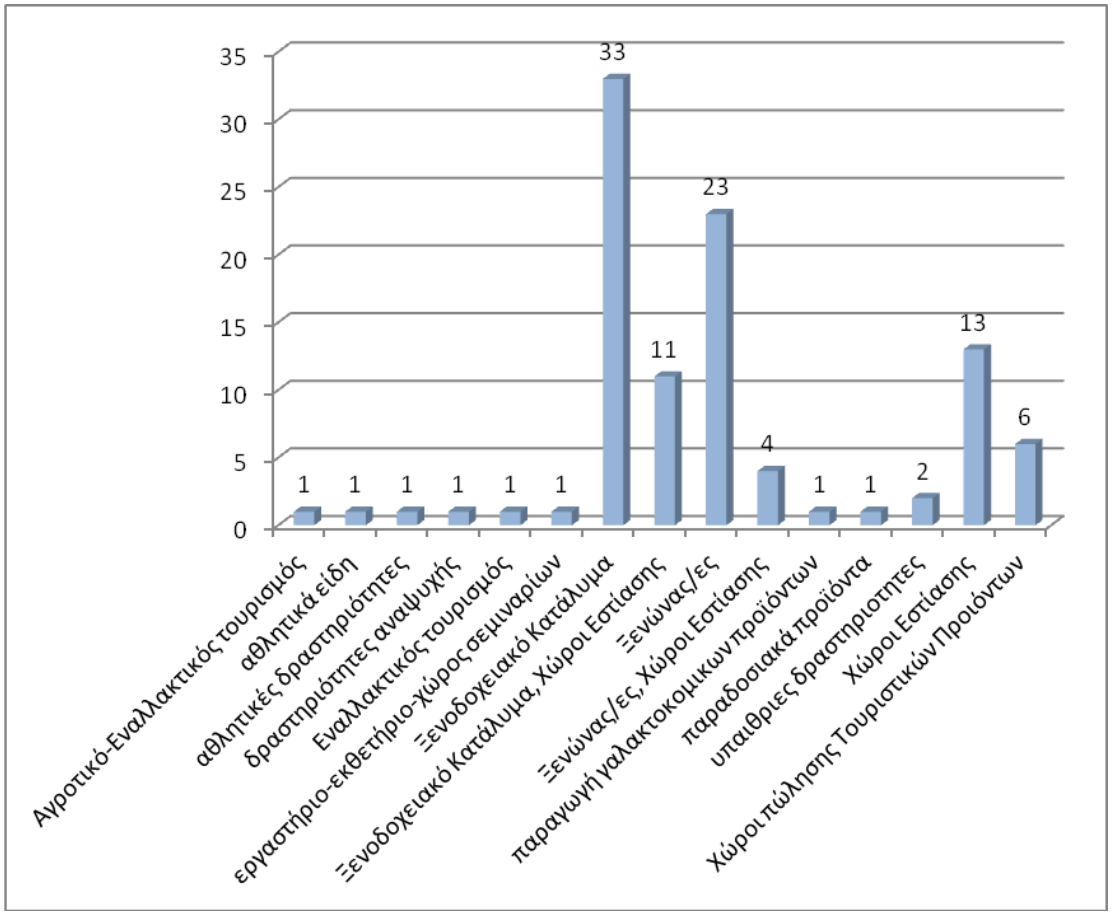

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

IV. Έτος Ίδρυσης - Σχέσεις Απασχόλησης Επιχείρησης

Σκοπός της συγκεκριμένης ενότητας ήταν αφενός να εξετάσει σε ποια περίοδο και υπό το καθεστώς οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών πραγματοποιήθηκε η ίδρυση των επιχειρήσεων και αφετέρου να διερευνήθει η μορφή και το είδος της απασχόλησης σε αυτές (εποχική ή πλήρη απασχόληση, Έλληνες ή αλλοδαποί εργαζόμενοι κλπ.).

Δεδομένου ότι το έτος ίδρυσης σαν τιμή συνιστά ποσοτική, συνεχή μεταβλητή χρησιμοποιήθηκαν η μέση τιμή, η επικρατούσα τιμή και οι συχνότητες (μέτρα περιγραφικής στατιστικής) για την παρουσίαση των αποτελεσμάτων. Η σχηματική απεικόνιση αυτών έγινε τόσο με θηκόγραμμα (boxplot), όσο και με ιστόγραμμα.

Πίνακας 6.15: Μέτρα Περιγραφικής Στατιστικής για το έτος ίδρυσης της επιχείρησης

N	Valid - Έγκυρες	100
	Missing - Απώλειες	0
Median - Μέση τιμή		2005,00
Mode - Επικρατούσα Τιμή		2009
Std. Deviation - Τυπική Απόκλιση		6,413
Percentiles	25	1999,00
	50	2005,00
	75	2008,00

Με βάση τα αναγραφόμενα στον πίνακα 6.15, όλοι οι ερωτώμενοι απάντησαν στη συγκεκριμένη ερώτηση. Η μέση τιμή, ήτοι η τιμή κάτω από την οποία βρίσκεται το 50% των παρατηρήσεων είναι το έτος 2015, ενώ ως προς την επικρατούσα τιμή (έτος ίδρυσης ττης επιχείρησης) αυτή είναι το έτος 2009. Ωστόσο, στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειώσουμε ότι το 25% των επιχειρήσεων ιδρύθηκε μετά από το 2008.

Στο ιστόγραμμα (διάγραμμα 27) αλλά και στο θηκόγραμμα (διάγραμμα 28), βλέπουμε ότι η πλειοψηφία των επιχειρήσεων ιδρύθηκε τη δεκαετία του 2000 φτάνοντας στην κορύφωσή κατά το έτος 2009, στοιχείο το οποίο αποδεικνύεται και από τον πίνακα 6.15 όπου το 50% των τιμών συγκεντρώνεται μεταξύ των ετών 2000 και 2008. Από το διάγραμμα 28 φαίνεται ότι η ελάχιστη τιμή, σημείο (Ε) είναι το έτος 1987, η μέση τιμή, σημείο (Μ.Τ.) είναι το έτος 2005 και η μέγιστη τιμή, σημείο (Μ.) είναι το έτος 2014. Η κουκίδα που βρίσκεται αρκετά κάτω από την ελάχιστη τιμή και αντιστοιχεί στο έτος 1977 επειδή ήταν ακραία απορρίφθηκε[49]

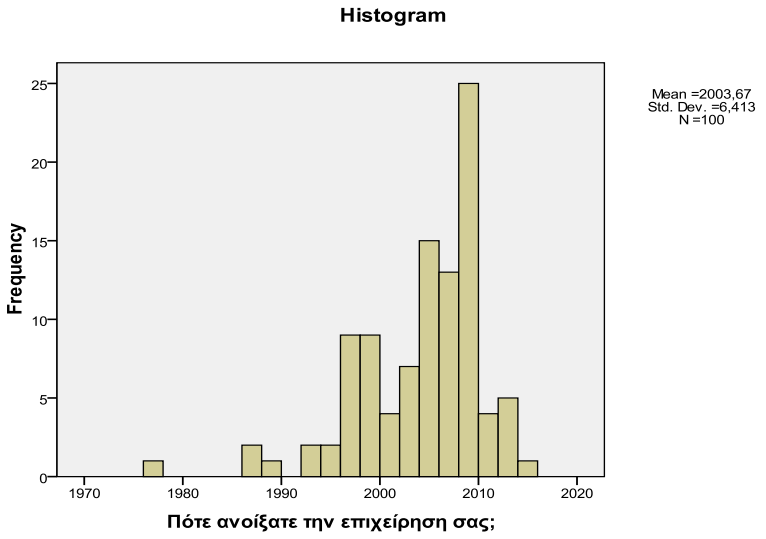

Διάγραμμα 27. Ιστόγραμμα Έτους Ίδρυσης

[49] Το στατιστικό πρόγραμμα SPSS δεν τη συμπεριέλαβε στην ανάλυση "αυτοβούλως", καθώς ενδεχομένως τη θεώρησε λανθασμένη εφόσον δεν υπήρχαν "κοντινές" σε αυτήν τιμές.

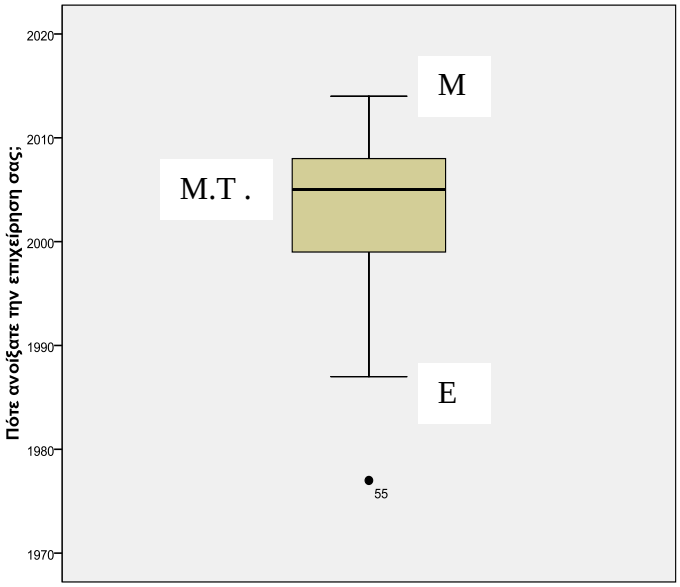

Διάγραμμα 28. Θηκόγραμμα Έτους Ίδρυσης της επιχείρησης

Ε: Ελάχιστη τιμή, Μ.Τ.: Μέση Τιμή, Μ.: Μέγιστη Τιμή, πηγή: Ερωτηματολόγιο

Ως προς τις συχνότητες, αυτές παρουσιάζονται στον πίνακα 6.16 που ακολουθεί. Όπως παρατηρείται, η παλαιότερη επιχείρηση από αυτές που συμμετείχαν στην έρευνα μας ιδρύθηκε το έτος 1977, ενώ η πιο πρόσφατη ίδρυση επιχείρησης πραγματοποιήθηκε το έτος 2014. Οι περισσότερες επιχειρήσεις (64 στον αριθμό) ιδρύθηκαν κατά τη δεκαετία 2000-2009, (περίοδος μεταξύ των δύο ευρωπαϊκών προγραμμάτων χρηματοδότησης 2000-2006 & 2007-2013 της χώρας), με τις πιο περισσότερες μάλιστα να ιδρύονται το έτος 2009. Ακολουθεί η δεκαετία 1990-1999 οπότε και ιδρύθηκαν είκοσι δύο (22) επιχειρήσεις. Τη δεκαετία 1980-1989 ιδρύθηκαν μόλις τρεις (3) επιχειρήσεις, ενώ την τρέχουσα δεκαετία έχουν ήδη ιδρυθεί 10 επιχειρήσεις, αρκετά ικανοποιητικός αριθμός αν αναλογιστεί κάποιος την οικονομική συγκυρία.

Πίνακας 6.16: Έτος Ίδρυσης της Επιχείρησης

		Frequency (Συχνότητα)	Percent (ποσοστό %)	Valid Percent	Cumulative Percent (Αθροιστικό Ποσοστό)
Valid	1977	1	1,0	1,0	1,0
	1987	2	2,0	2,0	3,0
	1989	1	1,0	1,0	4,0
	1992	1	1,0	1,0	5,0
	1993	1	1,0	1,0	6,0
	1994	2	2,0	2,0	8,0

	1996	5	5,0	5,0	13,0
	1997	4	4,0	4,0	17,0
	1998	6	6,0	6,0	23,0
	1999	3	3,0	3,0	26,0
	2000	2	2,0	2,0	28,0
	2001	2	2,0	2,0	30,0
	2002	4	4,0	4,0	34,0
	2003	3	3,0	3,0	37,0
	2004	7	7,0	7,0	44,0
	2005	8	8,0	8,0	52,0
	2006	7	7,0	7,0	59,0
	2007	6	6,0	6,0	65,0
	2008	11	11,0	11,0	76,0
	2009	14	14,0	14,0	90,0
	2010	3	3,0	3,0	93,0
	2011	1	1,0	1,0	94,0
	2012	4	4,0	4,0	98,0
	2013	1	1,0	1,0	99,0
	2014	1	1,0	1,0	100,0
	Σύνολο	100	100,0	100,0	

Ακολούθως οι ερωτώμενοι απάντησαν σε ερωτήματα που σχετίζονται με το εάν διαθέτουν εργαζόμενους (αριθμός υπαλλήλων) στην επιχείρηση τους. Η συγκεκριμένη ερώτηση είναι ενδεικτική αφενός του οικονομικού μεγέθους των επιχειρήσεων και αφετέρου της πιθανής διάχυσης ευεργετικών συνεπειών στα ποσοστά απασχόλησης στην περιοχή της έρευνας. Όπως προκύπτει από τον πίνακα 6.17, τις επιχειρήσεις τις λειτουργούν κυρίως οι ιδιοκτήτες τους (με μέλη των οικογενειών τους) αφού στο 61% αυτών δεν απασχολούνται εργαζόμενοι.

Πίνακας 6.17: Εργαζόμενοι στην επιχείρηση

		Frequency (Συχνότητα)	Percent (ποσοστό %)	Valid Percent	Cumulative Percent (Αθροιστικό Ποσοστό)
Valid	Ναι	39	39,0	39,0	39,0
	Όχι	61	61,0	61,0	100,0
	Σύνολο	100	100,0	100,0	

Οι ερωτώμενοι, οι οποίοι απασχολούν εργαζόμενους στις επιχειρήσεις τους κλήθηκαν να δηλώσουν τον αριθμό των απασχολούμενων, εάν αυτοί είναι εποχικοί ή μόνιμοι, εάν κατοικούν στην ευρύτερη περιοχή του Ζαγορίου ή σε άλλη περιοχή εντός ή εκτός του νομού, εάν είναι αλλοδαποί ή Έλληνες και στην περίπτωση που επιλέγουν αλλοδαπούς για ποιο λόγο το κάνουν.

Δεδομένου ότι ο αριθμός των εργαζόμενων σε μια επιχείρηση συνιστά ποσοτική, συνεχή μεταβλητή χρησιμοποιήθηκαν για την παρουσίαση της οι συχνότητες, η μέση τιμή, η επικρατούσα τιμή και τα τεταρτημόρια. Η γραφική απεικόνιση αυτών όπως και προηγουμένως έγινε με θηκόγραμμα και ιστόγραμμα (διάγραμμα 29). Με βάση τον πίνακα που ακολουθεί (6.18), οι έγκυρες τιμές είναι 39. Ο μέσος όρος των απασχολούμενων είναι 2,5 εργαζόμενοι ανά επιχείρηση, αν και θεωρείτε ότι έχει μεγαλύτερη αξία για την ανάλυση, η τιμή που λαμβάνουν η μέση και η επικρατούσα τιμή. Ειδικότερα, το 50% των ερωτώμενων απασχολούν λιγότερους από 2 εργαζόμενους, κάτι το οποίο προκύπτει τόσο από την τιμή που λαμβάνει η μέση τιμή όσο και από την τιμή των τεταρτημορίων. Το γεγονός ότι η επικρατούσα τιμή είναι 1 δείχνει ότι οι περισσότεροι επιχειρηματίες απασχολούν μόλις έναν εργαζόμενο. Ο μέγιστος αριθμός απασχολούμενων σε μία επιχείρηση είναι 13.

Πίνακας 6.18: Μέτρα Περιγραφικής Στατιστικής για τον αριθμό των εργαζόμενων

N	Valid - Έγκυρες	39
	Missing - Απώλειες	0
Mean - Μέσος Όρος		2,49
Median - Μέση τιμή		2,00
Mode - Επικρατούσα Τιμή		1
Std. Deviation - Τυπική Απόκλιση		2,223
Minimum - Ελάχιστο		1
Maximum - Μέγιστο		13
Percentiles	25	1,00
	50	2,00
	75	3,00

Διάγραμμα 29: Ιστόγραμμα αριθμού απασχολούμενων ανά επιχείρηση

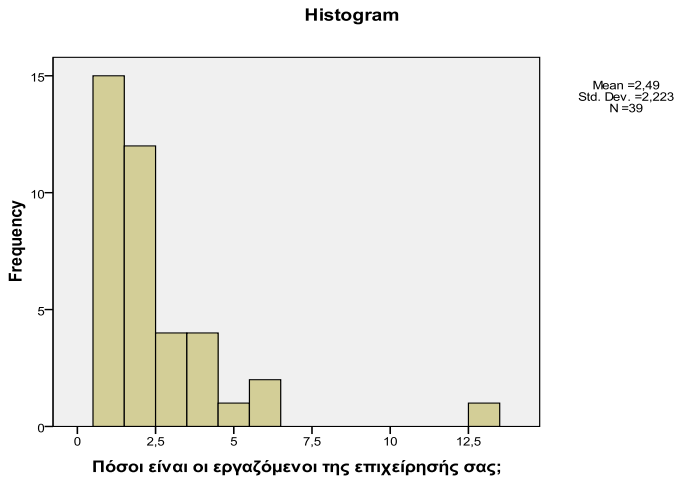

Στο θηκόγραμμα (διάγραμμα 30) που σχεδιάστηκε και αφορά στον αριθμό των εργαζομένων ανά επιχείρηση βλέπουμε ότι η πλειοψηφία αυτών απασχολεί από 1 έως 3 υπαλλήλους. Προκύπτει ότι η ελάχιστη τιμή, σημείο Ε είναι 1 (υπάλληλος), η μέση τιμή, σημείο Μ.Τ. είναι 2 (υπάλληλοι) και η μέγιστη τιμή, σημείο Μ. είναι 6 (υπάλληλοι). Η κουκίδα που βρίσκεται αρκετά πάνω από την μέγιστη τιμή αντιστοιχεί στους 13 υπαλλήλους που δήλωσε ένας ερωτώμενος ότι απασχολεί, η οποία επειδή ήταν ακραία απορρίφθηκε[50] κατά την ανάλυση.

Διάγραμμα 30: Θηκόγραμμα αριθμού υπαλλήλων στις επιχειρήσεις

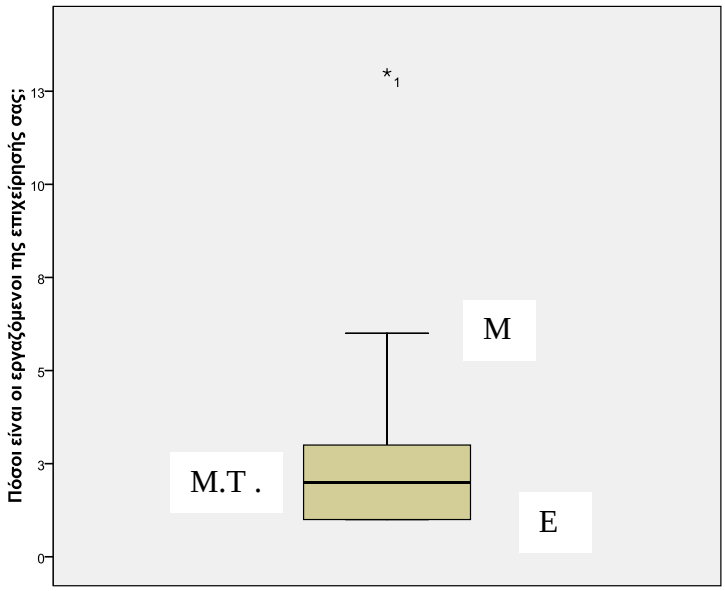

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Τέλος, από τον πίνακα συχνοτήτων για τους απασχολούμενους στις επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην έρευνα παρατηρείται ότι το 38,46% των επιχειρήσεων απασχολεί μόνο έναν υπάλληλο, το 30,77% απασχολεί δύο υπαλλήλους, το 10,26% απασχολεί 3 υπαλλήλους, το 10,26% απασχολεί 4 υπαλλήλους και το 5,16% απασχολεί έξι υπαλλήλους.

Πίνακας 6.19: Πόσοι είναι οι εργαζόμενοι της επιχείρησής σας;

		Frequency (Συχνότητα)	Percent (ποσοστό %)	Valid Percent	Cumulative Percent (Αθροιστικό Ποσοστό)
Valid	1	15	38,46	38,46	38,46
	2	12	30,77	30,77	69,20
	3	4	10,26	10,26	79,46
	4	4	10,26	10,26	89,72
	5	1	2,56	2,56	92,28

[50] Το στατιστικό πρόγραμμα SPSS δεν τη συμπεριέλαβε στην ανάλυση "αυτοβούλως", καθώς ενδεχομένως τη θεώρησε λανθασμένη εφόσον δεν υπήρχαν "κοντινές" σε αυτήν τιμές.

	6	2	5,16	5,16	97,44
	13	1	2,56	2,56	100
	Σύνολο	39	100	100	

Στη συνέχεια στο ερώτημα εάν απασχολούν τους υπαλλήλους όλο το χρόνο το 82% των ερωτώμενων απάντησε ότι απασχολεί σε ετήσια βάση τους υπαλλήλους του, ενώ μόνο το 18% καταφεύγει στην εποχική απασχόληση (πίνακας 6.20 και διάγραμμα 31).

Πίνακας 6.20: Απασχόληση σε ετήσια βάση

		Frequency (Συχνότητα)	Percent (ποσοστό %)	Valid Percent	Cumulative Percent (Αθροιστικό Ποσοστό)
Valid	Ναι	32	82,00	82,00	82,00
	Όχι	7	18,00	18,00	100
	Σύνολο	39	100,0	100,0	

Για το χρονικό διάστημα της εποχικής απασχόλησης ένας ερωτώμενος απάντησε ότι είναι ένας μήνας (14,29%), το 42,86% (3 ερωτώμενοι) ότι διαρκεί 1 μέχρι 3 μήνες, ενώ το 42,86% των ερωτώμενων δήλωσε ότι καταφεύγει στην λύση της εποχικής απασχόλησης για χρονικό διάστημα μεταξύ 3 και 6 μηνών.

Διάγραμμα 31: Κυκλικό διάγραμμα απασχόλησης σε ετήσια βάση

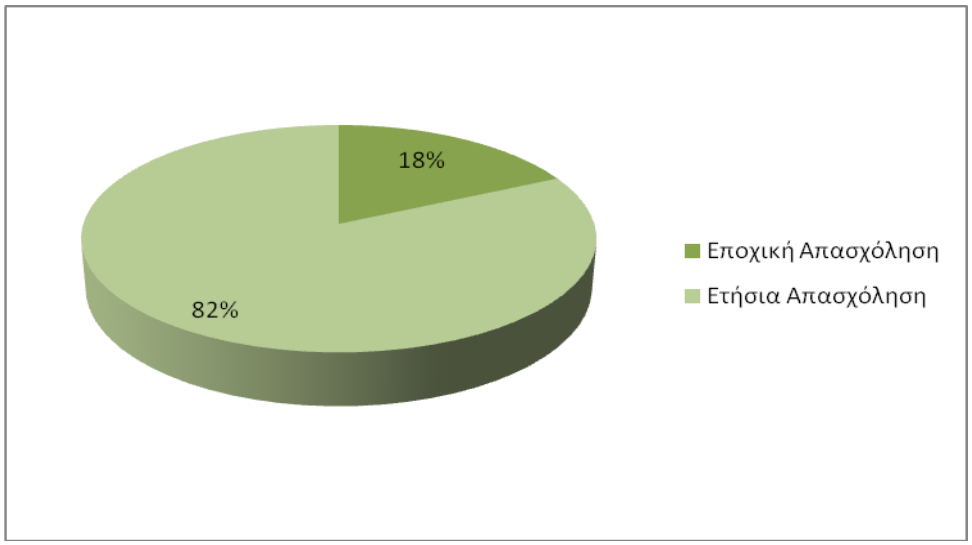

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Ως προς την εθνικότητα των εργαζόμενων, οι ερωτώμενοι δήλωσαν σε ποσοστό 12,82% ότι απασχολούν αλλοδαπούς, σε ποσοστό 64,10% ότι απασχολούν Έλληνες και σε ποσοστό 23,08% ότι απασχολούν και αλλοδαπούς και Έλληνες (βλέπε πίνακα 6.21).

Πίνακας 6.21: Ιθαγένεια απασχολούμενων

		Frequency (Συχνότητα)	Percent (ποσοστό %)	Valid Percent	Cumulative Percent (Αθροιστικό Ποσοστό)
Valid	Αλλοδαποί	5	12,82	12,82	12,82
	Έλληνες	25	64,10	64,10	76,92
	Και τα δυο	9	23,08	23,08	100,0
	Σύνολο	39	100,0	100,0	

Σε σχέση με τον τόπο διαμονής των υπαλλήλων, οι ερωτώμενοι δήλωσαν σε ποσοστό 48,72% ότι οι υπάλληλοι τους είναι κάτοικοι του νομού Ιωαννίνων και σε ποσοστό 51,28% ότι είναι κάτοικοι των Ζαγοροχωρίων (βλέπε διάγραμμα 32).

Διάγραμμα 32: Διάγραμμα τόπου διαμονής απασχολούμενων

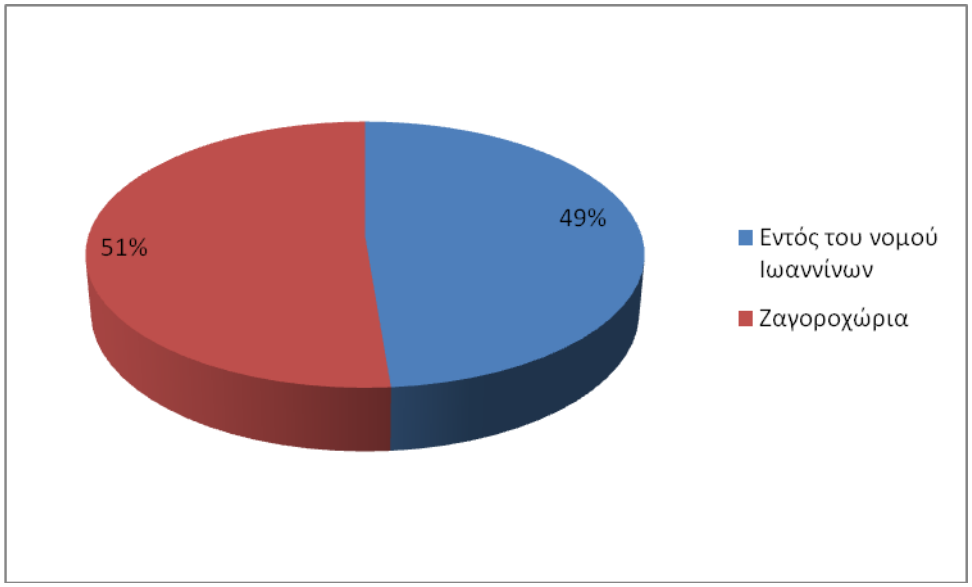

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Τέλος, όταν οι επιχειρηματίες κλήθηκαν να αιτιολογήσουν γιατί προτιμούν να απασχολούν και / ή μόνο αλλοδαπούς υπαλλήλους υποστήριξαν ότι καταφεύγουν στη λύση αυτή λόγω διαθεσιμότητας (35,71%), λόγω κόστους και διαθεσιμότητας (28,57%) και λόγω εξειδίκευσης στην εργασία (14,29%).

Πίνακας 6.22: Για ποιο λόγο απασχολείτε αλλοδαπούς στην επιχείρησή σας;

		Frequency (Συχνότητα)	Percent (ποσοστό %)	Valid Percent	Cumulative Percent (Αθροιστικό Ποσοστό)
Valid	διάθεση για εργασία	1	7,14	7,14	7,14
	Διαθεσιμότητα	5	35,71	35,71	42,85
	Εξειδίκευση στην εργασία	2	14,29	14,29	57,14
	Κόστος	2	14,29	14,29	71,43
	Κόστος, Διαθεσιμότητα	4	28,57	28,57	100,0
	Σύνολο	14	100,0	100,0	

VI. Παραδοσιακότητα και Ανάπτυξη Οικισμού

Στόχος της συγκεκριμένης ενότητας είναι να αποτυπωθούν οι απόψεις των επιχειρηματιών, μέσα από τις απαντήσεις που δόθηκαν σε σειρά ερωτημάτων που σχετίζονται με το εάν οι οικισμοί έχουν διατηρήσει τα χαρακτηριστικά παραδοσιακά στοιχεία τους, ποιούς οικισμούς θεωρούν τους πλέον ανεπτυγμένους και για ποίο λόγο, ποια είναι τα αξιοθέατα που προσελκύουν τους επισκέπτες στα Ζαγοροχώρια καθώς και στον οικισμό όπου βρίσκεται η επιχείρησή και τέλος ποιες ενέργειες είναι απαραίτητες κατά τη γνώμη τους ότι πρέπει να γίνουν προκειμένου να υπάρξει αναπτυξιακή ώθηση στην ευρύτερη περιοχή.

Στο ερώτημα αναφορικά με το εάν η σημερινή εικόνα του οικισμού τους ικανοποιεί, τα 2/3 περίπου των ερωτώμενων δήλωσαν ότι είναι ικανοποιημένοι, ενώ στο ερώτημα αναφορικά με το εάν ο οικισμός έχει διατηρήσει τα παραδοσιακά χαρακτηριστικά του, οι ερωτώμενοι δείχνουν να έχουν θετική άποψη (πίνακας 6.23), καθώς όπως φαίνεται από τον πίνακα 6.24, οι μισοί εξ αυτών δήλωσαν ότι ο βαθμός διατήρησης της παραδοσιακότητας του πληθυσμού είναι πολύ μεγάλος, το 43% εξ αυτών δήλωσε ότι είναι αρκετά ικανοποιητικός και μόλις το 9% δήλωσε ο οικισμός τους διατηρεί σε μικρό βαθμό την παραδοσιακότητά του. Δεδομένου ότι οι απαντήσεις σε αυτήν την ερώτηση ενδεχομένως να επηρεάζονται από τον τόπο λειτουργίας της επιχείρησης, θα ελεγχθεί η ύπαρξη ή μη σχέσης, καθώς και η στατιστική σημαντικότητα αυτής μέσω της διασταυρωμένης / συνδυαστικής πινακοποίησης (Cross Tabulation), όπως θα δούμε αναλυτικά στην επόμενη ενότητα.

Πίνακας 6.23: Σας ικανοποιεί η εικόνα που εμφανίζει ο οικισμός σας σήμερα σε σχέση με το παρελθόν;

		Frequency (Συχνότητα)	Percent (ποσοστό %)	Valid Percent	Cumulative Percent (Αθροιστικό Ποσοστό)
Valid	Ναι	63	63,0	63,0	63,0
	Όχι	37	37,0	37,0	100,0
	Σύνολο	100	100,0	100,0	

Πίνακας 6.24 Ο οικισμός σας σήμερα, έχει διατηρήσει την παραδοσιακοτητά του;

		Frequency (Συχνότητα)	Percent (ποσοστό %)	Valid Percent	Cumulative Percent (Αθροιστικό Ποσοστό)
Valid	Αρκετά	43	43,0	43,0	43,0
	Λίγο	9	9,0	9,0	52,0
	Πολύ	48	48,0	48,0	100,0
	Σύνολο	100	100,0	100,0	

Η επόμενη ερώτηση στην οποία κλήθηκαν να απαντήσουν οι ερωτώμενοι είναι ανοικτού τύπου και αφορά στην καταγραφή των απόψεων τους ως προς τους παράγοντες που τεκμηριώνουν την απάντηση που έδωσαν στο ερώτημα ως προς την παραδοσιακότητα. Με κριτήριο το περιεχόμενο των απαντήσεων των ερωτώμενων, ανεξαρτήτως εάν η άποψη τους μπορεί να χαρακτηριστεί ως θετική ή αρνητική, διακρίνουμε τις ακόλουθες γενικές κατηγορίες απαντήσεων. Η πρώτη αφορά το αναπτυξιακό μοντέλο που έχει επιλεχθεί για την περιοχή και η δεύτερη το βαθμό εφαρμογής του νομοθετικού πλαισίου. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι αυτές οι γενικές κατηγορίες αποτελούν την "ομπρέλα" κάτω από την οποία οι ερωτώμενοι αναπτύσσουν την αφήγησή τους.

Ως προς την πρώτη κατηγορία, οι ερωτώμενοι θεωρούν ότι η σημερινή εικόνα των περιοχών και ο βαθμός διατήρησης των παραδοσιακών στοιχείων των οικισμών είναι αποτέλεσμα του αναπτυξιακού μοντέλου που έχει επιλεχθεί. Οι ερωτώμενοι πιστεύουν ότι πρόκειται για μοντέλο ήπιας ανάπτυξης, που στηρίζεται κατά κύριο λόγο στην παροχή ήπιων τουριστικών υπηρεσιών βασιζόμενων στο φυσικό κάλος της περιοχής, χωρίς να αλλοτριώνει τα παραδοσιακά πολιτιστικά χαρακτηριστικά. Η απουσία βιομηχανικής δραστηριότητας δεν προβληματίζει τους ερωτώμενους, οι οποίοι δήλωσαν ότι η μη παρουσία ρυπογόνων δραστηριοτήτων σε συνδυασμό με την βιώσιμη διαχείριση και αξιοποίηση των φυσικών πόρων της περιοχής συμβάλει στη θετική εικόνα και τη διατήρηση της παραδοσιακότητας.

Ο ρόλος του νομοθετικού πλαισίου ως προς την προστασία και τη διατήρηση του παραδοσιακού στοιχείου των οικισμών στα Ζαγοροχώρια, φαίνεται να διχάζει τους ερωτώμενους. Υπάρχουν αυτοί που υποστηρίζουν ότι το νομοθετικό πλαίσιο είναι επαρκές και υλοποιείται πιστά και απαρέγκλιτα με τη βοήθεια της τοπικής αυτοδιοίκησης. Η διατήρηση του αρχιτεκτονικού ιστού των οικισμών και των μνημείων που βρίσκονται σ' αυτούς, η αξιοποίηση παραδοσιακών τεχνικών κατασκευής θεωρούνται από τους ερωτώμενους τα κύρια στοιχεία ανάδειξης και διασφάλισης του παραδοσιακού χαρακτήρα.

Ωστόσο, υπήρξαν και ερωτώμενοι που έκριναν ότι το νομοθετικό πλαίσιο είναι ανεπαρκές και υπαίτιο για την παρείσφρηση "ξένων" στοιχείων που αλλοιώνουν την παραδοσιακή εικόνα των Ζαγοροχωρίων. Εξάλλου υπάρχουν και οικισμοί, οι οποίοι λόγω ιστορικών γεγονότων (ισοπέδωση τους κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής) μετά την ανοικοδόμηση τους απώλεσαν εντελώς τα χαρακτηριστικά παραδοσιακά στοιχεία τους, καθώς εκείνη την περίοδο δεν υπήρχε ανάλογο θεσμικό πλαίσιο. Επίσης σημαντικό αλλά αρνητικό ρόλο αποδίδουν και στην τοπική αυτοδιοίκηση. Συγκεκριμένα δήλωσαν ότι δε δείχνει ούτε ικανή ούτε πρόθυμη να εφαρμόσει το νόμο και να ελέγξει ουσιαστικά αυτούς που δεν τον εφαρμόζουν.

Οι ερωτώμενοι κλήθηκαν επίσης να δηλώσουν τους οικισμούς που θεωρούν πιο αναπτυγμένους, ανεξαρτήτως του τόπου που εδρεύει η επιχείρησή τους. Βάσει των απαντήσεων που καταγράφηκαν (διάγραμμα 33), είναι δυνατό να ειπωθεί ότι το Μονοδένδρι με 93% και το Μεγάλο Πάπιγκο με 90% θεωρούνται οι πλέον ανεπτυγμένοι οικισμοί στην περιοχή. Επίσης, το 57% των ερωτηθέντων χαρακτήρισε την Αρίστη ως ανεπτυγμένο οικισμό με τους Κήπους και το Τσεπέλοβο να ακολουθούν με 37%. Αντίθετα, εξαιρετικά χαμηλά στις προτιμήσεις των ερωτώμενων βρίσκονται το Κουκούλι (1%), το Δίκορφο (1%), το Σκαμνέλι (2%), ο Βίκος (3%) και οι Ασπράγγελοι (3%).

Συνεπώς επτά (Μονοδένδρι, Μεγάλο Πάπιγκο, Αρίστη, Κήποι και Τσεπέλοβο, Βίτσα και Άνω Πεδινά) είναι οι οικισμοί που κυριαρχούν τουριστικά και έχουν αναπτυχθεί περισσότερο στο Ζαγόρι, προσελκύοντας περισσότερο τους επισκέπτες, αναδεικνύοντας όμως ταυτόχρονα και τον περιορισμό του τουριστικού προϊόντος κυρίως σ' αυτούς.

Διάγραμμα 33: Οι οικισμοί που θεωρούνται πιο ανεπτυγμένοι (Ραβδόγραμμα)

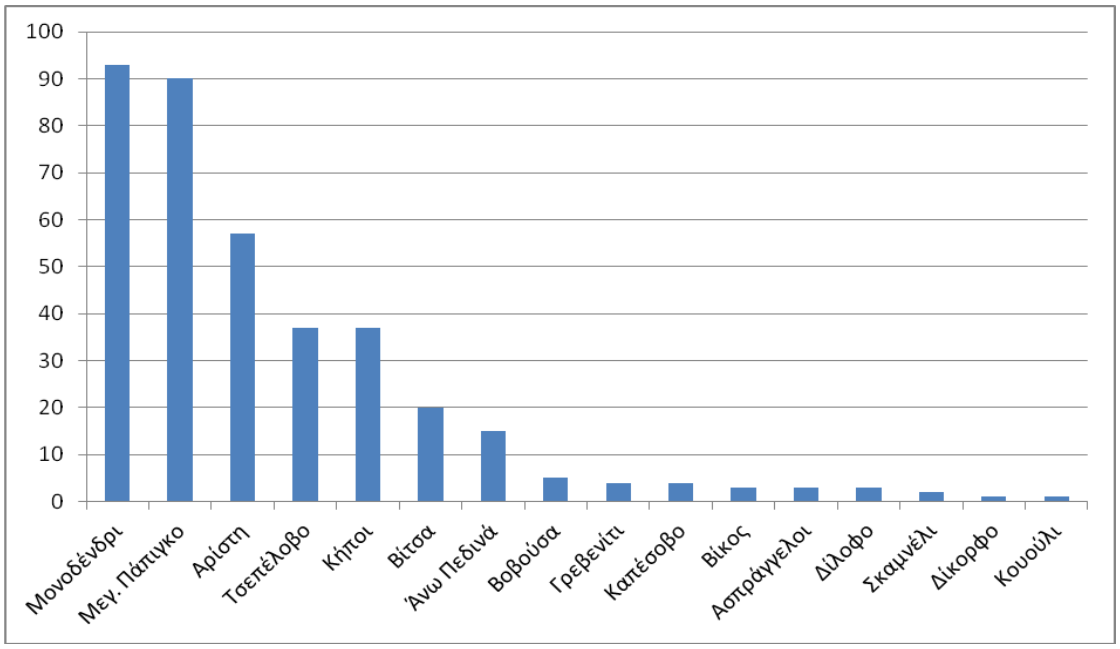

Πηγή Ερωτηματολόγιο

Αναφορικά με τους λόγους που είναι προσελκύσιμη σε επισκέπτες η περιοχή που εδρεύει η επιχείρησή τους (διάγραμμα 35), οι ερωτώμενους θεωρούν ότι οι σημαντικότεροι είναι το φυσικό τοπίο (89%), η παραδοσιακότητα των οικισμών (84%) και οι παρεχόμενες υπηρεσίες (80%). Αντίθετα, η γεωγραφική θέση (4%) και η αγορά παραδοσιακών τοπικών προϊόντων (7%) φαίνεται να αποτελούν τους λιγότερο σημαντικούς παράγοντες. Δεδομένου ότι οι απαντήσεις των ερωτώμενων σε αυτήν την ερώτηση ενδεχομένως να επηρεάζονται από τον τόπο λειτουργίας της επιχείρησης, θα ελεγχθεί η ύπαρξη ή μη σχέσης, καθώς και η στατιστική σημαντικότητα αυτής μέσω των crosstabs.

Διάγραμμα 34: Παράγοντες που προσελκύουν επισκέπτες στα Ζαγοροχώρια

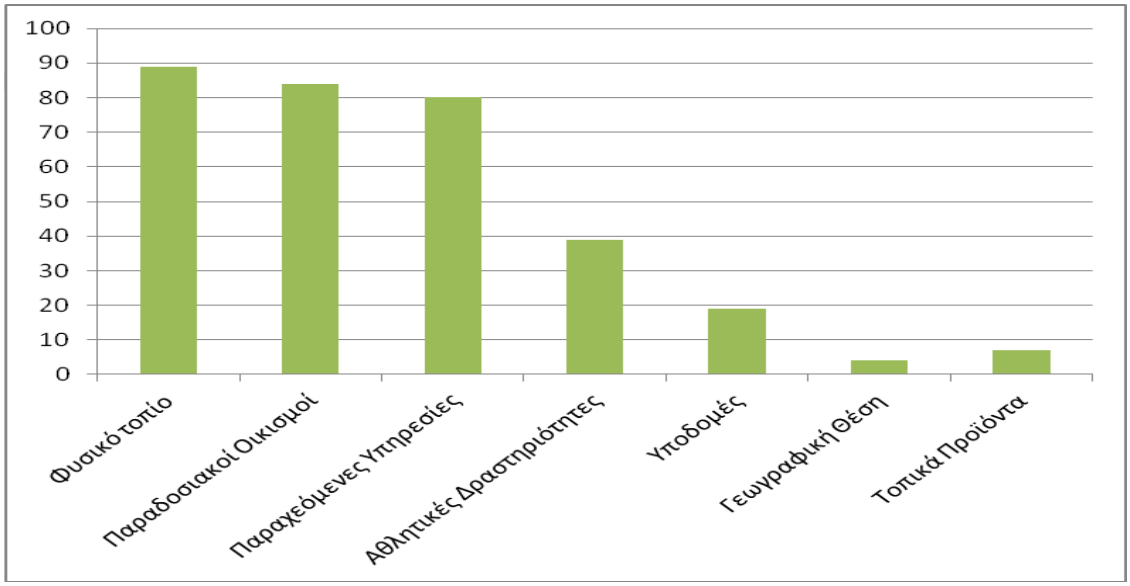

Τέλος, σε σχέση με τις παρεμβάσεις, που σύμφωνα με τους επιχειρηματίες της περιοχής, είναι απαραίτητες προκειμένου να δοθεί στην περιοχή έρευνας αναπτυξιακή ώθηση, η εικόνα που διαμορφώνεται είναι η ακόλουθη.

Η δημοφιλέστερη απάντηση που δόθηκε (πίνακα 6.25) ήταν η διαφημιστική προβολή της περιοχής από τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (ΕΟΤ), η οποία επιλέχθηκε από το 28% των ερωτώμενων. Οι ερωτώμενοι πιστεύουν ότι ο ΕΟΤ πρέπει να σχεδιάζει ειδικά για την περιοχή διαφημιστική εκστρατεία που θα στοχεύει καταρχήν στις αγορές του εξωτερικού, θα προβάλει των ορεινό τουρισμό και θα αποσκοπεί στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.

Σημαντικό γεγονός αποτελεί η επιλογή της απάντησης «Διαμόρφωση Δικτύων μεταξύ των Επιχειρηματιών» από το 20% των ερωτώμενων, η οποία συνηγορεί στο γεγονός ότι οι επιχειρηματίες έχουν αρχίσει να κατανοούν πως οι συνεργασίες και συνέργειες μπορεί να έχουν πολλαπλασιαστικά οφέλη σε οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο για τις επιμέρους τοπικότητες στο εσωτερικό της περιοχής.

Ακολουθούν η αναβάθμιση και η δημιουργία νέων υποδομών σε μεταφορικά δίκτυα με ποσοστό 19%, η ανάδειξη σημείων ιστορικής και πολιτισμικής κληρονομιάς με ποσοστό 17% και οι παρεμβάσεις από τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης και το κράτος γενικότερα με ποσοστό 16%. Σε σχέση με τις υποδομές στα δίκτυα μεταφορών, οι επισημάνσεις που δόθηκαν αφορούν αφενός την αναγκαιότητα αναβάθμισης του οδικού δικτύου και αφετέρου την ανάγκη αεροπορικής διασύνδεσης της περιοχής, μέσω της αξιοποίησης του αερολιμένα της πόλης των Ιωαννίνων. Σε επίπεδο Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Κράτους, οι ερωτώμενοι επισήμαναν ότι απαιτούνται συντονισμένες κινήσεις, μέσω προγραμμάτων χρηματοδότησης που θα αποσκοπούν στη στήριξη των επιχειρήσεων και τις αναμορφώσεις κοινόχρηστων χώρων. Πρέπει ωστόσο να υπογραμμιστεί ότι οι ερωτώμενοι αναφέρθηκαν στο γενικότερο αρνητικό οικονομικά κλίμα, ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης και επισήμαναν την ανάγκη αναστροφής του .

Πίνακας 6.25: Τι χρειάζεται να γίνει από τα παρακάτω προκειμένου να αναπτυχθεί η περιοχή;

		Frequency (Συχνότητα)	Percent (ποσοστό %)	Valid Percent	Cumulative Percent (Αθροιστικό Ποσοστό)
Valid	Υποδομές σε μεταφορικά δίκτυα	19	19,0	19,0	19,0

	Διαμόρφωση Δικτύων μεταξύ επιχειρηματιών	20	20,0	20,0	39,0
	Ανάδειξη Σημείων ιστορικής/πολιτισμικής κληρονομιάς	17	17,0	17,0	56,0
	Διαφημιστική Εκστρατεία από τον ΕΟΤ	28	28,0	28,0	84,0
	Παρεμβάσεις σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης-κράτους	16	16,0	16,0	100,0
	Σύνολο	100	100,0	100,0	

8.3. Διασταυρωμένη / Συνδυαστική Πινακοποίηση (Cross Tabulation)

Στην ενότητα αυτή θα εξετάσουμε τη σχέση μεταξύ διαφορετικών μεταβλητών χρησιμοποιώντας την τεχνική της διασταυρωμένης ή συνδυαστικής πινακοποίησης, γνωστής και ως cross tabulation, η οποία στηρίζεται στην κατασκευή ενός πίνακα διπλής εισόδου. Ουσιαστικά, με τον πίνακα διπλής εισόδου ελέγχονται οι απαντήσεις που δίνουν σε κατηγορίες μιας μεταβλητής (Χ), οι ερωτώμενοι κάποιας συγκεκριμένης κατηγορίας μιας άλλης μεταβλητής (Υ). Με τον τρόπο αυτό εξετάζουμε τη σχέση μεταξύ των επιμέρους μεταβλητών.

Επίσης, με τη χρήση του στατιστικού ελέγχου Pearson x^2, ο οποίος χρησιμοποιείται για κατηγορικά δεδομένα όπως είναι αυτά του ερωτηματολογίου, θα διαπιστωθεί εάν αυτές οι διαφορές είναι στατιστικά σημαντικές ή οφείλονται στην τυχαία διακύμανση των τιμών (Κολυβά-Μαχαίρα και Μπόρα-Σέντα, 1995).

Στις υποενότητες που ακολουθούν έχουν επιλεχθεί μία σειρά από μεταβλητές που συνδέουν γεωγραφικά, δημογραφικά, κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά του δείγματος και για τις οποίες θεωρείτε ότι έχει ενδιαφέρον να παρουσιαστεί η σχέση και η ενδεχόμενη εξάρτησή τους, σε σχέση με τις απαντήσεις που επέλεξαν οι ερωτώμενοι για κάποιες άλλες μεταβλητές.

8.3.1. Μεταβλητή "Έδρα Επιχείρησης"

Οι ερωτώμενοι με τις απαντήσεις τους επέλεξαν για τη μεταβλητή *"Έδρα Επιχείρησης",* εφεξής X_1, προσδιορίζοντας τη γεωγραφική περιοχή στην οποία χωροθετείται η επιχείρησή τους. Με κριτήριο την προγενέστερη θεωρητική ανάλυση, τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά της περιοχής ενδεχομένως να συνδέονται με τις απαντήσεις

των ερωτώμενων για μεταβλητές που αφορούν στην αξιολόγηση των υποδομών και της παραδοσιακότητας του οικισμού, την αξιολόγηση του επιπέδου ανάπτυξης των περιοχών και τα αξιοθέατα που προσελκύουν τους επισκέπτες.

Ι. "Κατάσταση Οδικού Δικτύου"

Στη συγκεκριμένη υποενότητα πραγματοποιείται διασταυρωμένη πινακοποίηση μεταξύ της μεταβλητής X_1 και της μεταβλητής "Κατάσταση Οδικού Δικτύου", καθώς και έλεγχο Pearson x^2.

Σύμφωνα με τον πίνακα 7.1, το 13% των δείγματος χαρακτήρισε το οδικό δίκτυο ως "κακό", το 65% ως "μέτριο" και το 22% ως "καλό". Πιο συγκεκριμένα, η επιλογή "κακό" σημείωσε τα υψηλότερα ποσοστά της στους οικισμούς Κουκούλι (100%), Βοβούσα (50%), Μεγάλο Πάπιγκο (33,3%), Μονοδένδρι (28,6%) και Τσεπέλοβο (12,5%). Η επιλογή "καλό" σημείωσε τα υψηλότερα ποσοστά στους οικισμούς Δίλοφο (100%), Κήποι (83,3%), Καπέσοβο (50%) και Ασπράγγελοι (37,5%). Τέλος, το σύνολο των ερωτώμενων των οποίων η επιχείρηση εδρεύει στα Άνω Πεδινά, Γρεβενίτι, Ελάτη, Λάιστα , Μικρό Πάπιγκο και Νεγάδες χαρακτήρισε το οδικό δίκτυο ως "μέτριο", ενώ υψηλά ποσοστά σημείωσε η συγκεκριμένη επιλογή στους κατοίκους του Τσεπέλοβου (87,5%), της Αρίστης (72,7%) και των Ασπραγγέλων (62,5%).

Πίνακας 7.1: "X1 * Σε τι κατάσταση είναι το οδικό δίκτυο της περιοχής που βρίσκεται η επιχείρησή σας;"

			Σε τι κατάσταση είναι το οδικό δίκτυο της περιοχής που βρίσκεται η επιχείρησή σας;			Σύνολο
			Κακό	Καλό	Μέτριο	
X1	ΒΙΤΣΑ	Παρατηρήσεις	0	0	5	5
		% within X1	,0%	,0%	100,0%	100,0 %
	ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ	Παρατηρήσεις	0	0	8	8
		% within X1	,0%	,0%	100,0%	100,0 %
	ΑΡΙΣΤΗ	Παρατηρήσεις	1	2	8	11
		% within X1	9,1%	18,2%	72,7%	100,0 %
	ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ	Παρατηρήσεις	0	3	5	8
		% within X1	,0%	37,5%	62,5%	100,0 %
	ΒΟΒΟΥΣΑ	Παρατηρήσεις	1	0	1	2

		% within X1	50,0%	,0%	50,0%	100,0 %
	ΓΡΕΒΕΝΙΤΙ	Παρατηρήσεις	0	0	1	1
		% within X1	,0%	,0%	100,0%	100,0 %
	ΔΙΛΟΦΟ	Παρατηρήσεις	0	7	0	7
		% within X1	,0%	100,0%	,0%	100,0 %
	ΕΛΑΤΗ	Παρατηρήσεις	0	0	5	5
		% within X1	,0%	,0%	100,0%	100,0 %
	ΚΑΠΕΣΟΒΟ	Παρατηρήσεις	0	2	2	4
		% within X1	,0%	50,0%	50,0%	100,0 %
	ΚΗΠΟΙ	Παρατηρήσεις	0	5	1	6
		% within X1	,0%	83,3%	16,7%	100,0 %
	ΚΟΥΚΟΥΛΙ	Παρατηρήσεις	1	0	0	1
		% within X1	100,0%	,0%	,0%	100,0 %
	ΛΑΪΣΤΑ	Παρατηρήσεις	0	0	2	2
		% within X1	,0%	,0%	100,0%	100,0 %
	ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	5	2	8	15
		% within X1	33,3%	13,3%	53,3%	100,0 %
	ΜΙΚΡΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	0	0	1	1
		% within X1	,0%	,0%	100,0%	100,0 %
	ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ	Παρατηρήσεις	4	1	9	14
		% within X1	28,6%	7,1%	64,3%	100,0 %
	ΝΕΓΑΔΕΣ	Παρατηρήσεις	0	0	1	1
		% within X1	,0%	,0%	100,0%	100,0 %
	ΣΚΑΜΝΕΛΙ	Παρατηρήσεις	0	0	1	1
		% within X1	,0%	,0%	100,0%	100,0 %
	ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ	Παρατηρήσεις	1	0	7	8
		% within X1	12,5%	,0%	87,5%	100,0 %
ΣΥΝΟΛΟ		Παρατηρήσεις	13	22	65	100
		% within X1	13,0%	22,0%	65,0%	100,0 %

Ο έλεγχος Pearson x^2 μεταξύ των δύο μεταβλητών που παρουσιάζεται στον πίνακα 7.2, δείχνει ότι μεταξύ αυτών υπάρχει μία στατιστικά σημαντική σχέση, καθώς η τιμή του

επιπέδου στατιστικής σημαντικότητας είναι εξαιρετικά μικρή[51]. Ουσιαστικά απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση, δηλαδή η παραδοχή ότι οι δύο μεταβλητές είναι ανεξάρτητες.

Πίνακας 7.2: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "X1 * Σε τι κατάσταση είναι το οδικό δίκτυο της περιοχής που βρίσκεται η επιχείρησή σας;"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	76,552a	36	,000
Likelihood Ratio	76,265	36	,000
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

II. "Υποδομές Διαδικτύου"

Στη δεύτερη περίπτωση πραγματοποιείται διασταυρωμένη πινακοποίηση μεταξύ της μεταβλητής X_1 και της μεταβλητής "Υποδομές Διαδικτύου" και ακολουθεί ο σχετικός έλεγχο Pearson x^2.

Σύμφωνα με τον πίνακα (7.3) που ακολουθεί, το 18% του δείγματος χαρακτήρισε το συγκεκριμένο είδος υποδομών ως "κακές", το 53% ως "μέτριες" και το 29% ως "καλές". Ειδικότερα η επιλογή "κακές" ήταν δημοφιλέστερη στους οικισμούς Βοβούσα, Γρεβενίτι και Σκαμνέλι (100%), Μεγάλο Πάπιγκο (46,7%) και Ασπράγγελοι (37,5%). Η επιλογή "καλές" κυριαρχεί στους οικισμούς Νεγάδες (100%), Κήποι (83,3%) και Δίλοφο (71,4%). Τέλος, οι υποδομές χαρακτηρίζονται ως "μέτριες" στις περιοχές Βίτσα, Ελάτη, Κουκούλι, Νεγάδες και Μικρό Πάπιγκο (100%), Άνω Πεδινά (62,5%), Αρίστη (63,6%) και Ασπράγγελοι (62,5%).

Πίνακας 7.3: "X1 * Οι υποδομές σε Διαδίκτυο (internet) είναι ικανοποιητικές;"

			Οι υποδομές σε Διαδίκτυο (internet) είναι ικανοποιητικές;			Σύνολο
			Κακές	Καλές	Μέτριες	
X1	ΒΙΤΣΑ	Παρατηρήσεις	0	0	5	5
		% within X1	,0%	,0%	100,0%	100,0%
	ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ	Παρατηρήσεις	0	3	5	8
		% within X1	,0%	37,5%	62,5%	100,0%
	ΑΡΙΣΤΗ	Παρατηρήσεις	0	4	7	11
		% within X1	,0%	36,4%	63,6%	100,0%
	ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ	Παρατηρήσεις	3	0	5	8
		% within X1	37,5%	,0%	62,5%	100,0%

[51] δηλαδή το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας < 0,05

	ΒΟΒΟΥΣΑ	Παρατηρήσεις	2	0	0	2
		% within X1	100,0%	,0%	,0%	100,0%
	ΓΡΕΒΕΝΙΤΙ	Παρατηρήσεις	1	0	0	1
		% within X1	100,0%	,0%	,0%	100,0%
	ΔΙΛΟΦΟ	Παρατηρήσεις	0	5	2	7
		% within X1	,0%	71,4%	28,6%	100,0%
	ΕΛΑΤΗ	Παρατηρήσεις	0	0	5	5
		% within X1	,0%	,0%	100,0%	100,0%
	ΚΑΠΕΣΟΒΟ	Παρατηρήσεις	0	2	2	4
		% within X1	,0%	50,0%	50,0%	100,0%
	ΚΗΠΟΙ	Παρατηρήσεις	0	5	1	6
		% within X1	,0%	83,3%	16,7%	100,0%
	ΚΟΥΚΟΥΛΙ	Παρατηρήσεις	0	0	1	1
		% within X1	,0%	,0%	100,0%	100,0%
	ΛΑΪΣΤΑ	Παρατηρήσεις	2	0	0	2
		% within X1	100,0%	,0%	,0%	100,0%
	ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	7	0	8	15
		% within X1	46,7%	,0%	53,3%	100,0%
	ΜΙΚΡΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	0	0	1	1
		% within X1	,0%	,0%	100,0%	100,0%
	ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ	Παρατηρήσεις	2	5	7	14
		% within X1	14,3%	35,7%	50,0%	100,0%
	ΝΕΓΑΔΕΣ	Παρατηρήσεις	0	0	1	1
		% within X1	,0%	,0%	100,0%	100,0%
	ΣΚΑΜΝΕΛΙ	Παρατηρήσεις	1	0	0	1
		% within X1	100,0%	,0%	,0%	100,0%
	ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ	Παρατηρήσεις	0	3	5	8
		% within X1	,0%	37,5%	62,5%	100,0%
Σύνολο		Παρατηρήσεις	18	29	53	100
		% within X1	18,0%	29,0%	53,0%	100,0%

Ο έλεγχος Pearson x^2 μεταξύ των ανωτέρων μεταβλητών (πίνακας 7.4), δείχνει ότι μεταξύ τους υπάρχει μία στατιστικά σημαντική σχέση, καθώς η τιμή του επιπέδου στατιστικής σημαντικότητας είναι εξαιρετικά μικρή[52]. Δεν ισχύει συνεπώς η μηδενική υπόθεση (η παραδοχή δηλαδή ότι οι δύο μεταβλητές είναι ανεξάρτητες).

[52] δηλαδή το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας < 0,05

Πίνακας 7.4: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "X1 * Οι υποδομές σε Διαδίκτυο (internet) είναι ικανοποιητικές;"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	74,725a	36	,000
Likelihood Ratio	81,266	36	,000
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

III. "Εικόνα οικισμού σε σχέση με το παρελθόν"

Έγινε διασταυρωμένη πινακοποίηση μεταξύ της μεταβλητής X_1 και της μεταβλητής "εικόνα οικισμού σε σχέση με το παρελθόν"**,** όπως και έλεγχο Pearson x^2.

Στον πίνακα (7.5) φαίνεται ότι το 63% του δείγματος δηλώνει ικανοποιημένο από την εικόνα του οικισμού σήμερα ενώ ένα σημαντικό ποσοστό δηλώνει το αντίθετο (37%). Θετική άποψη για την εικόνα του οικισμού σε σχέση με το παρελθόν έχουν οι ερωτώμενοι των οποίων η επιχείρηση εδρεύει στο Καπέσοβο, στο Γρεβενίτι, στη Βοβούσα, στο Κουκούλι, στη Λάιστα και στο Σκαμνέλι (100%), στα Άνω Πεδινά (87,5%), στη Βίτσα (80%), τους Ασπράγγελους (75%) και σε μικρότερο βαθμό στο Μεγάλο Πάπιγκο (66,7%) και την Ελάτη (60%). Αρνητική εικόνα έχουν οι ερωτώμενων των οποίων η επιχείρηση βρίσκεται στο Μικρό Πάπιγκο και στους Νεγάδες (100%), στην Αρίστη (81,8%), στους Κήπους (66,7%) και στο Μονοδένδρι (50%).

Πίνακας 7.5: "X1* Σας ικανοποιεί η εικόνα που εμφανίζει ο οικισμός σας σήμερα σε σχέση με το παρελθόν"

			Σας ικανοποιεί η εικόνα που εμφανίζει ο οικισμός σας σήμερα σε σχέση με το παρελθόν;		Σύνολο
			Ναι	Όχι	
X1	ΒΙΤΣΑ	Παρατηρήσεις	4	1	5
		% within X1	80,0%	20,0%	100,0%
	ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ	Παρατηρήσεις	7	1	8
		% within X1	87,5%	12,5%	100,0%
	ΑΡΙΣΤΗ	Παρατηρήσεις	2	9	11
		% within X1	18,2%	81,8%	100,0%
	ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ	Παρατηρήσεις	6	2	8
		% within X1	75,0%	25,0%	100,0%
	ΒΟΒΟΥΣΑ	Παρατηρήσεις	2	0	2
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%

	ΓΡΕΒΕΝΙΤΙ	Παρατηρήσεις	1	0	1
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΔΙΛΟΦΟ	Παρατηρήσεις	6	1	7
		% within X1	85,7%	14,3%	100,0%
	ΕΛΑΤΗ	Παρατηρήσεις	3	2	5
		% within X1	60,0%	40,0%	100,0%
	ΚΑΠΕΣΟΒΟ	Παρατηρήσεις	4	0	4
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΚΗΠΟΙ	Παρατηρήσεις	2	4	6
		% within X1	33,3%	66,7%	100,0%
	ΚΟΥΚΟΥΛΙ	Παρατηρήσεις	1	0	1
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΛΑΪΣΤΑ	Παρατηρήσεις	2	0	2
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	10	5	15
		% within X1	66,7%	33,3%	100,0%
	ΜΙΚΡΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ	Παρατηρήσεις	7	7	14
		% within X1	50,0%	50,0%	100,0%
	ΝΕΓΑΔΕΣ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΣΚΑΜΝΕΛΙ	Παρατηρήσεις	1	0	1
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ	Παρατηρήσεις	5	3	8
		% within X1	62,5%	37,5%	100,0%
Σύνολο		Παρατηρήσεις	63	37	100
		% within X1	63,0%	37,0%	100,0%

Η διαδικασία του ελέγχου Pearson x^2 μεταξύ των δύο μεταβλητών (πίνακας 7.6), δείχνει ότι μεταξύ των τους υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση, καθώς η τιμή του επιπέδου στατιστικής σημαντικότητας είναι και σε αυτή την περίπτωση μικρότερη του 0,05. Συνεπώς μεταξύ των δύο μεταβλητών υπάρχει εξάρτηση.

Πίνακας 7.6: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "X1 * Σας ικανοποιεί η εικόνα που εμφανίζει ο οικισμός σας σήμερα σε σχέση με το παρελθόν"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	30,887a	18	,030
Likelihood Ratio	37,136	18	,005
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

IV. "Διατήρηση Παραδοσιακότητας Οικισμού"

Στη τέταρτη υπόθεση έγινε διασταυρωμένη πινακοποίηση μεταξύ της μεταβλητής X_1 και της μεταβλητής "Διατήρηση Παραδοσιακότητας Οικισμού" καθώς και έλεγχο Pearson x^2.

Πίνακας 7.7: "X1 * Ο οικισμός σας σήμερα, έχει διατηρήσει την παραδοσιακότητά του"

			Ο οικισμός σας σήμερα, έχει διατηρήσει την παραδοσιακότητά του;			
			Αρκετά	Λίγο	Πολύ	Σύνολο
X1	ΒΙΤΣΑ	Παρατηρήσεις	3	0	2	5
		% within X1	60,0%	,0%	40,0%	100,0%
	ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ	Παρατηρήσεις	3	0	5	8
		% within X1	37,5%	,0%	62,5%	100,0%
	ΑΡΙΣΤΗ	Παρατηρήσεις	9	0	2	11
		% within X1	81,8%	,0%	18,2%	100,0%
	ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ	Παρατηρήσεις	3	3	2	8
		% within X1	37,5%	37,5%	25,0%	100,0%
	ΒΟΒΟΥΣΑ	Παρατηρήσεις	0	0	2	2
		% within X1	,0%	,0%	100,0%	100,0%
	ΓΡΕΒΕΝΙΤΙ	Παρατηρήσεις	1	0	0	1
		% within X1	100,0%	,0%	,0%	100,0%
	ΔΙΛΟΦΟ	Παρατηρήσεις	1	0	6	7
		% within X1	14,3%	,0%	85,7%	100,0%
	ΕΛΑΤΗ	Παρατηρήσεις	2	0	3	5
		% within X1	40,0%	,0%	60,0%	100,0%
	ΚΑΠΕΣΟΒΟ	Παρατηρήσεις	2	0	2	4
		% within X1	50,0%	,0%	50,0%	100,0%
	ΚΗΠΟΙ	Παρατηρήσεις	3	0	3	6
		% within X1	50,0%	,0%	50,0%	100,0%
	ΚΟΥΚΟΥΛΙ	Παρατηρήσεις	0	0	1	1
		% within X1	,0%	,0%	100,0%	100,0%
	ΛΑΪΣΤΑ	Παρατηρήσεις	2	0	0	2
		% within X1	100,0%	,0%	,0%	100,0%
	ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	4	2	9	15
		% within X1	26,7%	13,3%	60,0%	100,0%
	ΜΙΚΡΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	0	0	1	1
		% within X1	,0%	,0%	100,0%	100,0%
	ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ	Παρατηρήσεις	5	2	7	14
		% within X1	35,7%	14,3%	50,0%	100,0%
	ΝΕΓΑΔΕΣ	Παρατηρήσεις	1	0	0	1
		% within X1	100,0%	,0%	,0%	100,0%
	ΣΚΑΜΝΕΛΙ	Παρατηρήσεις	1	0	0	1
		% within X1	100,0%	,0%	,0%	100,0%
	ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ	Παρατηρήσεις	3	2	3	8
		% within X1	37,5%	25,0%	37,5%	100,0%

Σύνολο	Παρατηρήσεις	43	9	48	100
	% within X1	43,0%	9,0%	48,0%	100,0%

Παρατηρώντας τα αποτελέσματα του πίνακα (7.7), σε σχέση με το πως αξιολογούν την παραδοσιακότητά του οικισμού που εδρεύει η επιχείρηση τους, το 48% των ερωτώμενων δήλωσε "πολύ", το 43% "αρκετά" και το 9% "λίγο". Η απάντηση "λίγο" ικανοποιημένοι δίδεται από τους ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων που εδρεύουν στο Τσεπέλοβο (25%), τους Ασπράγγελους (37,5%), το Μεγάλο Πάπιγκο (13,3%) και το Μονοδένδρι (14,3%). "Αρκετά" ικανοποιημένοι δήλωσαν οι ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων που εδρεύουν στο Γρεβενίτι (100%), τη Βίτσα (60%), το Καπέσοβο και τους Κήπους (50%), ενώ "Πολύ" είναι οι ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων που εδρεύουν στο Μικρό Πάπιγκο, το Κουκούλι και τη Βοβούσα (100%), το Δίλοφο (85,7%), την Ελάτη και το Μεγάλο Πάπιγκο (60%).

Ο έλεγχος Pearson x^2 (πίνακας 7.8) δείχνει ότι μεταξύ των δύο οριζόμενων μεταβλητών δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση, καθώς η τιμή του επιπέδου στατιστικής σημαντικότητας είναι μεγαλύτερη του 0,05. Συνεπώς οι δύο μεταβλητές είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους.

Πίνακας 7.8: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "X1 * Ο οικισμός σας σήμερα, έχει διατηρήσει την παραδοσιακότητά του"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	39,370a	36	,322
Likelihood Ratio	43,247	36	,189
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

V. "Ανάπτυξη Μεγάλου Πάπιγκου"

Στην πέμπτη περίπτωση η διασταυρωμένη πινακοποίηση γίνεται μεταξύ των δύο μεταβλητών X_1 και "Θεωρείτε το Μεγ. Πάπιγκο ανεπτυγμένο" και ακολουθεί ο έλεγχος Pearson x^2.

Πίνακας 7.9: "Χ1 * Θεωρείτε το Μεγ. Πάπιγκο ανεπτυγμένο"

			Μεγ._Πάπιγκο		
			ΟΧΙ	ΝΑΙ	Σύνολο
Χ1	ΒΙΤΣΑ	Παρατηρήσεις	0	5	5
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ	Παρατηρήσεις	1	7	8
		% within Χ1	12,5%	87,5%	100,0%
	ΑΡΙΣΤΗ	Παρατηρήσεις	0	11	11
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ	Παρατηρήσεις	3	5	8
		% within Χ1	37,5%	62,5%	100,0%
	ΒΟΒΟΥΣΑ	Παρατηρήσεις	0	2	2
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΓΡΕΒΕΝΙΤΙ	Παρατηρήσεις	1	0	1
		% within Χ1	100,0%	,0%	100,0%
	ΔΙΛΟΦΟ	Παρατηρήσεις	0	7	7
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΕΛΑΤΗ	Παρατηρήσεις	1	4	5
		% within Χ1	20,0%	80,0%	100,0%
	ΚΑΠΕΣΟΒΟ	Παρατηρήσεις	0	4	4
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΚΗΠΟΙ	Παρατηρήσεις	1	5	6
		% within Χ1	16,7%	83,3%	100,0%
	ΚΟΥΚΟΥΛΙ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΛΑΪΣΤΑ	Παρατηρήσεις	2	0	2
		% within Χ1	100,0%	,0%	100,0%
	ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	0	15	15
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΜΙΚΡΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ	Παρατηρήσεις	1	13	14
		% within Χ1	7,1%	92,9%	100,0%
	ΝΕΓΑΔΕΣ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΣΚΑΜΝΕΛΙ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ	Παρατηρήσεις	0	8	8
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
Σύνολο		Παρατηρήσεις	10	90	100
		% within Χ1	10,0%	90,0%	100,0%

Όπως φανερώνει ο σχετικός πίνακας (7.9), ο οποίος αποτυπώνει τον τρόπο με τον οποίο αξιολογούν οι ερωτώμενοι (ανάλογα με το που εδρεύει η επιχείρησή τους) το Μεγάλο Πάπιγκο ως προς το επίπεδο ανάπτυξης του, το 90% αυτών δήλωσε ότι ο συγκεκριμένος οικισμός είναι ανεπτυγμένος. Αντίθετη άποψη έχουν οι ιδιοκτήτες επιχειρήσεων που εδρεύουν στο Γρεβενίτι και τη Λάϊστα (100%) και σε μικρότερο βαθμό στους Ασπράγγελους (37,5%), την Ελάτη (20%) και τους Κήπους (16,7%).

Επίσης ο σχετικός έλεγχος (Pearson x^2) που έγινε (πίνακα 7.10) δείχνει ότι υπάρχει εξάρτηση μεταξύ των δύο ανωτέρων μεταβλητών, καθώς η τιμή αναφοράς για το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας είναι μικρότερη του 0,05.

Πίνακας 7.10: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "X1 * Θεωρείτε το Μεγ. Πάπιγκο ανεπτυγμένο"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	40,979a	18	,002
Likelihood Ratio	30,788	18	,030
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

VI. " Ανάπτυξη Μονοδενδρίου"

Σ' αυτή την περίπτωση εξετάστηκαν η μεταβλητή X_1 και η μεταβλητή "Θεωρείτε το Μονοδένδρι ανεπτυγμένο". Από τα αποτελέσματα του πίνακα 7.11, προκύπτει ότι το 93% των ερωτώμενων θεωρεί το Μονοδένδρι ανεπτυγμένο οικισμό. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι αυτοί που δήλωσαν το αντίθετο είναι ιδιοκτήτες επιχειρήσεων που εδρεύουν στην Αρίστη (18,2%), το Μεγάλο Πάπιγκο (13,3%), τα Άνω Πεδινά και το Τσεπέλοβο (12,5%) καθώς και το Μονοδένδρι (7,15).

Πίνακας 7.11: "X1 * Θεωρείτε το Μονοδένδρι ανεπτυγμένο"

			ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ		
			0ΧΙ	ΝΑΙ	Σύνολο
X1	ΒΙΤΣΑ	Παρατηρήσεις	0	5	5
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ	Παρατηρήσεις	1	7	8
		% within X1	12,5%	87,5%	100,0%
	ΑΡΙΣΤΗ	Παρατηρήσεις	2	9	11
		% within X1	18,2%	81,8%	100,0%
	ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ	Παρατηρήσεις	0	8	8
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%

	ΒΟΒΟΥΣΑ	Παρατηρήσεις	0	2	2
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΓΡΕΒΕΝΙΤΙ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΔΙΛΟΦΟ	Παρατηρήσεις	0	7	7
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΕΛΑΤΗ	Παρατηρήσεις	0	5	5
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΚΑΠΕΣΟΒΟ	Παρατηρήσεις	0	4	4
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΚΗΠΟΙ	Παρατηρήσεις	0	6	6
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΚΟΥΚΟΥΛΙ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΛΑΪΣΤΑ	Παρατηρήσεις	0	2	2
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	2	13	15
		% within X1	13,3%	86,7%	100,0%
	ΜΙΚΡΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ	Παρατηρήσεις	1	13	14
		% within X1	7,1%	92,9%	100,0%
	ΝΕΓΑΔΕΣ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΣΚΑΜΝΕΛΙ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ	Παρατηρήσεις	1	7	8
		% within X1	12,5%	87,5%	100,0%
Σύνολο		Παρατηρήσεις	7	93	100
		% within X1	7,0%	93,0%	100,0%

Σε σχέση με το εάν μεταξύ των δύο μεταβλητών υπάρχει εξάρτηση, ο έλεγχος Pearson x^2 αποδεικνύει (πίνακας 7.12), ότι ανάμεσα στον τόπο που εδρεύει η επιχείρηση και την αξιολόγηση του επιπέδου ανάπτυξης του Μονοδενδρίου δεν υπάρχει εξάρτηση, καθώς η τιμή αναφοράς για το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας είναι μεγαλύτερη του 0,05.

Πίνακας 7.12 Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "X1 * Θεωρείτε το Μονοδένδρι ανεπτυγμένο"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	7,093a	18	,989
Likelihood Ratio	9,255	18	,954

Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

VII. "Ανάπτυξη Αρίστης"

Η υπόθεση εργασίας σχετίζεται με τον έλεγχο (διασταυρωμένη πινακοποίηση) μεταξύ της μεταβλητής X_1 και της μεταβλητής "Θεωρείτε την Αρίστη ανεπτυγμένη".

Αναλύοντας τα αποτελέσματα του πίνακα 4.13, το 57% των ερωτώμενων πιστεύει ότι ο οικισμός της Αρίστης είναι ανεπτυγμένος. Θετικές απαντήσεις δόθηκαν από ιδιοκτήτες επιχειρήσεων που εδρεύουν στο Μικρό Πάπιγκο και τους Νεγάδες (100%), τους Κήπους (83,3%), το Μονοδένδρι (71,4%) και το Μεγάλο Πάπιγκο (66,7%). Διαφορετική άποψη εξέφρασαν οι ιδιοκτήτες που οι επιχειρήσεις τους βρίσκονται στα Άνω Πεδινά (87,5%), το Γρεβενίτι, το Κουκούλι και το Σκαμνέλι (100%). Χρήζει ιδιαίτερη προσοχής και ανάλυσης το γεγονός ότι το 1/3 περίπου των ερωτώμενων που είχαν επιχείρηση στην Αρίστη, δήλωσαν ότι ο οικισμός δεν είναι ανεπτυγμένος.

Πίνακας 7.13 : "X1 * Θεωρείτε την Αρίστη ανεπτυγμένη"

			ΑΡΙΣΤΗ		
			ΟΧΙ	ΝΑΙ	Σύνολο
X1	ΒΙΤΣΑ	Παρατηρήσεις	2	3	1
		% within X1	40,0%	60,0%	100,0%
	ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ	Παρατηρήσεις	7	1	8
		% within X1	87,5%	12,5%	100,0%
	ΑΡΙΣΤΗ	Παρατηρήσεις	4	7	11
		% within X1	36,4%	63,6%	100,0%
	ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ	Παρατηρήσεις	3	5	8
		% within X1	37,5%	62,5%	100,0%
	ΒΟΒΟΥΣΑ	Παρατηρήσεις	1	1	2
		% within X1	50,0%	50,0%	100,0%
	ΓΡΕΒΕΝΙΤΙ	Παρατηρήσεις	1	0	1
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΔΙΛΟΦΟ	Παρατηρήσεις	4	3	7
		% within X1	57,1%	42,9%	100,0%
	ΕΛΑΤΗ	Παρατηρήσεις	2	3	5
		% within X1	40,0%	60,0%	100,0%
	ΚΑΠΕΣΟΒΟ	Παρατηρήσεις	2	2	4
		% within X1	50,0%	50,0%	100,0%
	ΚΗΠΟΙ	Παρατηρήσεις	1	5	6
		% within X1	16,7%	83,3%	100,0%
	ΚΟΥΚΟΥΛΙ	Παρατηρήσεις	1	0	1

		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΛΑΪΣΤΑ	Παρατηρήσεις	2	0	2
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	5	10	15
		% within X1	33,3%	66,7%	100,0%
	ΜΙΚΡΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ	Παρατηρήσεις	4	10	14
		% within X1	28,6%	71,4%	100,0%
	ΝΕΓΑΔΕΣ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΣΚΑΜΝΕΛΙ	Παρατηρήσεις	1	0	1
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ	Παρατηρήσεις	3	5	8
		% within X1	37,5%	62,5%	100,0%
Σύνολο		Παρατηρήσεις	43	57	100
		% within X1	43,0%	57,0%	100,0%

Επίσης αναφορικά με την ύπαρξη εξάρτησης μεταξύ των δύο μεταβλητών, όπως παρουσιάζεται στον πίνακα (7.14), φαίνεται να μην υπάρχει, καθώς η τιμή του επιπέδου της στατιστικής σημαντικότητας είναι μεγαλύτερη του 0,05.

Πίνακας 7.14 Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "X1 * Θεωρείτε την Αρίστη ανεπτυγμένη"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	21,018a	18	,279
Likelihood Ratio	24,683	18	,134
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

VIII. "Ανάπτυξη Τσεπέλοβου"

Στη συγκεκριμένη περίπτωση πραγματοποιήθηκε διασταυρωμένη πινακοποίηση μεταξύ της μεταβλητής X_1 και της μεταβλητής "Θεωρείτε το Τσεπέλοβο ανεπτυγμένο".

Όπως διαπιστώνουμε από τον πίνακα (4.15), το 63% των ερωτώμενων που προέρχεται κυρίως από τους οικισμούς Αρίστη, Βίτσα, Ελάτη, Κήποι, Μεγάλο Πάπιγκο δήλωσε ότι δε θεωρούν τον συγκεκριμένο οικισμό ανεπτυγμένο. Αντίθετα με τα ανωτέρω, οι επιχειρηματίες του Τσεπέλοβου θεωρούν ότι η περιοχή είναι ανεπτυγμένη. Την ίδια άποψη με τους προερχόμενους από το Τσεπέλοβο, είχαν και οι ιδιοκτήτες επιχειρήσεων που

εδρεύουν στο Κουκούλι, τη Λάϊστα, το Γρεβενίτι, το Σκαμνέλι, ενώ στους Ασπράγγελους, τη Βοβούσα και το Καπέσοβο το ποσοστό κυμαίνεται στο 50%.

Πίνακας 7.15: "Χ1 * Θεωρείτε το Τσεπέλοβο ανεπτυγμένο"

			ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ		
			ΟΧΙ	ΝΑΙ	Σύνολο
Χ1	ΒΙΤΣΑ	Παρατηρήσεις	5	0	5
		% within Χ1	100,0%	,0%	100,0%
	ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ	Παρατηρήσεις	5	3	8
		% within Χ1	62,5%	37,5%	100,0%
	ΑΡΙΣΤΗ	Παρατηρήσεις	8	3	11
		% within Χ1	72,7%	27,3%	100,0%
	ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ	Παρατηρήσεις	4	4	8
		% within Χ1	50,0%	50,0%	100,0%
	ΒΟΒΟΥΣΑ	Παρατηρήσεις	1	1	2
		% within Χ1	50,0%	50,0%	100,0%
	ΓΡΕΒΕΝΙΤΙ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΔΙΛΟΦΟ	Παρατηρήσεις	6	1	7
		% within Χ1	85,7%	14,3%	100,0%
	ΕΛΑΤΗ	Παρατηρήσεις	4	1	5
		% within Χ1	80,0%	20,0%	100,0%
	ΚΑΠΕΣΟΒΟ	Παρατηρήσεις	2	2	4
		% within Χ1	50,0%	50,0%	100,0%
	ΚΗΠΟΙ	Παρατηρήσεις	6	0	6
		% within Χ1	100,0%	,0%	100,0%
	ΚΟΥΚΟΥΛΙ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΛΑΪΣΤΑ	Παρατηρήσεις	0	2	2
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	11	4	15
		% within Χ1	73,3%	26,7%	100,0%
	ΜΙΚΡΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	1	0	1
		% within Χ1	100,0%	,0%	100,0%
	ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ	Παρατηρήσεις	9	5	14
		% within Χ1	64,3%	35,7%	100,0%
	ΝΕΓΑΔΕΣ	Παρατηρήσεις	1	0	1
		% within Χ1	100,0%	,0%	100,0%
	ΣΚΑΜΝΕΛΙ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ	Παρατηρήσεις	0	8	8
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
Σύνολο		Παρατηρήσεις	63	37	100

Από τον έλεγχος Pearson x2 (πίνακας 7.16), φαίνεται να υπάρχει εξάρτηση ότι μεταξύ του τόπου που εδρεύει η επιχείρηση και του επιπέδου ανάπτυξης του Τσεπέλοβου, καθώς το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας είναι μικρότερο του 0,05.

Πίνακας 7.16: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "X1 * Θεωρείτε το Τσεπέλοβο ανεπτυγμένο"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	34,099a	18	,012
Likelihood Ratio	42,515	18	,001
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

IX. "Ανάπτυξη Κήπων"

Η ίδια διαδικασία που ακολουθήθηκε στις προηγούμενες περιπτώσεις, θα εφαρμοστεί και για τις μεταβλητές X_1 και "Θεωρείτε τους Κήπους ανεπτυγμένους".

Από τη μελέτη του πίνακα (7.17), ο οποίος δείχνει πως αξιολογούν οι ερωτώμενοι τους Κήπους ως προς το επίπεδο ανάπτυξης τους, το 63% αυτών δήλωσε ότι δε θεωρεί ανεπτυγμένο τον συγκεκριμένο οικισμό. Ειδικότερα σ' αυτούς περιλαμβάνονται οι ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων που εδρεύουν στη Βοβούσα, το Καπέσοβο, τη Λάιστα και τους Νεγάδες (100%), την Ελάτη και το Μεγάλο Πάπιγκο (80%). Θετική γνώμη για τους Κήπους, έχουν οι ιδιοκτήτες που οι επιχειρήσεις τους εδρεύουν στους οικισμούς Κουκούλι, Γρεβενίτι και Μικρό Πάπιγκο. Οι ερωτώμενοι επιχειρηματίες του ίδιου του οικισμού κατά 83% θεωρούν ότι ο οικισμός είναι ανεπτυγμένος. Στο Τσεπέλοβο οι απαντήσεις των επιχειρηματιών κυμαίνονταν στο 50%.

Πίνακας 7.17: "X1 * Θεωρείτε τους Κήπους ανεπτυγμένους"

			ΚΗΠΟΙ		
			ΟΧΙ	ΝΑΙ	Σύνολο
X1	ΒΙΤΣΑ	Παρατηρήσεις	3	2	5
		% within X1	60,0%	40,0%	100,0%
	ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ	Παρατηρήσεις	5	3	8
		% within X1	62,5%	37,5%	100,0%
	ΑΡΙΣΤΗ	Παρατηρήσεις	7	4	11
		% within X1	63,6%	36,4%	100,0%

	ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ	Παρατηρήσεις	5	3	8
		% within X1	62,5%	37,5%	100,0%
	ΒΟΒΟΥΣΑ	Παρατηρήσεις	2	0	2
		% within X1	100,0 %	,0%	100,0%
	ΓΡΕΒΕΝΙΤΙ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΔΙΛΟΦΟ	Παρατηρήσεις	4	3	7
		% within X1	57,1%	42,9%	100,0%
	ΕΛΑΤΗ	Παρατηρήσεις	4	1	5
		% within X1	80,0%	20,0%	100,0%
	ΚΑΠΕΣΟΒΟ	Παρατηρήσεις	4	0	4
		% within X1	100,0 %	,0%	100,0%
	ΚΗΠΟΙ	Παρατηρήσεις	1	5	6
		% within X1	16,7%	83,3%	100,0%
	ΚΟΥΚΟΥΛΙ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΛΑΪΣΤΑ	Παρατηρήσεις	2	0	2
		% within X1	100,0 %	,0%	100,0%
	ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	12	3	15
		% within X1	80,0%	20,0%	100,0%
	ΜΙΚΡΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ	Παρατηρήσεις	8	6	14
		% within X1	57,1%	42,9%	100,0%
	ΝΕΓΑΔΕΣ	Παρατηρήσεις	1	0	1
		% within X1	100,0 %	,0%	100,0%
	ΣΚΑΜΝΕΛΙ	Παρατηρήσεις	1	0	1
		% within X1	100,0 %	,0%	100,0%
	ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ	Παρατηρήσεις	4	4	8
		% within X1	50,0%	50,0%	100,0%
Σύνολο		Παρατηρήσεις	63	37	100
		% within X1	63,0%	37,0%	100,0%

Σε σχέση με το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (είναι μεγαλύτερο του 0,05) μεταξύ των ανωτέρω μεταβλητών, ο πίνακας (7.18) δείχνει ότι δεν υπάρχει εξάρτηση μεταξύ τους.

Πίνακας 7.18: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "X1 * Θεωρείτε τους Κήπους ανεπτυγμένους"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	20,757a	18	,292
Likelihood Ratio	25,460	18	,113
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

Χ. "Ανάπτυξη Άνω Πεδινών"

Στη περίπτωση που ακολουθεί πραγματοποιείται διασταυρωμένη πινακοποίηση μεταξύ της μεταβλητής X_1 και της μεταβλητής "Θεωρείτε τα Άνω Πεδινά ανεπτυγμένα".

Πίνακας 7.19: "X1 * Θεωρείτε τα Άνω Πεδινά Ανεπτυγμένα"

			ΑΝΩ_ΠΕΔΙΝΑ		
			ΟΧΙ	ΝΑΙ	Σύνολο
X1	ΒΙΤΣΑ	Παρατηρήσεις	4	1	5
		% within X1	80,0%	20,0%	
	ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ	Παρατηρήσεις	3	5	8
		% within X1	37,5%	62,5%	100,0%
	ΑΡΙΣΤΗ	Παρατηρήσεις	9	2	11
		% within X1	81,8%	18,2%	100,0%
	ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ	Παρατηρήσεις	8	0	8
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΒΟΒΟΥΣΑ	Παρατηρήσεις	2	0	2
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΓΡΕΒΕΝΙΤΙ	Παρατηρήσεις	1	0	1
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΔΙΛΟΦΟ	Παρατηρήσεις	6	1	7
		% within X1	85,7%	14,3%	100,0%
	ΕΛΑΤΗ	Παρατηρήσεις	3	2	5
		% within X1	60,0%	40,0%	100,0%
	ΚΑΠΕΣΟΒΟ	Παρατηρήσεις	4	0	4
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΚΗΠΟΙ	Παρατηρήσεις	6	0	6
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΚΟΥΚΟΥΛΙ	Παρατηρήσεις	1	0	1
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΛΑΪΣΤΑ	Παρατηρήσεις	2	0	2
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%

	ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	12	3	15
		% within X1	80,0%	20,0%	100,0%
	ΜΙΚΡΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	1	0	1
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ	Παρατηρήσεις	14	0	14
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΝΕΓΑΔΕΣ	Παρατηρήσεις	1	0	1
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΣΚΑΜΝΕΛΙ	Παρατηρήσεις	1	0	1
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ	Παρατηρήσεις	7	1	8
		% within X1	87,5%	12,5%	100,0%
Σύνολο		Παρατηρήσεις	85	15	100
		% within X1	85,0%	15,0%	100,0%

Από τον πίνακα 7.19, φαίνεται ότι το 85% των ερωτώμενων δήλωσε ότι δε θεωρεί τα Άνω Πεδινά ανεπτυγμένο οικισμό. Με εξαίρεση του ιδιοκτήτες επιχειρήσεων που εδρεύουν στα Άνω Πεδινά (62,5%) και σε μικρότερο βαθμό αυτούς των οποίων οι επιχειρήσεις εδρεύουν στην Ελάτη (40%), που πιστεύουν ότι η συγκεκριμένη περιοχή είναι ανεπτυγμένη, οι υπόλοιποι έχουν ξεκάθαρα αντίθετη άποψη.

Επίσης, αναφορικά με το εάν μεταξύ των δύο μεταβλητών υπάρχει εξάρτηση, ο έλεγχος που παρουσιάζεται στον ακόλουθο πίνακα (4.20), δείχνει ότι μεταξύ των ανωτέρω μεταβλητών δεν υπάρχει εξάρτηση. Η τιμή του επιπέδου στατιστικής σημαντικότητας είναι μεγαλύτερη του 0,05.

Πίνακας 7.20: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "X_1 * Θεωρείτε τα Άνω Πεδινά ανεπτυγμένα"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	24,757a	18	,132
Likelihood Ratio	25,515	18	,111
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

XI. "Φυσικό Κάλλος"

Ακολουθεί η διασταυρωμένη πινακοποίηση μεταξύ της μεταβλητής X_1 και της μεταβλητής "Το Φυσικό Κάλλος αποτελεί παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή". Όπως διαπιστώνουμε από τον πίνακα (7.21), ο οποίος απεικονίζει την θέση των

ερωτώμενων, η συντριπτική πλειοψηφία αυτών (89%), απάντησε θετικά, με εξαίρεση τους ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων που βρίσκονται στα Άνω Πεδινά (50%) και τους Ασπράγγελων (37,5%), οι οποίοι υποστήριξαν το αντίθετο.

Πίνακας 7.21: "Χ1 * Το Φυσικό Κάλλος αποτελεί παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή"

			ΦΥΣΙΚΟ_ΚΑΛΛΟΣ		
			ΟΧΙ	ΝΑΙ	Σύνολο
Χ1	ΒΙΤΣΑ	Παρατηρήσεις	0	5	5
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ	Παρατηρήσεις	4	4	8
		% within Χ1	50,0%	50,0%	100,0%
	ΑΡΙΣΤΗ	Παρατηρήσεις	1	10	11
		% within Χ1	9,1%	90,9%	100,0%
	ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ	Παρατηρήσεις	3	5	8
		% within Χ1	37,5%	62,5%	100,0%
	ΒΟΒΟΥΣΑ	Παρατηρήσεις	0	2	2
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΓΡΕΒΕΝΙΤΙ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΔΙΛΟΦΟ	Παρατηρήσεις	1	6	7
		% within Χ1	14,3%	85,7%	100,0%
	ΕΛΑΤΗ	Παρατηρήσεις	1	4	5
		% within Χ1	20,0%	80,0%	100,0%
	ΚΑΠΕΣΟΒΟ	Παρατηρήσεις	0	4	4
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΚΗΠΟΙ	Παρατηρήσεις	0	6	6
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΚΟΥΚΟΥΛΙ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΛΑΪΣΤΑ	Παρατηρήσεις	0	2	2
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	1	14	15
		% within Χ1	6,7%	93,3%	100,0%
	ΜΙΚΡΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ	Παρατηρήσεις	0	14	14
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΝΕΓΑΔΕΣ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΣΚΑΜΝΕΛΙ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ	Παρατηρήσεις	0	8	8
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%

Σύνολο	Παρατηρήσεις	11	89	100
	% within X1	11,0%	89,0%	100,0%

Ο έλεγχος Pearson x^2 (Πίνακας 7.22), με βάση το γεγονός ότι το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας είναι μεγαλύτερο του 0,05, μεταξύ των δύο μεταβλητών δείχνει ότι δεν υφίσταται σχέση μεταξύ τους. Αυτό σημαίνει ότι ανεξάρτητα που εδρεύει η επιχείρηση, οι ερωτώμενοι απαντούν με τον ίδιο τρόπο. Άρα το φυσικό περιβάλλον είναι παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών για όλη την περιοχή μελέτης και δεν σχετίζεται με κάποιον συγκεκριμένο οικισμό**.**

Πίνακας 7.22: 'Ελεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "X1 * Το Φυσικό Κάλλος αποτελεί παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	24,672	18	,134
Likelihood Ratio	22,832	18	,197
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

XII. "Παραδοσιακότητα Οικισμών"

Όπως φανερώνεται από τον 7.23 σχηματιζόμενο πίνακα (μεταξύ της μεταβλητής X_1 και της μεταβλητής "Οι Παραδοσιακοί Οικισμοί αποτελούν παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή"), το 84% των ερωτώμενων δήλωσαν ότι η παραδοσιακότητα των οικισμών αποτελεί παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή και ειδικότερα αυτό φαίνεται από τις απαντήσεις που δόθηκαν από επιχειρηματίες της Βοβούσας, του Γρεβενιτίου, του Δίλοφου, της Λάιστα, των Νεγάδων, του Σκαμνελίου και του Τσεπέλοβου (100%). Εξαίρεση αποτελούν οι επιχειρηματίες στο Κουκούλι, οι οποίοι υποστηρίζουν στο σύνολο τους το αντίθετο (100%), της Αρίστης σε μικρότερο βαθμό (45,5%), του Καπέσοβου, καθώς και της Ελάτης, της Βίτσας και των Άνω Πεδινών (25%).

Πίνακας 7.23: "X1 * Η Παραδοσιακότητα των οικισμών αποτελεί παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή"

			ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΤΗΤΑ_ΟΙΚΙΣΜΟΥ		
			ΟΧΙ	ΝΑΙ	Σύνολο
X1	ΒΙΤΣΑ	Παρατηρήσεις	1	4	5
		% within X1	25,0%	75,0%	100,0%
	ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ	Παρατηρήσεις	2	6	8
		% within X1	25,0%	75,0%	100,0%

	ΑΡΙΣΤΗ	Παρατηρήσεις	5	6	11
		% within X1	45,5%	54,5%	100,0%
	ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ	Παρατηρήσεις	2	6	8
		% within X1	25,0%	75,0%	100,0%
	ΒΟΒΟΥΣΑ	Παρατηρήσεις	0	2	2
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΓΡΕΒΕΝΙΤΙ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΔΙΛΟΦΟ	Παρατηρήσεις	0	7	7
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΕΛΑΤΗ	Παρατηρήσεις	1	4	5
		% within X1	20,0%	80,0%	100,0%
	ΚΑΠΕΣΟΒΟ	Παρατηρήσεις	1	3	4
		% within X1	25,0%	75,0%	100,0%
	ΚΗΠΟΙ	Παρατηρήσεις	1	5	6
		% within X1	16,7%	83,3%	100,0%
	ΚΟΥΚΟΥΛΙ	Παρατηρήσεις	1	0	1
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΛΑΪΣΤΑ	Παρατηρήσεις	0	2	2
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	1	14	15
		% within X1	6,7%	93,3%	100,0%
	ΜΙΚΡΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ	Παρατηρήσεις	1	13	14
		% within X1	7,1%	92,9%	100,0%
	ΝΕΓΑΔΕΣ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΣΚΑΜΝΕΛΙ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ	Παρατηρήσεις	0	8	8
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
Σύνολο		Παρατηρήσεις	16	84	100
		% within X1	16,0%	84,0%	100,0%

Από τον έλεγχο Pearson x^2 φαίνεται να μην υπάρχει εξάρτηση (επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας είναι μεγαλύτερο του 0,05) ανάμεσα στις δύο μεταβλητές που εξετάστηκαν. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι ανεξάρτητα που εδρεύει η επιχείρηση του ερωτώμενου, η απάντηση που δόθηκε και περιγράφεται στον ανωτέρω πίνακα, εξακολουθεί να είναι η ίδια. Άρα η παραδοσιακότητα του οικισμού θεωρείται παράγοντας προσέλκυσης των επισκεπτών για όλο το εύρος της γεωγραφικής ενότητας του Ζαγορίου.

Πίνακας 7.24: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "Χ1 * Η παραδοσιακότητα του οικισμού αποτελεί παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	20,219a	18	,321
Likelihood Ratio	20,820	18	,289
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

XIII. "Παρεχόμενες Υπηρεσίες"

Έγινε έλεγχος μεταξύ της μεταβλητής X_1 και της μεταβλητής "Οι Παρεχόμενες Υπηρεσίες αποτελούν παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή". Το 80% του δείγματος στο σύνολο των ερωτώμενων θεωρεί ότι οι παρεχόμενες υπηρεσίες αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή. Οι ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων που απάντησαν θετικά, εντοπίζονται στους οικισμούς Βίτσα, Άνω Πεδινά, Βοβούσα, Γρεβενίτι, Ελάτη, Καπέσοβο, Κήποι, Λάιστα, Μικρό Πάπιγκο, Νεγάδες και Σκαμνέλι (100%). Αντίθετα, σε περιοχές όπως η Αρίστη (63,6%), το Δίλοφο (85,7%) και το Κουκούλι (100%), φαίνεται οι ιδιοκτήτες που έχουν αντίθετη άποψη.

Πίνακας 7.25: "Έδρα της επιχείρησης * Οι παρεχόμενες υπηρεσίες αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή"

			ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΕΣ_ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ		
			ΟΧΙ	ΝΑΙ	Σύνολο
Χ1	ΒΙΤΣΑ	Παρατηρήσεις	0	5	5
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ	Παρατηρήσεις	0	8	8
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΑΡΙΣΤΗ	Παρατηρήσεις	7	4	11
		% within Χ1	63,6%	36,4%	100,0%
	ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ	Παρατηρήσεις	3	5	8
		% within Χ1	37,5%	62,5%	100,0%
	ΒΟΒΟΥΣΑ	Παρατηρήσεις	0	2	2
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΓΡΕΒΕΝΙΤΙ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within Χ1	,0%	100,0%	100,0%
	ΔΙΛΟΦΟ	Παρατηρήσεις	6	1	7

		% within X1	85,7%	14,3%	100,0%
	ΕΛΑΤΗ	Παρατηρήσεις	0	5	5
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΚΑΠΕΣΟΒΟ	Παρατηρήσεις	0	4	4
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΚΗΠΟΙ	Παρατηρήσεις	0	6	6
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΚΟΥΚΟΥΛΙ	Παρατηρήσεις	1	0	1
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΛΑΪΣΤΑ	Παρατηρήσεις	0	2	2
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	1	14	15
		% within X1	6,7%	93,3%	100,0%
	ΜΙΚΡΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ	Παρατηρήσεις	1	13	14
		% within X1	7,1%	92,9%	100,0%
	ΝΕΓΑΔΕΣ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΣΚΑΜΝΕΛΙ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ	Παρατηρήσεις	1	7	8
		% within X1	12,5%	87,5%	100,0%
Σύνολο		Παρατηρήσεις	20	80	100
		% within X1	20,0%	80,0%	100,0%

Επίσης, αναφορικά με το εάν υπάρχει εξάρτηση μεταξύ των δύο μεταβλητών, ο έλεγχος (πίνακας 7.26), δείχνει ότι οι ιδιοκτήτες απαντούν με διαφορετικό τρόπο στο ανωτέρω ερώτημα, ανάλογα με το που εδρεύει η επιχείρησή τους, καθώς το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας είναι μικρότερο του 0,05.

Πίνακας 7.26: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "Χ1 * Οι παρεχόμενες υπηρεσίες αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	49,909a	18	,000
Likelihood Ratio	48,752	18	,000
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

XIV. "Αθλητικές Δραστηριότητες"

Έγινε διασταυρωμένη πινακοποίηση μεταξύ των μεταβλητών X_1 και "Οι Αθλητικές Δραστηριότητες αποτελούν παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή", καθώς και έλεγχος κατά Pearson x^2.

Από τον σχετικό πίνακα (7.27), διαπιστώθηκε ότι το 61% των ερωτώμενων απάντησε ότι οι αθλητικές δραστηριότητες δεν αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή. Εξαίρεση αποτελούν οι περιοχές της Λάιστας και του Μικρού Πάπιγκου σε ποσοστό 100%, ακολουθεί το Καπέσοβο (75%) και το Μεγάλο Πάπιγκο (60%), όπου οι ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων απάντησαν καταφατικά στο συγκεκριμένο ερώτημα.

Πίνακας 7.27: "Χ1 * Οι Αθλητικές Δραστηριότητες αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή"

			ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ_ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ		
			ΟΧΙ	ΝΑΙ	Σύνολο
Χ1	ΒΙΤΣΑ	Παρατηρήσεις	5	0	5
		% within Χ1	100,0%	,0%	100,0%
	ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ	Παρατηρήσεις	8	0	8
		% within Χ1	100,0%	,0%	100,0%
	ΑΡΙΣΤΗ	Παρατηρήσεις	5	6	11
		% within Χ1	45,5%	54,5%	100,0%
	ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ	Παρατηρήσεις	5	3	8
		% within Χ1	62,5%	37,5%	100,0%
	ΒΟΒΟΥΣΑ	Παρατηρήσεις	1	1	2
		% within Χ1	50,0%	50,0%	100,0%
	ΓΡΕΒΕΝΙΤΙ	Παρατηρήσεις	1	0	1

		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΔΙΛΟΦΟ	Παρατηρήσεις	5	2	7
		% within X1	71,4%	28,6%	100,0%
	ΕΛΑΤΗ	Παρατηρήσεις	5	0	5
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΚΑΠΕΣΟΒΟ	Παρατηρήσεις	1	3	4
		% within X1	25,0%	75,0%	100,0%
	ΚΗΠΟΙ	Παρατηρήσεις	6	0	6
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΚΟΥΚΟΥΛΙ	Παρατηρήσεις	1	0	1
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΛΑΪΣΤΑ	Παρατηρήσεις	0	2	2
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	6	9	15
		% within X1	40,0%	60,0%	100,0%
	ΜΙΚΡΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Παρατηρήσεις	0	1	1
		% within X1	,0%	100,0%	100,0%
	ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ	Παρατηρήσεις	4	10	14
		% within X1	28,6%	71,4%	100,0%
	ΝΕΓΑΔΕΣ	Παρατηρήσεις	1	0	1
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΣΚΑΜΝΕΛΙ	Παρατηρήσεις	1	0	1
		% within X1	100,0%	,0%	100,0%
	ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ	Παρατηρήσεις	6	2	8
		% within X1	75,0%	25,0%	100,0%
Σύνολο		Παρατηρήσεις	61	39	100
		% within X1	61,0%	39,0%	100,0%

Επίσης ο πίνακας (7.28) φανερώνει ότι υφίστανται σχέση μεταξύ των μεταβλητών που αφορούν την περιοχή στην οποία εδρεύει η επιχείρηση και της μεταβλητής "Οι αθλητικές δραστηριότητες αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή", καθώς η τιμή του επιπέδου στατιστικής σημαντικότητας είναι κατά πολύ μικρότερο του 0,05.

Πίνακας 7.28: 'Ελεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "X1 * Οι αθλητικές δραστηριότητες αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	35,948[a]	18	,007
Likelihood Ratio	46,420	18	,000

Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

XV. "Υποδομές"

Στη συγκεκριμένη περίπτωση ελέγχτηκε η μεταβλητή X_1 και η μεταβλητή "Οι Υποδομές αποτελούν παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή", καθώς επίσης έγινε και έλεγχος Pearson x^2.

Όπως παρατηρούμε στο σχετικό πίνακα (7.29), το 81% των επιχειρηματιών, απάντησε ότι οι υποδομές δεν αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή. Εξαίρεση αποτελούν οι απαντήσεις που δόθηκαν από τους ερωτώμενους επιχειρηματίες των περιοχών του Καπέσοβου (100%) και της Ελάτης (60%), οι οποίες ήταν καταφατικές στο ανωτέρω ερώτημα.

Πίνακας 7.29: "X1 * Οι Υποδομές αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή"

			ΥΠΟΔΟΜΕΣ		
			ΟΧΙ	ΝΑΙ	Σύνολο
X_1	ΒΙΤΣΑ	Count	1	0	1
		Expected Count	0,8	0,2	1,0
		% within X_1	100,0%	0,0%	100,0%
	ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ	Count	7	1	8
		Expected Count	6,5	1,5	8,0
		% within X_1	87,5%	12,5%	100,0%
	ΑΡΙΣΤΗ	Count	9	2	11
		Expected Count	8,9	2,1	11,0
		% within X_1	81,8%	18,2%	100,0%
	ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ	Count	7	1	8
		Expected Count	6,5	1,5	8,0
		% within X_1	87,5%	12,5%	100,0%
	ΒΙΤΣΑ	Count	4	0	4
		Expected Count	3,2	0,8	4,0
		% within X_1	100,0%	0,0%	100,0%
	ΒΟΒΟΥΣΑ	Count	2	0	2
		Expected Count	1,6	,4	2,0

		% within X_1	100,0%	,0%	100,0%
	ΓΡΕΒΕΝΙΤΙ	Count	1	0	1
		Expected Count	0,8	0,2	1,0
		% within X_1	100,0%	,0%	100,0%
	ΔΙΛΟΦΟ	Count	6	1	7
		Expected Count	5,7	1,3	7,0
		% within X_1	85,7%	14,3%	100,0%
	ΕΛΑΤΗ	Count	2	3	5
		Expected Count	4,1	1,0	5,0
		% within X_1	40,0%	60,0%	100,0%
	ΚΑΠΕΣΟΒΟ	Count	0	4	4
		Expected Count	3,2	0,8	4,0
		% within X_1	0,0%	100,0%	100,0%
	ΚΗΠΟΙ	Count	6	0	6
		Expected Count	4,9	1,1	6,0
		% within X_1	100,0%	,0%	100,0%
	ΚΟΥΚΟΥΛΙ	Count	1	0	1
		Expected Count	0,8	0,2	1,0
		% within X_1	100,0%	0,0%	100,0%
	ΛΑΪΣΤΑ	Count	2	0	2
		Expected Count	1,6	,4	2,0
		% within X_1	100,0%	,0%	100,0%
	ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Count	11	4	15
		Expected Count	12,2	2,9	15,0
		% within X_1	73,3%	26,7%	100,0%
	ΜΙΚΡΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Count	1	0	1
		Expected Count	0,8	0,2	1,0
		% within X_1	100,0%	0,0%	100,0%
	ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ	Count	13	1	14
		Expected Count	11,3	2,7	14,0
		% within X_1	92,9%	7,1%	100,0%
	ΝΕΓΑΔΕΣ	Count	1	0	1
		Expected Count	0,8	0,2	1,0
		% within X_1	100,0%	,0%	100,0%
	ΣΚΑΜΝΕΛΙ	Count	1	0	1

		Expected Count	0,8	0,2	1,0
		% within X_1	100,0%	,0%	100,0%
	ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ	Count	6	2	8
		Expected Count	6,5	1,5	8,0
		% within X_1	75,0%	25,0%	100,0%
Σύνολο		Count	81	19	100
		Expected Count	81,0	19,0	100,0
		% within X_1	81,0%	19,0%	100,0%

Εξετάζοντας εάν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των δύο μεταβλητών, ο παραγόμενος πίνακας (7.30) φανερώνει την ύπαρξη αυτής, καθώς το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας είναι κατά πολύ μικρότερο του 0,05. Ουσιαστικά οι ερωτώμενοι ανάλογα με την περιοχή που εδρεύει η επιχείρησή τους επιλέγουν διαφορετική απάντηση στο ερώτημα που τίθεται.

Πίνακας 7.30: 'Ελεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "X1 * Οι υποδομές αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	29,789	18	0,040
Likelihood Ratio	28,685	18	0,052
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

XVI. "Γεωγραφική Θέση"

Στην εξεταζόμενη περίπτωση έγινε έλεγχος μεταξύ της μεταβλητής X_1 και της μεταβλητής "Η γεωγραφική θέση αποτελεί παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή", και ακολούθως έγινε και ο έλεγχο Pearson x^2.

Όπως φαίνεται από τον πίνακα 7.31, η συντριπτική πλειοψηφία (τα ποσοστά στους περισσότερους οικισμούς είναι απόλυτα), ήτοι το 96% των ερωτώμενων, απάντησε ότι η γεωγραφική θέση δεν αποτελεί παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή. Πρέπει να σημειωθεί μάλιστα ότι η συγκεκριμένη πεποίθηση εμφανίζει το «χαμηλότερο» ποσοστό της (75%) στην περιοχή των Άνω Πεδινών.

Πίνακας 7.31: "X1 * Η γεωγραφική θέση αποτελεί παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή"

			ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ_ΘΕΣΗ		
			ΟΧΙ	ΝΑΙ	Σύνολο
X_1	ΒΙΤΣΑ	Count	1	0	1
		Expected Count	1,0	,0	1,0
		% within X_1	100,0%	,0%	100,0%
	ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ	Count	6	2	8
		Expected Count	7,7	,3	8,0
		% within X_1	75,0%	25,0%	100,0%
	ΑΡΙΣΤΗ	Count	9	2	11
		Expected Count	10,6	0,4	11,0
		% within X_1	81,8%	18,2%	100,0%
	ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ	Count	8	0	8
		Expected Count	7,7	0,3	8,0
		% within X_1	100,0%	0,0%	100,0%
	ΒΙΤΣΑ	Count	4	0	4
		Expected Count	3,8	,2	4,0
		% within X_1	100,0%	0,0%	100,0%
	ΒΟΒΟΥΣΑ	Count	2	0	2
		Expected Count	1,9	,1	2,0
		% within X_1	100,0%	0,0%	100,0%
	ΓΡΕΒΕΝΙΤΙ	Count	1	0	1
		Expected Count	1,0	,0	1,0
		% within X_1	100,0%	0,0%	100,0%
	ΔΙΛΟΦΟ	Count	7	0	7
		Expected Count	6,7	,3	7,0
		% within X_1	100,0%	0,0%	100,0%
	ΕΛΑΤΗ	Count	5	0	5
		Expected Count	4,8	0,2	5,0
		% within X_1	100,0%	0,0%	100,0%
	ΚΑΠΕΣΟΒΟ	Count	4	0	4
		Expected Count	3,8	0,2	4,0
		% within X_1	100,0%	0,0%	100,0%
	ΚΗΠΟΙ	Count	6	0	6
		Expected Count	5,8	,2	6,0
		% within X_1	100,0%	0,0%	100,0%
	ΚΟΥΚΟΥΛΙ	Count	1	0	1
		Expected Count	1,0	0,0	1,0
		% within X_1	100,0%	0,0%	100,0%
	ΛΑΪΣΤΑ	Count	2	0	2
		Expected Count	1,9	0,1	2,0
		% within X_1	100,0%	0,0%	100,0%

	ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Count	15	0	15
		Expected Count	14,4	0,6	15,0
		% within X_1	100,0%	0,0%	100,0%
	ΜΙΚΡΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Count	1	0	1
		Expected Count	1,0	0,0	1,0
		% within X_1	100,0%	0,0%	100,0%
	ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ	Count	14	0	14
		Expected Count	13,4	0,6	14,0
		% within X_1	100,0%	0,0%	100,0%
	ΝΕΓΑΔΕΣ	Count	1	0	1
		Expected Count	1,0	0,0	1,0
		% within X_1	100,0%	0,0%	100,0%
	ΣΚΑΜΝΕΛΙ	Count	1	0	1
		Expected Count	1,0	0,0	1,0
		% within X_1	100,0%	0,0%	100,0%
	ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ	Count	8	0	8
		Expected Count	7,7	0,3	8,0
		% within X_1	100,0%	0,0%	100,0%
Σύνολο		Count	96	4	100
		Expected Count	96,0	4,0	100,0
		% within X_1	96,0%	4,0%	100,0%

Αναφορικά με το αν υπάρχει σχέση μεταξύ της περιοχής στην οποία εδρεύει η επιχείρηση και της απάντησης που δίδεται στη υπόψη μεταβλητή, ο πίνακας 7.32 φανερώνει ότι δεν υπάρχει, καθώς το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας είναι κατά πολύ μεγαλύτερο του 0,05. Πρέπει να επισημανθεί ότι αυτό ήταν αναμενόμενο αφού στον πίνακα διασταυρωμένης πινακοποίησης, υπάρχει ομοιομορφία στις απαντήσεις που δόθηκαν.

Πίνακας 7.32: :'Ελεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "X1 * Η γεωγραφική θέση αποτελεί παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	18,324	18	0,435
Likelihood Ratio	14,160	18	0,719
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

XVII. "Τοπικά Προϊόντα"

Στην εξεταζόμενη περίπτωση ελέγχτηκαν οι μεταβλητές X_1 και "Τα τοπικά προϊόντα αποτελούν παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή". Ο ακόλουθος πίνακας (7.33), δείχνει ότι η συντριπτική πλειοψηφία, ήτοι το 93% των ιδιοκτητών επιχειρήσεων, ανεξαρτήτως του τόπου που εδρεύει η επιχείρησή τους, απάντησε ότι τα τοπικά προϊόντα δεν αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή. Εξαίρεση αποτελούν δύο μόνο περιοχές, οι Κήποι και το Τσεπέλοβο. Στους μεν Κήπους το 33% υποστηρίζει ότι τα τοπικά προϊόντα συμβάλλουν στην προσέλκυση επισκεπτών στην περιοχή, στο δε Τσεπέλοβο οι απόψεις είναι μοιρασμένες, καθώς το 50% συμφωνεί και το 50% διαφωνεί.

Πίνακας 7.33: "X1 * Τα Τοπικά Προϊόντα αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή"

			ΤΟΠΙΚΑ_ΠΡΟΙΟΝΤΑ		
			ΟΧΙ	ΝΑΙ	Σύνολο
X_1	ΒΙΤΣΑ	Count	1	0	1
		Expected Count	,9	,1	1,0
		% within X_1	100,0%	,0%	100,0%
	ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ	Count	8	0	8
		Expected Count	7,4	,6	8,0
		% within X_1	100,0%	,0%	100,0%
	ΑΡΙΣΤΗ	Count	11	0	11
		Expected Count	10,2	,8	11,0
		% within X_1	100,0%	,0%	100,0%
	ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ	Count	8	0	8
		Expected Count	7,4	,6	8,0
		% within X_1	100,0%	,0%	100,0%
	ΒΙΤΣΑ	Count	4	0	4
		Expected Count	3,7	,3	4,0
		% within X_1	100,0%	,0%	100,0%
	ΒΟΒΟΥΣΑ	Count	2	0	2
		Expected Count	1,9	,1	2,0
		% within X_1	100,0%	,0%	100,0%
	ΓΡΕΒΕΝΙΤΙ	Count	0	1	1
		Expected Count	,9	,1	1,0
		% within X_1	,0%	100,0%	100,0%
	ΔΙΛΟΦΟ	Count	7	0	7
		Expected Count	6,5	,5	7,0
		% within X_1	100,0%	,0%	100,0%

	ΕΛΑΤΗ	Count	5	0	5
		Expected Count	4,7	,4	5,0
		% within X_1	100,0%	,0%	100,0%
	ΚΑΠΕΣΟΒΟ	Count	4	0	4
		Expected Count	3,7	,3	4,0
		% within X_1	100,0%	,0%	100,0%
	ΚΗΠΟΙ	Count	4	2	6
		Expected Count	5,6	,4	6,0
		% within X_1	66,7%	33,3%	100,0%
	ΚΟΥΚΟΥΛΙ	Count	1	0	1
		Expected Count	,9	,1	1,0
		% within X_1	100,0%	,0%	100,0%
	ΛΑΪΣΤΑ	Count	2	0	2
		Expected Count	1,9	,1	2,0
		% within X_1	100,0%	,0%	100,0%
	ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Count	15	0	15
		Expected Count	14,0	1,1	15,0
		% within X_1	100,0%	,0%	100,0%
	ΜΙΚΡΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Count	1	0	1
		Expected Count	,9	,1	1,0
		% within X_1	100,0%	,0%	100,0%
	ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ	Count	14	0	14
		Expected Count	13,0	1,0	14,0
		% within X_1	100,0%	,0%	100,0%
	ΝΕΓΑΔΕΣ	Count	1	0	1
		Expected Count	,9	,1	1,0
		% within X_1	100,0%	,0%	100,0%
	ΣΚΑΜΝΕΛΙ	Count	1	0	1
		Expected Count	,9	,1	1,0
		% within X_1	100,0%	,0%	100,0%
	ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ	Count	4	4	8
		Expected Count	7,4	,6	8,0
		% within X_1	50,0%	50,0%	100,0%
Σύνολο		Count	93	7	100
		Expected Count	93,0	7,0	100,0
		% within X_1	93,0%	7,0%	100,0%

Κατά τον έλεγχο Pearson x^2 για τις δύο ανωτέρω μεταβλητές (πίνακας 7.34) εμφανίζεται να υπάρχει συσχέτιση καθώς η τιμή του επιπέδου στατιστικής σημαντικότητας είναι κατά πολύ μικρότερο του 0,05. Πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι αυτό ήταν αναμενόμενο από τον πίνακα διασταυρωμένης πινακοποίησης, όπου οι ερωτώμενοι των

οποίων οι επιχειρήσεις εδρεύουν στο Τσεπέλοβο και τους Κήπους απάντησαν διαφορετικά από ότι οι υπόλοιποι.

Πίνακας 7.34: "Ελεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: X1 * "τα τοπικά προϊόντα αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	48,797	18	0,000
Likelihood Ratio	31,999	18	0,022
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

8.3.2. Μεταβλητή "Επίπεδο Εκπαίδευσης"

Οι ερωτώμενοι με τις απαντήσεις που επέλεξαν για τη μεταβλητή *"Επίπεδο Εκπαίδευσης"* εφεξής X_2, προσδιόρισαν την εκπαιδευτική βαθμίδα από την οποία έχουν αποφοιτήσει. Με κριτήριο την προγενέστερη θεωρητική συζήτηση, πιστεύουμε ότι είχε ενδιαφέρον να εξετάσουμε το πώς απαντούν οι ερωτώμενοι με κριτήριο το επίπεδο εκπαίδευσης τους σε ερωτήματα αναφορικά με την παραδοσιακότητα και την εικόνα του οικισμού, καθώς και με τους παράγοντες που προσελκύουν τους επισκέπτες στην περιοχή.

I. "Εικόνα οικισμού σε σχέση με το παρελθόν"

Αρχικώς επιλέχθηκε να γίνει διασταυρωμένη πινακοποίηση μεταξύ της μεταβλητής X_2 και της μεταβλητής "είστε ικανοποιημένοι από την εικόνα του οικισμού σήμερα σε σχέση με το παρελθόν"**,** καθώς και έλεγχο Pearson x^2, αναφορικά με την ύπαρξη εξάρτησης μεταξύ των δύο μεταβλητών.

Όπως παρατηρούμε από τον πίνακα (7.35), το 63% των ερωτώμενων ανεξαρτήτως επιπέδου εκπαίδευσης απάντησε θετικά. Οι απόφοιτοι ανώτατης εκπαιδευτικής βαθμίδας, είναι ικανοποιημένοι σε ποσοστό 66%, οι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης σε ποσοστό 57,1%, ενώ οι οι απόφοιτοι βασικής εκπαίδευσης σε ποσοστό 75%.

Πίνακας 7.35: "X_2 * Σας ικανοποιεί η εικόνα που εμφανίζει ο οικισμός σας σήμερα σε σχέση με το παρελθόν;»

			Σας ικανοποιεί η εικόνα που εμφανίζει ο οικισμός σας σήμερα σε σχέση με το παρελθόν;		Σύνολο
			Ναι	Όχι	
X2	Ανώτατη Εκπαίδευση	Παρατηρήσεις	33	17	50
		% within X2	66,0%	34,0%	100,0%
	Βασική Εκπαίδευση	Παρατηρήσεις	6	2	8
		% within X2	75,0%	25,0%	100,0%
	Μέση Εκπαίδευση	Παρατηρήσεις	24	18	42
		% within X2	57,1%	42,9%	100,0%
Σύνολο		Παρατηρήσεις	63	37	100
		% within X2	63,0%	37,0%	100,0%

Σχετικά με το εάν υπάρχει σχέση μεταξύ του επίπεδου εκπαίδευσης του ερωτώμενου και του "βαθμού ικανοποίησής από την εικόνα του οικισμού σήμερα σε σχέση με το παρελθόν", ο πίνακας 7.36 φανερώνει ότι δεν υπάρχει, καθώς το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας είναι μεγαλύτερο του 0,05.

Πίνακας 7.36: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών: "X_2 * "Σας ικανοποιεί η εικόνα που εμφανίζει ο οικισμός σας σήμερα σε σχέση με το παρελθόν"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	1,305[a]	2	0,521
Likelihood Ratio	1,326	2	0,515
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

ΙΙ. "Φυσικό Κάλλος"

Στη υπό εξέταση περίπτωση χρησιμοποιήθηκαν οι μεταβλητής X_2 και "Το Φυσικό Κάλλος αποτελεί παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή". Από τον σχετικό πίνακα (7.37), φαίνεται ότι το 89% των ερωτώμενων, ανεξαρτήτως επιπέδου εκπαίδευσης, απάντησε θετικά. Οι απόφοιτοι ανώτατης εκπαιδευτικής βαθμίδας, απάντησαν καταφατικά σε ποσοστό 86%, οι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης σε ποσοστό 90,5% και οι απόφοιτοι βασικής εκπαίδευσης σε ποσοστό 100%.

Πίνακας 7.37: "X_2 * Το Φυσικό Κάλλος αποτελεί παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή"

			ΦΥΣΙΚΟ_ΚΑΛΛΟΣ		
			ΟΧΙ	ΝΑΙ	Σύνολο
X_2	Ανώτατη Εκπαίδευση	Count	7	43	50
		Expected Count	5,5	44,5	50,0
		% within X_2	14,0%	86,0%	100,0%
	Βασική Εκπαίδευση	Count	0	8	8
		Expected Count	,9	7,1	8,0
		% within X_2	,0%	100,0%	100,0%
	Μέση Εκπαίδευση	Count	4	38	42
		Expected Count	4,6	37,4	42,0
		% within X_2	9,5%	90,5%	100,0%
Σύνολο		Count	11	89	100
		Expected Count	11,0	89,0	100,0
		% within X_2	11,0%	89,0%	100,0%

Αναφορικά με το αν υπάρχει σχέση μεταξύ των παραπάνω εξεταζόμενων μεταβλητών, ο πίνακας που ακολουθεί (7.38) δείχνει ότι δεν υπάρχει, καθώς η τιμή αναφοράς του επιπέδου στατιστικής σημαντικότητας είναι κατά πολύ μεγαλύτερη του 0,05.

Πίνακας 7.38: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών "X_2 * Το Φυσικό Κάλλος αποτελεί παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	1,542[a]	2	0,463
Likelihood Ratio	2,389	2	0,303
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

III. "Οι Παραδοσιακοί Οικισμοί προσελκύουν επισκέπτες στην περιοχή "

Έγινε έλεγχος μεταξύ της μεταβλητής X_2 και της μεταβλητής "Οι Παραδοσιακοί Οικισμοί αποτελούν παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή". Από τα αποτελέσματα του πίνακα (7.39) προκύπτει ότι το 84% των ερωτώμενων, ανεξαρτήτως επιπέδου εκπαίδευσης, θεωρεί ότι οι παραδοσιακοί οικισμοί αποτελούν παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή. Το ποσοστό για τους αποφοίτους ανώτατης εκπαίδευσης είναι 78%, για τους αποφοίτους μέσης εκπαίδευσης 88,1%, ενώ για εκείνους που έχουν βασική εκπαίδευση είναι απόλυτο 100%.

Πίνακας 7.39: "X_2 * Οι Παραδοσιακοί Οικισμοί αποτελούν παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή"

			ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΤΗΤΑ_ΟΙΚΙΣΜΟΥ		
			ΟΧΙ	ΝΑΙ	Σύνολο
X_2	Ανώτατη Εκπαίδευση	Count	11	39	50
		Expected Count	8,0	42,0	50,0
		% within X_2	22,0%	78,0%	100,0%
	Βασική Εκπαίδευση	Count	0	8	8
		Expected Count	1,3	6,7	8,0
		% within X_2	,0%	100,0%	100,0%
	Μέση Εκπαίδευση	Count	5	37	42
		Expected Count	6,7	35,3	42,0
		% within X_2	11,9%	88,1%	100,0%
Σύνολο		Count	16	84	100
		Expected Count	16,0	84,0	100,0
		% within X2	16,0%	84,0%	100,0%

Εξετάζοντας τις ανωτέρω μεταβλητές διαμέσου του έλεγχο Pearson x^2 προέκυψε ο πίνακας (7.40), που φαίνεται ότι δεν υπάρχει σχέση μεταξύ τους, αφού το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας είναι μεγαλύτερο του 0,05. Συνεπώς όλοι οι επιχειρηματίες εκφράζουν τη θέση ότι η παραδοσιακότητα του κάθε οικισμού είναι στοιχείο προσέλκυσης για τους επισκέπτες

Πίνακας 7.40: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών "X_2 * Οι Παραδοσιακοί Οικισμοί αποτελούν παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	3,387	2	0,184
Likelihood Ratio	4,581	2	0,101
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

V. "Οι Παρεχόμενες Υπηρεσίες προσελκύουν επισκέπτες στην περιοχή"

Στη υπό εξέταση περίπτωση έγινε διασταυρωμένη πινακοποίηση μεταξύ της μεταβλητής X_2 και της μεταβλητής "Οι Παρεχόμενες Υπηρεσίες αποτελούν παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή". Από τον πίνακα (7.41), φαίνεται ότι το 80% των

ερωτώμενων ανεξαρτήτως επιπέδου εκπαίδευσης θεωρεί ότι οι Παρεχόμενες Υπηρεσίες αποτελούν παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή. Οι απόφοιτοι ανώτατης εκπαιδευτικής βαθμίδας, απάντησαν θετικά σε ποσοστό 68%, οι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης σε ποσοστό 92,9% και οι απόφοιτοι βασικής εκπαίδευσης σε ποσοστό 80%.

Πίνακας 7.41: "X_2 * Οι Παρεχόμενες Υπηρεσίες αποτελούν παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή"

:δου εκπαίδευση

			ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΕΣ_ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ		
			ΟΧΙ	ΝΑΙ	Σύνολο
X_2	Ανώτατη Εκπαίδευση	Count	16	34	50
		Expected Count	10,0	40,0	50,0
		% within X_2	32,0%	68,0%	100,0%
	Βασική Εκπαίδευση	Count	1	7	8
		Expected Count	1,6	6,4	8,0
		% within X_2	12,5%	87,5%	100,0%
	Μέση Εκπαίδευση	Count	3	39	42
		Expected Count	8,4	33,6	42,0
		% within X_2	7,1%	92,9%	100,0%
Σύνολο		Count	20	80	100
		Expected Count	20,0	80,0	100,0
		% within X_2	20,0%	80,0%	100,0%

Σε κάθε περίπτωση από το συγκεκριμένο έλεγχο φανερώνεται ότι οι παρεχόμενες υπηρεσίες αναδεικνύονται σε κομβικό παράγοντα της εξελισσόμενης αναπτυξιακής πορείας των οικισμών. Επιχειρήσεις χωρίς υψηλά στάνταρ υπηρεσιών σύντομα μέσα στο χρόνο θα χαθούν. Άρα η σωστή εκπαίδευση εργοδοτών και εργαζομένων στο τομέα του τουρισμού θα δώσει στην περιοχή περισσότερη ώθηση για προσέλκυση επισκεπτών και προώθηση καλύτερου τουριστικού προϊόντος.

Πίνακας 7.42: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών "X_2 * Οι Παρεχόμενες Υπηρεσίες αποτελούν παράγοντα που προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	9,12[a]	2	0,010
Likelihood Ratio	9,750	2	0,008
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

VI. "Οι Υποδομές προσελκύουν επισκέπτες στην περιοχή"

Στην συγκεκριμένη περίπτωση πραγματοποιήθηκε διασταυρωμένη πινακοποίηση μεταξύ της μεταβλητής X_2 και της μεταβλητής "Οι Υποδομές αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή", καθώς και έλεγχο Pearson x^2 μεταξύ των παραπάνω μεταβλητών.

Από τον πίνακα (7.43), διαπιστώνουμε ότι μόλις το 19 % των ερωτώμενων, ανεξαρτήτως επιπέδου εκπαίδευσης, θεωρεί ότι οι Υποδομές αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή. Οι απόφοιτοι ανώτατης εκπαιδευτικής βαθμίδας, απάντησαν θετικά μόλις σε ποσοστό 18%, οι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης σε ποσοστό 23,8% και οι απόφοιτοι βασικής εκπαίδευσης δε θεωρούν ότι οι υποδομές αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή.

Πίνακας 7.43 "X_2 * Οι Υποδομές αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή"

			ΥΠΟΔΟΜΕΣ		
			OXI	NAI	Σύνολο
X_2	Ανώτατη Εκπαίδευση	Count	41	9	50
		Expected Count	40,5	9,5	50,0
		% within X_2	82,0%	18,0%	100,0%
	Βασική Εκπαίδευση	Count	8	0	8
		Expected Count	6,5	1,5	8,0
		% within X_2	100,0%	0,0%	100,0%
	Μέση Εκπαίδευση	Count	32	10	42
		Expected Count	34,0	8,0	42,0
		% within X_2	76,2%	23,8%	100,0%
Σύνολο		Count	81	19	100
		Expected Count	81,0	19,0	100,0
		% within X	81,0%	19,0%	100,0%

Αναφορικά με την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ των ανωτέρω μεταβλητών ο πίνακας (7.44) φανερώνει ότι δεν υπάρχει, δεδομένου οτι η τιμή αναφοράς του επιπέδου στατιστικής σημαντικότητας είναι μεγαλύτερο του 0,05.

Πίνακας 7.44: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών "X_2 * Οι Υποδομές αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	2,540	2	0,281
Likelihood Ratio	4,000	2	0,135

Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

VII. "Η γεωγραφική θέση προσελκύει επισκέπτες στην περιοχή "

Στη συγκεκριμένη περίπτωση ελέγχηκε η σχέση μεταξύ της μεταβλητής X_2 και της μεταβλητής "Η γεωγραφική θέση αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή" και έγινε και έλεγχος Pearson x^2.

Μόλις το 4 % (βλέπε πίνακα 7.45), των ερωτώμενων, ανεξαρτήτα απο το επιπέδο εκπαίδευσης, πιστεύει ότι η γεωγραφική θέση της περιοχής αποτελεί παράγοντα για την προσέλκυση επισκεπτών στα Ζαγοροχώρια. Ειδικότερα, μόνο το 8% των αποφοίτων ανώτατης εκπαιδευτικής βαθμίδας απάντησε θετικά, ενώ οι απόφοιτοι μέσης και βασικής εκπαίδευσης έχουν αντίθετη αρνητική άποψη.

Πίνακας 7.45: "X_2 * Η Γεωγραφική Θέση αποτελεί παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή"

			ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ_ΘΕΣΗ		
			ΟΧΙ	ΝΑΙ	Σύνολο
X_2	Ανώτατη Εκπαίδευση	Count	46	4	50
		Expected Count	48,0	2,0	50,0
		% within X_2	92,0%	8,0%	100,0%
	Βασική Εκπαίδευση	Count	8	0	8
		Expected Count	7,7	,3	8,0
		% within X_2	100,0%	,0%	100,0%
	Μέση Εκπαίδευση	Count	42	0	42
		Expected Count	40,3	1,7	42,0
		% within X_2	100,0%	,0%	100,0%
Σύνολο		Count	96	4	100
		Expected Count	96,0	4,0	100,0
		% within X_2	96,0%	4,0%	100,0%

Αναφορικά με την πιθανότητα σχέσης μεταξύ του επίπεδου εκπαίδευσης και της γεωγραφικής θέσης, απο τον πίνακα (7.46) προκύπτει ότι δεν υφίσταται, καθώς η τιμή του επίπεδου στατιστικής σημαντικότητας είναι μεγαλύτερη του 0,05.

Πίνακας 7.46: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών "X_2 * Η γεωγραφική θέση αποτελεί παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	4,167	2	0,125
Likelihood Ratio	5,712	2	0,058
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

VIII. "Τα τοπικά προϊόντα προσελκύουν επισκέπτες στην περιοχή"

Πραγματοποιήθηκε διασταυρωμένη πινακοποίηση μεταξύ της μεταβλητής X_2 και της μεταβλητής "Τα τοπικά προϊόντα αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή".

Πίνακας 7.47: "X_2 * Τα τοπικά προϊόντα αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή"

			ΤΟΠΙΚΑ_ΠΡΟΙΟΝΤΑ		
			ΟΧΙ	ΝΑΙ	Σύνολο
X_2	Ανώτατη Εκπαίδευση	Count	49	1	50
		Expected Count	46,5	3,5	50,0
		% within X_2	98,0%	2,0%	100,0%
	Βασική Εκπαίδευση	Count	7	1	8
		Expected Count	7,4	,6	8,0
		% within X_2	87,5%	12,5%	100,0%
	Μέση Εκπαίδευση	Count	37	5	42
		Expected Count	39,1	2,9	42,0
		% within X_2	88,1%	11,9%	100,0%
Σύνολο		Count	93	7	100
		Expected Count	93,0	7,0	100,0
		% within X_2	93,0%	7,0%	100,0%

Όπως παρατηρούμε (πίνακας 7.47), μόλις το 7 % των ερωτώμενων, σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, θεωρεί ότι τοπικά προϊόντα αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή. Ειδικότερα, οι απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης απάντησαν θετικά σε ποσοστό μόλις 2%, ενώ οι απόφοιτοι μέσης και βασικής εκπαίδευσης σε ποσοστό11,9% και 12,5%, αντίστοιχα.

Επίσης απο τον έλεγχο που έγινε (πίνακας 7.48) δεν υφίσταται σχέση (το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας είναι μεγαλύτερο του 0,05) μεταξύ των ανωτέρων μεταβλητών.

Πίνακας 7.48: Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών "X_2 * Τα τοπικά προϊόντα αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης των επισκεπτών στην περιοχή"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	3,844	2	0,146
Likelihood Ratio	4,234	2	0,120
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

IX. "Ο οικισμός έχει διατηρήσει την παραδοσιακότητά του"

Εξετάστηκε (διασταυρωμένη πινακοποίηση) η σχέση μεταξύ της μεταβλητής X_2 και της μεταβλητής "Ο οικισμός έχει διατηρήσει την παραδοσιακότητά του", και έγινε ο σχετικός έλεγχος Pearson x^2 όπως και στις προηγούμενες περιπτώσεις.

Στον πίνακα (7.49) που παρατίθεται παρακάτω, το 48% των ερωτώμενων θεωρεί ότι ο οικισμός έχει διατηρήσει την παραδοσιακότητά του σε μεγάλο βαθμό, το 43% αρκετά και μόλις το 9% λίγο. Αναλυτικότερα το 52% των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης απάντησε ότι ο οικισμός έχει διατηρήσει την παραδοσιακότητά του "πολύ", το 44% "αρκετά" και μόλις το 4% "λίγο". Οι μισοί από τους αποφοίτους μέσης εκπαίδευσης θεωρούν ότι ο οικισμός έχει διατηρήσει σε μεγάλο βαθμό την παραδοσιακότητά του, ενώ "λίγο" απάντησε το 16,7%. Τέλος, οι απόφοιτοι βασικής εκπαίδευσης θεωρούν ότι σε ποσοστό 87,5% ο οικισμός έχει διατηρήσει την παραδοσιακότητά του «αρκετά», ενώ πρέπει να υπογραμμιστεί ότι στη συγκεκριμένη κατηγορία η απάντηση "λίγο" δεν επιλέχθηκε από κανένα.

Πίνακας 7.49: "X_2 * Ο οικισμός σας σήμερα, έχει διατηρήσει την παραδοσιακότητά του"

			ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΤΗΤΑΣ			
			Αρκετά	Λίγο	Πολύ	Total
X_2	Ανώτατη Εκπαίδευση	Count	22	2	26	50
		Expected Count	21,5	4,5	24,0	50,0
		% within X_2	44,0%	4,0%	52,0%	100,0%
	Βασική Εκπαίδευση	Count	7	0	1	8
		Expected Count	3,4	,7	3,8	8,0

		% within X_2	87,5%	,0%	12,5%	100,0%
	Μέση Εκπαίδευση	Count	14	7	21	42
		Expected Count	18,1	3,8	20,2	42,0
		% within X_2	33,3%	16,7%	50,0%	100,0%
Σύνολο		Count	43	9	48	100
		Expected Count	43,0	9,0	48,0	100,0
		% within X_2	43,0%	9,0%	48,0%	100,0%

Αναφορικά με το αν υπάρχει στατιστική συσχέτιση μεταξύ των ανωτέρων εξεταζόμενων μεταβλητών απο το πίνακα 7.52, η απάντηση είναι θετική, καθώς η τιμή του p-value είναι μικρότερη του 0,05.

Πίνακας 7.50: "Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών X_2 * Ο οικισμός έχει διατηρήσει την παραδοσιακότητά του"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	11,762[a]	4	0,019
Likelihood Ratio	12,396	4	0,015
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

8.3.3. Μεταβλητή: "Τι χρειάζεται να γίνει από τα παρακάτω προκειμένου να αναπτυχθεί η περιοχή "

Οι ερωτώμενοι με τις απαντήσεις που επέλεξαν για τη μεταβλητή " Τι χρειάζεται να γίνει από τα παρακάτω προκειμένου να αναπτυχθεί η περιοχή ", εφεξής X_3, περιέγραψαν ποιες παρεμβάσεις θεωρούν ως απαραίτητες προκειμένου να αναπτυχθεί περαιτέρω η περιοχή του Ζαγορίου. Με κριτήριο την προγενέστερη θεωρητική συζήτηση, θεωρούμε ότι θα είχε ενδιαφέρον να εξετάσουμε την ύπαρξη της σχέσης μεταξύ των απαντήσεων που δόθηκαν στη συγκεκριμένη μεταβλητή και στις μεταβλητές που αφορούν το εκπαιδευτικό επίπεδο των ερωτώμενων, την εικόνα του οικισμού σε σχέση με το παρελθόν και τη διατήρηση της παραδοσιακότητας του οικισμού" .

I. "Επίπεδο Εκπαίδευσης"

Στη συγκεκριμένη υποενότητα έγινε διασταυρωμένη πινακοποίηση μεταξύ της μεταβλητής X_3 και της μεταβλητής "Επίπεδο Εκπαίδευσης", καθώς και ο σχετικός έλεγχο Pearson x^2.

Η επιλογή της απάντησης «Υποδομές σε μεταφορικά δίκτυα» επιλέχθηκε σε ποσοστό 47,4% από αποφοίτους ανώτατης εκπαίδευσης και από αποφοίτους μέσης εκπαίδευσης, ενώ οι απόφοιτοι βασικής εκπαίδευσης απάντησαν θετικά σε ποσοστό 5,3%. Η επιλογή της απάντησης «Διαμόρφωση Δικτύων μεταξύ επιχειρηματιών» επιλέχθηκε από το 20% των ερωτώμενων. Το μεγαλύτερο ποσοστό εξ αυτών ήταν απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης (55%), ακολούθησαν αυτοί της μέσης εκπαίδευσης σε ποσοστό 40% και οι αυτοί της βασικής εκπαίδευσης σε ποσοστό 5%.

Η απάντηση «Ανάδειξη Σημείων ιστορικής/πολιτισμικής κληρονομιάς», εμφανίζεται να επιλέχθηκε από 17 ερωτώμενους. Εξ αυτών, το 47,1% ήταν απόφοιτοι πανεπιστημιακής εκπαιδευσης, το 41,2% ήταν απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης και μόλις το 11,8% απόφοιτοι βασικής εκπαίδευσης. Ενώ η απάντηση «Διαφημιστική Εκστρατεία από τον ΕΟΤ» ήταν η δημοφιλέστερη, καθώς επιλέχθηκε από 28 ερωτώμενους. Η εικόνα σε σχέση με τις προηγούμενες επιλογές αλλάζει, καθώς οι μισοί εκ των υποστηρικτών αυτής της απάντησης είναι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης (50%), το 39,3% απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης και το 10,7% απόφοιτοι βασικής εκπαίδευσης. Τέλος, αναφορικά με την απάντηση «Παρεμβάσεις σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης – κράτους», παρατηρούμε ότι ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής στους αποφοίτους ανώτατης εκπαίδευσης (68,8%) και ακολουθούν οι απόφοιτοι μέσης και βασικής εκπαίδευσης σε ποσοστό 25% και 6,3%, αντίστοιχα.

Εξετάζοντας εάν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των ανωτέρω μεταβλητών ο έλεγχος X^2 (βλέπε πίνακα 7.51), έδειξε ότι δεν υπάρχει. Το γεγονός ότι η τιμή του p-value είναι κατά πολύ μεγαλύτερη του 0,05, συνηγορεί στην αποδοχή της μηδενικής υπόθεσης. Σε σχέση με το διάγραμμα 36 που ακολουθεί, παρουσιάζονται γραφικά τα αποτελέσματα της διασταυρωμένης πινακοποίησης μεταξύ των δύο μεταβλητών.

Πίνακας 7.51: "Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών X_3 * Εκπαιδευτικό Επίπεδο"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	4,627	8	0,797
Likelihood Ratio	4,717	8	0,787
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

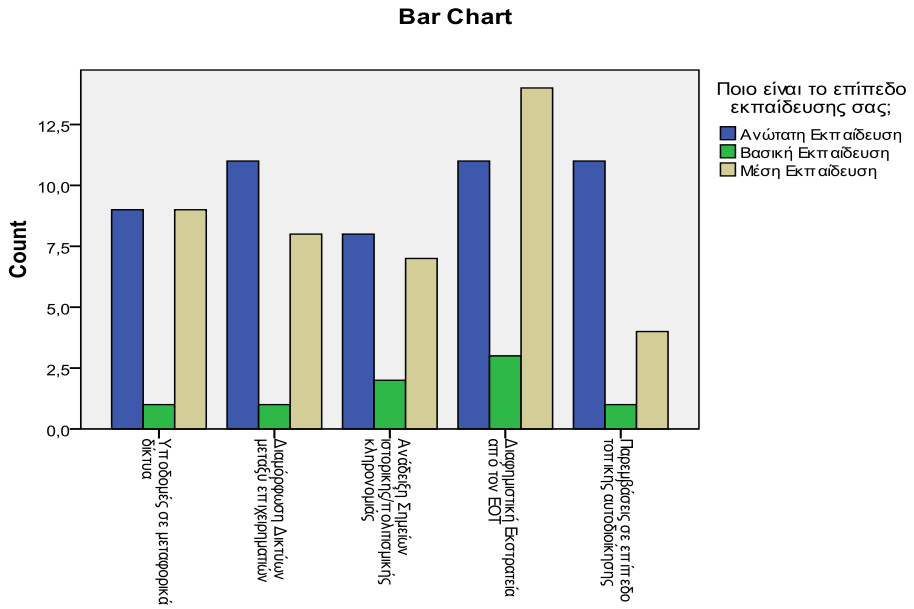

Διάγραμμα 35: Γράφημα "Μεταβλητή X_3 * Εκπαιδευτικό επίπεδο"

ΙΙ. «Εικόνα οικισμού σε σχέση με το παρελθόν»

Στη συγκεκριμένη υποενότητα πραγματοποιούμε διασταυρωμένη πινακοποίηση μεταξύ της μεταβλητής X_3 και της μεταβλητής "Εικόνα οικισμού σε σχέση με το παρελθόν", καθώς και έλεγχο Pearson x^2.

Όπως βλέπουμε απο τον σχηματιζόμενο πίνακα (7.53), όσοι επέλεξαν την απάντηση «Υποδομές σε μεταφορικά δίκτυα» ήταν σε ποσοστό 63,2% ευχαριστημένοι από την εικόνα του οικισμού σήμερα, όσοι επέλεξαν την απάντηση «Διαμόρφωση δικτύων μεταξύ των επιχειρηματιών» ήταν ικανοποιημένοι σε ποσοστό 70%, όσοι επέλεξαν την απάντηση «Ανάδειξη σημείων ιστορικής/πολιτισμικής κληρονομιάς» ήταν ικανοποιημένοι σε ποσοστό

58,8%, ενώ όσοι επιθυμούν «Παρεμβάσεις σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης – κράτους» ήταν ικανοποιημένοι σε ποσοστό 81,3%. Εξαίρεση αποτελούν όσοι επέλεξαν την περίπτωση «Διαφημιστική Εκστρατεία», οι οποίοι ήταν ικανοποιημένοι κατά το ήμισυ (ποσοστό 50%) από την εικόνα του οικισμού.

Πίνακας 7.52: "X_3 * Εικόνα οικισμού σε σχέση με το παρελθόν"

			Σας ικανοποιεί η εικόνα που εμφανίζει ο οικισμός σας σε σχέση με το παρελθόν;		
			Ναι	Όχι	Σύνολο
X_3	Υποδομές σε μεταφορικά δίκτυα	Count	12	7	19
		Expected Count	12,0	7,0	19,0
		% within X_3	63,2%	36,8%	100,0%
	Διαμόρφωση Δικτύων μεταξύ επιχειρηματιών	Count	14	6	20
		Expected Count	12,6	7,4	20,0
		% within X_3	70,0%	30,0%	100,0%
	Ανάδειξη Σημείων ιστορικής/πολιτισμικής κληρονομιάς	Count	10	7	17
		Expected Count	10,7	6,3	17,0
		% within X_3	58,8%	41,2%	100,0%
	Διαφημιστική Εκστρατεία από τον ΕΟΤ	Count	14	14	28
		Expected Count	17,6	10,4	28,0
		% within X_3	50,0%	50,0%	100,0%
	Παρεμβάσεις σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης - κράτους	Count	13	3	16
		Expected Count	10,1	5,9	16,0
		% within X_3	81,3%	18,8%	100,0%
Σύνολο		Count	63	37	100
		Expected Count	63,0	37,0	100,0
		% within X_3	63,0%	37,0%	100,0%

Αναφορικά με το αν υπάρχει σχέση μεταξύ των μεταβλητών, ο έλεγχος X^2 (βλέπε πίνακα 7.54) έδειξε ότι δεν υπάρχει. Το γεγονός ότι η τιμή του p-value είναι κατά πολύ μεγαλύτερη του 0,05, συνηγορεί στην αποδοχή της μηδενικής υπόθεσης. Τέλος, στο σχήμα 24 που ακολουθεί, παρουσιάζονται γραφικά τα αποτελέσματα της διασταυρωμένης πινακοποίησης μεταξύ των δύο μεταβλητών.

Πίνακας 7.53: «Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών X_3 * Εικόνα Οικισμού σε σχέση με το παρελθόν»

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	4,864	4	0,302
Likelihood Ratio	5,055	4	0,282
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

Διάγραμμα 36: Γράφημα "Μεταβλητή X_3 * Εικόνα οικισμού σε σχέση με το παρελθόν"

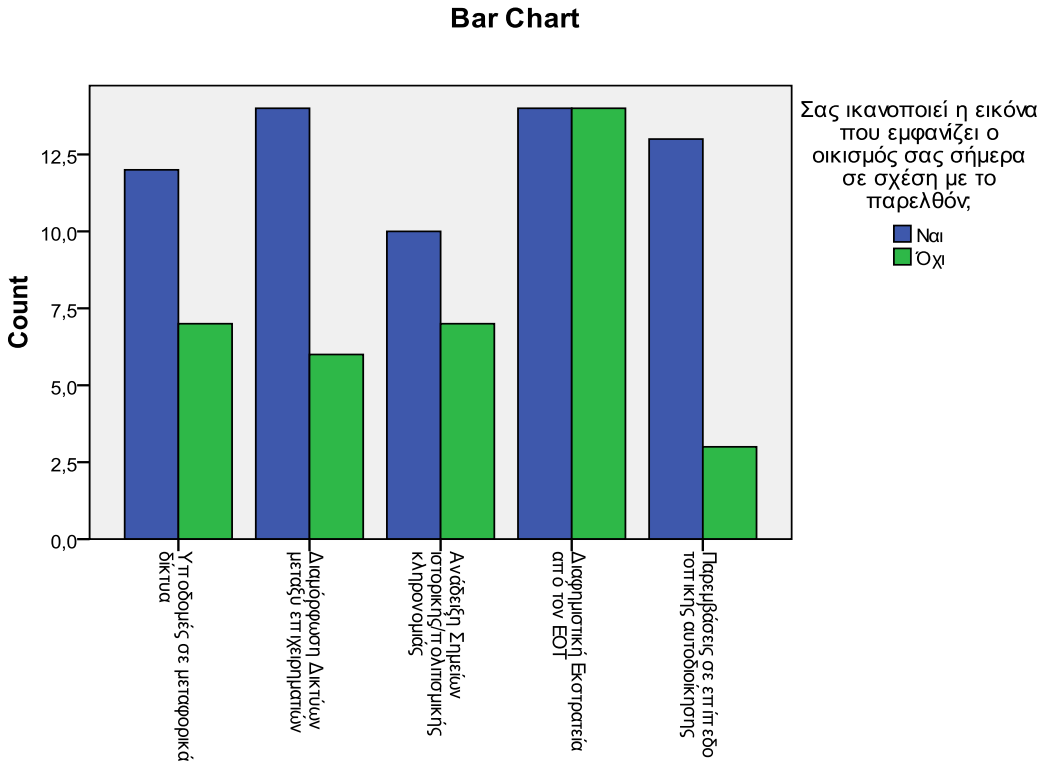

III. Μεταβλητές X_3 και «Διατήρηση Παραδοσιακότητας Οικισμού»

Στη περίπτωση αυτή πραγματοποιήθηκε διασταυρωμένη πινακοποίηση μεταξύ της μεταβλητής X_3 και της μεταβλητής "Διατήρηση Παραδοσιακότητας Οικισμού".

Πίνακας 7.54: "X_3 * Διατήρηση παραδοσιακότητας οικισμού"

			Ο οικισμός σας σήμερα, έχει διατηρήσει την παραδοσιακότητά του;			Σύνολο
			Αρκετά	Λίγο	Πολύ	
X_3	Υποδομές σε μεταφορικά δίκτυα	Count	9	1	9	19
		Expected Count	8,2	1,7	9,1	19,0
		% within X_3	47,4%	5,3%	47,4%	100,0%
	Διαμόρφωση Δικτύων μεταξύ επιχειρηματιών	Count	9	1	10	20
		Expected Count	8,6	1,8	9,6	20,0
		% within X_3	45,0%	5,0%	50,0%	100,0%
	Ανάδειξη Σημείων ιστορικής/πολιτισμικής κληρονομιάς	Count	7	1	9	17
		Expected Count	7,3	1,5	8,2	17,0
		% within X_3	41,2%	5,9%	52,9%	100,0%
	Διαφημιστική Εκστρατεία από τον ΕΟΤ	Count	13	3	12	28
		Expected Count	12,0	2,5	13,4	28,0
		% within X_3	46,4%	10,7%	42,9%	100,0%
	Παρεμβάσεις σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης-κράτους	Count	5	3	8	16
		Expected Count	6,9	1,4	7,7	16,0
		% within X_3	31,3%	18,8%	50,0%	100,0%
Σύνολο		Count	43	9	48	100
		Expected Count	43,0	9,0	48,0	100,0
		% within X_3	43,0%	9,0%	48,0%	100,0%

Από τον πίνακα 7.55, φαίνεται οτι όσοι επέλεξαν την απάντηση «Υποδομές σε μεταφορικά δίκτυα» θεωρούν ότι ο οικισμός έχει διατηρήσει σε μεγάλο βαθμό την παραδοσιακότητά του σε ποσοστό 47,4 %. Το ποσοστό παραμένει σχεδόν ίδιο (50%) και για αυτούς που επέλεξαν την απάντηση «Διαμόρφωση δικτύων μεταξύ των επιχειρηματιών». Ενώ όσοι επέλεξαν την απάντηση «Ανάδειξη σημείων ιστορικής/πολιτισμικής κληρονομιάς» το ποσοστό είναι 52,9%. Τέλος όσοι επιθυμούν «Παρεμβάσεις σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης – κράτους» θεωρούν σε ποσοστό 50% ότι ο οικισμός έχει διατηρήσει την παραδοσιακότητά του. Εξαίρεση αποτελούν όσοι επέλεξαν την διενέργεια «Διαφημιστικής Εκστρατείας», οι οποίοι ήταν αρκετά

ικανοποιημένοι σε ποσοστό 46,9% από την εικόνα του πληθυσμού. Η γενική εικόνα που προκύπτει απο τις απαντήσεις είναι ότι ανεξαρτήτως του τι πιστεύουν οι ερωτώμενοι ότι πρέπει να γίνει προκειμένου να αναπτυχθεί περαιτέρω η περιοχή, θεωρούν ότι οι οικισμοί έχουν διατηρήσει σε πολύ μεγάλο βαθμό την παραδοσιακότητά τους.

Αναφορικά με τον έλεγχος X^2 (τα αποτελέσματα φαίνονται στον πίνακα 7.56) προκύπτει οτι ότι δεν υπάρχει συσχέτιση των παραπάνω εξεταζόμενων μεταβλητών. Το γεγονός ότι η τιμή του p-value είναι κατά πολύ μεγαλύτερη του 0,05, συνηγορεί στην αποδοχή της μηδενικής υπόθεσης.

Πίνακας 7.55: "Έλεγχος Chi-Square μεταξύ των μεταβλητών X_3 * Παραδοσιακότητα Οικισμού"

	Τιμή (Value)	Βαθμοί Ελευθερίας (df)	Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (Asymp. Sig. (2-sided)
Έλεγχος Pearson Chi-Square	3,594	8	0,892
Likelihood Ratio	3,382	8	0,908
Αριθμός Παρατηρήσεων (N of Valid Cases)	100		

Συμπερασματικά από την ολοκληρωμένη ανάλυση που πραγματοποιήθηκε με τις στατιστικές μεθόδους που αναφέρθηκαν λεπτομερώς, έγινε προσπάθεια διερεύνησης των συνθηκών που εξελίσσεται η επιχειρηματική δραστηριότητα στα Ζαγοροχώρια, με ταυτόχρονη διερεύνηση του κοινωνικού και οικονομικού "γίγνεσθαι" που επικρατεί στη συγκεκριμένη περιοχή.

Η επεξεργασία των δεδομένων κινήθηκε σε δύο άξονες. Υπήρξε αναλυτική περιγραφή για κάθε μία από τις απαντήσεις των είκοσι επτά ερωτήσεων, αναφορικά με το δείγμα των εκατό επιχειρηματιών και προέκυψαν τα ακόλουθα συμπεράσματα που συνοψίζονται ως εξής: το 93% των ερωτώμενων είναι μεγαλύτερο των 30 ετών και μόλις το 7% κάτω των τριάντα. Το 74% αυτών είναι παντρεμένοι ενώ το 26% άγαμοι. Από αυτούς το 50% είναι ανώτατης εκπαίδευσης, το 41% μέσης και το 9% βασικής.

Αναφορικά με τον τόπο καταγωγής των ερωτώμενων, το 45% κατάγεται από τα Ιωάννινα και οι υπόλοιποι από τα Ζαγοροχώρια (Τσεπέλοβο, Μονοδένδρι κλπ) καθώς και από την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη (μικρότερα ποσοστά). Αυτό αποδεικνύει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρηματιών κατάγονται από το νομό Ιωαννίνων. Το προηγούμενο συμπέρασμα επιβεβαιώνεται από το συνδυασμό με την απάντηση ότι το 76% περίπου των ερωτώμενων είναι κάτοικοι στην πόλη των Ιωαννίνων.

Σε σχέση με τα δίκτυα υποδομών το 64% αξιολογεί το οδικό δίκτυο ως μέτριο, το 23% ως καλό και το 13% ως κακό. Για τις υποδομές στο διαδίκτυο εκεί τα ποσοστά του μέτριου μειώνονται στο 50% και αυξάνεται το ποσοστό του καλού στο 30%, ενώ 17% είναι το ποσοστό ως κακό. Τα ανωτέρω φανερώνουν το μεγάλο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν τα συγκεκριμένα χωριά κατά τους χειμερινούς μήνες με το προβληματικό και ελλιπές οδικό δίκτυο το οποίο δεν μπορεί να ανταπεξέλθει στις δύσκολες καιρικές συνθήκες που επικρατούν στην περιοχή. Άλλωστε πρόκειται για ορεινή περιοχή που το χειμώνα εξαιτίας των έντονων χιονοπτώσεων και πλημμυρικών φαινομένων, κάποια από τα χωριά της παραμένουν αποκλεισμένα χωρίς να υπάρχει πρόσβαση σ' αυτά για μέρες.

Αναφορικά με το έτος ίδρυσης των επιχειρήσεων οι περισσότερες απ' αυτές ιδρύθηκαν την δεκαετία 2000 - 2010 (67 απο τις 100), περίοδος που η Ευρωπαϊκή Ένωση χρηματοδοτούσε την δημιουργία ξενώνων και ξενοδοχειακών επιχειρήσεων. Οι περισσότερες επιχειρήσεις απασχολούν έναν υπάλληλο (κυριαρχούν οι Ελλήνες σε σχέση με τους αλλοδαπούς), καθώς εργάζονται σ΄αυτές μέλη των οικογενειών που τις κατέχουν, ενώ οι περισσότερες ανήκουν στους κλάδους ξενοδοχειακών καταλυμμάτων, ξενώνων. Σε σχέση με την ύπαρξη και δευτερεύουσας απασχόλησης των επιχειρηματιών, το 51% αυτών ασχολείται με την κύρια εργασία τους, ενω το υπόλοιπο 49% έχει και δεύτερη εργασία (ελεύθεροι επαγγελματίες, αγρότες, μελισσοκόμοι).

Η συγκεκριμένη περιοχή εξακολουθεί και σήμερα να αποτελεί τουριστικό πόλο έλξης την χειμερινή περίοδο. Επιπροσθέτως δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι ευχαριστημένοι οι επιχειρηματίες και με το διαδίκτυο στην περιοχή καθώς από τις απαντήσεις τους καταλαβαίνουμε ότι δεν υπάρχουν οι υποδομές για να βελτιώσουν τις ταχύτητες και την περαιτέρω προσβασιμότητα. Θα πρέπει εδώ να τονιστεί οτι το τελευταίο εξάμηνο του τρέχοντος έτους υπάρχει η δυνατότητα της δωρεάν πλοήγησης στο διαδίκτυο τόσο των κατοίκων όσο και των επισκεπτών του Ζαγορίου στο σύνολο σχεδόν των οικισμών, μέσα από τη παρέμβαση που υλοποιείται τα τελευταία χρόνια από τον Δήμο και σύντομα ολοκληρώνεται. Το αμέσως επόμενο χρονικό διάστημα στόχος είναι να καλυφθεί πλήρως κάθε σημείο των χωριών του Ζαγορίου μέσα από το έργο «Εφαρμογές Βελτίωσης της εξυπηρέτησης των πολιτών και της λειτουργίας του Δήμου Ζαγορίου» που προεγκρίθηκε ήδη με απόφαση του Υπουργού Ψηφιακής Πολιτικής. Πλήρης είναι η κάλυψη των χωριών της Δημοτικής Ενότητας (Δ.Ε.) Ανατολικού Ζαγορίου και στη Βοβούσα. Στη Δ.Ε. Κεντρικού Ζαγορίου εκκρεμεί η τοποθέτηση των κεραιών μόνο σε τρία χωριά, Ελάτη, Δίλοφο και Άγιο Μηνά, στη Δ.Ε. Παπίγκου έχει ολοκληρωθεί και στην Δ.Ε. Τύμφης αναμένεται να συνδεθεί

άμεσα και το Βραδέτο που υπολείπεται και να βρεθεί η κατάλληλη τεχνική λύση για τους Νεγάδες. Για να φτάσει παντού στο Ζαγόρι το ελεύθερο ιντερνέτ ο Δήμος χρησιμοποιεί 12 σημεία εκπομπής, στους Ασπραγγέλους, τη Βίτσα, τον Ελαφότοπο, τη Λάιστα, το Βρυσοχώρι, το Τσεπέλοβο, το Σκαμνέλι, το Μεσοβούνι, τους Μηλιωτάδες, το Καβαλάρι, το Ελατοχώρι και τη Βοβούσα. Στα ανωτέρω θα πρέπει να αναφερθούμε και στην προσπάθεια που καταβάλετε το τελευταίο έτος από το κράτος διαμέσου του έργου:*«Πρόσβαση των μόνιμων κατοίκων των περιοχών εκτός τηλεοπτικής κάλυψης στους ελληνικούς τηλεοπτικούς σταθμούς ελεύθερης λήψης εθνικής εμβέλειας»* (Ν. 4563/2018), προκειμένου οι κάτοικοι της περιοχής να αποκτήσουν πρόσβαση στα κανάλια εθνικής εμβέλειας.

Για μία περιοχή σαν αυτή που μελετάμε και η οποία τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια έχει δομηθεί με τέτοιο τρόπο που στηρίζετε κατά κύριο λόγο στον τουρισμό, η έλλειψη βασικών υποδομών αποτελεί έναν από τους πρωταρχικούς παράγοντες έλλειψης περαιτέρω αναπτυξιακής προοπτικής και προώθησης του τουριστικού προϊόντος. Αυτό φαίνεται περισσότερο και από το γεγονός ότι στις περισσότερες επιχειρήσεις εργάζονται μέλη των οικογενειών των ιδιοκτητών, προσπαθώντας με αυτό τον τρόπο να περιορίσουν τα έξοδα που έχει η επιχείρηση τους.

Ταυτόχρονα εξετάστηκε η σχέση μεταξύ διαφορετικών μεταβλητών χρησιμοποιώντας την τεχνική της διασταυρωμένης ή συνδυαστικής πινακοποίησης, γνωστής και ως cross tabulation. Με τον τρόπο αυτό διερευνήθηκε η σχέση μεταξύ μεταβλητών. Επίσης, με τη χρήση του στατιστικού ελέγχου Pearson x^2, διαπιστώθηκε εάν αυτές οι διαφορές που εμφανίζονται μεταξύ των μεταβλητών είναι στατιστικά σημαντικές ή οφείλονται στην τυχαία διακύμανση των τιμών.

Για το σκοπό αυτό επιλέχθηκαν τρεις μεταβλητές, η X_1 που σχετίζονταν με την έδρα της επιχείρησης, η X_2 που αφορούσε το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτώμενων και η X_3 που διερευνούσε τις παρεμβάσεις που ήταν απαραίτητες να γίνουν προκειμένου να αναπτυχθεί περαιτέρω η περιοχή του Ζαγορίου. Οι ανωτέρω μεταβλητές συγκρίθηκαν με επιμέρους μεταβλητές που αφορούσαν την κατάσταση του οδικού δικτύου, τις υποδομές διαδικτύου, την εικόνα του οικισμού σε σχέση με το παρελθόν, τη διατήρηση ή μη της παραδοσιακότητας του οικισμού, την ικανοποιήση ή μη της εικόνας που εμφανίζει ο οικισμός σήμερα σε σχέση με το παρελθόν, εάν θεωρείτε το Μ. Πάπιγκο ανεπτυγμένο (αντίστοιχα έγινε το ίδιο ερώτημα και για οικισμούς των Ζαγοροχωρίων, εάν το φυσικό κάλλος και η παραδοσιακότητα του οικισμού αποτελούν παράγοντες προσέλκυσης

επισκεπτών στην περιοχή, εάν οι παρεχόμενες υπηρεσίες αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή", εάν οι αθλητικές δραστηριότητες και τα τοπικά προϊόντα αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή" από τα οποία εξήχθησαν τα ερευνητικά συμπεράσματα που αναφέρθηκαν λεπτομερώς, τόσο στατιστικά, όσο και διαγραμματικά στο κεφάλαιο.

Αναφορικά με τις τρείς μεταβλητές Χ1 (έδρα επιχείρησης), Χ2 (επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτώμενων), Χ3 (παρεμβάσεις που ήταν απαραίτητες να γίνουν προκειμένου να αναπτυχθεί περαιτέρω η περιοχή) και τις συγκρίσεις που έγιναν με τις επιμέρους μεταβλητες που αναφέρθηκαν παραπάνω, προκύπτουν τα κάτωθι συμπεράσματα:

- Η παραδοσιακότητα του οικισμού θεωρείται παράγοντας προσέλκυσης των επισκεπτών ανεξάρτητα οικισμού.
- Οι απαντήσεις των ερωτώμενων για την κατάσταση του οδικού δικτύου της περιοχής και τις υποδομές του διαδικτύου στους οικισμούς έχουν απόλυτη σχέση με την περιοχή που βρίσκεται η επιχείρηση.
- Η άποψη που έχουν οι ερωτώμενοι ως εικόνα για το εάν έχει διατηρηθεί η παραδοσιακότητά του οικισμού δεν εξαρτάται από το είδος της επιχείρησης και απο την καταγωγή τους.
- Οι επιχειρηματίες ανεξάρτητα επιπέδου εκπαίδευσης εκφράζουν την άποψη οτι η παραδοσιακότητα του κάθε οικισμού και οι παρεχόμενες υπηρεσίες είναι στοιχείο προσέλκυσης επισκεπτών. Αντίθετη άποψη υπάρχει για τη γεωγραφική θέση και τα τοπικά προϊότα του κάθε οικισμού.
- Οι ερωτώμενοι, όλων των επιπέδων εκπαίδευσης πιστεύουν σε μεγάλο ποσοστό οτι ο οικισμός διατηρεί την παραδοσιακότητα του.
- Οι απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης σε ποσοστό περίπου 70% θεωρούν οτι πρέπει να γίνουν παρεμβάσεις (διαφήμιση, έργα υποδομής, οικονομικές και φορολογικές διευκολύνσεις - ατέλειες) σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης και κράτους προκείμένου να αναπτυχθεί περισσότερο η περιοχή.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η μελέτη πραγματεύτηκε την ανθρωπογεωγραφική εξέλιξη των Παραδοσιακών Οικισμών στον Ελλαδικό χώρο τα τελευταία εβδομήντα έτη με το ερευνητικό ενδιαφέρον να εστιάζεται στη περιοχή των Ζαγοροχωρίων.

Στο πρώτο κεφάλαιο η έρευνα εστιάστηκε στην καταγραφή των μηχανισμών, των συνθηκών και των τρόπων μέσω των οποίων επιτυγχάνεται ή μη η βιωσιμότητα των παραδοσιακών οικισμών κατά τη μετάβαση τους από το παραδοσιακό καθεστώς στη σύγχρονη πραγματικότητά. Η ανωτέρω αναζήτηση αναφορικά με το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσονται οι παραδοσιακοί οικισμοί ή μετατρέπονται σε "μουσεία" μέσα στο χρόνο, διερευνήθηκε διαμέσου τεσσάρων επιμέρους ερωτημάτων.

Στο πρώτο ερώτημα εξετάστηκε εάν απαιτούνται αλλαγές στο νομοθετικό πλαίσιο που διέπει την προστασία της φυσιογνωμία των παραδοσιακών οικισμών ή εάν το τωρινό καθεστώς καλύπτει σε ικανοποιητικό βαθμό το συγκεκριμένο θέμα. Στο δεύτερο ερώτημα αναζητήθηκε η διαχρονική κοινωνικό - οικονομική εξέλιξη των παραδοσιακών οικισμών σε σχέση με την μορφολογία και την θέση τους (υψόμετρο, απόσταση από το αστικό κέντρο) στο χώρο. Στο τρίτο ερώτημα διερευνήθηκε η εικόνα των παραδοσιακών οικισμών σε σχέση με το παρελθόν (στα Ζαγοροχώρια) και με την βοήθεια τόσο του ερωτηματολογίου που δόθηκε στις επιχειρήσεις όσο και των συνεντεύξεων αλλά και άλλων πηγών, εξετάστηκε εάν διατηρούν την παραδοσιακότητά τους και σε ποίο βαθμό παραμένουν αναλλοίωτοι μέσα στο χρόνο ή έχουν μετατραπεί σε μουσεία. Τέλος στο τέταρτο ερώτημα διερευνήθηκαν οι κυριότεροι παράγοντες προσέλκυσης επισκεπτών στους παραδοσιακούς οικισμούς (Ζαγοροχώρια) και αναζητήθηκε με ποίο τρόπο αυτοί συσχετίζονται με τη σημερινή οικονομική κατάσταση των οικισμών και των αστικών κέντρων που γειτνιάζουν μ' αυτούς.

Στο δεύτερο κεφάλαιο έγινε λεπτομερής περιγραφή του θεωρητικού πλαισίου δημιουργίας των οικισμών. Διερευνήθηκε η έννοια του χώρου σε σχέση με την οικονομική ανάπτυξη των οικισμών καθώς και το χρόνο (ιστορική διάσταση). Καταγράφηκε το πλαίσιο εξέλιξης των οικισμών σε σχέση με τη χωροταξική πολιτική. Περιγράφηκαν τα ρεύματα που κυριάρχησαν σε διεθνές επίπεδο και στη συνέχεια η εργασία επικεντρώθηκε στον Ελλαδικό χώρο και τα γεγονότα εκείνα που συνέβαλαν αποφασίστηκα στη σημερινή οικιστική δομή της χώρας.

Είναι κοινή άποψη των περισσοτέρων μελετητών ότι η Μικρασιατική Καταστροφή αποτέλεσε σταθμό στον τρόπο δημιουργίας και επέκτασης των οικισμών στην Ελλάδα.

Εξετάστηκαν και καταγράφηκαν οι συνθήκες που επικρατούσαν στην Ελλάδα μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Οι περισσότεροι οικισμοί που δημιουργήθηκαν ήταν αγροτικοί, οι οποίοι είτε χάθηκαν μέσα στο χρόνο, είτε παρέμειναν ως είχαν, είτε εξελίχτηκαν και μετατράπηκαν σε μεγάλα αστικά κέντρα (κατά τις δεκαετίες 60 και 70, εξαιτίας των μεγάλων μεταναστευτικών ρευμάτων που επικράτησαν και της φυγής των κατοίκων από τις ορεινές και φτωχές περιοχές) αναλόγως της θέσης του κατείχαν στο γεωγραφικό χώρο.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύθηκε το νομικό πλαίσιο προστασίας των Παραδοσιακών Οικισμών. Περιγράφηκε λεπτομερώς ο πολύ σημαντικός ρόλος του Συμβούλιο της Επικρατείας στην προστασία των παραδοσιακών οικισμών και καταγράφηκαν οι ισχύουσες συνθήκες προστασίας της Πολιτιστικής Κληρονομιάς σε Ευρωπαϊκό και Παγκόσμιο επίπεδο. Διαπιστώθηκε ότι το δίλημμα οικονομική ανάπτυξη ή περιβάλλον δεν πρέπει να υφίσταται καθώς πρέπει να προωθείται η οικονομική ανάπτυξη σε σχέση με την προστασία του περιβάλλοντος με βάση την κείμενη νομοθεσία και τους κανόνες δικαίου. Η προστασία του περιβάλλοντος και της φυσικής κληρονομιάς πρέπει να είναι ισοδύναμη με την οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής.

Επίσης στο συγκεκριμένο κεφάλαιο μελετήθηκε η Αρχιτεκτονική Κληρονομιά και προέκυψε ότι αυτή δεν είναι μόνο τα κτίσματα αλλά και οτιδήποτε θεωρείται μνημείο σαν κατασκευή αλλά και μνημείο σαν τόπος. Δεδομένου ότι στην Ελληνική νομοθεσία έχει ενσωματωθεί το σύνολό των διεθνών συνθηκών και συμβάσεων που έχει υπογράψει η χώρα στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Unesco.

Στο τέταρτο κεφάλαιο έγινε καταγραφή του συνόλου των παραδοσιακών οικισμών στον Ελλαδικό χώρο, έγινε λεπτομερής αναφορά στην κατανομή αυτών ανά νομό, αναλύθηκαν οι ειδικές πολεοδομικές διατάξεις (όροι, δόμησης, παρεκκλίσεις) που διέπουν τη συγκεκριμένη μορφή οικισμού. Οι περισσότεροι παραδοσιακοί οικισμοί βρίσκονται στους Νομούς Κυκλάδων, Λακωνίας, Ρεθύμνης, Ιωαννίνων, Μαγνησίας και Δωδεκανήσων (κατά φθίνουσα σειρά). Οι ενεργοί παραδοσιακοί οικισμοί αποτελούν περίπου 6,7% των οικισμών της χώρας. Ο νησιωτικός χώρος κατέχει το 58% του συνόλου των παραδοσιακών οικισμών, σε σχέση με 42% που βρίσκεται στο ηπειρωτικό τμήμα της χώρας. Η κατανομή αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στο γεγονός ότι στα περισσότερα νησιά έχουν αφομοιωθεί στοιχειά και αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά ιδιαίτερα λόγω των εμπορικών σχέσεων που αναπτύχθηκαν σε βάθος αιώνων αλλά και λόγο των κατακτήσεων τους από λαούς που πρέσβευαν διαφορετικά είδη πολιτισμών.

Αναφορικά με την κατανομή των παραδοσιακών οικισμών με βάση τον πληθυσμό προκύπτει ότι από το 1991 έως το 2011 η πλειοψηφία των παραδοσιακών οικισμών είναι στάσιμοι (846 την πρώτη δεκαετία και 753 τη δεύτερη δεκαετία), ενώ 57 οικισμοί είναι δυναμικοί με την πλειοψηφία αυτών να βρίσκεται στους νομούς Κυκλάδων, Δωδεκανήσων, Ρεθύμνης, Ηρακλείου, δηλαδή σε νομούς της χώρας που παρουσιάζουν μεγάλη τουριστική κίνηση και ανάπτυξη. Πενήντα τρείς (53) παραδοσιακοί οικισμοί που χαρακτηρίζονται ως στάσιμοι τη δεκαετία 1991 - 2001 έγιναν δυναμικοί την επόμενη δεκαετία και εμφανίζονται στους νομούς Κυκλάδων, Δωδεκανήσων, Ρεθύμνης, Λέσβου, Κερκύρας, Μαγνησίας, Σάμου, Χίου, Χανίων, Μεσσηνίας, Αρκαδίας, Λακωνίας, Κεφαλονιάς. Τα ανωτέρω στοιχεία δείχνουν ότι νησιωτικοί και παραθαλάσσιοι οικισμοί παρουσιάζουν στοιχεία δυναμικότητας και ανάπτυξης.

Επίσης εκατόν σαράντα επτά (147) δυναμικοί παραδοσιακοί οικισμοί μεταξύ 1991 και 2001 έχουν μετατραποί σε στάσιμους την επόμενη δεκαετία. Οι μεταβολές εμφανίζονται κυρίως σε νομούς της ηπειρωτικής χώρας, όπως Αρκαδία, Ευρυτανία, Ιωάννινα, Λακωνία, Αιτωλοακαρνανία, Μαγνησία αλλά και σε νησιωτικούς νομούς όπως Κυκλάδες, Δωδεκάνησα, Ρεθύμνης και Κερκύρα. Ο αριθμός των στάσιμων παραδοσιακών οικισμών αυξάνεται από το 1981 έως το 2011, ενώ αντίστοιχα οι δυναμικοί παραδοσιακοί οικισμοί μειώνονται την ίδια περίοδο δείγμα της οικονομικής κρίσης που διέρχεται η χώρα από το 2009 και μετά, καταδεικνύοντας ταυτόχρονα και την δυσκολία που εμφανίζει ο συγκεκριμένος τύπος οικισμού να έλξη και να συγκρατήσει πληθυσμιακό δυναμικό, δημιουργώντας συνθήκες οικονομικής προόδου.

Σε σχέση με την κατανομή των παραδοσιακών οικισμών με βάση την υψομετρία, το μεγαλύτερο ποσοστό τους, ανεξάρτητα τον χαρακτηρισμό τους είναι στάσιμοι. Για τους ορεινούς δυναμικούς παραδοσιακούς οικισμούς η περίοδος με τους λιγότερους ήταν μεταξύ των ετών 1961 και 1971 με οκτώ (8) οικισμούς, στοιχείο που δείχνει την μεγάλη ένταση που είχε το φαινόμενο της μετανάστευσης τόσο στο εξωτερικό, όσο και στις μεγάλες πόλεις της χώρας καθώς οι ορεινές περιοχές μειονεκτούσαν έναντι της ραγδαίας οικιστικής και βιομηχανικής ανάπτυξης. Οι περισσότεροι δυναμικοί οικισμοί, εξήντα δύο (62), εμφανίζονται από το 1991 έως το 2001. Σε σχέση με τους ορεινούς παραδοσιακούς οικισμούς η εικόνα που αποτυπώνεται δείχνει να κυριαρχούν οι μικροί οικισμοί.

Στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην γεωγραφική και ιστορική διάσταση για την Ήπειρο, το νομό Ιωαννίνων και το Ζαγόρι (περιοχή μελέτης). Σε σχέση με τη νομοθεσία που διέπει την περιοχή του Ζαγορίου, έχει εκδοθεί τροποποιημένο Προεδρικό Διάταγμα,

στο οποίο ο νομοθέτης προσπαθεί να καλύψει τόσο τα κενά που εμφανίστηκαν με την εφαρμογή του αρχικού Προεδρικού Διατάγματος για τα Ζαγοροχώρια, όσο και να προσαρμοστεί στις συνθήκες και στον τρόπο ζωής της περιοχής, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι πρόκειται για μια καθαρά αγροτική περιοχή ή οποία έχει αρχίσει να εξελίσσεται τουριστικά με την χρηματοδότηση διαμέσου της Ευρωπαϊκή 'Ενωση, της κατασκευής καταλυμάτων. Ενσωματώθηκαν στοιχεία και απαγορεύσεις με βάση την εμπειρία δεκαέξι (16) ετών, δίνοντας περισσότερη ευελιξία στην εφαρμογή της νομοθεσίας, με στόχο την διαφύλαξη της παραδοσιακής πολιτιστικής κληρονομίας και την ταυτόχρονη ενσωμάτωση του παλαιού με το νέο.

Διερευνήθηκαν τα χαρακτηριστικά στοιχεία των οικισμών της περιοχής. Διαπιστώθηκε ότι τα κριτήρια με τα οποία επιλέχθηκε η θέση των οικισμών στην περιοχή μελέτης, στο Ζαγόρι, ακολουθούν τα ίδια πρότυπα με αυτά που ίσχυσαν για τους πρώτους οικισμούς που δημιουργήθηκαν στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Ηπείρου, τα οποία συσχετίζονται απόλυτα με τα βασικά "πρωτογενή" κριτήριο χωροθέτησης των οικισμών. Τα κριτήρια αυτά αφορούν την τοπογραφία της περιοχής (δόμηση του οικισμού κυρίως σε πλαγίες, κλίμα - φυσικό περιβάλλον), την άμυνα και την ασφάλεια (στρατηγική γεωγραφική θέση για επιτυχή απόκρουση επιθέσεων και επιδρομών), την κοντινότερη απόσταση από τις εργασίες των κατοίκων, την επικοινωνία (κυρίως οπτική) και την απόσταση από άλλους οικισμούς καθώς και την ύπαρξη τροφής και νερού στην περιοχή. Οι οικισμοί στο Ζαγόρι δεν έχουν, ούτε είχαν το ίδιο μέγεθος. Εμφανίζουν αμυντικά χαρακτηριστικά, με πυκνή δόμηση, όπου το κάθε οίκημα είναι αυτόνομο σε σχέση με την αμυντική του θωράκιση.

Σε σχέση με την πολεοδομική εικόνα των οικισμών και τα στοιχεία των κτιρίων που είναι κατασκευασμένα διαπιστώθηκε, ότι εννιακόσια εβδομήντα επτά (977) κτίρια, ήτοι το 19,6% αυτών κατασκευάστηκαν προ του 1919, με τα περισσότερα να βρίσκονται στην Αρίστη, το Μεγάλο και Μικρό Πάπιγκο και τη Βίτσα. Μεταξύ του 1919 και του 1945 κατασκευάστηκαν εξακόσιες ογδόντα πέντε (685) κτίρια, δηλαδή το 13,7% σε σχέση με το σύνολο των κτιρίων. Από το 1945 έως το 1960 οι νέες οικοδομές που δημιουργήθηκαν στο Ζαγόρι ήταν χίλιες διακόσιες έξι (1206). Πρόκειται για τον μεγαλύτερο αριθμό ανοικοδόμησης κτιρίων (ποσοστό 24,2%) σε βάθος εκατονταετίας (1919 έως 2018). Τη περίοδο που ακολουθεί, από το 1961 έως το 1970, ο αριθμός των νέων κτιρίων μειώνεται κατά 60% σε σχέση με το προηγούμενο χρονικό διάστημα. Από το 1971 έως το 1995 ακολουθεί πτωτική πορεία στον κατασκευαστικό κλάδο της περιοχής με χειρότερη περίοδο από το 1991 έως το 1995 (120 κτίρια). Τέλος από το 1996 έως και σήμερα χτίστηκαν

συνολικά πεντακόσια εβδομήντα δύο (572) κτίρια. Η συγκεκριμένη περίοδος σχετίζεται άμεσα με το χρονικό διάστημα που στην Ελλάδα, μέσω των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης, χρηματοδοτούνταν η κατασκευή τουριστικών μονάδων. Το αποτέλεσμα είναι να κατασκευαστεί ένας μεγάλος αριθμός ξενοδοχειακών καταλυμάτων στην περιοχή. Η κυρίαρχη χρήση των κτιρίων στους οικισμούς είναι η κατοικία σε ποσοστό 66%.

Στο έκτο κεφάλαιο γίνεται η ανάλυση των στατιστικών δεδομένων της ΕΛ.ΣΤΑΤ. απο το 1940 έως το 2011, για το νόμο Ιωαννίνων και το Ζαγόρι. Αναφορικά με τον τομέα της απασχόλησης στο νομό Ιωαννίνων, αυτός παρουσιάζει μια πολύ διαφορετική εικόνα σε σχέση με τους υπόλοιπους νομούς της Ελλάδας. Οι κλάδοι που εμφανίζουν τη μεγαλύτερη συγκέντρωση εργαζομένων είναι ο αγροτικός τομέας, η οικοδομική δραστηριότητα, τα δημόσια έργα, ο δημόσιος τομέας και τα τελευταία έτη ο τουρισμός. Η οικοδομή είναι ο κατεξοχήν τομέας επένδυσης των χρημάτων που στέλνονται από τους μετανάστες στη μητέρα πατρίδα, δημιουργώντας παράλληλα ένα μεγάλο απόθεμα απασχολούμενων. Μεταξύ των ετών 2001 και 2011, ο νομός εμφανίζει την μικρότερη συγκέντρωση απασχολούμενων στη γεωργία, σε αντίθεση με το αντίστοιχο δείκτη στο τομέα των υπηρεσιών (τουρισμός, δημόσιο) που είναι από τους υψηλότερους σε επίπεδο χώρας.

Σε σχέση με τα πληθυσμιακά στοιχεία του νομού, παρατηρείται μια μείωση του αριθμού των κατοίκων από το 1940 έως το 1971. Από το 1971 έως το 2001 έχουμε αύξηση του πληθυσμού, που οφείλεται κυρίως στο ρόλο που αρχίζει να διαδραματίζει τόσο στην Ήπειρο όσο και στην ευρύτερη περιοχή της Βορειοδυτικής Ελλάδας η πόλη των Ιωαννίνων, η οποία προσελκύει μεγάλα τμήματα πληθυσμού τόσο από το νομό, όσο και από όμορες περιοχές. Επίσης από το 1991 έως το 2001 αναπτύχθηκε ο αγροτικός τομέας κυρίως λόγω των επιδοτήσεων που δόθηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Από το 2001 έως το 2011 έχουμε οριακή μείωση του πληθυσμού στο νομό.

Η πόλη των Ιωαννίνων επηρεάζει τις πληθυσμιακές μετακινήσεις σε όλη την Ήπειρο. Οι οικισμοί γύρω από τα Ιωάννινα, αύξησαν σταθερά τον πληθυσμό τους στο σύνολο της υπό εξέταση περιόδου, με αποτέλεσμα κάποιοι από αυτούς (π.χ. Σταυράκι, Βουνοπλαγιά, Κατσικά, Ανατολή, κλπ) να έχουν ενσωματωθεί στον πολεοδομικό ιστό της πόλης αποτελώντας την νέα επέκταση αυτής. Με βάση τα στοιχεία των απογραφών είναι φανερό ότι το μεγαλύτερο μέρος του ημιαστικού πληθυσμού βρίσκεται στην περιφέρεια της πόλης των Ιωαννίνων, πράγμα που συντελεί στη μεγάλη άνοδο του ημιαστικού πληθυσμού από το 1950 μέχρι σήμερα.

Σε σχέση με το χαρακτηρισμό των οικισμών (σε επίπεδο νομού) σε πεδινούς, ημιορεινούς και ορεινούς διαπιστώθηκε ότι το μεγαλύτερο μέρος των μικρών οικισμών σε όλη τη χρονική διάρκεια της ερευνάς μας είναι και ορεινοί οικισμοί. Οι πολύ μεγάλοι οικισμοί είναι πεδινοί οικισμοί με εξαίρεση το Μέτσοβο και την Κόνιτσα που χαρακτηρίζονται ως ορεινοί. Από το 1971 έως το 2011 οι ημιορεινοί οικισμοί είναι κατά ένα μεγάλο ποσοστό μεσαίοι και κατά ένα μικρότερο ποσοστό μικροί οικισμοί.

Στο Ζαγόρι το 2001 οι περισσότεροι εργαζόμενοι απασχολούνται στον πρωτογενή τομέα, ακολουθεί ο τριτογενής τομέας και έπεται ο δευτερογενής τομέας. Μεγάλος αριθμός απασχολουμένων στον πρωτογενή τομέα καταγράφεται στη Βοβούσα και στο Δεμάτι. Στο Ανατολικό Ζαγόρι κυριαρχεί ο πρωτογενής τομέα (κτηνοτροφία και γεωργία), ενώ στους οικισμούς του Κεντρικού και Δυτικό Ζαγορίου η παροχή υπηρεσιών που σχετίζονται με τον τουρισμό (τριτογενής τομέας). Τα ποσοστά ανεργίας βρίσκονται σε χαμηλό επίπεδο .Το 2011 οι απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέας μειώθηκαν κατά 33% ενώ αντίστοιχα αυξήθηκε κατά 21% ο αριθμός των απασχολουμένων στον τριτογενή τομέα. Η ανεργία μειώνεται κατά 23% σε σχέση με το 2001, ενώ ο δευτερογενής τομέας αυξάνεται κατά 1,7. Στο κεντρικό και Δυτικό Ζαγόρι κυριαρχεί ο τριτογενής τομέας. Οι περισσότεροι εργαζόμενοι στον τριτογενή τομέα κατά την απογραφή του 2011 είναι στο Μεγάλο Πάπιγκο και στο Τσεπέλοβο. Τα ανωτέρω αποτελέσματα οφείλονται κατά βάση στο γεγονός ότι κατά την δεκαετία 2001 - 2011 ιδρύθηκε μεγάλος αριθμός ξενοδοχειακών μονάδων και καταλυμάτων, με αποτέλεσμα να έχουμε μετατόπιση του εργασιακού δυναμικού της περιοχής από τον πρωτογενή στον τριτογενή τομέα. Πληθυσμιακά στο Ζαγόρι υπάρχει μία σημαντικότατη μείωση πληθυσμού, η οποία από το 1940 έως σήμερα ανέρχεται σε ποσοστό 72%.

Ακολουθεί το έβδομο κεφάλαιο στο οποίο γίνεται λεπτομερής αναφορά στη μεθοδολογία της έρευνας πεδίου που ακολουθήθηκε σε σχέση με το ερωτηματολόγιο (συμπληρώθηκε από 100 επιχειρηματίες της περιοχής), καθώς και στις συνεντεύξεις κατοίκων που διαμένουν μόνιμα ή ανά διαστήματα στην περιοχή ή είναι εργαζόμενοι.

Αναφορικά με την εικόνα που εμφανίζει ο οικισμός σήμερα σε σχέση με το παρελθόν και κατά πόσο διατηρείται η παραδοσιακότητα του, τονίζεται απο τους κατοίκους ότι το παραδοσιακό στοιχείο υπάρχει σαν εικόνα, εμφανίζει όμως συνεχή στοιχεία αλλοίωσης. Πιστεύουν ότι πρέπει να κρατηθούν οι βαθύτερες δομές, όπως η ορθή διαχείριση του χώρου, το νοικοκυριό και οι ζώνες χρήσεις.

Σε σχέση με τον τρόπο με τον οποίο αναπτύχθηκε το Ζαγόρι τουριστικά και την κατάσταση που εμφανίζει σήμερα, αναδεικνύεται ότι δεν υπήρξε ολοκληρωμένος σχεδιασμός για την περιοχή. Από χρηματοδοτήσεις που προέρχονταν από την Ευρωπαϊκή Ένωση έγινε αλόγιστη κατασκευή τουριστικών μονάδων, οι οποίες σήμερα οι μισές από αυτές είναι κλειστές εξαιτίας της οικονομικής κρίσης. Οι επιχειρηματίες προσπάθησαν να καλύψουν τις απαιτήσεις με βάση το νομικό πλαίσιο για τη δημιουργία αγροτουριστικών μονάδων.

Το οδικό δίκτυο της περιοχής θεωρείται οτι είναι καλό. Για τα δίκτυα κοινής ωφέλειας (ΔΕΗ, ΟΤΕ), κοινή διαπίστωση είναι ότι δεν αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα πλην κάποιων περιπτώσεων το χειμώνα. Η κινητή τηλεφωνία και το διαδίκτυο βρίσκονται σε μέτρια έως καλή κατάσταση στις περιοχές του Δυτικού και Κεντρικού Ζαγορίου. Προβλήματα εμφανίζονται στην Ανατολική πλευρά του Ζαγορίου.

Σε οικονομικό επίπεδο βασικό στοιχείο αποτελεί η σύνδεση του πρωτογενή με τον τριτογενή τομέα, προκειμένου η περιοχή να διατηρήσει τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της και να προβάλει τα προϊόντα που παράγονται από τη περιοχή. Σήμερα όμως ισχύει το αντίθετο, αφού κάποιος που διαθέτει αιγοπρόβατα στην περιοχή και είναι και ιδιοκτήτης ξενοδοχειακής μονάδας, δεν χρησιμοποιεί τα προϊόντα που παράγει αναδεικνύοντας αυτά. Με αυτό το τρόπο όμως χάθηκε η δυνατότητα ανάδειξης των τοπικών προϊόντων και δεν προωθήθηκε ο αγροτουρισμός που θα έδινε αναπτυξιακή πνοή στην περιοχή.

Σε κατασκευαστικό επίπεδο αναδείχθηκε απο τους κατοίκους της περιοχής, ότι τα κτήρια του κάθε χωριού είχαν το δικό τους χρώμα και η πέτρα που χρησιμοποιούνταν έβγαινε από νταμάρια της εκάστοτε περιοχής. Σήμερα η πέτρα, που έχουν κτιστεί τα οικήματα, είναι κυρίως άσπρη και προέρχεται από περιοχές εκτός Ζαγορίου. Στο παρελθόν οι πέτρες τετραγωνίζονταν με το καλέμι, ενώ σήμερα αυτό γίνεται με το μηχάνημα.

Επισημάνθηκε επίσης το γεγονός ότι η αρχιτεκτονική εικόνα του Ζαγορίου δεν είναι η ίδια σε όλη την περιοχή. Το Κεντρικό και το Δυτικό Ζαγόρι είναι πιο αναπτυγμένα, σε αντίθεση με το Ανατολικό. Το Ανατολικό Ζαγόρι καταστράφηκε ολοσχερώς από τους Γερμανούς κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν σήμερα κτίσματα με την παλιά Ζαγορίσια αισθητική.

Σε ότι αφορά τους μετανάστες στην περιοχή, κοινή είναι η διαπίστωση ότι αυτοί συνεβαλαν αρκετά τόσο στον κατασκευαστικό τομέα, όσο και στη διαχείριση του ζωικού κεφαλαίου της περιοχής. Είναι γνωστό ότι στην αρχή της δεκαετίας του ΄90, με το άνοιγμα

των συνόρων με την Αλβανία, πλήθος μεταναστών διέμεναν στην περιοχή. Οι περισσότεροι από αυτούς είτε συντηρούσαν ως εργάτες τα αιγοπρόβατα και βοοειδή, είτε ασχολήθηκαν με την επισκευή σπιτιών ή την κατασκευή νέων κυρίως ξενοδοχειακών μονάδων.

Αποδεικνύεται επίσης ότι το Μονοδένδρι (λόγω της χαράδρας του Βίκου) και το Μεγάλο Πάπιγκο (όρος Γκαμήλα) είναι ανεπτυγμένοι υπέρμετρα σε σχέση με τους υπόλοιπους οικισμούς. Η Αρίστη ενώ ήταν υποβαθμισμένη, την τελευταία δεκαετία έγιναν μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες, με αποτέλεσμα να αποτελέσει το ανάχωμα για το Μεγάλο και Μικρό Πάπιγκο. Οι Κήποι βρίσκονται στο κέντρο του Ζαγορίου και αποτελούν συγκοινωνιακό κόμβο, διαθέτοντας αρκετές και καλές μονάδες. Το Καπέσοβο και ο Ελαφότοπος διαθέτουν ξενώνες και ενοικιαζόμενα δωμάτια, τα οποία δουλεύουν στις μεγάλες εορτές και την καλοκαιρινή περίοδο. Τα Άνω Πεδινά είναι από τους οικισμούς που διαθέτουν τουριστική κίνηση, αφού η ποιότητα των υπηρεσιών και η συνεργασία των επιχειρηματιών μεταξύ τους βρίσκεται σε ικανοποιητικό σημείο.

Για την αντιστροφή της κατάστασης στα Ζαγοροχώρια, οι απόψεις των κατοίκων συνοψίζονται σε μια σειρά προτάσεων που αφορούν αρχικά την ανάπτυξη του αγροτουρισμού ώστε να ξαναζωντανέψει ο γεωργικός τομέας στην περιοχή και ο επισκέπτης να βλέπει το προϊόν τη στιγμή της παραγωγής του. Απαιτείται επίσης η προώθηση του γεωργικού τομέα και η λελογισμένη χρήση του δασικού προϊόντος. Στα χωριά που υπάρχουν καλλιεργήσιμες εκτάσεις και έχει γίνει αναδασμός, θα πρέπει να καλλιεργηθούν προϊόντα όπως φακή, φασόλια, σιτάρι. Ο ορεινός χώρος μπορεί να παράγει προϊόντα, τα οποία στηρίζονται στην ποιότητα και όχι στην ποσότητα.

Στον τομέα των μεταφορικών υποδομών, θα πρέπει να ολοκληρωθούν τόσο οι οδικοί άξονες (δημιουργία δεύτερου κόμβου από την Εγνατία οδό στο Ζαγόρι, Ε65), οι οποίοι σε συνδυασμό με την πλήρη λειτουργία της Ιωνίας Οδού θα φέρουν πιο κοντά τα Ζαγοροχώρια με την υπόλοιπη Ελλάδα, όσο και να βελτιωθεί η πτητική λειτουργία του Αεροδρομίου Ιωαννίνων, σε συνδυασμό με την κατασκευή του νέου κτιρίου του αερολιμένα, για την προσεγγίσεων διεθνών πτήσεων καθ όλη τη διάρκεια του έτους καθώς και η κατασκευή υδατοδρομίου στην Λίμνη Παμβώτιδα για τη δυνατότητα έλευσης υδροπλάνων.

Στο τομέα του θεματικού τουρισμού (εκκλησιαστικός τουρισμός, διαδικασία τσίπουρου, αναρρίχηση, Rafting, εκδήλωση για τα μανιτάρια, πανηγύρια), θα πρέπει να γίνει πρόωθηση και διαφήμιση του προϊόντος που παρέχει η κάθε περιοχή. Επικουρικά σα

ανωτέρω θα πρέπει να αναδειχθεί ο φυσικός πλούτος του Ζαγορίου μέσω του Φορέα που προσταυεύει το Εθνικό Πάρκο.

Τέλος θα πρέπει το κράτος να επιδοτήσει την επισκευή των κατοικιών, προκειμένου να διορθωθούν προβλήματα που έχουν συσσωρευτεί απο το παρελθόν, ώστε ο κάθε οικισμός να παρουσιάζει την ίδια εικόνα. Αυτό δεν μπορεί να γίνει σήμερα καθώς το κόστος συντήρησης είναι πολύ μεγάλο.

Στο όγδοο κεφάλαιο ερευνήθηκαν οι συνθήκες που εξελίσσεται η επιχειρηματική δραστηριότητα στα Ζαγοροχώρια, με ταυτόχρονη διερεύνηση του κοινωνικού και οικονομικού "γίγνεσθαι" που επικρατεί στη συγκεκριμένη περιοχή.

Η επεξεργασία των δεδομένων κινήθηκε σε δύο άξονες. Υπήρξε αναλυτική περιγραφή για κάθε μία από τις απαντήσεις των είκοσι επτά ερωτήσεων, αναφορικά με το δείγμα των εκατό επιχειρηματιών και προέκυψαν τα ακόλουθα συμπεράσματα που συνοψίζονται ως εξής: το 93% των ερωτώμενων είναι μεγαλύτερο των 30 ετών και μόλις το 7% κάτω των τριάντα. Από αυτούς το 50% είναι ανώτατης εκπαίδευσης και το 41% μέσης.

Αναφορικά με τον τόπο καταγωγής των ερωτώμενων, το 45% κατάγεται από τα Ιωάννινα και οι υπόλοιποι από τα Ζαγοροχώρια (Τσεπέλοβο, Μονοδένδρι κλπ) καθώς και από την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη (μικρότερα ποσοστά). Αυτό αποδεικνύει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρηματιών κατάγονται από το νομό Ιωαννίνων. Το προηγούμενο συμπέρασμα επιβεβαιώνεται από το συνδυασμό με την απάντηση ότι το 76% περίπου των ερωτώμενων είναι κάτοικοι στην πόλη των Ιωαννίνων.

Σε σχέση με τα δίκτυα υποδομών το 64% αξιολογεί το οδικό δίκτυο ως μέτριο ενώ για τις υποδομές στο διαδίκτυο εκεί τα ποσοστά του μέτριου μειώνονται στο 50% και αυξάνεται το ποσοστό του καλού στο 30%. Τα ανωτέρω φανερώνουν το μεγάλο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν τα συγκεκριμένα χωριά κατά τους χειμερινούς μήνες με το προβληματικό και ελλιπές οδικό δίκτυο το οποίο δεν μπορεί να ανταπεξέλθει στις δύσκολες καιρικές συνθήκες που επικρατούν στην περιοχή. Άλλωστε πρόκειται για ορεινή περιοχή που το χειμώνα εξαιτίας των έντονων χιονοπτώσεων και πλημμυρικών φαινομένων, κάποια από τα χωριά της παραμένουν αποκλεισμένα χωρίς να υπάρχει πρόσβαση σ' αυτά για μέρες.

Αναφορικά με το έτος ίδρυσης των επιχειρήσεων οι περισσότερες απ' αυτές ιδρύθηκαν την δεκαετία 2000 - 2010 (67 απο τις 100), περίοδος που η Ευρωπαϊκή Ένωση χρηματοδοτούσε την δημιουργία ξενώνων και ξενοδοχειακών επιχειρήσεων. Οι

περισσότερες επιχειρήσεις απασχολούν έναν υπάλληλο (κυριαρχούν οι Ελλήνες σε σχέση με τους αλλοδαπούς), καθώς εργάζονται σ΄αυτές μέλη των οικογενειών που τις κατέχουν, ενώ οι περισσότερες ανήκουν στους κλάδους ξενοδοχειακών καταλυμμάτων, ξενώνων. Σε σχέση με την ύπαρξη και δευτερεύουσας απασχόλησης των επιχειρηματιών, το 51% αυτών ασχολείται με την κύρια εργασία τους, ενω το υπόλοιπο 49% έχει και δεύτερη εργασία (ελεύθεροι επαγγελματίες, αγρότες, μελισσοκόμοι).

Ταυτόχρονα εξετάστηκε η σχέση μεταξύ διαφορετικών μεταβλητών (διασταυρωμένη ή συνδυαστική πινακοποίηση - cross tabulation) και ερευνήθηκε εάν αυτές οι διαφορές που εμφανίζονται μεταξύ των μεταβλητών είναι στατιστικά σημαντικές ή οφείλονται στην τυχαία διακύμανση των τιμών (έλεγχος Pearson x^2).

Επιλέχθηκαν τρεις μεταβλητές που σχετίζονταν με την έδρα της επιχείρησης, το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτώμενων και τις παρεμβάσεις που ήταν απαραίτητες να γίνουν προκειμένου να αναπτυχθεί περαιτέρω η περιοχή του Ζαγορίου. Οι ανωτέρω μεταβλητές συγκρίθηκαν με επιμέρους μεταβλητές που αφορούσαν την κατάσταση του οδικού δικτύου, τις υποδομές διαδικτύου, την εικόνα του οικισμού σε σχέση με το παρελθόν, τη διατήρηση ή μη της παραδοσιακότητας του οικισμού, την ικανοποιήση ή μη της εικόνας που εμφανίζει ο οικισμός σήμερα σε σχέση με το παρελθόν, εάν θεωρείτε το Μ. Πάπιγκο ανεπτυγμένο (αντίστοιχα έγινε το ίδιο ερώτημα και για άλλους οικισμούς των Ζαγοροχωρίων), εάν το φυσικό κάλλος και η παραδοσιακότητα του οικισμού αποτελούν παράγοντες προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή, εάν οι παρεχόμενες υπηρεσίες αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή, εάν οι αθλητικές δραστηριότητες και τα τοπικά προϊόντα αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή.

Αναφορικά με τις τρείς μεταβλητές, έδρα επιχείρησης, επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτώμενων και τις παρεμβάσεις που ήταν απαραίτητες να γίνουν προκειμένου να αναπτυχθεί περαιτέρω η περιοχή και τις συγκρίσεις προέκυψαν βασικά συμπεράσματα που αναλύονται παρακάτω. Αρχικά διαπιστώθηκε οτι η παραδοσιακότητα του οικισμού θεωρείται παράγοντας προσέλκυσης των επισκεπτών ανεξάρτητα του οικισμού που βρίσκεται η επιχείρηση. Επίσης οι απόψεις των επιχειρηματιών για την κατάσταση του οδικού δικτύου της περιοχής και τις υποδομές του διαδικτύου στους οικισμούς έχουν απόλυτη σχέση με την περιοχή που βρίσκεται η επιχείρηση. Αναφορικά με την εικόνα που εμφανίζει ο οικισμός και εάν αυτός διατηρεί την παραδοσιακότητά του, αυτή δεν εξαρτάται από το είδος της επιχείρησης και από την καταγωγή των επιχειρηματιών.

Οι επιχειρηματίες ανεξάρτητα επιπέδου εκπαίδευσης εκφράζουν την άποψη οτι η παραδοσιακότητα του κάθε οικισμού και οι παρεχόμενες υπηρεσίες είναι στοιχείο προσέλκυσης επισκεπτών. Αντίθετη άποψη υπάρχει για τη γεωγραφική θέση και τα τοπικά προϊόντα του κάθε οικισμού. Επικουρικά στα ανωτέρω οι επιχειρηματίες, όλων των επιπέδων εκπαίδευσης, πιστεύουν σε μεγάλο ποσοστό ότι ο οικισμός διατηρεί την παραδοσιακότητα του. Τέλος οι επιχειρηματίες ανώτατης εκπαίδευσης σε ποσοστό περίπου 70% θεωρούν ότι πρέπει να γίνουν παρεμβάσεις (διαφήμιση, έργα υποδομής, οικονομικές και φορολογικές διευκολύνσεις - ατέλειες) σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης και κράτους προκείμένου να αναπτυχθεί περισσότερο η περιοχή.

Η επιμέρους ανάλυση των κεφαλαίων της εργασίας, που έγινε παραπάνω, δίνει απαντήσεις στα ερωτήματα που τέθηκαν. Η νομοθεσία που διέπει το καθεστώς προστασίας των παραδοσιακών οικισμών είναι σε γενικές γραμμές πλήρης και καλύπτει και τις σύγχρονες απαιτήσεις.

Στο Ζαγόρι την τελευταία τριετία εμφανίζει μια μικρή αλλά σταθερή βελτίωση της οικονομικής του θέσης καθώς και της προσέλκυσης τουριστών τόσο από το εσωτερικό, όσο και από το εξωτερικό (Ισραήλ, Γερμανία). Ήδη μεγάλα τουριστικά γραφεία του εξωτερικού έχουν ξεκινήσει πτήσεις (Κοπεγχάγη, Τελ Αβίδ, Λάρνακα) προς το αεροδρόμιο των Ιωαννίνων, βάζοντας για τα καλά πλέον την περιοχή στον ευρωπαϊκό τουριστικό χάρτη. Ήδη το Ζαγόρι εμφανίζεται στο εξωτερικό ως ορεινός προορισμός. Πρόκειται για τα αποτελέσματα της συστηματικής δουλειάς που γίνεται από την Ένωση Ξενοδόχων του Νομού Ιωαννίνων καθώς και το δίκτυο ΖΕΝ (επιχειρηματίες απο το Ζαγόρι. Απαιτείται ακόμη πολύ δουλεία προκειμένου τα σημάδια της ανάκαμψης να είναι μόνιμα και να οδηγήσουν την περιοχή σε οικονομική άνθιση.

Ανεξάρτητα από τα πρώτα σημάδια βελτίωσης του οικονομικού κλίματος στους οικισμούς του Ζαγορίου, ο πληθυσμός της περιοχής εμφανίζεται αποδυναμωμένος και μικρός σε αριθμό. Στο επίπεδο των οικονομικών δραστηριοτήτων το ισοζύγιο εμφανίζεται αρνητικό με κυρίαρχη τάση την απασχόληση στον τριτογενή τομέα, μη επιτρέποντας την υγιή διασφάλιση του αναγκών της κάθε κοινότητας ενώ στον ίδιο χρόνο διαπιστώνεται η διατήρηση του οικιστικού κελύφους, σημαντικού για την πολεοδομική κληρονομιά. Η μορφολογική αυτή σημαντική ιδιαιτερότητα (αρχιτεκτονική κληρονομιά), υπήρξε αποτέλεσμα της ισορροπημένης ανάπτυξης της κοινωνικής και οικονομικής ζωής των οικισμών μέσα στο χρόνο. Η σταδιακή πληθυσμιακή απογύμνωση και η ελαχιστοποίηση της οικονομικής δραστηριότητας, μείωσε δραματικά την ανάπτυξη αφήνοντας όμως σχεδόν

ανέπαφη, την αρχιτεκτονική κληρονομιά, στην οποία στηρίχθηκε εν πολλοίς η σημερινή επανάκαμψη τους, μέσω του τουρισμού.

Συμπερασματικά οι ανωτέρω διαπιστώσεις μας οδηγούν σε έναν ευρύτερο προβληματισμό για το σύνολο των παραδοσιακών οικισμών, που αφορά τη βιωσιμότητα τους μέσα στο χρόνο και την υπαρξή τους, η οποία σχοινοβατεί μεταξύ της αξιοποίησης του παραδοσιακού αρχιτεκτονικού πλούτου που απαιτεί ικανές επενδύσεις και από την άλλη της ενεργοποίηση ενός γενικότερου σχεδίου ανάπτυξης που στοχεύει προς το σύνολο των κοινωνικών αναγκών των οικισμών και όχι μόνο της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Το νομικό πλαίσιο προστασίας της μορφής των παραδοσιακών οικισμών κρίνεται ικανοποιητικό. Η οικονομική ανάπτυξη θα πρέπει να συνδέεται με την προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομίας. Η πλήρη εφαρμογή της νομοθεσίας θα διασφαλίσει την παραπάνω ισορροπία και θα προστατεύσει το παραδοσιακό σε κάθε οικισμό.

Από την επεξεργασία των στατιστικών στοιχείων διαπιστώθηκε οτι σε λίγους νομούς στον Ελλαδικό χώρο υπάρχει μεγάλος αριθμός οικισμών χαρακτηρισμένων ως παραδοσιακών. Οι περισσότεροι διαθέτουν μικρό αριθμό οικισμών οι οποίοι παρουσιάζουν στοιχεία ερημοποίησης και απομόνωσης (κυρίως σε ορεινές περιοχές). Από την άλλη εμφανίζονται και οικισμοί που προφυλάσσουν όλα εκείνα τα αρχιτεκτονικά και παραδοσιακά στοιχεία παραμένοντας αναλλοίωτοι μέσα στο χρόνο και ταυτόχρονα αναπτύσσονται οικονομικά.

Η μετάβαση από το παραδοσιακό καθεστώς στην σύγχρονη πραγματικότητα, με την ενσωμάτωση στοιχείων της καθημερινότητας και του τρόπου ζωής των κατοίκων στην εξέλιξη της δομής και της μορφής ενός οικισμού, παρουσιάζει ενδιαφέρον και απαιτεί την προσοχή όλων μας, προκειμένου να μη χαθεί το παλαιό, αλλά ταυτόχρονα να ενσωματωθεί αρμονικά με το νέο, προσφέροντας ένα ιδιαίτερο αποτέλεσμα, που θα οδηγήσει τους παραδοσιακούς οικισμούς στην οικονομική ανάπτυξη.

Ειδικότερα από την έρευνα που διεξήχθη στην περιοχή του Ζαγορίου, μία από τις περιοχές που εξακολουθεί να την επισκέπτεται μεγάλος αριθμός τουριστών λόγω της πλούσιας φυσικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, διαπιστώθηκε ότι το παραδοσιακό στοιχείο στους οικισμούς υπάρχει σαν εικόνα, εμφανίζει όμως με την πάροδο των ετών συνεχή στοιχεία αλλοίωσης. Απαιτείται ορθή διαχείριση του χώρου, ζώνες χρήσεις και διατήρηση της μορφής και της δομής του οικισμού.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις οφείλονται κυρίως στον εσφαλμένο τρόπο με τον οποίο αναπτύχθηκε το Ζαγόρι τουριστικά, καθώς δεν υπήρχε ολοκληρωμένος σχεδιασμός. Με τις χρηματοδοτήσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση έγινε αλόγιστη κατασκευή τουριστικών μονάδων. Επίσης αλλοιώθηκαν και βασικά χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής μορφής των οικισμών προκειμένου να μεγαλώσουν οι οικισμοί και να υποδεχθούν περισσότερο κόσμο. Εννοείτε ότι οικισμοί που εξαιτίας κυρίως της θέσης τους στο χώρο υποβαθμίστηκαν στην συνείδηση των κατοίκων και κατά συνέπεια και των τουριστών έχουν χαθεί και παραμένουν απλός μουσειακά κατάλοιπα. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι από το σύνολο των σαράντα έξι παραδοσιακών οικισμών, μόνο δέκα (10), με δώδεκα (12) οικισμοί είναι αυτοί που προσελκύουν το τουριστικό ενδιαφέρον των επισκεπτών.

Ανακεφαλαιώνοντας η αρμονική σχέση και συμβίωση ανάμεσα στους κατοίκους των οικισμών και τους επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται σ' αυτούς, η προβολή και η διαφήμιση των ιδιαιτέρων στοιχείων κάθε οικισμού (γεφύρια, καλντερίμια, πλατείες, φυσικός πλούτος, εκκλησίες, αθλητικές δραστηριότητες), η σύνδεση του πρωτογενή (γεωργία) με τον τριτογενή τομέα (τουρισμός) και η ανάπτυξη του αγροτουρισμού, η παραγωγή και προώθηση τοπικών προϊόντων, η παροχή κινήτρων για την επισκευή των κατοικιών και η βελτίωση των υποδομών (οδικό δίκτυο, δίκτυα κοινής ωφέλειας, δίκτυο κινητής τηλεφωνίας και ίντερνετ που να καλύπτουν το σύνολο της περιοχής) είναι τα βασικά στοιχεία που θα προβάλουν την παραδοσιακή αρχιτεκτονική και θα διαφυλάξουν την ιστορική μορφή του κάθε οικισμού σήμερα, με στόχο την αειφόρο ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής και την ταυτόχρονη οικονομική πρόδο και ανάπτυξη τόσο των κατοίκων, όσο και των επιχειρηματιών και εργαζομένων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

I. ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1η: «Γνωριμία με τον ερωτώμενο - Εισαγωγή στην συνέντευξη»
Στην ενότητα αυτή θα διερευνηθούν:

- τα στοιχεία του ερωτώμενου (επίπεδο μόρφωσης, οικογενειακή κατάσταση)
- ιστορικό καταγωγής και διαμονής (εάν κατοικεί εκεί από την παιδική του ηλικία, αν κατάγεται απλά από εκεί, εάν βρίσκεται εκεί για καθαρά επαγγελματικούς λόγους – για πόσο χρονικό διάστημα, εάν μένει εκεί όλο το χρόνο ή κάποιες περιόδους).

ΕΝΟΤΗΤΑ 2η: «Ύπαρξη Βασικών Υποδομών στην περιοχή έρευνας»
Στην ενότητα αυτή θα διερευνηθεί ο βαθμός εξυπηρέτησης/ικανοποίησης των ερωτώμενων αναφορικά:

- με το οδικό δίκτυο της περιοχής και το μέσο εξυπηρέτησης που χρησιμοποιούν,
- την ύπαρξη ή μη σχολικών μονάδων (βαθμίδα, άλλος οικισμός που πηγαίνουν τα παιδιά),
- την ύπαρξη ή μη υγειονομικών μονάδων (στελέχωση, υλικοτεχνική υποδομή)
- χρόνος που απαιτείται για την μετάβαση στην εργασία (μένει στην ίδια περιοχή που εργάζεται)

ΕΝΟΤΗΤΑ 3η: «Χαρακτηριστικά Απασχόλησης - Εργασίας- Εισόδημα»
Στην ενότητα αυτήν θα διερευνηθούν:

- οι επαγγελματικές του δραστηριότητες του ερωτώμενου, το είδος της εργασίας (μόνιμος ή εποχιακός, εργαζόμενος ή ιδιοκτήτης, άνεργος, ασφαλισμένος). Για κάθε μία από τις προηγούμενες περιπτώσεις περαιτέρω πληροφορίες (πχ εάν είναι άνεργος πόσο καιρό είναι και εάν έχει ξαναμείνει και στο παρελθόν κλπ.)
- η πηγή που προέρχονται τα έσοδα του (εκτός από την πρωταρχική του εργασία να εξεταστεί εάν κάνει και δεύτερη δουλειά) και εάν αυτά επαρκούν.
- εάν υπήρξε μεταβολή του εισοδήματός του κατά την τελευταία τριετία (αύξηση ή μείωση) και για ποίο λόγο.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4η: «Παραδοσιακότητα Οικισμού»
Στην ενότητα αυτήν θα συλλεγούν πληροφορίες που σχετίζονται με την διαχρονική εξέλιξη του οικισμού μέσα στο χρόνο και ειδικότερα:

- εάν παρατηρείται αύξηση ή μείωση της οικοδομικής δραστηριότητας στην περιοχή και για ποιούς λόγους
- ποίες δραστηριότητες εμφανίζονται στην περιοχή (αθλητικές, χώροι εστίασης, καταλύματα, χώροι πώλησης τουριστικών προϊόντων) και σε ποία περίοδο παρατηρήθηκε έντονη οικονομική δραστηριότητα στην περιοχή
- εάν τον ικανοποιεί η εικόνα που εμφανίζει ο οικισμός σήμερα σε σχέση με το παρελθόν και εάν διατηρεί ακόμη τα παραδοσιακά του στοιχεία
- οι κάτοικοι που έχουν αγοράσει κατοικίες ή αγροκτήματα έχουν υιοθετήσει τον παραδοσιακό τρόπο ζωής
- ποιοι είναι οι ποίο ανεπτυγμένοι οικισμοί στα Ζαγοροχώρια.

ΕΝΟΤΗΤΑ 5^{η}: «Μετανάστες»

Στην ενότητα θα συλλέγουν δεδομένα αναφορικά:

- με την ύπαρξη ή μη μεταναστών στην περιοχή (ποία η χώρα προέλευσής τους)
- με το είδος της εργασίας που απασχολούνται (οικοδομικές εργασίες, αγροτικές εργασίες, τουριστική δραστηριότητα)
- με το εάν έχουν ενταχθεί στο κοινωνικό σύνολο της περιοχής ή όχι και κατά πόσο έχουν συμβάλλει και στην ανάπτυξη της περιοχής.

II. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Περιοχή συμπλήρωσης ερωτηματολογίου……..

1. Ηλικία:

Κάτω των 30	
Άνω των 30	

2. Οικογενειακή Κατάσταση

Άγαμος	
Παντρεμένος	

3. Ποιο είναι το επίπεδο εκπαίδευσης σας;

Βασική Εκπαίδευση	

Μέση Εκπαίδευση	
Ανώτατη Εκπαίδευση	
Μεταπτυχιακό /Διδακτορικό	

4. Ποιος είναι ο τόπος γέννησης σας;……

5. Είστε μόνιμος κάτοικος της περιοχής;

Ναι	
Όχι	

(Εάν Όχι πήγαινε ερώτηση 7)

6. Αν Ναι, πόσο χρονικό διάστημα διαμένετε;

Έως 1 έτος	
Από 1 έως 5 έτη	
από 5 και πάνω	

7. Ποίος είναι ο μόνιμος τόπος κατοικίας σας;……

8. Σε τι κατάσταση είναι, το οδικό δίκτυο της περιοχής που βρίσκεται η επιχείρησή σας;

Καλό	
Μέτριο	
Κακό	

9. Πόσο χρόνο χρειάζεστε για να μεταβείτε στην επιχείρηση σας;

Λιγότερο από μία ώρα	
Περισσότερο από μία ώρα	

10. Με ποίο μέσο μετακινήστε;

IX Επιβατικό / μηχανάκι	
Ταξί	
Υπεραστική συγκοινωνία	

11. Οι υποδομές σε Διαδίκτυο (internet) είναι ικανοποιητικές;

Καλές	
Μέτριες	
Κακές	

12. Εκτός από την επιχείρηση σας, έχετε άλλη δευτερεύουσα εργασία;

Ναι	
Όχι	

13. Η επιχείρηση σας σε ποιο κλάδο ανήκει;

Ξενοδοχειακό κατάλυμα	
Ξενώνας /ες	
Χώροι εστίασης	
Χώροι πώλησης τουριστικών προϊόντων	
Άλλο	

14. Οι υπηρεσίες ή τα αγαθά που προσφέρετε καταναλώνονται:

εντός του οικισμού	
εκτός του οικισμού	
Και τα δύο	

(εάν απαντήσεις στις δύο τελευταίες επιλογές πήγαινε στην επόμενη ερώτηση)

15. Σε ποιά/ές περιοχές;
I).....
II).....
III).....
IV).....

16. Τι νομίζετε κατά τη γνώμη σας ότι χρειάζεται για να πετύχει περαιτέρω η επιχείρηση σας

17. Πότε ανοίξατε την επιχείρηση σας;

…… (αναφέρετε έτος)

18. Διαθέτετε εργαζόμενους στην επιχείρησης σας;

Ναι	
Όχι	

Αν ΝΑΙ, πόσοι είναι ;……

19. Εργάζονται όλο το χρόνο;

Ναι	
Όχι	

20. Εάν, ΟΧΙ, πόσο καιρό εργάζονται

Έως 1 μήνα	
Από 1 έως 3 μήνες	
Από 3 έως 6 μήνες	

21. Στην επιχείρηση σας απασχολούνται

Έλληνες	
Αλλοδαποί	
Και τα δύο	

21. Οι εργαζόμενοι, που απασχολείται έχουν μόνιμη κατοικία στις παρακάτω περιοχές

Ζαγοροχώρια	
Εντός Νομού Ιωαννίνων	
Εντός Περιφέρειας Ηπείρου	
Σε κανένα από τα παραπάνω	

22. Εάν απασχολείτε αλλοδαπούς στην επιχείρηση σας, για ποίο λόγο το κάνετε;

Κόστος	
Διαθεσιμότητα	
Εξειδίκευση στην εργασία	
Άλλο	

23. Σας ικανοποιεί η εικόνα που εμφανίζει ο οικισμός σας σήμερα σε σχέση με το παρελθόν;

Ναι	
Όχι	

24. Ο οικισμός σας σήμερα έχει διατηρήσει την παραδοσιακότητά του;

Πολύ	
Λίγο	
Καθόλου	

25. Ποίοι Θεωρείται ότι είναι οι πιο ανεπτυγμένοι οικισμοί στα Ζαγοροχώρια; (δώστε μέχρι 4 απαντήσεις)

1……

2……
3……
4……

26. Ποίες περιοχές προσελκύουν τους επισκέπτες της περιοχής;

1……

2……
3……
4……

27. Σημειώστε τους λόγους που επιλέγουν αυτές τις περιοχές;

Φυσικό Κάλος	
Αθλητικές Δραστηριότητες Αναψυχής	
Παραδοσιακότητα Οικισμού	
Παρεχόμενες Υπηρεσίες	
Υποδομές	

Το σύνολο του ερωτηματολογίου των επιχειρήσεων βρίσκεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: **https://docs.google.com/forms/d/1dLZOVPRO1Fk8DvPCELZbfd5zi4vxBGilt_C08Stpq84/viewform?c=0&w=1&usp=mail_form_link**

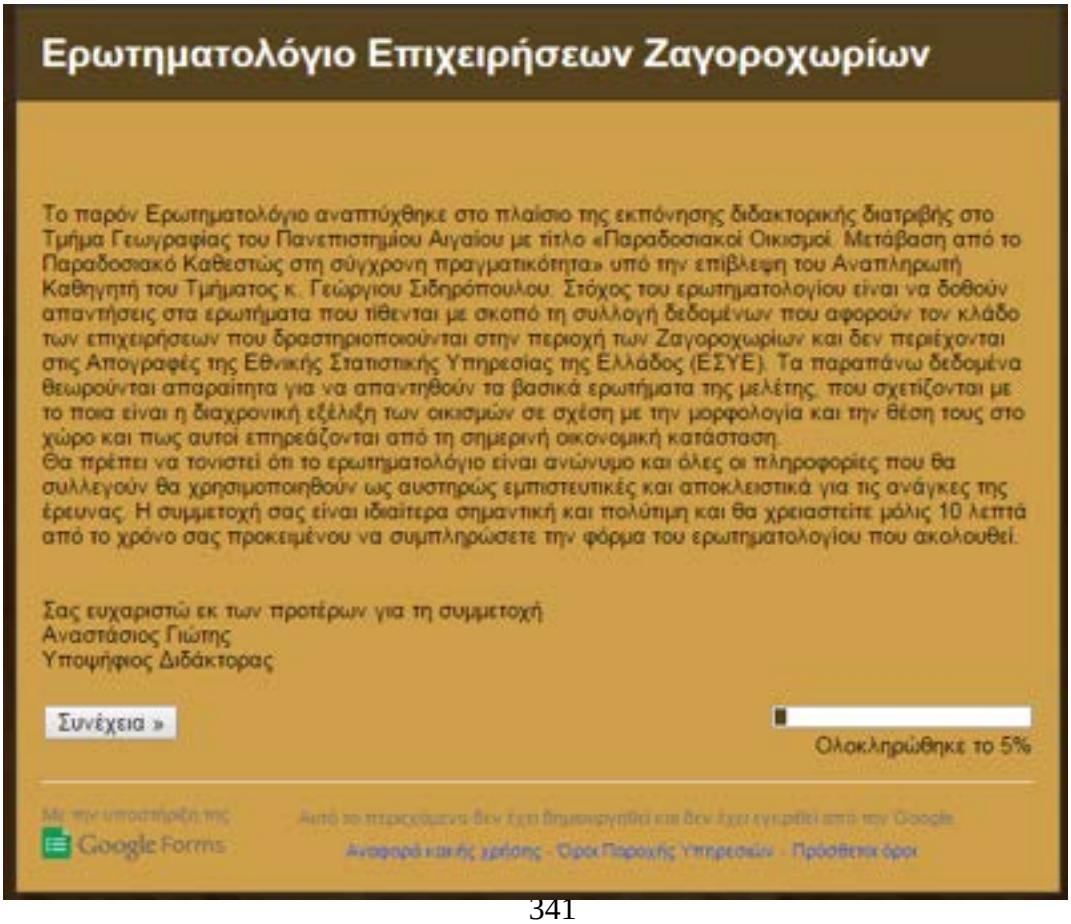

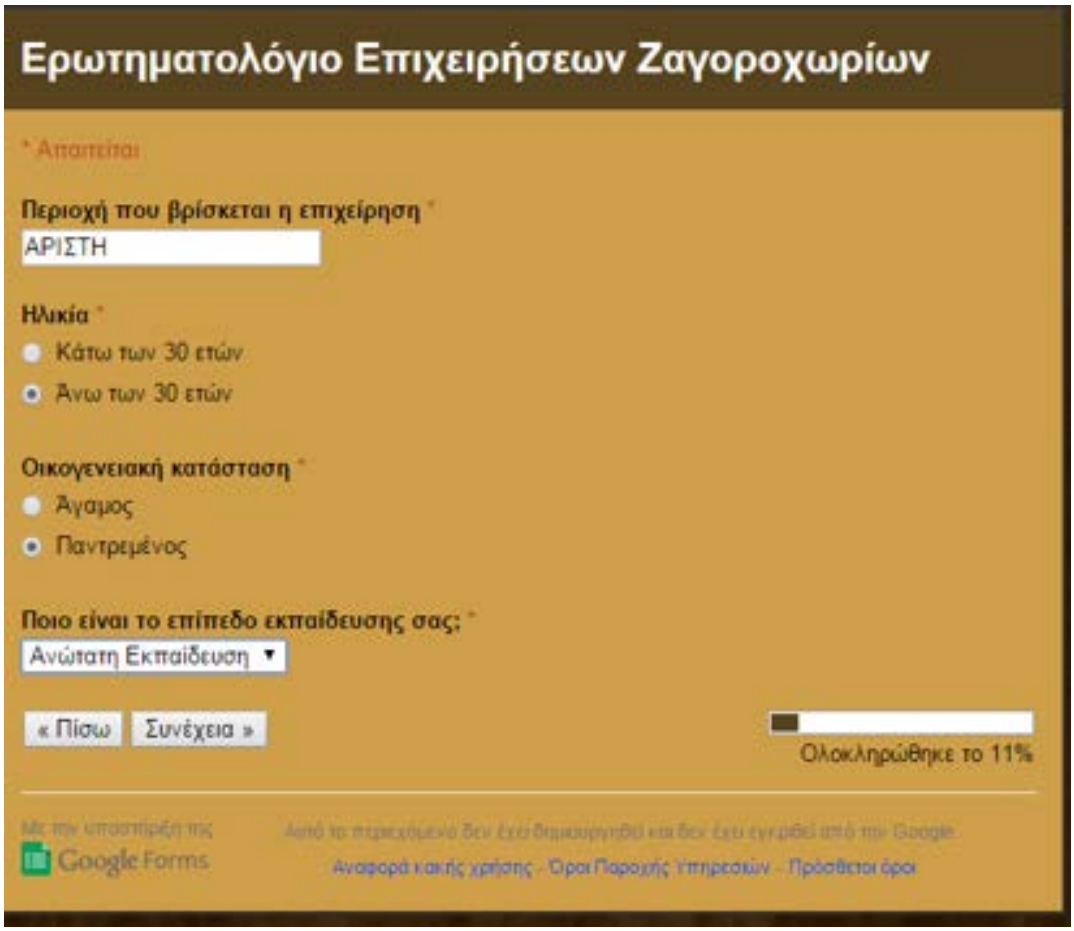
Ερωτηματολόγιο Επιχειρήσεων Ζαγοροχωρίων
* Απαιτείται
Περιοχή που βρίσκεται η επιχείρηση *
ΑΡΙΣΤΗ
Ηλικία *
Κάτω των 30 ετών
Άνω των 30 ετών
Οικογενειακή κατάσταση *
Άγαμος
Παντρεμένος
Ποιο είναι το επίπεδο εκπαίδευσης σας; *
Ανώτατη Εκπαίδευση
« Πίσω
Συνέχεια »
Ολοκληρώθηκε το 11%
Google Forms
Αναφορά κακής χρήσης - Όροι Παροχής Υπηρεσιών - Πρόσθετοι όροι

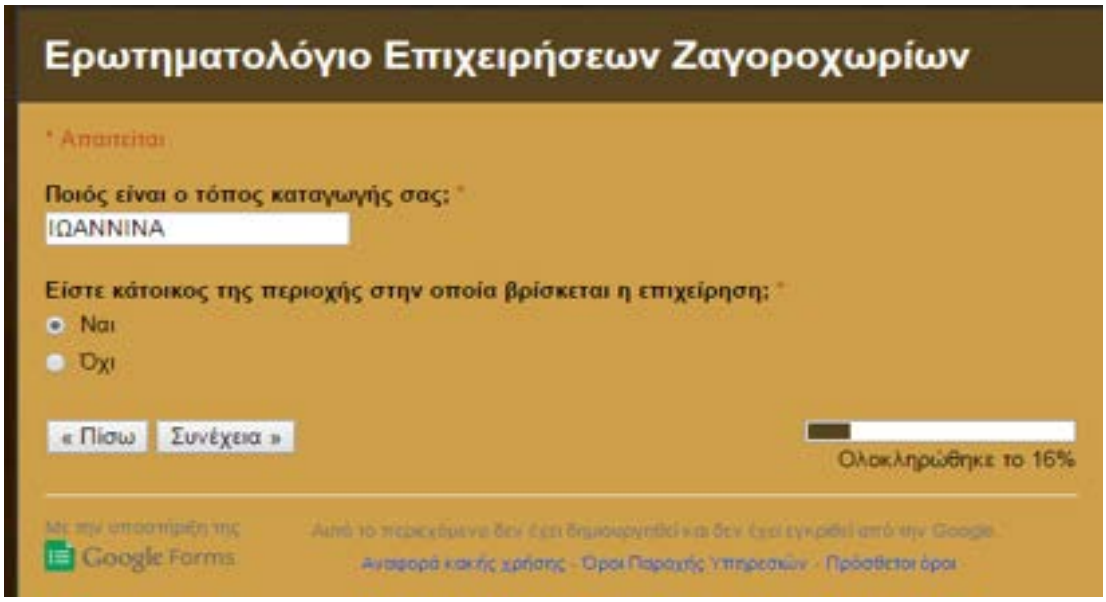
Ερωτηματολόγιο Επιχειρήσεων Ζαγοροχωρίων
* Απαιτείται
Ποιός είναι ο τόπος καταγωγής σας; *
ΙΩΑΝΝΙΝΑ
Είστε κάτοικος της περιοχής στην οποία βρίσκεται η επιχείρηση; *
Ναι
Όχι
« Πίσω
Συνέχεια »
Ολοκληρώθηκε το 16%
Google Forms
Αναφορά κακής χρήσης - Όροι Παροχής Υπηρεσιών - Πρόσθετοι όροι

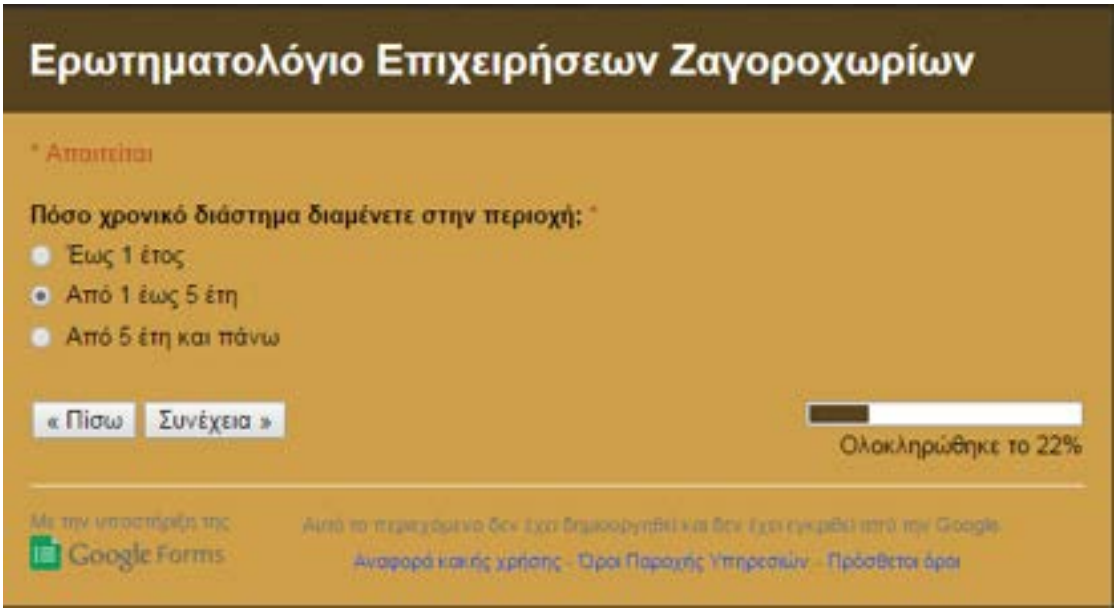

Ερωτηματολόγιο Επιχειρήσεων Ζαγοροχωρίων

* Απαιτείται

Πόσο χρονικό διάστημα διαμένετε στην περιοχή: *

- Έως 1 έτος
- Από 1 έως 5 έτη
- Από 5 έτη και πάνω

« Πίσω | Συνέχεια »

Ολοκληρώθηκε το 22%

Με την υποστήριξη της Google Forms

Αυτό το περιεχόμενο δεν έχει δημιουργηθεί και δεν έχει εγκριθεί από την Google.

Αναφορά κακής χρήσης - Όροι Παροχής Υπηρεσιών - Πρόσθετοι όροι

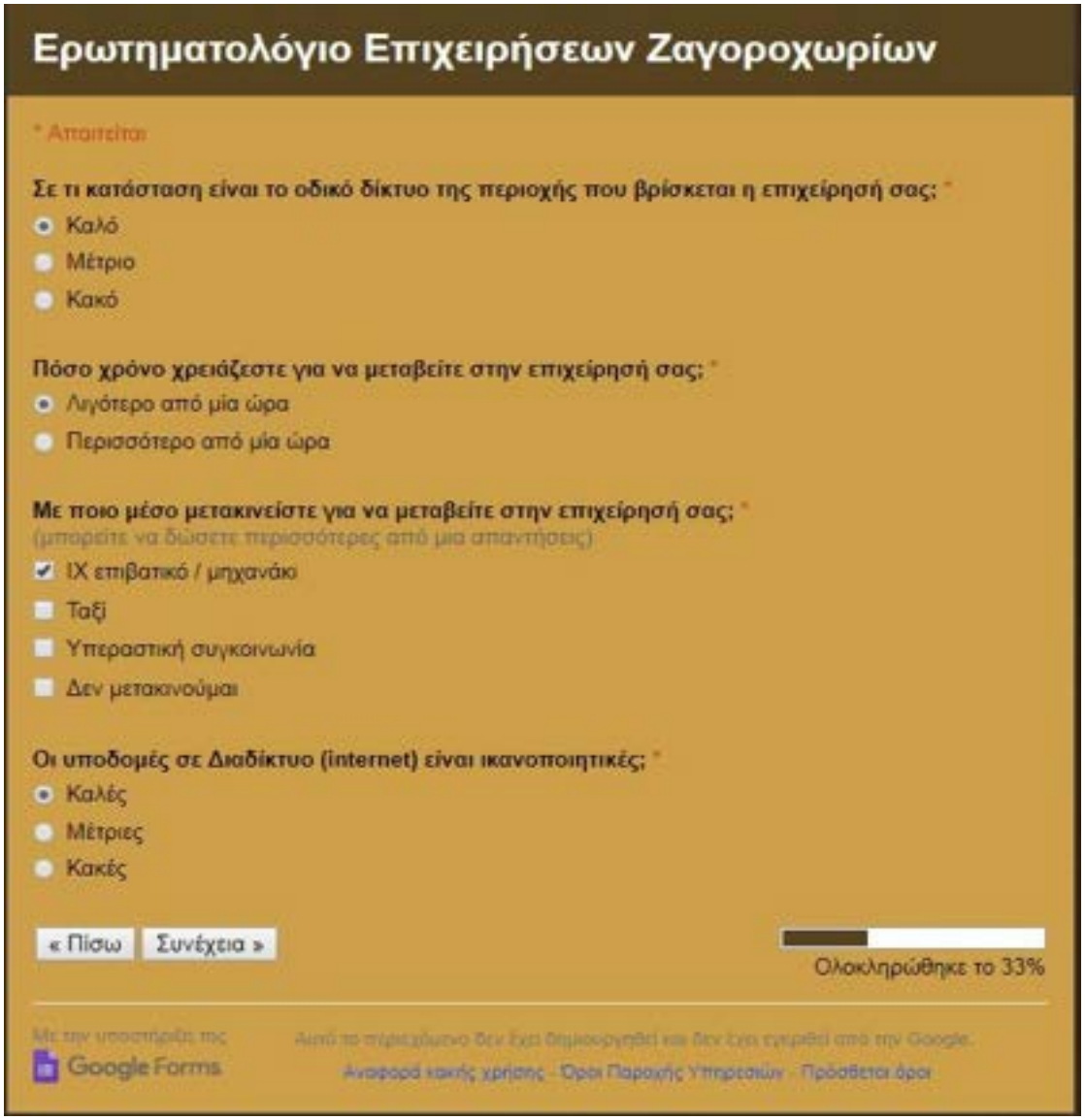

Ερωτηματολόγιο Επιχειρήσεων Ζαγοροχωρίων

* Απαιτείται

Σε τι κατάσταση είναι το οδικό δίκτυο της περιοχής που βρίσκεται η επιχείρησή σας: *

- Καλό
- Μέτριο
- Κακό

Πόσο χρόνο χρειάζεστε για να μεταβείτε στην επιχείρησή σας: *

- Λιγότερο από μία ώρα
- Περισσότερο από μία ώρα

Με ποιο μέσο μετακινείστε για να μεταβείτε στην επιχείρησή σας: *
(μπορείτε να δώσετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

- [x] ΙΧ επιβατικό / μηχανάκι
- [ ] Ταξί
- [ ] Υπεραστική συγκοινωνία
- [ ] Δεν μετακινούμαι

Οι υποδομές σε Διαδίκτυο (internet) είναι ικανοποιητικές: *

- Καλές
- Μέτριες
- Κακές

« Πίσω | Συνέχεια »

Ολοκληρώθηκε το 33%

Με την υποστήριξη της Google Forms

Αυτό το περιεχόμενο δεν έχει δημιουργηθεί και δεν έχει εγκριθεί από την Google.

Αναφορά κακής χρήσης - Όροι Παροχής Υπηρεσιών - Πρόσθετοι όροι

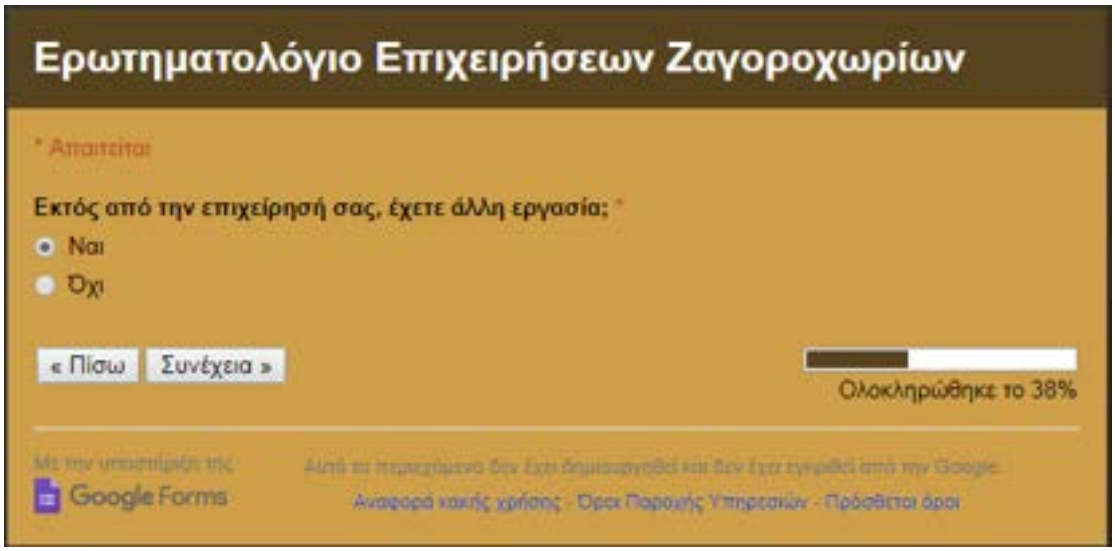
Ερωτηματολόγιο Επιχειρήσεων Ζαγοροχωρίων
* Απαιτείται
Εκτός από την επιχείρησή σας, έχετε άλλη εργασία; *
Ναι
Όχι
« Πίσω
Συνέχεια »
Ολοκληρώθηκε το 38%
Google Forms

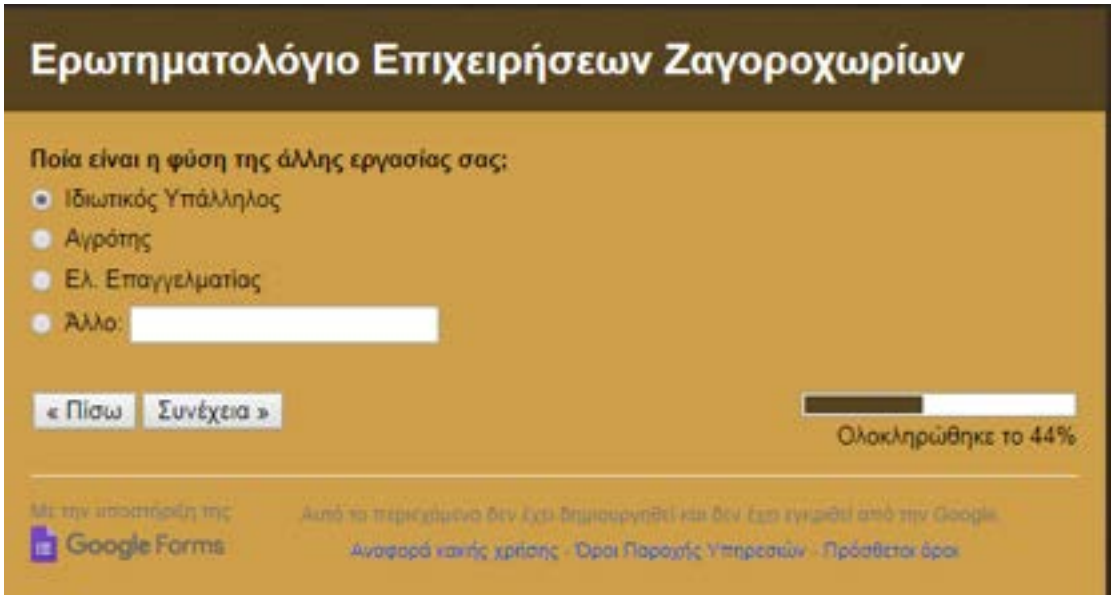
Ερωτηματολόγιο Επιχειρήσεων Ζαγοροχωρίων
Ποία είναι η φύση της άλλης εργασίας σας:
Ιδιωτικός Υπάλληλος
Αγρότης
Ελ. Επαγγελματίας
Άλλο:
« Πίσω
Συνέχεια »
Ολοκληρώθηκε το 44%
Google Forms

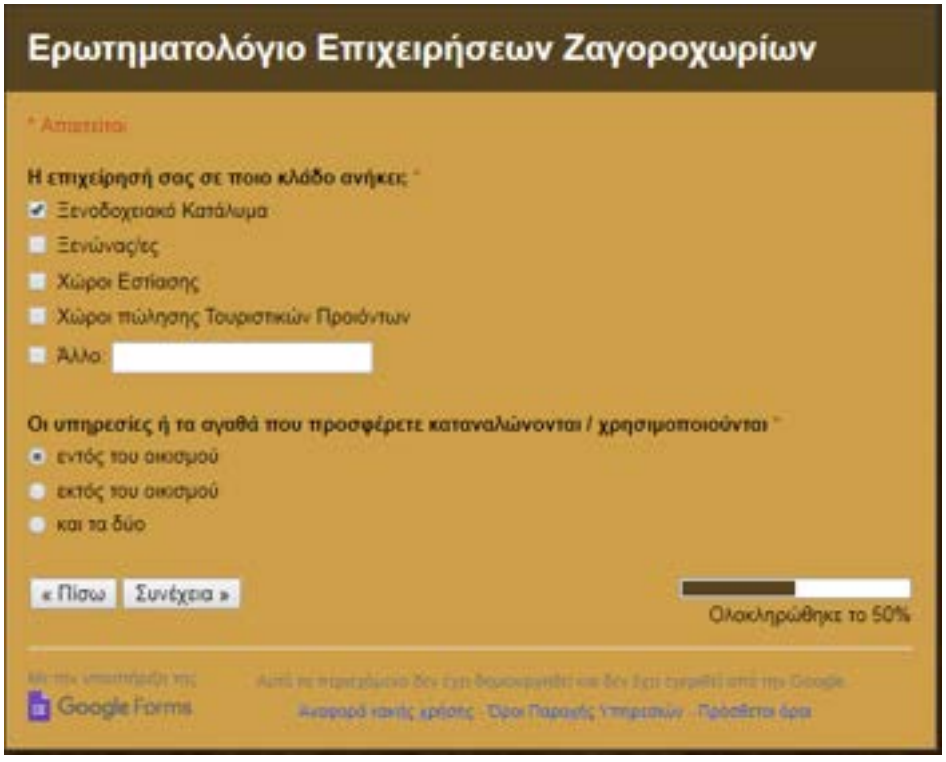
Ερωτηματολόγιο Επιχειρήσεων Ζαγοροχωρίων
* Απαιτείται
Η επιχείρησή σας σε ποιο κλάδο ανήκει; *
Ξενοδοχειακό Κατάλυμα
Ξενώνας/ες
Χώροι Εστίασης
Χώροι πώλησης Τουριστικών Προϊόντων
Άλλο:
Οι υπηρεσίες ή τα αγαθά που προσφέρετε καταναλώνονται / χρησιμοποιούνται *
εντός του οικισμού
εκτός του οικισμού
και τα δύο
« Πίσω
Συνέχεια »
Ολοκληρώθηκε το 50%
Google Forms

III. ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1. Κατανομή Παραδοσιακών Οικισμών σε Στάσιμους και Δυναμικούς ανά δεκαετία από το 1940 έως το 2011

Νομός	**1940 - 1951**		**1951 - 1961**		**1961 - 1971**		**1971 -1981**		**1981 - 1991**		**1991 - 2001**		**2001 - 2011**	
Κατηγορία Οικισμού	Σ	Δ	Σ	Δ	Σ	Δ	Σ	Δ	Σ	Δ	Σ	Δ	Σ	Δ
Αιτ/κανίας	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	-	2	2	-
Αργολίδος	4	-	3	1	3	1	3	1	2	2	2	2	4	-
Αρκαδίας	46	3	45	4	48	1	42	7	41	8	43	6	46	3
Αττικής	14	3	13	4	11	6	13	4	15	2	12	5	17	-
Αχαΐα	2	1	2	1	2	1	2	1	3	-	3	-	3	-
Βοιωτίας	1	-	1	-	1	-	1	-	-	1	-	1	1	-
Γρεβενών	2	-	2	-	2	-	-	2	2	-	2	-	2	-
Δράμας	2	-	1	1	2	-	2	-	2	-	2	-	2	-
Δωδεκανήσων	Δεν υπάρχουν στοιχεία		53	7	57	3	52	8	47	13	44	16	43	17
Έβρου	3	-	2	1	3	-	3	-	3	-	3	-	3	-
Ευβοίας	1	2	2	1	2	1	1	2	2	1	3	-	3	-
Ευρυτανίας	4	-	3	1	3	1	2	2	3	1	2	2	4	-
Ηλείας	-	1	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-
Ηρακλείου	16	5	20	1	21	-	17	4	15	6	13	8	15	6
Θεσπρωτίας	6	2	6	2	8	-	7	1	7	1	7	1	8	-
Θεσσαλονίκης	1	-	-	1	-	1	-	1	1	-	1	-	1	-
Ιωαννίνων	62	7	58	11	65	4	58	11	64	5	58	11	67	2
Καβάλας	22	4	25	1	25	1	25	1	23	3	20	6	25	1
Καρδίτσας	2	-	2	-	2	-	2	-	2	-	-	2	1	1
Καστοριάς	1	-	1	-	-	1	-	1	-	1	-	1	1	-
Κερκύρας	50	1	50	1	50	1	42	9	38	13	39	12	47	4
Κεφαλληνίας	31	-	29	2	30	1	31	-	30	1	25	6	29	2
Κοζάνης	2	-	2	-	2	-	1	1	1	1	2	-	2	-
Κυκλάδων	156	10	162	4	163	3	152	14	144	22	125	41	129	27
Λακωνίας	95	1	95	1	96	-	96	-	94	2	93	3	92	4
Λαρίσης	6	-	5	1	6	-	6	-	4	2	5	1	5	1
Λασιθίου	34	3	36	1	37	-	32	5	32	5	30	7	32	5
Λέσβου	37	3	40	-	40	-	39	1	35	5	30	10	33	7
Λευκάδος	2	-	2	-	2	-	2	-	2	-	2	-	2	-
Μαγνησίας	60	5	54	9	61	4	52	13	50	15	46	19	59	6
Μεσσηνίας	9	-	9	-	8	1	9	-	9	-	7	2	8	1
Ξάνθης	2	-	2	-	2	-	1	1	1	1	1	1	1	1
Πέλλας	10	-	7	3	10	-	9	1	9	1	10	-	10	-
Πιερίας	4	-	3	1	4	-	4	-	4	-	4	-	4	-
Πρεβέζης	3	1	4	-	3	1	4	-	3	1	2	2	2	2
Ρεθύμνης	63	8	70	1	70	1	68	3	61	10	50	21	59	12
Ροδόπης	2	2	3	1	3	1	4	-	4	-	3	1	4	-
Σάμου	6	-	6	-	6	-	5	1	5	1	6	-	6	-
Σερρών	7	-	7	-	7	-	7	-	6	1	4	3	7	-
Τρικάλων	2	2	3	1	2	2	3	1	3	1	4	-	4	-

Νομός	1940 - 1951		1951 - 1961		1961 - 1971		1971 -1981		1981 - 1991		1991 - 2001		2001 - 2011	
Φθιώτιδας	1	1	1	1	2	-	1	2	3	-	1	2	3	-
Φλωρίνης	2	-	2	-	2	-	2	-	1	1	1	1	2	-
Φωκίδος	3	-	2	1	3	-	3	-	3	-	1	2	2	1
Χαλκιδικής	2	2	3	1	4	-	3	1	3	1	3	1	4	-
Χανίων	17	1	14	4	16	2	15	3	15	3	14	4	14	4
Χίου	23	3	26	-	26	-	26	-	20	6	22	4	24	2

οπού Σ: Στάσιμοι, Δ: Δυναμικοί (πηγή: επεξεργασία στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ)

Πίνακας 2. Κατανομή Παραδοσιακών Οικισμών σε Μικρούς, Μεσαίους, Μεγάλους, Πολύ Μεγάλους ανά έτος απο το 1940 έως το 2011.

Νομός / Είδος Οικισμού	Απογραφικά Έτη							
Αιτ/κανίας	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	-	-	-	-	-	-	-	-
Μεσαίοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Πολύ Μεγάλοι	2	2	2	2	2	2	2	2
Αργολίδας	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	-	-	-	-	-	-	-	1
Μεσαίοι	-	1	1	1	1	1	1	-
Μεγάλοι	1	-	-	-	-	-	-	-
Πολύ Μεγάλοι	3	3	3	3	3	3	3	3
Αρκαδία	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	6	10	11	16	19	20	19	29
Μεσαίοι	31	29	32	28	27	25	27	18
Μεγάλοι	10	8	5	4	2	2	1	-
Πολύ Μεγάλοι	2	2	1	1	1	2	2	2
Αττικής	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	5	6	6	6	6	6	6	6
Μεσαίοι	3	2	2	2	2	2	2	2
Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	-	1
Πολύ Μεγάλοι	9	9	9	9	9	9	9	8
Αχαΐας	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	-	-	-	2	2	2	2	1
Μεσαίοι	2	2	2	-	-	-	-	-
Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Πολύ Μεγάλοι	1	1	1	1	1	1	1	1
Βοιωτίας	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	-	-	-	1	1	1	1	1
Μεσαίοι	-	-	2	-	-	-	-	-
Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Πολύ Μεγάλοι	1	1	-	1	1	1	1	1
Γρεβενών	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	-	1	1	1	-	-	1	2
Μεσαίοι	2	1	1	1	2	2	1	-
Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Πολύ Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Δράμας	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	-	-	-	-	-	-		1
Μεσαίοι	1	1	1	1	2	2	2	1

Νομός / Είδος Οικισμού	**Απογραφικά Έτη**							
Αιτ/κανίας	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μεγάλοι	-	1	1	1	-	-	-	-
Πολύ Μεγάλοι	1	-	-	-	-	-	-	-
Δωδεκανήσων	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	-	29	31	34	34	33	28	28
Μεσαίοι	-	21	20	19	19	20	22	21
Μεγάλοι	-	6	5	2	1	2	5	2
Πολύ Μεγάλοι	-	4	4	5	6	5	5	9
Έβρου	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	-	-	-	-	-	-	-	-
Μεσαίοι	-	-	-	1	2	2	3	3
Μεγάλοι	3	3	3	2	1	1	-	-
Πολύ Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Ευβοίας	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	-	-	-	-	-	-	-	-
Μεσαίοι	1	1	-	1	1	1	1	1
Μεγάλοι	-	-	1	1	-	1	1	1
Πολύ Μεγάλοι	2	2	2	1	2	1	1	1
Ευρυτανίας	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	-	1	1	1	1	2	1	2
Μεσαίοι	2	1	1	2	2	1	2	1
Μεγάλοι	1	1	1	-	-	-	-	-
Πολύ Μεγάλοι	1	1	1	1	1	1	1	1
Ηλείας	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	-	-	-	1	1	1	1	1
Μεσαίοι	1	1	1	-	-	-	-	-
Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Πολύ Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Ηρακλείου	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	6	6	7	10	9	8	8	
Μεσαίοι	11	11	10	7	7	8	8	5
Μεγάλοι	2	2	2	2	1	1	1	1
Πολύ Μεγάλοι	2	2	2	2	4	4	4	6
Θεσπρωτίας	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	2	2	2	4	4	5	5	5
Μεσαίοι	4	4	4	3	3	2	2	2
Μεγάλοι	1	1	1	-	-	-	-	-
Πολύ Μεγάλοι	1	1	1	1	1	1	1	1
Θεσσαλονίκης	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	-	-	-	-	-	-	-	-
Μεσαίοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Πολύ Μεγάλοι	1	1	1	1	1	1	1	1
Ιωαννίνων	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	22	40	41	50	48	51	47	54
Μεσαίοι	43	25	25	15	17	14	18	11
Μεγάλοι	1	1	-	1	1	1	-	1
Πολύ Μεγάλοι	3	3	3	3	3	3	4	3
Καβάλας	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	5	7	7	7	8	10	12	12
Μεσαίοι	8	8	9	12	14	11	9	10
Μεγάλοι	10	8	8	6	3	4	4	3
Πολύ Μεγάλοι	3	3	2	1	1	1	1	1

Νομός / Είδος Οικισμού	Απογραφικά Έτη							
Αιτ/κανίας	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Καρδίτσας	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	-	-	-	-	-	-	-	-
Μεσαίοι	-	1	1	2	2	2	2	2
Μεγάλοι	2	1	1	-	-	-	-	-
Πολύ Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Καστοριάς	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	-	-	-	-	-	-	-	-
Μεσαίοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Πολύ Μεγάλοι	1	1	1	1	1	1	1	1
Κερκύρας	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	13	14	16	17	18	17	18	19
Μεσαίοι	26	26	27	29	28	29	27	27
Μεγάλοι	9	9	7	4	4	4	4	3
Πολύ Μεγάλοι	3	2	1	1	1	1	2	2
Κεφαλληνίας	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	14	18	22	25	25	25	25	25
Μεσαίοι	16	13	9	6	6	6	6	6
Μεγάλοι	1	-	-	-	-	1	1	1
Πολύ Μεγάλοι	1	1	1	1	1	-	-	-
Κοζάνης	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	-	-	-	-	-	-	-	-
Μεσαίοι	-	-	1	1	1	1	1	1
Μεγάλοι	1	1	-	-	-	-	-	-
Πολύ Μεγάλοι	1	1	1	1	1	1	1	1
Κυκλάδων	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	74	78	88	102	102	103	101	98
Μεσαίοι	71	70	62	53	53	53	52	54
Μεγάλοι	12	14	13	9	8	7	8	9
Πολύ Μεγάλοι	11	6	5	4	5	5	7	7
Λακωνίας	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	68	85	90	93	94	93	92	91
Μεσαίοι	28	12	7	4	3	4	5	6
Μεγάλοι	1	-	-	-	-	-	-	-
Πολύ Μεγάλοι	1	1	1	1	1	1	1	1
Λαρίσης	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	1	1	1	1	2	1	1	3
Μεσαίοι	2	5	5	5	4	5	5	3
Μεγάλοι	3	-	-	-	-	-	-	-
Πολύ Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Λασιθίου	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	13	14	15	16	15	18	18	21
Μεσαίοι	21	19	19	19	19	16	17	14
Μεγάλοι	2	3	2	1	3	3	2	2
Πολύ Μεγάλοι	1	1	1	1	-	-	-	-
Λέσβου	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	1	1	3	5	6	7	7	9
Μεσαίοι	27	27	25	28	27	26	26	23
Μεγάλοι	8	9	9	4	4	4	4	5
Πολύ Μεγάλοι	4	3	3	3	3	3	3	3
Λευκάδος	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	1	2	2	2	2	2	2	2

Νομός / Είδος Οικισμού	Απογραφικά Έτη							
Αιτ/κανίας	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μεσαίοι	1	-	-	-	-	-	-	-
Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Πολύ Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Μαγνησίας	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	14	13	17	18	20	19	9	10
Μεσαίοι	31	37	38	38	37	28	37	37
Μεγάλοι	17	11	9	6	5	6	7	6
Πολύ Μεγάλοι	4	5	2	4	4	4	4	4
Μεσσηνίας	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	1	1	2	1	3	3	2	3
Μεσαίοι	3	3	2	3	1	1	2	1
Μεγάλοι	1	2	2	2	2	2	2	2
Πολύ Μεγάλοι	4	3	3	3	3	3	3	3
Ξάνθης	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	-	-	-	1	1	1	1	1
Μεσαίοι	1	1	1	-	-	-	-	-
Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Πολύ Μεγάλοι	1	1	1	1	1	1	1	1
Πέλλας	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	-	3	2	2	3	5	5	5
Μεσαίοι	6	6	7	7	6	4	4	4
Μεγάλοι	4	1	1	1	1	1	1	1
Πολύ Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Πιερίας	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	-	1	1	2	3	2	3	3
Μεσαίοι	2	2	2	1	-	1	1	1
Μεγάλοι	2	1	1	1	1	1	-	-
Πολύ Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Πρεβέζης	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	1	1	1	1	1	1	1	1
Μεσαίοι	-	-	-	-	1	1	1	1
Μεγάλοι	2	2	2	2	1	1	-	-
Πολύ Μεγάλοι	1	1	1	1	1	1	2	2
Ρεθύμνης	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	28	29	33	43	47	44	41	45
Μεσαίοι	40	39	36	26	23	26	28	24
Μεγάλοι	2	2	1	1	-	1	2	2
Πολύ Μεγάλοι	1	1	1	1	1	1	1	1
Ροδόπης	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	1	1	1	1	1	1	1	1
Μεσαίοι	3	3	3	3	3	3	3	3
Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Πολύ Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Σάμου	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	2	2	2	2	2	3	3	3
Μεσαίοι	1	1	1	2	2	1	1	-
Μεγάλοι	1	1	2	1	1	1	1	3
Πολύ Μεγάλοι	2	2	1	1	1	1	1	-
Σερρών	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	-	-	-	-	-	-	-	-
Μεσαίοι	-	-	-	2	2	3	3	4
Μεγάλοι	3	3	3	2	3	1	2	1

Νομός / Είδος Οικισμού	Απογραφικά Έτη							
Αιτ/κανίας	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Πολύ Μεγάλοι	4	4	4	3	2	3	2	2
Τρικάλων	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	1	2	2	2	2	2	2	2
Μεσαίοι	1	-	-	-	-	-	-	-
Μεγάλοι	1	1	1	1	1	1	1	1
Πολύ Μεγάλοι	1	1	1	1	1	1	1	1
Φθιώτιδας	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	-	-	-	-	-	-	-	-
Μεσαίοι	1	1	1	1	1	1	1	-
Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Πολύ Μεγάλοι	1	1	1	1	1	1	1	1
Φλωρίνης	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	-	-	-	1	2	1	1	2
Μεσαίοι	2	2	2	1	-	1	1	-
Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Πολύ Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	-	-
Φωκίδος	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	-	-	-	-	1	-	-	-
Μεσαίοι	1	1	-	-	-	1	-	1
Μεγάλοι	1	2	3	3	2	2	2	1
Πολύ Μεγάλοι	1	-	-	-	-	-	1	1
Χαλκιδικής	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	-	-	-	2	2	2	2	2
Μεσαίοι	3	3	3	1	1	1	-	-
Μεγάλοι	-	-	-	-	-	-	1	1
Πολύ Μεγάλοι	1	1	1	1	1	1	1	1
Χανίων	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	10	11	10	12	11	11	11	10
Μεσαίοι	6	6	7	5	5	5	5	6
Μεγάλοι	1	-	-	-	-	-	-	-
Πολύ Μεγάλοι	1	1	1	1	2	2	2	2
Χίου	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	4	4	7	12	14	12	11	15
Μεσαίοι	18	18	16	12	11	13	14	11
Μεγάλοι	3	3	3	2	1	1	1	-
Πολύ Μεγάλοι	1	1	-	-	-	-	-	-

(πηγή: επεξεργασία στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ)

Πίνακας 3. Παραδοσιακοί Οικισμοί για τους οποίους δεν υπάρχουν διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΣ ΟΙΚΙΣΜΟΣ	**ΦΕΚ**	**ΝΟΜΟΣ**
ΣΤΕΝΟΠΟΣ	ΦΕΚ 594/τ Δ/13-11-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	Καβάλας
ΚΑΤΗΓΙΩΡΓΗΣ	ΦΕΚ 374/τ Δ/04-07-80 ΥΠΕΧΩΔΕ	Μαγνησίας
ΔΙΠΟΡΟΝ	ΦΕΚ 594/τ Δ/13-11-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	Λακωνίας
ΚΟΡΑΚΙΑΤΙΚΑ (Κορακιάνικα)	ΦΕΚ 594/τ Δ/13-11-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	Λακωνίας
ΚΟΥΛΟΥΡΑ	ΦΕΚ 594/τ Δ/13-11-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	Κερκύρας
ΚΟΥΛΟΥΜΟΙ	ΦΕΚ 36/τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	Κεφαλληνίας
ΠΑΛΙΟΣΤΑΡΙ	ΦΕΚ 36/τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	Κεφαλληνίας
ΜΑΣΣΟΥΡΙΟ	ΦΕΚ 694/τ Δ/08-12-80 ΥΠΕΧΩΔΕ	Δωδεκανήσων
ΠΑΛΑΙΟΝ ΠΥΛΙΟΝ	ΦΕΚ 594/τ Δ/13-11-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	Δωδεκανήσων
ΑΚΑΔΗΜΟΙ	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	Κυκλάδων
ΚΑΛΟΞΥΛΟΣ	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	Κυκλάδων
ΚΑΡΚΑΔΟΣ	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	Κυκλάδων
ΚΕΡΑΜΕΙΟ	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	Κυκλάδων
ΟΡΜΟΣ ΓΕΡΜΑΝΩΛΗ (ΙΟΣ)	ΦΕΚ 587/τ Δ/10-10-81 ΥΠΕΧΩΔΕ	Κυκλάδων
ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΡΗΝΙΔΑ	ΦΕΚ 208/τ Δ/19-03-02 ΥΠΕΧΩΔΕ	Λέσβου
ΚΑΜΠΟΣ	ΦΕΚ 33/τ Δ/17-01-92 ΥΠΕΧΩΔΕ	Χίου
ΑΧΛΑΔΑΚΙΟΝ	ΦΕΚ 594/τ Δ/13-11-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	Λασιθίου
ΒΑΪΟΝ (ΣΗΤΕΙΑΣ)	ΦΕΚ 594/τ Δ/13-11-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	Λασιθίου
ΚΑΤΩ ΤΡΙΠΟΔΟ	ΦΕΚ 728/τ Δ/10-01-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	Ρεθύμνης

Πίνακας 4. Παραδοσιακοί Οικισμοί τμήματα πόλεων

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΣ ΟΙΚΙΣΜΟΣ	ΝΟΜ/ΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	ΚΩΔ. ΑΡΙΘΜΟΣ Ε.Σ.Υ.Ε.	
ΞΑΝΘΗ	ΦΕΚ 612/τ Β/30-04-76 & ΦΕΚ 661/τ Β/17-05-76 & ΦΕΚ 142/τ Β/25-02-77 ΥΠΠΟ	72010101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΑΝΩ ΠΟΛΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	ΦΕΚ 197/τ Δ/02-04-79 ΥΠΕΧΩΔΕ	54010101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΚΑΒΑΛΑ	ΦΕΚ 280/τ Β/20-04-70 & ΦΕΚ 969/τ Β/03-12-71 & ΦΕΚ 822/τ Β/22-08-74 ΥΠΠΟ	55010101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΚΑΣΤΟΡΙΑ	ΦΕΚ 195/τ Δ/01-06-83 ΥΠΕΧΩΔΕ	56010101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΚΑΣΤΟΡΙΑ	ΦΕΚ 667/τ Δ/21-11-83 ΥΠΕΧΩΔΕ	56010101	
ΚΑΣΤΟΡΙΑ	ΦΕΚ 412/τ Β/28-04-77 ΥΠΠΟ	56010102	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ	ΦΕΚ 605/τ Δ/02-10-89 ΥΠΕΧΩΔΕ	33010101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ (ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ)
ΙΩΑΝΝΙΝΑ	ΦΕΚ 48/τ Δ/22-02-85 ΥΠΕΧΩΔΕ	33010101	
ΚΟΝΙΤΣΑ	ΦΕΚ 179/τ Δ/02-03-93 ΥΠΕΧΩΔΕ	33170101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΠΡΕΒΕΖΑ	ΦΕΚ 39/τ Δ/26-01-89 ΥΠΕΧΩΔΕ (επέκταση τμήματος που είχε χαρακτηρισθεί με το 594/τ Δ/78)	34010101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΠΡΕΒΕΖΑ	ΦΕΚ 594/τ Δ/13-11-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	34010101	
ΤΡΙΚΑΛΑ	ΦΕΚ 201/τ Δ/5-04-79 ΥΠΕΧΩΔΕ	44010101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΤΡΙΚΑΛΑ	ΦΕΚ 886/τ Δ/05 ΥΠΕΧΩΔΕ (επέκταση τμήματος που είχε χαρακτηριστεί με το 201/τΔ/05-04-79)	44010101	
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ	ΦΕΚ 555/τ Β/79 ΥΠΠΟ	1010101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΝΑΥΠΑΚΤΟΣ	ΦΕΚ 85/τ Δ/93 ΥΠΕΧΩΔΕ & ΦΕΚ 1486/τ Β/73 ΥΠΠΟ	1190101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΑΘΗΝΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ	ΦΕΚ 567/τ Δ/79 ΥΠΕΧΩΔΕ	A1010101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ (ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ)
ΑΘΗΝΑ	ΦΕΚ 606/τ Β/67 & ΦΕΚ 612/τ Β/76 & ΦΕΚ 427/τΒ/77 ΥΠΠΟ	A1010102	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΚΗΦΙΣΙΑ	ΦΕΚ 180/τ Δ/82 ΥΠΕΧΩΔΕ	A1230101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΚΗΦΙΣΙΑ	ΦΕΚ 1035/τ Δ/87 ΥΠΕΧΩΔΕ	A1230101	
ΚΗΦΙΣΙΑ	ΦΕΚ 694/τ Δ/83 ΥΠΕΧΩΔΕ	A1230101	
ΚΗΦΙΣΙΑ	ΦΕΚ 48/τ Δ/85 ΥΠΕΧΩΔΕ	A1230102	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΣ ΟΙΚΙΣΜΟΣ	**ΝΟΜ/ΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ**	**ΚΩΔ. ΑΡΙΘΜΟΣ Ε.Σ.Υ.Ε.**	
ΛΑΥΡΙΟ	ΦΕΚ 473/τ Δ/01 ΥΠΕΧΩΔΕ	Α2140101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΠΕΙΡΑΙΑΣ	ΦΕΚ 410/τ Δ/82 ΥΠΕΧΩΔΕ	Α4010101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ (ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ)
ΠΕΙΡΑΙΑΣ	ΦΕΚ 385/τ Δ/79 ΥΠΕΧΩΔΕ	Α4010102	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ - ΑΚΤΗ ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ
ΧΑΛΚΙΔΑ	ΦΕΚ 1003/τ Β/71 ΥΠΠΟ	04010101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΑΧΙΝΟΣ	ΦΕΚ 160/τ Δ/87 ΥΠΕΧΩΔΕ	06100201	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΑΜΦΙΚΛΕΙΑ	ΦΕΚ 1135/τ Δ/04 ΥΠΕΧΩΔΕ	06040101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΑΡΓΟΣ	ΦΕΚ 401/τ Δ/82 ΥΠΕΧΩΔΕ	11020101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΝΑΥΠΛΙΟ	ΦΕΚ 38/τ Δ/26-01-89 ΥΠΕΧΩΔΕ & 35/τ Β/62 ΥΠΠΟ	11010101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΠΑΤΡΑ	ΦΕΚ 364/τ Δ/82 ΥΠΕΧΩΔΕ	13010101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΠΑΤΡΑ	ΦΕΚ 499/τ Δ/96 ΥΠΕΧΩΔΕ	13010101	
ΚΑΛΑΜΑΤΑ	ΦΕΚ 821/τ Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	17010101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΚΕΡΚΥΡΑ	ΦΕΚ 274/τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ	22010101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΚΕΡΚΥΡΑ	ΦΕΚ 183/τ Β/67 ΥΠΠΟ	22010102	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΚΕΡΚΥΡΑ	ΦΕΚ 606/τ Β/67 ΥΠΠΟ	22010103	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΜΥΤΙΛΗΝΗ	ΦΕΚ 537/τ Δ/79 & 731/τ Δ/85 ΥΠΕΧΩΔΕ	83010101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΟ	ΦΕΚ 58/τ Δ/82 ΥΠΕΧΩΔΕ	91010101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΡΕΘΥΜΝΟ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & ΦΕΚ 30 /τ Δ/85 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 606/τ Β/67 ΥΠΠΟ	93010101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΧΑΝΙΑ	ΦΕΚ 523/τ Β/65 ΥΠΠΟ	94010101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ
ΝΕΑ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑ (ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΣ ΟΙΚΙΣΜΟΣ)	ΦΕΚ 467/τ Δ/01 ΥΠΕΧΩΔΕ	Α1310101	ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ

Πίνακας 5. Κατανομή Παραδοσιακών Οικισμών με βάση το υψόμετρο, σε Μικρούς, Μεσαίους, Μεγάλους, Πολύ Μεγάλους ανά έτος απο το 1940 έως το 2011

Αριθμός Παραδοσιακών Οικισμών με βάση το Υψόμετρο	**Απογραφικά Έτη**							
Πεδινοί	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	95	94	102	114	116	110	104	109
Μεσαίοι	110	108	103	97	96	100	99	93
Μεγάλοι	21	24	23	16	14	16	20	16
Πολύ Μεγάλοι	31	31	29	30	31	31	34	39
Ημιορεινοί	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	112	118	127	143	143	148	147	150
Μεσαίοι	124	121	120	116	115	114	115	112
Μεγάλοι	35	38	34	24	23	20	20	20
Πολύ Μεγάλοι	33	27	23	21	23	22	22	22
Ορεινοί	**1940**	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Μικροί	147	172	192	235	294	252	244	271
Μεσαίοι	185	174	162	129	124	119	126	102
Μεγάλοι	50	35	28	19	9	12	11	10
Πολύ Μεγάλοι	14	15	14	13	14	13	15	13

(πηγή: επεξεργασία στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ)

Πίνακας 6. Παραδοσιακοί Οικισμοί ανά έτος χαρακτηρισμού με ΦΕΚ

Έτος Χαρακτηρισμού με ΦΕΚ	**Αριθμός Παραδοσιακών Οικισμών**	**Έτος Χαρακτηρισμού με ΦΕΚ**	**Αριθμός Παραδοσιακών Οικισμών**
1962	4	1987	3
1963	1	1988	134
1965	1	1989	3
1967	7	1990	1
1970	31	1992	11
1971	1	1993	2
1973	13	1995	97
1974	2	1996	2
1976	5	1998	74
1977	2	1999	3
1978	429	2000	1
1979	13	2001	2
1980	67	2002	22
1981	3	2003	42
1982	6	2004	7
1983	3	2005	5
1985	3	2008	1
1986	3	2012	13

(πηγή: επεξεργασία στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ)

Πίνακας 7. Απογραφή Πραγματικού Πληθυσμού ανά Παραδοσιακό Οικισμό ανά δεκαετία

ΝΟΜΟΣ	**ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΣ ΟΙΚΙΣΜΟΣ**	**ΝΟΜ/ΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ (ΦΕΚ)**	**ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ**							
			2011	**2001**	**1991**	**1981**	**1971**	**1961**	**1951**	**1940**
ΕΒΡΟΥ	ΠΑΛΙΟΥΡΙΟΝ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	460	578	814	907	972	1189	1042	1314
	ΜΕΤΑΞΑΔΕΣ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	719	874	1026	1244	1777	1691	1541	1730
	ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	625	677	719	941	1214	1555	1795	1679
ΞΑΝΘΗΣ	ΚΑΤΩ ΚΑΡΥΟΦΥΤΟΝ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	103	114	122	158	134	262	394	418
	ΞΑΝΘΗ (Τμήμα Πόλης)	661/τ Β/76, & 142/ τ Β/77 ΥΠΠΟ	55681	46203	37430	31541	24867	25324	25700	28961
ΡΟΔΟΠΗΣ	ΒΑΚΟΣ (ΒΑΚΟΥΦΟ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	431	397	397	388	445	446	451	353
	ΜΑΡΩΝΕΙΑ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ , 815/τ Β/74 ΥΠΠΟ	552	645	565	624	717	865	654	686
	ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΙΟΝ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	135	133	136	152	189	185	186	176
	ΜΙΣΧΟΣ (ΤΣΕΜΠΕΛΙ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	721	724	797	889	966	382	958	870
ΓΡΕΒΕΝΩΝ	ΚΑΛΛΟΝΗ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	12	171	208	239	65	95	152	431
	ΣΠΗΛΑΙΟΝ	ΦΕΚ 526/ τ Β/08-05-73 ΥΠΠΟ	189	447	422	531	454	562	561	837
ΔΡΑΜΑΣ	ΠΑΓΟΝΕΡΙΟΝ (ΤΣΕΡΕΝΟΒΟ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	158	231	228	264	323	447	445	592
	ΠΕΡΙΘΩΡΙΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	902	833	943	982	1163	1431	1290	2579
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	ΑΝΩ ΠΟΛΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	ΦΕΚ 197/ τ Δ/02-04-79 ΥΠΕΧΩΔΕ	314905	363987	383987	406413	345799	250920	217049	226147
	ΑΛΥΚΗ	ΦΕΚ 594/τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 166/ τ Β/03-03-77 ΥΠΠΟ	41	39	76	24	42	26	19	15
	ΑΣΤΡΙΣ	ΦΕΚ 166/ τ Β/03-03-77 ΥΠΠΟ	60	129	103	65	62	56	63	17
	ΔΩΜΑΤΙΑ (ΣΑΜΑΚΟΒΟ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	460	590	512	551	657	979	1165	1157

ΚΑΒΑΛΑΣ	ΖΥΓΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	1473	1485	1419	1530	1462	1993	2230	2069
	ΘΕΟΛΟΓΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 875/ τ Β/72 & ΦΕΚ 166/ τ Β/03-03-77 ΥΠΠΟ	623	731	1124	918	1132	1927	1916	1996
	ΚΑΒΑΛΑ (Τμήμα Πόλης)	ΦΕΚ 280/ τ Β/70 &969/ τ Β/71 & 822/ τ Β / 74ΥΠΠΟ	53778	58663	56571	56375	46234	44517	42102	49667
	ΚΑΣΤΡΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	13	11	55	17	20	25	0	1132
	ΚΕΧΡΟΚΑΜΠΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	362	522	513	585	668	1191	1789	1829
	ΚΗΠΙ (ΜΠΟΣΤΑΝΛΗ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	319	611	366	434	506	617	641	692
	ΚΟΡΥΦΑΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	37	76	111	52	99	174	208	239
	ΚΡΥΟΝΕΡΙΟΝ (ΚΑΡΓΑ του Δήμου Ορεινού)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	13	14	9	560	581	132	111	153
	ΜΑΚΡΥΧΩΡΙΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	129	111	129	142	250	389	813	1063
	ΜΑΡΙΑΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	164	182	254	375	425	629	674	634
	ΜΕΛΙΣΣΟΚΟΜΕΙΟ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	290	365	289	324	327	447	456	397
	ΜΕΣΟΡΟΠΗ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	454	610	648	735	802	1207	1309	1400
	ΜΟΥΣΘΕΝΗ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	658	1075	868	1004	1048	1659	1904	1982
	ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙΟΝ (ΘΑΣΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	0	0	0	5	10	8	13	21
	ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙΟΝ (ΠΑΓΓΑΙΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	1372	1607	1587	1754	1843	2285	2263	2634
	ΠΑΛΙΑ ΚΑΒΑΛΑ (ΧΕΡΣΟΝ ΠΑΝΑΓΙΑΣ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	107	135	157	221	270	449	159	423
	ΠΑΝΑΓΙΑ (ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΝ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 875/ τ Β/23-10-72 ΥΠΠΟ	725	820	867	511	1069	1225	1291	1258
	ΠΛΑΤΑΜΩΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	73	159	202	224	312	358	558	494

	ΠΟΔΟΧΩΡΙΟ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	608	665	702	725	835	1128	1052	1336
	ΠΟΤΑΜΙΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	1472	1216	1092	984	1032	1375	1294	1166
	ΜΕΓΑΛΟΣ ΠΡΙΝΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	27	30	31	31	16	13	0	0
	ΠΥΡΓΟΧΩΡΙΟ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	139	147	151	182	182	255	273	257
	ΧΡΥΣΟΚΑΣΤΡΟ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	232	645	350	376	405	577	611	418
ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	ΚΑΣΤΟΡΙΑ (Τμήμα Πόλης)	ΦΕΚ 195/ τ Δ/01-06-83 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 412/ τ Β/28-04-77 ΥΠΠΟ	13273	14813	14775	17333	15407	10162	9468	10181
ΚΟΖΑΝΗΣ	ΠΕΝΤΑΛΟΦΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	455	633	652	789	814	981	1144	1752
	ΣΙΑΤΙΣΤΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	5476	5642	5688	5702	4852	4737	4980	4743
ΠΕΛΛΑΣ	ΚΡΩΜΝΗ	ΦΕΚ 691/ τ Δ/15-07-92 ΥΠΕΧΩΔΕ	8	14	0	0	411	565	156	468
	ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	ΦΕΚ 691/ τ Δ/15-07-92 ΥΠΕΧΩΔΕ	65	184	94	483	703	997	772	1395
	ΑΡΝΙΣΣΑ	ΦΕΚ 691/ τ Δ/15-07-92 ΥΠΕΧΩΔΕ	1401	1550	1530	1464	1396	1827	1730	1669
	ΠΑΛΑΙΑ ΞΑΝΘΟΓΕΙΑ	ΦΕΚ 691/ τ Δ/15-07-92 ΥΠΕΧΩΔΕ	0	2	4	161	261	385	405	478
	ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΣ	ΦΕΚ 691/ τ Δ/15-07-92 ΥΠΕΧΩΔΕ	612	686	666	709	764	840	879	980
	ΓΑΡΕΦΕΙΟΝ (τ. ΑΝΩ ΓΑΡΕΦΕΙΟΝ)	ΦΕΚ 691/ τ Δ/15-07-92 ΥΠΕΧΩΔΕ	668	736	723	363	405	463	485	513
	ΝΟΤΙΑ	ΦΕΚ 691/ τ Δ/15-07-92 ΥΠΕΧΩΔΕ	306	388	367	412	440	437	85	1098
	ΑΕΤΟΧΩΡΙΟ	ΦΕΚ 691/ τ Δ/15-07-92 ΥΠΕΧΩΔΕ	80	62	69	709	147	168	0	1015
	ΠΕΡΙΚΛΕΙΑ	ΦΕΚ 691/ τ Δ/15-07-92 ΥΠΕΧΩΔΕ	337	382	354	373	393	372	342	413
	ΛΑΓΚΑΔΙΑ	ΦΕΚ 691/ τ Δ/15-07-92 ΥΠΕΧΩΔΕ	82	89	90	99	160	135	296	543
ΠΙΕΡΙΑΣ	ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 167Δ/86 ΥΠΕΧΩΔΕ	27	34	86	4	77	929	997	1158
	ΠΑΛΑΙΟΙ ΠΟΡΟΙ	ΦΕΚ 167/τ Δ/07-03-86 ΥΠΕΧΩΔΕ	20	21	53	94	295	533	441	601

	ΠΑΛΑΙΑ ΣΚΟΤΙΝΑ	ΦΕΚ 167/τ Δ/07-03-86 ΥΠΕΧΩΔΕ	924	957	967	1017	1110	1257	1159	1178
	ΣΚΟΤΕΙΝΑ	ΦΕΚ 167/τ Δ/07-03-86 ΥΠΕΧΩΔΕ	57	47	8	36	60	89	95	320
ΣΕΡΡΩΝ	ΑΛΙΣΤΡΑΤΗ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	2131	2761	2249	2662	2702	3536	3627	4124
	ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΠΠΑΣ (ΔΟΒΙΣΤΑ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	594	1121	1085	1130	1204	2049	2077	2620
	ΗΛΙΟΚΩΜΗ (ΤΣΕΡΕΠΛΙΑΝΗ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	338	582	516	668	858	1178	1283	1465
	ΚΟΡΜΙΤΣΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	563	941	771	1031	1060	1489	1606	1864
	ΜΙΚΡΟ ΣΟΥΛΙΟ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	382	550	522	629	709	1052	1140	1195
	ΠΡΩΤΗ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	1204	1855	2033	1771	2167	3118	3180	3380
	ΡΟΔΟΛΙΒΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	2074	2552	2981	2954	3164	4021	4213	4794
ΦΛΩΡΙΝΗΣ	ΝΥΜΦΑΙΟ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	152	413	244	158	130	275	360	929
	ΨΑΡΑΔΕΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	83	158	144	167	247	430	433	770
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	ΑΦΥΤΟΣ	ΦΕΚ 1194/ τ Β/05-10-73 ΥΠΠΟ	1345	1231	838	740	724	870	944	805
	ΙΕΡΙΣΣΟΣ	ΦΕΚ 1194/ τ Β/05-10-73 ΥΠΠΟ	3229	3046	2858	2632	2379	2523	2190	2325
	ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΟ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	15	24	15	12	64	356	364	342
	ΠΑΡΘΕΝΟ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	30	7	24	54	81	449	432	389
ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	ΓΙΡΟΜΕΡΙΟ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	64	139	180	114	163	305	334	391
	ΚΑΜΙΤΣΑΝΗ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	25	29	30	31	45	91	0	51
	ΜΑΡΓΑΡΙΤΙ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	679	879	857	850	772	982	757	1780
	ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	2366	2445	2144	2468	2747	2827	2679	2406
	ΠΛΑΙΣΙΟ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	92	137	192	204	349	774	571	758
	ΣΑΓΙΑΔΑ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	593	879	803	674	795	1105	1136	485
	ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	25	26	43	49	52	128	132	111

	ΦΟΙΝΙΚΙΟ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	68	142	138	61	99	233	272	301
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	ΒΙΤΣΑ (ΑΝΩ ΚΑΙ ΚΑΤΩ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	98	137	153	140	163	220	181	172
	ΑΓΙΟΙ ΑΠΟΣΤΟΛΟΙ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95	139	116	121	153	199	209	246	310
	ΑΓΙΟΣ ΜΗΝΑΣ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	19	46	53	77	71	106	93	140
	ΑΜΠΕΛΟΣ, Η	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	0	0	11	9	0	16	20	27
	ΑΜΦΙΘΕΑ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	587	555	496	388	265	232	180	159
	ΑΝΘΡΑΚΙΤΗΣ, Ο (τ. ΚΑΜΙΝΙΑ, Η)	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	67	93	71	90	88	118	92	171
	ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	143	202	170	209	274	374	259	324
	ΑΡΙΣΤΗ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	128	176	174	225	204	329	438	424
	ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	165	273	208	237	308	387	341	531
	ΒΙΚΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	26	38	36	48	47	64	50	72
	ΒΟΒΟΥΣΑ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	118	179	136	190	135	217	106	680
	ΒΟΤΟΝΟΣΙ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	220	262	305	328	273	327	307	271
	ΒΡΑΔΕΤΟ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	21	23	32	19	33	25	32	277
	ΒΡΥΣΟΧΩΡΙΟΝ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	89	109	94	152	83	215	205	339
	ΓΑΝΑΔΙΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	37	76	103	110	63	118	150	242
	ΓΡΕΒΕΝΙΤΙ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	193	339	365	295	343	429	438	796
	ΔΕΜΑΤΙ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	43	62	41	51	24	74	684	618

ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	ΔΙΚΟΡΥΦΟ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	33	66	111	37	43	97	128	354
	ΔΙΛΑΚΚΟ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	20	49	63	78	82	115	137	170
	ΔΙΛΟΦΟ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 423Δ/95 ΥΠΕΧΩΔΕ, 84Β/69 ΥΠΠΟ	29	39	42	37	33	54	54	150
	ΔΙΠΟΤΑΜΟ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	47	43	23	52	58	81	77	107
	ΔΟΛΙΑΝΗ (τ. ΝΕΟΥ ΑΜΑΡΟΥΣΙΟΥ)	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	60	86	65	75	56	89	85	160
	ΔΟΛΟ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 352/ τ Β /31-05-67 ΥΠΠΟ	57	71	46	77	105	166	71	248
	ΕΛΑΤΗ (Μπούλτζι)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	48	42	46	42	26	47	69	160
	ΕΛΑΤΟΧΩΡΙ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	72	117	117	119	153	157	226	437
	ΕΛΑΦΟΤΟΠΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 423Δ/95 ΥΠΕΧΩΔΕ	51	122	73	8	144	194	166	391
	ΗΛΙΟΧΩΡΙ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	30	40	66	67	49	75	52	132
	ΙΤΕΑ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	68	122	115	138	145	252	387	426
	ΙΩΑΝΝΙΝΑ (Τμήμα Πόλης - Ιστορικό κέντρο)	ΦΕΚ 605/ τ Δ/16-08-89 & 48/ τΔ/85 ΥΠΕΧΩΔΕ	64458	61629	56699	44829	40120	34997	32315	21877
	ΚΑΒΑΛΛΑΡΙ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	77	88	87	105	122	165	147	167
	ΚΑΛΑΡΡΥΤΕΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 929/ τ Β/05-09-75 ΥΠΠΟ	178	122	71	144	162	230	277	985
	ΚΑΛΛΙΘΕΑ	423/ τ Δ/295 ΥΠΕΧΩΔΕ	149	196	221	253	238	276	245	226
	ΚΑΛΟΥΤΑΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	22	44	41	47	51	104	92	207

ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	ΚΑΠΕΣΟΒΟ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 714/ τ Β/28-09-79 ΥΠΠΟ	53	67	49	61	62	53	92	136
	ΚΑΣΤΑΝΩΝ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	72	44	50	60	47	55	41	64
	ΚΑΤΩ ΠΕΔΙΝΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	41	87	68	93	75	188	350	501
	ΚΗΠΟΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	92	110	187	180	229	271	220	277
	ΚΛΕΙΔΩΝΙΑ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	10	12	33	41	26	124	143	160
	ΚΟΝΙΤΣΑ (Τμήμα Πόλης)	ΦΕΚ 179/ τ Δ/02-03-93 ΥΠΕΧΩΔΕ	2774	2871	2858	2849	3150	3542	3716	2313
	ΚΟΥΚΚΟΥΛΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	39	78	88	83	53	46	52	224
	ΚΡΑΝΟΥΛΑ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	317	301	313	266	213	234	339	364
	ΚΡΥΑ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	431	358	275	260	235	237	186	165
	ΚΡΥΟΒΡΥΣΗ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	63	153	153	130	118	216	297	359
	ΛΑΪΣΤΑ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	59	127	96	147	120	199	127	607
	ΛΕΠΤΟΚΑΡΥΑ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	193	65	72	113	122	186	188	231
	ΛΙΑΠΗ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	63	119	101	100	98	163	387	355
	ΛΙΓΚΙΑΔΕΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	92	204	114	147	137	190	139	452
	ΜΑΖΙΑ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	143	210	223	240	174	194	437	373
	ΜΑΚΡΙΝΟ	423/ τ Δ/295 ΥΠΕΧΩΔΕ	38	65	78	114	67	88	87	171
	ΜΑΝΑΣΣΗΣ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 & 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	26	37	31	47	22	62	63	127

ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	ΜΕΣΟΒΟΥΝΙ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	29	73	74	63	58	130	144	163
	ΜΕΤΣΟΒΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	2500	3195	2917	2705	2823	2976	2798	2907
	ΜΗΛΕΑ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	393	618	604	566	628	859	738	869
	ΜΙΚΡΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 648/ τ Β/25-11-68 ΥΠΠΟ	57	77	39	52	49	66	81	102
	ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 648/ τ Β/25-11-68 ΥΠΠΟ	128	164	132	136	126	133	104	240
	ΝΕΓΑΔΕΣ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 & 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	19	48	74	79	61	132	129	187
	ΝΗΣΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 648/ τ Β/25-11-68 ΥΠΠΟ	252	347	348	464	465	463	505	475
	ΠΑΠΙΓΚΟ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 648/ τ Β/25-11-68 ΥΠΠΟ	237	280	144	105	95	146	220	431
	ΠΕΡΑΜΑ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	1842	2693	1900	1648	1414	951	1026	755
	ΠΕΡΙΒΛΕΠΤΟΣ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	478	509	466	428	397	452	337	350
	ΠΕΤΡΑ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	153	362	251	271	188	149	602	508
	ΡΑΦΤΑΝΑΙΟΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	47	65	19	59	78	178	162	306
	ΣΥΡΡΑΚΟ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 929/ τ Β/05-09-75 ΥΠΠΟ	441	273	141	77	11	18	47	1388

	ΣΚΑΜΝΕΛΛΙ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 & 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	96	233	186	202	178	140	144	396
	ΤΡΙΣΤΕΝΟ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	71	141	161	145	146	240	274	388
	ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 & 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	303	488	304	329	450	343	125	521
	ΦΛΑΜΠΟΥΡΑΡΙ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	66	88	138	142	160	176	127	362
	ΦΡΑΓΚΑΔΕΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	76	105	116	158	139	203	192	269
	ΧΡΥΣΟΒΙΤΣΑ	ΦΕΚ 423/ τ Δ/20-06-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	441	511	559	529	420	582	954	940
ΠΡΕΒΕΖΗΣ	ΑΓΙΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	765	838	918	897	1037	1211	1136	1171
	ΠΑΡΓΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	2784	2171	1699	1693	1690	1586	1564	1640
	ΠΡΕΒΕΖΑ (Τμήμα Πόλης)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	18904	16321	13695	11439	12662	11172	11008	8923
	ΧΡΥΣΟΓΙΑΛΙ (ΒΑΛΤΟΣ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	189	28	8	4	0	10	8	14
ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	ΕΛΛΗΝΟΠΥΡΓΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	497	429	371	497	584	881	943	1045
	ΡΕΝΤΙΝΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	309	749	569	526	586	1064	1174	1786
ΛΑΡΙΣΑΣ	ΑΝΑΤΟΛΗ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	280	217	397	292	462	820	860	1511
	ΜΕΓΑΛΟΒΡΥΣΟ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	195	438	328	367	581	803	856	1030
	ΜΕΤΑΞΟΧΩΡΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	481	559	616	642	647	748	756	971
	ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 855/ τ Β/67 ΥΠΠΟ	384	434	470	487	678	860	969	1477
	ΤΕΜΠΗ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	63	76	84	74	123	142	147	173
	ΚΡΑΝΕΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	102	212	275	111	444	665	479	831

ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΑΓΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ (ΤΡΙΚΕΡΙΟΥ)	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 & 383/ τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	195	305	285	388	269	295	354	312
	ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 & 383/ τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ	8	0	0	0	1713	934	746	723
	ΑΓΙΟΣ ΒΛΑΣΙΟΣ	ΦΕΚ 374/τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/τ Β/76ΥΠΠΟ	320	485	548	547	568	678	1019	1238
	ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ (ΝΗΛΕΙΑΣ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/78 & 374/ τ Δ /80 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	141	179	166	69	41	56	82	104
	ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	244	268	442	205	275	363	437	500
	ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 & 383/ τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	62	74	66	143	113	113	114	88
	ΑΓΙΟΣ ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 374Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	267	402	502	666	728	905	950	1302
	ΑΓΙΟΣ ΟΝΟΥΦΡΙΟΣ (ΟΝΟΥΦΡΙΟΣ)	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 & 383/ τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	468	506	519	527	494	482	430	468
	ΑΓΡΙΑ	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 & 383/ τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	5171	5229	4544	3997	3538	3296	2846	1832
	ΑΛΛΗ ΜΕΡΙΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 374Δ/80 & 383Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	759	1009	564	670	568	649	771	790
	ΑΛΟΝΝΗΣΟΣ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	203	173	264	226	347	491	617	770

	ΑΝΑΚΑΣΙΑ	374/ τ Δ/80 & 383 / τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	1020	933	847	834	779	762	721	756
	ΑΝΗΛΙΟ	374/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	353	465	356	480	525	588	652	638
	ΑΝΩ ΒΟΛΟΣ	594/ τ Δ/78 & 374/ τ Δ /80 & 383 / τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	535	529	462	397	396	470	532	596
	ΑΝΩ ΓΑΤΖΕΑ	374/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	302	289	405	454	382	540	612	687
	ΑΝΩ ΛΕΧΩΝΙΑ	374/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	1058	1215	1224	1163	1189	1186	1244	1233
	ΑΡΓΑΛΑΣΤΗ	374/ τ Δ/80 & 383 / τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	1034	1312	1393	1577	1621	1864	2227	3021
	ΑΡΓΥΡΑΙΙΚΑ	374/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	52	53	80	146	266	351	239	175
	ΑΦΕΤΑΙ	374/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	332	252	406	494	507	512	564	789
	ΑΦΥΣΣΟΣ	594/ τ Δ/78 & 374/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	305	353	281	390	336	406	323	108
	ΒΕΝΕΤΟΝ	374/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	67	185	106	195	49	247	378	493
	ΒΟΛΟΣ	374/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	85149	82439	77192	71378	51290	49221	51144	54919
	ΒΥΖΙΤΣΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 374/ τ Δ/ 80 & 383/ τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 612/ τ Β/76ΥΠΠΟ	261	277	295	169	96	91	265	331

	ΓΛΑΦΥΡΑ (ΚΑΠΟΥΡΝΑ)	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	232	317	481	420	418	523	518	561
	ΔΡΑΚΕΙΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 374/ τ Δ /80 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/τ Β/76ΥΠΠΟ	376	575	644	725	884	940	1060	1799
	ΖΑΓΟΡΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 374Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, 652Β/76 ΥΠΠΟ	2065	2389	2410	2675	2759	3039	3120	3165
	ΚΑΛΑ ΝΕΡΑ	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 & 383 / τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	606	723	485	550	493	489	427	269
	ΚΑΛΑΜΑΚΙΟΝ (ΠΡΟΠΑΝ)	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	164	227	154	159	165	193	238	381
	ΚΑΛΑΜΟΣ	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 & 383 / τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	56	86	70	54	36	21	32	38
	ΚΑΝΑΛΙΑ	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 & 383 / τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	1000	1213	1424	1484	1556	1733	1791	1739
	ΚΑΤΗΧΩΡΙ ή ΚΑΤΩΧΩΡΙΟΝ	374/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, 652/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	365	436	353	334	393	501	589	835
	ΚΑΤΩ ΓΑΤΖΕΑ	374/ τ Δ/80 & 383 / τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, 652/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	409	376	338	384	326	284	237	252
	ΚΑΤΩ ΛΕΧΩΝΙΑ	374/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, 652/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	1468	1646	1401	1319	1202	1189	1120	1213
	ΚΕΡΑΜΙΔΙΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 374/ τ Δ /80 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	348	551	576	663	773	994	1020	1223

	ΚΕΡΑΣΙΑ ή ΚΕΡΑΣΕΑ	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	291	368	437	428	407	465	440	712
	ΚΙΣΣΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 374/ τ Δ /80 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	330	393	467	430	489	556	533	636
	ΚΟΡΟΠΗ	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	258	398	269	281	249	298	151	50
	ΛΑΜΠΙΝΟΥ	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 & 383 / τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	26	53	134	79	87	112	134	134
	ΛΑΥΚΟΣ	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 & 383 / τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	496	538	750	830	876	1099	1301	1681
	ΛΕΦΟΚΑΣΤΡΟ	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 & 383 / τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	73	74	68	87	55	66	79	83
	ΛΥΡΗ	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 & 383 / τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	55	72	117	126	109	126	157	183
	ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 374Δ/80 & 383Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, 652Β/76 ΥΠΠΟ	385	898	651	546	492	655	1013	1877
	ΜΑΚΡΥΡΡΑΧΗ	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	604	602	623	733	704	714	775	808
	ΜΕΛΙΣΣΑΤΙΚΑ	374/ τ Δ/80 & 383 / τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	715	650	519	449	354	488	400	578
	ΜΕΤΟΧΙΟΝ	374/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	78	139	152	136	143	200	220	322

	ΜΗΛΙΕΣ ή ΜΗΛΕΑΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 374Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, 652Β/76 ΥΠΠΟ	655	636	952	745	807	1065	1363	1933
	ΜΗΛΙΝΑ	374/ τ Δ/80 & 383 / τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	700	677	696	754	667	648	760	758
	ΜΟΥΡΕΣΙΟ	374/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	487	493	427	491	625	789	823	1015
	ΝΕΟΧΩΡΙΟ	594/ τ Δ/78 & 374/ τ Δ /80 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76ΥΠΠΟ	373	386	341	393	394	443	618	1139
	ΝΤΑΜΟΥΧΑΡΗ	594/ τ Δ/78 & 374Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, 652Β/76 ΥΠΠΟ	60	41	34	18	6	23	27	34
	ΞΙΝΟΒΡΥΣΗ	374/ τ Δ/80 & 383/ τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	161	161	208	306	276	362	370	418
	ΞΟΡΥΧΤΙΟ	374/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	189	293	226	256	272	294	297	360
	ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΡΙΚΕΡΙΟΥ	374/ τ Δ/80 & 383/ τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ	15	17	8	16	17	17	20	26
	ΠΙΝΑΚΑΤΕΣ	594/ τ Δ/78 & 374/ τ Δ/80 & 383/ τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, 652Β/76 ΥΠΠΟ	210	182	138	68	30	50	476	685
	ΠΛΑΤΑΝΙΑ	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 & 383/ τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	139	91	98	165	100	131	122	106
	ΠΛΑΤΑΝΙΔΙΑ	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 & 383/ τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	366	253	171	172	94	196	231	257

	ΠΟΡΤΑΡΙΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 374/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/τ Β/76 ΥΠΠΟ	1184	1327	1093	769	733	860	920	1369
	ΠΟΥΡΙΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 374Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, 652Β/76 ΥΠΠΟ	377	538	592	619	618	649	641	846
	ΠΡΟΜΥΡΙΟΝ	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 & 383/ τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	356	377	363	375	678	707	1165	1380
	ΣΚΟΠΕΛΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 763/ τ Β/77 ΥΠΠΟ	3140	2803	2603	2668	2545	2955	3319	3597
	ΣΤΑΓΙΑΤΑΙ	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	121	213	211	187	129	171	196	255
	ΣΥΚΗ	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 & 383/ τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 652/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	478	517	597	588	537	604	577	702
	ΤΡΙΚΕΡΙΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-7 & 374/ τ Δ/80 & 383/ τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 352/ τ Β/67 & 652/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	1017	1177	1169	1118	1241	1198	1194	1441
	ΤΣΑΓΚΑΡΑΔΑ	594/ τ Δ/7 & 374/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 352/ τ Β/67 & 652/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	539	710	722	605	626	826	939	1348
	ΧΟΡΕΥΤΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-7 & 374/ τ Δ/80 & 383/ τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 352/ τ Β/67 & 652/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	146	99	86	64	22	30	41	47

	ΧΟΡΤΟΝ	ΦΕΚ 374/ τ Δ/80 & 383/ τ Δ/97 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 352/ τ Β/67 & 652/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	155	156	130	117	81	122	145	138
ΤΡΙΚΑΛΩΝ	ΑΝΘΟΥΣΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	97	114	37	34	3	7	11	17
	ΤΡΙΚΑΛΑ (τμήμα Πόλης)	ΦΕΚ 201/τ Δ/79, 594/ τ Δ/78, 886/ τ Δ/05 ΥΠΕΧΩΔΕ	60516	51322	48383	40857	34794	27876	24131	18892
	ΠΥΛΗ	ΦΕΚ 352/ τ Β/67 ΥΠΠΟ	1880	1839	1974	1852	1759	1502	1476	1250
	ΧΑΛΙΚΙΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	91	152	38	36	0	27	24	388
ΑΙΤΩΛΟ - ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΝ (Τμήμα Πόλης)	ΦΕΚ 555/ Β/79 ΥΠΠΟ	12596	12225	10917	10164	11671	11266	12179	10255
	ΝΑΥΠΑΚΤΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 85/ τ Δ/93 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 1486/ τ Β/73 ΥΠΠΟ	13378	12924	10854	9012	8170	7080	5016	5494
ΑΤΤΙΚΗΣ	ΑΘΗΝΑΙ (Τμήμα Πόλης)	ΦΕΚ 606/ τ Β/03-10-67 & 612/ τ Β/30-04-76 & 427/ τ Β/05-05-77 ΥΠΠΟ, ΦΕΚ 567/ τ Δ/13-10-79 ΥΠΕΧΩΔΕ	664612	745514	772072	885737	867023	627564	565084	481225
	ΑΙΓΙΝΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔ, ΦΕΚ 409/ τ Β/07-07-65 ΥΠΠΟ	6736	7410	6373	6333	5704	4989	4959	5234
	ΑΡΩΝΙΑΔΙΚΑ	594/ τ Δ/178 ΥΠΕΧΩΔΕ	76	84	72	75	126	149	165	127
	ΒΛΥΧΟΣ	ΦΕΚ 352/ τ Β/31-05-67 ΥΠΠΟ	19	28	37	46	8	7	6	31
	ΚΑΣΤΡΙΣΙΑΝΙΚΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	66	45	28	24	62	97	104	388
	ΚΑΤΩ ΧΩΡΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 595/ τ Β/01-07-80 ΥΠΠΟ	5	13	23	17	33	59	86	102

	ΚΗΦΙΣΙΑ (Τμήμα πόλης)	ΦΕΚ 180/ τ Δ/19-03-82 & 48/ τ Δ/22-02- 85 & 1035/ τ Δ/16-10-87 & 694/ τ Δ/21-11-83 ΥΠΕΧΩΔΕ	47426	43929	39166	31875	20082	14193	12399	14201
	ΚΥΘΗΡΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	263	267	226	268	349	469	530	656
	ΛΑΥΡΙΟ (Τμήμα πόλης)	ΦΕΚ 473/ τ Δ/20-06-01 ΥΠΕΧΩΔΕ	6920	8558	8846	8921	8283	6553	6725	5614
	ΜΥΛΟΠΟΤΑΜΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 672/ τ Β/79 ΥΠΠΟ	49	49	34	74	103	171	139	192
	ΠΑΧΕΙΑ ΡΑΧΗ	ΦΕΚ 1032/ τ Δ/96 ΥΠΕΧΩΔΕ	23	28	20	16	57	89	157	153
	ΠΕΙΡΑΙΑΣ (Τμήμα Πόλης)	ΦΕΚ 410/ τ Δ/27-08-82 & 385/ τ Δ/20-07-79 ΥΠΕΧΩΔΕ	162084	175697	182671	186389	187362	183877	186014	205326
	ΠΕΡΔΙΚΑ	ΦΕΚ 421/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	672	682	710	625	438	391	325	421
	ΠΟΡΟΣ	ΦΕΚ 1200/ τ Δ/28-09-93 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 352/ τ Β/31-05-67 ΥΠΠΟ	3602	4102	3273	3605	4051	4392	4117	5625
	ΝΕΑ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑ (ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΣ ΟΙΚΙΣΜΟΣ)	467/ τ Δ/01 ΥΠΕΧΩΔΕ	25284	24112	25261	25320	19639	15564	10187	8871
	ΣΠΕΤΣΕΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 352/ τ Β/31-05-67 ΥΠΠΟ	3909	3846	3509	3655	3427	3314	3155	3612
	ΥΔΡΑ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ, 75/ τ Β/62 & ΦΕΚ 334 / τ Β/22-03-75 ΥΠΠΟ	1914	2526	2279	2563	2381	2546	2563	3442
ΒΟΙΩΤΙΑΣ	ΑΡΑΧΟΒΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	2717	3703	3084	2793	2828	3056	3052	3595
ΕΥΒΟΙΑΣ	ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	ΦΕΚ 429/ τ Δ/99 ΥΠΕΧΩΔΕ	874	969	941	924	976	1047	547	495
	ΣΚΥΡΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, 606/ τ Β /03-10-67 & 737/ τ Β /67 ΥΠΠΟ	1598	1748	1806	2217	1925	2411	2635	2975

	ΧΑΛΚΙΣ (Τμήμα Πόλης)	ΦΕΚ 1003/ τ Β/71 ΥΠΠΟ	58349	53584	51646	44867	36300	24745	23786	19776
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	ΔΟΜΙΑΝΟΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	187	304	193	306	274	387	557	698
	ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ	ΦΕΚ 588/ τ Δ/82 ΥΠΕΧΩΔΕ	6137	6592	5868	5100	4414	3523	3445	3796
	ΦΙΔΑΚΙΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	64	93	50	34	49	124	166	259
	ΦΟΥΡΝΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	357	757	734	945	869	1228	1103	1591
ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ	ΑΧΙΝΟΣ (Τμήμα πόλης)	ΦΕΚ 160/ τ Δ/87 ΥΠΕΧΩΔΕ	744	850	734	738	665	609	479	408
	ΑΜΦΙΚΛΕΙΑ (Τμήμα πόλης)	ΦΕΚ 1135/ τ Δ/04 ΥΠΕΧΩΔΕ	3154	3523	3145	3496	3017	3111	3344	3976
ΦΩΚΙΔΟΣ	ΓΑΛΑΞΙΔΙΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, 183Β/67 & 323Β/80 ΥΠΠΟ	2149	1718	1369	1264	1266	1535	1598	2239
	ΔΕΛΦΟΙ	594/ τ Δ/178 ΥΠΕΧΩΔΕ	1468	2373	1499	2426	1185	1222	821	988
	ΧΡΙΣΣΟ (τ. ΧΡΥΣΟΝ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	729	1021	948	1073	1046	1044	1171	1310
ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ	ΑΡΓΟΣ (Τμήμα πόλης)	ΦΕΚ 401/ τ Δ/82 ΥΠΕΧΩΔΕ	22085	24239	21901	20702	18890	16712	13163	12098
	ΕΡΜΙΟΝΗ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	2492	2562	2562	2104	2186	2297	2239	2212
	ΚΑΡΥΑ	ΦΕΚ 388/ τ Δ/90 ΥΠΕΧΩΔΕ	165	234	303	286	279	331	402	1547
	ΝΑΥΠΛΙΟ (Τμήμα πόλης)	38/ τ Δ/ 89 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 35/ τ Β/62ΥΠΠΟ	14671	13822	11897	10609	9281	8918	8466	7952
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	ΑΓΙΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	995	1063	1137	990	1299	1165	1067	649
	ΑΓΙΟΣ ΠΕΤΡΟΣ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	760	949	1234	1605	1043	986	1414	1912
	ΑΓΡΙΔΙΟΝ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	48	80	117	131	116	236	289	387
	ΑΛΩΝΙΣΤΑΙΝΑ	908/ τ Δ/98 ΥΠΕΧΩΔΕ	124	117	148	137	114	202	237	374
	ΑΝΩ ΔΟΛΙΑΝΑ	1081Δ/03 ΥΠΕΧΩΔΕ	93	80	69	19	6	12	66	82
	ΑΤΣΙΧΟΛΟΣ	908/ τ Δ/98 ΥΠΕΧΩΔΕ	45	63	61	80	99	184	236	292
	ΒΑΛΤΕΣΙΝΙΚΟΝ	908/ τ Δ/98 ΥΠΕΧΩΔΕ	373	675	600	799	755	950	1041	1270

	ΒΑΛΤΕΤΣΙΟΝ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	75	170	108	103	39	54	124	839
	ΒΛΑΧΟΚΕΡΑΣΕΑ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	425	683	487	676	709	783	1211	1576
	ΒΛΑΧΟΡΡΑΠΤΗΣ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	44	101	64	107	108	119	198	253
	ΒΛΟΓΓΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	5	54	43	17	42	71	110	188
	ΒΥΖΙΚΙΟΝ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	277	300	451	503	555	798	964	1006
	ΒΥΤΙΝΑ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	735	885	824	857	1000	1060	1041	1288
	ΔΗΜΗΤΣΑΝΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 282/ τ Β/69ΥΠΠΟ	403	611	739	612	996	1300	1402	1747
	ΔΥΡΡΑΧΙΟΝ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	152	299	255	345	429	613	684	796
	ΕΛΑΤΗ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	415	82	92	136	69	142	191	214
	ΖΑΤΟΥΝΑ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	48	75	103	112	218	294	360	519
	ΖΙΓΟΒΙΣΤΙΟΝ	908/ τ Δ/98 ΥΠΕΧΩΔΕ	81	142	131	154	187	262	201	492
	ΙΣΑΡΗΣ	908/ τ Δ/98 ΥΠΕΧΩΔΕ	90	218	236	272	264	434	666	965
	ΚΑΡΔΑΡΑΣ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	22	47	88	5	21	48	35	180
	ΚΑΡΙΤΑΙΝΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 910/ τ Β/78ΥΠΠΟ	253	271	248	229	384	487	615	766
	ΚΑΣΤΑΝΙΤΣΑ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 352/ τ Β/67ΥΠΠΟ	211	402	453	484	465	592	656	795
	ΚΑΤΩ ΔΟΛΙΑΝΑ	908/ τ Δ/98 ΥΠΕΧΩΔΕ	614	780	933	1075	1099	1081	1246	1594
	ΚΕΡΑΣΙΑ Ή ΚΕΡΑΣΕΑ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	132	280	187	228	309	425	543	731
	ΚΟΝΤΟΒΑΖΑΙΝΑ, Η	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	456	500	622	558	732	913	976	1120
	ΚΟΣΜΑΣ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	473	581	657	581	625	629	1117	1471
	ΚΟΥΝΟΥΠΙΑ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	71	66	118	158	47	107	130	216

	ΛΑΓΚΑΔΙΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	433	704	671	821	1350	1917	2359	3065
	ΛΑΣΤΑ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	47	47	53	77	53	93	112	164
	ΛΕΟΝΤΑΡΙΟΝ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	266	289	306	252	323	443	561	660
	ΛΕΥΚΟΧΩΡΙΟΝ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	153	160	154	219	261	358	481	481
	ΛΕΩΝΙΔΙΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	4160	3224	3804	3557	3181	3297	3356	3447
	ΜΑΓΟΥΛΙΑΝΑ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	233	238	257	324	314	471	604	844
	ΜΕΛΙΣΣΟΠΕΤΡΑ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	36	51	63	81	108	142	206	261
	ΠΑΡΑΛΙΟΝ ΑΣΤΡΟΣ (Τμήμα)	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	2264	2539	2743	897	640	646	751	659
	ΠΑΡΑΛΟΓΓΟΙ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	51	117	136	129	245	334	360	355
	ΠΕΡΑ ΜΕΛΑΝΑ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	260	295	340	393	393	440	473	486
	ΠΙΑΝΑ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	120	227	262	174	262	486	528	716
	ΠΛΑΤΑΝΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	121	325	310	412	343	366	454	475
	ΠΟΥΛΙΘΡΑ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	471	598	458	430	602	707	583	72
	ΠΡΑΓΜΑΤΕΥΤΗΣ	908/ τ Δ/98 ΥΠΕΧΩΔΕ	269	275	301	290	253	327	274	458
	ΠΡΑΣΤΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	290	548	576	586	220	519	501	920
	ΠΥΡΓΑΚΙΟΝ	908/ τ Δ/98 ΥΠΕΧΩΔΕ	2	1	45	13	127	205	137	166
	ΡΑΔΟΣ	908/ τ Δ/98 ΥΠΕΧΩΔΕ	66	65	107	46	63	85	121	376
	ΡΟΕΙΝΟΝ	ΦΕΚ 123/ τ Δ/04 ΥΠΕΧΩΔΕ	77	249	206	205	169	258	416	849
	ΣΑΠΟΥΝΑΚΑΙΪΚΑ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	157	209	302	299	322	417	477	621
	ΣΤΕΜΝΙΤΣΑ (ΥΨΟΥΣ)	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	190	412	495	392	406	631	790	1256
	ΤΥΡΟΣ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	240	211	230	304	341	426	922	945
	ΧΡΥΣΟΒΙΤΣΙΟΝ	ΦΕΚ 908/ τ Δ/13-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	54	196	183	142	218	264	314	686

ΑΧΑΪΑΣ	ΒΕΣΙΝΙΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	7	55	52	87	145	241	266	328
	ΑΛΕΠΟΧΩΡΙΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	102	188	143	166	163	210	225	326
	ΠΑΤΡΑΙ (Τμήμα Πόλης)	ΦΕΚ 364/ τ Δ/82 & 499/ τ Δ/96 ΥΠΕΧΩΔΕ	168306	160400	152570	141529	111607	96100	70014	62275
ΗΛΕΙΑΣ	ΤΑΞΙΑΡΧΑΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	26	65	76	106	168	403	533	469
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	ΑΓΕΡΑΝΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	15	14	5	13	25	43	86	218
	ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	0	4	14	2	3	10	19	35
	ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	4	14	9	12	13	47	30	86
	ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	207	111	30	14	23	362	276	302
	ΑΚΡΟΓΙΑΛΙΟΝ (Πιόντες, Αντρογιάλι)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	12	52	79	46	36	51	84	119
	ΑΛΙΚΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	80	235	180	135	45	80	127	279
	ΑΝΩ ΓΑΡΔΕΝΙΤΣΑ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	34	81	54	66	35	60	92	134
	ΑΝΩ ΜΠΟΥΛΑΡΙΟΙ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	21	29	46	51	25	83	132	243
	ΑΡΓΙΛΙΑ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	18	9	51	10	14	54	95	156
	ΑΡΕΟΠΟΛΗ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	892	774	759	611	674	834	825	1233
	ΑΡΦΙΓΚΙΑ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	0	0	15	14	12	42	56	68
	ΑΣΤΕΡΙΟΝ (Τα Σολά)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	260	34	19	12	24	72	96	92
	ΑΧΙΛΛΕΙΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	0	14	26	37	3	20	46	74
	ΒΑΘΕΙΑ, Η - ΛΑΓΙΑ (ΟΙΤΥΛΟΥ ΜΑΝΗΣ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 447Δ/79 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 612/ τ Β/76ΥΠΠΟ	5	216	113	38	41	93	129	234
	ΒΑΘΙΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	18	36	40	45	46	45	48	52
	ΒΑΜΒΑΚΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	31	51	67	56	63	86	141	239

	ΒΑΤΤΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	22	26	26	28	57	58	60	61
	ΒΑΧΟΣ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	73	189	126	160	182	359	480	580
	ΒΕΛΟΥΣΙ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	22	34	12	21	7	12	16	25
	ΓΕΡΜΑ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	15	31	57	42	36	62	94	156
	ΓΚΛΕΖΙ (Γκλέζου ή Γκλέζος)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	24	47	54	17	37	39	37	41
	ΓΟΝΕΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	0	0	14	8	0	0	21	30
	ΓΥΘΕΙΟΝ	ΦΕΚ 734/ τ Β/74ΥΠΠΟ	4244	4489	4239	4054	4915	4992	5933	7893
	ΔΙΜΑΡΙΣΤΙΚΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	12	20	85	34	32	72	107	76
	ΔΡΟΣΟΠΗΓΗ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	42	70	102	66	93	148	204	342
	ΔΡΥ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	36	56	71	63	46	71	93	145
	ΔΡΥΑΛΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	35	48	65	72	35	53	95	135
	ΔΡΥΜΟΣ (Δρυαλί)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	33	177	156	86	87	143	185	225
	ΕΛΑΙΑ (Ελιά)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	11	25	65	20	31	58	32	84
	ΕΞΩ ΝΥΜΦΙΟΝ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	74	121	152	159	45	105	191	465
	ΕΡΗΜΟΣ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	5	17	14	5	8	30	40	62
	ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΧΩΡΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	14	19	24	45	7	38	48	90
	ΚΑΛΟΝΙΟΙ (Καλλονιοί)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	17	23	45	37	69	93	100	134
	ΚΑΛΟΠΥΡΓΟΣ (Άνω Δρυ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	2	0	6	2	2	0	0	19
	ΚΑΛΟΣ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	73	83	74	71	66	113	120	151
	ΚΑΡΑΒΑΣ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	75	21	30	28	13	20	23	41
	ΚΑΡΕΑ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	16	72	86	81	52	95	144	176
	ΚΑΡΥΝΙΑ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	13	36	18	15	19	39	70	140

	ΚΑΡΥΟΥΠΟΛΗ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	30	39	53	44	47	148	135	377
	ΚΑΣΤΑΝΙΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	46	91	81	114	141	177	215	271
	ΚΑΤΩ ΓΕΡΔΕΝΙΤΣΑ (Χώρα)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	8	23	32	20	28	35	37	50
	ΚΑΤΩ ΚΑΡΕΑ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	28	56	52	72	0	0	0	0
	ΚΑΤΩ ΜΠΟΥΛΑΡΙΟΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	18	18	20	43	14	24	36	73
	ΚΑΥΚΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	2	9	0	0	0	0	0	0
	ΚΑΦΙΟΝΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	24	40	47	26	19	42	73	168
	ΚΕΛΕΦΑ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	61	59	114	94	68	119	196	254
	ΚΕΡΙΑ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	17	18	30	20	13	22	25	40
	ΚΕΧΡΙΑΝΙΚΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	9	32	51	79	16	37	64	94
	ΚΗΠΟΥΛΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	17	31	39	23	21	64	84	142
	ΚΟΙΤΑ (Κιτά ή Κιτά)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	95	160	190	123	98	112	184	327
	ΚΟΡΟΓΟΝΙΑΝΙΚΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	2	29	20	37	16	31	59	81
	ΚΟΤΡΑΦΙΟΝ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	4	13	22	20	6	22	0	0
	ΚΟΥΛΟΥΜΙΟΝ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	17	23	30	12	5	7	10	82
	ΚΟΥΝΟΣ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	32	116	116	100	76	97	92	225
	ΚΟΥΤΡΕΛΑ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	8	2	17	3	16	23	47	67
	ΚΡΥΟΝΕΡΙ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	2	38	53	48	107	112	126	202
	ΚΥΠΑΡΙΣΣΟΣ, Η	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	255	80	48	101	217	385	440	509
	ΛΑΓΙΑ, Η (Λαγειά) (ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΝΗΣ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	55	113	140	109	107	121	134	351
	ΛΑΓΚΑΔΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	21	35	31	40	44	75	61	0
	ΛΑΚΚΟΣ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	40	52	88	32	40	43	71	71

	ΛΕΟΝΤΑΚΗΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	10	14	14	10	8	26	40	40
	ΛΙΜΕΝΙΟΝ (Λιμάνι)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	13	47	12	2	5	10	19	9
	ΛΟΥΚΑΔΙΚΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	15	37	27	23	54	93	129	138
	ΜΑΛΛΙΑΡΗ ΣΥΚΙΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	8	11	20	15	41	58	78	43
	ΜΑΡΑΘΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	9	4	10	50	4	8	12	36
	ΜΕΖΑΠΟΣ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	28	25	30	38	32	46	89	159
	ΜΕΣΑ ΧΩΡΑ (Μέσα Νύφη)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	26	41	32	39	41	89	75	58
	ΜΙΝΑ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 612/ τ Β/76ΥΠΠΟ	85	89	90	62	58	118	172	329
	ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 910/ τ Β/71ΥΠΠΟ	31	90	78	52	32	82	178	270
	ΜΟΥΝΤΑΝΙΣΤΙΚΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	17	18	38	40	27	32	65	98
	ΜΠΡΙΚΙΟΝ (Βρίκι)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	8	16	18	20	13	27	40	57
	ΝΙΚΑΝΔΡΕΙΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	9	15	21	15	19	109	301	257
	ΝΟΜΙΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	35	38	41	39	20	58	71	141
	ΟΙΤΥΛΟΝ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	219	331	313	287	399	536	632	954
	ΟΛΥΜΠΙΑΙ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	13	23	30	41	8	13	50	87
	ΟΜΑΛΑΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	21	20	16	10	4	20	32	19
	ΟΧΙΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	56	71	41	30	25	70	99	152
	ΠΑΓΚΙΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	16	20	18	22	9	21	31	67
	ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	18	17	30	31	17	24	49	54
	ΠΑΛΙΡΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	7	32	57	53	39	71	100	128

	ΠΑΧΙΑΝΙΚΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	2	27	4	3	13	22	112	156
	ΠΟΛΕΜΙΤΑΣ (ή ΠΟΛΕΜΙΤΑ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	57	27	32	37	62	43	61	95
	ΠΟΛΥΑΡΑΒΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	0	27	33	6	14	106	132	211
	ΠΥΡΓΟΣ ΔΙΡΟΥ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	241	334	274	286	334	550	656	873
	ΠΥΡΡΙΧΟΣ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	32	50	58	54	60	116	129	210
	ΡΙΓΑΝΟΧΩΡΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	0	2	2	2	8	60	231	308
	ΣΚΑΛΤΣΟΤΙΑΝΙΚΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	51	65	74	59	70	71	76	82
	ΣΠΙΡΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	0	14	21	15	8	8	21	62
	ΣΤΑΥΡΙΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	25	25	35	22	30	63	75	108
	ΣΩΤΗΡΑΣ (Κουσκούνι)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	25	52	55	58	57	93	128	146
	ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ (ΜΑΝΗ)	ΦΕΚ 912/ τ Δ/16-11-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	63	80	65	61	73	75	79	87
	ΤΣΙΚΚΑΛΙΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	21	104	83	66	20	46	63	104
	ΤΣΟΠΑΚΑΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	31	50	48	41	56	57	66	83
	ΦΛΟΜΟΧΩΡΙΟΝ (Φλεμοχώρι)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	150	198	206	151	162	322	520	650
	ΦΡΑΓΚΟΥΛΙΑΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	13	18	18	16	7	22	31	22
	ΧΑΡΙΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	63	89	90	79	87	159	213	262
	ΧΑΡΟΥΔΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	31	28	37	31	49	82	105	127
	ΧΙΜΑΡΑ, Η (Χειμάρρα)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	25	29	59	44	67	103	128	194
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	ΘΑΛΑΜΑΙ, Αι (Κουτιφαρης)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	44	84	106	146	202	127	296	304
	ΚΑΛΑΜΑΤΑ (Τμήμα Πόλης)	ΦΕΚ 821/ τ Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	53041	49154	43677	41911	39133	38211	37781	34891
	ΚΑΡΔΑΜΥΛΗ	ΦΕΚ 700/ τ Β/80ΥΠΠΟ	289	329	429	277	314	362	378	507
	ΚΟΡΩΝΗ	ΦΕΚ 527/ τ Β/79ΥΠΠΟ	1390	1668	1794	1376	1526	1850	1809	2704

	ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑ, Η	ΦΕΚ1159/τ Β/79ΥΠΠΟ	5208	4894	4520	4013	3882	4062	4386	5176
	ΛΑΓΚΑΔΑ, Η	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	118	209	182	185	239	330	467	497
	ΜΕΘΩΝΗ	ΦΕΚ1289/τ Β/76ΥΠΠΟ	1107	1169	1173	1248	1330	1484	1731	1825
	ΜΥΣΤΡΑΚΙΟΝ	ΦΕΚ 127/ τ Δ/00 ΥΠΕΧΩΔΕ	12	32	20	35	49	64	88	105
	ΠΥΛΟΣ, Η	ΦΕΚ 750/τ Β/76ΥΠΠΟ	2338	2104	2014	2107	2258	2434	2611	2752
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	ΑΓΙΟΙ ΔΕΚΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 183/ τ Β/67ΥΠΠΟ	374	481	626	551	625	687	754	925
	ΑΓΙΟΣ ΜΑΡΚΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	67	107	257	541	398	408	425	425
	ΑΓΙΟΣ ΜΑΤΘΑΙΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	1057	1583	1445	1468	1596	1892	1974	2064
	ΑΓΙΟΣ ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	377	380	388	260	338	413	424	497
	ΑΓΙΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	87	93	60	71	73	60	41	36
	ΑΓΡΑΦΟΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	175	323	375	324	387	650	683	749
	ΑΝΩ ΓΑΡΟΥΝΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	229	283	275	256	278	359	396	477
	ΑΡΓΥΡΑΔΕΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	646	1000	820	977	1096	1567	1711	1611
	ΑΥΛΙΩΤΑΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	831	929	831	754	706	1231	1272	1269
	ΒΑΡΥΠΑΤΑΔΕΣ, ΟΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	351	338	339	321	351	504	552	674
	ΒΙΡΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	1194	1018	923	536	477	472	434	442
	ΒΛΑΧΑΤΙΚΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	30	73	49	47	48	50	90	91
	ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΑΤΙΚΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	102	93	111	86	108	116	99	117
	ΓΑΙΟΣ	ΦΕΚ 687/ τ Β/76ΥΠΠΟ	476	561	487	496	450	376	377	345
	ΓΑΡΔΕΛΑΔΕΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	377	338	332	355	313	409	431	456

	ΓΑΣΤΟΥΡΙΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 183/ τ Β/67 & 253/ τ Β/79 ΥΠΠΟ	667	953	533	537	650	1115	1021	1120
	ΓΙΑΝΝΑΔΕΣ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	563	760	776	723	831	985	1186	1218
	ΓΙΜΑΡΙΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	311	46	45	48	49	46	90	169
	ΔΟΥΚΑΔΕΣ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	633	678	491	458	472	600	648	755
	ΕΒΡΟΠΟΥΛΟΙ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	339	439	464	389	355	494	572	593
	ΚΑΒΑΛΛΟΥΡΙΟ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	314	369	389	429	416	504	521	523
	ΚΑΛΑΜΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	29	22	18	27	23	36	43	57
	ΚΑΛΑΦΑΤΙΩΝΕΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	461	471	507	458	287	360	398	578
	ΚΑΜΑΡΑ, Η	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	113	142	127	104	136	143	139	159
	ΚΑΣΤΕΛΛΑΝΟΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	499	553	507	171	212	312	597	773
	ΚΑΤΣΙΜΑΤΙΚΑ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	4	13	19	94	17	16	30	50
	ΚΑΤΩ ΓΑΡΟΥΝΑ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	577	650	705	615	669	786	757	757
	ΚΕΝΤΡΩΜΑ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	68	91	72	97	73	94	99	138
	ΚΕΡΚΥΡΑ (Τμήμα Πόλης)	274/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 606/ τ Β/67 & 183/ τ Β/67 ΥΠΠΟ	25212	28185	31359	33561	28630	26991	27431	19988
	ΚΟΚΚΟΚΥΛΑΣ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	14	19	13	23	45	37	37	42
	ΚΟΜΙΑΝΑΤΑ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	30	35	41	42	68	75	104	159
	ΚΟΥΡΑΜΑΔΕΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	244	272	239	227	285	348	398	445
	ΚΟΥΣΠΑΔΕΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	293	333	394	433	367	343	345	322
	ΚΡΕΜΙΘΑΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	35	42	55	45	45	57	52	118
	ΚΥΝΟΠΙΑΣΤΑΙ, ΟΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	1053	1279	896	851	775	998	1265	1301
	ΚΥΠΡΙΑΝΑΔΕΣ, ΟΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	51	121	85	86	127	166	201	243

	ΛΑΚΩΝΕΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	377	502	524	574	629	655	711	783
	ΛΙΑΠΑΔΕΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	875	958	1046	1026	931	1084	1082	1103
	ΛΟΥΚΑΤΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	75	107	92	97	120	143	157	182
	ΜΑΓΑΖΙΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	85	93	68	83	82	265	254	587
	ΜΕΓΓΟΥΛΑΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	6	21	27	30	35	44	84	91
	ΝΥΜΦΑΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	635	756	813	775	863	893	925	1034
	ΠΕΛΕΚΑΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 183/ τ Β/67ΥΠΠΟ	410	565	512	399	602	789	937	974
	ΠΕΡΙΘΕΙΑ	ΦΕΚ 210/ τ Β/80ΥΠΠΟ	3	34	40	12	10	27	72	684
	ΠΕΡΟΥΛΑΔΕΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	705	782	672	525	565	739	670	780
	ΠΟΤΑΜΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	3842	2365	1927	1516	1196	1744	2199	2141
	ΠΡΙΝΥΛΑΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	70	92	106	106	115	175	225	241
	ΣΙΝΑΡΑΔΕΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	853	1124	1062	1008	1144	1316	1356	1586
	ΣΚΡΙΠΕΡΟ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	491	642	580	569	594	677	757	887
	ΧΛΟΜΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	349	497	482	576	878	984	1024	1025
	ΧΩΡΕΠΙΣΚΟΠΟΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	167	326	436	314	314	454	514	548
ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	ΑΓΡΙΛΙΑΣ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	44	39	46	36	58	67	81	100
	ΑΝΩΓΗ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	36	50	70	92	136	173	246	294
	ΑΣΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	89	122	83	72	90	144	207	299
	ΒΑΡΥ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	32	52	38	56	61	80	127	172
	ΒΑΣΙΛΙΚΙΑΔΕΣ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	105	124	95	112	93	108	141	158
	ΓΕΡΜΕΝΑΤΑ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	106	44	37	55	26	36	52	116

	ΔΑΜΟΥΛΙΑΝΑΤΑ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	134	157	174	176	161	298	375	499
	ΕΥΡΕΤΗ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	14	54	31	37	24	24	33	58
	ΙΘΑΚΗ (Βαθύ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 661/ τ Β/76ΥΠΠΟ	1891	1816	1714	2037	2299	2632	2745	3107
	ΚΑΜΙΝΑΡΑΤΑ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	220	344	239	222	287	459	527	788
	ΚΑΡΥΑ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	32	41	43	40	64	92	120	214
	ΚΑΣΤΡΟΝ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	47	55	47	37	51	62	116	88
	ΚΑΤΣΑΡΑΤΑ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	23	46	15	6	10	25	33	45
	ΚΙΟΝΙΟΝ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	36	171	226	265	296	435	262	642
	ΚΟΘΡΕΑΣ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	61	56	49	50	63	88	145	184
	ΚΟΜΙΤΑΤΑ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	68	121	130	112	107	142	280	345
	ΚΟΝΤΟΓΕΝΑΔΑ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	95	154	121	145	180	285	343	409
	ΜΑΓΓΑΝΟΣ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	70	61	58	56	53	50	58	96
	ΜΕΣΟΒΟΥΝΙΑ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	74	136	138	108	115	135	181	236
	ΜΟΝΟΠΟΛΑΤΑ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	93	200	128	160	162	254	321	363
	ΝΕΟΧΩΡΙΟΝ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	44	56	44	55	63	156	205	278
	ΠΛΑΓΙΑ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	71	83	104	76	109	123	176	242
	ΡΙΦΙΟΝ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	60	68	64	82	58	82	101	229
	ΣΒΟΡΩΝΑΤΑ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	750	674	488	423	558	270	330	376
	ΣΤΑΥΡΟΣ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	371	325	311	364	372	463	417	504
	ΤΟΥΛΙΑΤΑ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	21	14	22	2	7	31	25	60
	ΤΣΕΛΕΝΤΑΤΑ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	46	64	41	57	58	66	100	162

	ΦΙΣΚΑΡΔΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ,ΦΕΚ 907/ τ Β/27-08-75 ΥΠΠΟ	238	225	159	93	80	143	146	154
	ΧΑΒΔΑΤΑ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	392	474	393	453	503	608	832	1105
	ΧΑΒΡΙΑΤΑ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	216	309	239	304	383	487	497	574
	ΧΑΛΙΚΕΡΗ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	39	33	28	28	31	44	88	95
	ΨΙΛΙΘΡΙΑΣ	ΦΕΚ 36/ τ Δ/29-01-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	8	7	11	9	11	21	47	36
ΛΕΥΚΑΔΑΣ	ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΗΤΑΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	106	66	112	69	74	155	191	215
	ΣΥΒΟΤΑ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	83	92	113	97	63	81	102	114
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	ΑΓΙΑ ΜΑΡΙΝΑ (ΛΕΡΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 1389/ τ Β/73 ΥΠΠΟ	2323	2672	2493	2462	2451	2686	2884	Μη διαθέσιμα
	ΑΛΙΜΙΑ, Η (ΝΗΣΙΣ) (ΧΑΛΚΗΣ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	0	0	0	0	0	22	41	Μη διαθέσιμα
	ΑΛΙΝΔΑ, ΤΑ (ΛΕΡΟΥ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	744	542	421	333	250	350	270	Μη διαθέσιμα
	ΑΡΓΙΝΩΝΤΑ, ΤΑ	ΦΕΚ 694/ τ Δ/08-12-80 ΥΠΕΧΩΔΕ	14	18	21	25	33	58	42	Μη διαθέσιμα
	ΑΡΓΟΣ	ΦΕΚ 694/ τ Δ/08-12-80 ΥΠΕΧΩΔΕ	277	159	132	121	94	99	62	Μη διαθέσιμα
	ΑΡΚΟΙ, ΟΙ (ΝΗΣΙΣ) (ΠΑΤΜΟΣ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	43	54	50	68	46	97	92	Μη διαθέσιμα
	ΑΡΝΙΘΑ, Η (ΝΟΤΙΑΣ ΡΟΔΟΥ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	346	310	302	260	239	217	185	Μη διαθέσιμα
	ΑΣΚΛΗΠΙΕΙΟ (ΝΟΤΙΑΣ ΡΟΔΟΥ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	472	551	544	363	378	495	524	Μη διαθέσιμα
	ΑΣΤΥΠΑΛΑΙΑ ΑΣΤΥΠΑΛΑΙΑΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	1014	1036	824	800	787	1205	1433	Μη διαθέσιμα
	ΑΥΛΩΝΑ (ΟΛΥΜΠΟΥ)	ΦΕΚ 961/ τ Δ/03 ΥΠΕΧΩΔΕ	7	16	24	31	20	48	0	Μη διαθέσιμα
	ΒΑΓΙΕΣ ΠΕΤΑΛΟΥΔΩΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	35	43	5	11	62	18	24	Μη διαθέσιμα
	ΒΑΘΥΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 694Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ	487	577	591	445	554	703	830	Μη διαθέσιμα
	ΒΟΘΥΝΟΙ	ΦΕΚ 694/ τ Δ/08-12-80 ΥΠΕΧΩΔΕ	236	185	105	72	57	42	74	Μη διαθέσιμα

	ΕΜΠΟΡΕΙΟΣ (ΣΥΜΗΣ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	17	9	3	5	22	18	21	Μη διαθέσιμα
	ΕΜΠΟΡΕΙΟΣ (ΝΙΣΥΡΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, 455Β/81 ΥΠΠΟ	25	25	41	57	71	205	376	Μη διαθέσιμα
	ΕΜΠΟΡΕΙΟΣ (ΚΑΛΥΜΝΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 694Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ	59	69	33	24	35	57	100	Μη διαθέσιμα
	ΕΠΑΝΩ ΚΑΛΑΜΩΝ ΠΕΤΑΛΟΥΔΩΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	189	250	193	186	175	154	141	Μη διαθέσιμα
	ΚΑΛΥΜΝΟΣ, Η	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 694Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ	11971	10149	10543	10118	9492	10211	9683	Μη διαθέσιμα
	ΚΑΜΑΡΙ (ΗΡΑΚΛΕΙΔΩΝ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	153	32	50	21	23	18	25	Μη διαθέσιμα
	ΚΑΜΑΡΙΟΝ (ΚΑΛΥΜΝΟΥ)	ΦΕΚ 694/ τ Δ/08-12-80 ΥΠΕΧΩΔΕ	74	87	69	38	29	21	34	Μη διαθέσιμα
	ΚΑΜΠΟΣ	ΦΕΚ 666/ τ Β/70 & 1029/ τ Β/71ΥΠΠΟ	627	571	503	217	393	460	367	Μη διαθέσιμα
	ΚΑΤΤΑΒΙΑ, Η (ΝΟΤΙΑΣ ΡΟΔΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	290	465	550	567	501	625	634	Μη διαθέσιμα
	ΚΙΟΤΑΡΙ (ΝΟΤΙΑΣ ΡΟΔΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	2876	122	106	92	79	59	71	Μη διαθέσιμα
	ΚΟΣΚΙΝΟΥ, ΤΑ (ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 635/ τ Β/69ΥΠΠΟ	3255	2539	1691	2390	1200	1211	1044	Μη διαθέσιμα
	ΛΑΚΚΙ (ΑΤΑΒΥΡΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	1	15	0	0	0	0	0	Μη διαθέσιμα
	ΛΑΚΚΙ(ΛΕΡΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	2112	1990	2366	2469	2386	1711	1827	Μη διαθέσιμα
	ΛΕΥΚΟΣ (Γυαλού Χωράφι)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	60	28	25	25	22	19	26	Μη διαθέσιμα
	ΛΙΒΑΔΙΑ, ΤΑ (ΑΣΤΥΠΑΛΑΙΑΣ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	107	39	104	78	174	135	160	Μη διαθέσιμα
	ΛΙΒΑΔΙΑ, ΤΑ (ΤΗΛΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	556	278	107	112	78	389	344	Μη διαθέσιμα
	ΛΙΝΔΟΣ (ΛΙΝΔΙΩΝ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	2441	810	724	661	700	643	732	Μη διαθέσιμα
	ΜΑΝΔΡΑΚΙΟΝ (ΝΙΣΥΡΟΥ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 455/ τ Β/81ΥΠΠΟ	658	682	661	650	817	1098	1235	Μη διαθέσιμα
	ΜΕΓΑΛΟΝ ΧΩΡΙΟΝ (ΑΓΑΘΟΝΗΣΙ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	169	144	92	106	129	149	196	Μη διαθέσιμα

	ΜΕΓΑΛΟΝ ΧΩΡΙΟΝ (ΤΗΛΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	219	233	162	189	175	362	445	Μη διαθέσιμα
	ΜΕΓΙΣΤΗ (ΚΑΣΤΕΛΛΟΡΙΖΟΝ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	496	406	275	222	268	476	574	Μη διαθέσιμα
	ΜΕΣΑΝΑΓΡΟΣ (ΝΟΤΙΑΣ ΡΟΔΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	307	330	322	289	283	275	310	Μη διαθέσιμα
	ΜΕΣΟΧΩΡΙΟΝ (ΚΑΡΠΑΘΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	225	325	344	292	371	464	487	Μη διαθέσιμα
	ΜΥΡΤΕΑΙ, ΑΙ	ΦΕΚ 694/ τ Δ/08-12-80 ΥΠΕΧΩΔΕ	610	203	138	95	71	56	72	Μη διαθέσιμα
	ΝΙΚΙΑ, ΤΑ (ΝΙΣΥΡΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 455/ τ Β/81ΥΠΠΟ	58	48	61	84	192	322	443	Μη διαθέσιμα
	ΟΛΥΜΠΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	242	409	304	331	537	866	1079	Μη διαθέσιμα
	ΠΑΛΟΙ	ΦΕΚ 455/ τ Β/81ΥΠΠΟ	241	167	150	128	171	152	261	Μη διαθέσιμα
	ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ (ΣΥΜΗΣ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	26	42	29	36	31	19	54	Μη διαθέσιμα
	ΠΑΝΟΡΜΟΣ (ΚΑΛΥΜΝΟΥ)	ΦΕΚ 694/ τ Δ/08-12-80 ΥΠΕΧΩΔΕ	2026	1412	793	527	366	478	363	Μη διαθέσιμα
	ΠΑΡΘΕΝΙΟΝ (ΛΕΡΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	168	240	298	102	460	113	264	Μη διαθέσιμα
	ΠΑΤΜΟΣ (ΠΑΤΜΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 1029/ τ Β/71 ΥΠΠΟ	667	625	670	748	849	975	1296	Μη διαθέσιμα
	ΠΕΔΙΟΝ (ΣΥΜΗΣ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	105	120	73	60	73	98	180	Μη διαθέσιμα
	ΠΕΥΚΟΙ (ΛΙΝΔΙΩΝ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	1269	281	180	146	7	0	5	Μη διαθέσιμα
	ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΗΛΙΑΣ (ΚΑΜΕΙΡΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	28	8	11	12	2	0	12	Μη διαθέσιμα
	ΠΡΟΦΙΛΙΑ, Η (ΝΟΤΙΑΣ ΡΟΔΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	341	326	311	219	171	179	163	Μη διαθέσιμα
	ΣΙΑΝΑ, ΤΑ (ΑΤΑΒΥΡΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	189	229	280	282	261	367	462	Μη διαθέσιμα
	ΣΚΑΛΑ (ΠΑΤΜΟΥ)	ΦΕΚ 666/τ Β/70 & 1029/ τ Β/71ΥΠΠΟ	2058	1728	1442	1352	1176	1117	950	Μη διαθέσιμα
	ΣΚΑΛΙΑ (ΚΑΛΥΜΝΟΥ)	ΦΕΚ 694/ τ Δ/08-12-80 ΥΠΕΧΩΔΕ	41	29	14	36	58	34	66	Μη διαθέσιμα

	ΣΥΜΗ (ΣΥΜΗΣ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 881/ τ Β/71ΥΠΠΟ	2831	2427	2225	2165	2344	2982	3698	Μη διαθέσιμα
	ΤΕΛΕΝΔΟΣ, Η (ΝΗΣΙΣ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 694/ τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ	111	54	57	90	76	75	92	Μη διαθέσιμα
	ΤΡΙΣΤΟΜΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	6	2	0	2	7	10	0	Μη διαθέσιμα
	ΦΟΙΝΙΚΙΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	41	26	84	11	10	53	88	Μη διαθέσιμα
	ΧΑΛΚΗ (ΧΑΛΚΗΣ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	702	313	281	334	387	485	547	Μη διαθέσιμα
	ΧΩΡΙΟΝ (ΚΑΛΥΜΝΟΥ)	ΦΕΚ 694/ τ Δ/08-12-80 ΥΠΕΧΩΔΕ	0	3311	3259	2611	2292	2261	2095	Μη διαθέσιμα
	ΧΩΡΙΟΝ (ΧΑΛΚΗΣ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	0	0	0	0	0	16	33	Μη διαθέσιμα
	ΨΕΡΙΜΟΣ (ΝΗΣΙΣ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	77	130	79	72	108	157	233	Μη διαθέσιμα
	ΨΙΝΘΟΣ, Η (ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	826	1166	941	680	469	563	593	Μη διαθέσιμα
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	ΑΓΑΠΗ ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	91	173	197	203	230	254	327	333
	ΑΓΙΑ ΜΑΡΙΝΑ (ΚΟΡΘΙΟΥ)	504/τ. Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	4	12	5	17	22	27	39	74
	ΑΓΙΑ ΜΑΡΙΝΑ (ΣΙΦΝΟΥ)	ΦΕΚ 280/ τ Β/62 & 917/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	71	49	32	16	11	7	0	47
	ΑΓΙΑ, Η (ΔΡΥΜΑΛΙΑΣ)	504/τ. Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	37	24	21	20	29	67	108	125
	ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ (ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ)	504/τ. Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	117	110	62	33	76	61	82	113
	ΑΓΙΟΣ ΠΕΤΡΟΣ	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	5	12	22	30	40	109	128	128
	ΑΓΚΑΙΡΙΑ, Η	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	274	271	200	251	266	311	620	555
	ΑΗΔΟΝΙΑ, ΤΑ	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	81	101	93	109	162	193	226	258
	ΑΙΓΙΑΛΗ	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	257	229	216	234	290	343	419	547
	ΑΚΡΩΤΗΡΙΟΝ (ΘΗΡΩΝ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	355	450	333	207	224	248	297	337
	ΑΛΑΜΑΝΝΙΑ, Η	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	55	43	35	46	51	80	90	112

	ΑΜΟΝΑΚΛΙΟΣ	504/τ. Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	50	66	41	50	59	99	125	132
	ΑΜΟΡΓΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 618/ τ Β/65 ΥΠΠΟ	397	398	330	353	421	467	544	778
	ΑΝΑΦΗ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	275	269	261	285	353	471	532	785
	ΑΝΔΡΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	1411	1508	1370	1631	1827	2032	1859	2493
	ΑΝΤΙΠΑΡΟΣ	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	1089	979	775	635	538	631	680	606
	ΑΝΩ ΜΕΡΑ (ΜΥΚΟΝΟΥ)	504/τ. Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	1474	1335	797	665	619	696	704	1208
	ΑΝΩ ΠΟΤΑΜΙΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	128	174	97	83	113	162	124	182
	ΑΝΩ ΣΑΓΚΡΙΟΝ	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	213	217	206	286	323	411	522	628
	ΑΝΩ ΣΥΡΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 709/ τ Β/76ΥΠΠΟ	843	1109	1022	1275	1313	1408	1729	2205
	ΑΠΕΡΑΘΟΣ (τ. ΑΠΕΙΡΑΘΟΣ)	504/τ. Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	726	828	762	882	954	1303	1818	2343
	ΑΠΟΙΚΙΑ, ΤΑ	504/τ. Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	243	267	256	315	339	449	455	580
	ΑΠΟΛΛΩΝΙΑ (ΣΙΦΝΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 280/ τ Β/62 & 917/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	800	942	689	841	882	941	508	694
	ΑΡΝΑΔΟΣ (ΤΗΝΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	49	55	104	104	124	155	159	193
	ΑΡΤΕΜΩΝ (ΣΙΦΝΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 280/ τ Β/62 & 917/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	795	744	669	732	815	902	793	879
	ΒΑΘΥ (ΣΙΦΝΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 280/ τ Β/62 & 917/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	39	46	45	72	13	43	0	0
	ΒΕΝΑΡΔΑΤΟΣ (ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΠΑΝΟΡΜΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	7	18	14	19	22	30	47	74

	ΒΙΒΛΟΣ	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	655	740	655	742	762	828	916	830
	ΒΟΘΩΝ (ΘΗΡΩΝ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	697	605	423	309	294	329	471	400
	ΒΟΥΡΚΑΡΙΟΝ (ΚΕΑΣ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	125	94	49	35	50	89	130	116
	ΒΟΥΡΚΩΤΗ	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	72	87	136	157	187	254	345	422
	ΒΡΑΧΝΟΣ	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	34	43	46	55	97	131	122	174
	ΒΩΛΑΞ (ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	51	33	42	23	23	57	80	66
	ΓΑΛΑΝΑΔΟΝ (ΝΑΞΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	459	425	299	313	361	405	431	423
	ΓΑΛΑΝΗ (ΣΕΡΙΦΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	57	71	75	110	124	184	189	111
	ΓΛΙΝΑΔΟΥ (ΝΑΞΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	576	509	558	563	598	655	658	583
	ΔΑΜΑΡΙΩΝΑΣ (ΝΑΞΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	322	341	313	320	514	583	618	668
	ΔΡΥΟΠΙΣ (ΚΥΘΝΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	321	517	591	701	786	1128	1377	1372
	ΔΥΟ ΧΩΡΙΑ (ΤΗΝΟΥ)	504/τ. Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	39	51	71	96	139	185	214	315
	ΕΜΠΟΡΕΙΟΝ (ΘΗΡΩΝ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	1950	1773	1365	1039	1052	1194	1277	1131
	ΕΞΩ ΒΟΥΝΙΟΝ (ΑΝΔΡΟΥ)	504/τ. Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	18	26	18	39	45	65	77	98
	ΕΞΩ ΓΩΝΙΑ (ΘΗΡΩΝ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	324	331	221	114	139	249	386	438
	ΕΠΙΣΚΟΠΕΙΟΝ	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	48	48	28	45	75	106	140	160
	ΕΠΙΣΚΟΠΕΙΟΝ (ΑΝΩ ΣΥΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	486	296	237	154	135	170	165	311
	ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΓΩΝΙΑΣ (ΘΗΡΩΝ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	118	79	55	77	110	302	793	727
	ΕΡΜΟΥΠΟΛΙΣ (ΣΥΡΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 709/ τ Β76 ΥΠΠΟ	11474	11799	13030	13876	13502	14402	16971	18922
	ΗΜΕΡΟΒΙΓΛΙ (ΘΗΡΩΝ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	458	467	409	341	236	352	406	486

	ΘΗΡΑ	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 352/ τ Β/67 & 820/ τ Β/72 & 1127/ τ Β/72ΥΠΠΟ	2859	2113	1524	1573	1322	1481	1737	1831
	ΘΗΡΑΣΙΑ	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 352/ τ Β/67 & 820/ τ Β/72 & 1127/ τ Β/72ΥΠΠΟ	156	147	142	152	168	266	302	362
	ΘΟΛΑΡΙΑ, ΤΑ (ΝΑΞΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	136	147	160	168	186	241	247	291
	ΘΟΛΟΣ (ΟΙΑΣ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 352/ τ Β/67 & 820/ τ Β/72 & 1127/ τ Β/72ΥΠΠΟ	227	64	35	20	34	38	40	41
	ΙΟΣ (ΟΙΑΣ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 587/ τ Δ/81 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 1119/ τ Β/74 & 763/ τ Β/77 ΥΠΠΟ	1807	1632	1234	1362	1270	1231	1753	2041
	ΙΣΤΕΡΝΙΟΝ (ΠΑΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	55	64	58	24	53	80	105	55
	ΚΑΛΛΟΝΗ ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	204	226	258	261	247	352	461	433
	ΚΑΜΑΡΑΙ (ΣΙΦΝΟΥ)	ΦΕΚ 280/ τ Β/62 & 917/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	242	188	151	110	72	67	60	66
	ΚΑΜΠΟΣ ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ	504/τ Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	80	81	109	126	150	196	214	203
	ΚΑΡΑΒΟΣΤΑΣΗΣ, Ο (ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	85	55	13	7	14	11	38	48
	ΚΑΡΔΙΑΝΗ ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	95	105	82	145	185	243	254	312
	ΚΑΡΤΕΡΑΔΟΣ (ΘΗΡΑΣ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	1324	1089	687	574	568	629	625	589
	ΚΑΡΥΑ (ΤΗΝΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	19	13	15	13	15	47	48	53

	ΚΑΣΤΡΟΝ (ΣΙΦΝΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 280/ τ Β/62 & 917/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	118	101	75	106	100	119	161	237
	ΚΑΤΑΚΑΛΑΙΟΙ (ΑΝΔΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	15	17	17	20	20	41	46	45
	ΚΑΤΑΠΟΛΑ, ΤΑ (ΑΜΟΡΓΟΣ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	128	128	134	186	91	114	180	606
	ΚΑΤΩ ΚΛΕΙΣΜΑ (ΤΗΝΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	58	69	60	62	79	108	113	118
	ΚΑΤΩ ΠΕΤΑΛΙΟΝ (ΣΙΦΝΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 280/ τ Β/62 & 917/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	107	117	82	102	106	137	183	187
	ΚΑΤΩ ΠΟΤΑΜΙΑ (ΝΑΞΟΥ)	504/τ. Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	98	113	78	68	102	143	166	173
	ΚΑΤΩ ΣΑΓΚΡΙΟΝ (ΝΑΞΟΥ)	504/τ. Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	28	33	21	25	38	45	51	73
	ΙΟΥΛΙΔΑ (ΚΕΑ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	606	701	569	568	693	1788	2201	2829
	ΚΕΝΤΑΡΧΟΣ (ΣΕΡΙΦΟΥ)	504/τ. Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	58	46	60	60	78	108	98	130
	ΚΕΡΑΜΩΤΗ (ΝΑΞΟΣ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	56	76	119	106	123	195	203	251
	ΚΕΧΡΟΣ ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ	504/τ. Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	49	52	53	86	90	119	131	142
	ΚΙΜΩΛΟΣ (ΧΩΡΑ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 183/ τ Β/67 & 167/ τ Β/71 ΥΠΠΟ	829	715	687	740	1049	1412	1536	1900
	ΚΙΝΙΔΑΡΟΣ (ΝΑΞΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	353	409	269	312	392	473	596	575
	ΚΛΗΜΑ (ΜΗΛΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	17	12	25	20	13	0	0	0
	ΚΟΡΗΣΣΙΑ, Η (ΚΕΑΣ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	738	555	357	286	239	351	538	516
	ΚΟΡΘΙΟΝ (ΑΝΔΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	114	138	80	81	77	120	162	200
	ΚΟΡΩΝΙΣ (ΝΑΞΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	285	310	359	443	690	1033	1091	1370
	ΚΟΡΩΝΟΣ (ΝΑΞΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	564	584	693	548	732	1119	1184	1888

	ΚΟΥΜΑΡΟΣ ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	52	27	44	28	45	65	88	86
	ΚΟΥΡΟΥΝΟΧΩΡΙΟΝ (ΝΑΞΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	104	110	111	121	159	186	138	258
	ΚΡΟΚΟΣ ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	26	36	26	37	44	52	59	67
	ΚΤΙΚΑΔΟΣ ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	76	81	92	84	129	199	237	287
	ΚΥΘΝΟΣ (ΧΩΡΑ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	503	676	672	631	744	890	1085	1133
	ΚΩΜΗ ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	205	222	236	250	304	386	415	408
	ΚΩΣΤΟΣ (ΠΑΡΟΥ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	253	235	225	156	143	175	231	297
	ΛΑΜΥΡΑ (ΑΝΔΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	98	95	85	99	139	202	221	274
	ΛΕΥΚΑΙ (ΑΜΟΡΓΟΣ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	52	519	638	433	483	657	989	1089
	ΛΙΒΑΔΙΑ, ΤΑ (ΑΝΔΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	171	218	152	199	218	239	255	352
	ΛΟΥΤΡΑ (ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	24	81	109	35	84	138	168	93
	ΛΟΥΤΡΑ (ΚΥΘΝΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	81	63	142	44	5	3	22	77
	ΜΑΡΑΘΙΟΝ (ΠΑΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	132	75	82	73	81	92	114	110
	ΜΑΡΛΑΣ, Ο (ΤΗΝΟΥ)	504/τ. Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	23	40	28	68	100	104	106	173
	ΜΑΡΜΑΡΑ (ΠΑΡΟΥ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	550	543	436	385	369	402	430	390
	ΜΑΡΠΗΣΣΑ (ΠΑΡΟΥ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	576	519	496	477	526	642	940	949
	ΜΕΓΑΛΟΧΩΡΙΟΝ (ΘΗΡΩΝ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	642	460	335	261	307	401	439	451
	ΜΕΛΙΔΑ, Η (ΑΝΔΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	0	0	11	1	10	36	58	60
	ΜΕΝΗΤΕΣ (ΑΝΔΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	162	172	126	154	194	254	296	342
	ΜΕΣΑ ΒΟΥΝΙΟΝ (ΑΝΔΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	55	72	68	85	109	131	148	169
	ΜΕΣΑ ΧΩΡΙΟΝ (ΑΝΔΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	29	32	30	35	50	54	49	68
	ΜΕΣΑΘΟΥΡΙΟΝ (ΑΝΔΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	62	48	59	67	89	141	140	194
	ΜΕΣΑΡΙΑ (ΑΝΔΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	274	213	235	214	226	229	239	412

	ΜΕΣΑΡΙΑ (ΘΗΡΑΣ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	1582	1075	735	409	362	709	594	681
	ΜΕΣΗ ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ	504/τ. Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	38	41	40	32	138	206	246	229
	ΜΕΣΗ ΠΟΤΑΜΙΑ (ΝΑΞΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	59	75	83	97	111	115	209	152
	ΜΗΛΟΣ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	723	792	660	735	850	944	1353	1679
	ΜΟΝΗ (ΝΑΞΟΣ)	504/τ. Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	215	230	215	260	296	365	426	497
	ΜΟΥΝΤΑΔΟΣ (ΤΗΝΟΥ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	24	44	39	49	71	97	127	124
	ΜΟΥΣΙΩΝΑΣ (ΑΝΔΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	37	71	48	65	64	88	113	137
	ΜΠΑΤΣΙ (ΑΝΔΡΟΥ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	1008	924	732	581	442	380	535	547
	ΜΠΕΡΔΕΜΙΑΡΟ (ΤΗΝΟΥ)	504/τ. Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	16	15	5	3	11	23	28	35
	ΜΥΚΟΝΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 286/ τ Β / 63 & 1212/τΒ/73 ΥΠΠΟ	7101	6467	3935	4469	3009	2797	2535	3250
	ΜΥΛΟΠΟΤΑΜΟ (ΚΕΑΣ)	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	34	47	37	39	26	64	96	95
	ΜΥΡΣΙΝΗ ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ	ΦΕΚ 504/τ. Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	99	53	103	95	105	119	137	140
	ΝΑΞΟΣ	ΦΕΚ 382/ τ Β/63 & 183/ τ Β / 67 & 82/ τ Β/69ΥΠΠΟ	7296	6533	4334	3735	2892	2458	2316	2276
	ΝΑΟΥΣΑ (ΠΑΡΟΣ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 86/ τ Β/69ΥΠΠΟ	2516	2316	1685	1229	1148	1219	1187	1383
	ΞΙΝΑΡΑ ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	17	43	32	30	37	78	73	85
	ΞΥΛΟΚΕΡΑΤΙΔΙΟ (ΑΜΟΡΓΟΣ)	504/τ. Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	155	107	90	80	108	119	172	0
	ΟΙΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 352/ τ Β/67 & 820/ τ Β/72 & 1127/ τ Β/72ΥΠΠΟ	777	763	439	360	296	399	449	652

	ΟΡΜΟΣ ΑΜΜΟΥΔΙΟΥ (ΟΙΑΣ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 352/ τ Β/67 & 820/ τ Β/72 & 1127/ τ Β/72ΥΠΠΟ	23	7	0	0	0	0	0	10
	ΟΡΜΟΣ ΑΡΜΕΝΗΣ (ΟΙΑΣ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 352/ τ Β/67 & 820/ τ Β/72 & 1127/ τ Β/72ΥΠΠΟ	4	7	1	0	0	0	0	0
	ΟΤΖΙΑΣ (ΚΕΑΣ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	87	71	82	77	71	67	91	47
	ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΟΝ (ΑΝΔΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	38	50	33	54	74	89	102	120
	ΠΑΛΑΙΟΠΟΛΗ (ΑΝΔΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	124	135	138	160	162	208	260	296
	ΠΑΝΑΓΙΑ (ΣΕΡΙΦΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	65	102	139	95	145	182	210	383
	ΠΑΝΟΡΜΟΣ (ΤΗΝΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	338	383	342	352	512	566	632	962
	ΠΑΡΑΚΟΠΗ (ΣΥΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	223	171	164	152	111	117	164	167
	ΠΑΡΟΣ (ΧΩΡΑ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 382/ τ Β/63 &183/ τ Β/67 & 1455/τΒ/75 ΥΠΠΟ	4266	4522	2932	2716	1955	1886	3146	3239
	ΠΕΡΑ ΧΩΡΙΟ (ΑΝΔΡΟΥ)	504/τ. Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	1	63	45	54	0	0	0	0
	ΠΕΡΑΣΤΡΑ ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	21	19	20	36	56	74	84	76
	ΠΙΣΩ ΜΕΡΙΑ (ΑΝΔΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	252	275	250	265	296	349	458	339
	ΠΛΑΓΙΑ (ΚΕΑΣ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	12	18	21	24	66	0	0	0
	ΠΛΑΤΙΑ, ΤΑ (ΤΗΝΟΥ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	27	36	23	30	53	78	98	162
	ΠΛΑΤΥ ΓΙΑΛΟΣ (ΣΕΡΙΦΟΣ)	ΦΕΚ 280/ τ Β/62 & 917 /τ Β/76 ΥΠΠΟ	27	111	71	52	34	30	31	167
	ΠΟΣΕΙΔΩΝΙΑ (ΣΥΡΟΣ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	750	633	604	492	353	372	564	502
	ΠΟΤΑΜΙΑ, Η ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88	31	43	53	70	98	163	163	167

		ΥΠΕΧΩΔΕ								
	ΠΟΤΑΜΟΣ (ΑΜΟΡΓΟΥ/ΝΑ ΞΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	84	116	101	136	137	172	216	232
	ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ (ΠΑΡΟΣ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	410	311	269	209	232	275	384	387
	ΠΥΡΓΟΣ (ΘΗΡΩΝ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	872	732	582	420	420	605	815	851
	ΡΑΧΙΔΙΟΝ (ΑΜΟΡΓΟΥ/ΝΑ ΞΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	171	148	124	128	113	27	133	0
	ΡΟΓΟΝ (ΑΝΔΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	76	84	73	92	107	161	189	106
	ΣΕΡΙΦΟΣ (ΧΩΡΑ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	338	357	312	409	491	808	967	1491
	ΣΙΚΙΝΟΣ (ΧΩΡΑ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	184	137	231	274	331	453	590	679
	ΣΚΑΛΑΔΟΣ ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	78	78	73	76	82	96	139	162
	ΣΜΑΡΔΑΚΙΟΝ ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	49	35	32	87	112	177	173	175
	ΣΤΑΥΡΟΣ (ΑΝΔΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	57	106	44	42	73	102	127	118
	ΣΤΕΝΗ ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	285	270	268	263	314	337	354	374
	ΣΤΕΝΙΑΙ, (ΑΔΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	204	349	328	365	567	711	744	955
	ΣΤΡΑΠΟΥΡΙΑΙ (ΑΝΔΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	153	161	138	160	203	218	277	299
	ΤΑΡΑΜΠΑΔΟΣ ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	24	54	47	30	53	79	88	90
	ΤΖΑΔΟΣ ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ	504/τ Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	10	64	21	22	35	43	43	51
	ΤΗΝΟΣ (Τμήμα Πόλης)	ΦΕΚ 183/ τ Β/67ΥΠΠΟ	4719	4394	3889	3879	3423	2888	2758	2861
	ΤΡΙΑΝΤΑΡΟΣ (ΤΗΝΟΥ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	45	54	100	116	184	275	353	386
	ΤΡΙΠΟΤΑΜΟΣ ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	83	56	43	69	95	185	205	249
	ΤΡΥΠΗΤΗ (ΜΗΛΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	534	485	450	490	641	702	719	989
	ΥΣΤΕΡΝΙΑ (ΤΗΝΟΥ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	98	119	165	142	190	298	408	608
	ΥΨΗΛΑ (ΑΝΔΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	64	76	38	80	124	202	258	393

	ΦΑΛΑΤΑΔΟΣ ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	271	240	227	275	355	398	494	551
	ΦΑΛΛΙΚΑ (ΑΝΔΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	62	57	53	62	82	98	120	159
	ΦΑΡΟΣ (ΣΙΦΝΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 280/ τ Β/62 & 917/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	107	85	45	21	5	12	106	27
	ΦΙΛΟΤΙΟΝ (ΔΡΥΜΑΛΙΑΣ/ΝΑΞΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	1466	1702	1576	1474	1475	1669	1947	2073
	ΦΟΙΝΙΚΙΑ (ΟΙΑΣ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 352/ τ Β/67 & 820 /τ Β/72 & 1127 / τ Β/72ΥΠΠΟ	243	50	106	51	103	212	339	452
	ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, 526Β/73 ΥΠΠΟ	445	55	13	248	244	327	366	539
	ΦΟΥΡΚΟΒΟΥΝΙ (ΜΗΛΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	2	2	23	5	0	0	0	0
	ΧΑΛΚΕΙΟΝ (ΔΡΥΜΑΛΙΑΣ / ΝΑΞΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	367	408	323	351	136	185	188	209
	ΧΑΤΖΙΡΑΔΟΣ ΕΞΩΒΟΥΡΓΟΥ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	27	81	92	49	71	100	116	110
	ΧΕΡΡΟΝΗΣΟΣ (ΣΙΦΝΟΥ)	ΦΕΚ 280/ τ Β/62 & 917/ τ Β/76 ΥΠΠΟ	37	47	99	33	5	17	0	0
	ΧΡΟΥΣΑ (ΣΥΡΟΥ)	ΦΕΚ 504/τ Δ/14-07-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	269	220	180	119	104	134	148	200
	ΧΩΝΑΙ (ΑΝΔΡΟΥ)	504/τ Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	7	28	17	36	22	45	80	99
ΛΕΣΒΟΥ	ΑΓΙΑ ΜΑΡΙΝΑ	ΦΕΚ 366/ τ Δ/17-04-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	511	426	448	494	552	711	794	947
	ΑΓΙΑΣΟΣ, Η	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	2293	2498	2890	3294	3827	4933	5544	4976
	ΑΓΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	ΦΕΚ 208/ τ Δ/14-03-02 ΥΠΕΧΩΔΕ	0	13	5	1	4	4	34	41
	ΑΚΡΑΣΙΟΝ	ΦΕΚ 187/ τ Δ/03-03-04 ΥΠΕΧΩΔΕ	211	410	239	223	310	439	511	525
	ΑΜΠΕΛΙΚΟΝ	ΦΕΚ 187/ τ Δ/03-03-04 ΥΠΕΧΩΔΕ	326	230	291	231	319	504	511	516
	ΑΣΩΜΑΤΟΣ	ΦΕΚ 367/ τ Δ/03 ΥΠΕΧΩΔΕ	259	328	398	456	546	719	800	938

	ΑΦΑΛΩΝΑΣ	ΦΕΚ 366/ τ Δ/17-04-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	475	514	481	549	642	695	749	826
	ΒΑΡΟΣ, ΤΟ	ΦΕΚ 208/ τ Δ/14-03-02 ΥΠΕΧΩΔΕ	192	235	211	261	416	578	652	668
	ΒΑΣΙΛΙΚΑ, ΤΑ	208/ τ Δ/02 ΥΠΕΧΩΔΕ	397	557	563	699	935	1174	1401	1573
	ΒΑΤΟΥΣΣΑ, Η	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	570	529	627	532	680	1091	1361	1481
	ΒΡΙΣΑ	208/ τ Δ/02 ΥΠΕΧΩΔΕ	608	798	810	1098	1403	1658	1735	1877
	ΘΑΝΟΣ, ΤΟ	208/ τ Δ/02 ΥΠΕΧΩΔΕ	424	454	472	491	467	578	717	730
	ΚΑΜΙΝΙΑ	208/ τ Δ/02 ΥΠΕΧΩΔΕ	236	319	321	370	468	644	746	729
	ΚΑΣΠΑΚΑΣ	ΦΕΚ 208/ τ Δ/14-03-02 ΥΠΕΧΩΔΕ	522	630	612	778	819	860	966	950
	ΚΑΤΑΛΑΚΚΟΝ	ΦΕΚ 208/ τ Δ/14-03-02 ΥΠΕΧΩΔΕ	46	115	127	164	234	386	369	327
	ΚΟΝΤΙΑΣ	ΦΕΚ 208/ τ Δ/14-03-02 ΥΠΕΧΩΔΕ	567	628	551	549	755	1127	1462	1500
	ΚΟΡΝΟΣ	ΦΕΚ 208/ τ Δ/14-03-02 ΥΠΕΧΩΔΕ	241	331	298	327	367	476	605	628
	ΛΙΒΑΔΟΧΩΡΙ	ΦΕΚ 208/ τ Δ/14-03-02 ΥΠΕΧΩΔΕ	225	210	155	203	403	468	604	573
	ΛΙΣΒΟΡΙΟΝ	ΦΕΚ 208/ τ Δ/14-03-02 ΥΠΕΧΩΔΕ	400	516	562	634	780	855	874	879
	ΛΥΧΝΑ, ΤΑ	ΦΕΚ 208/ τ Δ/14-03-02 ΥΠΕΧΩΔΕ	109	132	137	120	148	210	296	299
	ΜΕΓΑΛΟΧΩΡΙ	ΦΕΚ 187/ τ Δ/03-03-04 ΥΠΕΧΩΔΕ	321	447	488	519	607	740	730	972
	ΜΗΘΥΜΝΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ, 34Β/65 ΥΠΠΟ	1390	1497	1333	1250	1414	1828	1943	1993
	ΜΟΡΙΑ, Η	ΦΕΚ 366/ τ Δ/17-04-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	1163	1207	1283	1340	1463	1613	1701	2032
	ΜΥΤΗΛΗΝΗ (Τμήμα πόλης)	537Δ/79 & 731Δ/85 ΥΠΕΧΩΔΕ	27545	27247	23982	24115	23426	25758	25518	24351
	ΝΕΟΧΩΡΙΟΝ	ΦΕΚ 187/ τ Δ/03-03-04 ΥΠΕΧΩΔΕ	167	302	261	250	362	438	512	597
	ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙΟΝ	ΦΕΚ 187/ τ Δ/03-03-04 ΥΠΕΧΩΔΕ	314	501	605	553	921	1053	1140	1141
	ΠΑΜΦΙΛΑ, ΤΑ	ΦΕΚ 366/ τ Δ/17-04-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	1386	1247	1224	1337	1480	1596	1724	1931

	ΠΑΝΑΓΙΟΥΔΑ	ΦΕΚ 366/ τ Δ/17-04-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	893	705	656	667	707	717	654	742
	ΠΕΔΙΝΟΝ	208/ τ Δ/02 ΥΠΕΧΩΔΕ	14	5	14	83	24	179	208	225
	ΠΕΤΡΑ, Η	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	1505	1246	1105	953	993	1228	1340	1382
	ΠΛΑΤΥ, ΤΟ	208/ τ Δ/02 ΥΠΕΧΩΔΕ	598	579	694	396	352	467	529	583
	ΠΛΙΓΟΝΙΟΝ	ΦΕΚ 366/ τ Δ/17-04-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	231	180	153	144	166	188	245	293
	ΠΟΛΙΧΝΙΤΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	2057	2763	3008	3342	4152	5131	5882	6398
	ΠΟΡΤΙΑΝΟΝ	208/ τ Δ/02 ΥΠΕΧΩΔΕ	331	306	251	244	297	468	564	559
	ΡΟΥΣΣΟΠΟΥΛΙ	208/ τ Δ/02 ΥΠΕΧΩΔΕ	94	163	215	285	284	482	545	553
	ΡΩΜΑΝΟΝ	ΦΕΚ 208/ τ Δ/14-03-02 ΥΠΕΧΩΔΕ	299	457	544	515	563	793	890	922
	ΣΑΡΔΑΙ, ΑΙ	ΦΕΚ 208/ τ Δ/14-03-02 ΥΠΕΧΩΔΕ	215	305	401	318	375	619	701	657
	ΣΚΑΝΔΑΛΙΟΝ	ΦΕΚ 208/ τ Δ/14-03-02 ΥΠΕΧΩΔΕ	88	124	100	143	184	254	285	303
	ΣΥΚΑΜΙΝΕΑ, Η	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	169	207	273	332	375	494	855	713
	ΤΑΞΙΑΡΧΑΙ, ΟΙ	ΦΕΚ 366/ τ Δ/17-04-03 ΥΠΕΧΩΔΕ	1118	344	444	420	426	433	464	489
ΣΑΜΟΥ	ΑΚΑΜΑΤΡΑ	ΦΕΚ 961/ τ Δ/03 ΥΠΕΧΩΔΕ	194	191	151	220	250	330	316	332
	ΒΑΘΥ	ΦΕΚ 867/ τ Β/74 & 661 /τ Β/76 ΥΠΠΟ	1780	2025	2440	2160	2491	3161	3667	4939
	ΚΟΚΚΑΡΙΟΝ	ΦΕΚ 510 / τ Δ/80 ΥΠΕΧΩΔΕ	1628	973	894	965	849	1070	1279	1423
	ΛΑΓΚΑΔΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	4	11	16	7	0	0	0	0
	ΠΕΖΙΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	5	17	20	3	9	12	36	45
	ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΟ	ΦΕΚ 526 / τ Β/73 ΥΠΠΟ	1404	1327	1405	1360	1520	1709	2317	2560
ΧΙΟΥ	ΑΓΙΟΝ ΓΑΛΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	52	169	116	57	146	261	279	245
	ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΥΚΟΥΣΗΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 198/ τ Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 644/ τ Β/65ΥΠΠΟ	570	778	817	873	1063	1403	1507	1658

	ΑΝΑΒΑΤΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 198Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	1	30	39	15	24	57	44	42
	ΒΕΣΣΑ, Η	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 198/τ Δ/04-03-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	115	251	373	254	294	367	429	537
	ΔΙΕΥΧΑ, ΤΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 198/τ Δ/04-03-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	47	80	107	16	15	134	142	141
	ΚΑΜΠΙΑ, ΤΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 198/τ Δ/04-03-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	50	117	127	118	188	370	545	548
	ΜΕΣΤΑ, ΤΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 198/τ Δ/04-03-88 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 644/ τ Β/65ΥΠΠΟ	331	501	375	400	500	674	863	965
	ΟΛΥΜΠΟΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 198Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	383	309	432	385	446	522	620	677
	ΠΑΤΡΙΚΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 198Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ	132	86	126	138	195	246	322	383
	ΠΥΡΓΙΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 198Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 644/ τ Β/65ΥΠΠΟ	747	1044	1164	1204	1455	1914	2286	2494
	ΣΙΔΗΡΟΥΝΤΑ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	36	223	220	79	194	266	338	334
	ΑΡΜΟΛΙΑ	ΦΕΚ 198/τ Δ/04-03-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	436	611	528	440	455	575	642	644
	ΑΥΓΩΝΥΜΑ	ΦΕΚ 198/τ Δ/04-03-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	13	83	110	21	64	144	178	227
	ΒΟΥΝΟ	ΦΕΚ 198/τ Δ/04-03-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	171	268	291	309	381	443	549	630
	ΕΛΑΤΑ, Η	ΦΕΚ 198/τ Δ/04-03-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	293	308	321	335	409	493	574	696
	ΕΞΩ ΔΙΔΥΜΑ	ΦΕΚ 198/τ Δ/04-03-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	40	76	71	90	105	158	221	280
	ΚΕΡΑΜΟΣ	ΦΕΚ 198/τ Δ/04-03-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	99	164	166	34	75	181	281	245
	ΚΑΤΑΒΑΣΙΣ	ΦΕΚ 198/τ Δ/04-03-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	13	6	24	27	32	49	91	103

	ΛΙΘΙΟΝ	ΦΕΚ 198/ τ Δ/88 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 644/ τ Β/65ΥΠΠΟ	400	455	420	437	506	593	621	828
	ΜΠΑΡΜΠΑΡΙΑ	ΦΕΚ 198/τ Δ/04-03-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	290	261	202	156	245	438	528	585
	ΠΙΡΑΜΑ, Η	ΦΕΚ 198/τ Δ/04-03-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	39	101	60	71	126	213	267	200
	ΤΡΥΠΑΙ, ΑΙ	ΦΕΚ 198/τ Δ/04-03-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	49	128	77	54	91	183	222	233
	ΧΑΛΚΕΙΟΝ	ΦΕΚ 198/τ Δ/04-03-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	915	867	906	588	558	645	781	832
	ΖΥΦΙΑΣ	ΦΕΚ 198/τ Δ/04-03-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	128	218	146	194	223	281	342	333
	ΚΑΛΑΜΩΤΗ	ΦΕΚ 198/τ Δ/04-03-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	590	718	846	838	853	1205	1460	1664
	ΒΟΛΙΣΣΟΣ, Η	ΦΕΚ 198/τ Δ/04-03-88 ΥΠΕΧΩΔΕ	222	417	404	479	676	936	1066	1295
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	ΦΕΚ 288/ τ Β/79ΥΠΠΟ	95	88	103	74	92	45	53	113
	ΒΑΘΥΠΕΤΡΟ	ΦΕΚ 289/ τ Β/80ΥΠΠΟ	13	24	0	0	6	10	44	44
	ΒΩΡΟΙ	ΦΕΚ 280/ τ Β/79ΥΠΠΟ	738	755	742	722	683	785	802	704
	ΕΠΑΝΩ ΑΡΧΑΝΑΙ	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	3965	3860	3717	3687	3523	3907	3539	3317
	ΗΡΑΚΛΕΙΟ (Τμήμα Πόλης)	ΦΕΚ 58/ τ Δ /82 ΥΠΕΧΩΔΕ	141702	130914	115270	106058	77506	63458	51144	39550
	ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΝ ΧΩΡΙΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	109	140	203	171	193	247	249	308
	ΚΑΛΟΙ ΛΙΜΕΝΕΣ	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	25	47	160	75	184	48	24	0
	ΚΕΡΑ, Η	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	19	18	33	17	27	73	227	222
	ΚΟΥΤΟΥΛΟΥΦΑΡΙΟΝ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	844	586	254	159	180	274	347	360
	ΚΡΑΣΙΟΝ	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	146	348	226	228	286	378	425	453
	ΛΙΜΗΝ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	10264	2981	2673	2183	465	448	442	339
	ΛΥΤΤΟΣ (τ. ΞΙΔΑΣ)	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	227	319	417	452	554	645	669	597
	ΜΑΛΙΑ, ΤΑ	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	6808	3722	2459	2467	1393	1465	1392	1298

	ΜΑΤΑΛΑ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	122	100	132	159	83	37	13	18
	ΠΙΣΚΟΠΙΑΝΟΝ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	562	450	183	125	140	217	240	237
	ΠΡΙΝΙΑΣ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	82	14	24	459	438	577	542	504
	ΣΙΒΑΣ, Ο	ΦΕΚ 300/ τ Β/80ΥΠΠΟ	170	401	439	225	227	640	635	628
	ΣΤΑΛΙΣ, Η	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	4143	987	608	423	55	27	13	23
	ΤΣΟΥΤΣΟΥΡΟΣ	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	167	115	113	100	102	45	25	8
	ΤΥΛΙΣΟΣ, Η	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	964	1085	1437	1230	1167	1372	1322	1177
	ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	2948	882	747	808	586	610	594	595
ΛΑΣΙΘΙΟΥ	ΑΒΡΑΚΟΝΤΕΣ	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	166	235	437	477	415	551	620	569
	ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	480	554	781	1030	943	1246	1312	720
	ΑΓΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	96	175	167	224	283	328	400	447
	ΑΓΙΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ	ΦΕΚ 581/ τ Δ/06-08-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	130	190	256	383	551	701	661	641
	ΑΓΟΡΟΙ	ΦΕΚ 1073/ τ Β/79 ΥΠΠΟ	2	21	5	2	0	5	22	35
	ΒΑΣΙΛΙΚΗ	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	70	133	191	245	299	353	375	349
	ΒΡΑΧΑΣΙΟΝ	ΦΕΚ 581/ τ Δ/06-08-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	306	382	522	636	804	999	1199	1273
	ΕΞΩ ΠΟΤΑΜΟΙ	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	14	24	53	117	52	124	203	338
	ΕΠΑΝΩ ΕΛΟΥΝΤΑ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	103	154	190	291	337	395	453	533
	ΕΠΑΝΩ ΣΙΣΙΟΝ	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	217	83	32	44	8	38	51	61
	ΕΤΙΑ, Η (ΣΗΤΕΙΑΣ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	0	0	2	8	14	34	47	53
	ΙΣΤΡΟΝ	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	660	422	287	118	51	97	121	134

	ΚΑΜΙΝΑΚΙΟΝ	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	272	354	383	423	416	479	511	512
	ΚΑΣΤΕΛΛΙΟΝ	ΦΕΚ 581/ τ Δ/06-08-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	101	202	177	226	286	372	412	443
	ΚΑΤΩ ΖΑΚΡΟΣ (ΣΗΤΕΙΑΣ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	22	24	16	38	8	6	2	10
	ΚΡΙΤΣΑ, Η	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	1284	1614	1751	1910	2015	2396	2548	2572
	ΛΑΓΟΥ, ΤΟ	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	45	77	142	104	135	189	197	219
	ΛΙΘΙΝΑΙ	ΦΕΚ 1073/ τ Β/79 ΥΠΠΟ	325	399	429	456	535	585	545	538
	ΛΙΜΝΑΙ	ΦΕΚ 581/ τ Δ/06-08-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	323	386	446	528	616	760	840	897
	ΜΑΚΡΥΓΙΑΛΟΣ (ΣΗΤΕΙΑΣ)	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	746	610	467	265	75	67	25	28
	ΜΑΚΡΥΛΙΑ, Η	594/ τ Δ/78 ΥΠΕΧΩΔΕ	118	120	184	84	112	246	225	223
	ΜΑΥΡΙΚΙΑΝΟΝ	ΦΕΚ 1148/ τ Β/79 ΥΠΠΟ	143	149	62	77	77	110	114	138
	ΜΕΣΑ ΛΑΣΙΘΙΟΝ	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	96	164	235	303	343	435	411	425
	ΜΕΣΑ ΠΟΤΑΜΟΙ	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	24	40	56	106	65	93	136	194
	ΜΙΛΑΤΟΣ, Η	581/ τ Δ/98 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	178	208	245	278	329	438	466	515
	ΜΟΧΛΟΣ	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	119	91	67	101	9	22	42	45
	ΜΥΡΤΟΣ, Ο	666/ τ Β/70 ΥΠΠΟ	475	440	433	564	289	324	438	397
	ΠΑΛΑΙΚΑΣΤΡΟ	666/ τ Β/70 ΥΠΠΟ	923	1084	1084	849	703	652	641	620
	ΠΑΧΕΙΑ ΑΜΜΟΣ	666/ τ Β/70 ΥΠΠΟ	566	570	495	430	384	358	280	252
	ΠΕΤΡΑΣ, Ο	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	118	236	145	66	11	20	32	50
	ΠΛΑΚΑ, Η	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	401	50	38	33	37	39	115	96
	ΣΙΣΙΟΝ	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	1498	707	333	166	58	138	165	79
	ΣΤΑΥΡΟΧΩΡΙΟ	ΦΕΚ 389/ τ Β/80ΥΠΠΟ	147	160	235	329	605	799	909	897
	ΤΖΕΡΜΙΑΔΟΝ	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	633	747	1079	1060	1129	1246	1243	1331

	ΦΑΡΣΑΡΟΝ	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	19	49	78	83	100	129	139	145
	ΦΟΥΡΝΗ	ΦΕΚ 581/ τ Δ/06-08-98 ΥΠΕΧΩΔΕ	220	203	241	303	316	445	543	677
	ΨΥΧΡΟΝ	ΦΕΚ 666/ τ Β/29-03-70 ΥΠΠΟ	134	212	183	248	307	365	422	453
ΡΕΘΥΜΝΗΣ	ΑΒΔΑΝΙΤΑΙ, ΟΙ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	46	66	57	84	84	97	142	119
	ΑΒΔΕΛΛΑΣ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	128	231	172	187	208	207	212	213
	ΑΓΙΑ ΓΑΛΗΝΗ	ΦΕΚ 1242/ τ Β/16-10-73 ΥΠΠΟ	957	1260	1009	721	492	457	445	460
	ΑΓΙΑ ΕΙΡΗΝΗ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	70	49	63	34	47	63	88	96
	ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	87	75	73	74	72	95	122	122
	ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	71	68	71	123	147	206	247	358
	ΑΓΙΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	152	201	147	148	152	200	231	267
	ΑΓΙΟΣ ΜΑΜΑΣ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	213	275	214	230	235	236	296	265
	ΑΛΦΑ, Η	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	307	320	266	282	286	328	409	414
	ΑΜΑΡΙΟΝ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	112	222	161	142	166	193	220	431
	ΑΜΝΑΤΟΣ, Η	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	155	147	196	193	213	276	328	372
	ΑΜΠΕΛΑΚΙΟΝ	728/ τ Δ/95 ΥΠΕΧΩΔΕ	110	111	108	131	145	206	248	243
	ΑΝΩ ΤΡΙΠΟΔΟΝ	728/ τ Δ/95 ΥΠΕΧΩΔΕ	67	74	71	83	107	138	155	186
	ΑΞΟΣ, Η	ΦΕΚ 1242/ τ Β/16-10-73 ΥΠΠΟ	453	654	599	628	592	615	619	500
	ΑΠΟΔΟΥΛΟΥ, ΤΟ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	253	167	211	242	263	298	304	346
	ΑΡΓΥΡΟΥΠΟΛΗ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	406	402	396	453	501	669	704	836
	ΑΡΜΕΝΟΙ, ΟΙ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 1242/ τ Β/16-10-73 ΥΠΠΟ	364	313	310	337	401	410	513	392
	ΑΡΧΟΝΤΙΚΗ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	232	268	212	281	299	421	456	540

	ΑΤΣΙΠΟΠΟΥΛΟ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	1364	1429	645	462	469	542	600	704
	ΒΕΔΕΡΟΙ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	37	48	39	29	42	57	51	69
	ΒΕΡΓΙΑΝΑ, ΤΑ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	9	18	19	23	30	50	60	60
	ΓΑΛΛΟΣ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	911	430	205	146	180	252	274	315
	ΓΑΡΑΖΟΝ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	328	556	495	498	494	550	506	543
	ΓΙΑΝΝΟΥΔΙΟΝ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	111	96	23	22	30	78	82	92
	ΔΑΜΑΒΟΛΟΣ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	125	158	153	160	151	183	151	239
	ΔΑΦΝΕΔΕΣ, ΟΙ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	141	172	122	123	128	174	173	194
	ΔΑΦΝΗ ΠΕΡΑΜΑΤΟΣ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	33	52	9	26	47	45	69	75
	ΕΛΕΥΘΕΡΝΑ, Η	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	194	237	246	225	263	324	390	342
	ΕΠΙΣΚΟΠΗ λαπαιων	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	103	121	61	78	89	105	115	145
	ΕΠΙΣΚΟΠΗ (ΒΙΡΑΝ)	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	607	609	873	637	671	868	1047	1089
	ΖΟΥΡΙΔΙΟΝ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	66	120	101	89	108	136	199	213
	ΚΑΛΑΜΑΣ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	8	14	23	29	30	49	50	59
	ΚΑΛΑΝΔΑΡΕ, Η	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	15	15	10	25	32	63	94	99
	ΚΑΛΛΕΡΓΟΣ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	17	35	24	29	40	42	60	59
	ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	119	160	127	159	172	237	253	260
	ΚΑΠΕΔΙΑΝΑ, ΤΑ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	22	28	19	27	35	48	64	102
	ΚΑΡΕ, Η	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	77	79	76	108	119	182	214	211
	ΚΑΣΤΕΛΛΟΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	106	97	108	70	62	100	113	139

	ΚΑΣΤΡΙΟΝ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	23	52	44	59	73	119	131	113
	ΚΑΤΩ ΠΟΡΟΣ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	51	68	70	87	89	117	137	157
	ΚΑΨΑΛΙΑΝΑ, ΤΑ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	7	2	4	12	16	27	31	58
	ΚΕΡΑΜΕΣ, Ο	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	119	244	210	247	326	440	500	505
	ΚΡΑΣΟΥΝΑΣ, Ο	ΦΕΚ 594/ τ Δ /19-10-78 & 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	51	83	85	100	92	110	142	155
	ΚΥΡΙΑΝΝΑ, Η	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	347	331	361	377	367	445	514	531
	ΛΑΓΚΑ, Η	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	40	71	51	68	77	112	139	140
	ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΙ, ΑΙ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	267	331	328	365	415	604	669	719
	ΜΑΡΟΥΛΑΣ, Ο	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 1242/ τ Β/16-10-73 ΥΠΠΟ	465	192	188	184	221	312	374	472
	ΜΕΓΑΛΟ ΜΕΤΟΧΙ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	42	29	28	6	19	31	33	37
	ΜΕΛΑΜΠΕΣ	728/ τ Δ/95 ΥΠΕΧΩΔΕ	592	853	767	824	1009	1314	1401	1414
	ΜΕΛΙΔΟΝΙΟΝ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	572	391	393	386	424	596	633	730
	ΜΙΚΡΟ ΜΕΤΟΧΙ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	141	188	91	29	35	25	79	67
	ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	174	209	180	157	170	235	282	299
	ΜΟΥΝΤΡΟΣ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	104	117	147	144	163	236	289	298
	ΜΟΥΡΤΖΑΝΑ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	40	105	81	98	106	130	149	157
	ΜΠΑΛΙΟΝ	ΦΕΚ 1242/ τ Β/16-10-73 ΥΠΠΟ	1879	347	203	141	91	62	63	55

	ΜΥΛΟΙ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 & 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	24	39	31	39	36	52	75	99
	ΜΥΡΘΙΟΣ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	231	235	224	117	237	309	354	394
	ΟΜΑΛΑ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	15	43	39	63	109	138	127	127
	ΠΙΚΡΗΣ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	54	64	77	121	111	151	205	183
	ΠΛΑΚΙΑΣ	ΦΕΚ 1242/ τ Β/16-10-73 ΥΠΠΟ	187	177	139	113	10	6	14	23
	ΠΛΕΥΡΙΑΝΑ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	89	103	107	134	147	232	270	261
	ΠΡΑΣΙΑΙ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	144	115	196	129	234	204	234	270
	ΠΡΙΝΕΣ	ΦΕΚ 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	841	582	395	350	402	457	481	580
	ΡΕΘΥΜΝΟ (Τμήμα Πόλης)	594/ τ Δ/19-10-78 & 30/ τ Δ/14-02-85 ΥΠΕΧΩΔΕ, 606/ τ Β/ 67 ΥΠΠΟ	36305	27868	23420	17736	14969	14999	11057	8648
	ΡΟΥΣΣΟΣΠΙΤΙΟ	728/ τ Δ/95 ΥΠΕΧΩΔΕ	561	374	257	174	195	272	353	358
	ΡΟΥΣΤΙΚΑ	728/ τ Δ/95 ΥΠΕΧΩΔΕ	148	261	233	251	261	354	441	546
	ΣΑΪΤΟΥΡΑΙ	728/ τ Δ/95 ΥΠΕΧΩΔΕ	105	181	186	195	196	213	244	257
	ΣΚΕΠΑΣΤΗ	728/ τ Δ/95 ΥΠΕΧΩΔΕ	268	242	238	205	228	245	244	206
	ΣΤΑΥΡΩΜΕΝΟ	594/ τ Δ/78 & 728/ τ Δ/21-09-95 ΥΠΕΧΩΔΕ	671	7	15	121	37	53	54	66
	ΦΟΥΡΦΟΥΡΑΣ	728/ τ Δ/95 ΥΠΕΧΩΔΕ	602	508	443	487	546	631	667	718
	ΧΡΟΜΟΝΑΣΤΗΡΙ	728/ τ Δ/95 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 570/ τ Β/80 ΥΠΠΟ	286	358	237	294	173	293	347	439
ΧΑΝΙΩΝ	ΠΑΤΗΜΑ	594/ τ Δ/178 ΥΠΕΧΩΔΕ	10	22	43	60	85	152	182	211
	ΦΥΛΑΚΗ	594/ τ Δ/178 ΥΠΕΧΩΔΕ	44	53	59	74	96	130	164	187
	ΟΜΑΛΟΣ	594/ τ Δ/178 ΥΠΕΧΩΔΕ	40	28	12	10	2	0	0	2
	ΑΓΙΑ ΡΟΥΜΕΛΗ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/19-10-78 ΥΠΕΧΩΔΕ	57	121	36	93	62	155	139	145

	ΑΓΙΟΣ ΠΑΥΛΟΣ	ΦΕΚ 327/ τ Β/29-03-80 ΥΠΠΟ	0	2	4	11	11	133	80	96
	ΑΛΙΚΙΑΝΟΣ	ΦΕΚ 327/ τ Β/29-03-80 ΥΠΠΟ	822	785	744	740	764	857	845	877
	ΑΣΠΡΟΝ	ΦΕΚ 327/ τ Β/29-03-80 ΥΠΠΟ	813	72	47	40	25	58	65	81
	ΓΑΒΑΛΟΧΩΡΙΟ	ΦΕΚ 327/ τ Β/29-03-80 ΥΠΠΟ	537	465	379	316	419	486	564	697
	ΔΟΥΛΙΑΝΑ	ΦΕΚ 327/ τ Β/29-03-80 ΥΠΠΟ	106	71	49	34	46	80	117	126
	ΚΑΝΔΑΝΟΣ (τ. ΚΑΝΤΑΝΟΣ)	1242/ τ Β/73 ΥΠΠΟ	402	564	421	375	403	337	148	193
	ΜΕΣΚΛΑ	ΦΕΚ 1242/ τ Β/16-10-73 ΥΠΠΟ	331	406	478	540	600	704	628	826
	ΝΕΡΟΚΟΥΡΟΣ	ΦΕΚ 1242/ τ Β/16-10-73 ΥΠΠΟ	5536	4105	3412	2526	2077	460	607	1063
	ΠΟΛΥΡΡΗΝΙΑ	ΦΕΚ 1242/ τ Β/16-10-73 ΥΠΠΟ	34	71	103	127	127	211	265	369
	ΧΑΝΙΑ (Τμήμα Πόλης)	ΦΕΚ 523/ τ Β/16-08-65 ΥΠΠΟ	54636	53373	50077	47451	40564	38467	33211	28213
	ΚΟΜΙΤΑΔΕΣ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/178 ΥΠΕΧΩΔΕ	53	73	91	83	138	174	127	128
	ΛΟΥΤΡΟΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/178 ΥΠΕΧΩΔΕ	84	81	52	61	22	55	63	62
	ΣΚΑΛΩΤΗ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/178 ΥΠΕΧΩΔΕ	82	125	106	97	117	122	106	91
	ΧΩΡΑ ΣΦΑΚΙΩΝ	ΦΕΚ 594/ τ Δ/178 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΦΕΚ 1242/ τ Β/16-10-73 ΥΠΠΟ	434	278	243	334	246	291	249	307

Πίνακας 8. Γεφύρια στο Ζαγόρι

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΕΙΔΟΣ ΓΕΦΥΡΙΟΥ	ΕΤΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ
Πάπιγκο	Γεφύρι του Λάκκου	Μονόξοτο	1854
Μεσοβούνι	Γεφύρι κάτω από το χωριό	Μονόξοτο	1853
Ελάτη	Γεφύρι του Λάζου	Μονόξοτο	1900
Δίλοφο	Γεφύρι του Αρκουδά	Μονόξοτο	1806
Δίλοφο	Γεφύρι του Αγ. Μηνά	Μονόξοτο	Δεν υπάρχουν πληροφορίες
Κλειδωνιά	Γεφύρι της Κλειδωνιαβίτσας	Μονόξοτο	1853
Κουκούλι	Γεφύρι του Νούτσου ή Κόκκορη	Μονόξοτο	1750

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΕΙΔΟΣ ΓΕΦΥΡΙΟΥ	ΕΤΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ
Κουκούλι	Γεφύρι Καλογερικό ή Πλακίδα	Μονόξοτο	1814
Κουκούλι	Γεφύρι Κοντοδήμου ή Λαζαρίδη	Μονόξοτο	1753
Κήποι	Γεφύρι του Μύλου	Δίτοξο και ένα ανακουφιστικό τόξο	1748
Κήποι	Γεφύρι του Πετσιώνη	Μονόξοτο	1830
Κήποι	Γεφύρι του Μύρισι	Μονόξοτο	1747
Κήποι	Γεφύρι της Ντόβρης	Μονόξοτο	1849
Κήποι	Δεύτερο Γεφύρι στο ρέμα της Ντόβρης	Μονόξοτο	1849
Κήποι	Οδογέφυρο Στο Δρόμο Για Τους Κήπους	Δίτοξο	1814
Βίτσα	Γεφύρι του Μίσιου (Βίκος)	Μονόξοτο	1748
Καπέσοβο	Καπεσοβίτικο Γεφύρι	Μονόξοτο	1814
Τσεπέλοβο	Γεφύρι του Χάτσιου	Μονόξοτο	1804
Τσεπέλοβο	Πέτρινο γεφύρι Του Κονόμου	Μονόξοτο	1770
Τσεπέλοβο	Γεφύρι της Ανθιάς ή Παλιογέφυρο	Μονόξοτο	1700
Τσεπέλοβο	Γεφύρι της Κοβάτσαινας	Μονόξοτο	1806
Σκαμνέλι	Γεφύρι του Κύρ. Αλέξη	Δίτοξο	1812
Σκαμνέλι	Γεφύρι στη θέση Αγ. Τριάδα	Μονόξοτο	Άγνωστο το έτος
Σκαμνέλι	Γεφύρι Σαγιανού	Μονόξοτο	1891
Σκαμνέλι	Γεφύρι της Παναγιάς	Μονόξοτο	1803
Σκαμνέλι	Γεφύρι στο Λιντζέτο	Μονόξοτο	1800
Ηλιοχώρι	Γεφύρι του Αντώνη Πέτσου	Μονόξοτο	1888
Βρυσοχώρι	Γεφύρι του Γκαράνη	Μονόξοτο	Άγνωστο το έτος
Βρυσοχώρι	Γεφύρι της Κουϊτσας	Μονόξοτο	Άγνωστο το έτος
Βρυσοχώρι	Πούντε Μάρε ή Γεφύρι του Τζονίκα	Μονόξοτο	Άγνωστο το έτος

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΕΙΔΟΣ ΓΕΦΥΡΙΟΥ	ΕΤΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ
Βρυσοχώρι	Γεφύρι της Σκαρβένας	Μονόξοτο	Άγνωστο το έτος
Νεγάδες	Γεφύρι Του Μπαλάνες	Μονόξοτο	1861
Νεγάδες	Μεγάλο Γεφύρι Του Κάσσου	Μονόξοτο	1861
Νεγάδες	Γεφύρι Στα Ριζιανά	Μονόξοτο	1780
Νεγάδες	Γεφύρι στην Κάτω Βρύση	Μονόξοτο	1785
Νεγάδες	Γεφύρι Στη Βρύση Βαλαδημέρη	Μονόξοτο	1840
Φραγγάδες	Γεφύρι τουΠετσιώνη	Δίτοξο με δύο μεγάλα παράθυρα	1818
Φραγγάδες	Γεφύρι στη θέση Ρουστάρα	Μονόξοτο	1868
Φραγγάδες	Γεφύρι του Αγ. Γιάννη	Μονόξοτο	Άγνωστο το έτος
Μηλιωτάδες	Γεφύρι του Καμπέρ Αγά	Μονόξοτο με δυο παράθυρα	1750-1800
Τρίστενο	Γεφύρι της Τσίπιανης	Τετράτοξο (ένα μεγάλο και τρία μικρά τόξα)	1875
Τρίστενο	Γεφύρι στο Μυλο	Μονόξοτο	Άγνωστο το έτος
Τρίστενο	Γεφύρι Αβραμίδη	Μονόξοτο	Άγνωστο το έτος
Γρεβενίτι	Γεφύρι της Κούρτιας	Δίξοτο	1828
Καστανώνας	Γεφύρι στο Δραγαριώτικο ρέμα (κατάσκευη Αθ. Μέγγλα)	Μονόξοτο	1828
Καστανώνας	Γεφύρι ανάμεσα Δραγάρι και Δόλιανη (κατασκευή Δημ. Μέγγλας)	Μονόξοτο	1853
Δόλιανη	Γεφύρι της Καλντερουσία	Μονόξοτο	1867
Δόλιανη	Το Γεφύρι Του Παπαηλία	Μονόξοτο	1863
Δόλιανη	Το Μεγάλο Γεφύρι Του Στάλου	Μονόξοτο	Άγνωστο το έτος
Μανασή	Γεφύρι της Κασιμίνας	Δίξοτο	Άγνωστο το έτος

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΕΙΔΟΣ ΓΕΦΥΡΙΟΥ	ΕΤΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ
Μανασή	Γεφύρι Του Λακοτσολιού	Μονόξοτο	Άγνωστο το έτος
Μανασή	Γεφύρι Του Ματσόπουλου	Μονόξοτο	1900
Καλουτάς	Γεφύρι στο Ραδόλακο	Τρίξοτο	1800
Δικόρυφο	Γεφύρι στο Στάθη (Ζαγορίτικος Ποταμός)	Μονόξοτο	1904
Διπόταμο	Γεφύρι στο Μόσιοβο (Ζαγορίτικος Ποταμός)	Δίξοτο	Άγνωστο το έτος
Ανθρακίτης	Γεφύρι του Κουτσουλιάκου	Δίξοτο	1803
Ανθρακίτης	Γεφύρι της Βουδασιάς	Μονόξοτο	Άγνωστο το έτος
Καβαλάρι	Γεφύρι της Ποταμιάς	Τρίξοτο	1747
Βοβούσα	Γεφύρι Ποταμού Αώου	Μονόξοτο	1748
Βοβούσα	Γεφύρι Ασπροποτάμου	Μονόξοτο	1748

Πίνακας 9: Χρονολογία κατασκευής κτιρίων στο Ζαγόρι (πηγή: επεξεργασία στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ)

ΟΙΚΙΣΜΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ	Προ του 1919	1919 - 1945	1946 -1960	1961 - 1970	1971 - 1980	1981 - 1985	1986 - 1990	1991 - 1995	1996 -2000	2001 - 2005	2006 και μετά	Υπό κατασκευή
Ασπράγγελοι	169	1	2	39	1	7	6	15	17	24	29	28	0
Άγιος Μηνάς	47	24	11	2	0	2	1	1	2	3	0	1	0
Άνω Πεδινά	186	11	72	39	2	4	5	6	3	13	8	20	3
Αρίστη (συμπεριλαμβάνει και τον οικισμό Βίκο)	207	133	11	1	2	8	11	5	6	8	6	14	2
Βίτσα	175	101	31	3	1	2	0	6	4	11	3	7	6
Δικόρυφο	87	0	3	2	2	14	2	8	6	11	11	26	2
Δίλοφο	76	47	12	0	2	0	0	3	2	1	4	2	3
Διπόταμος	56	0	3	15	2	9	0	20	2	5	0	0	0
Ελάτη	67	17	3	10	10	8	4	3	2	2	5	3	0
Ελαφότοπος	177	8	106	51	3	0	0	2	0	0	2	5	0
Καλουτάς	70	7	0	43	0	3	8	1	2	0	4	2	0
Κάτω Πεδινα	148	33	54	7	14	5	0	6	1	1	5	21	1
Μανασσή	42	0	0	18	1	6	0	7	3	3	0	4	0
Μεσοβουνί	63	28	11	5	2	3	9	1	1	2	0	1	0
Μονοδένδρι	152	30	53	32	1	2	0	2	2	5	10	8	7
Δεμάτι	354	2	61	84	95	39	19	20	9	6	6	12	1
Ανθρακίτης	72	3	1	40	7	3	2	6	2	1	2	5	0
Γρεβενίτι	345	2	13	184	30	31	7	8	1	25	12	29	3
Δόλιανη	73	0	0	5	16	27	22	3	0	0	0	0	0
Ελατοχώρι	112	5	0	80	9	18	0	0	0	0	0	0	0
Ιτέα	208	0	26	49	33	54	21	20	2	1	1	1	0
Καβαλλάρι	75	1	2	21	11	18	3	5	3	4	3	4	0
Καρυές	82	0	2	13	17	19	5	3	3	2	4	14	0
Καστανώνας	30	0	0	9	15	6	0	0	0	0	0	0	0
Μακρινό	47	0	0	6	27	11	3	0	0	0	0	0	0
Πέτρα	156	0	2	32	78	10	20	7	2	0	0	5	0
Τρίστενο	149	1	2	70	10	17	11	8	4	9	9	8	0
Φλαμπουραρί	109	0	0	3	39	58	9	0	0	0	0	0	0
Βοβούσα	175	1	1	18	7	20	27	19	32	16	14	19	1
Πάπιγκο (Μεγάλο & Μικρό)	201	127	4	1	4	8	1	2	10	14	8	19	3
Τσεπέλοβο	198	79	17	31	22	10	2	9	7	4	7	10	0
Βραδέτο	49	45	0	0	1	0	1	1	0	0	0	1	0

ΟΙΚΙΣΜΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ	Προ του 1919	1919 - 1945	1946 -1960	1961 - 1970	1971 - 1980	1981 - 1985	1986 - 1990	1991 - 1995	1996 -2000	2001 - 2005	2006 και μετά	Υπό κατασκευή
Βρυσοχώρι	115	15	13	63	11	7	0	5	0	1	0	0	0
Ηλιοχώρι	49	3	3	30	9	1	0	1	0	0	0	2	0
Καπέσοβο	58	53	0	0	0	0	1	0	0	0	0	3	1
Κήποι	161	12	127	0	3	2	0	0	0	2	3	12	0
Κουκκούλι	70	34	4	13	2	3	1	0	4	1	5	3	0
Λαΐστα	134	45	4	51	5	14	1	3	0	1	2	8	0
Λεπτοκαρυά	113	2	11	83	2	7	0	1	4	2	0	1	0
Νεγάδες	73	66	0	0	2	2	0	0	0	0	0	3	0
Σκαμνέλλι	144	63	9	16	28	13	5	4	0	1	3	2	0
Φραγκάδες	128	3	24	78	1	5	3	2	3	4	3	2	0

Πίνακας 10: Χρήσεις κτιρίων στο Ζαγόρι - Απογραφή 2011 (πηγή: επεξεργασία στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ)

Οικισμός	Σύνολο κτιρίων	Κατοικία	Εκκλησία - Μοναστήρι	Ξενοδοχείο	Εργοστάσιο - Εργαστήριο	Σχολικό κτίριο	Κατάστημα - Γραφείο	Σταθμός αυτοκινήτων (πάρκινγκ)	Νοσοκομείο, κλινική κλπ.	Άλλη χρήση
Ασπράγγελοι	169	115	6	9	3	1	21	0	0	14
Άγιος Μηνάς	47	39	2	1	0	1	2	0	0	2
Άνω Πεδινά	186	102	5	31	0	2	6	0	0	40
Αρίστη (συμπεριλαμβάνει και οικισμό Βίκο)	207	149	4	12	2	1	7	0	0	32
Βίτσα	175	117	7	14	0	1	6	0	0	30
Δικόρυφο	87	71	2	4	0	1	2	0	0	7
Δίλοφο	76	50	1	4	0	1	3	0	0	17
Διπόταμος	56	35	4	0	0	1	2	0	0	14
Ελάτη	67	49	3	9	0	0	4	0	0	2
Ελαφότοπος	177	107	7	3	1	1	5	0	0	53
Καλουτάς	70	55	3	1	1	1	2	0	0	7

Οικισμός	Σύνολο κτιρίων	Κατοικία	Εκκλησία - Μοναστήρι	Ξενοδοχείο	Εργοστάσιο - Εργαστήριο	Σχολικό κτίριο	Κατάστημα - Γραφείο	Σταθμός αυτοκινήτων (πάρκινγκ)	Νοσοκομείο, κλινική κλπ.	Άλλη χρήση
Κάτω Πεδινα	148	80	4	2	2	1	4	0	0	55
Μανασσή	42	28	2	0	0	0	2	0	0	10
Μεσοβουνί	63	53	1	0	0	1	1	0	0	7
Μονοδένδρι	152	85	3	18	3	4	9	0	0	30
Δεμάτι	354	168	14	0	5	4	8	0	0	155
Ανθρακίτης	72	45	4	0	0	0	1	0	0	22
Γρεβενίτι	345	252	5	1	4	1	8	0	1	73
Δόλιανη	73	49	2	0	0	0	1	0	0	21
Ελατοχώρι	112	83	7	1	0	2	1	1	0	17
Ιτέα	208	108	6	2	0	2	2	0	0	88
Καβαλλάρι	75	45	5	0	1	1	1	0	0	22
Καρυές	82	46	2	0	1	0	2	0	0	31
Καστανώνας	30	24	3	0	0	0	1	0	0	2
Μακρινό	47	39	1	0	0	0	2	0	0	5
Πέτρα	156	97	2	0	1	1	3	0	0	52
Τρίστενο	149	117	4	0	0	0	1	0	0	27
Φλαμπουραρί	109	82	4	2	1	1	3	0	0	16
Βοβούσα	175	101	2	8	3	1	6	0	0	54
Πάπιγκο (Μεγάλο & Μικρό)	201	128	10	32	0	1	15	0	0	15
Τσεπέλοβο	198	122	6	19	2	2	17	0	0	30
Βραδέτο	49	29	5	1	0	1	3	0	0	10
Βρυσοχώρι	115	87	8	2	1	1	2	0	0	14
Ηλιοχώρι	49	38	2	0	1	1	1	0	0	6
Καπέσοβο	58	39	7	5	0	1	3	0	0	3
Κήποι	161	115	8	14	1	0	6	0	0	17
Κουκκούλι	70	51	8	3	0	1	3	0	0	4
Λαΐστα	134	108	8	2	2	1	1	0	0	12
Λεπτοκαρυά	113	74	3	1	0	2	4	0	0	29

Παραδοσιακοί Οικισμοί. Μετάβαση από το Παραδοσιακό Καθεστώς στη Σύγχρονη Πραγματικότητα

Οικισμός	Σύνολο κτιρίων	Κατοικία	Εκκλησία - Μοναστήρι	Ξενοδοχείο	Εργοστάσιο - Εργαστήριο	Σχολικό κτίριο	Κατάστημα - Γραφείο	Σταθμός αυτοκινήτων (πάρκινγκ)	Νοσοκομείο, κλινική κλπ.	Άλλη χρήση
Νεγάδες	73	50	7	1	0	1	1	0	0	13
Σκαμνέλλι	144	119	10	6	2	1	1	0	0	5
Φραγκάδες	128	78	11	0	1	1	4	0	0	33

Πίνακας 11: Κτίρια κατά αριθμό ορόφων πάνω από το ισόγειο - Απογραφή 2011

Οικισμός	Σύνολο κτιρίων	Κτίρια κατά αριθμό ορόφων πάνω από το ισόγειο						
		ισόγειο	1	2	3	4	5	6 και άνω
Ασπράγγελοι	169	126	43	0	0	0	0	0
Άγιος Μηνάς	47	34	12	1	0	0	0	0
Άνω Πεδινά	186	96	85	5	0	0	0	0
Αρίστη (συμπεριλαμβάνει και τον οικισμό Βίκο)	207	112	92	3	0	0	0	0
Βίτσα	175	119	55	1	0	0	0	0
Δικόρυφο	87	20	61	6	0	0	0	0
Δίλοφο	76	29	47	0	0	0	0	0
Διπόταμος	56	24	32	0	0	0	0	0
Ελάτη	67	45	22	0	0	0	0	0
Ελαφότοπος	177	102	74	1	0	0	0	0
Καλουτάς	70	47	23	0	0	0	0	0
Κάτω Πεδινα	148	89	57	2	0	0	0	0
Μανασσή	42	34	8	0	0	0	0	0
Μεσοβουνί	63	43	20	0	0	0	0	0

Οικισμός	Σύνολο κτιρίων	Κτίρια κατά αριθμό ορόφων πάνω από το ισόγειο						
		ισόγειο	1	2	3	4	5	6 και άνω
Μονοδένδρι	152	86	66	0	0	0	0	0
Δεμάτι	354	314	40	0	0	0	0	0
Ανθρακίτης	72	59	12	1	0	0	0	0
Γρεβενίτι	345	271	73	1	0	0	0	0
Δόλιανη	73	37	36	0	0	0	0	0
Ελατοχώρι	112	32	72	8	0	0	0	0
Ιτέα	208	198	10	0	0	0	0	0
Καβαλλάρι	75	72	3	0	0	0	0	0
Καρυές	82	71	11	0	0	0	0	0
Καστανώνας	30	6	24	0	0	0	0	0
Μακρινό	47	22	24	1	0	0	0	0
Πέτρα	156	123	33	0	0	0	0	0
Τρίστενο	149	73	57	19	0	0	0	0
Φλαμπουραρί	109	23	82	4	0	0	0	0
Βοβούσα	175	82	92	1	0	0	0	0
Πάπιγκο (Μεγάλο & Μικρό)	201	75	121	5	0	0	0	0
Τσεπέλοβο	198	84	107	7	0	0	0	0
Βραδέτο	49	35	13	1	0	0	0	0
Βρυσοχώρι	115	64	7	44	0	0	0	0

Οικισμός	Σύνολο κτιρίων	Κτίρια κατά αριθμό ορόφων πάνω από το ισόγειο						
		ισόγειο	1	2	3	4	5	6 και άνω
Ηλιοχώρι	49	34	15	0	0	0	0	0
Καπέσοβο	58	16	38	4	0	0	0	0
Κήποι	161	60	100	1	0	0	0	0
Κουκκούλι	70	33	36	1	0	0	0	0
Λαΐστα	134	61	70	3	0	0	0	0
Λεπτοκαρυά	113	71	42	0	0	0	0	0
Νεγάδες	73	23	47	3	0	0	0	0
Σκαμνέλλι	144	82	60	1	1	0	0	0
Φραγκάδες	128	65	62	1	0	0	0	0

(πηγή: επεξεργασία στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ)

Πίνακας 12: Χαρακτηρισμός Οικισμών Ζαγορίου βάση μεγέθους

ΟΙΚΙΣΜΟΣ	ΜΕΓΕΘΟΣ_1940	ΜΕΓΕΘΟΣ_1951	ΜΕΓΕΘΟΣ_1961	ΜΕΓΕΘΟΣ_1971	ΜΕΓΕΘΟΣ_1981	ΜΕΓΕΘΟΣ_1991	ΜΕΓΕΘΟΣ_2001	ΜΕΓΕΘΟΣ_2011
ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΑΡΙΣΤΗ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΒΙΚΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΒΟΒΟΥΣΑ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΒΡΑΔΕΤΟΝ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΒΡΥΣΟΧΩΡΙΟΝ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΓΡΕΒΕΝΙΤΙΟΝ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΔΕΜΑΤΙΟΝ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΔΙΚΟΡΥΦΟΝ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΔΙΛΟΦΟΝ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΔΙΠΟΤΑΜΟΝ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΕΛΑΤΗ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΕΛΑΤΟΧΩΡΙΟΝ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΕΛΑΦΟΤΟΠΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΗΛΙΟΧΩΡΙΟΝ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΙΤΕΑ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΚΑΒΑΛΛΑΡΙΟΝ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΚΑΛΟΥΤΑΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΑΝΘΡΑΚΙΤΗΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΚΑΣΤΑΝΩΝ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΚΑΤΩ ΠΕΔΙΝΑ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΚΗΠΟΙ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΚΛΕΙΔΩΝΙΑ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΛΑΙΣΤΑ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΛΕΠΤΟΚΑΡΥΑ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΜΑΚΡΙΝΟΝ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΜΑΝΑΣΣΗΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΜΕΣΟΒΟΥΝΙΟΝ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΜΙΚΡΟΝ ΠΑΠΙΓΚΟΝ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙΟΝ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΝΕΓΑΔΕΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΔΟΛΙΑΝΗ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΠΑΠΙΓΚΟΝ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ
ΠΕΤΡΑ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΣΚΑΜΝΕΛΛΙΟΝ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΤΡΙΣΤΕΝΟΝ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΤΣΕΠΕΛΟΒΟΝ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ
ΦΛΑΜΠΟΥΡΑΡΙΟΝ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΦΡΑΓΚΑΔΕΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΒΙΤΣΑ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ

ΟΙΚΙΣΜΟΣ	ΜΕΓΕΘΟΣ_1940	ΜΕΓΕΘΟΣ_1951	ΜΕΓΕΘΟΣ_1961	ΜΕΓΕΘΟΣ_1971	ΜΕΓΕΘΟΣ_1981	ΜΕΓΕΘΟΣ_1991	ΜΕΓΕΘΟΣ_2001	ΜΕΓΕΘΟΣ_2011
ΑΓΙΟΣ ΜΗΝΑΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΑΜΠΕΛΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΔΙΛΑΚΚΟΝ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΚΑΠΕΣΟΒΟΝ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΛΙΑΠΗ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ

(πηγή: επεξεργασία στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ)

Πίνακας 13: Χαρακτηρισμός Οικισμών Ζαγορίου βάση της δυναμικότητα τους

ΟΙΚΙΣΜΟΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ 2011-2001	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ 2001_1991	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ 1991-1981	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ 1981-1971	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ 1971-1961	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ 1961-1951	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ 1951-1940
ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΑΡΙΣΤΗ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΒΙΚΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΒΟΒΟΥΣΑ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΒΡΑΔΕΤΟΝ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΒΡΥΣΟΧΩΡΙΟΝ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΓΡΕΒΕΝΙΤΙΟΝ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΔΕΜΑΤΙΟΝ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΣ
ΔΙΚΟΡΥΦΟΝ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΔΙΛΟΦΟΝ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΔΙΠΟΤΑΜΟΝ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΕΛΑΤΗ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΕΛΑΤΟΧΩΡΙΟΝ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΕΛΑΦΟΤΟΠΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΗΛΙΟΧΩΡΙΟΝ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΙΤΕΑ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΚΑΒΑΛΛΑΡΙΟΝ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΚΑΛΟΥΤΑΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΑΝΘΡΑΚΙΤΗΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΚΑΣΤΑΝΩΝ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΚΑΤΩ ΠΕΔΙΝΑ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΚΗΠΟΙ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΚΛΕΙΔΩΝΙΑ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΛΑΙΣΤΑ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΛΕΠΤΟΚΑΡΥΑ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ

ΟΙΚΙΣΜΟΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ 2011-2001	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ 2001_1991	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ 1991-1981	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ 1981-1971	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ 1971-1961	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ 1961-1951	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ 1951-1940
ΜΑΚΡΙΝΟΝ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΜΑΝΑΣΣΗΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΜΕΣΟΒΟΥΝΙΟΝ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΜΙΚΡΟΝ ΠΑΠΙΓΚΟΝ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙΟΝ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΝΕΓΑΔΕΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΔΟΛΙΑΝΗ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΠΑΠΙΓΚΟΝ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΠΕΤΡΑ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΣ
ΣΚΑΜΝΕΛΛΙΟΝ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΤΡΙΣΤΕΝΟΝ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΤΣΕΠΕΛΟΒΟΝ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΦΛΑΜΠΟΥΡΑΡΙΟΝ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΦΡΑΓΚΑΔΕΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΒΙΤΣΑ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΑΓΙΟΣ ΜΗΝΑΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΑΜΠΕΛΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΔΙΛΑΚΚΟΝ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΚΑΠΕΣΟΒΟΝ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ
ΛΙΑΠΗ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ	ΣΤΑΣΙΜΟΣ

(πηγή: επεξεργασία στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ)

Πίνακας 14: Επίπεδο Εκπαίδευσης Μόνιμου Πληθυσμού ανα οικισμό έτους 2011

Οικισμοί	Ανώτατη Εκπαίδευση	Μεταδευτεροβάθμια Εκπαίδευση	Απόφοιτοι Γυμνάσιου	Απόφοιτοι Δημοτικού	Αναλφάβητοι
Αρίστη	25	32	16	52	29
Άγιος Μηνάς	1	3	1	11	3
Μεσοβούνι	4	7	1	17	0
Πάπιγκο	49	96	43	44	35
Δεμάτι	0	9	25	1	8
Ανθρακίτης	0	15	13	11	41
Γρεβενίτι	21	51	20	83	15
Ελατοχώρι	2	14	12	35	8

Οικισμοί	Ανώτατη Εκπαίδευση	Μεταδευτεροβάθμια Εκπαίδευση	Απόφοιτοι Γυμνάσιου	Απόφοιτοι Δημοτικού	Αναλφάβητοι
Ιτέα	0	5	10	34	21
Καβαλλάρι	3	10	14	28	23
Καρυαί	17	9	30	36	27
Πέτρα	6	24	18	98	7
Τρίστενο	3	9	9	35	15
Φλαμπουράρι	0	5	10	27	8
Βοβούσα	9	18	17	41	32
Μακρίνο	2	4	1	23	6
Καστανώνα	5	1	10	9	5
Δολιανή	5	16	9	17	8
Βίτσα	15	24	17	36	10
Δικόρυφο	7	12	1	13	0
Δίλοφο	9	8	1	3	3
Διπόταμο	1	0	5	13	1
Ελάτη	6	18	14	5	6
Ελαφότοπος	2	12	6	24	7
Καλουτάς	3	6	2	10	2
Κάτω Πεδινά	7	7	5	15	7
Μονοδένδρι	10	32	12	40	35
Βραδέτο	1	6	3	8	3
Βρυσοχώρι	12	27	15	36	3
Ηλιοχώρι	2	9	3	14	3
Καπέσοβο	8	14	0	22	5
Κουκκούλι	9	9	6	8	7
Λαΐστα	4	16	9	31	0
Λεπτοκαρυά	2	5	4	19	2
Νεγάδες	4	6	1	8	0
Σκαμνέλλι	6	19	9	43	18
Φραγκάδες	2	15	9	29	22
Μανασσής	7	3	2	11	3
Άνω Πεδινά	13	46	22	37	26
Ασπράγγελοι	23	46	21	49	26
Κήποι	12	26	8	17	23
Τσεπέλοβο	33	57	36	63	72

Παραδοσιακοί Οικισμοί. Μετάβαση από το Παραδοσιακό Καθεστώς στη Σύγχρονη Πραγματικότητα

(πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ)

IV. ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ ΖΑΓΟΡΙΟΥ

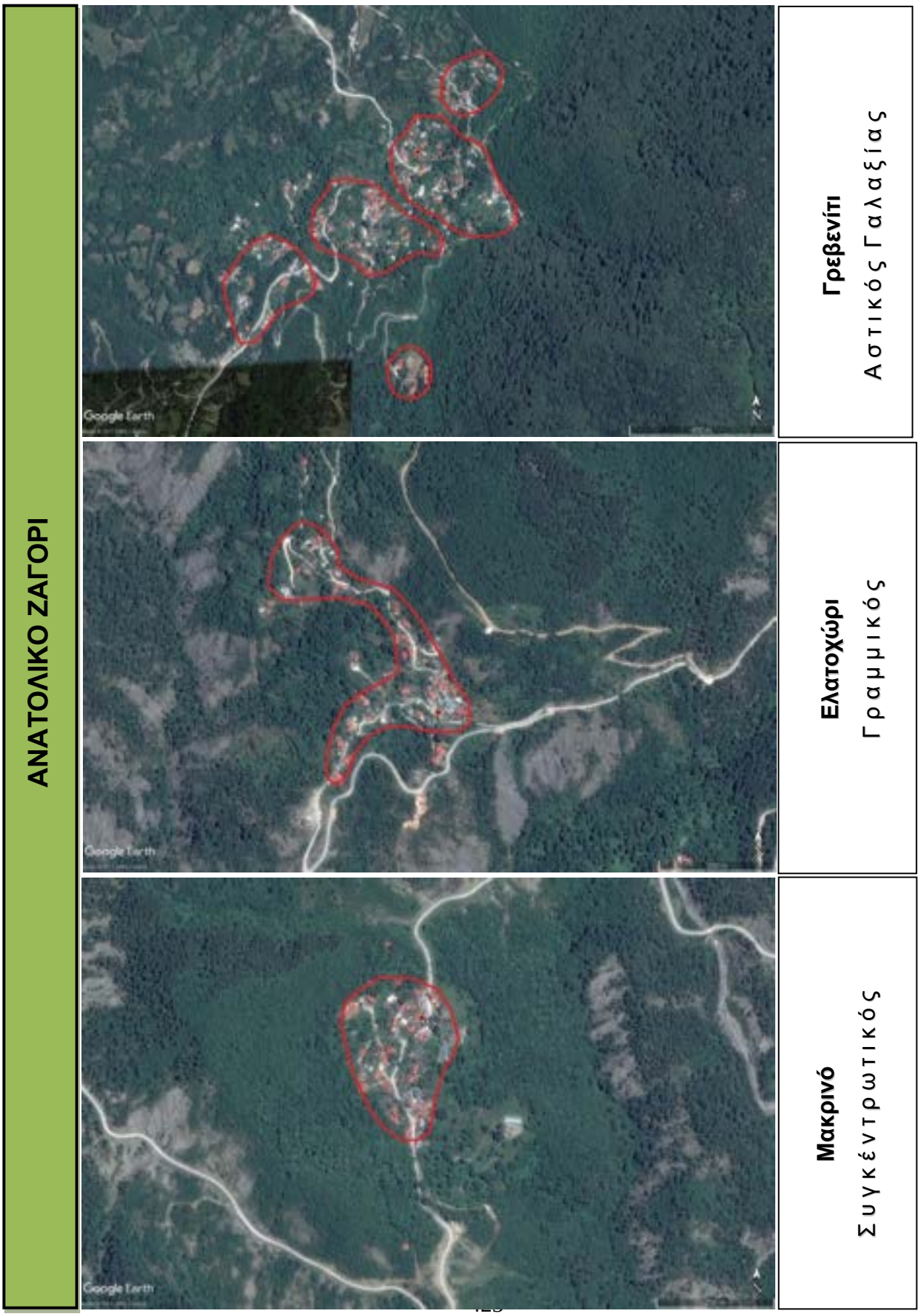

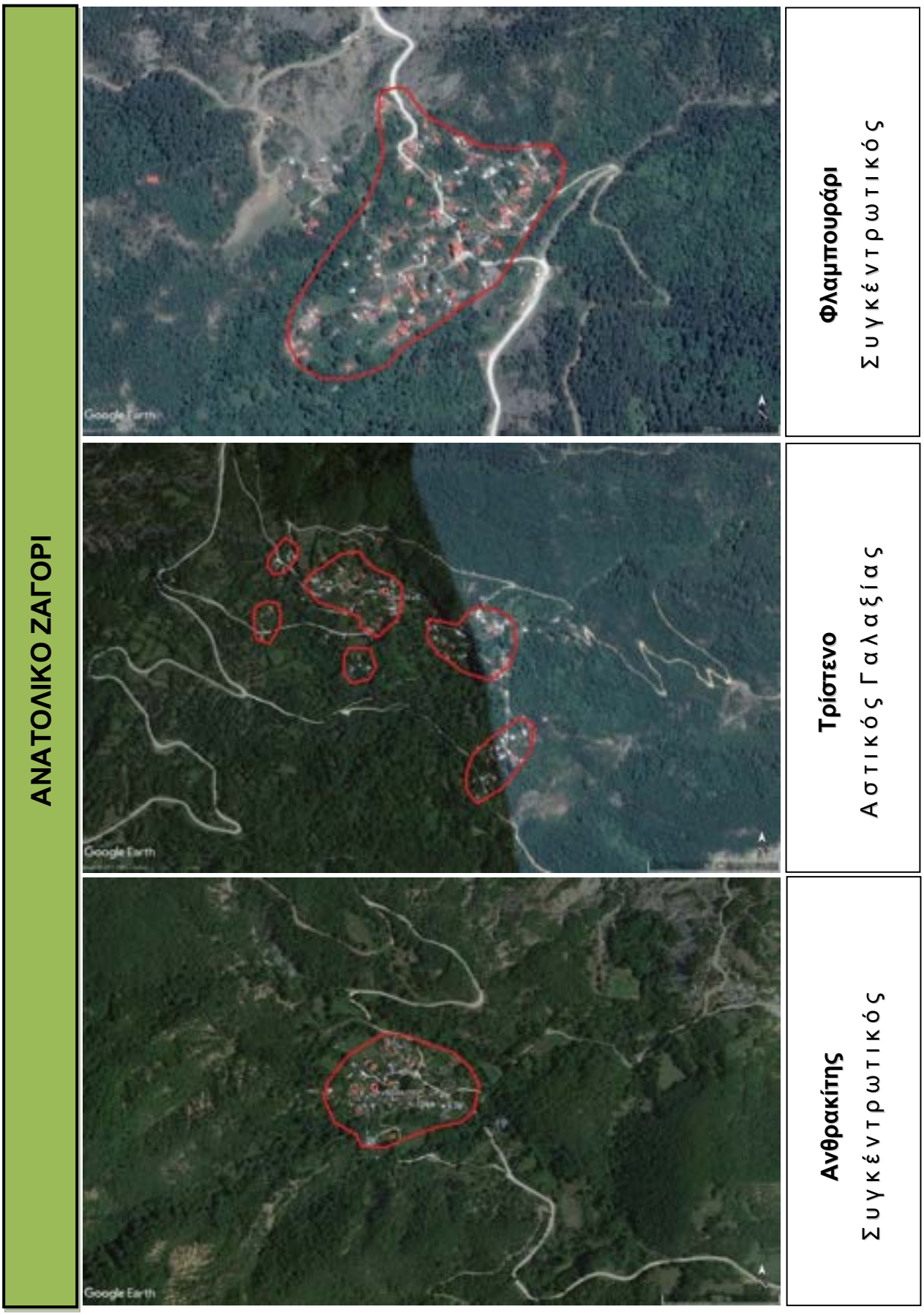
ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΖΑΓΟΡΙ
Ανθρακίτης
Συγκεντρωτικός
Τρίστενο
Αστικός Γαλαξίας
Φλαμπουράρι
Συγκεντρωτικός
Google Earth
Google Earth
Google Earth

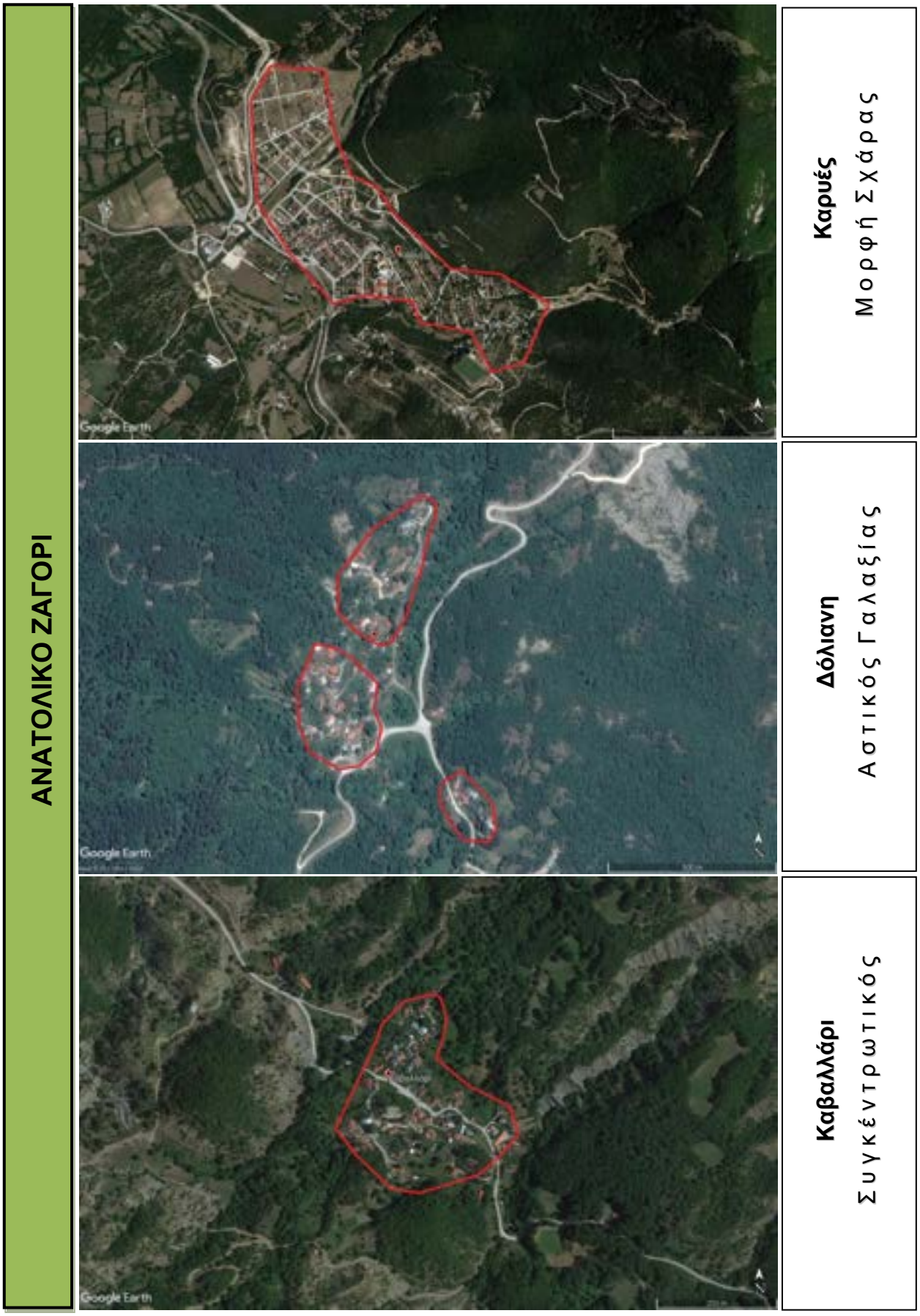
ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΖΑΓΟΡΙ
Καρυές
Μορφή Σχάρας
Δόλιανη
Αστικός Γαλαξίας
Καβαλλάρι
Συγκεντρωτικός
Google Earth
Google Earth
Google Earth

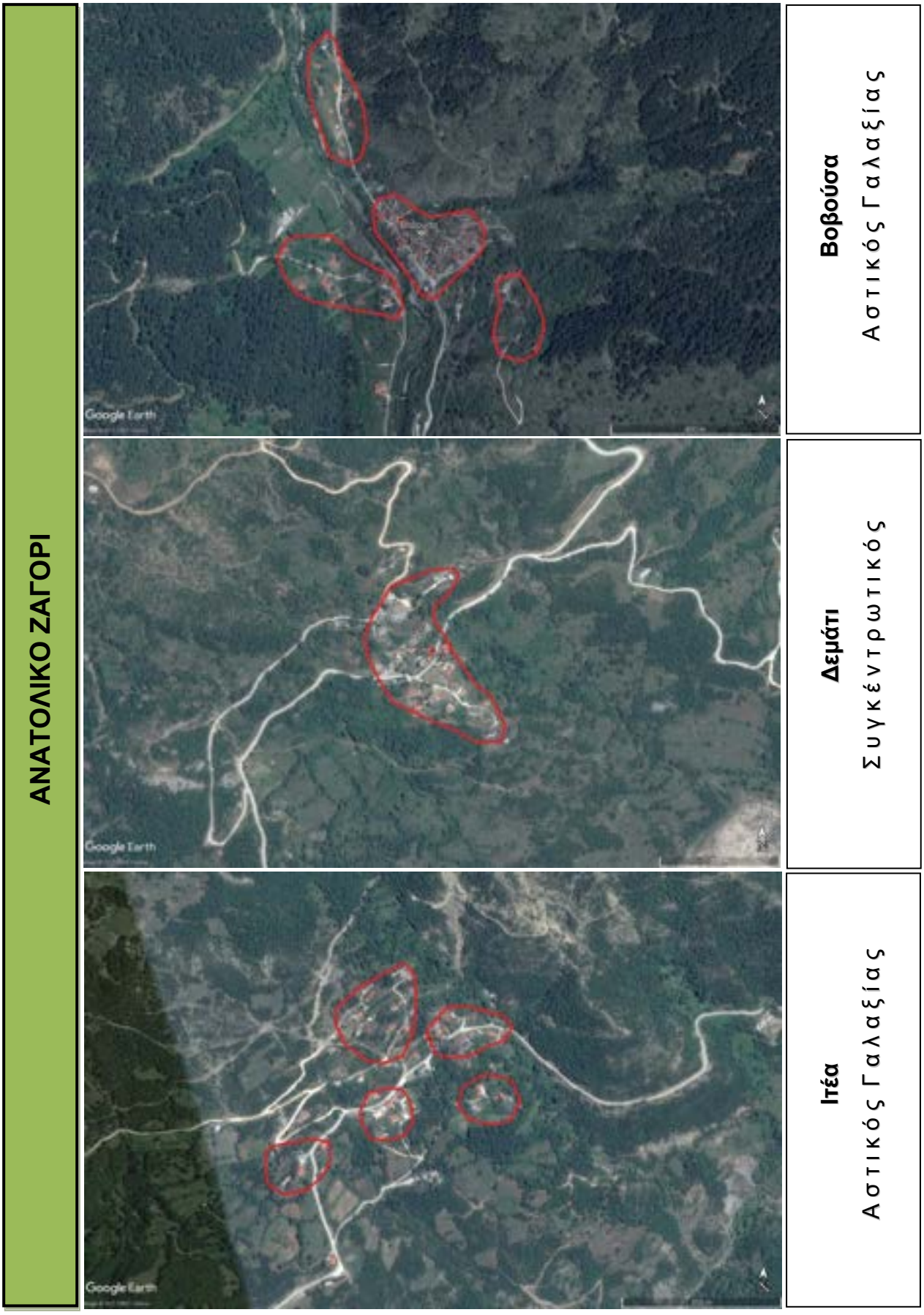
ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΖΑΓΟΡΙ
Ιτέα
Αστικός Γαλαξίας
Δεμάτι
Συγκεντρωτικός
Βοβούσα
Αστικός Γαλαξίας
Google Earth
Google Earth
Google Earth

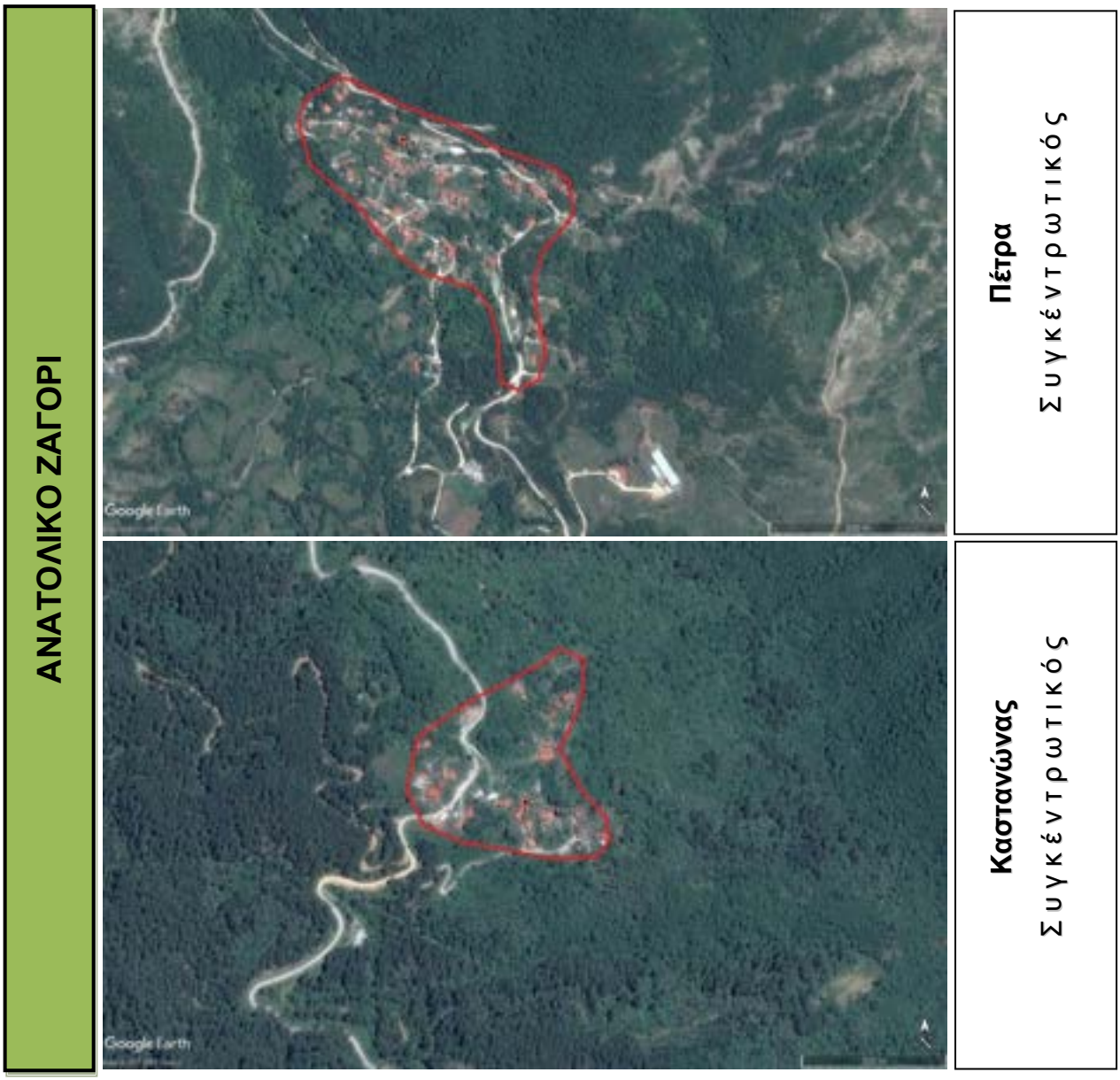
ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΖΑΓΟΡΙ
Google Earth
Πέτρα
Συγκεντρωτικός
Google Earth
Καστανώνας
Συγκεντρωτικός

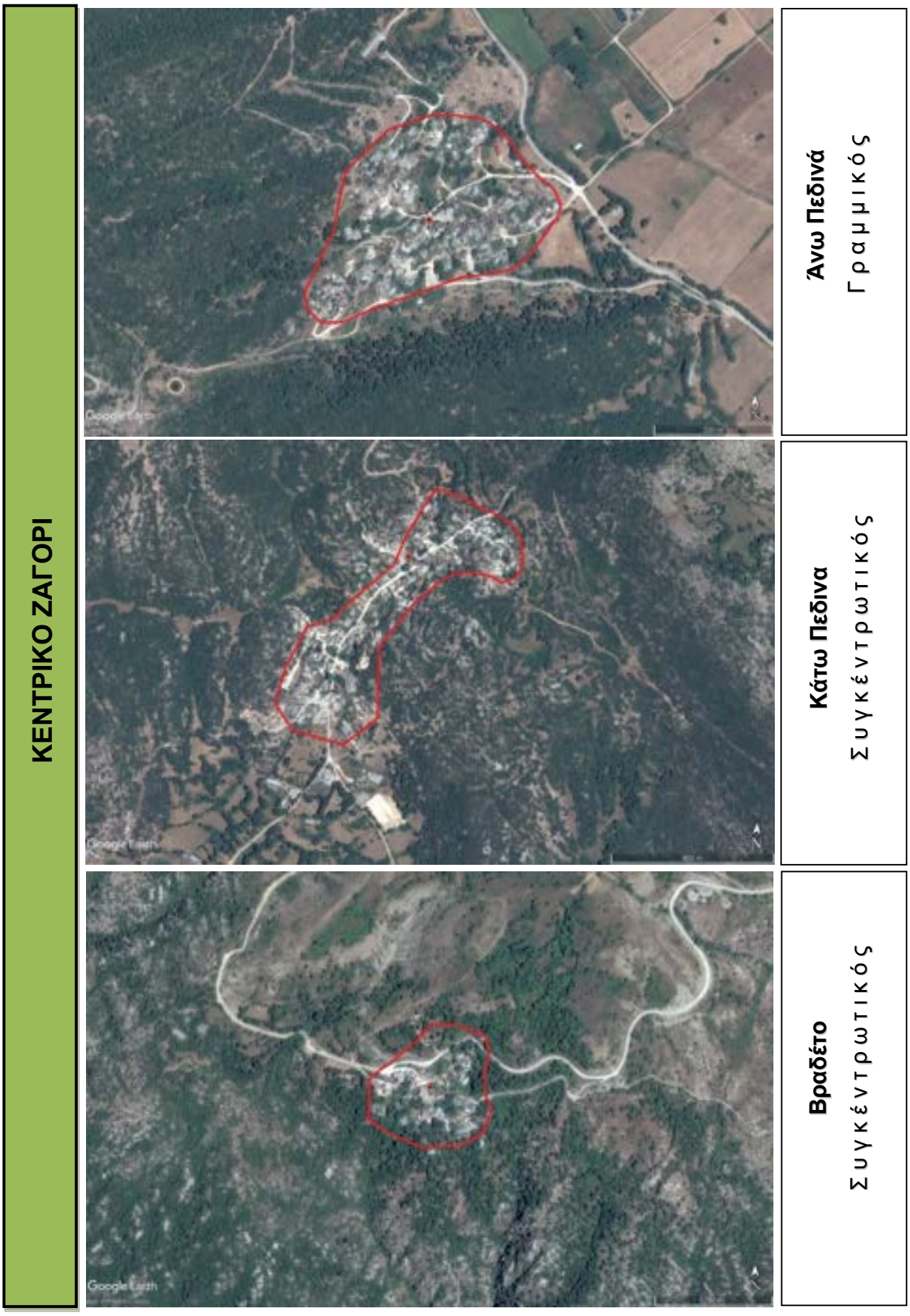
ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΖΑΓΟΡΙ
Βραδέτο
Συγκεντρωτικός
Κάτω Πεδινα
Συγκεντρωτικός
Άνω Πεδινά
Γραμμικός

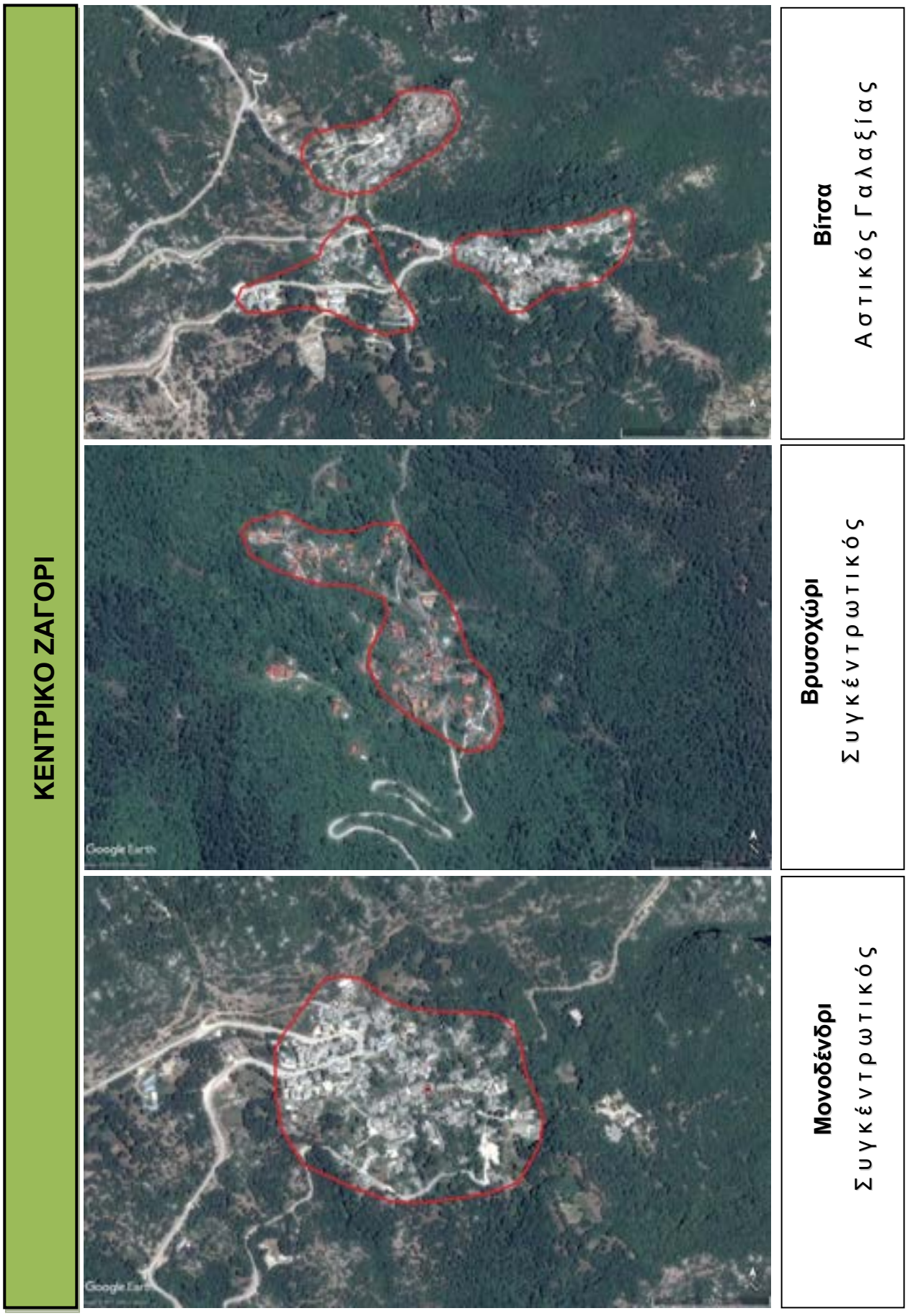
ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΖΑΓΟΡΙ
Μονοδένδρι
Συγκεντρωτικός
Βρυσοχώρι
Συγκεντρωτικός
Βίτσα
Αστικός Γαλαξίας

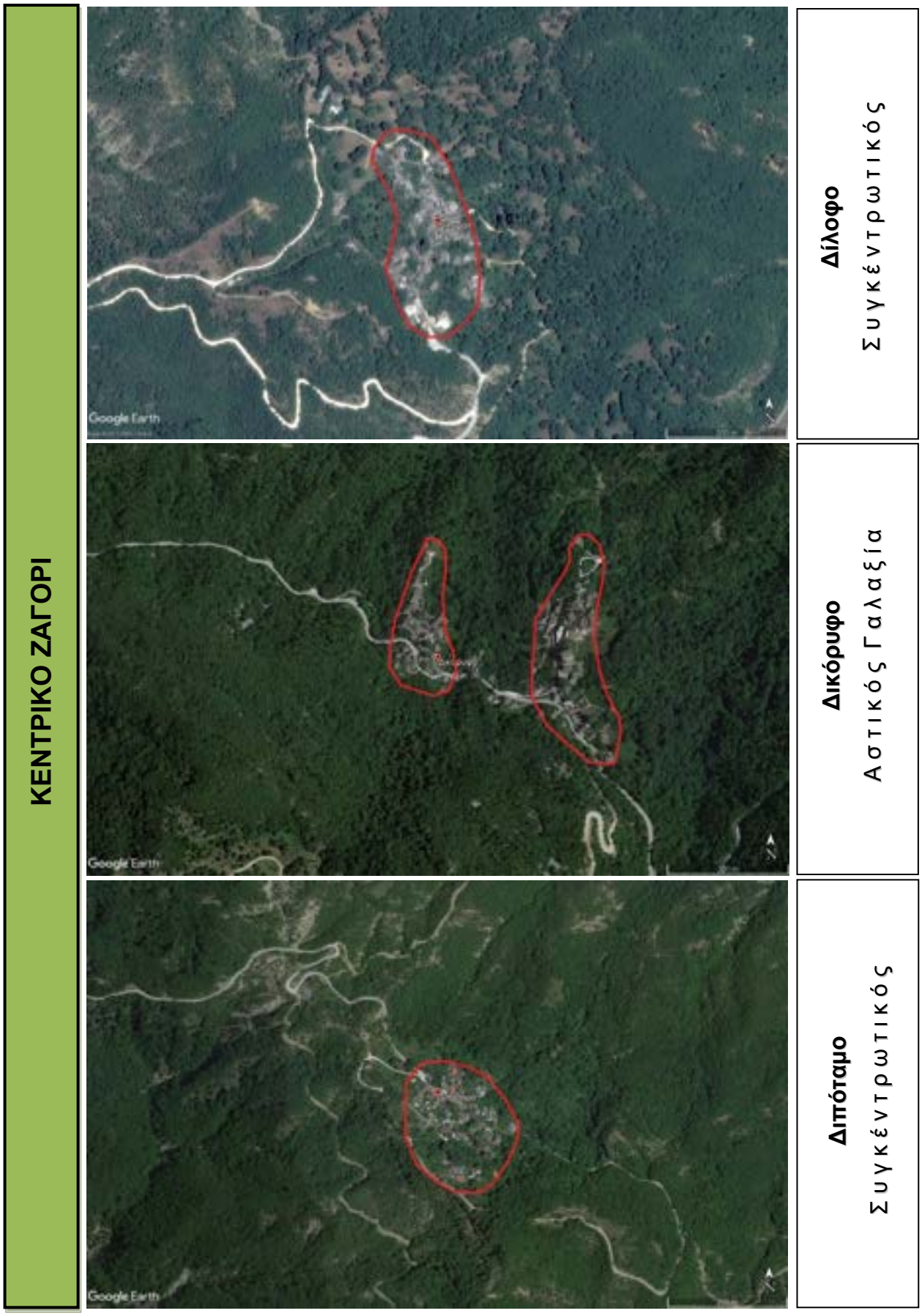
ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΖΑΓΟΡΙ
Google Earth
Δίλοφο
Συγκεντρωτικός
Google Earth
Δικόρυφο
Αστικός Γαλαξία
Google Earth
Διπόταμο
Συγκεντρωτικός

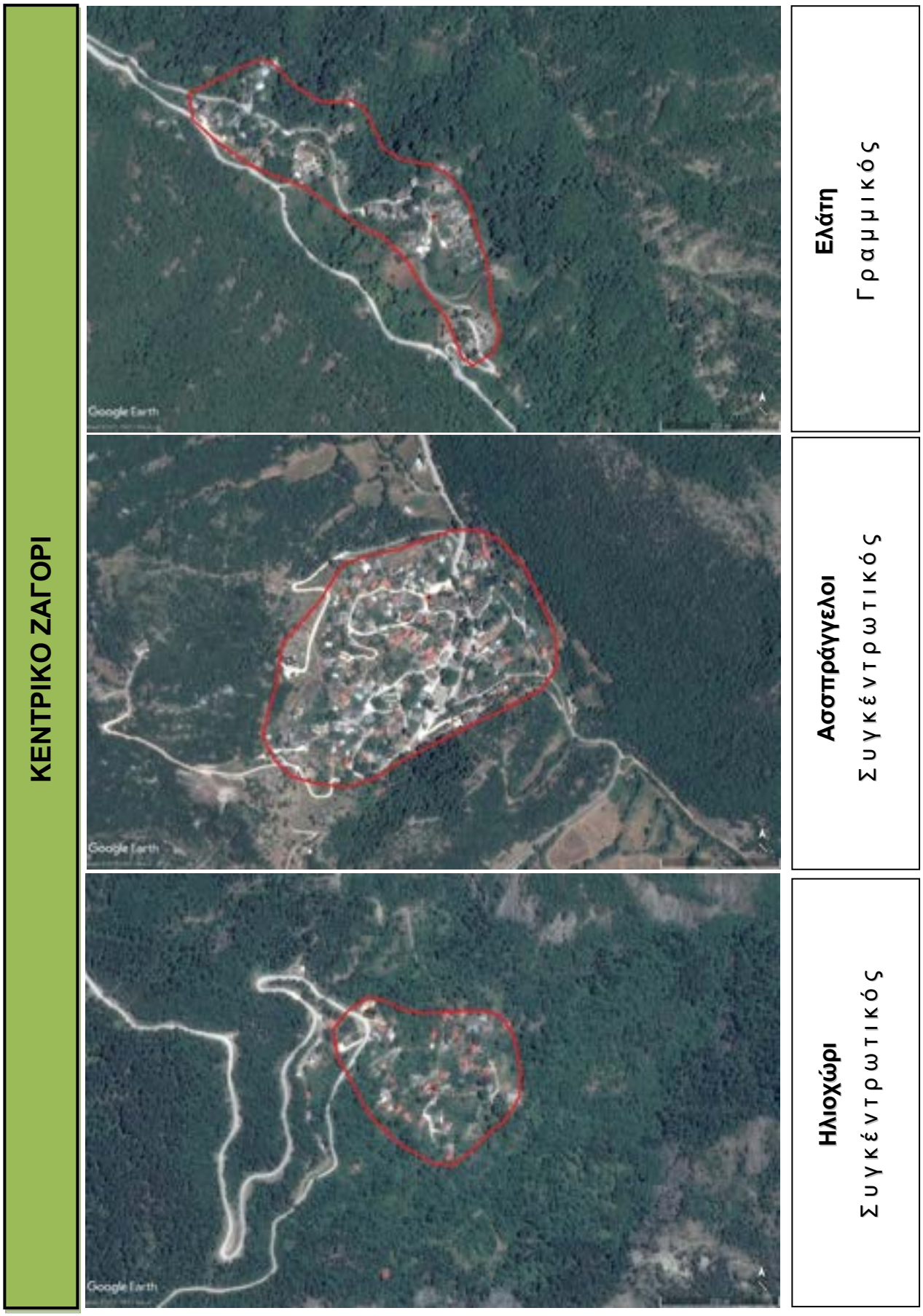
ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΖΑΓΟΡΙ
Ελάτη
Γραμμικός
Ασσπράγγελοι
Συγκεντρωτικός
Ηλιοχώρι
Συγκεντρωτικός
Google Earth
Google Earth
Google Earth

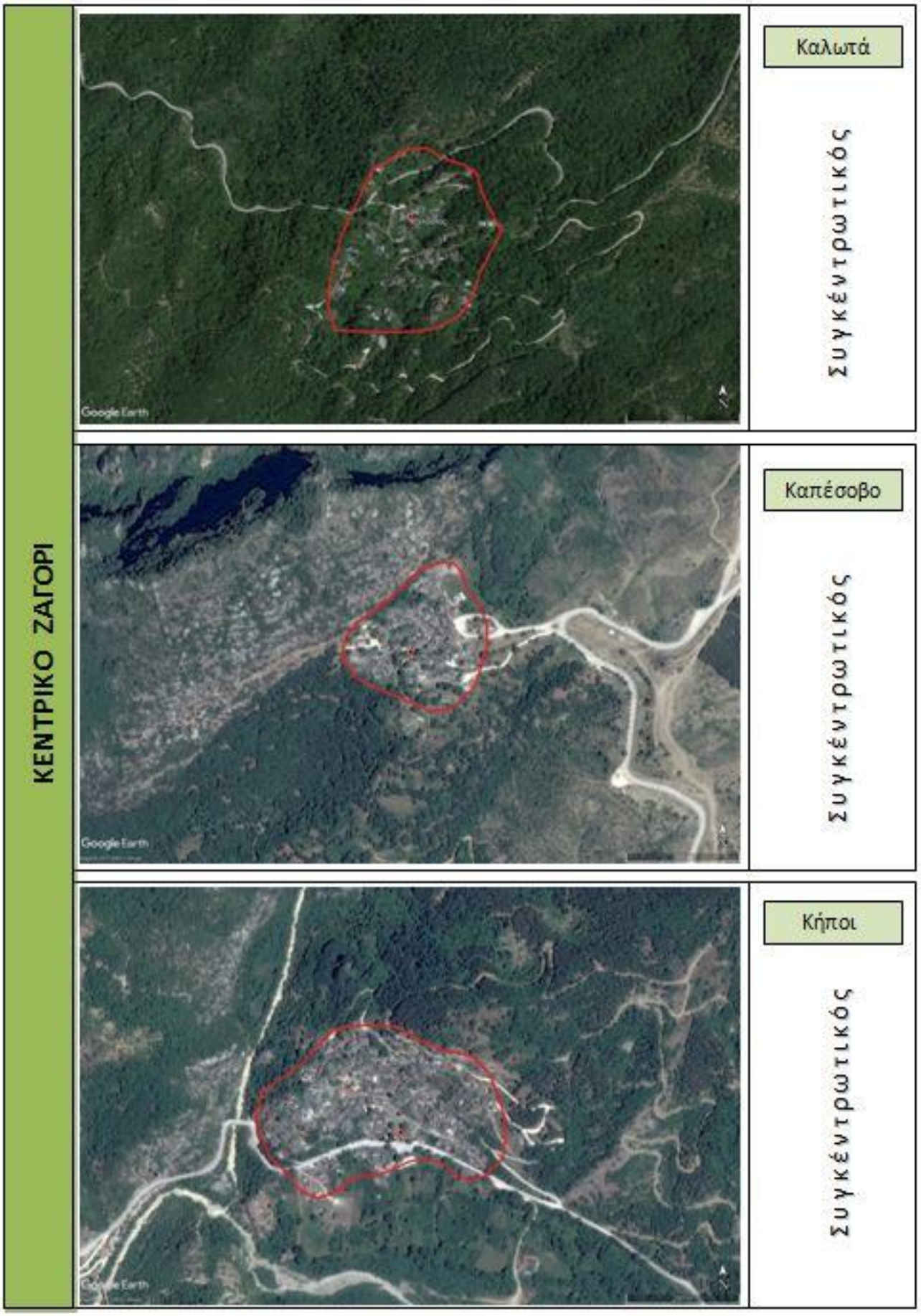
ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΖΑΓΟΡΙ
Καλωτά
Συγκεντρωτικός
Καπέσοβο
Συγκεντρωτικός
Κήποι
Συγκεντρωτικός
Google Earth

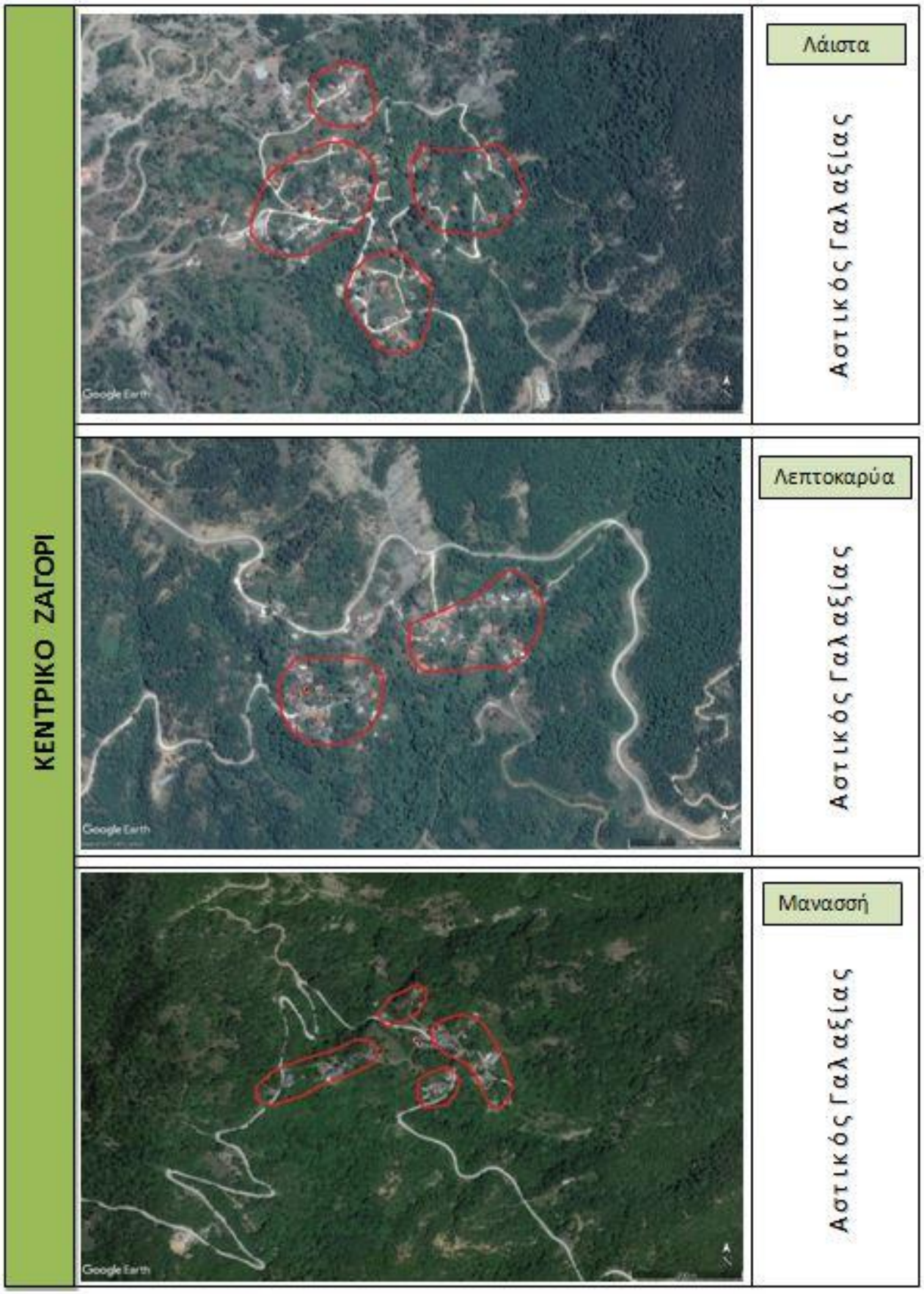
ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΖΑΓΟΡΙ
Λάιστα
Αστικός Γαλαξίας
Λεπτοκαρύα
Αστικός Γαλαξίας
Μανασσή
Αστικός Γαλαξίας
Google Earth
Google Earth
Google Earth

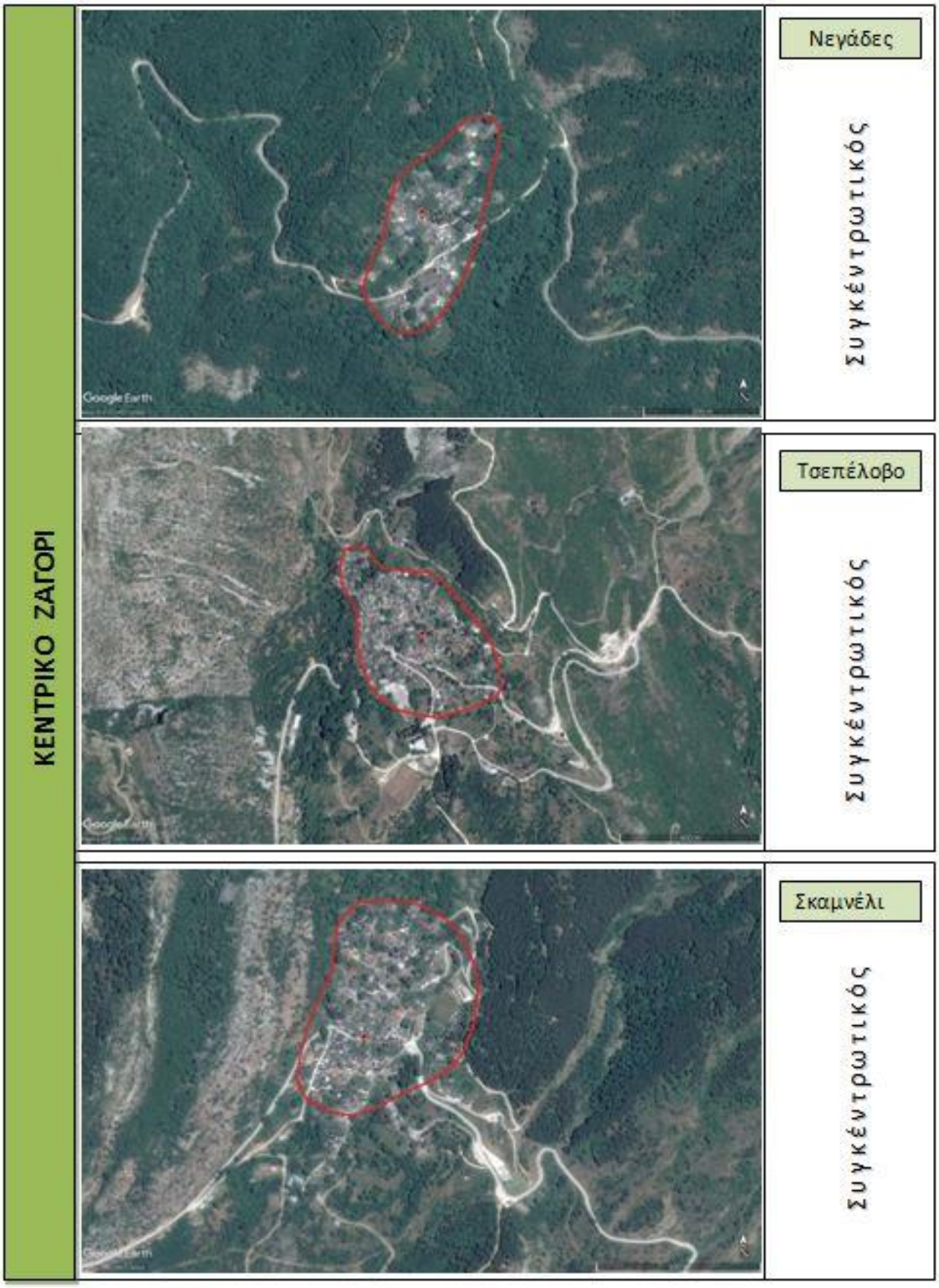
ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΖΑΓΟΡΙ
Νεγάδες
Συγκεντρωτικός
Τσεπέλοβο
Συγκεντρωτικός
Σκαμνέλι
Συγκεντρωτικός

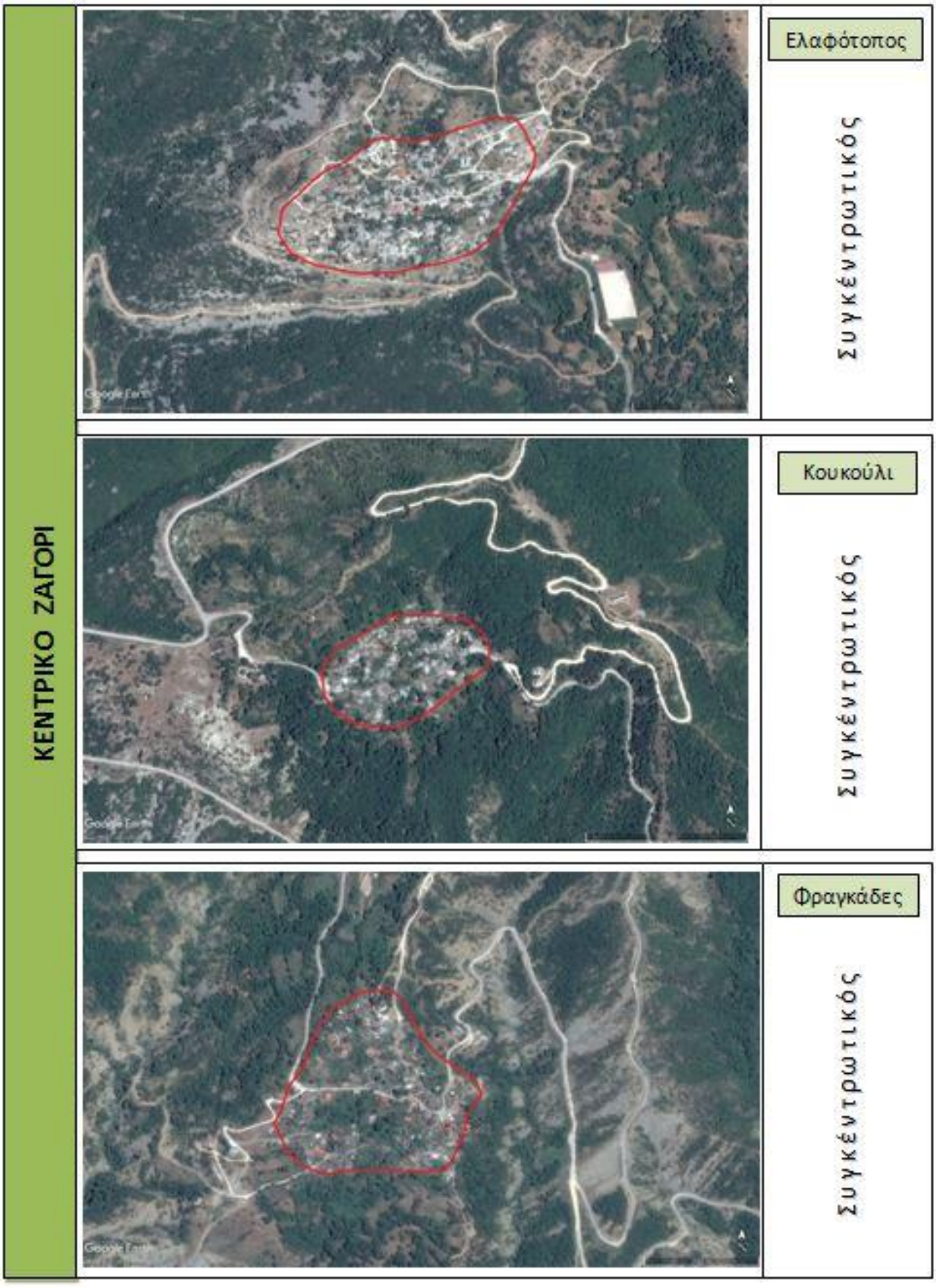
ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΖΑΓΟΡΙ
Ελαφότοπος
Συγκεντρωτικός
Κουκούλι
Συγκεντρωτικός
Φραγκάδες
Συγκεντρωτικός

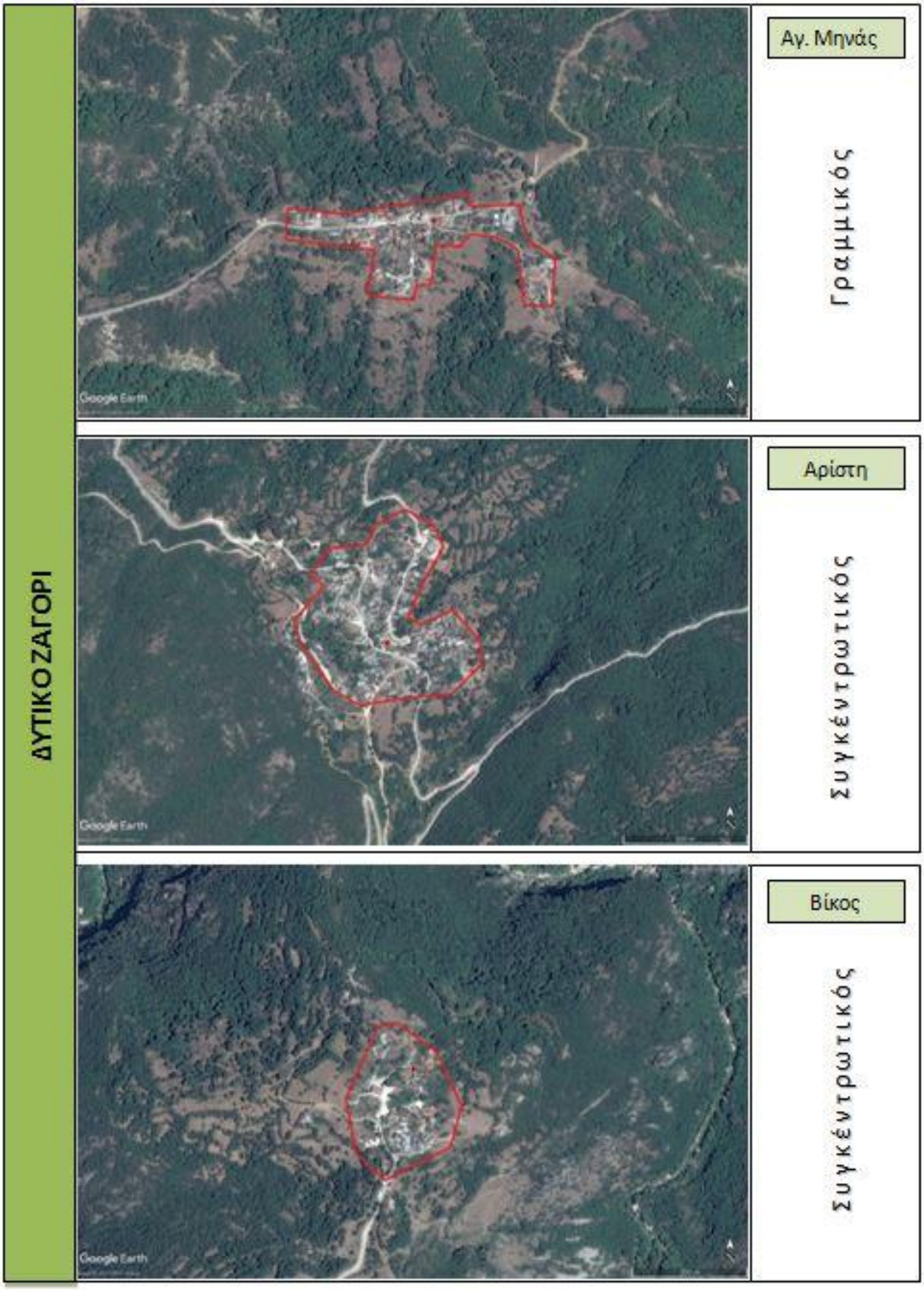
ΔΥΤΙΚΟ ΖΑΓΟΡΙ
Αγ. Μηνάς
Γραμμικός
Αρίστη
Συγκεντρωτικός
Βίκος
Συγκεντρωτικός
Google Earth
Google Earth
Google Earth

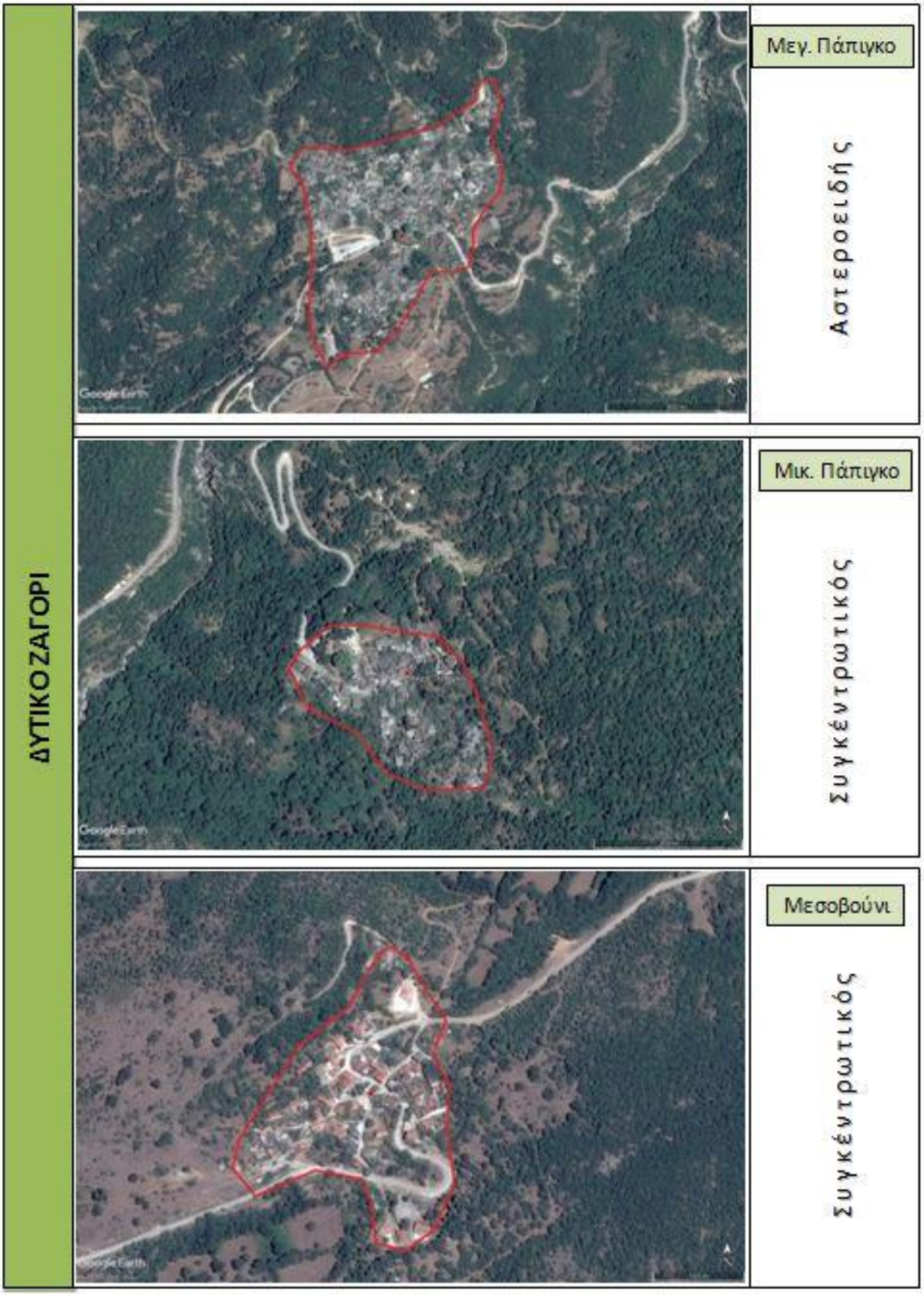
ΔΥΤΙΚΟ ΖΑΓΟΡΙ
Μεγ. Πάπιγκο
Αστεροειδής
Μικ. Πάπιγκο
Συγκέντρωτικός
Μεσοβούνι
Συγκέντρωτικός

Παρατήρηση

Οι δορυφορικές εικόνες που χρησιμοποιήθηκαν, για το χαρακτηρισμό της μορφής των οικισμών στο Ζαγόρι έχουν σαν πηγή το πρόγραμμα γραφικής απεικόνισης της Γης, Google Earth.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

1. Άγα, Ε. (2008). *Ζαγοροχώρια: συνέχειες & ασυνέχειες στο ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον*. *10ο Εθνικό Συνέδριο Χαρτογραφίας: Χαρτογραφία της Ηπειρωτικής Περιφέρειας: Όρια - Φραγμοί – Άξονες - Πρότυπα – Ποιότητα*. Ιωάννινα 12-15/11 (Χαρτογραφική Επιστημονική Εταιρεία Ελλάδας).

2. Αγγελίδη, Μ. (2002). *Χωροταξικός Σχεδιασμός*. Αθήνα: Συμμετρία, σελ. 90.

3. Αλεξιάδης, Σ. (1981). *Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος. Δίκαιο και Περιβάλλον*. Κομοτηνή: Σάκκουλα.

4. Ανδρικοπούλου, Ε., Γετίμης, Π., Καυκαλάς, Γρ., Μαραβέγιας, Ν. (1994). *Αστική και περιφερειακή ανάπτυξη: θεωρία, ανάλυση και πολιτική*. Αθήνα: Θεμέλιο.

5. Αραβαντινός, Α. (1970). *Στοιχεία Πολεοδομίας*. Αθήνα: ΕΜΠ.

6. Αραβαντινός, Α. (1997). *Πολεοδομικός σχεδιασμός για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου*. Αθήνα: Συμμετρία.

7. Αράπογλου, Μ. (2005). *Οικιστική Γεωγραφία της Ηπείρου*. Ιωάννινα: ΤΕΕ - Τμήμα Ηπείρου.

8. Βακάλης, Α. (2003). *Τα άνω Ραβένια και τα Δυτικότερα Ζαγοροχώρια*. Αθήνα: Μίλητος.

9. Βασενχοβεν, Λ. (1979). *Ανάπτυξη και συστήματα οικισμών: Μια θεωρία στη συμβολή*. Αθήνα: Σύγχρονα Θέματα. No 6, pp 33-41.

10. Βελένης, Γ. (1972). *Επισκόπηση και αξιολόγηση πολιτιστικών μνημείων Ελλάδος*. Αθήνα: ΚΕΠΕ.

11. Βλάντου, Α., Κονδύλη, Α. (2016). *Προστασία Διατηρητέων Κτιρίων και Συνόλων. Προβλήματα Διαχείρισης και Αναγκαίες Αναδιαρθρώσεις*. Αθήνα: Ηλεκτρονικό Περιοδικό Νόμος και Φύση

12. Γετίμης, Π. (1989). *Οικιστική πολιτική στην Ελλάδα. Τα όρια της μεταρρύθμισης*. Αθήνα: Οδυσσέας.

13. Γεωργόπουλος, Α. (2000). *Γη, Ένας Μικρός και Εύθραυστος Πλανήτης*. Αθήνα: GUTENBERG.

14. Γιαννακοπούλου, Στ. (2012). *Αποπτίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής των ορεινών περιοχών με μεθόδους Περιβαλλοντικής Οικονομίας.* Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ, Διδακτορική Διατριβή.

15. Γκιζέλη, Β.Δ. (1984). *Κοινωνικοί μετασχηματισμοί και προέλευση της κοινωνικής κατοικίας στην Ελλάδα (1920-1930)*. Αθήνα: Επικαιρότητα.

16. Γιώτης, Α. (2011). *Το πλαίσιο εξέλιξης των Μικρών Οικισμών στην Ελλάδα. 9ο Εθνικό Συνέδριο, Ελληνική Εταιρεία Περιφερειακής Επιστήμης (ERSA-GR)*. Αθήνα 6-7/05.

17. Γιώτης, Α., Καλαϊτζής, Δ. (2001). *Χαρτογραφική Απεικόνιση της Πληθυσμιακής Εξέλιξης της Περιφέρειας Ηπείρου Μεταπολεμικα*. Αθήνα: Πτυχιακή Εργασία, Τμήμα Τοπογραφίας ΤΕΙ Αθήνας.

18. Derruau, Max. (1991). *Ανθρωπογεωγραφία, ελληνική μετάφραση Γ. Πρεβελάκης*. Αθήνα, Β' Έκδοση. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας.

19. Δημητριάδης, Ε. (1987). *Ιστορία της Πόλης και της Πολεοδομίας, από την Πρώιμη Πόλη ως την Εμφάνιση της Σύγχρονης Πολεοδομίας*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

20. Δημητριάδης, Ε. (1980). *Κοινωνικός Σχηματισμός και Πολεοδομικός Χώρος. Είκοσι Οικισμοί της Επαρχίας Κόνιτσας Ηπείρου*. Θεσσαλονίκη: Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Α.Π.Θ.

21. Δουμάνης, Ο., Oliver Ρ., (1979). *Οικισμοί στην Ελλάδα*. Αθήνα: Αρχιτεκτονικών Θεμάτων.

22. Δρομπόνη, Σ., Ριάλλη, Μ., (2006). *Παραδοσιακοί Οικισμοί της Ελλάδος. Χωροταξική Προσέγγιση*. Αθήνα: Πτυχιακή Εργασία, Τμήμα Τοπογραφίας ΤΕΙ Αθήνας.

23. Εργολάβος, Σπ. (1993). *Τα Ζαγοροχώρια στις αρχές του αιώνα μας. Δύο πολύτιμα ιστορικά ντοκουμέντα*. Ιωάννινα: Ήπειρος.

24. Ζαγοριανάκου – Μακρυδήμα, Ν. (2010). *Γνωριμία με το Ζαγόρι*. Ιωάννινα: Γέφυρα.

25. Ζούρα - Σταθουλοπούλου, Δ. (1950). *Η ελληνικότητας της Βορείου Ηπείρου*. Αθήνα: Συνεργατική, σελ. 3-5.

26. Ζωγράφος, Β. (1981). *Ήπειρος: Οι περιφερειακές ανισότητες και η δομή του χώρου.* Ιωάννινα: Δήμος Ιωαννιτών, σελ. 24-25)

27. Θεοδωράκη – Πάτση, Τ. (1997). *Αγροτικοί Οικισμοί «Η περίπτωση του Νομού Σερρών».* Αθήνα: Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π..

28. Θεοδοσάκη, Κ. (2007). *Σύνταγμα και αρχαιολογικοί χώροι, ιστορικά μνημεία, παραδοσιακοί οικισμοί και παραδοσιακά στοιχεία*. Αθήνα: Εργασία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

29. Θεοδωράκη – Πάτση, Τ. (2000). *Αρχιτεκτονική Αναγνώριση και Ταξινόμηση Αγροτικών Οικισμών Νήσου Χίου*. Αθήνα: Ε.Μ.Π..

30. Θεοδωράκη – Πάτση, Τ. (2003). *«Νεο-παραδοσιακό Σχέδιο» Οικισμού: 3 Μετά τις «Ανοικτές Πόλεις»*. Τεχνικό Χρονικό Επιστημονική Έκδοση ΤΕΕ, τόμος ΙΙ, τεύχ. 1-2.

31. Θεοδωρά, Γ., & Λουκάκης, Π. (2005). *Τυπολόγηση των Ελληνικών Πόλεων με Κριτήρια Περιφερειακής Εμβέλειας*. (Ά. Σαμαρίνα, & Π. Πανταζής, Επιμ.) *Αειχώρος , 4* (2), σσ. 128-157.

32. Hall, T. (2006). *Αστική Γεωγραφία*. Αθήνα: Κριτική.

33. Κανετάκης, Ι. (1994). *ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ: Συμβολή στη Πολεοδομική Ιστορία των Ιωαννίνων*. Αθήνα: Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος.

34. Καλαθά, Π., Νικολάου, Ρ., Πετροπούλου, Ε., Μυριανθέας Δ., (2003). *Παραδοσιακοί Οικισμοί Κύπρου*. Αθήνα: Ε.Μ.Π..

35. Καυκαλάς, Γ. (2014). *Χώρος & Οικιστικό Δίκτυο. Έννοιες, θεωρίες και παραδείγματα*. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ.

36. Καρανικόλας, Ν., Λαφαζάνη, Π., Μυρίδης, Μ., Ράμναλης, Δ., (2003). *Η Απερήμωση των ορεινών οικισμών της Ηπείρου τον 20ο αιώνα. Μία Χαρτογραφική Κατόπτευση*. Αθήνα: Γεωγραφίες, No 5, pp 18 - 35

37. Κέππα, Χρ. (2014). *Παραδοσιακοί Οικισμοί: Ταξινόμηση & Τυπολογία*. Θεσσαλονίκη: Διδακτορική Διατριβή, ΑΠΘ.

38. Κίτσιος, Α.(2003). *Ζαγορισίων Βίος*. Αθήνα: Ριζάρειο Ίδρυμα – Ίδρυμα Στ. Νιάρχου.

39. Κοκολάκης, Μ. (2003). *ΤΟ ΥΣΤΕΡΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΠΑΣΑΛΙΚΙ. Χώρος, διοίκηση και πληθυσμός στην Τουρκοκρατούμενη Ήπειρο (1820 - 1913)*. Αθήνα: Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών.

40. Κομνηνός, Ν. (1986). *Θεωρία της Αστικότητας*. Αθήνα: Σύγχρονα Θέματα.

41. Κόνσολα, Ν., 2006. Πολιτιστική Ανάπτυξη και Πολιτική. Αθήνα: Παπαζήση.

42. Κορδόσης, Στ. (2014). *ΠΑΠΙΓΚΟ ΚΑΙ ΖΑΓΟΡΙΑ ΣΤΗΝ ΥΣΤΕΡΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟ*. Αθήνα: Ποιότητα

43. Κουρλιούρος, Η., (2001). *Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομικές Γεωγραφίες της Παραγωγής και της Ανάπτυξης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

44. Κουτσόπουλος, Κ., Ανδρουλακάκης, Ν. (2005). *Εφαρμογές του Λογισμικού ArcGIS 9x Με Απλά Λόγια*. Αθήνα: Παπασωτηρίου.

45. Κοσμάκη, Π. (1991). *Σχεδιασμένοι Οικισμοί στην Αθήνα του Μεσοπολέμου*. Αθήνα: Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π..

46. Λαγόπουλος, Α-Φ. (2004). *Η Ιστορία της ελληνικής πόλης (σελ. 17-29)*. Αθήνα: Ερμής και Αρχαιολογία και Τέχνες.

47. Λαμπριανίδης, Λ. (2010). *Οικονομική Γεωγραφία: Στοιχεία θεωρίας και εμπειρικά παραδείγματα (10η εκδ.)*. Αθήνα: Πατάκη.

48. Λαμπριανίδης, Λ. (1992). *Στοιχεία οικονομικής γεωγραφίας*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

49. Λεοντίδου - Γεράρδη, Κ. (1975). *Ταξινόμηση και ιεραρχία οικισμών: Εφαρμογή εις τους ελληνικούς οικισμούς*. Στο Ι. Δράγκος (Επιμ.), Αθήνα: Μεθοδολογία και Πολεοδομία.

50. Λουκάκης, Π. (1997). *ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΗ: Τάσεις μεταλλαγών στη χωρική διάχυση της αστικοποίησης, τεύχος: 65 (σελ. 54-65)*. Αθήνα: Αρχαιολογία & Τέχνες.

51. Μακρής, Ε. (1996). *Τα Ζαγοροχώρια. Ιστορική αναδρομή – Τουριστική Περιήγηση*. Ιωάννινα: έκδοση ιδίου.

52. Μαρμαράς, Ε. (2002). *Σχεδιασμός και Οικιστικός Χώρος. Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Όψεις της Ελληνικής Αστικής Γεωγραφίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

53. Μαρινάκη, Ε. (2004). *Ζαγοροχώρια.* Αρχέγονο Άγγιγμα, Αθήνα: ΟΙΤΥΛΟ.

54. Μεραντζάς, Χ. (επιμ.). (2008). *Α΄ Επιστημονικό Συνέδριο για τα Τζουμέρκα*. Ιωάννινα: Ιστορική και Λαογραφική Εταιρεία Τζουμέρκων.

55. Μεταλληνού, Α. (2013). *Προς ένα θεσμικό πλαίσιο προστασίας παραδοσιακών οικισμών / Καταγραφή, αξιολόγηση και προτάσεις*. Θεσσαλονίκη: Διπλωματική Εργασία ΑΠΘ.

56. Μιχαλόπουλος, Α. και Μηνακάκης, Β., 2003. *Παραδοσιακοί Οικισμοί. Ένας πλήρης ταξιδιωτικός οδηγός.* Αθήνα : Explorer.

57. Μπάδα, Κ., (2003). *Η Πολιτιστική Ταυτότητα ως Συνιστώσα της Βιώσιμης Ορεινής Ανάπτυξης. Το παράδειγμα του Ζαγορίου*. Γεωγραφίες, No 5, pp 57-71.

58. Μπατζιώρα, Κ. (2015*). Παραδοσιακοί οικισμοί και οικιστική ανάπτυξη. Η περίπτωση της νήσου Κέρκυρας* (διπλωματική εργασία). Μυτιλήνη: Τμήμα Γεωγραφίας Πανεπιστημίου Αιγαίου.

59. Μπούρας, Χ. (1995). *Αρχιτεκτονική και Πολεοδομία στους Παραδοσιακούς οικισμούς του Αιγαίου*. Αθήνα: Μέλισσα.

60. Μπούρας, Χ., (1982). *Η αντιμετώπιση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, Στο: Φιλιππίδης Δημήτρης, 1983. Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική. Τόμος Α*. Αθήνα: Μέλισσα, σελ. 21-32.

61. Νικολαϊδης, Ι. (1982). *Ζαγόρι. Δοκίμιο Ανθρωπογεωγραφίας*. Ιωάννινα: Εκπολιτιστικός Σύλλογος Βίτσας.

62. Νιτσιακός, Β. (1998). *Νομός Ιωαννίνων: Σύγχρονη πολιτιστική γεωγραφία*. Ιωάννινα: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, σελ. 19 έως 24.

63. Νιτσιακός, Β. (2003). *Χτίζοντας το Χώρο και το Χρόνο*. Αθήνα: Οδυσσέας.

64. Ντιναλέξης, Α. (2006). *Το Ζαγόρι μας. Ευρετήριο Ύλης, Τόμος Β' (απο 1993 μέχρι 2005)*. Γιάννενα: Ιστορική και Λαογραφική Εταιρεία Ζαγορίου.

65. Οικονόμου, Δ., Πετράκος, Γ. (1999). *Η Ανάπτυξη των Ελληνικών Πόλεων. Διεπιστημονικές προσεγγίσεις Αστικής Ανάλυσης και Πολιτικής*. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας - Gutenberg.

66. Πανδής, Α. (2009). "Παραδοσιακοί Οικισμοί Κέρκυρας – Θεσμικό πλαίσιο και προοπτικές", ΤΕΕ (παράρτημα Ιονίων Νήσων).

67. Πανουστόπουλος, Ν (2007). *Διυπουργικές σχέσεις κατά την άσκηση δημόσιων πολιτικών. Το παράδειγμα της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς*. Αθήνα: Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης.

68. Παπαδόπουλος, Α (1992). *Ο Αλβανικός Εθνικισμός και Οικουμενικός Ελληνισμός*. Αθήνα: Νέα Σύνορα.

69. Παπαγεωργίου, Γ. (1995). *Οικονομικοί και Κοινωνικοί Μηχανισμοί στον Ορεινό Χώρο. Ζαγόρι (μέσα 18^{ου} – αρχές 20^{ου} αιώνα)*. Αθήνα: Ριζάρειος Σχολή.

70. Παπαϊωάννου, Α., Θεοδωράκης, Ι. & Γούδας, Μ. (2003). *Για μια καλύτερη φυσική αγωγή*. Θεσσαλονίκη: Χριστοδουλίδη (σελ. 341-364).

71. Παπαϊωάννου, Ι. (1987). *Το Πάπιγκο. Ένα από τα ωραιότερα χωριά του Ζαγορίου. Δεύτερος Τόμος*. Θεσσαλονίκη: Μέλισσα.

72. Παπλιάκος, Γ. (2011). *Ολοκληρωμένη προσέγγιση για την ανάδειξη και αναδιάρθρωση του ορεινού χώρου. Μελέτη περίπτωσης: Ο ορεινός χώρος του Ζαγορίου*. Αθήνα: ΕΜΠ, Μεταπτυχιακή Εργασία.

73. Παππά, Α. (2006). *Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική του Μετσόβου*. Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

74. Παππάς, Στ. (2004). *Σύσταση και Διοικητική εξέλιξη των Κοινοτήτων, των Δήμων & του Νομού Ιωαννίνων*. Ιωάννινα: Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων του Νομού Ιωαννίνων.

75. Παρθενόπουλος Κ. (2005). *Χωροταξικός και Πολεοδομικός Σχεδιασμός σε Παραδοσιακούς Οικισμούς. Έλεγχος Δόμησης και Προστασίας*. Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος.

76. Rapoport Amos, (1976). *Ανώνυμη αρχιτεκτονική και πολιτιστικοί παράγοντες, ελλην. μτφρ. Δ. Φιλιππίδης*. Αθήνα: Αρχιτεκτονικά Θέματα.

77. Ράπτη, Ι. (2011). *ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ*. Αθήνα: Διπλωματική Εργασία, ΕΜΠ.

78. Ριζάρειο Ίδρυμα (2003). *ΖΑΓΟΡΙΣΙΩΝ ΒΙΟΣ*. Αθήνα: Ίδρυμα Σταύρος Σ. Νιάρχου.

79. Ροϊδου, Κ. (2014). *Η έννοια του δικτύου των οικισμών και ελληνικά παραδείγματα*. Θεσσαλονίκη: Διπλωματική Εργασία, ΑΠΘ.

80. Σαββίδου, Π. (2007). *Θεσμικό πλαίσιο Προστασίας Αρχιτεκτονικής και Φυσικής Κληρονομιάς στα πλαίσια του ΥΠΕΧΩΔΕ. Ανάδειξη, ανάπλαση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς*. Αθήνα, 7/3 (Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος)

81. Σταθόπουλος Β. (2001). *Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς*. Αθήνα: Σταματούλης.

82. Σταματοπούλου, Χ. (1999). *Ζαγόρι. Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική*. Αθήνα: Μέλισσα.

83. Στάρα – Γαλερίδου, Α. (1996). *Οδοιπορικό Κεντρικού και Δυτικού Ζαγορίου Ιωαννίνων. Ευρωπαϊκό πρόγραμμα Life*. Ιωάννινα: Λυχνός ΕΠΕ.

84. Σιδέρη, Ε. (2013). *Μάρκετινγκ Προορισμού: Η Περίπτωση των Ζαγοροχωρίων*. Πανεπιστήμιο Πειραιά, Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων - ΠΜΣ

85. Σιδηρόπουλος, Γ. (2006). *Εισαγωγή στη Γραφική Σημειολογία – Θεματική Χαρτογραφία*. Αθήνα: Παπαζήση.

86. Σιδηρόπουλος, Γ., Γιώτης, Α., (2007). *ΤΑ ΜΕΣΤΑ ΤΗΣ ΧΙΟΥ. Αναβίωση μίας λανθάνουσας πραγματικότητας; 8ο Πανελλήνιο Γεωγραφικό Συνέδριο, (Ελληνική Γεωγραφική Εταιρεία)*. Αθήνα 4-7/11.

87. Σιδηρόπουλος, Γ., Γιώτης, Α., (2012). *Παραδοσιακοί Οικισμοί, ταυτότητα και προοπτικές, Επιστημονικό Συνέδριο του Συνδέσμου Ελλήνων Περιφερειολόγων*. Δελφοί 25/02.

88. Σιδηρόπουλος, Γ., Γιώτης, Α., (2012). *Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΩΝ ΖΑΓΟΡΟΧΩΡΙΩΝ, 10ο Εθνικό Συνέδριο, Ελληνική Εταιρεία Περιφερειακής Επιστήμης (ERSA-GR)*. Θεσσαλονίκη 1-2/06.

89. Σιδηρόπουλος, Γ. (2014). *Ανθρωπογεωγραφίας συνοπτικό λεξικό*. Αθήνα: Σταμούλης Α.Ε.

90. Σιδηρόπουλος, Γ. (2015). *12 Αφηγήσεις Ιστορικής Γεωγραφίας*. Αθήνα: Σταμούλης Α.Ε.

91. Σύκας, Β. (2007). *Ζαγοροχώρια. Ο Θησαυρός Πίσω απ'το Βουνό*. Αθήνα: Χείμαρρος.

92. Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, (2004). *Νησιά του Αιγαίου, Προστασία του Φυσικού και Δομημένου Περιβάλλοντος*. Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία .

93. Τάσιου, Χ. (2012). *Μελέτη των μεταβολών των χρήσεων γης στο Ζαγόρι Ιωαννίνων.* Αθήνα: ΕΜΠ, Μεταπτυχιακή Εργασία.

94. Τζιόβας, Δ. (1978). *Κοινωνική Συγκρότηση και Ανθρωπογεωγραφία του Ζαγορίου*. Γιάννενα: Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών.

95. Τραγάκη, Α., Μπάγκαβος, Χ., Ντούνας, Δ. (2015). *Περί Δημογραφίας και Πληθυσμιακών Εξελίξεων*. Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα.

96. Φίλιας, Β. (2001). *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών*. Αθήνα: GUTENBERG.

97. Φιλιππίδης, Δ., Attali, E., Γερόλυμπος, Γ., (2007). *Νεοκλασικές πόλεις στην Ελλάδα*. Αθήνα: Μέλισσα.

98. Φιλιππίδης, Δ., (1983). *Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική*. Τόμος Α', Αθήνα: Μέλισσα.

99. Φιλιππίδης, Δ. (1984). *ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ – αρχιτεκτονική θεωρία και πράξη (1830–1980) σαν αντανάκλαση των ιδεολογικών επιλογών της νεοελληνικής κουλτούρας*. Αθήνα: Μέλισσα.

100. Χαρίσης, Β. (1979). *Ζαγοροχώρια. Μελέτη Προστασίας*. Αθήνα: Υπουργείο Δημοσίων Έργων – Γενική Διεύθυνση Οικισμού.

101. Χρηστίδης, Β. (2004). *Η Αρχιτεκτονική του Κεντρικού Ζαγορίου. Το παράδειγμα του Κουκουλίου*. Α΄ Τόμος, Αθήνα: Ριζάρειο Ίδρυμα.

102. Χρηστοβασίλης, Χρ. (1954). *Η δύναμη του Ελληνισμού στην Ήπειρο και τα δικαιώματα αυτού*. Αθήνα: ΑΘΗΝΑΪΚΕΣ.

103. Ψυχογιός, Δ., Καυταντζόγλου, Ρ., Μανώλογλου, Ε., Μιχαλακοπούλου, Α., Ναούμη, Μ., Παπαπέτρου, Γ. (1987). *Ο Οικονομικός & Κοινονικός Μετασχηματισμός Αγροτικών Κοινοτήτων*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.

Ξενόγλωσση

104. Berry, B.J.L.. (1974). *Land Use, Urban form and environmental quality*. Chicago: University of Chicago Press.

105. Bunce, M.(1984). *Rural settlement in an urban world*. Journal of Historical Geography, No 10, Issue 1, pp 115.

106. Burrough, P.A., McDonell, R.A. (1998). *Principles of Geographical Information Systems: Spatial Information Systems and Geostatistics*. Oxford University Press, New York.

107. Claval, P. (1984) *Geographie humaine et economique contemporaine*. Paris: Puf.

108. Compton, P. (1984). *Hungary: The national settlement development strategy*, Cities. No 1, Issue 4, pp 374-386

109. Cullingworth J.B., (1972). *Town and Country Planning in Britain*. London: Allen and Unwin.

110. Dimacopoulos J., (1983). *The saving of Plaka, Athens, part II. Monumentum*. No.26, pp 107-120.

111. Eben Saleh M. A., (1999). *Al-Alkhalaf: the evolution of the urban built-form of a traditional settlement in South-western Saudi Arabia*. Building and Environment. No 34, Issue 6, pp 649-669.

112. Fotheringham, S., Rogerson, P. (1994). *Spatial Analysis and GIS*. London: Taylor & Francis

113. Fotheringham, S., Brunsdon, C., Charlton, M., (2002). *Quantitative Geography, Perspectives on Spatial Data Analysis*. London: SAGE Ltd.

114. Graham, B., Ashworth, G. J., KaiTunbridge, J. E. (2000). *A Geography of Heritage.* London: Arnold.

115. Giotis, A., (2003). *Developing a GIS programme with Mapobjects. Territorial Impact of P.A.TH.E International Road in Greece*. Portsmouth: Final Dissertation, Department of Geography.

116. Giotis, A., (2018). *Zagori Traditional Settlements, 1940 to Date, 11th International Congress of the Hellenic Geographical Society (ICHGS - 2018)*. Lavrion, National Technical University of Athens.

117. Giotis, A. (2018). *Traditional Settlements in Greece. The Case of the Regional Unit of Ioannina Law*, Journal of Regional &Socio-Economic Issues (ISSN 2049-1409), Vol. 9, Issue 1, pp 45-58.

118. Gothman J., (1964). *Megalopolis*. Cambridge M.I.T. : Press.

119. Haggett P., (1971). *Locational analysis in human geography*. Bristol: Edward Arnold.

120. Harold C., (1990). *Urban and rural settlements*. London: Longman.

121. Kalivas D., Giotis A., (2006). *Development of a GIS tool for studying territorial impacts of road corridors, 46th Congress of the European Regional Science Association (ERSA)*. Volos 30th August - 3rd September.

122. Karaman T. Z., (2009). *Participation to the public life and becoming organized at local level in Romani settlements in Izmir*. Land Use Policy. No 26, pp 308–321.

123. Kazimierz, D. (2004). *IGU commission on National Settlement Systems*. GeoJournal. pp 591-593.

124. Kayser, H. (1978). *The building of cities*. London: Cornell University Press.

125. Kourliouros, E. (2013). *Local Development and Collaborative Planning: A Theoretical Framework of Analysis*. Journal of Regional Socio-Economic Issues, (ISSN 2049-1409), Vol. 3, Issue 1, pp. 5-26.

126. Lagopoulos, A. (1986). *Social Formation and Settlement Network in Greece*. Geoforum, Vol. 17, No. 1, pp. 39-56.

127. Lambert, J., Paris, C., Blackaby, B. (1978). *Housing Policy and State*. London: Macmillan Press Ltd.

128. Longley, A., Goodchild, F., Maguire, J., Rhind, W. (1999). *Geographical Information Systems and Science*. John Wiley & Sons Ltd.

129. Lynch, K. (1960). The image of the city. Cambridge M.I.T.: Press.

130. Sevenant, M., Antrop, M. (2007). *Settlement models, land use and visibility in rural landscapes: Two case studies in Greece*. Landscape and Urban Planning, 80, 362–374.

131. Nelson Howard, J. (1971). *The Form and Structure of cities. Urban growth patterns*. Bourne, 75-83.

132. O'Regan, B., Morrissey, J., Foley, W., Moles, R. (2009). *The relationship between settlement population size and sustainable development measured by two sustainability metrics*. Environmental Impact Assessment Review, 29, 169–178.

133. Page, A., Seyfried, W. (1970). *Urban analysis*. Illinois: Scott Foresmann.

134. Peters, G.L., Larkin, R.P. (1979). *Population Geography, Problems, concepts an d prospects*. Lowa: Kendall/Hunt.

135. Planel-Marchand, A. (1981). *La protection des sites*. Paris: PUF.

136. Rapoport, A. (1977). *Human aspects of urban form*. Oxford: Pergamon Press.

137. Rapoport, A. (1983). *Environmental quality, metropolitan areas and traditional settlements*, Habitat International, No 7, pp 37-63.

138. Smithson, A.P. (1967). *Urban Structuring*. London: Studio Vista.

139. Theodoraki – Patsi, J., Theodoraki, A.M. (2003). *Roof Pattern as a Characteristic Architectural Element for Urban – Rural Classification of Greek Settlements. 2nd FIG Regional Conference*. Morroco, 2-5/12.

140. Tsobanoglou, G., Vlachopoulou, E.I. (2014). *Work Participatory Regimes in the Greek Archipelago: Current Challenges at a time of financial crisis.* Journal of Regional Socio-Economic Issues, (ISSN 2049-1409), Vol. 4 - Issue 2, pp. 31-44.

141. Vissilia, A.M. (2009). *Evaluation of a sustainable Greek vernacular settlement and its landscape: Architectural typology and building physics.* Building and Environment, No 44, Issue 6, pp 1095-1106.

142. Xirouchakis, P., Kourliouros, E. (2013). *The Real Causes of Economic Migration to Greece: The Case of Albanian Immigrants in Herakleion, Crete*. Journal of Regional Socio-Economic Issues, Vol. 3, Issue 2, pp. 87-101.

Ιστοσελίδες

143. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης - Βιβλιοθήκη, http://www.lib.auth.gr

144. Βικιπέδια ή Wikipedia, https://el.wikipedia.org

145. Ελληνική Στατιστική Αρχή, http://www.statistics.gr

146. Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης, http://www.ekdd.gr/ekdda/index.php/gr

147. Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών (ΕΑΔΔ), https://www.didaktorika.gr/eadd

148. Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου, http://pindosnationalpark.gr/

149. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο - Κεντρική Βιβλιοθήκη, http://www.lib.ntua.gr

150. Εθνικό Τυπογραφείο, http://www.et.gr/

151. Επιμελητήριο Ιωαννίνων, http://www.cci-ioannina.gr

152. EpirusPost, http://www.epiruspost.gr (ηλεκτρ. εφημερίδα)

153. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, https://ec.europa.eu/commission/index_el

154. Ευρωπαϊκής Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης, Συνέδρια Ελληνικού Τμήματος, http://grsa.prd.uth.gr/index.php/el/ersa

155. Εφημερίδα Καθημερινή, http://www.kathimerini.gr (ηλεκτρ. έκδοση)

156. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, http://www.europarl.europa.eu/portal/el

157. Δήμος Ζαγορίου, http://www.zagori.gov.gr

158. Μετσόβιο Κέντρο Διαεπιστημονικής 'Ερευνας/ΕΜΠ, http://mirc.ntua.gr

159. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Γεωγραφίας, Εργαστήριο Ανάλυσης και Οπτικοποίησης Χωρο - Χρονικών Δεδομένων, http://hg-lab.blogspot.com

160. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων - Κεντρική Βιβλιοθήκη, http://www.lib.uoi.gr

161. Πέτρινα Γεφύρια της Ελλάδος, http://www.petrinagefiria.com

162. Περιφέρεια Ηπείρου, http://www.php.gov.gr

163. Tsepelovo - zagorochoria, http://www.tsepelovo.eu

164. Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, https://web.tee.gr/

165. Τοπική Ένωση Δήμων Ηπείρου, http://www.pedepirus.gr/

166. Υπουργείο Εσωτερικών, http://www.ypes.gr

167. Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Αρχείο Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων, http://estia.minenv.gr

168. Υπουργείο Πολιτισμού, http://www.culture.gr

169. Χαρτογραφική Επιστημονική Εταιρεία Ελλάδος, http://xeee.web.auth.gr

170. Zagori Excellence Network (ZEN), http://www.z-e-n.gr

171. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Unesco), https://en.unesco.org/